ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600
Արտասահման տարեկ․ 3500 ֆր․ կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 1 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7764 31e ANNEE — Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3175

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԼՊՐԾՈՒՆ ՃԱՄԲԱՆ

Կը գտնուինք ժամանակաշրջանի մը մէջ որ ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ ուժերու ամփոփում : Համախմբում :

Եղած — չեղած տարրերը հազիւ կը բաւեն օրուան պահանջները գոհացնելու :

Ամէնէն համեստ ուժն ալ իր տեղն ունի մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ, իբրեւ մէկ օղակը դիմադրական ճակատին :

Տեսակէտներու տարբերութիւններ միշտ ալ պիտի ըլլան : Բայց, պիտի գիտնանք խրար լրացնել հիմնական հարցերու մէջ :

Ի՞նչ կը տեսնենք, իրականին մէջ :

Զափուելու մրցում : Ես ու դուն : Գերազանցութեան, տիրապետութեան մարզանքներ՝ ամէն ուղղութեամբ :

Տարագիր բազմութեանց շահը կը պահանջէր որ գոնէ կղերական դասը հեռու մնար այս անավարի մարզանքներէն :

Դժբախտաբար ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ :

Շատ մը եպիսկոպոսներ ու վարդապետներ չափազանց լայն բացած են իրենց ատամները :

Բուն բառով, կղերապետութեան հով մը կը փչէ քիչ մը ամէն տեղ :

Հետզհետէ կը չեշտուի տիրապետելու, իշխելու մարմաջը :

Ո եւ է կղերականի երդումը նախ եւ առաջ կը տրամադրէ ծառայել :

Արդ, մատի վրայ կը համրուին անոնք որ կը յիշեն այդ երդումը :

Տիրապետելու ձգտումը մասնաւորապէս աչքի կը զարնէ բարձրատիճան կոչուած կղերին մէջ : Մանաւանդ երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր, երբ տասնեակներով վարդապետներ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցան :

Անոնք որ քիչ — շատ պաշար ունին եւ լեզու, չափազանցելով Հայ․ Եկեղեցւոյ դերը ազգապահպանման պայքարին մէջ, կը թառին ամէն ճիւղի վրայ, չեշտելու համար իրենց դերը :

Եւ շատերը խորութիւն չեն դներ միջոցներու մէջ, օգտուելով իրենց դիրքէն :

Ահաւասիկ վերջին փաստը, — Տիրան արք․ Ներսոյեանի 1952 Մարտ 21 թուակիր անգլերէն նամակը, որ թելադրութիւններ կ'ընէ բարեկամի մը, յաւելեալ եւ ճոխացեալ տեղեկագիր մը ուղղելու համար Մ․ Նահանգներու արտաքին գործերու պաշտօնատան, Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան դէմ :

Այդ «ժուռնալ»ը զոր անգլերէն «Րիփորթըր» պարբերականին մէջ հրատարակած է Տիրան արք․ի ուրիշ մէկ «խելացի» բարեկամը, թարգմանուեցաւ մեր բոլոր թերթերուն մէջ :

Յառաջ եւս հրատարակեց պատճէնը, Օգոստոս 23ին, սպասելով Հիւս․ Ամերիկայի նախորդ առաջնորդին լուսաբանութեան, ինչպէս մեր պաշտօնակիցները :

Յարգ չհանդիպեցանք որեւէ լուսաբանութեան :

Բայց դեռ կը սպասենք․ վասն զի կարելի չէ լռել այդքան ծանրակշիռ եւյթի մը առթիւ, որ վարկաբեկիչ է ոչ միայն Տիրան արք․ի, այլեւ ամբողջ հայ կղերին համար, ինչ պատիճան ալ ունենայ :

Տիրան արք․ի առաջին սայթաքումը չէ այս, բայց ամէնէն վրդովիչն է, ազգային գիտակցութեան եւ բարոյական ըմբռնումներու տեսակէտով : Մանաւանդ երբ նկատի առնենք իր դիրքն ու զարգացումը :

Այս լպրծուն ճամբան ոչ Եկեղեցի կը փրկէ, ոչ ալ հայրենիք :

Շատոնց անցած են այն ժամանակները երբ վեղարը եւ սաան անսահման իրաւունքներ կուտային Եկեղեցւոյ իշխաններուն, պահակալութեան մը փերածելու համար իրենց գրաւած աթոռը :

Շ․

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԵՑԱՒ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԱՆ ՄԸ՝ ԼԱՅՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ․— ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՐԱՖԱ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՆԱՅ․— ՆԱԽՈՐԴ ՍՈՒԼԹԱՆԸ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻ․— ԱՐՔՈՒՆԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ :

Պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ Մարոքի մարզպանին՝ Կռանվալի հրաժարումը : Իրեն յաջորդած է Թունուզի մարզպանը, զօր․ Պ․․․այէ տը Լաթուռ, որ Փարիզ կը գտնուէր մէկ շաբաթէ ի վեր եւ իր պաշտօնատունը վերադարձաւ, հրաժեշտ առնելու եւ Մարոք փոխադրուելու համար :

Նոր մարզպանը կը վայելէ լայն իրաւասութիւններ, քաղաքային թէ զինուորական : Փարիզ գտնուած ատեն հանդիպեցաւ Թունուզի վարչապետին, որ մաղթեց նոյն յաջողութիւնները ունենալ Մարոքի մէջ : Զօրավարը Թունուզի մարզպան նշանակուած էր նախորդ վարչապետ Մենտէս Ֆրանսի կողմէ, ճիշդ այն պահուն երբ հրոսակային կռիւներ կը մղուէին Թունուզի մէջ : Նոր մարզպանը յաջողեցաւ ներքին ինքնավարութիւն հաստատել եւ կառավարութիւն մը կազմել, ապահովելով Ֆրանսայի շահերը : Այժմ որ Մարոք պիտի երթայ, շատ աւելի բարդ խնդիրներ պիտի գտնէ իր առջեւ : Նախ կայ սուլթանական խնդիրը : Տեղական թերթերը կը հաստատեն թէ կառավարութիւնը իրաւասութիւն տուած է հեռացնելու ներկայ Սուլթանը, Պէն Արաֆան եւ արքունի խորհուրդ մը կազմելու, որպէսզի վարէ Սուլթանական գործերը : Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Արաֆա, որ 73 տարեկան է, դժուարութիւն պիտի չյարուցանէ, հեռանալու համար : Պիտի գործադրուին նաեւ հետեւեալ որոշումները ․

1․— Ներկայացուցչական կառավարութիւն մը կազմել : 2․— Նախորդ սուլթանին հաւանութիւնն առնել այս կարգադրութեանց համար : 3․— Ֆրանսա վերադարձնել Սուլթան Եուսէֆը, որ Մատակասքար աքսորուած է, պայմանաւ որ քաղաքական գործերով չզբաղի :

Այս որոշումներուն գործադրութիւնը յանձնուած է երկու անձնաւորութեանց : Մէկը նոր մարզպանն է, զօր․ Տը Լաթուռ, միւսը՝ Մարոքի այն ներկայացուցիչը որ պիտի կազմէ առժամեայ կառավարութիւնը : Այդ մարդն է Սի Ֆաթմի Պէն Սլիման, Ֆէսի նախկին փաշան, որ կրնայ դառնալ ապագայ վարչապետը :

Արքունի խորհուրդը պիտի բաղկանայ երեք անդամներէ, Ա․ հարիւրամեայ մեծեպարքոսը, էլ Մոքրի, երաշխաւորութիւն առնելով որ իրեն պիտի յաջորդէ տղան, երկրորդ՝ Սի Պեքքայի՝ Սեֆրուի նախկին փաշան եւ երրորդ՝ Իուլեմա մը կամ ցեղապետ մը :

Մարոքեան պատուիրակութիւն մը ճամբայ ելած է դէպի Մատակասքար, խորհրդակցելու համար աքսորական Սուլթանին հետ : Ինչպէս տեղական թերթերն ալ կը խոստովանին, դեռ ամէն դժուարութիւն հարթուած չէ եւ երկար բանակցութիւններ պիտի կատարուին : Բայց կը յուսացուի բարեկարգութիւնը վերահաստատել մինչեւ այն ատեն : Արդէն խօսակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի թէ Մարոքի մէջ : (Վաղուան թիւով մեր թղթակցին տեսակցութիւնը Մարոքի ներկայացուցիչներուն հետ, Էքս լէ Պէնի մէջ) :

Կը կարծուի թէ գահընկէց Սուլթանը Ֆրանսա վերադարձած պիտի ըլլայ մինչեւ Հոկտեմբեր 15 : (Իսթիքլալը կ'ուզէր որ անմիջապէս կատարուի տեղափոխութիւնը) :

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

❚❚ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❚❚

*

«ՏԵՂ ՉԿԱՅ․․․»

Ազգապահպանման, նոր սերունդի փրկութեան ճակատին վրայ յաճախ տխուր դրուագներ կ'արձանագրենք :

Ճիշդ է որ մխիթարական երեւոյթներ շատ չկան, բայց երբ լոյս մը ծագի պայծառացնելու համար այդ մութ պատկերը, ինչո՞ւ չարձանագրենք : Ոչ թէ իբրեւ սփոփանք, այլ որպէս շօշափելի արդիւնք մը կատարուած աշխատանքներուն :

Օրն ի բուն «դպրոց» կը հոլովենք : Պէտք ունինք անոնց : Մեր ունեցածները հազիւ թէ պահանջին մէկ տասներորդը կը լրացնեն : Եղածները օգտագործելն ալ դժուար է, ընդհանրապէս :

Ահա կենդանի օրինակ մը, — Սեւրի Մուրատեան վարժարանը :

Յաճախ կ'ուզենք մանրամասնութիւն լսել : Քանի՞ աշակերտ ունիք : Տեղ կա՞յ գալիքներուն համար : Ինչո՞ւ չէք ընդարձակեր ննջարանները :

Այդ հարցումներուն պատասխանները շատ անգամ բացասական կ'ըլլան :

Այս տարի գոնէ աշակերտներու թիւը բացառիկ պատկեր մը կուտայ մեզի :

— Հարիւր հինգ տեղ ունինք, կ'ըսէ տեսուչ վարդապետը : Ստիպուեցանք մերժել 16 աշակերտներ, ննջարանի պակասի պատճառով :

«Բայց ի՞նչպէս կրնայինք տեղ չճարել վերջին շաբաթը ներկայացող հինգ պատանիներուն, Տարօն — Տուրուբերանի սաներուն որոնք յամառօրէն կը բախէին դպրոցին դուռը» : Մերժե՞լ : Կարելի չէր անշուշտ ․ իսկ միւսնե՞րը : 16 մանուկներ զրկուեցան այս տարուան համար գոնէ հայեցի շունչէ եւ մայրենիքին անուշ հրնչիւնէն :

Դիւրին է ըսել․— «Տեղ բացէք», բայց անոնք որ խոշոր ծրագիրներով իրապաշտ բակը կ'աղմկեն, չե՞ն կրնար ննջարան մը աւելցնել, որպէսզի յառաջիկայ տարեշրջանին աշակերտներու թիւը ըլլայ ոչ թէ 110, այլ գոնէ 150 :

ՍՕՍԻ

ՆՈՐ ԶՕՐԱԿՈՉԸ

●

(ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 100․000 ԶԻՆՈՒՈՐ)

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, զէնքի տակ պիտի մնան 1954ի զօրադասին Ա․ շարքին զինուորները որոնք պիտի արձակուէին յառաջիկայ դեկտեմբերին : Տեղական թերթերը 65․000 կը հաշուեն այս շարքին թիւը : Նախապէս կանչուած էին 1953ի Բ․ շարքին զինուորները, մօտ 60․000 հոգի : Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ», հարիւր հազար կը հաշուէ առաջին զօրադասին զինուորներուն թիւը, 80․000 ալ՝ 1953ի Բ․ շարքը :

Ազգ․ պաշտպանութեան նախարարութիւնը անհրաժեշտ համարած է այս արտակարգ զօրակոչը, նկատի առնելով Մարոքի եւ Ալժերիոյ կացութիւնը : Այս հրամանին ենթակայ են օդանաւային ուժերն ալ, բայց յայտնի չէ թէ որքանը պիտի կանչուին : Նախորդ զօրակոչը, որ հրատարակուեցաւ Օգոստոս 24ին, նկատի ունէր 1955 Յունուար 1էն Մարտ 31 արձակուած զինուորները :

Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած երկու հրամանագիրներուն համաձայն, 1954ի Ա․ շարքին զինուորները կը կազմեն 1933 Մարտ վեցէն 1933 Օգոստոս 31 ծնած երիտասարդները, ինչպէս եւ յետաձգուածները : Ասոնք պիտի արձակուէին Նոյեմբեր 1ին :

Բազմաթիւ հայ երիտասարդներ ալ կը գտնուին վերոյիշեալ զօրադասերուն մէջ :

× Ֆրանսական յածանաւ մը 2500 զինուոր փոխադրեց Քազապլանքա : Նոյն օրը 117 զրահապատ կառքեր ալ ցամաք հանուեցան :

× Բացառիկ վիճակը տարածուեցաւ ամբողջ Ալժերիոյ մէջ : Զինուորական գործողութեանց հետ, հոգեբանական պայքար մըն ալ կը մղուի, հարիւր հազարաւոր թռուցիկներով, որպէսզի փախստական ֆելլահները իրենց գիւղերը վերադառնան : Ֆրանսական հրամանատարութիւնը կ'ուզէ փարատել համատարած երկիւղը, վստահութիւն ներշնչելով թէ բնիկներուն եւ թէ Եւրոպացիներուն : Միւս կողմէ շարունակ օդնական ուժեր կը հասնին, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար : Կոստանդինի, Ֆիլիփվիլի եւ ուրիշ վայրերու քաղաքապետներն ալ կոչեր ուղղեցին : Միջազգային դրամատունը տասը միլիոն տոլար տրամադրած է, ելեկտրական կայաններ շինելու համար Ալժերիոյ մէջ :

× Մ․ Նահանգները կը յուսան թէ Ֆրանսա պիտի կրնայ կարգադրել Մարոքի խնդիրը, որով աւելորդ կը դառնայ Ազգաժողովին միջամտութիւնը :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Վերջին լուրերը շատ ծանր կը ներկայացնեն Պաղեստինի կացութիւնը : Իսրայէլի կառավարութիւնը նամակ մը ուղղած է Ազգաժողովին Ապահովութեան Խորհուրդին, անոր ուշադրութեանը յանձնելով կացութեան ծանրացումը Կազայի շրջանին մէջ : Այս նամակով կը յայտարարէ թէ Իսրայէլ «անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, պաշտպանելու համար իր քաղաքացիներուն կեանքը եւ գոյքը : Իսրայէլ միջամտութիւն չի խնդրեր առ այժմ, բայց կ'ըսէ թէ իրեն կը վերապահէ ճշդել իր դիրքը ապագային :

Զինադադարի յանձնախումբը ամէն միջոց կը փորձէ, յաճախադէպ ընդհարումները դադրեցնելու համար : Օգոստոս 30ին նոր դէպքեր պատահեցան Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի սահմաններուն վրայ : Իսրայէլի զինուորները յարձակեցան Կազայի մէկ դիրքին վրայ, սպաննելով եգիպտացի զինուոր մը : Յետոյ կարգ մը նոր ընդհարումներ պատահեցան : Իսրայէլեան զինուոր մը սպաննուեցաւ, չորս հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան :

Անգլիոյ վարչապետը խնդրեց Սէյլանի կառավարութենէն միջամտել, դադրեցնելու համար Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ մղուած պայքարը :

Եգիպտոսի կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ կ'ընդունի զինադադարի յանձնախումբին առաջարկը, կրակը դադրեցնելու համար : Կոչը ուղղուած էր նաեւ Իսրայէլի, որ դեռ չէ պատասխանած : Եգիպտոսի պատերազմական նախարարը Կազա գնաց, կացութիւնը քննելու համար : Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Իսրայէլացիները Օգոստ․ 29ին ալ շարունակեցին իրենց յարձակումները Կազայի շրջանին մէջ եւ կրակ բացին ծանր զէնքերով : Յետոյ վերսկսան իրենց յարձակումները : Եգիպտացիները պատասխանեցին եւ ընդհարումները շարունակուեցան մինչեւ որ Իսրայէլի զինուորները քաշուեցան : Զինադադարի յանձնախումբին նախագահը դէպքին վայրը գընաց :

ՄՈՍԿՈՒԱ ԶԷ՞ՆՔ ՊԻՏԻ ՃԱՐԷ

Մ․ Նահանգներու արտաքին նախարարը իր շաբաթական ասուլիսին մէջ ըսաւ թէ անպաշտօն լուրերու համաձայն, Խ․ Միութիւնը խոստացած է զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել Միջին Արեւելքի երկիրներուն : Պատասխանելով հարցումի մը, նախարարը յայտնեց թէ կառավարութիւնը դիտողութիւններ ուղղած է Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի, որպէսզի դադրեցնեն ընդհարումները : Յետոյ մերժեց ճշդել թէ Խ․ Միութիւնը ո՛ր պետութեանց առաջարկած է զէնք ճարել :

"ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՈՒՐՖԱՆ,,

«Ակն եւ Ակնցիք» հատորէն ետք, որ հայրենակցական սեռի գրականութեան ապրող գործերէն մէկն է, ահաւասիկ նաեւ «Դիւցազնական Ուրֆան»: Երկուքն ալ խմբագրուած են մեր գրականութեան ծանօթ դէմքերու կողմէ,— առաջինը՝ Մկրտիչ Պարսամեանի, իսկ երկրորդը՝ Արամ Սահակեանի: Կը թուի, թէ ճաշակը եւ նման գործերու վկայութիւն մը ըլլալու կոչումին գիտակցութիւնը ուղեցոյց եղած է երկու խմբագիրներուն, ու անոնց շուրջ խմբուած աշխատակիցներու, որպէսզի անոնք ուզեն եւ յաջողին «ընտանեկան տոմար» մը ըլլալու ճակատագրէն փրկել իրենց գործերը, ու զանոնք մօտիկ բերեն ժամանակակից մեր պատմութեան համար նպաստ մը ըլլալու արժէքին:

Չենք ըսեր թէ թերութիւններ, հասկընալի գեղումներ,— հետեւաբար՝ շեղումներ — մոռացումներ կամ անհամեմատ ծաւալումի հակամիտութիւններ չկան զանոնք խմբագրողներու քով,— մանաւանդ՝ «Դիւցազնական Ուրֆա»յի պարագային: Սակայն մենք գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ հատորի մը մէջ համադրել պատմական շրջանի մը դարերու կեանքը իր բոլոր մարզերով: Գիտենք մանաւանդ, թէ մեր պայմաններուն մէջ ապրող ժողովուրդի մը համար ինչ կարելիութիւններ կան, այս սեռի գործերը իրենց իսկական տարողութեան, իմաստին ու պատկերին հասցնելու համար: Դժբախտաբար, հաւաքական կամ խմբական աշխատանքի լայն հնարաւորութիւններ չունինք, առաջադրուած որեւէ աշխատանքի մշակում վերածելու համար նուաճումի: Հայր. Միութիւններու կողմէ խթանուած սա նոր շարժումը, նոյն շրջանէն վերապրողներու ծանօթութեանց, յիշողութիւններու, վկայութիւններու եւ ապրումներու հաւաքական գումարով միայն կարելի յաջողութիւն մը կրնայ ըլլալ: Մենք՝ ցիրուցան, մէկ ծագէն միւսը նետուած, առօրեային մէջ խրած գրեթէ, ի՞նչ չափով կրնանք մեր դերին մէջ ըլլալ, երբ գաղութի մը կամ պատմական անցեալով բեռնաւոր շրջանի մը երէկն ու այսօրը կ'ուզենք լոյսին բերել, ոչ թէ իսկապէս վերջնական ու վաւերական արժէքի մը վերածելու համար մեր գործերը, այլ պարզապէս՝ ճամբայ կտրած ըլլալու, դիւրացուցած ըլլալու համար եկողներու աշխատանքը, այդ ուղղութեամբ:

Չունինք, առհասարակ, նաեւ կենսականը,— Աղբիւրներ կը պակսին, բաղդատական դրութեամբ աշխատանքի նիւթական տուեալներ չկան, մեր մատենադարաններն իսկ շատ բան չունին: Ինչ որ կայ մամուլի մէջ, կամ անջատաբար հրատարակուած, պէտք է քով քովի բերել, սեղմել, ստուգել, դասաւորել ու տալ: Ասոնք հաստատումներ են, որոնք բառերով կը տրուին այստեղ, թուղթին: Դուք այդ բառերուն տակ փորձեցէք չափել ողբերգութիւնը, որ վերապահուած է նման աշխատանքներու կոչուած մարդոց: Իրենք, Մկրտիչ Պարսամեաններն ու Արամ Սահակեանները կը զգան, թէ ինչ ըսել կ'ուզենք: Սակայն, անհրաժեշտ է՝ որ ընթերցողն ալ գիտնայ թէ ինչ տարապարհակ ճիգի, յոգնութեան եւ քրտինքի գին են այս կարգի գործեր:

Գիտենք մենք, որ տրուածը մեծ բան է. եթէ կ'ուզենք, անհամեմատ արժէք է, բաղդատաբար աշխատանքի մեր կարելիութիւններուն: Հաստատելով հանդերձ, որ սա կամ նա թերութիւնները կ'ունենան եւ պիտի ունենան նման մեր բոլոր գործերը, պիտի դանդաղինք անոնց վկայութիւններ, գրական ու մնայուն նուաճումներ ըլլալու իրողութեան վրայ, ու պիտի յանձնարարենք չհապրզուողներուն որ աննկատ չթողուն երբեմնի մեր ծաղկեալ կեանքը, ինչպէս ընդհանրապէս համակեաց ու հաւաքական ապրումին հետ աղերս ունեցող պատմական, թուական, յուշագրական տեղեկութիւններ:

«Դիւցազնական Ուրֆան» գտած է միջին ճամբայ մը, եւ իր կոչումը արժեցնելու, եւ գոհացում տալու համար վերապրողներու հասկնալի կարգ մը հետաքրքրութիւններուն: Այս կարգի գործերու մէջ, առաւելապէս անցեալն է որ պիտի գայ քննութեան. վերլուծքի գիտական ձեւով մը պիտի արդարանայ զայն խմբագրողներու աշխատանքը: Մինչդեռ, անոնք՝ նաեւ ներկային սեւեռած, ու թուական լայն տեղ տուած են լուսանկարներու, երկրորդական ծանօթութեանց, մանրամասնութիւններու, որոնք քիչերու համար շահեկան են: Կ'ըմբռնենք մտահոգութիւնը պատասխանատուներուն:

Սփիւռքի մեր պայմաններուն մէջ, գիրքերը կապ մըն են մարդէ մարդ, բեկորէ բեկոր,— ու նաեւ՝ ապրում են, իրենց յետին մանրամասնութեան մէջ: Սակայն, հատորի մը առաքելութեան վերծանումը, ինչպէս տուեալ գործի մը կշիռը, զգացական գատումներով չեն կատարուիր: Մօտաւորապէս 1500 էջերէ բաղկացեալ, պատկառելի այս հատորին մէջ, մենք կը տեսնենք կարելիութիւն մը 2—300 էջ խտացնելու, ու աղով՝ աւելի անմիջական դարձնելու այն տիրական ներգործութիւնը, զոր այդ գործը կ'ունենայ ընթերցողներու վրայ, իբրեւ սպառիչ, վաւերական, պատմական աշխատանք: Անթապցիներն ալ երկու չքեղաշուք հատորներ հրատարակեցին վերջերս.— Եթէ քանակը եւ ծաւալը իմաստ ունենային գիրքերու աշխարհին մէջ, պիտի չմեղադրէինք հրատարակիչները. սակայն, թոյլ տրուի ըսել, որ ճապաղում բառը քիչ է, զայն խմբագրողներու անպէտ ու աւելորդ գեղումները մատնանշելու համար: Մեր հայրենակցական զգացումներուն մէջ շատ ենք դիւրագրգած, եւ հասկնալի է՝ որ չափազանցենք՝ երբեմն... Սակայն՝ ճիշդ պիտի չմոռնանք, որ գիտական աշխատանքներ աւելի՝ զօրութիւն ու նուազ զգացում կը պահանջեն:

Այս գործին ամէնէն պատմական եւ մեծակշիռ վաւերագիրը՝ Եդեսացի Աբրահամ քահանայ Աբեւեանի «Պատմութիւն Եդեսիոյ» կամ «Ուր Քաղդէացւոց» բաժինն է, աւելի քան երկու հարիւր մեծադիր էջ, ուր մինչեւ ԺԹ. դարու վերջին քառորդը, սեւեռումի, եւ վկայութեան կը բերուին թանկագին տեղեկութիւններ, պատմական ծանօթութիւններ, ազգագրական եւ տեղագրական մթերք, հայրենակցական սեռի գրականութիւնը այս կարգի տաղանդներով պիտի գիտականանայ:

«Դիւցազնական Ուրֆան» կրցած է համադրաբար տալ այդ շրջանի բարքերը Կարմուճի մասին ալ տեղագրական եւ ազգագրական սպառիչ տեղեկութիւններով, որոնք ժողովուրդ մը իր հոգեկան, ազգային եւ իմացական ապրումներուն, չհագրդութեանց եւ հակամիտութիւններուն մէջ կը տանին մեր պատմութեան: Ուրֆան ամէնէն կենսունակ, ողեպաշտ, հայրենասիրական տենդով ապրող մէկ շրջանն է հայութեան. եւ հատորի այս մասը նոր ենթահող կը պատրաստէ աւելի խորունկ, աւելի քննական աշխատանքներու:

Հերոսամարտի պատմութիւնը, իր կարգին, վաղուան մեր պատմութեան համար վաւերական ծանօթութիւններու մթերք մը կը հանդիսանայ: Կը հաստատենք այս բաժնի ոչ միայն պատմական, այլ մանաւանդ ողեշունչ, դաստիարակիչ նկարագիրը: Ասով կը մօտենայ, այդ գիրքը, մեր նորահաս սերունդներու գիտակցութեան, արժանապատուութեան, Ուրֆացիի իրենց կոչումը արդարացնելու պարտքին, եւ կոչ կ'ուղղէ նախնիքներու գործին ու կեանքին մօտենալով՝ իբրեւ յաւիտենական ներշնչարաններ:

«Դիւցազնական Ուրֆան» կոթող մը եւ յիշատակարան մըն է, բառին ներքին իմաստով:

Հալէպ — Մ.

ԼԵԶՈՒԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ.— Մինսկի «Ազատագրութիւն», ռատիօկայանը կը շարունակէ լուրեր եւ լուսաբանութիւններ հաղորդել Հայաստանի ունկնդիրներուն: Ահաւասիկ վերջին զեկուցումներէն մէկը՝ լեզուական հարցի մասին.—

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մեր բոլորիս յիշողութեան մէջ դեռ թարմ է այն աղմուկը, որ բարձրացուց մի քանի ամիս սրանից առաջ հայկական երկու գրական լեզուների գոյութեան շուրջ,— արեւմտահայ եւ արեւելահայ: Մենք արդէն ձեզ հետ զրուցել ենք այս նիւթի մասին: Հայոց լեզուն ունի երկու ճիւղաւոր ում, որպէս հետեւանք պատմական այն տարբեր պայմանների, որոնց մէջ զարգացել է հայ ժողովուրդը, երբ հին հայերէն լեզուն՝ գրաբարը՝ նուազ հասկնալի դարձաւ ժողովրդական լայն զանգուածների համար: Մինչեւ լեզուագիտական հարցերի շուրջ գրուած ՍՏԱԼԻՆԻ յօդուածի լոյս ընծայուելը, մեր երկրում ոչ ոք չէր մտածում ժխտել երկու լեզուների գոյութեան պատմական փաստը: Դեռ աւելին. արեւմտահայ գրողների գեղարուեստական լաւագոյն ստեղծագործութիւնները հրատարակուեցան Հայպետհրատի կողմից Երեւանում:

Այդ մասին դուք՝ սիրելի լսողներ, շատ լաւ գիտէք:

Սակայն 1950ի ստալինեան յօդուածից մի առ ժամանակ վերջ, Երեւանի նորելուկ լեզուաբանները սկսան արշաւ արեւմտահայ լեզուի դէմ, յայտարարելով նրան, առանց որեւէ գիտական հիմնաւորումի, որպէս Պոլսի բարբառ, զրկելով նրան գրական լեզու կոչուելու իրաւունքից:

Այս հարցի շուրջ կուսակցական քարոզչութիւնը զօրահաւաքի ենթարկեց բոլոր կեղծ-գիտական ուժերը: Մենք բազմիցս հարց ենք տուել մեզ, թէ ինչո՞ւ էր այդ արւում: Այս հարցին պատասխանեցին իրենք՝ նորելուկ «գիտնականներ» Գրիգորեանները եւ ուրիշները: Բանից դուրս եկաւ, որ այսպէս կոչուած Հայաստանի թշնամիները, այսինքն Հայ Գաղթաշխարհի ազնիւ հայրենասէրները, իբր թէ արհեստական կերպով սատարում են մեր արեւմտեան գրական բարբառին, որպէսզի քանդեն հայ ժողովրդի միասնականութիւնը եւ նրա պետական լեզուն, այսինքն արեւելեան Հայերի լեզուն:

«Սովետական Հայաստան»ը բազմիցս գրել է, որ արեւմտահայ բարբառի պաշտպանութիւնը հետապնդում են Հայ Գաղթաշխարհի «աշխատաւոր զանգուածներին» հայրենիքից բաժանելու նպատակ:

Առ հասարակ կոմունիստները, ինչպէս յաճախ, այնպէս էլ այժմ պարուրուել են իրենց բոլորովին չապացուցուած Հայաստանի գերիշխանութեան եւ նրա միասնական պետական լեզուի պաշտպանի պաշտօնի մէջ որ ի միջի այլոց, հէնց նոյն կոմունիստների կողմից աղաւաղուած է հայ լեզուի համար միանգամայն անհանդուրժելի ռուսերէն աղճատուած խօսքերով: Կոմունիստները ուզեցին այս լեզուն հետզհետէ դարձնել հայկական դպրոցների լեզու գաղթաշխարհում, ենթադրելով այս ճանապարհով նորահաս սերունդին կտրել հարազատ լեզուի ոգուց եւ միաժամանակ արեւմտեան գրական բարբառից:

Նման փորձեր նրանք արդէն արել են իրենց կողմից գրաւուած Բուլղարիայում եւ Ռումինիայում, որտեղ կան հայկական մեծ գաղութներ եւ ազգային դպրոցներ: Սակայն ազատ աշխարհում ապրող Հայերը միաձայնութեամբ ընդդիմութիւն ցոյց տուեցին Երեւանում նստած կոմունիստական բռնատիրութեան նկրտումներին: Խորհուրդները եւ Հայ Գաղթաշխարհում գտնուող նրանց գործակալութիւնը ծանր պարտութիւն կրեցին: Նրա դէմ դուրս եկան նոյնիսկ այնպիսի մարդիկ, որոնք թէկուզ եւ չէին տեսել խորհրդային կեանքը, սակայն հակում ունէին երբեմն ականջ դնելու խորհրդային քարոզչութեան, որով իշխանութիւնը միշտ խաղում է արտասահմանեան Հայերի հայրենասիրական զգացմունքների հետ:

Ապա ինչո՞վ վերջացաւ այս արարքը: Կոմունիստները նահանջ կատարեցին: Մեր հայրենակիցներն արդէն լսել են վերջերս Երեւանի տուած ռատիոհաղորդումը, որտեղ մէջ բերուած էին քաղուածքներ լեզուագէտների յօդուածներից, ուր ասւում է տրամագծօրէն հակառակը այն բանի, որ արւում էր դեռ մի քանի ամիս սրանից առաջ խորհրդահայ թերթերում: Արեւմտահայ գրական լեզուն վերականգնուել է եւ դրուել է նոյն աստիճանի վրայ արեւելահայ լեզուի հետ:

Կուսակցութիւնը հրամայել է նրան այլեւս բարբառ չհամարել: Ռատիոհաղորդման մէջ միայն ընդգծուած է, որ արեւմտահայ լեզուն զարգանում է «կապիտալիստական աշխարհի» մէջ:

Սիրելի լսողներ, սա առաջին անգամ չէ,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԿԱՄՌՒՐՋԻ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

Դէպի վար երկարող բարակ ճամբուն մէջ Սիսէն կը քալէր, աւելի ճիշդ կը վազէր:

Քայլերս արագացուցի, զայն աչքերէս չվրիպեցնելու համար: Անիկա անցաւ քանի մը փլփլած աւերակներու մէջէն, իջաւ կիսաքանդ եկեղեցիին ետին ու կորսուեցաւ մօտակայ փլատակի մը մէջ:

Ծածլիկ պատի մը տակ կանգ առի ու աչքերս անթարթ ուղղեցի այն անցքին՝ որուն ետեւ կորսուած էր Սիսէն: Երկար չտեւեց անոր «բացակայութիւնը»: Հազիւ հինգ բոպէ ու ահա, վերադարձի ճամբան բռնեց: Հետեւեցայ իրեն այս անգամ աւելի մօտէն: Միտքս դրի ներս մտնելէ առաջ բռնել սեմին վրայ:

Երբ հասաւ մեծ դուռը, հետազօտիչ ակնարկ մը նետեց իր շուրջը ու բացաւ: Ես կամացուկ մը ձայնեցի Սիսէ... Ան դարձաւ զարհուրած ու ինծի նայեցաւ: Մութին մէջ իսկ դժուար չէր նշմարել այն սարսուռն ու վախը որ համակած էր իր ամբողջ էութիւնը: Մօտեցայ: Կը դողար, ամբողջ մարմնով կը դողար...

— Մի վախնար Սիսէ, ըսի կարեկցաբար, մի վախնար: Հաւատա, աղային, հանըմին բան չեմ ըսեր: Մըստօն «հարամի» չէ, Մըստօն քեզի պէս խեղճ աղջիկ մը աղային հանըմին ճանկը չուզեր ձգել, միայն ինծի ըսէ թէ ո՞ւր գացիր, ուրկէ՞ կուգաս: Ի՞նչ գործ ունիս դուրսերը այս մութ-ցուրտ ու վտանգաւոր գիշերներուն:

— Մըստօ, ոտքդ պագնեմ, հիմա ուշ է, ձգէ գիս երթամ, վաղը կուգամ քեզ կը գտնեմ ու կ'ըսեմ ուր երթալս...:

Լաւ... Գնա, ըսի, Քիւրտ Մըստօն իր խօսքին տէրն է, կ'ուզեմ որ դուն ալ քու խօսքիդ տէրն ըլլաս:

Բաժնուեցանք: Ներս մտայ, «Թախտս» բարձրացայ: Ներսս շատ անհանգիստ էր: Հոգիս տառապակոծ վիճակ մը ունէր: Մտածումներու բեռան տակ՝ կարծես գանկս պիտի պայթէր: Խեղճ աղջիկ... խեղճ աղջիկ... խեղճ հայու բեկոր...— Կը մտածէի: Պիտի տանջուի ամբողջ գիշերը պիտի տանջուի իմ կոշտ վայրենի դիմագիծս յիշելով... Պիտի տանջուի առանց գիտնալու թէ հայ մըն է զինք տանջողը:

Բայց ի՞նչ ծածկուած էր այս բոլորին տակ... Անտարակոյս, խորհրդաւոր գաղտնիք մը կար, մութ, ինծի անծանօթ:

Որոշեցի յաջորդ օրը Սիսէին չերեւալ, եւ առենի մը համար մոռացութեան տալ այս դէպքը, մինչեւ որ օր մը պատեհ առիթը ինքնին ներկայանար: Առտուն, սակայն, հազիւ աղան մեկնած, Սիսէն եկաւ գիս գտաւ: «... Եկուր, հանըմը քեզ կ'ուզէ...»:

Գացի հարեմին դուռը: Սիսէն բացաւ եւ ներս մտանք: Հոն էր հանըմը խիստ ու սպառնական կեցուածքով մը:

Լրջօրէն բարեւեցի, եւ սպասեցի: Քանի մը բոպէ լուռ, անխօս նայեցանք իրարու, կարծես խօսակցութիւնը սկսելու թելը կը փնտռէինք:

Հանըմն էր որ սկսաւ՝ խիստ, բայց զսպուած բարկութեամբ մը: — «Քեզի եմ, քրդու լաճ, ինչ որ տեսար երէկ իրիկուն Սիսէի մասին, եթէ մէկուն ըսես, կամ բերնէդ փախցնես, հաւատա ձեռքէս չես ազատիր: Հասկցա՞ր...»

— Ես այդ բանը մէկու մը ըսելու պէտք չունիմ հանըմ, ըսի մեղմօրէն, բայց ես այս տունին ծառան եմ եւ պէտք է գիտնամ թէ ինչ կը կատարուի մութին մէջ այս աղջնակին ձեռքով, ան ալ գիշերներուն:

— Այս տան մէջ, կամ անոր շուրջ կատարուածները կամ կատարուելիքները գիտնալու կամ քննելու պաշտօնը քրդու լաճի մը տրուած չէ: Քիւրտ Մստոյին գործ մը տրուած է, անով միայն թող հետաքրքրուի ու այդքան:

Ինծի համար այս պատահարը աւելի տարօրինակ եւ խորհրդաւոր կը դառնար: Ես որ կ'ենթադրէի թէ Սիսէին տարաժամ դուրս ելլելը, գաղտնի, գիշերանց երթեւեկը եթէ աղային կամ հանըմին կողմէ նշմարուէր խիստ պատիժի կ'արժանանար, ու ահա, հիմա զարմանքով կը նկատէի որ հանըմը անոր պաշտպանութիւնը ստանձնած էր: Ի՞նչ ծածկուած էր այս բոլորին տակ...

— Լաւ հանըմ, ըսի կրկին մեղմօրէն, լաւ, ինծի պաշտօն տրուած չէ գիտնալ այդ բոլորը, ճիշդ է, բայց, եթէ վաղը այս տունէն բան մը պակսի ամէնէն առաջ որո՞ւ վրայ պիտի կասկածիք, որո՞ւ օձիքէն պիտի բռնէք, Մստոյին, այնպէս չէ՞:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

որ բռնատիրութիւնը մեր հայրենիքում ընդունում է մէկը միւսին հակասող որոշումներ։ Նոյն բանը եղաւ նաեւ մեր յայտնի վիպագիր Րաֆֆու վէպերի վերհրատարակման շուրջ կատարուած պարբերական արգելքների եւ թոյլտուութիւնների ժամանակ։ Իշխանութեան այս բոլոր նահանջները ժողովրդի առջեւ բացատրւում են Խորհրդային Միութեան համար ընդհանուր մի երեւոյթով։ Ստալինիզմի ժամանակաշրջանում ժողովուրդն անկասկած վախենում էր բռնատիրութիւնից, իսկ այժմ, «կոլեկտիւ ղեկավարութեան» ժամանակաշրջանում, Ստալինի յաջորդների մօտ տեղի է ունենում հակառակ երեւոյթ, այն է՝ իշխանութիւնը վախենում է ժողովրդից։ Նա ստիպուած է երբեմն նահանջել, եւ երբեմն էլ խաբել։ Առաջին տեսակէտի համար որպէս օրինակ կարող է ծառայել լեզուի եւ Րաֆֆու վէպերի հետ տեղի ունեցած պատմութիւնը, իսկ երկրորդ տեսակէտի համար՝ իշխանութեան այն խաբուսիկ հաստատումը, թէ ծանր ճարտարարուեստը իբր թէ նպաստելու է թեթեւ արդիւնաբերութեան զարգացմանը։

Բռնատիրութեան վախը ժողովրդից յղի է մեծ հետեւանքներով։ Վախը միշտ էլ վատ խորհրդատու է։ Ժողովրդի եւ բռնատիրութեան միջեւ մղուած պայքարում յաղթանակը վերջ ի վերջոյ ժողովրդինն է լինելու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՅՐԻՆ, 26 Օգոստոս.— Կիրակի (24 Օգոստոս) հաճելի օր մը անցուցինք բնութեան ծոցին մէջ ու մանաւանդ զուտ հայկական հոգեպարար մթնոլորտի մը մէջ։

Սեբաստիոյ «Մուրատ» Ուսումնասիրացի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ընտանեկան դաշտահանդէս մը նշդարիներու եւ սլացիկ եղեւիններու շուքին տակ։ Ընտանիքներ, գետին ընկողմանած, առանձին խմբաւորումներով կը կազմէին կըղզեակներ։ Ու մինչ ձայնասփիւռը մինչեւ քաղաք կը հասցնէր մեր ուրոյն երգերն ու երաժշտութիւնը, անդին խումբ մը հայրենակիցներ կը պարէին գեղջկական պարեր, հետզհետէ աւելի եռանդագին։

Ժամը չորսին մասնաճիւղի քարտուղար Պ. Միրիճան Շիրվանեան կատարելով պաշտօնական բացումը, իր տեղը տուաւ օրուան խօսնակին՝ Պ. Արսէն Սիւզմէճեանին, որ երկու խօսքով պարզեց Ուսումնասիրացի նպատակը ու թելադրեց բոլորին անդամակցիլ ու օժանդակել այդ միութեան։ Յետոյ հրաւիրեց ներկաները իրենց շնորհներով փայլ տալ գեղարուեստական բաժինին։ Իր հրաւէրը չուշով արձագանգ գտան ու իրարու ետեւէ բարձրախօսին առջեւ գալով ոգեւորութիւն ստեղծեցին։ Այսպէս, երգեցին Պ. Պ. Ռուբէն Կէնճոյեան, Պօղոս Տէր Պօղոսեան եւ Լեւոնէն Կ. Յովակիմեան։ Այս վերջինը Մուրատի գովքը հիւսեց ու յիշելէ վերջ հերոսին դէպի Տրապիզոն կատարած ճամբորդութեան ոդիսականը, երգեց նաեւ Մուրատի երգը յուզելով բոլորս։ Արտասանեցին Օր. Գեղանոյշ Սերթլեան (Եգիպտոսէն), Օր. Բրաբիոն Տապաղեան եւ ընկեր Մովսէս Կարապետեան։ Բոլորն ալ գնահատուեցան։

Փարիզէն Պ. Շմաւոն Պալեան իր ջութակով եւ Պ. Միրիճան Շիրվանեան իր [illegible]տով, ոգեւորութիւն ստեղծեցին եւ թափ տուին պարողներուն։

Վիճակախաղը կոկիկ հասոյթ մը ապահովեց միութեան։ Անհատներու կողմէ եղան նաեւ հետեւեալ դրամական նուէրները.— Պ. Պ. Գուրգէն Տապաղեան, Մինաս Պարտաքճեան, Միհրան Ղազարեան, Արիս Սարգիսեան, Խորէն Գարակէօզեան, Արշակ Յակոբեան, Պօղոս Գայլանճեան, Յովհաննէս Մանուկեան, Վահան Մալաթիացի ամն, Օր. Նոյեմի Սիւզմէճեան, Յովհաննէս Մանուկեան, Վահան Քէշիշեան, Յովակիմ Պարտաքճեան, Վաղարշակ Շատեան 500ական ֆրանք, Տիկին Աղաւնի Գարլաքճեան 300 ֆր.։ Տիկին Խաթուն Կարապետեան՝ երկու հարիւր ֆրանք։ Ընդհ. գումար 11.500 ֆր.։

Շնորհակալութիւններ յայտնուեցան նուիրատուներուն։ Մութը հետզհետէ իր շղարշները կը տարածէր, ու ամէն ոք կը հեռանար դաշտէն լաւագոյն յիշատակներով։

«Մուրատ» Ուսումնասիրացի մասնաճիւղը իր վերակազմութեան տարին բոլորեց լաւ գործունէութիւն մը արձանագրելով, շնորհիւ վարչութեան անդամներուն ժրաջան աշխատանքին ու անոնց կողքին գործող անձերու օժանդակութեան։ Մասնաճիւղը իր վրայ դրուած յոյսերը լիովին արդարացուց նիւթական կարեւոր նպաստ մը բերելով Փարիզի կեդրոնին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ ուսանող երկու յառաջադէմ սաներու կրթութեան ծախքերը ապահովելու համար։ Ամէն Հայու սրտին մօտ ըլլալով ազգապահպանման նպաստող այս ձեռնարկը, պէտք է բարի օրինակ ծառայէ բոլոր միութիւններուն։

Մուրատ Ուսումնասիրացի մասնաճիւղը չի մոռնար նաեւ Տէյրինի դպրոցը եւ յարմար առիթներով նիւթական յատկացումներ կ'ընէ անոր յառաջդիմութեան համար։ Այս դաշտահանդէսին առթիւ ալ վարչութիւնը չորս հազար ֆրանք յանձնեց դպրոցին հոգաբարձութեան, բարեացակամ նամակով մը։

Հոգաբարձութիւնը խորապէս զգածուած այս ազգասիրական արտայայտութենէն իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ եւ կը յուսայ թէ այս ալ օրինակ պիտի ծառայէ ուրիշ միութիւններուն համար։

Գովելի են Սեբաստացիներու ջանքերը։

Գ. Պ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՎԻԷՆ.— Համախարբերդի Հայր. Միութեան 15րդ պատգմ. ժողովը գումարուեցաւ Օգոստոս 13-14ին, Վիէնի մէջ։

Ի պատիւ պատգամաւորներու Վիէնի մասնաճիւղը կազմակերպած էր ճաշ մը, երեսունէ աւելի հայրենակիցներ բոլորուած ճոխ սեղաններու շուրջ ուրախ մթնոլորտ ստեղծեցին երգերով ու բաժակաճառերով։

Յաջորդ օր, կիրակի, տեղի ունեցաւ դաշտահանդէսը։ Ժամանակէն առաջ չորս հարիւրէ աւելի բազմութիւն մը լեցուցած էր դաշտը, ներկաներու մէջ կային շատ մը հայրենակիցներ զանազան քաղաքներէ, մասնաւորապէս Վալանսէն։ Մինչեւ հանդէսին բացումը բարձրախօսը կը հնչեցնէր հայերէն երգեր։ Հայրենակից Մեսրոպ Ծիկէրճեանի բացման խօսքէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, մեներգեցին օրիորդներ, Անահիտ Կօչկարեան, Թագուհի Գալայճեան եւ Տիկին Ս. Կարապետեան (Վալանսէն), ջերմ ծափերու մէջ։ Երգեցին նաեւ հայրենակիցներ Դաւիթ Զոլաքեան (Փարիզէն) եւ Տ. Բալոյեան, երկուքն ալ Անդրանիկի զինուորներէն, խորապէս յուզելով ներկաները։

Լիոնի եւ Մարսէյլի պատգամաւորները խօսք առնելով պարզեցին Միութեան նպատակները։ Վալանսէն Պ. Պ. Պալթաեան ջերմապէս գնահատեց Համախարբերդցիականը եւ կոչ ըրաւ բոլոր Հայր. Միութեանց որպէսզի գործեն համերաշխաբար, զարկ տալով ազգապահպանման մեծ գործին։ Իրիկուան դէմ Մեսրոպ Ծիկէրճեան շնորհակալութիւն յայտնելով հանդէսին մասնակցողներուն, ըսաւ թէ Մարսէյլէն հայրենակից Ս. Տէր Մարտիրոսեան վերադառնալու ստիպուած ըլլալով, իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ եւ հազար ֆրանք կը նուիրէ Վիէնի մասնաճիւղին։

Այս բարի օրինակին հետեւելով ներկաները եւս նուէրներ ըրին եւ գոյացաւ 47 հազար ֆրանքի գումար մը։ Յետոյ Պ. Ա. Սէմէրճեանի նուագախումբը հնչեցուց «Երեւանը», մեծ ոգեւորութիւն պատճառելով։ Երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ պարեցին, ինչպէս եւ տարեցները իրենց կարգին, հանդէսը վերջացաւ ժամը 20ին։

Բագմաշէնցի Ծ.

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ՄԷՋ

●

Կուսակցական պայքարը օրէ օր կը տաքնայ Թուրքիոյ մէջ։ Կառավարական կուսակցութիւնը, Դեմոկրատ, եւ երկու ընդդիմադիր հոսանքները, Հալք եւ Միլլէթ, կատաղի զօտեմարտի մը բռնուած են եւ ամէն օր դէպքեր կը պատահին։

Վերջին լուրը Թէքիրտաղէն կու գայ (Ռոտոսթօ).—

«Ծ. Միլլէթ» կուսակցութեան նախագահ Օսման Պէօլիւքպաշը իր ընկերներուն հետ հոս հասաւ ու սիրալիր ցոյցերով դիմաւորուեցաւ։ Աթաթիւրքի արձանին վրայ ծաղկեպսակ մը դնելէ վերջ, քաղաքապետարանի պատշգամը ելաւ ճառախօսելու, սակայն ստիպուեցաւ հանդիսատես մնալ, երբ ոստիկանները ժողովուրդը ցրուելու համար ճոկան եւ շղթայ կը գործածէին։

Թէքիրտաղի ոստիկանութիւնը զօրացած շրջակայքի ապահովութեան պաշտօնեաներով, արտասովոր ուժեր գործածեց։ Օ. Պէօլիւքպաշը իր ընկերներուն հետ Լիւլէպուրկազ այցելած էր տեղական թերթերուն եւ անկէ խմբով եկած էին Թէքիրտաղ, ուր իր կուսակցութեան անդամներ, շրջակայքէն ալ եկած, ոչխարներ մորթեցին։

Սիրալիր ցոյցերու մէջէն այցելեց Ա. Թաթիւրքին արձանին, յետոյ պողոտային միւս կողմը Նամըք Քէմալի կիսանդրին ուր կարճ ուղերձ մը բրաւ եւ արտասանեց բանաստեղծին ազատութեան մէկ քերթուածը։

Իսկ երբ հրապարակ գնաց խօսելու չկրցաւ, ոստիկանական միջամտութեան պատճառաւ։ Առանց բառ մը արտասանելու քաղաքապետարան վերադարձաւ. այդ միջոցին «պիտի չխօսի՞ք» հարցումներուն Պէօլիւքպաշը սա պատասխանը տուաւ.

— Լռութիւնը կը խօսի։

Պողոտայէն անցած միջոցին, մինչ ժողովուրդը կը ծափահարէր, մէկը գոչեց.

— Պէօլիւքպաշը, Պէօլիւքպաշը, դուն խօսէ, խօսէ, թող այստեղ ալ գիւղի վերածեն եթէ կ'ուզեն։

Պէօլիւքպաշը քաղաքապետարան մտաւ, ընկերներուն եւ լրագրողներուն հետ։ Ոստիկանապետ մը սպառնաց բազմութեան, որ չէր ուզեր ցրուել.— «Հիմա բոլորդ մէկ կը հաւաքեմ ու ծակը կը խօթեմ»։ Մինչ այդ, Պէօլիւքպաշը պատշգամի վրայ երեւցաւ. իր համակիրներն ու կուսակիցները հանդարտեցան եւ լռեցին։ Ծ. Միլլէթի նախագահը առիթէն օգտուելով սա ուղերձը բրաւ.

— Շնորհակալ եմ, ինծի եւ ընկերներուս հանդէպ ձեր ցոյց տուած սիրալիր ընդունելութեան համար։ Կը տեսնէք որ օրէնքը ոտնակոխելով մեր խօսելու իրաւունքը կը բռնաբարեն։ Բայց մեր քաջութիւնն ու կորովը պիտի չկորսնցնենք։ Միայն թէ որպէսզի մէկ հատիկ հայրենակիցի քիթն անգամ չարիւնի, սրտերնուս վրայ քար դնելով, եւ քաջ գիտնալով որ մեր իրաւունքները կ'ոտնակոխուին, լռութեամբ եւ հպարտութեամբ ցրուեցէք։ Թուրք ազգը ամէն ինչ կը տեսնէ եւ իր վճիռը կու տայ։

Դեռ խօսքը չաւարտած, ոստիկաններն ու ժանտարմները կրկին գործի անցան եւ շղթաներով ու ճոկաններով ժողովուրդին վրայ քալեցին։ Ժողովուրդը մէկ կողմէ կը ցրուէր, միւս կողմէ կը համախմբուէր։ Պէօլիւքպաշը կը դիտէր եւ բարձրախօսէն ստիպուեցաւ պոռալ.

— Ցրուեցէք, ասոնց հաշիւը Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ պիտի պահանջենք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Զիա Խուրշիտ պանդոկին մէջ երկարատեւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սարը Էֆէ էտիպի հետ, անոր տուաւ Շիւքրիւի եւ Րասիմի ստորագրած յանձնարարական նամակը, որ կ'եզրակացնէր թէ՝ «նախապէս տրուած որոշումը պէտք էր այլեւս վճռականօրէն Իզմիրի մէջ գործադրել»։

Զիա Խուրշիտ եւ Սարը Էֆէ էտիպ նամակը կարդալէ վերջ որոշեցին արագ գործել եւ աշխատանքի բաժանումը ճշդեցին։ Էտիպ Զիա Խուրշիտի ներկայացուց Զօփուր Հիլմին, հանդստեան կոչուած սպայ մը, որ լաւ նշանառու էր եւ ինքն ալ պիտի կրակէր պատեհ վայրկեանին։ Էտիպ ներկայացուց նաեւ Կրետէցի Շէվքին, նրչանաւոր մաքսանենգ մը, որուն շնորհիւ մահափորձէն ետք պիտի յաջողէին շարժանաւով մը փախչիլ յունական կղզիները։ Անձայն, անշշուկ, Զիա Խուրշիտ, Սարը Էֆէ էտիպ, Լազ Իսմայիլ, Կիւրճիւ Եուսուֆ եւ Շէվքի, ժամերով կը հաւաքուէին Գարշըեաքայի պարտէզը եւ կը խորհրդակցէին երկար բարակ, որոշելու համար մահափորձին վայրը եւ մանրամասնութիւնները։ Ո՞ւր, ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պիտի կրակէին, ի՞նչպէս խուճապ պիտի ստեղծէին եւ ի՞նչպէս պիտի օգտուէին ընդհանուր շփոթութենէն եւ իրարանցումէն։

Որոշումը տուին վերջապէս։ Սարը Էֆէ էտիպ, որ Իզմիրի մէջ Անկախութեան Պայքարի հերոսներէն կը նկատուէր եւ կառավարութեան կողմէ վարձատրուած մէկն էր, իրեն ագարակ մը նուիրուած էր եւ փառաւոր եկամուտ ունէր, Սահմանադրութեան օրերէն սկսեալ Էֆէի կեանք մը կը վարէր եւ համբաւ կը վայելէր իբր քաջ արձակաղէն։ Դաւադիրները որոշեցին Կազին սպաննել ճիշդ այն պահուն, ուր Հանրապետութեան նախագահը իր հետեւորդներով պիտի անցնէր Իզմիրի ամէնէն բանուկ եւ նոյնքան նեղ մէկ պողոտայէն, Քէմէրալթըի անկիւնէն, դէպի շուկայ տանող կէտին վրայ։ Սարը Էֆէ էտիպ նախապէս երկու ռումբ տուած էր Զօփուր Հիլմիի, որպէսզի իր մօտ պահէ։ Զօփուր Հիլմի գնաց տունէն բերաւ ռումբերը եւ զանոնք յանձնեց Զիա Խուրշիտի եւ Լազ Իսմայիլի։ Անմիջապէս որ Կազին հասնէր Քէմէրալթը պողոտային այդ նեղ կէտին վրայ, Զօփուր Հիլմի, Լազ Իսմայիլ եւ Կիւրճիւ Եուսուֆ համազարկ պիտի բանային Կազիին վրայ, եթէ հարկ ըլլար Զիա Խուրշիտ առանձնապէս պիտի կրակէր եւ կացութեան համաձայն պիտի գործէր, եւ դաւադրութիւնը արագօրէն ի գլուխ հանելէ վերջ, չարագործները անմիջապէս պիտի նստէին եռեսի փողոցը սպասող ինքնաշարժները, պիտի հասնէին ծովափ, ուր պիտի նստէին Կրետէցի Շէվքիի ճարած շարժանաւը, փախչելու համար Սամոս կղզին։ Այդ շարժանաւը հայթայթելու համար դրամ անհրաժեշտ էր, եւ շուքի մէջ գործողներէն Ապտին պէյ, Սարուխանի երեսփոխանը, վեց հարիւր ոսկի տուաւ Շէվքիի, որպէսզի ճարէ եւ պատրաստէ շարժանաւը։

Մահափորձին բոլոր մանրամասնութիւնները այս կերպ ճշդելէ եւ երկար բարակ հաշուելէ ետք Զիա Խուրշիտ եւ ընկերները անձկութեամբ սպասեցին 16-17 Մայիսին, ուր Իզմիր պիտի ժամանէր Կազին, ինչպէս ծանուցուած էր պաշտօնապէս։ Սակայն անակնկալ մը պատահեցաւ եւ ամէն ինչ վերիվայր շրջեց, Կազին տարօրինակ նախազգացումով մը յետաձգեց իր այցելութիւնը եւ Սարը Էֆէ էտիպ ու Սարուխանի երեսփոխան Ապտին ալ օր մը առաջ Իսթանպուլ մեկնեցան, այն տպաւորութիւնը տալու համար թէ ոճրին գործուած օրը իրենք Իզմիր չէին գտնուեր։

Գիշեր մը առաջ, Զիա Խուրշիտ, Լազ Իսմայիլ եւ Եուսուֆ վերջին ժողով մը ունեցան Կրետէցի Շէվքիի տան մէջ, աչքէ անցուցին մահափորձի ծրագիրը եւ անգամ մըն ալ խորհրդակցեցան թէ ի՞նչպէս արագօրէն փախուստ պիտի տային։ Երդում ըրին հաւատարիմ մնալ իրենց որոշումին եւ վերադարձան իրենց պանդոկները։

Յաջորդ օրը, սակայն, Կրետէցի Շէվքի սկսաւ մտատանջուիլ եւ վախնալ։ Նախ որ Կազի փաշան Իզմիր եկած չէր սպասուած օրը։ Երկրորդ՝ Սարը Էֆէ էտիպ եւ Ապտին պէյ Իսթանպուլ գացած էին, բուն մահափորձին օրը կծիկը դրած էին։ Զըլլայ թէ կառավարութիւնը տեղեկացած ըլլար մահափորձի լուրին։ Արդիւնքը մահ եւ աղէտ պիտի ըլլար իրեն։

Շէվքի աճարեկած էր եւ յանկարծ որոշեց կառավարութեան տեղեկացնել ամէն ինչ եւ փրկել օձիքը։ Մահափորձին շատ քիչ ատեն մնացած էր, երբ Շէվքի դիմեց Իզմիրի ոստիկանական տնօրէնին եւ կուսակալ Քեազըմ փաշայի, պատմեց եւ հրապարակեց ամէն բան, տուաւ դաւադիրներու անունները, պարզեց պատրաստուած ծրագիրը յետին մանրամասնութեամբ եւ լրտեսութիւնը այս կերպով ի գլուխ հանեց։

Վրդովուած, Իզմիրի կուսակալութիւնը եւ ապահովութեան տեսչութիւնը անմիջապէս կտրուկ միջոցներ ձեռք առին եւ նախ ստիպողական հեռագիր մը քաշեցին Կազի փաշային, որ կը պատրաստուէր Իզմիր մեկնիլ։ Հեռագիրը հակիրճ տողերով մահափորձին լուրը կը հաղորդէր եւ յարմար կը նկատուէր որ Կազին յետաձգէ իր ժամանումը։

(Շար.)

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

Երեքշաբթի կէս օրէն ետք Փարիզի հանրակառքերուն մեքենավարները եւ տոմսակավաճառները անակնկալ գործադուլ մը սարքեցին, խանգարելով երթեւեկը: Գործադուլին պատճառ կը համարուի վէճ մը՝ վճարելի պարգեւի մը թուականի մասին: Աշխատաւորները կ'ըսեն թէ խոստացուած էր վճարումը կատարել Յունուար 1էն սկսեալ: Հանրակառքերու վարչութիւնը, աշխատանքի եւ փոխադրութեանց նախարարութիւնները դիտել կու տան թէ վճարումը կը սկսէր յուլիս 1էն: Սենտիքաները չուզեցին տեղի տալ եւ գործադուլը երէկ ալ շարունակուեցաւ, աւելի տարածուելով: Քրիստոնեայ աշխատաւորներու սենտիքան բողոքագիր մը հրատարակեց, յայտնելով թէ որոշուած էր չզադրեցնել երթեւեկը, առանց նախապէս լուր տալու ժողովուրդին: Հանրակառքերու ընկերութիւնը եւ կառավարութիւնը համաձայնեցան, հազար ֆրանքի պարգեւը Ապրիլ մէկէն սկսելու համար, եւ սենտիքաներու պատասխանին կը սպասեն: Երէկ աշխատաւորներու հաւանութեան պիտի ենթարկուէր այս առաջարկը:

× Բանուորական խլրտումները կը շարունակուին գաւառի մէջ: Տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ Նանթի մետաղագործական բանուորներուն հետ: Հարիւր բանուորներ յարձակեցան Լը Մանի առեւտրական սենեակին վրայ, ժամական 25 ֆրանք յաւելում պահանջելով: Գործատէրերը չեն ուզեր երկու ֆրանքէն աւելի վճարել: Տասը բանուորներ թեթեւապէս վիրաւորուեցան: Ուրիշ քաղաքի մը մէջ ալ բանթողները յարձակեցան դատական պալատին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ խորհրդաժողովին երկրորդ օրուան նիստին մէջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը, մանաւորապէս առաջարկելով որ Յունաստան եւ Թուրքիա աջակցին, աւելի արդիւնաւորապէս օգտագործելու համար կղզին, երեք երկիրներուն պաշտպանութեան համար: Երէկ Յունաստանի ներկայացուցիչը պիտի պարզէր իր երկրին դիրքը, յետոյ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը: Ի վերջոյ երեք նախարարները պիտի բանակցին, հաշտեցնելու համար հակամարտ պահանջները: Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական չէ որ Անգլիա եւ Թուրքիա հաւանին Յունաստանի յանձնել Կիպրոսը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւրոպական գործերու պաշտօնատան վարիչը, Մըրչընթ, Փարիզ հանդիպելով, տեսակցեցաւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատարներուն հետ, Չորս Մեծերու ժողովի մասին որ պիտի գումարուի Հոկտեմբերին: Ամերիկացի պաշտօնատարը յետոյ արեւմտեան Գերմանիա գնաց, տեսակցելու համար վարչապետին հետ որ մօտերս Մոսկուա պիտի երթայ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր դաւ մը երեւան հանուած է կառավարութեան դէմ: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի հանրապետութեան նախագահին տղան, Ատնան Աթասի, նախկին դեսպան Փարիզի:

45.000 ՀՐԵԱՆԵՐ կը սպասուին Իսրայէլի մէջ, Հիւս. Ափրիկէի զանազան քաղաքներէն: Կառավարութիւնը նոր տուրք մը հաստատեց շինանիւթերու վրայ, 8 միլիոն ոսկի ճարելու համար, ինչ որ պէտք եղած գումարին մէկ տասներորդն է, գաղթականներու փոխադրութեան եւ տեղաւորման համար:

ԵԳԻՊՏՈՍ ալ հիւլէական կեդրոն մը պիտի հաստատէ երկու տարիէն:

800 ՖՐԱՆՍԱՑԻ շրջիկներ հասան Լենինկրատ: Պիտի այցելեն նաեւ Մոսկուա:

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐ.— Առջի օր բեռնակառք մը խումբ մը մանուկներու վրայ սուրաց, Կառ տը Լիոնի մօտ: Տղայ մը եւ աղջիկ մը մեռան, ուրիշ ինը մանուկներ ծանրապէս վիրաւորուեցան: Զոհերը մաս կը կազմէին 130 հոգինոց խումբի մը որ կայարան հաւաքուած էր, օդափոխութեան երթալու համար: Նոյն օրը ուրիշ արկած մը եւս պատահեցաւ: Բեռնակառք մը որ յիսուն փարիզցի մանուկներ կը փոխադրէր, անդունդ մը գլորեցաւ Շոմոնի մէջ (Հօթ Մառն): Երեք մանուկներ մեռան, 24 հոգի վիրաւորուեցան, երեքը ծանրապէս:

Imp. Araxes Rue Richer, Paris (9e)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ԻԴ. ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտոօ

Նախորդ գումար	1.103.600
Տէր եւ Տիկին Կ. Մարտիրոսեան	1000
Տէր եւ Տիկ. Ա. Սարգիսեան	1000
Տէր եւ Տիկ. Պ. Սահակեան	1000
Պ. Յ. Գավէզեան	500
Պ. Լ. Ջնտոյեան	500
Պ. Մ. Օհանեան	500
Պ. Կ. Գրալեան	500
Պ. Յ. Սահակեան	500
Պ. Յ. Մինասեան	500
Պ. Վ. Վարդանեան	500
Պ. Ա. Թաշճեան *	200
Պ. Կ. Թաշճեան	200
Պ. Յ. Ջատրճեան	300
Պ. Լ. Տատեան	200
Տիկ. Շ. Փիլիկեան	200
Պ. Պ. Խաշմանեան	200
Պ. Մ. Ժամկոչեան	100
Պ. Մ. Գալուստեան	100
Պ. Ա. Ժամկոչեան	100
Տիկ. Շ. Ժամկոչեան	100
Ընդհ. Գումար՝	1,111,800

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՍԵՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ ՍԿՍԱԾ Է ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Երկու հատոր, հին ուղղագրութեամբ): Որ չատոնց սպառած է Հայաստանի մէջ:

Ամէն շաբթու լոյս կը տեսնեն երկու պրակներ, ընտիր տպագրութեամբ:

Ցետագային լրացած եւ կազմուած օրինակին գինը պիտի ըլլայ 12 լիր. ոսկի:

ՄԻՒԵՒՆՈՅՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ

Կը հրատարակէ նաեւ

ՍՏ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

(Չորս հատոր, համագումար 2402 մեծադիր էջ):

Անգտանելի ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ Հայաստանի մէջ:

Դիւրութեան համար բաժանորդագրութիւն հաստատուած է: Կանխիկ բաժնեգին չորս հատորներուն համար 90 լիր. ոսկի կամ 30 տոլար:

Եւրոպայի միակ ներկայացուցիչ՝ Գրատուն՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,
LIBRAIRIE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e.
Chèque Postal, Paris, 1278-35.

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ եւ ուրիշ պատմուածքներ, պատկերներով:

Գրեց՝ ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

Գին 750 ֆրանք: Դիմել ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ Գրատուն, 46 ռիւ Ռիշէ կամ «Յառաջ»ի:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն անյապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը, մանաւանդ այս արձակուրդի շրջանին:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Լիոնի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը այս կիրակի կէսօրէ վերջ, Տէսին, հայրենակից Պ. Նազարէթ Ոսպիկեանի արճարանին գեղեցիկ պարտէզին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Հայկանոյշ Մանուկեան, եւ իր զաւակները՝ Արթիւր Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մաղաքեան եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, փեսին եւ քեռայրին

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Պէյրութի ծանօթ մտաւորականներէն Պ. Վահէ Սեթեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր հայրը, Ռուբէն Գէորգ Սեթեան: Մեր խորին ցաւակցութիւնը՝ մեր բարեկամին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

Մեր ցաւակցութիւնները նաեւ Միլանոյի մեր աշխատակից Արամայիս Արապեանի եւ իր եղբօր՝ Ստեփանի, որոնց մեծ մայրը մեռած է, խոր ծերութեան մէջ (մօտ հարիւր տարեկան):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Իրերօգնութեան Միութիւնը մաս մը եւս ստացած է այս պատկառազդու հատորէն: 40 × 50 (5 քիլօ): Բոլոր նկարները հարազատ գոյներով եւ մեծութեամբ: Շքեղ տպագրութիւն, Հրատարակութիւն՝ Հայաստանի Ակադեմիայի:

Դիմել՝ Միութեանս գանձապահին՝
Roland Nazarian, 9, Av, Calmels, Bois-Colombes, Seine. France, Tél. CHA. 00-55

ՀՐԱՒԷՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Լիոնի Եկեղեցւոյ եւ Ազգ. Տան շինութեան համար այն հայրենակիցները որոնք խոստացած են եւ տրամադիր գործնական աշխատանքներու համար բերելու իրենց մասնակցութիւնը, կը հրաւիրուին ներկայանալ նոր եկեղեցւոյ շաբթիէն, օր. տը Փանսխոմ, Պ. Յ. Ագիլեանի:

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, հայրենակից Նաճարեանի ագարակը: Զեկուցում պատգամաւորական ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ա. եւ Ժ. Դատաւորեան ընտանիքներուն ՆՈՒՊԱՐ ԹՈՓԱԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ: Շնորհակալութեամբ ստացած է նոյն առթիւ 3300 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաւէ ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԲԱԲԵՐԴ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Գրեց՝ Մաղաքիա Ասլանեան
(ԲԱԲԳԷՆ ՔԱՀԱՆԱՅ)

Կը պարունակէ տեղագրական եւ ազգագրական մանրամասնութիւններ, Հայրենի սարսափները, բուռ մը քաջերու արշաւը դէպի Կովկաս եւ ուրիշ անտիպ տեղեկութիւններ: (308 էջ):

Գիրքը զարդարուած է շատ մը հազուագիւտ պատկերներով:

Գին 500 ֆրանք

Դիմել Եփրեմ Թեւանեանի, կամ Վահրիճ Եսայեանի,
38 - 40, Rue de la Montagne
Ste. Geneviève, Paris (5)

Իսկ Մարսէյլի մէջ.—
Խորէն Նազարէթեանի
7, Bld. Mouren la Cabucelle

Ինչպէս նաեւ Հայկ. գրատունները:

ՎԻՐԱԲՈՅԺ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՅԱԿՈԲ Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

(Վկայեալ Մարսէյլի Բժշկական Համալսարանէն)

Հասցէն է՝
10 Rue Colbert - Marseille Tél Colbert 48-43

Ա. յարկ,

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • VENDREDI 2 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7765 | 31e ANNEE | խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3176

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԶՆՁԵԼԻ ԱՐԱՏԸ

•

Տարրական իրաւունք մըն է քննադատել որ եւ է կազմակերպութիւն, քաղաքական եւ կրօնական իշխանութիւններ, կուսակցութիւններ եւ անձնց գործունէութիւնը։ Անշուշտ հիմնուելով անվիճելի, վաւերական փաստերու վրայ։

Այս իրաւունքը, որ միեւնոյն ատեն պարտականութիւն մըն է, լայնօրէն կը գործադրուի մեր մէջ ալ։ Յաճախ սանձարձակ ազատութեամբ, յանցելով հասարակ խուժանավարութեան։

Բոլորովին տարբեր բան է տեղեկագիրներ յանձնել օտար իշխանութեանց, իբրեւ թէ ներքին չարիք մը խափանելու համար։

Դժբախտաբար այս ազատութիւնն ալ չարաչար կը գործածուի մեր մէջ, ամէն ուր որ գաղութներ ունինք։

Հետեւա՞նքը, — պղտորել հիւրընկալ երկիրներու պետական իշխանութեանց միտքը՝ այս կամ այն կազմակերպութեան հանդէպ։

Այդ քրէական արարքը գործեր է Տիրան արք. Ներսոյեան, իր 1952 մարտ 21 թուակիր նամակով, ինչպէս յիշեցինք երէկ։

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ «ժամանալ»ը, որ գրուած է Հիւս. Ամերիկայի Առաջնորդարանի պաշտօնական թուղթին վրայ, եւ ուղղուած՝ իրաւասու բարեկամի մը, հաղորդուելու համար Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու պաշտօնատան։

1. Դաշնակներուն գործելակերպը, որ կը քաջալերուի Սթէյթ Տիփարթմընթին կողմէ (արտաքին գործերու նախարարութիւն) որ եւ է օգտակարութիւն չունի ոչ անոր (պաշտօնատան) ոչ ալ ամերիկեան շահերու տեսակէտէն։

2. Դաշնակներուն ձայնը ոչ մէկ կշիռ ունի սփիւռքի հայ ժողովուրդի գաղութին մէջ։

3. Հայաստանի ժողովուրդը խորապէս կ'ատէ ինչ որ Դաշնակցութեան կողմէ կուգայ։

4. Պետական պաշտօնատան կողմէ (արտաքին գործերու նախարարութիւն) Դաշնակները քաջալերելը միմիայն կը ծառայէ վարկաբեկելու Ամերիկեան հայ ժողովուրդի գերակշիռ մեծամասնութեան աչքին։

5. Դաշնակները միայն չարիք կը հասցնեն Ամերիկայի վարկին, փոխանակ օգտակար ըլլալու։

6. Դաշնակներու պայքարը Հայ. Եկեղեցւոյ դէմ ունի մէկ նպատակ, — Շահագործել անոր վարկը եւ բոլոր աղբիւրները, իրենց հատուածական նպատակներուն համար։

7. Դաշնակները միջազգային քաղաքականութեան մէջ պղտոր ջուրերու տակ ձուկ կ'որսան, միմիայն իրենց հատուածին շահերուն համար։ Այդ շահերը իրականին մէջ զուգընթաց չեն ամերիկեան շահերուն, թէեւ այդպէս կը թուին։

Ուրեմն, Տիրան արք. Ներսոյեան խօսելով իբրեւ ներկայացուցիչը «հաւատաւոր Ամերիկացիներու», կ'ուզէ ամէն կերպով կասկածելի դարձնել Դաշնակցութիւնը ամերիկեան կառավարութեան առջեւ, նոյնիսկ ամերիկեան շահերու տեսակէտով։

Տակաւին կը սպասենք որ Արշալոյս Տիրան բացատրէ թէ ինչո՛ւ գրած է այս նամակը, եւ իր բարեկամը պէտք եղածին պէս օգտագործա՞ծ է զայն, համոզելու համար Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարութիւնը թէ Դաշնակցութիւնը չարիք մըն է ոչ միայն հայկական, այլեւ ամերիկեան շահերու տեսակէտով։

Կը սպասենք, մանաւանդ, որ բարեհաճի պարզել այս վսե՛մ արարքին բարիքը, իբրեւ ծառայ Յիսուսի - Քրիստոսի եւ իշխանաւոր Հայ. Եկեղեցւոյ։ Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՂՏՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱ՛ՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

•

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ ԴԷՊԻ ՆԵՐՍ

Եգիպտական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ զօրախումբ մը Իսրայէլի հողը մտաւ 40 քիլոմեթր խորութեամբ եւ 15 հոգի սպաննեց, իբրեւ պատժական գործողութիւն։ Եգիպտացիները Մաժտալ եւ Պիրշեպա հասան, (Հարաւ. Իսրայէլ), Կազայի շրջանին մէջ պատահած դէպքերու հինգերորդ օրը։ Վերջին 24 ժամուան միջադէպերուն մէջ կը յիշուին չորս Իսրայէլացի հողագործներու սպանութիւնը եւ չորս զինուորներու վիրաւորումը, Իսրայէլեան զօրախումբի մը արշաւը դէպի եգիպտական հող, Կազայի մօտ։ Եգիպտական զօրքը հետապնդեց Իսրայէլեան պահակախումբը որ ետ քաշուեցաւ։ Ուրիշ Իսրայէլեան ջոկատներ եգիպտական հողը մտան մինչեւ երեք հարիւր մեթր, եւ ծուղակը ինկան։ Իսրայէլացիները կրակի բռնուեցան հրասանդերով եւ ինքնաշարժ զէնքերով։ Յետոյ քաշուեցան իրենց ետին ձգելով անթելի գործիք մը եւ ձեռնառումբեր։ Իսրայէլեան զինուորներ յարձակեցան Պէյթ Հանուն գիւղին վրայ, Կազայի արեւելեան կողմը, վիրաւորելով երկու արաբ գիւղացիներ։ Գիւղին գլրոցը վնասուեցաւ թնդանօթաձգութենէն։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Եգիպտոս հաւանեցաւ կրակը դադրեցնել, համաձայն զինադադարի յանձնախումբին հրահանգներուն։ Իսրայէլ եւս հաւանութիւն յայտնեց, հետեւեալ յայտարարութեամբ — «Կ'ընդունինք զօր. Պըրնսի առաջարկները, եթէ Եգիպտոս յանձն առնէ երաշխիքներ տալ, որեւէ թշնամական արարք դադրեցնելու համար անմիջապէս եւ վերջնապէս»։

Լոնտոնի մէջ մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւին Կազայի շրջանին կացութեան, միշտ յուսալով թէ արեւմտեան պետութեանց տուած չափաւորութեան խորհուրդները պիտի լսուին։ Արտաքին գործերու պաշտօնատան բանբերը յայտարարեց թէ «կացութիւնը ծանր է»։

ԶԷՆՔ ՃԱՐԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ուաշինկթընի հասած լուրերու համաձայն, Եգիպտոս, Արաբիա եւ Սուրիա, որոնք այս տարի յայտնեցին թէ իրենց յատուկ զինակցութիւն մը պիտի կազմեն, զէնք ճարելու առաջարկ մը ստացած են Խ. Միութենէն։

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը այս երեք պետութեանց կ'ակնարկէր առջի օր, երբ յայտնեց թէ անպաշտօն բայց վստահելի լուրեր ստացած է որ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ զէնք ճարել Միջին Արեւելքի երկիրներուն։ Նախարարը մերժեց յիշել անուններ, երբ թղթակիցները հարցումներ ուղղեցին իրեն։ Բայց եւ այնպէս, դիւանագիտական աղբիւրներ կը պնդեն թէ առաջարկներ եղած են վերոյիշեալ երեք պետութեանց։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Խ. Միութիւնը կ'ուզէ արծարծել այդ երեք երկիրներուն զինակցութեան խնդիրը, զէնք ճարելու պատրաստակամութիւն յայտնելով։ Այս առաջարկը Թեհրանի խորհրդային դեսպանին կողմէ եղած է ուղղակի Սէուտի Արաբիոյ թագաւորին, երբ այս վերջինը Իրան կը գտնուէր։ Նոյն առաջարկը եղած է Եգիպտոսի, Գահիրէի խորհրդային ներկայացուցիչներուն միջոցաւ։ Ծրագրուած զինակցութիւնը ուղղուած է Թուրքեւիրաքեան դաշինքին դէմ։

Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ տեղեկութիւն ունի այս առաջարկներու մասին, բայց կը մերժէ առնուներ յայտնել։ Այս առթիւ գիտել կու տան թէ 1948ի յայտարարութեամբ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները յանձն առած են երաշխաւորել Միջին Արեւելքի պետութեանց ներկայ սահմանները եւ խոստացած են թոյլ չտալ որ հակամարտ ճակատները զինարշաւ մը կատարեն։ Արդ, եթէ վերոյիշեալ պետութիւնները մեծաքանակ զէնք ստանան Խ. Միութենէն, արեւմտեան պետութիւնները կրնան դադրեցնել իրենց հայթայթումը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԴԵՌ ՀԻՆԵՐ ԿԱՆ ՄՐՏԻ ՏԷՐ

Պէյրութի *Ազդակ*էն կ'իմանամ թէ Մարաշցի ծերունի մը, Տոքթ. Գ. Վարժապետեան նամբայ ելած է դէպի Հարաւ. Ամերիկա, մասնաւոր պաշտօնով մը։

— *«Պիտի երթայ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ հաստատուած եւ ճակտի քրտինքով մեծ դիրքերու տիրացած հայութեան, ի խնդիր հայ ուսուցչին եւ այդ ճամբով նոր սերունդի փրկութեան։*

Համոզանակութեւնք գումարով, Պէյրութի մէջ հիմնադրամ մը պիտի հաստատուի, բացառապէս հայ ուսուցիչներու համար։ Տարիքի բերումով պաշտօնէ արձակուած կրթական մշակները պիտի կարենան յարատեւօրէն եւ կանոնաւորաբար ստանալ իրենց ամսաթոշակները. պիտի չունենան վաղուան մտահոգութիւնը եւ իրենց կեանքի վերջալոյսին՝ հեռու պիտի ըլլան զրկանքէ» (25 *Օգոստոս*)։

Յօդուածագիրը երիտասարդ մըն է, Ա. Պիլէզիքճեան, որ երկու հայրենասիրական քերթուածներ հրատարակեց անցեալ տարի։

Անշուշտ ստուգած է բոլոր մանրամասնութիւնները, թերթին խմբագրութեան հետ։

Ամէն պարագայի մէջ, ծափահարելի ձեռնարկ մը։

Ահաւասիկ ծերունի մը որ կրնայ օրինակ հանդիսանալ շատ մը երիտասարդներու եւ... ունեւորներու։

Ներկայ ժամանակներուն մէջ ո՞վ կը հետաքրքրուի վարժապետներով, անոնց ներկայ կամ ապագայ կացութեամբ, երբ վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ գլխու վրայ տեղ ունին, ամէն ուղղութեամբ։

Քանի մը տարի առաջ ուրիշ ծերունի մը, Միհրդատ Տիգրանեան (Նիկոմիդիացի) Քալիֆորնիայէն Լիբանան իջնելով, ամառնային արձակուրդ սարքեց հարիւրաւոր ուսուցիչներու, քանի մը տարի յաջորդաբար։

Այժմ ձեռնարկած է եռայարկ շէնք մը կառուցանելու Հալէպի «Քառէն Եփփէ» ճեմարանին համար, իր զաւկին հետ։

Այո, տակաւին կան «հիներ», որոնք հանրային հոգերու մասին կը մտածեն բանիւ եւ գործքով, երբ ուրիշներ կը ճգնին երկարաձգել իրենց կեանքը, աւելի մեծ գումարներ դիզելու համար։

Ի՛նչ արդիւնք ալ ստանայ Տոքթ. Վարժապետեան Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, բաջութեան գործ մըն է որ կը կատարէ։

Միլիոնաւոր հայկական գումարներ կը սառին բոլոր գաղութներուն մէջ, անհոգութեամբ կամ անտարբերութեամբ։

Զանոնք հալեցնելու եւ դէպի հանրային աւազանը հոսեցնելու աշխատանքն ալ քաջութիւն մըն է։ *ՎԱՀԷ*

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՀՈԳԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաստատեց Մարոքի մարզպանին՝ Կռանվալի հրաժարումը։ Այս առթիւ տեղական թերթերը կը հրատարակեն մարզպանին եւ կառավարութեան միջեւ փոխանակուած նամակները։ Պ. Կռանվալ մասնաւոր նամակ մըն ալ Հանրապետութեան նախագահին ուղղած էր։ Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցաւ վարչապետին յայտարարութիւնը, որ կը գնահատէ մարզպանին քաջութիւնը եւ անձնուիրութիւնը, խոստովանելով հանդերձ թէ կառավարութիւնը կարգ մը վերապահումներ ունէր անոր առաջարկներու մասին։ «Անոր հետապնդած հաշտարար դատը մեր ալ դատն է»։

× Մարոքի նոր մարզպանը, զօր. տը Լաթուռ Թունուզէն մեկնելէ առաջ, յայտնեց որ այսքան շուտ կը հեռանայ։ «Շատ կ'ուզէի ճամբան հարթել ներքին ինքնավարութեան համար։ Կ'ուզէի օգնել երիտասարդ կառավարութեան, որ ըստիպուած է լուծել տնտեսական եւ ընկերային ծանր դժուարութիւններ։ Գալով Մարոքի մէջ կատարելիք աշխատանքիս, ամբողջ սրտովս պիտի գործեմ, բանաւոր եւ խաղաղ լուծում մը գտնելու համար։

× Ֆրանսայի վարչապետը եւ Թունուզի վարչապետը՝ Թահար Պեն Ամմար որ Փարիզ կը գտնուի, Օգոստոս 31ին փոխանակեցին երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած համաձայնութեանց վաւերագիրները։ Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Մաթինեոնի պաշտօնատան մէջ։ Ֆրանսայի եւ Թունուզի ներկայացուցիչները նստած էին միեւնոյն շարքին վրայ։ Այս առթիւ սիրալիր խօսքեր փոխանակուեցան ...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ Պոլսոյ պատրիարքարանին ալ հաղորդած են կաթող. ընտրութեան թուականը։ Յայտնի չէ թէ Գարեգին պատրիարք պիտի կրնա՞յ երթալ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Պատր. տեղապահ Եղիշէ արք., որ Եւրոպա կը գտնուէր երեք ամիսէ ի վեր, Երուսաղէմ վերադարձաւ, Պէյրութի ճամբով։

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին երրորդ օրուան նիստին մէջ, Յունաստանի արտաքին գործերու նախարարը, Սթեֆանոփուլոս, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտը, առաջարկեց որ Անգլիա արտօնէ հանրաքուէ մը կատարել, որպէսզի Կիպրոսի 500.000 բնակիչները ազատօրէն ընտրեն իրենց նախընտրած վարչաձեւը, բանաւոր ժամանակաշրջանի մը մէջ։ Միեւնոյն ատեն յայտնեց թէ Յունաստան պատրաստ է անսահման ժամանակով իրաւունք տալու Անգլիոյ որ օգտագործէ շինած ռազմական խարիսխները։ Իրաւունք պիտի տրուի նաեւ խարիսխներ հաստատելու բուն Յունաստանի մէջ։

Նախընթաց օր Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարը յայտնած էր թէ չեն կրնար լքել Կիպրոսը, ցորչափ պատասխանատու են Միջին Արեւելքի պաշտպանութեան համար։ Երէկ Թուրքիոյ տեսակէտը պիտի պարզէր արտաքին նախարարը, Ֆաթին Զօրլու։ Յետոյ պիտի սկսին բանակցութիւնները։ Յոյները այժմէն ձախողած կը նկատեն խորհրդաժողովը, եթէ Անգլիա մերժէ ճանչնալ Կիպրոսի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը։ Յոյները միշտ կցուած կը պահանջեն, 400 հազար հաշուելով իրենց թիւը, իսկ հարիւր հազար՝ Թուրքերը որոնք բացարձակապէս կը մերժեն։

Յունաստանի արտաքին նախարարը բացորոշապէս հասկցուց թէ Ագժողովէն պիտի մեկնի, եթէ Լոնտոնի ժողովը ձախողի։ Այս առթիւ մերժեց Անգլիոյ այն տեսակէտը թէ Կիպրոսի ապագան բրիտանական ներքին խնդիր մըն է։ Անգլիա ուրիշ առաջարկ մը եւս կը ներկայացնէ, — Յոյն եւ Թուրք զինուորներ կրնան մասնակցիլ Կիպրոսի պաշտպանութեան։

× Առջի օր երկու ռումբեր պայթեցան Նիկոսիոյ մէջ։ Մարդկային կորուստ չկայ, բայց նիւթական վնասներ շատ ծանր են։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՂԹԱԿՑԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՄԱՐՈՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

●

ԷՔՍ ԼԸ ՊԷՆ, (Յառաջ). — Ֆրանսայի ջերմուկներու թագուհին, Ալպեան գեղատեսիլ եւ կանանչազարդ լեռներու ստորոտը տարածուած այս հանդարտ քաղաքը, արտասովոր եռուզեռ մը ապրեցաւ ամբողջ մէկ շաբաթ: Ամրան եղանակի առթիւ արդէն խճողուած փողոցները անանցանելի էին դարձած, պետական պաշտօնատարներու անհամար ինքնաշարժներով, որոնք կը սուրային մէկ թաղամասէն միւսը: Իսկ ոստիկան զօրքի խումբեր, կը շրջագայէին մէկ փողոցէն միւսը, զինուորական հանդամանք մը տալով այս խաղաղ քաղաքին, որուն բնակիչները, տեղացի կամ այցելու, երբեք վարժուած չէին այսպիսի երեւոյթի մը:

Բայց հակառակ այս բացառիկ վիճակին, քաղաքը կը շարունակէր իր բնական ընթացքը: Մարդիկ կարծես անտարբեր օրուան անցուդարձին, խճողուած են սրճարաններու մէջ, իսկ գիշերային զբօսավայրերու առջեւ, զոյգեր, շարք շարք կարգի կը սպասեն տոմսակի: Մինչ ճաղի եւ պարանուաղի խլացուցիչ աղմուկը կը շարունակուի մինչեւ առտու, անդին, Սփլանտիտ, Ալպիոն եւ Օթէլ տէ Վ'Իլ Պրիթանիք կոչուած պալատանման շքեղ պանդոկներու լոյսերը հազիւ կը մարին արշալոյսին:

Այս երեք պանդոկներու մէջ, տեղի ունեցան խիստ կարեւոր խորհրդակցական ժողովներ, Ֆրանսական կառավարութեան եւ Մարոքի երեւելիներու միջեւ: Հրաւիրուած էին մասնաւորապէս ազգայնական երկու կարեւոր կուսակցութեանց՝ «Իսթիքլալ»ի եւ «Մարոքի Անկախութեան Ռամկավար կուսակցութեան» ներկայացուցիչները:

Տեղական եւ օտար թերթերու թղթակիցներ հեւ ի հեւ հետեւեցան խորհրդաժողովի աշխատանքներուն, որոնց արդիւնքը կրնայ ճակատագրական ըլլալ:

Ոչ մէկ ատեն, Հիւսիսային Ափրիկէի կացութիւնը այսքան սուր հանգամանք ստացած էր: Ոչ մէկ ատեն, դէպքերը այսքան խորապէս գրաւեցուցած էին Ֆրանսայի պետական շրջանակները եւ ժողովրդական խաւերը:

Տագնապը այնքան ծանր է եւ վրդովիչ, որ անմիջական եւ վճռական լուծում կը պահանջէ այլեւս: Օգոստոս 20ի արիւնալի դէպքերը, որոնք հազարաւոր զոհեր խլեցին, խիստ ազդարարութիւն մը կը կազմէին, եւ հարկ էր կանխել աւելի ծանր դէպքեր:

«Ժամանակը արիւն է», կ'աղաղակէր Մարոքի նոր մարզպանը, Էքս լէ Պէնի խորհրդաժողովի նախօրեակին:

Այս ազդակը խոր տպաւորութիւն ձգած էր բանակցողներու վրայ, եւ գրգռի էր երկու կողմերու բացառիկ ճիգերը՝ լուծում մը գտնելու Մարոքի խիստ բարդ եւ դժուարին հարցին:

Եւ խնկապէս սեղանի վրայ դրուած հարցերը կարօտ էին լուրջ եւ երկար ուսումնասիրութեանց: Անոնց լուծումը կախում ունէր երկու կողմերու հաշտարար եւ վիճողական ոգիէն:

Յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ ըլլալած խօսակցութիւնները վերջ գտան անցեալ շաբաթ կէսօրին:

Վարչապետին անակնկալ եւ երթուղարձը Էքս լէ Պէն – Փարիզ, Ֆրանսական եւ մարոքեան բազմաթիւ անձնաւորութեանց անվերջանալի մուտքն ու ելքը ժողովասրահներէն, եւ բացառիկ այն միջոցները, որոնք ձեռք առնուած էին, ոչ մէկ կասկած կը ձգէին թէ խորհրդաժողովը մտած էր իր ճակատագրական փուլին մէջ:

Լուծում մը գտա՞ծ էին այն հարցերուն որոնք տակաւին երէկ կը նկատուէին անլուծելի:

Համաձայնութիւն մը գոյացա՞ծ էր երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք կ'ամբաստանեն զիրար, իբրեւ պատասխանատու արիւնահոսութեան, որ տակաւին չէ ցամքած:

Ի՞նչ որոշում տրուած էր այն պահանջներու մասին, որոնք ներկայացուած էին ազգայնականներու կողմէ:

Թունուզի եւ Մարոքեան գործերու նախարար՝ Փիէր Ժիւլի, գլխանդլխական մոլորուն ու ճկուն լեզուն մէկդի դնելով կը յայտարարէր խումբ մը լրագրողներու առջեւ.

— «Բաւական երկար ճամբայ կտրեցինք, եւ բազմաթիւ դժուարութիւններ հարթուելու վրայ են: Երկու կողմերն ալ բարի կամեցողութիւն ցոյց տուին եւ առժամեայ համաձայնութեան մը կարելի է յանգիլ շատ մօտիկ ապագայի մը մէջ»:

Արդէն, Օթէլ Սփլանտիտի նրբանցքներէն, Օգոստոս 25ի հինգշաբթի առաւօտ, «գլայացունց» զրոյց մը շրջան կ'ընէր, որ ձեւ ու մարմին կը ստանար իրիկունը եւ յաջորդ առտուն տեղ կը գտնէր թերթերու առաջին էջին վրայ:

Այդ զրոյցներուն համաձայն, որոշուած էր Սուլթան Պէն Արաֆայի հեռացումը երկրէն, եւ կազմութիւնը Սուլթանական գահի խորհուրդի մը:

Այս լուրը խոր տպաւորութիւն ձգած էր բոլորին վրայ, եւ ժողովականներու մռայլ եւ յոգնած դէմքերը սկսեր էին պայծառանալ: Թէեւ ուրիշ որոշում մը, ինչպէս մարզպան Կրանտվալի հրաժարումը, որուն տհաճութիւն կը պատճառէր Մարոքի ազգայնականներուն, բայց գիտլի էր, որ մթնոլորտը թեթեւցած էր, եւ պատուիրակներ սկսեր էին մտերմաբար խօսիլ Ֆրանսայի նախարարներուն հետ, Սփլանտիտի եւ Ալպիոնի գեղատեսիլ եւ զովասուն պարտէզներու մէջ:

«Մարոքի Անկախութեան Դեմոկրատ կուսակցութեան» վարիչներէն՝ Ապտէլ Գատէր Պէնժալուն, ծառի մը շուքին տակ, ձեռքը երկարած նախարար՝ Փիէր Ժիւլիի թեւին մէջ, գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը կ'ունենար: Քսան վայրկեան վերջ, երբ ժպտումերես կը բաժնուէին իրարմէ, Պէնժէլուն բարձրաձայն կ'ըսէր.

— «Կը յուսամ, որ վաղը, Շաբաթ իրիկուն, վերադառնամ Լոզան ու ընթրեմ ընտանիքիս հետ»: — «Սրտանց կը մաղթեմ ձեր այդ փափաքին իրագործումը», կը պատասխանէր Փիէր Ժիւլի, նոյնպէս ժպտումերես եւ հաճոյակատար:

Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 10·30ին երբ այս տեսակցութիւնը տեղի կ'ունենար, կը ներկայանամ Պէն Ժէլունին, որ հազիւ բաժնուած Թունուզի եւ Մարոքի գործերու նախարարէն, կ'ուզէր միանալ իր ընկերներուն, որոնք իրեն կը սպասէին քիչ անդին: Կը խնդրեմ մասնաւոր տեսակցութիւն մը «Յառաջ»ի համար: Սիրով կ'ընդունի խնդրանքս եւ կ'առաջարկէ միանալ իր ընկերներուն, զորս կը ներկայացնէ անձամբ:

Մին՝ Պէն Սուտա, 34 տարեկան, միւսը Պութալէպ, 31 տարեկան, փրոֆէսօր՝ Քարաունի հռչակաւոր համալսարանին: Քիչ անդին, Շէքքաուի, 34 տարեկ. իրաւագէտ փաստաբան, վկայեալ Մօնփէլիէի համալսարանէն: Բոլորն ալ անդամ կուսակցութեան գործադիր կոմիտէի:

Բոլորուած ենք սեղանի մը շուրջ, եւ քաղաքավարական պարզ ձեւակերպութիւններէ վերջ, կ'ուղղեմ առաջին հարցումս:

— Գո՞հ էք Էքս լէ Պէնի խորհրդակցութեանց արդիւնքներէն:

Այս հարցումիս, Շէքքաուին է որ կը պատասխանէ սահուն եւ անթերի Ֆրանսերէնով մը:

— «Երկար եւ անկեղծ խորհրդակցութիւններ ունեցանք վարչապետ Էտ. Ֆորի եւ իր հինգ նախարարներուն հետ: Մեր առաջին խորհրդակցութիւնը տեւեց երեք ժամ: Մենք այն տպաւորութիւնը ունինք, թէ Ֆրանսայի նախարարները, համաձայն են մեր կուսակցութեան պարզած սկզբունքներուն հետ: Անշուշտ կան քանի մը տարակարծութիւններ՝ որոշումներու գործադրութեան ձեւին եւ պայմանաժամի մասին: Ընդհանրապէս գոհ ենք ձեռք ձգուած արդիւնքէն: «Բայց Մարոքի ներկայ կացութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ մեզի: Մինչ այստեղ մենք կը բանակցինք, անդին, Մարոքի մէջ, բանակը ձեռնարկած է զինուորական մեծ գործողութեանց, եւ արիւնը կը շարունակէ հոսիլ: Այս խորհրդաժողովին յաջողութեան համար, կ'ուզենք որ ձեռք առնուած զինուորական խիստ միջոցները վերցուին»:

ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԿԱՐԴԱ՞Ն ՍԱԿԱՅՆ

●

Կարդալու հաճոյքը ամէնուն տրուած շնորհ մը չէ:

Զայն պէտք է ձեռք բերել յատուկ վարժութեամբ: Երբ ամէն օր կարճ ընթերցում մը կատարէ մարդ, կուգայ ատեն որ կարդալը կը դառնայ սովորութիւն:

Եւ հայ մարդը պէտք է որ կարդայ: Պէտք է կարդայ, որովհետեւ առանց գիրքի եւ մամուլի, ան դատապարտուած է ուծանալու: Կարելու իր կապերը հայ կեանքին հետ, որ կը թաւալի Սփիւռքի ուրիշ շրջաններու մէջ կամ հայրենի հողին վրայ:

Իսկ ներկայիս մեր դիմադրական ճակատը զօրացնող ու գոյապահպանման գործին զօրավիգ կանգնող մեծագոյն նպաստը հայ գիրքն ու մամուլն են:

Վերջին տարիները կոկիկ գրադարան մը կազմուեցաւ «Արմենիա»ի սրահին մէջ:

Գրադարան մըն ալ կայ «Հայ Կեդրոն»ի մէջ:

Երկուքն ալ արդիւնք երիտասարդական ճիգերու:

Ջենք ըսեր թէ լրիւ գրադարաններ են անոնք ուր կարելի է գտնել ամէն ինչ հոն. բայց եղածն ալ առայժմ պիտի բաւարարէր անոնք, որոնց մօտ տպագրուած թղթի կտոր մը անգամ չկայ:

Մեր լաւագոյն հեղինակներուն Րաֆֆի, Ծերենց, Զօհրապ, Արփիարեան, Զարդարեան, Շիրվանզադէ, Ռուբէն, Պերճ Ճուհի, Սիպիլ, Դուրեան, Սիամանթօ, Վարուժան, Սրմաքէշխանլեան, Օշական, Կամսարական, Թումանեան, Մալխաս, Սարոյեան, Իսահակեան, Համաստեղ եւն., գործերը հոն են ու դեռ այնքան ուրիշներու վաստակը, հին թէ նոր, հաւասարապէս, որոնք պիտի գոհացնէին հետաքրքրութիւնը ընթերցասէր հասարակութեան, եթէ երբեք այդ փափաքը ըլլար վառ անոնց մէջ

Բոլոր քննութիւնները ցոյց կուտան սակայն, որ փոքր թիւ մը կը կազմեն այդ գրադարաններէն օգտուողները:

Գրադարաններ, որոնք ձրի գիրք կը տրամադրեն, բայց շատերու մէջ մեռած է հետաքրքրութիւնը հանդէպ հայ գիրքին:

Հոն ուր մտաւոր աշխատութիւնը պիտի դառնար զարգանալու եւ հմտանալու առիթ, վարանք եւ անտարբերութիւն ցոյց կուտայ հասարակութիւնը:

Ջեն կարդար ոչ միայն հինները, այլ եւ նորերը, որ աւելի պէտք ունին կարդալու եւ աւելի լուրջ պէտք է կապուած մնան հայ գրքին:

Հոգեկան վայելքը որ մարդ կ'ունենայ ընթերցանութեան միջոցով, գերիվեր է ուրիշ բոլոր վայելքներէն, մինչ սերունդի մէկ կարեւոր մասը իր ժամանակը կը ըսպառէ ծանծաղ հաճոյքներու վրայ:

Մարզանք, պար, շարժապատկեր, անպատակ թափառումներ շատ աւելի կը խօսին անոր հոգիին քան գիրքերը:

Հակառակ չենք առաջիններուն ալ:

Մեր դարուն եւ ժամանակին պահանջն են նաեւ անոնք:

Բայց ներդաշնակել պէտք է հաճոյքները: Ներդաշնակել մանուանդ զբաղումները:

Կայ տակաւին ընկերութեան մէջ յաջորդականութեան շղթան ամրապինդ

ԿԱՄՈՒՐՋԻ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

●

Արդ, Բայց Մատօն չուզեր որ իր մաքուր անունը արատաւորուի, մրոտի, Ա. հա թէ ինչու կը հետաքրքրուի այդ բաներով, Հանըմ ... Ես տեսայ որ այս աղջիկը ծրարով մը դուրս ելաւ եւ պարապ ներս մտաւ ...

— Ի՞նչ ծրար, ի՞նչ ծրար, ինչ լեցուն, ինչ պարապ... «Մատօ լեզուդ քեզի քաշէ մի զրպարտեր այս աղջիկը, անիկա սուրբի պէս մաքուր է:

— Ջեմ զրպարտեր, Հանըմ, տեսայ որ այս աղջիկը ծրար մը ունէր անութին տակ երբ դուրս ելաւ, բայց վերադարձաւ պարապ: Մատօն սուտ չի խօսիր, Մատօն այս աղջիկին չարիք չի կամենար, բայց չուզեր որ ինքը ուրիշներու գործած չարիքներուն զոհ դառնայ ... Գիտէ՞ք Հանըմ, գիտէ՞ք ինչ անուն հանած են Խնուսցիները ... Վատ, շատ վատ .... Մատօն չուզեր անոնց նմանիլ եւ այս ձիւն – ձմրան փողոցները դեգերիլ ...

— Հասկցայ, հիմա միտքդ լաւ հասկըցայ, Քրդու լաճ, ամէն գնով կ'ուզես այս կեավուրի անմեղ աղջնակը սեւցնել՝ զայն գահիճներու ձեռքը մատնել որ անոր արիւնն ալ խմէք, հա... Զրաւե՞ց: Զկըշտացա՞ք ...

— Հանըմ, ըսի դէմքիս վրայ արուեստական ժպիտ մը կեղծելով, հաւատացէք Մատոյին ձեռքերը մաքուր են, արիւն չեն տեսած:

— Այո, այո, այո Մատոյին ձեռքերը արիւն չեն տեսած, կրնայ ըլլալ, բայց Մատոյին կաթեղբայրներուն ձեռքերը մինչեւ արմուկները արեան մէջ թաթխուած են: Կա՞յ մէկ հատ մաքուր ձեռք ունեցող Թուրք կամ Քիւրտ ...:

Բայց ինչո՞ւ այսքան զայրոյթ ու դառնութիւն կը յայտնէր այս կինը: Միթէ՞ ... փոքր կասկած մը կրծեց միտքս: Բայց աչ անկարելի էր...

Այժմ լուռ էր: Կարծես իր մտքին մէջ բաներ մը կային եւ չէր կրնար դասաւորել: Սիւէն ալ անխօս՝ գլուխը կախ կուրծքին վրայ տրտում, շարունակ գետինը կը նայէր:

Մեր խօսակցութիւնը ծանր վէճի մը վերածուած էր: Կամ պէտք էր մինչեւ ծայրը երթալ, եւ կամ ձեւով մը անուշի կապել:

Լռութիւնը բաւական երկար տեւեց:

Յանկարծ անհասկնալի ցնցում մը ունեցայ, համարձակութիւն առի, մօտեցայ Սիւէին, ձեռքերս դրի անոր ուսերուն ու կարեկցաբար ըսի: — Անհոգ եղիր, Սիւէ, Մատօն Հանըմին կարծածին չափ գէշ մարդ չէ: Մատօն քեզի պէս խեղճերուն արիւնը չի մտներ... Մատօն ալ հայր, մայր, քոյր, եղբայր, «մալ ու մուլք» կորսնցուցած է: Մատօն գիտէ ինչ է խեղճութիւնը, գիտէ ինչ է որբութիւնը ....

Եւ աչքերէս ակամայ արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ կախուեցան:

Հանըմը իր ակնարկը վրաս յառած շեշտակի կը նայէր աչքերուս՝ որոնց ակերուն ծայրը դեռ կը յամենային արցունքի կաթիլները:

Ի՞նչ կը մտածէր այդ պահուն: Ինծի համար մութ էր: Միայն, կարծես թէ բարկութիւնը իջաւ, դէմքին գիծերը մեղմացան: Ուզեց բաներ մը ըսել, բայց կեցաւ:

Ես ձգեցի Սիւէն ու ետ դարձայ, չեմ գիտեր, համբուրեցի՞ անոր վարսերը, այնքան այլայլած էի: Խորապէս յուզուած դուրս ելայ հարեմնոցէն ու դուռը քաշեցի ետեւէս:

Երկարած անկողնիս վրայ դառնօրէն կը հեկեկայի: Ինչո՞ւ: Ես ալ չէի գիտեր: Կամաց կամաց այս տունը խորհրդաւոր աշխարհ մը կը դառնար ինծի համար: Ինչ կասկած կամ համոզում ունեցաւ Հանըմ մը իմ վրաս: Երբ մօտեցայ գրեթէ գըրկեցի Սիւէն, լացի, ու ո՞վ գիտէ թերեւս այլայլած վիճակիս մէջ չափազանցեցի .. Ա՛, գգոյշ Վանիկ, զգոյշ, ժամանակները դեռ շատ գէշ են հայ տղամարդուն համար: Դեռ կրակի մէջ կ'ապրէինք: Խոհեմութիւնը լաւ բան էր:

Ծիծղն ըսելով ես ալ սկսայ կասկածներ մտածել Հանըմին մասին: Ի՞նչն էր այն որ այնքան մօտեցուցած էր իրեն պէս հանըմ մը այս հէք աղջնակին, հայու բեկորին: Կամ ցեղային հոգեկան կապ մը ունէին, եւ կամ Սիւէն իր քմայքներուն ծառայեցնելուն երախտագիտական տուրքը կը վճարէր:

Ո՞ւր կ'երթար ծրարը, — կամ ծրարները — իմ հետաքրքրութիւնս կլանուած էր այս հանելուկով: Սիւէն գործիք մը չէ՞ր Հանըմին ձեռքը, եւ կամ ...

Սիւէին խորհրդաւոր կապոցէն դուրս՝ կար նաեւ Հանըմին պարագան:

Այս բոլորը պիտի պարզուէ՞ին օր մը ...

***

Տակաւին ձմեռ էր:

Ցուրտ ու մառախլապատ օդ: Ամիսներէ ի վեր ձիւնը իր սպիտակ շղթը փռած էր ամէն դի: Փողոցները շունչ, դուրսը հրապոյր չկար: Ամէն ինչ թմրած էր կարծես: «Թախտ»ին վրայ, նեղլիկ պատուհանին առջեւ նստած տրեխներս կը կարկըտէի, ու քթիս տակէն կը մըլտայի: Ի՞նչ կը մըլտայի: Իրարմէ անջատ, անկապ երգերու փշրանքներ:

Երգ չէր պակսեր ինծի համար:

Բաւական զպրոց տեսած էի եւ հայկական, յեղափոխական երգերը գրեթէ բոլորն ալ գոց գիտէի, բայց անոնք արգիլուած էին ինծի համար: Ես ինքզինքիս արգիլած էի զանոնք ցնոր տնօրինութիւն:

Այդ պահուն զիս խանգարող չկար: Աղան խանութն էր: Աղային կինլին, սովորականին պէս իր քրոջը գացած էր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

պահելու պահանջը ։

Եթէ երիտասարդութիւնը մնայ անտարբեր մեր մշակոյթի հարստութեանց հանդէպ, ո՞վ պիտի կանգնի տէր այս գանձին ։

Պարզ է, որ ան պիտի մնայ անտէրունչ հարստութիւնը որ մեր պատիւն է ու փառքը։ Այս խրախուսութեան անհաղորդ նորերը չեն կրնար դառնալ նախանձախնդիր անոր անկորուստ պահպանման, երբ իրենք չեն ճանչնար անոր արժէքը։

Ընթերցումի միջոցով է որ միայն նորերը պիտի ծանօթանան մեր մշակոյթին, մեր պատմութեան, ցեղային մեր հպարտանքը կազմող այն բոլոր ստեղծագործութեանց, որոնցմով խանդավառ հիները իրենց աչքին լոյսը թափեցին, ու աշխատեցան անկորուստ փոխանցել զանոնք մեզի ։

Որքան ատեն որ հետաքրքրութիւնը պիտի պակսի, փակ պիտի մնան մեր գրադարանները ։

Ընդհակառակն պիտի ուզէինք, որ մեղուանոցներ դառնային ակումբներու մէջ գրադարաններու յատկացուած սենեակները։ Հոն մուտք եւ ելք ունենային բոլոր անոնք, որ ջերմօրէն կը սիրեն հայ գիրքը եւ կ՚ուզեն իրազեկ մնալ գրական բոլոր շարժումներուն ։

Ցորչափ այս ոգին ու կեցուածքը չառաջնորդեր մեր բազմութիւնները, անխտոյժ պիտի մնայ ճակատագիրը հայ գիրքին։

Ժողովուրդ մը որ գիրք չի կարդար, կը դառնայ պատճառ գրականութեան ամլացման ։

Իրենց հերթին գրադարաններու գլուխը կանգնող մարմիններ պէտք է փնտռեն միջոցը հետաքրքրելու ընթերցող հասարակութիւնը հայ գիրքով ։

Պէտք է պատրաստեն ու դնեն հասարակութեան տրամադրութեան ներքեւ ցանկը իրենց ունեցած գիրքերուն եւ ճիշդ ժամուն ներկայ ըլլան գրադարան, երբ ընթերցող մը կուգայ գիրք մը խնդրելու ։

Տարեկան օր մը հայ գիրքին նուիրուած, պէտք է դառնայ բոլորին կողմէ զգացուած պահանջ, ուր հանդէսի մը ձեւին տակ պէտք է կատարուի պանծացումը մեր հրատարակչական գործին կամ հայ գիրքին։

Ընթերցողներ եւ գրասէրներ պէտք է բերեն իրենց բոլորանուէր օժանդակութիւնը նման ձեռնարկներու։ Ժամանակի ընթացքին, ձեռք ձեռքի տուած, թերեւս կարելի ըլլայ աւելցնել քանակը հայ գրասէրներու ։

Հայ գիրքը ապրեցնելու միջոց մըն ալ ասիկա, երբ պահանջ է ան այսօր ամէն կողմ ։

ԱՐՄԵՆԻՍ

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ.— Քանի՞ տարեկան էք, տիկին։

ՏԻԿԻՆԸ.— Ընդամէնը 30 գարուններ տեսած եմ ։

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ.— Իւրաքանչիւր գարունը միայն մէ՞կ անգամ ...։

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

●

«ՎԱԹԱՆ» ԿԸ ԾԱՂՐԷ ՅՈՅՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Թուրք մամուլը կը շարունակէ ալաճներ արձակել Յունաստանի դէմ, Կիպրոսի հարցին առթիւ։ Այս անգամ Վաթանն է որ փրփուր կը տեղայ (22 Օգոստոս).—

Հելլէն երկրագործական նախարարին թերթը ասկէ առաջ հետեւեալ խենդ ու խելառ ցափռտուքները հրատարակած էր.

— Թուրքիոյ մարդահամարները կեղծ են, Թուրքիա ունի հազիւ եօթը միլիոն բնակիչ եւ ոչ թէ 1950ի մարդահամարին համաձայն 21 միլիոն, իսկ այսօր ալ 24 միլիոն։ Մենք Հելլէններս, մեր ութ միլիոնով անոնցմէ շատ ենք. զանոնք սանկ պիտի ընենք, նանկ պիտի ընենք ...։

Մեր կարծիքով այսպէս խօսող խելագարներուն եւ ապուշներուն տեղը յիմարանոցն է։ Երբ սանկ մարդիկ թերթ հանեն եւ ընթերցող գտնեն ու սանկ թերթի մը տէրն ալ ըլլայ երկրագործական նախարար եւ Յունաստանի ճակատագիրը վարող դահլիճի մէջ խօսքը անցնող մարդ, չհասկըլը պէտք է վճռել թէ մեր դրացի երկիրը բարոյապէս մեռած է եւ անոր սուգը պէտք է բռնել ։

Պելճիքացի ականաւոր մասնագէտ մը տարիներ առաջ ամենախնամուած եւ առաջնակարգ ձեւով վիճակագրական գրութիւն մը պատրաստած է որուն վրայ հիմնուած են ընտրութիւնները, այնպէս որ մէկ հատիկ մարդ աւելի ցուցնելու հնարաւորութիւն չկայ. իսկ յետամնաց շրջաններուն մէջ պակաս գրելու հաւանականութիւն կայ ։

Հելլէն երկրագործական նախարարին հաճոյ թուի կամ ոչ, Թուրքիոյ բնակչութիւնը Յունաստանինին երեք անգամն է. ասկէ զատ ուժի հաւասարակշռութեան վերաբերեալ հաշիւներուն մէջ միայն համրանքի վրայ չեն կենար ։ 1919ին երբ յունական ծաւալապաշտութիւնը վերջին անգամ մեզի դէմ ոտքի ելաւ, Իսթանպուլ եւ շրջակայքը՝ Դաշնակիցներուն, Իզմիրն ու Միջին Անատոլուն՝ Յոյներուն, մեր հարաւային նահանգներն ալ՝ Ֆրանսական գրաւման ենթարկուած էին։ Մեզ զինաթափ ըրած էին, իսկ Անգլիա ամէնէն արդիական զէնքեր ու միջոցներ տուած էր Յունաստանի։ Թուրք հայրենասիրութիւնը այնպէս մը պայքարը մղեց որ վատաբար զինաթափուած կողմը, երեք տարուան ընթացքին մեծ պետութեան մը յենած, միւս կողմը չարաչար պարտութեան մատնեց եւ գայն ծովը թափեց ...

Անկէ վերջ Հելլէն ծաւալապաշտութիւնը ատենի մը համար մրափեց եւ լաւութեան դատապարտուեցաւ եկեղեցին, որ իր գլխաւոր յանցապարտն էր Անատոլուի արշաւանքին։ Ասկէ օգտուելով Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ հաշտութիւն եւ բարեկամութիւն հաստատելու նպատակով քայլեր առնուեցան ։

Այսօր Հելլէն ծաւալապաշտները կրկին գլուխ բարձրացուցեր եւ բարբանջանքներու սկսած են։ Կիպրոսի հարցը ըստ մեզի խենթութեան նշան մըն է եւ մէկ հանգրուանը Թուրքիան հարուածելու ձգտող ծաւալապաշտական երազին։

Այս նոր խենթութեան նոպաներուն ուշադրութեամբ կը հետեւինք։ Արթուն ենք. Թուրք ազգը կատարեալ միութեամբ մը պատրաստ է հելլէն յարձակման բոլոր ձեւերուն դէմ դնել, իր գոյութիւնն ու շրջանի կարգ-կանոն պահպանելու համար։ Չենք փափաքիր հրաժարիլ հելլէն անկեղծ բարեկամութենէ մը եւ գործակցութենէ։ Սակայն միաժամանակ պահակի պէս պիտի հսկենք այդ բարեկամութեան վրայ, մինչեւ որ Յունաստան հրաժարի ծաւալապաշտական երազէն եւ մինչեւ որ գոհանայ իր վիճակէն ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ միացեալ վարժարաններու աշակերտական բանակումը, 200 տղաք կազմ մանուկներու համար, այս ամառ շատ աւելի լաւ կազմակերպուած էր մայրիներով շրջապատուած օդասուն բանակավայրին մէջ։Բացումը կատարուեցաւ ի ներկայութեան միացեալ յանձնախումբի բոլոր անդամներուն եւ անդամուհիներուն, Հ. Բ. Ը. Մ. կրթական քննիչ Պ. Շ. Քէօթահեանի, առաջնորդութեամբ Ներսէս քահանայ Խոչորեանի որ օրհնեց։ Նոր բանակավայրը իր զանազան բաժիններով՝ խոհանոց, ճաշարան, մառան, լուացարան եւ ննջարան - վրանները։ Բանակումի հինգ արտավար հողամասը որ Հ. Բ. Ը. Միութեան սեփականութիւնն է, այս տարի Աթէնքի մասնաժողովին բացառիկ ծախքովը շրջապատուած էցանկապատով մը, որով թէ կարգապահութիւնը եւ թէ ապահովութիւնը շատ աւելի կը դիւրանան։ Ներքին սարքաւորումը եւս աւելի նպատակայարմար ձեւով մը կարգադրուած է։ Տղոց սնունդը բաւարար է եւ ընտիր, իսկ պաշտօնէութիւնը գիտակից երիտասարդութիւններէ կազմուած ըլլալով, կայանին ընդհ. վիճակը եւ տղոց հանգիստը ամէն կերպով ապահովուած էր։ Այս գեղեցիկ և այնքան անհրաժեշտ ձեռնարկին համար այս տարի բարեգործականը տրամադրած էր 38 հազար տրախմի, բացի ցանկապատումի ծախքէն, նաեւ 15 սնտուկ փոշի կաթ, վրաններ, կահ կարասի եւն.։ Հ. Կ. Խաչը տրամադրած է 16 հազար տրախմի, իսկ Հ. Գարակէօզեան հաստատութիւնը 21.000։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Արմէն Լիւպէն (Շ. Շահնուր) երեք անտիպ բանաստեղծութիւններ ունի նոր հրատարակուած պարբերականի մը, (Քաիէ տէ Քաթր սէզօն) Օգոստ.ի թիւին մէջ ։ «Կրակ եւ Բոցեր», «Առանց ոչ մէկ բանի շուրջը» եւ «Խիճեր» (կալէ) խորագիրներն են այս երեք ինքնատիպ եւ չահեկան կտորներուն ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

●

Լոյսի Քաղաքին մէջ Լոյսէն հեռացողներուն, Լոյսը մոռցողներուն համար փոթորկող լոյս է «Յառաջ»ը ։

Երեսնամեայ է ան այսօր ։

Երեսուն տարի ցմրուր քամած է ուրեմն գաղութահայ մամուլին վիճակուածդառն բաժակը ։

Եւ որովհետեւ «Յառաջ» ու Միսաքեան Շաւարշ դարձած են անհատանելի ամբողջութիւն, դարձած են հոմանիշ, մեր յարգանքի խօսքը պիտի երթայ ապրող մեր Լրագրապետին։

⁂

Շատերու համար անըմբռնելի ու առեղծուածային կրնայ ըլլալ Միսաքեանը ։ Ուրիշներու համար նոյնիսկ հակասութիւններու մարդը կարող է նկատուիլ ։ Բայց երբ մօտենանք իրեն առանց պրիսմակի, բայց երբ նայինք իր խոհերուն ու խօսքերուն առանց կանխակալ կարծիքի։

Բացառիկ ու խիկարէս Հայ է այսօր Միսաքեանը ։

Անշուշտ Հայեր ենք բոլորս, բայց որովհետեւ՝

— Գիտէ իրականութիւնը աղաղակել առանց հաշիւի ։

— Կարող է իրականութիւնները պաշտպանել առանց ենթարկուելու ։

— Կը յանդգնի բոլոր հովերուն ու հոսանքներուն կուրծք բացած ամէն ինչ տալ այնպէս, ինչպէս որ է,

Բացառիկ ու խիկարէս Հայ է Միսաքեան ։

⁂

Միսաքեան էր արդէն, երբ Մեծարենց ու Զարիֆեան նոր կը վերցնէին գրիչը ։ Եւ ինչ գուրգուրանքով կը մօտենար նորերուն, թափ տալու անոնց ստեղծագործական ոգիին։ Յաճախ անձնապէս զոհողութիւններ յանձն կ՚առնէր՝ անոնց գործերուն հրատարակութիւնը իրականացնելու ։

Եւ այսօր, հակառակ իր ուսերուն փռւլ եկած անցեալին, կը շարունակէ մնալ նոյն գրչի մարդը, պայծառատես, յըստակամիտ ու մանաւանդ... անուղղայ։

⁂

Երեսուն տարեկան է եղած «Յառաջ»ը։

Եւ իր երեսնամեակը տօնեց Միսաքեանով ։

Ինչպէ՞ս չմաղթել, որ առնուազն առաջիկայ տասնամեակն ալ բոլորէ՝ Միսաքեանով ։

Գիտենք, թէ անէծք մըն է այսպիսի մաղթանք մը՝ հայ մտքի մարդուն ։

Բայց որովհետեւ Լոյս Քաղաքին մէջ Լոյսէն հեռացողներուն, Լոյսը մոռցողներուն համար լապտեր մըն է ան,

Այս անէծքով կ՚անիծենք մեր սիրելի լրագրապետը՝ Շաւարշ Միսաքեանը ։

Պէյրութ, 21 Օգոստ.

ԱՅԳ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Հեռագիրը կը կրէր կուսակալ Քեազըմ փաշայի ստորագրութիւնը եւ կ՚ըսէր մանաւորաբար.—

«Ձեր Վսեմութեան դէմ սարքուած անիծապարտ մահափորձ մը երեւան եկած է, բարեհաճեցէք յետաձգել ձեր ժամանումը»։

Տեղական իշխանութիւնը մէկ կողմ թողուց Կազին դիմաւորելու ծրագիրը եւ փութով դաւադիրներու ձերբակալման ձեռնարկեց։ Վայրկեանը ճակատագրական էր եւ ամբողջ ոճրային ցանցը պէտք էր երեւան հանել։ Լրատու Շէվքիի ցուցմունքներուն համաձայն, ճշդուեցան խկոյն յանցապարտներու գտնուած վայրերը եւ Իզմիրի ամբողջ ոստիկանութիւնը զօրաշարժի լծուեցաւ։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Կէս գիշերը անցած էր, երբ Զիա Խուրշիտ երկնցած էր իր իջեւանած պանդոկին վերնայարկը, իր սենեակի մահճակալին վրայ։ Ձեռքերը միացուցած էր գլխուն տակ եւ կը քնանար։ Միայն թէ մոռցած էր սենեակին դուռը կղպել եւ այդ ժամուն տեղւոյն ոստիկանապետն ու բազմաթիւ ոստիկաններ պաշարած էին պանդոկը եւ զգուշութեամբ սանդուղներէն վեր կ՚ելլէին։ Իրենց կը հրամայէր յաղթանդամ ոստիկանապետը, Մէհմէտ Ալի, որ անակնկալ կերպով բացաւ Զիա Խուրշիտի սենեակին դուռը, զէնքը ուղղեց անոր եւ պոռաց.

— Մի՛ շարժիր, անձնատուր եղիր։

Զիա Խուրշիտ արթնցաւ ընդոստ եւ ըմբռնեց կացութիւնը եւ առանց որ եւ է տարակուսութեան, չափազանց պաղարիւն եւ ժպտադէմ, իր իսկ ձեռքով ոստիկաններուն յանձնեց անկողնին տակ պահուած զէնքերն ու ռումբերը, հագուեցաւ, վրան խուզարկուեցաւ, եւ դաստակներուն ձեռնակապ անցընելով՝ զինքը տարին ոստիկանական տեսչութիւն։

Պահ մը վերջ, ոստիկանները կոխեցին միւս դաւադիրներուն գտնուած պանդոկը եւ տեղն ու տեղը ձերբակալեցին երկու կատաղի չարագործները, Լազ Իսմայիլ եւ Կիւրճիւեուսուֆ, իսկ Զօփուր Հիլմին ալ իր եղբօր բնակարանը, բոլորն ալ իրենց առրճանակներով եւ ումբերով։

Այս բոլորը չափազանց արագ տեղի ունեցած էին եւ առաջին ձերբակալութիւնները լրացած՝ գիշերուան մէկուկէսին։ Անօրինակ եռուզեռ մը կը տիրէր Իզմիրի ապահովութեան տեսչութեան մէջ, աջ ու ձախ հրահանգներ կը տրուէին, պարտականութիւններ կը յանձնուէին, սենեակները կը պարպուէին եւ ձերբակալեալ դաւադիրները հոն կը փոխադրուէին, իրարու հետ հաղորդակցութենէ զրկուած։ Դաստակները ձեռնակապերով կաշկանդուած, յաջորդաբար նեղ սենեակներու մէջ բանտարկուեցան Զիա Խուրշիտ, Հիլմի, Եուսուֆ եւ Իսմայիլ, եւ իւրաքանչիւրին սենեակին առջեւ զինեալ պահակ մը դրուեցաւ ։

Դատական իշխանութիւնը ձեռնարկեց նախնական քննութեան, եւ առաջին հարցաքննութիւններէն ճշդուեցաւ թէ դաւադրական ցանցը շատ ընդարձակ էր, իր նպատակին մէջ յաջողելու համար շատ աշխատած էր եւ բազմաթիւ ճիւղաւորումներ ունէր, Պահ մը վերջ հասան Իզմիրի ընդհանուր դատախազն ու օգնականը, եւ ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը սկսաւ։ Ցնցող մանրամասնութիւններու կծիկը կը քակուէր հետզհետէ, ափ ի բերան թողելով ամէն ոք։ Զիա Խուրշիտ մանաւանդ քաջարար եւ անվարան կը խոստովանէր ամէն բան եւ նորանոր անուններ իբր մեղսակից կ՚արձանագրուէին թուղթին վրայ, կային գործակից եւ անոր մտերիմ անձեր ու երբեմնի զէնքի ընկերներ՝ գնդապետ Արիֆ, նախորդ վարչապետ Րաուֆ պէյ, Ատնան պէյ, Հայաստանի արշաւանքին ղեկավար Քեազըմ Գարա Պէքիր Փաշա, — որ նախագահն էր Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան, — Իսթանպուլի բանակին հրամանատար Րէֆէթ փաշան, Րիւշտիւ փաշա, Ալի Ֆուատ փաշա, եւն. եւն։

Իզմիրի կուսակալը միւս պաշտօնատարներուն հետ խորհրդակ եւ կացութիւնը հեռագրեց անմիջապէս Անգարա, վարչապետ Իսմէթ փաշայի, պահանջելով որ հոն գործող Անկախութեան Ատեանը անմիջապէս Իզմիր գայ, եւ դաւադիրներուն հանդէպ տնօրինէ պարտն ու պատուհաը։ Կէս գիշերը անցած էր երբ Իսմէթ փաշա փնտռել տուաւ Անկախութեան Ատեանի անդամները, որոնք տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, նոյն օրուան իրիկունը, այսինքն 1926 Յունիս 17ին պատահաբար այցելեր էին գնդապետ Արիֆ պէյի տունը, անոր հետ կատակեր, միասին սուրճ խմեր էին, առանց մտքերնէն անցընելու թէ Արիֆ յայտնապէս նեղուեր էր այս այցելութենէն, եւ կասկածեր էր թէ դատաւորները կռահած ըլլան իր ալ մեղսակցութիւնը նոյն օրուան համար ծրագրըւած մահափորձին ։

(Շար.)

քեր փոխանակուեցան :

× Մարոքի նոր մարզպանը Ռապաթ հասնելով, օդակայանին մէջ ընդունուեցաւ մեծ – եպարքոսին՝ Էլ Մոքրիի կողմէ : Հարիւրամեայ վարչապետը, որ առոյգ երեւոյթ մը ունի եւ տիրական դէր կատարած է տարիներով, Ֆրանսական արշաւանքէն առաջ, բարի գալուստ եւ յաջողութիւն մաղթեց արաբերէն : Թէեւ ֆրանսերէնի դասեր առած էր Ֆրանսական Թեւարկութիւնը հաստատուածատեն, Ա. Աշխարհամարտէն առաջ, բայց արդէն վաթսուն տարեկան էր եւ երբեք չկրցաւ սորվիլ :

Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ օգնել նոր մարզպանին, դահէն հեռացնելու համար Սուլթան Արաֆան : Աքսորական Սուլթանը, Պեն Եուսէֆ, պիտի չվերահաստատուի, առ այժմ : Մատակաւքարէն Ֆրանսա պիտի փոխադրուի քանի մը շաբաթէն, աւելի հանգիստ ապրելու համար : Վեց օդանաւեր կը սաւառնէին, երբ նոր մարզպանը աչքէ կ՚անցընէր հազար գինուորներ, օդակայանին մէջ :

× Վերջին լուրերու համաձայն, ահաբեկումները եւ հրկիզումները կը շարունակուին Մարոքի զանազան մասերուն մէջ : Առջի օր երկու նաւեր հասան Քազապլանքա, եւ ցամաք հանեցին 1200 զինուորներ :

× Ալժերիոյ մէջ ձերբակալուեցան յեղափոխական կոմիտէին անդամներէն հինգ հոգի : Ցարդ գաղտնի կը պահէին այս ձերբակալութիւնները : Բոլորն ալ անմիջապէս հարցաքննուեցան, իբրեւ գործօն անդամներ :

× Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Օգոստոս 20էն 27 Ալժերիոյ մէջ սպաննուած են 123 ոստիկաններ եւ զինուորներ, վիրաւորուած՝ 223 հոգի : Սպանեալներէն 71ը Եւրոպացիներ են : Ըմբոստներէն սպաննուած են 1273 հոգի, գերի բռնուած՝ 1024 : Վիրաւորներուն թիւը ճշդուած չէ, որովհետեւ ըմբոստները միասին տարած են զանոնք :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահը, Փերոն հըրաժարական տուաւ առջի օր, բայց քանի մը ժամ վերջը ետ առաւ, երբ ընդհանուր գործադուլ մը եւ ուրիշ համակրական ցոյցեր սարքուեցան : Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, ազդարարեց թէ «բռնի ուժով պիտի պատասխանէն բռնութեան եւ թէ բոլոր թշնամիները պիտի բնաջնջէն : Մեր նշանաբանը պիտի ըլլայ աւելի բուռն գործողութեամբ պատասխանել բռնութեան : Երբ մերիններէն մէկ հոգի իյնան, հակառակորդները պիտի կորսնցնեն հինգ հոգի » :

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին գաւառի մէջ : Լոռիանի չինութեանց բանուորները ժամական 30 ֆրանք յաւելում կը պահանջեն : Գործատէրերը առաջարկեցին 4·20 ֆր· պարզ, 12 ֆր·՝ որակեալ բանուորներուն համար : Մետաքսագործ· բանուորներն ալ փամական 50 ֆրանք յաւելում կը պահանջեն .— Նանթի մետաղագործական բանուորները ժողով մը գումարելով, կրկնեցին իրենց պահանջները, — ժամական 40 ֆրանք յաւելում :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ· Նահանգներու արտաքին գործերու արտակարգ պատուիրակին՝ Մըրչընթի հետ, Մոսկուայի այցելութեան, գերմանական բանակի կազմութեան, Ժընեւի յառաջիկայ խորհրդաժողովին եւ ուրիշ խնդիրներու մասին : Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին : Գերմանական 12 զօրամասերը պատրաստ պիտի ըլլան երեք տարիէն : Արեւմտեան Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պիտի մասնակցի Երեք Մեծերու խորհրդաժողովին, Նիւ Եորքի մէջ : Ամերիկեան ներկայացուցիչը, որ նախապէս Փարիզ ալ հանդիպած էր, Լոնտոն գնաց :

ԱՆԳԼԻՈՅ երկաթուղիներու աշխատաւորները մասնակի գործադուլ մը սարքեցին : Ուրիշ ութ միլիոն բանուորներ յաւելում կը պահանջեն :

ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ համագումարը վերջացաւ : Վերջին պահուն Խ· Միութիւնն ալ պատուիրակութիւն մը ղրկած էր որուն մէջ կը գտնուէր Հայ մը, Պետրոսեան : Ուրեմն երկու հայ ներկայացուցիչներ, մէկը Լիբանանէն, Պ· Տ· Թոսպաթ :

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ազատ արձակեցին կարգ մը բանտարկեալներ, փոխադարձ համաձայնութեամբ : Ասոնց հ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ· ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ԻԵ· ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտտօ

Նախորդ գումար	1·111·800
Տ· Պսակ քհնյ· Հայրապետեան	1·000
Պ· Սարգիս Խոզիկեան	2·000
Տէր եւ Տիկ· Հայկ Սարգիսեան	1·000
Տէր եւ Տիկ· Հ· Երէցեան	1·000
Պ· Ստեփան Քէօմիւրեան	500
Պ· Գրիգոր Ղարիպեան	500
Պ· Սարգիս Պօյաճեան	500
Այրի Տիկին Շուշան Միքայէլ	500
Պ· Կ· Մուրատեան	500
Պ· Մանուկ Վարդանեան	500
Պ· Պ· Կիրակոսեան	500
Այրի Տիկին Ն· Շալճեան	500
Պ· Վարդգէս Խոզիկեան	300
Պ· Ռուբէն Մարիքեան	200
Տիկին Նարկիզ Ջատիկեան	100
Օր· Եւայ Գաբրիէլեան	200
Վարդան Ակոյեան մայր	200
Պ· Միսաք Ապրոյեան	100
Պ· Արտաշ· Կարապետեան	100
Ընդհ· գումար	1·122·000

Այրի Տիկին Հեղինէ Շահինեան եւ զաւակը՝ Անգինէ Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վանիկ Քիզիրեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Հայկանոյշ Շահինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Շահինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիրուն Փապուճեան, Տէր եւ Տիկ· Օննիկ Փապուճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փապուճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պիպէռեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փափազեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ինճէեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Ծնունդ Զամասանեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Փաչայեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ֆիլոր Գարիպեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պետրոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարիամ Աստուրեան (Յունաստան), Այրի Տիկին Մէնէնթէլ եւ զաւակները (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թոթոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալիկեան, ինչպէս նաեւ Մուրատեան եւ Քիզիրեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, քենակալին եւ ազգականին

ՅԱԿՈԲ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ (Չէնկիլէրցի)

մահը՝ որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանին մէջ, 59 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր ուրբաթ, ժամը 3·30ին, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Մասնաւոր մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԳԻՐՔ Կ՚ՈՒԶԵՆ

Հայ հեղինակներէն եւ հրատարակչական տուներէն կը խնդրենք որ իրենց հրատարակած գիրքերէն մէկական օրինակ նուիրեն Հալէպի «Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր Գրադարան»ին :

Հասցէ .—

« Krisdapor Krataran »
c/o «Arevelk», B. P. 19, Alep (Syrie)

տեւ ուրիշներ ալ պիտի արձակէն : Ուրիշները կրնան իրենց երկիրները վերադառնալ :

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ գործադուլը վերջացաւ երէկ, 36 ժամ տեւելէ ետք : Վարչութիւնը յանձն առաւ հազար ֆրանքի բացառիկ պարգեւին վճարումը հաշուել Յունուար մէկէն, փոխանակ Յուլիս 1ի :

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ գործադուլ մը տեղի ունեցաւ Պէյրութի մէջ, բողոքելու համար Հիւս· Ափրիկէի մէջ կատարուած գործողութեանց դէմ : Խանութներուն 75 առ հարիւրը փակուած էր : Ցեղոյ թափօր մը կազմուեցաւ : Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանուցագիրներ ուղղեց Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ, բողոքելով երկու պետութեանց անթելիով հակաֆրանսական պրոպականտային դէմ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն անյապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը, մանաւանդ այս արձակուրդի շրջանին : Կանխայայտ շնորհակալութիւններ :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկանուշ Բաղդասարեան եւ զաւակը՝ Վահագն–Ժաքօ կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի յետ պատարագի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՆԴ, ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՈՒՐՖԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐԸ»

1500 էջ, պատկերազարդ եւ բազմակողմանի բովանդակութեամբ : Գինը 2800 ֆրանք, Թղթատարի ծախքով 3000, դեղեցիկ եւ լաթակազմ : Նախընտրելի է վճարումը կատարել կանխիկ, ղրկելով հասցէն, գիրքը ստանալու համար ուղղակի Պէյրութէն :

Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու համար դրել .—

38, Rue du Ménil, Asnières
Seine France

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԲԱԲԵՐԴ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Գրեց՝ Մաղաքիա Ասլանեան
(ԲԱԲԳԷՆ ՔԱՀԱՆԱՅ)

Կը պարունակէ տեղագրական եւ ազգագրական մանրամասնութիւններ, Հայաջինջ սարսափները, ռուս մը քաջերու արշաւը դէպի Կովկաս եւ ուրիշ անտիպ տեղեկութիւններ : (308 էջ) :

Գիրքը զարդարուած է շատ մը հազուագիւտ պատկերներով :

Գին 500 ֆրանք

Դիմել Եփրեմ Թեւանեանի, կամ Վահրիճ Եսայեանի,

38 - 40, Rue de la Montagne
Ste. Geneviève, Paris (5)

Իսկ Մարսէյլի մէջ .—

Խորէն Նազարէթեանի

7, Bld. Mouren la Cabucelle

ինչպէս նաեւ Հայկ· գրատուները :

Imp. Araxes   Rue Richer. Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱԼԱՆՍ .— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ :

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, հայրենակից Նաճարեանի ագարակը : Զեկուցում պատգամաւորական ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են :

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով :

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն :

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ եւ ուրիշ պատմուածքներ, պատկերներով :

Գրեց՝ ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

Գին 750 ֆրանք : Դիմել ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ Գրատուն, 46 Ռիւ Ռիշէ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՇԱԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 3 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7766 31e ANNEE խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3177

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՇԱԾ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ

Կը յիշէք անշուշտ. — Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը (Սովետ), բացառիկ նիստի հրաւիրուեցաւ անցեալ օգոստոսի սկիզբը, լսելու համար մարեշալ Բուլկանինի զեկուցումը՝ Ժընեւի ժողովի մասին։

Վարչապետին մանրամասն զեկուցումէն ետք, տեղի ունեցան վիճաբանութիւններ։

Այս առթիւ խօսք առին շարք մը պատգամաւորներ (դեպուտատ ?), գոհունակութիւն յայտնելու համար խորհրդային պատուիրակութեան (դելեգացիա ?) կատարած արդիւնաւոր աշխատանքներու մասին։

Ամէնքն ալ մանաւորապէս փառաբանեցին Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, երկրին մէջ կատարուած յառաջդիմութիւնը, կուսակցութեան ապահոված բարիքները, եւն.։

Նոր ստացանք, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին օգոստոս 7ի թիւը, ուր հրատարակուած է, նաեւ, «դեպուտատ» Ճ. Մ. Առուշանեանի ճառը։

Հայաստանի խորհրդային հանրապետութեան նախագահն ալ փառաբանելով Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, կը ծանրանայ բարի դրացիական յարաբերութեանց վրայ։

Այս առթիւ կը յիշէ Իրանի հետ կնքուած համաձայնութիւնները եւ կը շարունակէ.

— «Անհրաժեշտ եմ համարում յայտարարել, որ մենք ցանկանում ենք, որ մեր հարեւան թիւրք ժողովրդի հետ հաստատուեն լաւ, բարի - դրացիական յարաբերութիւններ։ Սովետական Միութիւնը բազմիցս իր նախաձեռնութիւնն է ցուցաբերել այդ ուղղութեամբ։ Մենք սպասում ենք, որ այդ բարի նախաձեռնութիւնը բարեացակամ արձագանգ կը գտնի նաեւ թիւրքական կողմից»։

Թուրք մամուլը ժամանակին արձանագրեց այս յայտարարութիւնը, առանց կարծիք յայտնելու։ Կամ պարզապէս կրկնելով կառավարութեան տեսակէտները։

Քաղաքացի Առուշանեանի բաղձանքն ալ արձագանգն է Մոսկուայէն արձակուած ազդանշանին, որ կ'արծարծուի պարբերաբար, առանց պատասխան գտնելու։

Հայաստանի ներկայացուցիչը իր ճառին շարունակութեան մէջ պանծացնելով բոլշեւիկեան յեղափոխութեան յաղթանակները, կը պատմէ թէ ինչպէս տապալեցին «կոնտրեւոլյուցիոն դաշնակցական կառավարութիւնը» 1920 Նոյեմբերին, հաստատելով «ազատութիւն, ազգային անկախութիւն եւ սուվերենութիւն» (վեհապետութիւն, գերիշխանութիւն)։

Այս առթիւ կը յիշէ Լենինի 1920 Դեկտ. 2ի հեռագիրը Հայաստանի Ռեւոլյուցիոն Կոմիտէին. —

«Չեմ կասկածում, դուք կը գործադրէք բոլոր ջանքերը՝ Հայաստանի, Թիւրքիայի, Ադրբէջանի աշխատաւորների միջեւ եղբայրական համերաշխութիւն հաստատելու համար»։

Ճառին մնացեալ մասը փառաբանութիւնն է նոր իշխանութեան օրով կատարուած նուաճումներուն, միշտ ապացուցանելու համար թէ Հայաստանը «գաղութային» երկիր մը (գաղթավայր) չէ, այլ «ազատ, անկախ, իրաւահաւասար Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Ռեսպուբլիկա»։

Հարցնէինք այս «ազատ եւ անկախ» իշխանաւորին թէ կրնա՞յ տիրաբար գործածել իր մայրենի լեզուին բառերը կամ որ եւ է հայկական պահանջ յիշեցնել, առանց վրայ տալու իր աթոռը կամ գլուխը։

Դեռ ուրիշ «պատմական» ապաւալեներ ալ կը թոթովէ Առուշանեան։

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱՆԵԼԻ ՄԸ ՅԱՆԳԵՑԱՒ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին չորրորդ նիստին մէջ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Ֆաթին Զորլու պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտը, բացարձակապէս մերժեց Յունաստանի կցել կղզին, ինչպէս կը պահանջեն Յոյները։

Այս յայտարարութենէն ետք, երեք նախարարները առանձին ժողովներ գումարեցին, մասնակցութեամբ չորսական խորհրդականներու, ելք մը գտնելու համար, ինչ որ դժուար կ'երեւայ։ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարէն ալ յառաջ գնաց։ Ան ոչ միայն կը մերժէ ինքնորոշման իրաւունք տալ Կիպրոսի ժողովուրդին, այլեւ համաձայն չէ որ վարչական ինքնօրինութիւն տրուի կանխահասօրէն։ Իրեն համար անգլիական ուժերու անհրաժեշտ ներկայութիւնը կը պահանջէ պահել բրիտանական գերիշխանութիւնը։

Այս կացութեան մէջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը կը փորձէ միջնորդի դեր կատարել Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, բանակցութեանց ճամբան հարթելու համար։ Խորհրդաժողովը պիտի շարունակուի սահմանափակ նիւթերով եւ մասնաւոր տեսակցութիւններով։

Առջի օր հրատարակուած միացեալ դեկոյց մը կը պարզէ Յունաստանի եւ միւս երկու պետութեանց տեսակէտներուն խոր տարբերութիւնը։ Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ խորհրդաժողովը պիտի փակուի, եթէ կողմերէն մին տեղի չտայ։ Այդ պարագային կը վախցուի որ բռնութիւնները վերսկսին Կիպրոսի մէջ, աւելի ծանր հետեւանքներ ստանալով։ Այն ատեն Յունաստան դարձեալ պիտի արծարծէ խնդիրը ՄԱԿի ընդհ. ժողովին առջեւ, ինչ որ կրնայ տեղի տալ միջազգային վէճերու, պղտորելով Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Լոնտոնի ժողովին մէջ կռուախնձոր դարձած է «ինքնորոշում» բառը։ Յունաստանի ներկայացուցիչը կը պահանջէ Կիպրոսի շնորհել այդ իրաւունքը, որ Ազգաժողովի ուխտին հիմնական սկզբունքներէն մին կը կազմէ։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը պարզելով իր երկրին դիրքը, դիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիա շատ մը զինուորական յանձնառութիւններ ունի Միջին Արեւելքի մէջ, անջատ դաշինքներ՝ Թուրքիոյ եւ Յորդանանի հետ, ինչպէս եւ եռեակ յայտարարութիւն մը Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն հետ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը Իսրայէլի եւ արաբական երկիրներուն միջեւ։ «Այս յանձնառութիւնները կատարելու համար, Բրիտանիա պէտք ունի ոչ միայն ռազմական խարիսխի մը, այլ եւ ամբողջ կղզիին գործածութեան եւ անոր ընծայած դիւրութեանց»։ Առանց գործածելու «ինքնորոշում» բառը, Անգլիոյ ներկայացուցիչը բացատրեց թէ իրենց նպատակն է ինքնավարութիւն եւ խոստացաւ անհրաժեշտ դիրք մը շնորհել բանակցութեանց ընթացքին։

Կիպրոսի Յոյները կը մերժեն այս ինքնավարութիւնը, որ դարձեալ բրիտանական տիրապետութեան տակ պիտի պահէ կղզին։

Պատասխանելով Յունաստանի առարկութեանց, Անգարայի ներկայացուցիչը դարձեալ յիշեցուց թէ պէտք է Թուրքիոյ վերադարձնել Կիպրոսը, եթէ պիտի փոխուի ներկայ դրավիճակը։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հաւանեցաւ 30 միլիոն տոլար փոխ տալ Եուկոսլաւիոյ, ոսկի դրամով կամ ոսկիով։ Յառաջիկայ յունուարին 54 միլիոն տոլարի փարկ մը եւս պիտի բանայ, ապրանքներ գնելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏՊՈՒԵՑԱՒ «ՓՈՍՏԱԼ»Ը

Անցեալ տարի Գրիգոր Զօհրապի «նովել»ներու ամբողջական ժողովածուն հրատարակուեցաւ Երեւանի մէջ, տասը հազար օրինակ։

Այս առթիւ գրքին խմբագիրը, Մինաս Հյուսեան (Հիւսեան) իր ծանօթագրութեանց մէջ կը պատմէ «Փոստալ»ի հրատարակութեան պարագաները, քաղելով Տիգրան Արփիարեանի յուշերէն։

Գրաքննութիւնը շատ խիստ էր, այն ատեն, Պոլսոյ մէջ։

Ինչպէս կը պատմէ Տ. Արփիարեան, որ «Մասիս» պարբերականը կը հրատարակէր, (1901), Զօհրապի անունը «սոսկում կ'ազդէր աւագ գրաքննիչին»։ Տպագրական Տեսչութիւնը յանձնարարած էր մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւիլ տաղանդաւոր գրագէտին։

Իսկ Զօհրապ թոյլ չէր տար մէկ բառ անգամ ջնջել իր ձեռագիրներէն։ Կը պահանջէր կա՛մ ամբողջութեամբ հրատարակել, եւ կամ վերադարձնել։

Գրաքննիչը միշտ կը յիշեցնէր թէ «մենծ սպաներուն դէմ գրել չըլլար»։

«Մասիս»ի խմբագիրը գլուխը կը քերէ, ելք մը գտնելու եւ նորավէպը փրկելու համար։

Կը նստի կ'օրինակէ Զօհրապի գրութիւնը, իբրեւ խորագիր կը դնէ «Աղախինի մը պատմութիւնը», ստորագրութիւն ալ՝ *Եղուարդ*, որ Կ. Իւթիւճեանի տղուն անունն էր։

Գրաքննիչը — կարծեմ նշանաւոր Մինաս Էֆէնտին — տեսնելով բարեյոյս մարդու մը ստորագրութիւնը, այլ եւս աւելորդ կը սեպէ կարդալ նորավէպը, որ կը յանձնուի գրաշարին։

Մնացեալը Տիգրան Արփիարեանն է որ կը պատմէ.

— «*Շաբաթ առտու հրապարակ կ'ելլէր «Մասիս»ը, (ուր տպուած էր նորավէպը իր բուն անունով եւ Գ. Զօհրապի ստորագրութեամբ), մեծ աղմուկ հանելով մանաւանդ Գատըգիւղի եւ Բերայի ջոջ դասակարգերուն մէջ, ուր դայթակղութիւն սփռեց, մինչ ժողովրդական խաւերը հիացումով լափած էին Զօհրապի նորավէպը*»։

Ուրիշ խմբագիրներ ալ խաղի բերած են Մինաս Էֆէնտին, այսպիսի մաքսանենգութիւններ կատարելով, փրկելու համար գրական գոհարներ։

Ամէնէն ազդու միջոցն էր վրան-բաց պատմութիւն մը, որուն անգերազանցելի վարպետը կը հանդիսանար Արամ Անտոնեան։

ՎԱՀԷ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Բրիտանական կառավարութիւնը նոր ազդարարութիւն մը ուղղեց Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի, որպէսզի դադրեցնեն զինուորական գործողութիւնները Կազայի շրջանին մէջ։ Երկրորդ ազդարարութիւնն է այս, մէկ շաբթուան ընթացքին, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ Լոնտոնի մէջ։ Կը վախցուի որ պատերազմը վերսկսի, եթէ երկու կողմերը շարունակեն արշաւներ կատարել փոխադարձաբար։ Ինչպէս յայտնի է, 1950 Մայիս 25ին ստորագրուած յայտարարութեամբ մը, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները՝ որոշած են «ընդդիմանալ որեւէ բռնութեան կամ սպառնալիքի, Եգիպտոսի կամ արաբական երկիրներու կողմէ։ Մ. Նահանգները կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ նոր փորձանքի մը առաջքը առնել։

Եգիպտոսէն ետք, Իսրայէլ եւս հաւանեցաւ դադրեցնել կրակը, պայման դնելով որ նախ Եգիպտոս դադրեցնէ իր զինուորական յարձակումները։ Զինադադարի յանձնախումբին նախագահը զօր. Պըրնս նոր կոչ մը ուղղեց երկու կողմերուն, որպէս զի դադրեցնեն թշնամութիւնները Կազայի սահմանագծին երկայնքը, «կանխելու համար շատ վտանգաւոր սպառնալիք մը խաղաղութեան դէմ»։

«Իսրայէլի Ձայն»ը առջի օր կը ծանուցանէր թէ քառասուն Եգիպտացիներ սպաննուած եւ նոյնքան ալ վիրաւորուած են, իրենց յարձակումներուն հետեւանքով։ «Իսրայէլի զօրամասերը կրնային դիւրաւ գրաւել ամբողջ Կազայի հողաշերտը, բայց վերադարձան իրենց զօրակայանը, լիովին յարգելով տրուած հրամանները»։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Իսրայէլեան ուժերը քանդած են եգիպտական բանակատեղին՝ Կազայի մօտ։ Գահիրէի անթելն ալ կը ծանուցանէ թէ պայթեցուցին Իսրայէլի անթելի կայանը։ Դարձեալ Իսրայէլ կը ծանուցանէ թէ վար առած են երկու եգիպտական օդանաւեր։

Եգիպտոսի վարչապետը ձայնասփիւռով ճառ մը պիտի խօսի, պարզելով կացութիւնը։ Եգիպտական բոլոր թերթերը յուզումնալից լուրեր կը հրատարակեն, խոշոր խորագիրներով։ Զօր. Պըրնս կը պահանջէ անխտրաբար նիւթի հրաւիրել Ա–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Կաթող. պատուիրակութեան դիւանէն առացանք հետեւեալ զեկոյցը, որուն լուրերը օրը օրին հաղորդած ենք արդէն.—

Համաձայն Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդէն ստացուած հեռագիրներուն, 25 – 30 սեպտեմբերին, Ս. Էջմիածնի մէջ տեղի պիտի ունենայ եկեղեցական ընդհանուր համագումար, ուր պիտի կատարուի Հայրապետական ընտրութիւն, յետոյ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն։

Թարգմանչաց տօնին օրն ալ՝ 8 Հոկտեմբեր, տեղի պիտի ունենայ սրբալոյս միւռոնի օրհնութեան արարողութիւն։

Եւրոպայէն հրաւիրուած են երեք հոգեւորականներ, — Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակը, Գեր. Զգօն եւ Պսակ Ծ. վարդապետները, եւ վեց աշխարհական ընտրեալ պատգամաւորներ, մէկը Անգլիայէն, մէկը Իտալիայէն եւ չորսը Ֆրանսայէն։ Ֆրանսայի պատգամաւորները պիտի ընտրուին մէկը Մարսէյլի շրջանէն, մէկը Լիոնի շրջանէն, երկուքն ալ Փարիզի շրջանէն։ Այս մասին հարկ եղած հրահանգները տրուած են արդէն Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հոգեւոր հովիւներուն եւ պէտք եղած կարգադրութիւնները կ'ըլլան, որպէս զի Ֆրանսայի պատգամաւորներն ալ ընտրուին եւ վիզա ստանալու համար դիմումներ կատարուին։

***

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ, որ պիտի կատարուի Սեպտեմբեր 25–30ին, Եգիպտոսի թեմական համագումարը միաձայնութեամբ պատգամաւոր ընտրած է Պ. Հրանտ Նասիպեանը (Գահիրէ) եւ Պ. Մարտիկ Զարգհանէլեանը (Աղեքսանդրիա)։ Փոխ անդամ ընտրուած են Պ. Պ. Արամ Պետեւեան եւ Լեւոն Շիշմանեան։

ՍՈՒՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, աւելի քան հինգ հարիւր զինուորներ սպաննուած են հարաւային շրջանին մէջ, վերջին խռովութեանց ընթացքին։ Ըմբոստ զինուորները փախանակ անձնատուր ըլլալու, անտառները ապաստանած են։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ առաջնորդութեան նախարարը (պրոպագանտ), պնդ. Սալահ Սալեմ, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն եւ քաշուեցաւ փառաւոր պալատ մը որ նախապէս Ֆարուքի կը պատկանէր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՂԹԱԿՑԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՈՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ է ձեր կուսակցութեան տեսակէտը Սուլթանական հարցի հանդէպ, եւ ունի՞ք ծրագիր մը այս հարցին կարգադրման համար :

— « Մեր դիրքը գահի հարցի հանդէպ սկիզբէն իսկ եղած է նոյնը: Մենք պահանջած ենք ու կը պահանջենք Պէն Արաֆայի անմիջական հեռացումը եւ վեհափառ Սուլթան Մուհամմէտ Պեն Եուսէֆի Ֆրանսա վերադարձը, առանց պայմանաժամի :

« Մեր անմիջական ծրագիրն է, սահղծում՝ գահի պահպանման Խորհուրդի մը, որ պիտի պաշտօնավարէ մինչեւ փոխանցման շրջանի վերջը, այսինքն մինչեւ որ գահի խնդիրը վերջնական կարգադրութիւն մը գտնէ: Աւելցնեմ նաեւ, որ գահի պահպանման խորհուրդը պիտի ունենայ գործադիր իշխանութեան իրաւասութիւն, եւ պիտի ձեռնարկէ նոր կառավարութեան մը կազմութեան :

— Ինչպէ՞ս կ'ըմբռնէք այս նոր կառավարութեան կազմութիւնը, եւ ի՞նչ իրաւասութիւններ կը վերապահէք անոր :

Պէնժէլուն, կուսակցութեան ընդհանուր փոխ քարտուղարը որ լուռ կը հետեւէր մեր խօսակցութեան, կ'ընդմիջէ եւ կ'ուզէ անձամբ պատասխանել :

— « Ձեր հարցումը խիստ կարեւոր է : Մենք պահանջած ենք կազմութիւնը առժամեայ, «բանակցութեանց կառավարութեան մը որ պիտի նշանակուի գահի պահպանման խորհուրդին կողմէ :Այս կառավարութիւնը պէտք է ըլլայ բառին բուն իմաստով լայնօրէն ներկայացուցչական և պիտի ձեռնարկէ Ֆրանսայի հետ բանակցութեանց : Իր պաշտօնը պիտի ըլլայ .—

Ա.— Երկրին մէջ, պատրաստել եւ հաստատել ռամկավար եւ ազատ օրէնսդրական կարգեր եւ հիմը դնել սահմանադրական միապետութեան մը, ներշնչուելով անգլիական միապետութենէն :

Բ.— Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, պիտի բանակցի Ֆրանսայի հետ, նոր դաշինքի մը համար, որ պիտի սահմանէ մեր եւ Ֆրանսայի ապագայ յարաբերութիւնները, դերիշխանութեան հիման վրայ :

« Եթէ Ֆրանսայի փափաքն է փոխել հին վարչաձեւը, պէտք է ուրեմն հիմնովին փոխել այն քաղաքականութիւնը, որ ներկայ տագնապին արդիւնքն է: Ֆրանսա 43 տարի քաղաքականութիւն վարեց խամաճիկ անձերու հետ, որոնք պարզ եւ հլու դերակատարներ հանդիսացան: Հիմա պէտք է որ նոր մարդիկ ստանձնեն մեր երկրին ղեկը ու մեզ առաջնորդեն դէպի մեր ազգային բաղձանքներուն իրագործումը »:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը տեսակ մը բրիտանական հասարակապետութեան ծրագրի շուրջ զոր Ֆրանսացի բարձր անձնաւորութիւն մը, զօր. Պէթուար մէջտեղ նետած է լրագրական ասուլիսի մը ընթացքին :

— « Այս ծրագիրը երբեք չքննուեցաւ մեր խորհրդակցութիւններու ընթացքին : Այսուհանդերձ, կրնանք ընդունիլ բրիտանական դրութեամբ, հասարակապետութիւն մը եւ գործակցիլ Ֆրանսայի հետ: Բայց կը մերժենք Ֆրանսական Միութեան գաղափարը, ու ի վիճակի եմ պնդելու, որ ոչ մէկ հիւսիսային ափրիկեան Արաբ ժողովուրդ պիտի ընդունի մասնակցիլ այդ ձեւի Միութեան մը»:

— Ի՞նչ է հիմնական, գաղափարական եւ՝ կանոնագրային այն տարբերութիւնը, որ գոյութիւն ունի ձեր դեմոկրատ կուսակցութեան եւ « Իսթիքլալ»ի միջեւ :

— « Մեր երկու կուսակցութիւնները ունին մէկ նպատակ եւ քաղաքական մէկ իտէալ: Անոնք կը ձգտին իրագործել Մարոքի անկախութիւնը, առաջնորդելով ժողովուրդը դէպի քաղաքական հասունութիւն :

« Մինչ «Մարոքի Անկախութեան Դեմոկրատ » կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ մէկ ձգտում, եւ ընդունած է ազատ եւ դեմոկրատիկ ուղղութիւն, «Իսթիքլալ»ը իր մէջ կ'ամփոփէ բազմաթիւ միտումներ եւ կը ձգտի հիմնաւորել իր քաղաքականութիւնը միակ կուսակցութեան մը իշխանութեան մէջ: Մենք դէմ ենք ռեւէ դիկտատուրայի եւ կը ձգտինք, ինչպէս կը յայտնէ արդէն մեր կուսակցութեան անունը, հաստատել մեր երկրին մէջ, ազատ եւ ռամկավար կարգեր, սահմանադրական միապետութեան վարչաձեւի մը տակ »:

Ժամանակը բաւական սահած է եւ ժամը 12ը անց ցոյց կուտայ: Բայց ոչ ոք կը զգայ թէ մեր խօսակցութիւնը այնքան երկար տեւած է: Վերջին հարցում մը եւս կ'ուղղեմ, որուն կը պատասխանէ իրաւագէտ Պեն Սուտա :

— Ի՞նչ կը մտածէք մարզպան Կրանվալի հրաժարման զրոյցներու մասին :

— « Ֆրանսական կառավարութեան կ'իյնայ փոխել իր մարզպանը եւ ուրիշ մը նշանակել: Բայց կը կարծենք, թէ Մարոքի կացութեան ներկայ պայմաններու մէջ,, խոհեմ քաղաքականութիւն չէ ետ կանչել մարզպան Կրանվալը, որ յաջողած էր շահիլ Մարոքի արաբ ժողովուրդին համակրանքը եւ վստահութիւնը »:

Երբ կը պատրաստուէի շնորհակալութիւններս ներկայացնել եւ հրաժեշտ առնել, յանկարծ կը տեսնենք Սոֆրուի նախկին փաշան, Սի Պիքքալին, որ առանձին կ'անցնէր մեր սեղանին առջեւէն, հաւանաբար ուղղուելու համար դէպի ճաշարան :

Սի Պիքքալին երկու տարի առաջ, հրաժարած էր իր փաշայի տիտղոսէն, եւ հեռացած Մարոքէն, բողոքելու համար նախկին Սուլթանին գահազրկման դէմ : Կը համարուի չափաւոր ազգայնական, եւ իր անունը միշտ յառաջ կը քշուէր, իբրեւ նախագահ՝ գահի պահպանման խորհուրդի: Կը վայելէ բոլոր կուսակցութեանց վստահութիւնը, ու կը համարուի վաւերական մարդը :

Օգտուելով առիթէն, կը ներկայանամ այս անձնաւորութեան, Պէնժէլունի ընկերակցութեամբ, ու կը խնդրեմ յայտարարութիւն մը «Յառաջ»ի համար :

Մեծ հաճոյակատարութեամբ հետեւեալ յայտարարութիւնը կ'ընէ, սահուն ֆրանսերէնով մը:

— « Էքս լէ Պէնի խորհրդակցութիւնները մեծ օգտակարութիւն ունեցան կիրքերու մեղմացման եւ խաղաղութեան հաստատման տեսակէտէն: Կրնամ ըսել թէ այս ժողովը դրական արդիւնք ունեցաւ ու կը մաղթեմ, որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի սերտանան : Իմ բազմաթիւ տեսակցութիւններուս ընթացքին, այն համոզումը գոյացուցի թէ անկեղծ եւ պայծառ ոգի մը կը տիրէ կողմերու միջեւ, համաձայնութեան մը յանգելու համար: Կը մաղթեմ, որ այն հաշտարար գործը, որուն ձեռնարկուած է այս խաղաղ քաղաքին մէջ, յաջողութեամբ պսակուի, ու մանաւանդ չձախողի» :

— Ձեր Վսեմութիւնը, տակաւին պիտի երկարէ՞ իր Ֆրանսա բնակութիւնը :

— « Ես իմ երկիրս շատ կը սիրեմ, բայց չեմ կրնար ըսել թէ ե՞րբ պիտի վերադառնամ »:

Պէն Սուտա, անմիջապէս կ'ընդմիջէ :

— « Կը յուսանք, որ ձեր Վսեմութիւն շուտով վերադառնայ Ռապա, եւ ստանձնէ հայրենիքին ծառայելու վսեմ գործը » :

Անուշ ու գոհունակ ժպիտ մը կ'ուռուցուէր Սի Պիքքայի ծուխ դիմագծին վրայ, եւ իր հայրենակարօտ աչքերէն կը ցոլար այս բաղձանքին հաստատումը :

Ժամը գրեթէ կէսօրուան մէկն էր, եւ կը շտապեմ հեռանալ: Սի Պիքքային, ձեռքս ուժգին սեղմելով, կը յայտարարէ:

— « Շատ կը համակրիմ Հայ ազգին, այս տառապած ժողովուրդին : Միայն տառապած ժողովուրդները կրնան զգալ եւ հասկնալ միւս ժողովուրդներուն տառապանքը »:

Մեր տեսակցութիւնները վերջ գտած են :

Էքս լէ Պէնի խորհրդաժողովն ալ փակուած է :

Բայց նոր էջ մը կը բացուի Ֆրանքեւ-մարոքեան յարաբերութեանց մէջ: Յոյսի եւ խաղաղ գործակցութեան նոր շրջան մը :

ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԾԽԱԽՈՏԸ ԼԱՒ, ԲԱՅՑ ԾԽԵԼԸ ԳԷՇ...

Ծխելը մարդկութեան մեծագոյն ունակութիւններէն մէկը դարձած է համաշխարհային առաջին պատերազմէն ի վեր, մանաւանդ այն օրէն ի վեր, երբ կիներու ծխելն ալ սալոնի նորութենէն անցած է ժողովրդական լայն խաւերուն մէջ: Ծուխին հաճոյքը սակայն իր մէջ կը պարունակէ հիւանդութիւններու վտանգը :

Անշուշտ ծխիկի (սիկառէթ), գլանիկի (սիկառ) եւ ծխախոտի ճարտարարուեստը շահ ունի որ շատ ծխուի: Պետական գանձն ալ կը լենայ տուրքերու հասոյթով, պետական ելմտացոյցին կարեւոր մէկ մասը ծխախոտի տուրքով կը ճարուի: Այսպէս Գերմանիոյ մէջ մէկ ծխիկը պիտի արժէր մէկ ֆենիկ (80 ֆրանսական սանթիմ) մինչդեռ կ'արժէ միջին հաշուով տասը ֆենիկ (8 ֆրանք): Տարբերութիւնը մեծագոյն մասով տուրք է :

Տասնեակ տարիներէ ի վեր գիտական աշխատանոցներու մէջ փորձեր կը կատարուին ստուգելու համար թէ ծխելը վտանգաւո՞ր է թէ ոչ: Ամէն մարդ գիտէ որ ծխախոտը նիքոթին կը պարունակէ եւ նիքոթինը թոյն մըն է: Ծանօթ է նաեւ որ ամէն ծխախոտ նոյն քանակութեամբ նիքոթին չի պարունակեր: Բայց մարդիկ ծխախոտը չէ որ կը ծամեն կամ կը կլլեն, այլ ծխախոտին ծուխը: Քննութիւնները պէտք է ուրեմն կատարուին վառած ծխախոտին եւ ծուխին վրայ: Յետոյ, պէտք է նկատի ունենալ որ ծուխը ուղղակի չի ծծուիր, այլ կը քաշուի ծխիկին կամ գլանիկին մէջէն :Ուրեմն ծուխը տեսակ մը զտումի կ'ենթարկուի: Այսպէս, ծխիկ մը ծխելու պարագային մարդ քանի մը տեսակ քիմիական եւ ֆիզիքական երեւոյթներու առջեւ կը գտնուի .— այրում ծխախոտի, զտում ծուխի, թորում ծուխի խայծղանին, տարրալուծութիւն բուսական զանազան նիւթերու :

Ինչպէս կը տեսնէք, այնքան ալ դիւրին չէ առարկայական քննութիւն մը կատարել եւ որոշ պատասխան մը տալ, մանաւանդ որ հակայական դրամական վարձատրութիւններ կ'ըլլան, եթէ ծխախոտը վտանգաւոր չըլլայ... Բայց պէտք է անմիջապէս ըսել թէ կան զուտ գիտական կաճառներ ալ, որոնք անկախ ըլլալով դրամատիրական խմբակցութիւններէ, անաչառօրէն կը կատարեն իրենց փորձերը: Ահա այս փորձերը հաստատած են որ գլանիկի (սիկառի) մնացորդներուն մէջ կը գտնուին անտրացեն, փիրեն, 1,2 — փենցանտրացեն, ինչպէս նաեւ 1,2 — եւ 3,4 — փենցփիրեն, բաղադրութիւններ՝ որոնք խլիրդածին (քանսէր) են:

Ծխուած գլանիկներուն մէջ այս նիւթերը չկան: Ուրեմն այն վտանգաւոր նիւթերը կը կազմուին ծխախոտին վառելովը: Հետեւութիւն, ծխախոտին տերեւը անվնաս է, բայց իբրեւ ծխուած խոտ՝ շատ վտանգաւոր :

Եթէ կան մարդիկ որ այնքան քաջութիւն չունին վերջնապէս ձգելու ծխելու սովորութիւնը, գոնէ թող իրենց ծխիկը կամ գլանիկը մինչեւ վերջին ծայրը չծխեն — այլ կէսէն նետէն: Այս կերպով ծխիկին կամ գլանիկին վերջին կէսին մէջ նստած խայծղան ամբողջովին չի թորուիր թոքերուն եւ ստամոքսին մէջ :

Տոքթ. Տ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԿԱՄՈՒՐՋԻ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

Տանը միւս ծայրը, հանըմը եւ Սիսէն, այդ ժամուն «Քիւրսին» (թոնիր) դրկած՝ նստած կ'ըլլային: Անմշակ երգ մը զոր կ'երգէինք վերջերս շրթունքէս չէր բաժնուեր: Մեծ եղբայրս զինուոր գացած էր, ամիսներով լուր չկար: Բոլորս ալ մտահոգ էինք, բայց մայրս կը մշկտար : Գրեթէ ամէն օր յարմար ժամու մը գիս կը կանչէր, կը նստեցնէր քովիկը ու կը ստիպէր որ երգէի այդ յարմարցուած երգը: Ես կ'երգէի, մինչ մայրս կուլար ու ցաւակցօրէն կ'օրօրէր գլուխն ու իրանը:

Քանի անգամ կրկնեցի այդ երգը, չեմ գիտեր, բայց, ամէն անգամ որ վերջանար, նորէն կը սկսէի: Դարձեալ կը կրկնէի նոյն խօսքերն ու բառերը :

Տարիխս եղաւ, մայրիկ, բաձ տարեկաձ,
Զինուոր իմ կ'երթամ, Սուլթաձի փեր -
մաձ :

Կ'երթամ, կ'երթամ...
Ես զինուոր կ'երթամ ...

Մայրիկ Աստուած սիրես, «չենդէս» լաւ
կարէ,
Երբ ես զինուոր եթամ ,հարսիդ լաւ ձայէ:
Եա՛րս, եա՛րս, այրաւ ճիկկիարս ... :

Աղջի՛ Հայկօ՛, Հայկօ՛, Էլիբ տինեդը,
Սեւ տումաձ է բոնեդ դէմ սարերը ...
Եա՛րս եա՛րս, այրաւ ճիկկիարս ...

Ու վերջապէս :

կաձչէ՛ կռուձկ ,կաձչէ՛,
Ձեձրդ իմաձ է ,
Աշխիրքիս լօ՛ս — արե՛ւ
Իձծի տումաձ է...: Եա՛րս, եա՛րս ...

... Ու, այս երգի պատառիկներուն հետ սիրտս կը մղկտայ, արցունքները կը հոսին աչքերէս: Բարձր ձայնով կը հեկեկամ: Ոչ տուն ,ոչ տեղ, ոչ ծնողք, ոչ հարազատներ կամ հարազատ մը : Անծանօթ քաղաք մը՝ որուն մէջ ոչ իսկ սրտակից մը ...

Ոտքի ելայ, ձեռքիս տրեխները շպրտեցի մէկ կողմ, ուզեցի վար իջնել, բակ ելլել քիչ մը օդ առնելու համար :

« Թախտ»ին աստիճաններէն երբ աչքերս յառեցի դէպի ախոռին դուռը, զարմանքով տեսայ որ, դրան մօտ, պատին կռթնած արձանի մը պէս կանգնած էր հանըմը ...

Շանթահար մնացի կանգնած տեղս : Ի՞նչ պիտի ըսէր, կամ ըսէր այժմ: Ի՞նչ պատասխան պիտի տայի այս կնոջ: Քիւրտի լաճ մը ըլլալուս համար գիս կը նախատէր, իսկ հիմա, մանաւանդ Սիսէին միջադէպէն վերջ...

Այնքան այլայլած էի որ, կանգնած տեղս փոքր շարժում մը իսկ չէի կրնար ընել :

Սրտանց կ'աղբայի անխոհեմութեանս վրայ բայց, արդէն ուշ էր:

Դուրսը ձիւն – ձմեռ: Ճամբաները գոց, դռները գոց: Ցակառակ առոր, եթէ այժմ, Հայ ըլլալս գիտնալէ ետք, թոյլ տային այս տունէն դուրս ելլել, ինծի համար լաւ վարձատրութիւն մըն էր: Ո՞վ, ո՞ր «բարի» Թուրքը այդ օրերուն թոյլ կուտար որ քանի մոտեցած Հայ երիտասարդ մը ապրի ...

Մտածեցի ծունկի գալ հանըմին առջեւ, աղերսել, որ կամ գաղտնի պահէր այս բանը եւ կամ դուռը բանար եւ «կորսուէ» ըսէր ինծի :

Ծիգ մը փորձեցի քայլս փոխելու, բայց չկրցայ յառաջանալ: Կարծես ոտքերս աստիճաններուն գամած էին:

Տարօրինակ... Հանըմն ալ լուռ արձանացած էր: Դէմքը մոմիայի գոյն՝ աչքերուն մէջ խորունկ վիշտ մը կար:

Ինչո՞ւ չէր նախատեր, ինչո՞ւ չէր ըսպառնար, այս անգամ «կեավուրի լակոտ» անուանելով գիս: Ինչի՞ կը սպասէր, փողոցին Թուրք լաճերը հաւաքելու եւ գիս անոնց յանձնելու համար, ինչ որ սովորական բան էր այդ օրերուն :

Այս վիճակը բաւական երկար տեւեց : Ինծի կը թուէր թէ ժամերով դէմ - դիմաց կանգնած էինք անխօս :

Տարակուսանքով լեցուն մեր աչքերը շանթի արագութեամբ քանի մը անգամ հանդիպեցան իրարու, բայց բան չփոխուեցաւ այս վիճակէն: Այժմ իմ երկիւղս տակաւ կը փարատէր եւ անոր կը յաջորդէր տարօրինակ զգացում մը: Մինչեւ այսօր ալ, — տարիներ վերջ, — չեմ կրնար բացատրել անիկա :

Այս վիճակէն ազատելու համար, ուժերս հաւաքեցի, ու կակազելով, հազիւ լսելի ձայնով «հանըմ» մրմնջեցի :

— Սուս... յարեց վշտաբեկ... Սուս... Հայ ես.. Հայ ես եղեր, եղբայրս ... Ես քեզ մեղայ: Հապա ինչո՞ւ մինչեւ հիմա..

Ու փղձկեցաւ եւ աւելի փակաւ պատին:

Իր շարժումներէն հասկցայ որ ինքն իր տէրը չէր: Մօտեցայ, անհամարձակ բռնեցի իր թեւերէն ու նստեցուցի «Թախտ»ին աստիճաններուն ծայրամասը: Ինքնիրեն անկապ բաներ մը կը մրմնջէր եւ կուլար :

Ի տես այս պատկերին, կարծես ուղեղս ցնցուեցաւ: Ինչ որ կ'ընէի, կամ կ'ուզէի ընել հաշուէ դուրս էին, մնացդն էր որ ընել կուտար ինծի:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՑԷ

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ վարչապետը, Ատնան Մենտէրէս, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Օգոստոս 24ին, Լոնտոնի խորհրդաժողովին առջեւ, թրքական պատուիրակութեան մեկնումէն առաջ.—

— «Կարծեմ աւելորդ է պարզել թէ Կիպրոսի հարցին մէջ Թուրք կառավարութիւնը որքան պաղարիւն եւ խոհեմ մնաց եւ ամբողջ Թուրք ազգը որքան կարեւորութիւն տուաւ Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան: Հարցը հրապարակուելէ ի վեր մեծ աղմուկ եւ իրարանցում ելաւ: Իբրեւ կառավարութեան պատասխանատու պետ, ես անձամբ հազիւ քանի մը խօսք ըսի: Այսօր ալ երբ Կիպրոսի մասին կը խօսիմ նոյն արժէքն ու կարեւորութիւնը կուտամ Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան եւ դաշնակցութեան: Նոյնիսկ կրնամ ըսել թէ այս յայտարարութիւնը կ'ընեմ, մեր բարեկամ ու դաշնակից Հելլէններուն հիմնական սխալ մը գործելէ ազատելու համար:

Կիպրոսի հարց ըսուածը երկու տարուան գիւտ է: Մարդիկ կեցած տեղը խնդիրներ կը յարուցանեն եւ հող կը ստեղծեն: Մեր Հելլէն բարեկամները ոչ թէ իրենք իրենց, այլեւ մեզի ու աշխարհի համար ալ հող մը ստեղծեցին: Յունաստանի կամ այլ վայրերու գրգռիչներուն խօսքերուն եւ պնդումներուն եթէ նայիս, երկինքը փուլ պիտի գայ, եթէ Կիպրոսը Յունաստանին չկցուի: Ենթադրենք որ կցուեցաւ: Յունաստան ոչ տնտեսապէս, ոչ քաղաքականապէս, ոչ ալ զինուորապէս դոյզն չափով իսկ պիտի զօրանայ, ընդհակառակն թէ ինքզինքը եւ թէ իր պատկանած ազատ ազգերը պիտի տկարացնէ:

Գրգռիչներուն ընթացքն ու յայտարարութիւնները իրաւամբ մտահոգութեան կը մատնեն մեզ: Կարելի չէնք գտներ որ իրենց մտադրութիւնը գործադրեն: Սակայն Օգոստոս 28ը մեր ցեղակիցներուն համար ընդհ. կոտորածի օր հռչակուած ըլլալով մտահոգ ենք իրաւամբ եւ վստահ ենք որ անգլ. իշխանութիւնները պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Միայն թէ ձայնասփիւռներու քարոզութեամբ կղզեբնակ Յոյները բորբոքած եւ զինուած են: Անակնկալ անմիտ եւ ոճրային ձեռնարկ մը անդարմանելի հետեւանքներով դէպք մը կրնա՞յ պատահիլ. դժբախտաբար այսքանն իսկ նկատի առնելու վիճակին մատնուած ենք: Կոտորածը կրնայ յանկարծ տեղի ունենալ եւ տեղական կառավարութիւնն ալ անպատրաստ, եւ մեր ժողովուրդը անզէն, անմեղ ու անշարժ կրնայ մնալ խիստ գերազինուած եւ զինեալ մեծամասնութեան մը դիմաց: Ասոր համար կ'ուզենք որ Կիպրոսի մեր ցեղակիցներուն գոհացում տանք ու յանձնարարենք որ ապահով ըլլան:

Կը տեսնէք թէ խնդիրը որքան մեծցուցած են. աշխարհի այս փափուկ եւ խառնակ կացութեան մէջ, Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնն ու դաշնակցութիւնը ճակատագրական կարեւորութիւն ունին, մինչ անխոհեմութիւնն ու կարճամտութիւնը այսքան ցաւալի դէպքերու ծնունդ տուին: Ցաւով կը մատնանշենք. սրտանց կը մաղթենք որ մօտերս տրամաբանութիւնը յաղթանակէ Յունաստանի մէջ:

Ըստ գրգռիչ–խառնակիչներու կղզին այնքանը Թուրք է, այնքանն ալ յոյն է եւ ըստ իրենց, կարծես աշխարհի վրայ աշխարհագրական սահմանները այս հիման համաձայն գծուած ըլլային: Եւ Կիպրոսի ճակատագիրն ալ այս տեսակէտով պէտք է եղեր վճռել: Ես պիտի չպարզեմ իրաւական սկզբունքներու, քաղաքական ճշմարտութիւններն ու երկրագունդի աշխարհագրութեան պարզած տեսարանին իմաստը: Մեր պատուիրակութիւնը, որ վաղը Լոնտոն կ'երթայ, մեր տեսակէտը լայնօրէն պիտի պարզէ: Միայն այսքանը ըսեմ թէ աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը մեծամասնութեան մը հիման վրայ որեւէ շրջանի ճակատագիրը վճռուելու սկզբունքը չէ ընդունուած:

Հայրենիք մը աստի կտորի մը պէս ուզուած տեղէն կարելի չէ կտրատել: Սխալ է այն պնդումը թէ այսինչ վայրը, օրինակ Կիպրոսը, եթէ չկցուի այնինչ երկրին, այնտեղի բնակիչները անպայման դժբախտ պիտի ըլլան: Թող նային, աՀաւասիկ մեր յոյն հայրենակիցները որքան եղբայրական եւ իբրեւ նոյն հայրենիքի զաւակները երջանկութեան մէջ կ'ապրինք քով քովի:

Գրգռիչներու մեծամասնութեան փաստը 1 հարուածով կարելի է ջրել: Լօզանի դաշնագրին ատեն պահանջած էինք հանրաքուէ կատարել Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ: Հելլէնները խստիւ ընդդիմացած էին. դիւրին է իրենց այն ատենուան փաստերը իրենց դէմ գործածել:

Պատմական դէպքերը անոնց ուշադրութեան կը յանձնենք: Դեռ երէկ, Թուական մեծամասնութեա՞ն կը հիմնուէին երբ Անգարայի առջեւ եկած էին: Ի՞նչ գործ ունէին Այտընի, Իզմիրի, Տենիզլիի եւ Էսկիշէհիրի մէջ, արդեօք ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը գործադրելո՞ւ եկած էին: Այսօրուան դէպքերուն առջեւ պարտադրուած կը յիշենք մեր Ազգ. գոյութիւնը ապահովելու համար մեր յանձնուած անվերջանալի զոհողութիւնները:

Յունաստան տեսակ մը հողային պահանջի քաղաքականութեամբ գործի սկսաւ, քիչ մըն ալ ծաւալապաշտութիւն խառնեց: Այո, Կրետէն առնուեցաւ, ուրիշ տեղեր ալ եւ մինչեւ Անգարա գացին: Եւ դէպքերը վերջ գտան դարերէ ի վեր Թուրքերուն հետ քով քովի, գիրկ գրկի ապրող մեր ցեղակիցներուն աննախընթաց մէկ հաշուեյարդարով: Ինչ որ կրկնել կ'ուզեն Կիպրոսի մէջ, ակամայ մեզի կը մղէ հողային պահանջը յիշելու:

Կիպրոսի ափ մը մեծամասնութեան կրթնելով աշխարհի գլխուն նոր փորձանքներ բանալու ձգտողներուն կը հարցնենք. «Անգարայի առջեւ ի՞նչ գործ ունէիք»:

Մեր նուազագոյն պահանջն է ներկայ գոյավիճակը պահպանել: Ամէն ոք յստակօրէն պէտք է գիտնայ որ Թուրքիոյ ծովեզերքներուն մեծ մասը ուրիշ պետութեան մը պատկանող սպառնալիքին եւ հսկողութեան տակ կը գտնուի: Կիպրոսի մարզը անվնաս կ'երեւար: Այս տեսակէտով Կիպրոսը Անատոլուի շարունակութիւնն է եւ անոր ապահովութեան հիմնական կէտերէն մին: Հետեւաբար եթէ փոփոխութիւն մը ըլլայ, պէտք է Թուրքիոյ ի նպաստ ըլլայ: Լոնտոնի մեր պատուիրակութիւնը իբրեւ նուազագոյն պահանջ գոյավիճակին պահպանումը պիտի առաջարկէ:

Ամիսներէ ի վեր գրգռիչները աղմուկ եւ վայնասուն կը փրցնեն: Ինչ տեսակ կառավարութիւն է որ գիւղաքաղաքի մը քահանային հանդէպ պետական մարդու վերաբերում կ'ունենայ: (ԽՄԲ.— Կ'ակնարկէ Կիպրոսի մետրոպոլիտ Մակարիոս արք.ի):

Մարդոց եւ ազգերուն բարիքն ու չարը ոչ թէ թշնամութենէ, այլ բարկութենէ առաջ կուգայ: Մենք որեւէ ատեն որեւէ փոփոխութեան պիտի չհանդուրժենք:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՕՐԵՐ

ՎԵՆԵՏԻԿ.— 117 ուխտաւորներս նոյնպէս ուրիշ երկիրներէ եկած հայրենակիցներ, անձամբ հաստատեցինք թէ, ազգապահպանման անփոխարինելի բոյն մը ունինք Ս. Ղազարի մէջ:

Արդէն Մխիթարեան միաբանութիւնը ամենայն համբերութեամբ դարեր առաջ սրբազան գիտակցութիւնը ունեցած էր, նուիրուելով ազգ. մշակոյթին, իբրեւ ազդու միջոց ազգապահպանման: Մենք բախտաւոր եղանք որ մեր մէջ ունէինք մեր ամէնուն սիրելի Փ. Փէյտէն եւ ուրիշ մտաւորականներ, ինչպէս եւ ուրիշ հայախօս Ֆրանսացի մը, որ խանդավառութեամբ խոստացաւ գրի առնել իր տեսածը, շօշափեց եւ ստացաւ աշխատանքի մեծ դասը Ս. Ղազարէն:

Ուրիշ ուրախալի պարագայ մը եւս.— Ուխտաւորներուս մէջ կային մօտ յիսուն երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, որոնք այժմէն իսկ պատրաստուած են գալու յառաջիկայ տարի եւս:

Այս վառվռուն երիտասարդները կը մեղադրէին մեր սերունդը — Ո՞ւր էիք մինչեւ հիմա, ազգային սնունդի ներշնչարան մը կայ եղեր, այսչափ մօտ եւ այսչափ մեծ...

Ուրիշ մեծ անակնկալ մը եւս: Միասին բերած էինք նշանաւոր նկարիչ եւ շարժանկարիչ Պ. Իսկէնտէրեանը որ ձեզի պիտի ներկայացնէ մէկ ժամ տեւող ժապաւէն մը, մեր վայելքէն բաժին հանելու համար մեր սիրելի հայրենակիցներուն:

Երբ ուխտաւորներու առաջին խումբը պիտի վերադառնար Փարիզ, ուխտաւորներ, միաբաններ եւ ուրիշ հայրենակիցներ եկած էին, եւ աննկարագրելի խանդավառութիւն մը կը տիրէր կայարանին մէջ: Սուլիչին ձայնը հազիւ մեր ականջներուն հասած, բոլորը մէկ մարդու պէս աղաղակեցին:

— Կեցցէ հայութիւնը, կեցցէ հայրենիքը, եւ կեցցէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը:

Ուրախութեան արցունքներ կը հոսէին ամէնուս աչքերէն...

Գ. ԱԴԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Բարեգործականի Կեդր. վարչութեան (Նիւ Եորք) Օգոստ. 17 թուակիր զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յառաջիկայ 1956ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան յիսնամեակի տօնախմբութեան համար Կեդր. Վարչութեան Յոբելեանի Յանձնախումբը նախապատրաստութիւններ կը կատարէ: Որոնց մասին յառաջիկային տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին մամուլով:

Այս առթիւ Կեդր. վարչութիւնը մրցում մը կը բանայ հետեւեալ նիւթերուն համար, որոնք ներշնչուած պէտք է ըլլան Հ. Բ. Ը. Միութեան յիսուն տարուան կեանքէն, անոր տեւական վերելքէն ու ընդհանուր իրագործումներէն, եւ, վաւերական տաղանդի մը կնիքով, ակներեւ գեղարուեստական արժէք պէտք է ներկայացնեն.—

1.— Քերթուած մը, գրող բանաստեղծին լայն տեսիլքին համապատասխան երկարութեամբ:

2.— Թատերախաղ մը, երեք արարով կամ մէկ ժամ տեւողութեամբ:

3.— Երաժշտական կտոր մը, որպէս քայլերգ կամ մաղթերգ բառերով միասին:

4.— Խորհրդանկար մը, յարմար ծաւալով եւ իւղանկ:

Վերեւի գործերը պիտի ենթարկուին իւրաքանչիւր ճիւղի յատուկ մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբերու քննութեան, եւ այդ յանձնախումբերու որոշման համաձայն ամէն մէկ նիւթի համար պիտի տրուին հետեւեալ մրցանակները.— Ա. մրցանակ 500 տոլար, Բ. մրցանակ 300 տոլար:

Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր շրջանակներու ժողովականները եւ պաշտօնեաները չեն կրնար մասնակցիլ այս մրցումներուն:

Վերեւի գործերը պէտք է Կեդր. վարչութեան ղրկուին մինչեւ 1956 Փետրուարի վերջը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆ.— «Յառաջ»ի 24 Օգոստոս թիւին մէջ ցաւով կարդացինք դիտողութիւն մը Համախարբերդի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի կազմակերպած դաշտահանդէսի մասին, «Խարբերդցի» ստորագրութեամբ:

Նախ՝ բանախօսները ոչ մէկ բան ըսին փլատակ Խարբերդի մէջ եկեղեցի գտնող չինելու մասին, հարց մը որուն մասին երբեք չենք մտածեր:

Երկրորդ, Թրքական եղանակներու եւ պարերու մասին խօսած ատեն, դաշտահանդէսը դուրսէն դիտող «Խարբերդցին» ինչու զանց առած է գեղարուեստական բաժնի մասնակցող, հոս ծնած եւ հոս հասակ նետած օրիորդներու կողմէ երգուած հայրենաշունչ երգերը, որոնք հիացում պատճառեցին հանդիսականներուն եւ ծանրացած է միայն մէկ երկու արեւելեան եղանակներու վրայ որոնք դժբախտաբար քիչ մը ընդհանրացած են, որոնց մասին մենք ալ կը մտածենք ամէն անգամ, բայց...

Մեսրոպ Ճիկերճեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

Ատեանի նախագահ Ալի պէյ եւ միւս անդամները կատակելով ըսեր էին.

— Է՛, Արիֆ պէյ, դուն ընդդիմադիրներէն ես, ինչեր կը դարբնես տեսնենք, ձգէ սա սուրճը եւ ըսէ թէ ինչ որոշումներ տուիք...:

Արիֆ պէյ այս կատակը լուրջի առնելով նախ այլայլեր էր եւ կմկմացեր, յետոյ ըմբռնելով որ կատակ է, հանդարտեր էր եւ վրան խօսք բերեր: Անկախութեան Ատեանի անդամները այդ պահուն չէին գիտեր թէ իրենց այդ մտերիմ կարծուած ընկերը եւ Կազիին գործակիցը, երկու օր վերջ երբ դաւադիր պիտի ելլէր իրենց առջեւ եւ իրենք զինքը հարցաքննել ու դատելէ վերջ մահուան պիտի դատապարտէին:

Անկախութեան Ատեանի անդամները գիշերուան այդ յառաջացած ժամուն երբ իրենց տուները վերադարձան զարմանքով տեսան որ Իսմէթ փաշա փութով զիրենք կը կանչէ եւ իրենց կը սպասէ Ներքին գործավարութեան պաշտօնատան մէջ: Յուզուած եւ հապշտապ գացին Իսմէթ փաշայի մօտ, որ իրենց երկարեց մահափորձի լուրը հաղորդող հեռագիրը եւ ըսաւ.— Անմիջապէս Իզմիր մեկնեցէք, ծանրակշիռ բան մըն է աս...:

Նոյն պահուն երկրորդ հեռագիր մը եկաւ Իզմիրէն, ուր կ'ըսուէր թէ Զիա Խուրշիտ եւ ընկերները իրենց զէնքերով բռնուած են եւ խոստովանած են թէ նոյն օրը պիտի սպաննէին Կազին Իզմիր ժամանած պահուն: Կառավարութիւնը խոկոյն հրահանգ տուաւ եւ մասնաւոր կառախումբ մը տրամադրեց Անկախութեան Ատեանի անդամներուն, որոնք խորհրդակցութիւն մը ունեցան եւ անդրադարձան թէ Զիա Խուրշիտի խոստովանութեան տակ շատ մը բաներ ծածկուած էին, շատ հաւանական էր որ այս գործին մէջ մաս ունենային Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան անդամները: Ուստի հրահանգ տուին շահագրգռուողներուն, Իսթանպուլ, Անգարա եւ այլուր, ձերբակալել եւ ամէն ինչ խուզարկելով Իզմիր ղրկել Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան անդամները, կարեւորութեամբ եւ միեւնոյն ժամուն արագօրէն գործադրելով այս հրամանները:

Առտուն, Անկախութեան Ատեանի անդամները Իզմիր մեկնեցան եւ սկսան խստացնել դաւադիրներու հարցաքննութիւնները: Ամբաստանեալները ձեռնակապերով կաշկանդուած մի առ մի կը հանուէին Անկախութեան Ատեանին առջեւ եւ անողոք հարցաքննութեան մը կ'ենթարկուէին: Անմիջապէս կը հաստատուէր թէ դաւադրութեան պարագլուխն է Իզմիթի երեսփոխան Շիւքրիւ պէյ, որ երկար ժամանակէ ի վեր մշակած էր այդ ծրագիրը Գարա Քէմալի եւ միւս ընկերներուն հետ: Կազին սպաննելէ ետք կառավարութիւնը պիտի տապալէին եւ իրենց երազած վարչաձեւը պիտի հաստատէին:

Միւս չարագործները՝ Լազ Իսմայիլ՝ Ջօփուր Հիլմի եւ Կիւրճիւ Եուսուֆ, որոնք տգէտ եւ չարագործումի ընդունակ մարդիկ էին իրենց հարցաքննութեան ընթացքին երբ նեղը դրուեցան, խոստովանեցան նոյնպէս ամէն բան եւ յուսացին որ այս կերպով պիտի կրնան ներման արժանանալ: Սոխակի պէս լեզու ելան եւ պատմեցին թէ ինչպէս գումարուած, խորհրդակցութիւններ ունեցած էին Շիւքրիւի տունը, Արիֆի բնակարանը եւ այլուր, սրճարաններու, հասարակաց պարտէզներու մէջ ինչպէս տեսակցած էին Զիա Խուրշիտի հետ, որ շատ լաւ գիտէր Լազերը սիրաշահելու արուեստը, ինչպէս դրամ եւ զէնք առած էին Շիւքրիւէն եւ ոսկի խոստումներով կաշառուած: Ամէնէն վերջ այս չարագործները ըսած էին.

— Տգիտութեան զոհ գացինք, ներեցէք մեզի, ամէն ինչ ըսինք աՀաւասիկ...:

Ամէնէն յատկանշական ամբաստանեալը Զիա Խուրշիտն էր, որ բանէ մը չէր վախնար եւ իր նշանաբանն էր ամէն գործ եւ ամէն հաշիւ արիւնով մաքրել: Չափազանց վայելուչ, համակրելի, Տրապիզոնի եւ շրջակայ ժողովուրդին կողմէ շփացած, ինքնահաւան եւ միաժամանակ պաղարիւն:

(Շար.)

պաՀովութեան Խորհուրդը ։

Իսրայէլի արտաքին գործերու նախարարը յայտարարեց .— «Եգիպտոսի կողմէ կատարուած քնդումի եւ զրգռութեան ձեռնարկները այլեւս չեն կրնար անպատիժ մնալ։ Եգիպտոս բացէ ի բաց զրգռութեան ձեռնարկած ըլլալով եւ սպառնալով Իսրայէլի ապահովութեան, մեզի կը մնար ամէն գնով ապահովել մեր պաշտպանութիւնը »։

Այս ազդարարութենէն ետքն էր որ Իսրայէլի զինեալ ուժերը արշաւեցին Խան Եունիսի զինուորական կայանին վրայ ։

Իսրայէլի վարչապետը արտակարգ նիստի հրաւիրեց դահլիճը, լսելու համար ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկուցումը կացութեան մասին։ Երէկ ուրիշ ժողով մը գումարուեցաւ, սպայակոյտին հետ ։

Հակառակ այս վտանգաւոր երեւոյթներուն, չի կարծուիր որ դէպքերը պատերազմի մը յանգին։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները ուժգնօրէն պիտի միջամտեն, այդ վտանգը փարատելու համար։ Միւս կողմէ, ամերիկեան աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ « արաբական երկիրները պատրաստ չեն պատերազմ յայտարարելու» ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՖՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր ԾԱԳԱԾ ԵՆ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր տարակարծութիւններ ծագած են այն հինգ նախարարներուն միջեւ որոնք մասնակցած էին Էքս լէ Պէնի խորհրդակցութեանց։ Նոր մարզպանը, զօր. տը Լաթուռ Փարիզ պիտի գար երէկ, մանրամասն հրահանգներ ստանալու համար ։ Միեւնոյն ատեն բանակցութիւնները կը շարունակուին Ֆրանսայի եւ Մարոքի միջեւ։ Ամէն դժուարութիւն հարթուած չէ տակաւին։ Այն պատուիրակութիւնը որ Մադակասքար պիտի երթար աքսորական Սուլթանին հետ խորհրդակցելու համար, յետաձգեց իր մեկնումը։ Միւս կողմէ Մարոքի անկախութեան կուսակցները կը մերժեն որ հարիւրամեայ մեծ եպարքոսը եւ իր որդին մասնակցին արքունի խորհուրդին ։

Նոր մարզպանը Սուլթան Արաֆայի այցելեց առջի օր, նախապատրաստելու համար անոր հրաժարումը։ Կարծողներ կան թէ պիտի համակերպի։ Ուրիշներ կը վախնան որ մերժէ։ Փափուկ խնդիր մըն ալ այս։ Առաջին տեսակցութեան ընթացքին, երբ մարզպանը բարօրութիւն կը մաղթէր, Սուլթանը հազիւ քանի մը բառ մրմնջեց, թարգմանի միջոցաւ ։

× Սեպտեմբեր 1ին Սուրիոյ մէջ ալ ցոյցեր կատարուեցան, ի նպաստ Մարոքի անկախութեան։ Սուրիոյ Կարմիր Մահիկը կոչ մը ուղղեց քոյր կազմակերպութեանց, միասնաբար օգնելու համար Մարոքցիներուն։

× Փաքիստանի վարչապետը յայտարարեց Սահմանադիր ժողովին առջեւ թէ կառավարութիւն պիտի ընծայէ Մարոքի եւ Ալժերիոյ ժողովուրդներուն, իրենց ազգային իղձերը իրականացնելու համար ։

× Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրօն կոչ մը ուղղեց ընկերվարական կուսակցութեան, որպէսզի միացեալ ճակատ կազմեն, «ընդդիմանալու համար նոր զօրքի առաքման դէպի Հիւս. Ափրիկէ եւ դադրեցնելու համար զաղղական գործողութիւնները, նոր զօրակոչը եւ իրական բանակցութիւններ կատարուին Ալժերիոյ եւ Մարոքի իրաւասու ներկայացուցիչներուն հետ»։

× Պաշտօնի Ֆրանսական զեսպանը Իրաքի կառավարութեան դիմելով, դիտել տուաւ թէ Կարմիր Մահիկի յանձնախումբ մը ղրկել Մարոք՝ կը նշանակէ միջամտել Հիւս. Ափրիկէի գործերուն ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԵՒ ՃԱՓՈՆ սկըզբունքով համաձայնեցան, փութացնելու համար Ճափոնի վերազինումը։ Ամերիկեան զինուորները աստիճանաբար ետ պիտի կանչուին եւ նոր դաշնագիր մը պիտի կնքուի, ջնջելով զանազան սահմանափակումներ ։

ՈՒԺԳԻՆ ՊԱՅԹՈՒՆ ՄԸ ասրսեց Վիէննայի Կրանտ Օթէլը, որ ունի300 սենեակներ եւ ուր կը բնակէին Խ. Միութեան պաշտօնեաները եւ սպաները։ Տասներկու հրշէջ խումբեր օգնութեան հասան, բոցերը մարելու համար։ Եօթը աւստրիացի հրշէջներ վիրաւորուեցան ,12 խորհրդային սպաներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ, թունաւորուեցան ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկանուշ Բաղդասարեան եւ զաւակը՝ Վահագն-Ժաքօ կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի յետ պատարագի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՆԴ, ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
ԻԵ. ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտտօ

Նախորդ գումար	1.122.000
Պ. Ոսկիան Քէնտիրեան	1.000
Պ. Աստուր Աղայեան	1.000
Պ. Վահան Յակոբեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Վերօ Եազօճեան	1.000
Պ. Հրանդ Սարաֆեան	1.000
Պ. Աբգար Մինասեան	500
Պ. Կիրակոս Սարգիսեան	500
Պ. Յար. Ղարիպեան	200
Այրի Տիկին Էլմաս Գէորգեան	200
Պ. Ասլան Թօմպուլեան	300
Պ. Մովսէս Զարիֆեան	300
Պ. Կ. Մարիքեան	200
Պ. Ս. Մինասեան	100
Պ. Յ. Մինասեան	100
Պ. Յ. Մարիքեան	100
Պ. Ա. Դաւիթեան	200
Պ. Մ. Աբրահամեան	200
Պ. Ա. Տիլսիզեան	100
Ընդհ. գումար	1.130.000

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Դըրչէհիրցի Տիկին Հայկանոյշ Պալըգճըօղլու, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Տիգրան եւ Կարապետ Պալըգճըօղլուները, որոնք Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուին։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի լուր տալ, Պ. Աղամին, սափրիչ, 60, Մօնթէ Կրանտ Քօթ, Լիոն, Ֆրանս ։

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, հայրենակից Նաճարեանի ագարակը։ Զեկուցում պատգամաւորական ժողովի եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան ։

Imp. Araxes Rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 հատը 12 փր

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • DIMANCHE 4 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7767 31e ANNEE Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3178

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԵՌ ԵՐԿԱՐ ՊԻՏԻ ՏԵՒԷ

•

Անշուշտ ամէնքս ալ ուրախ ենք որ արեւմտահայ գրագէտներու եւ բանաստեղծներու ամբողջական կամ հատընտիր գործերը կը հրատարակուին Երեւանի մէջ :

Տարիներու ընթացքին լոյս տեսան հատորներ Յ. Պարոնեանի, Եր. Օտեանի, Հ. Աճառեանի, Մ. Մեծարենցի, Գ. Զօհրապի եւն. գործերէն :

Շատ մը գործեր երկրորդ տպագրութեան հասած են արդէն :

Կրկնապատկուած է, նաեւ, քանակը, երեք եւ հինգ հազարէն բարձրանալով տասը հազարի :

Յետոյ, հրատարակութեան որակն ալ բարեփոխուած է,— ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, հաստատուն կազմ :

Գիները՝ իրապէս մատչելի, մանաւանդ արտասահմանի համար :

Իւրաքանչիւր հեղինակի գործերուն հրատարակութիւնը յանձնուած է խմբագրական մարմնի մը կամ ձեռնհաս անհատներու, որոնք ներածականներէ զատ ծանօթագրութիւններ ալ կը կցեն հատորներուն, աւելի ժողովրդականացնելու համար զանոնք :

Եւ վերջապէս, այժմ աւելի դիւրաւ կը ճարուին գիրքերը արտասահմանի մէջ :

Այս բոլոր գրական երեւոյթներուն դիմաց, անհանդուրժելի, ընդվզեցուցիչ տաղտուկ մը՝ «նոր» կոչուած ուղղագրութիւնը :

Կատարեալ քար ու խիճ եւ աւազ : Գրելու եղանակ մը որ հիմնովին հակագիտական է եւ յետադիմական :

Քսան տարի փորձելէ ետք, կարգ մը գնահատելի բարեփոխումներ կատարեցին 1941ին :

« Երեւան »ը կը գրուէր Յերեվան, Եր. Օտեանը՝ Յերվանդ Ոտյան եւայլն :

Մասնակի բարեփոխումներէն ետքն ալ, հիմնականը մնաց անփոփոխ :

Այնպէս որ, անճոռնի պատկեր մը կը ներկայացնեն դասական ուղղագրութեամբ հրատարակուած գիրքերը, արեւմտահայ թէ արեւելահայ :

Կը թուի թէ նախակրթարանի աշակերտներ բերանացի օրինակած եւ տպագրութեան յանձնած են Օտեանի, Վարուժանի, Զօհրապի, Մեծարենցի կամ Պարոնեանի գործերը :

Հեղինակներուն անուններն անգամ անճանաչելի դարձած են :

Տակաւին չենք խօսիր տառերու խճողման կամ յօշոտման, բառերու աղճատման մասին, — հետո (յետոյ), Կորյուն (Կորիւն), Կիլիկիո (Կիլիկիոյ), Թյուրքիո, նյութ (նիւթ), Սյունիք, հյուսիս, յուրանքանչյուր...

Մենք վստահ ենք որ Հայաստանի մէջ ալ շատ մը բանասէրներ, գրագէտներ եւ ուսուցիչներ կը տառապին, այս միջնադարեան բարբարոսութենէն :

Այս գիտակցութեամբ ալ, երկիցս արգահատելի կը գտնենք այն գոյնզգոյն թութակները որոնք բան - գործ ըրած են նոյն աղճատումները տարածել արտասահմանի մէջ :

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը այն է որ ոչ միայն տգէտ են, այլեւ ստրուկ : Ծոյլ եւ ապիկար :

Հասարակ չարագործներէ տարբերութիւն չունին այս թշուառականները, վասն զի կը մեղանչեն գիտակցօրէն : Մղուած՝ քինախնդրութենէ եւ խուժանավարութենէ :

Կը կարծենք թէ անհրաժեշտ չէ քսան տարի եւս ձգձգել, չափելու համար գործուած աւերին հետեւանքները :

Ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կը պահանջէ միացեալ ճակատ կազմել գոնէ այս հարցին մէջ, եւ օտարաբանութեանց սանձարձակ արշաւին դէմ :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

•

ԿՐԱԿԸ ԴԱԴՐԱԾ Է, ԲԱՅՑ...

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը գրեթէ նոյնպէս մեղմացած է Պաղեստինի մէջ եւ նոր դէպքեր չեն պատահած, բայց եւ այնպէս մտահոգութիւն կը տիրէ : Զինադադարի յանձնախումբին նախագահը, զօր. Պըրնս Կազա գնաց, խորհրդակցելու համար եգիպտական իշխանութեանց հետ : Վերջին դէպքերու հետեւանքով սպաննուած են հարիւր հոգի, երկու կողմէն : Զօր. Պըրնս այցելեց նաեւ Խան Եունիս, փոքր քաղաք մը ուր արիւնալի դէպքեր պատահած էին չորեքշաբթի օր : Կը հաստատուի թէ այս առթիւ սպաննուած են 40 արաբ տարագիրներ, նոյնքան ալ վիրաւորուած : Զօրավարը երեք ժամ կեցաւ այդ աւանին մէջ, անձամբ ստուգելու համար ամէն բան : Կացութիւնը ծանր է տակաւին : Եգիպտոս կրակը դադրեցնելով հանդերձ, չէ պատասխանած Ազգաժողովի վերջին կոչին : Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները միշտ կը խորհրդակցին Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարին հետ, կացութեան մասին :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԷՄ

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ արաբական աշխարհը միացեալ ճակատ կազմած է Իսրայէլի դէմ :

Յորդանանի *դահլիճը խորհրդակցութիւն մը կատարեց զինուորական հրամանատարներուն հետ, սահմանագլուխի կացութեան մասին : Զօր. Կլուբ փաշա, արաբական լեգէոնին սպարապետը, որ Անգլիա պիտի երթար արձակուրդով, որոշեց Ամման մնալ : Անմիջական միջոցներ ձեռք առնուեցան կազմ եւ պատրաստ պահելու համար Յորդանանի զինեալ ուժերը, որեւէ յարձակման պարագային : Քառասուն եգիպտացի սպաներ, որոնք այժմ Սուրիա կը գտնուին եւ Պէյրութ պիտի երթան ուրբաթ օր, Յորդանան ալ պիտի այցելեն, մնալով հինգ օր :*

Սուրիոյ *վարչապետը, Սապրի Ասալի, ժողովի հրաւիրեց Իրաքի, Եգիպտոսի եւ Յորդանանի դեսպանները : Ժողովէն ետք որոշուեցաւ խորհրդակցութեան մը հրաւիրել արաբական պետութիւնները, հաւաքական օգնութիւն մը հասցնելու համար Եգիպտոսի : Այս որոշումը հեռագրով հաղորդուեցաւ ամէն տեղ :*

Լիբանան *եւս Եգիպտոսի հետ է, առանց վերապահութեան եւ Եգիպտոսի դէմ որեւէ նախայարձակում կը նկատէ Լիբանանի դէմ ուղղուած, ինչպէս յայտարարեց վարչապետը : Այս վերջինն ալ հաստատեց թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, «վերջ տալու համար յարձակման, պատժելով նախայարձակը» :*

Իրաքի *արտաքին գործերու նախարարին յայտարարութեան համաձայն, Իրաք իմացուցած է Եգիպտոսի թէ պատրաստ է «զինուորական կամ ուրիշ տեսակ օգնութիւն ընծայելու ընդդէմ իսրայէլեան յարձակման» : Նախարարը աւելցուց.— «Մենք միշտ կը խորհրդակցինք Արաբական Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց հետ, արաբական միացեալ քաղաքականութիւն մը վարելու եւ հաւաքական միջոցներ ձեռք առնելու համար Իսրայէլի նախայարձակման դէմ :*

Ինչպէս կ'երեւայ, Իրաք եւ Եգիպտոս հաշտուած են, պատերազմի վտանգին առջեւ : Միւս կողմէ, արեւմտեան պետութիւնները ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի նոր ընդհարումներ չպատահին, վտանգելով Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը :

× Եգիպտացիները իսրայէլեան լրտես մը ձերբակալեցին Սինայի մէջ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Քանի կը սաստկանայ կուսակցական պայքարը, այնքան «գաղտնիքներ» կ'իմանանք Թուրքիոյ ներքին կեանքէն :

Եւ պատասխանատու մարդիկ են որ կը բանան վարագոյրը, հին ու նոր վարչապետներ, նախարարներ, երեսփոխաններ կամ խմբագիրներ :

Օգոստոս 21ին կառավարական կուսակցութիւնը (Դեմոկրատ) ժողով գումարած էր Անգարայի մէջ, ի ներկայութեան նախարարներու :

Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր ծանօթ բանաստեղծ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ, արտաքին գործերու նախորդ նախարարը, այժմ փոխ - վարչապետ :

Կատարեալ ամբաստանագիր մըն էր իր ճառը՝ նախկին վարչութեան դէմ, որ կը գտնուէր Մ. Քէմալի հիմնած կուսակցութեան՝ Հալքի ձեռքը, առաջնորդութեամբ Ինէօնիւի :

Ճառախօսը պարզելով 1946ի ընտրութեանց առթիւ կատարուած բռնութիւնները, ըսաւ թէ Հալքը «Մոսկովներու գործակալներ» կը կոչէր զիրենք : Թէ Ինէօնիւ անձամբ կը վարէր պայքարը եւ «կախե՛նք, կախե՛նք» կ'աղաղակէին սինեմայի մը պատշգամէն :

Յետոյ խօսեցաւ Հալքի Բ. քարտուղար Թուրկուտ Կէօլէի մասին, որ անարգած էր ներկայ կառավարութիւնը :

Այս մարդը նախապէս գայմագամ եղած է : «Երիտասարդ էր ու զարգացած : Պէտք էր ատէր բռնապետութիւնն ու գերութիւնը : Մինչդեռ տառապեցուց ժողովուրդը եւ մեզի դէմ ցցուեցաւ Ազգ. ժողովին մէջ» :

Ապա հրաւիրեց մը.— «Հաւանաբար ձեր մէջ կան այնպիսիներ որոնք ճաշակած են այս մարդուն տփոցը » :

Եւ ահա վեց հոգի մէկէն ոտքի կ'ելլեն :

Առաջինը կը պատմէ թէ Կէօլէ սարսափելի ծեծ մը քաշած էր իրեն եւ ինքն ալ «վրէժ լուծելու համար եզը ծախած եւ ատրճանակ մը առած էր » :

Երկրորդը կը նկարագրէ թէ Կէօլէ զինքը խոշտանգած եւ իր խանը փակած էր :

Երրորդը.— Ես այնքան վախցած եմ 46 թուէն որ մինչեւ այսօր երբ բան մը համրեմ, 45էն 47 կը ցատկեմ :

Չորրորդը.— Ծոկանով կոտրեցին թեւերս, պահականոցին մէջ :

Հինգերորդը եւ վեցերորդը լրացուցին պատկերը, նկարագրելով իրենց կրած խոշտանգումները :

Ինչպէս կը տեսնէք, աւանդութիւնը կը շարունակուի հաւատարմօրէն :

Միակ տարբերութիւնը այն է որ այս անգամ զոհերը «կեավուր»ներ չեն, այլ « Թիւրքօղլու թիւրք» :

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

•

ՆՈՐ ԶՕՐՔ ԴԷՊԻ ԱԼԺԵՐԻԱ

Կառավարութեան այն յանձնախումբը որ մասնաւորապէս կը զբաղի Հիւս. Ափրիկէի գործերով, առջի օր մանրամասնօրէն քննեց Ալժերիոյ կացութիւնը : Ժողովը տեւեց 3 ժամ, ի ներկայութեան կուսակալ Սուսթէլի, արտաքին եւ ներքին նախարարներուն եւն. : Պ. Սուսթէլ տեղեկութիւններ հաղորդեց վտանգուած շրջաններու մասին : Ի վերջոյ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը հաստատէ թէ կառավարութիւնը բոլորովին համաձայն է կուսակալին կատարած տնօրինութեանց : Որոշուեցաւ նոր զօրք ղրկել : Արդէն ղրկուած են վեց վաշտեր : Շուտով պիտի ղրկուին ուրիշ ինը վաշտեր :

Ցանցաւորները խստօրէն պիտի պատժուին : Միեւնոյն ատեն յառաջ պիտի տարուի բարենորոգման գործը : Նախարարական խորհուրդը մօտերս ծրագիր մը պիտի մշակէ, զարկ տալու համար տնտեսական գործունէութեան եւ գիւղացիներու բարօրութեան :

× Մարոքի նոր մարզպանը, զօր. տը Լաթուռ առջի օր այցելեց Ուէտ Զեմ, ուր 84 Ֆրանսացի այրեր, կիներ եւ մանուկներ ջարդուած էին վայրագօրէն : Առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Ֆրանսացի գաղթականներուն հետ որոնք նկարագրեցին կատարուած բարբարոսութիւնները : Այս առթիւ տեղացի մը նշանակեց իբրեւ պետ այդ շրջանին, Ֆրանսացի վարիչի մը հետ : Վերջնագիր մը տրուեցաւ ըմբոստ լեռնականներուն, որպէսզի յանձնեն իրենց զէնքերը :

Զօրավարը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սուլթան Արաֆայի հետ, որ տակաւին չէ յայտնած իր վերջնական որոշումը, գահէն հեռանալու մասին : Կը վախցուի որ իր երկդիմի դիրքը վտանգէ Էքս լէ Պէնի մէջ ծրագրուած կարգադրութիւնները :

× Կառավարութիւնը վեց միլիոն ֆրանքի վարկ մը տրամադրեց Թունուզի, հանրօգուտ շինութիւններ կատարելու եւ անգործներուն աշխատանք ճարելու համար :

ՈՂԲ. ԳՆԴ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ համար հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այսօր, կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, պատարագէն վերջ, նախագահութեամբ Անուշաւան արեղայ Զղջանեանի :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը ամէն բան պատրաստած է, Մոսկուա երթալու համար այս շաբթու : Միջազգային մամուլը կը շարունակէ թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնել այս այցելութեան առթիւ :

Կը թուի թէ Տոքթ. Ատընաուըր ինքն ալ շատ բան չի յուսար այս ճամբորդութենէն : Առջի օր իր կուսակցութեան թերթը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը պիտի չճանչնայ արեւելեան Գերմանիոյ վարչութիւնը, ինչպէս եւ արեւելեան սահմանները : Վարչապետին դիրքը զօրացած է վերջերս, շնորհիւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ընծայած աջակցութեան : Խ. Միութեան պաշտօնաթերթը, «Կարմիր Աստղ», խմբագրական մը հրատարակեց, ձաղկելով Տոքթ. Ատընաուըրի քաղաքականութիւնը եւ բողոքելով արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման դէմ :

Տոքթ. Ատընաուըր առջի օր ճառ մը խօսեցաւ տասը հազար ունկնդիրներու առջեւ : Այս առթիւ ըսաւ թէ « տակաւին վերջացած չէ արեւմտեան ճակատին պայքարը համայնավարութեան դէմ : Պայքարը պիտի շարունակուի տասնեակ տարիներով, մինչեւ որ յաղթանակը շահինք» : Վարչապետը միեւնոյն ատեն թելադրեց Սարի Գերմաններուն որ քուէ տան շրջանին եւրոպականացման ծրագրին, Հոկտ. 23ի հանրաքուէին ատեն : Յետոյ բացատրեց թէ յաղթական պետութեանց կ'իյնայ վերահաստատել գերմանական միութիւնը եւ յոյս յայտնեց թէ Խ. Միութիւնը պիտի հասնի մարդկային եղանակով մը լուծել հազարաւոր գերման գերիներու խնդիրը :

× Տոքթ. Ատընաուըր մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պոնի ֆրանսական դեսպանին՝ Պ. Ֆրանսուա Փոնսէի հետ : Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ քննուեցան զանազան խնդիրներ՝ Մոսկուայի այցելութեան առթիւ եւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԼԵՌՆԵՐ

Անոր համար որ ապառաժի մը ստորոտն էր իմ մանկութեանս տունը, կը սիրեմ սա լեռները որոնք եղեւնի անտառներով ծածկուած՝ իրարու ձեռք տալով մինչեւ հորիզոն կը համնին: Անոնց մէջ, ինծի համար դեռ կը բնակին ոգիները բոլոր այն հէքեաթներուն՝ զորս կը պատմէր Խաթուն Մամիկը: Անոնց ծոցէն բխող ակերը կ'երգեն տարօրէն քաղցրահնչուն ձայներով՝ որոնք ինծի կը խօսին եւ ես կրնամ պատասխանել անոնց՝ վերապրելով հոգիիս մէջ մանկութեան արեւային կախարդանքը:

Բայց մոռցած եմ այն լեզուն՝ որով մըտերմացած էի առենօք սարերուն, ծաղիկներուն, երկինքի եւ ծովի ապարանքներուն մէջ բնակող աղջիկներուն հետ: Միակ լեզուն՝ զոր կը կարդամ եւ դեռ կը խօսիմ անսխալ, գիս մշտատեւ փոխասացութեան մէջ կը պահէ վշտին հետ: Բայց գիտեմ նաեւ տառապանքը հրապուրելու գաղտնիքը՝ որ բանաստեղծութիւնն է…

Լեռները շրջապատած են զիս օրէ ի վեր, եւ ես չեմ կարծեր որ ձանձրանամ անոնցմէ եւ ուղեւորի պայուսակս առած՝ դէպի ծով իջնեմ: Ծովը, լուսաճաճանչ հեռաւորութեան մէջ արեւին, կը յայտնուի աչքերուս: Ծովը հրաշագեղ տեսիլք է միշտ, եւ հոս լեռները բազմաթիւ ամբափակ դռներ ունին: Ես անպատճառ օր մը պիտի յիշեմ այն կախարդական բառերը, որոնք պիտի բանան դռնոնք եւ անոնց ետեւ պիտի գտնեմ երազային անսպառ գանձեր:

Ի՞նչ բան է որ իրապէս կ'աղքատցնէ մեզ, կը մթագնէ ոսկեհիւս պատմուճանը՝ որով մենք առաջին անգամ սիրոյ հըրեղէն մերկութիւնը կը ծածկենք: Երբ կորսնցնենք երազին հանդէպ մեր ունեցած հաւատքը, կը դադրինք իշխանազուն ըլլալէ, չեն հնազանդիր մեզի կայծակնավազ երիվարները եւ սիրատարփ աստուածուհիները կ'արհամարհեն մեր վարանոտ հոգին:

Երազը կը զօրացնէ ոչ միայն մեր բազուկները, այլ մեր ձեռքերուն մէջ կը դնէ այնպիսի բոցավառ ջահ մը, որ ամէնէն մռայլ գիշերին ընդմէջէն կրնանք յաղթանակի ճամբան գտնել եւ վայրագ ուրախութեան մը կանչով ողջունել արշալոյսը:

Երբ կը թառամի մեր հոգիին մէջ ցնորքին հպարտ ու ոսկերաժակ շուշանը, այլեւս ոչ մէկ գարուն կը ժպտի մեր աչքերուն եւ ձմեռը իր մութ բիւրեղներով կղպանք կը դնէ յոյսի եւ բերկրանքի աղբիւրներուն:

Կ'երազէի առենօք, Խաթուն Մամիկի հէքեաթները լսելէ ետք, մեր տան դիմացի ապառաժը փորել: Տէր Եփրեմենց Ցարութիւնին էր որուն օր մը խօսեցայ այս մասին:

— Գիտե՞ս, ըսաւ ան, ես ալ վստահ եմ որ անպատճառ գանձ մը կը գտնենք լեռան ծոցը, եթէ չյուսահատինք եւ ամէն օր քիչ մը փորենք դիմացի քարայրին յատակը:

Ո՞վ էր մեր երկուքէն աւելի հաւատաւորը՝ ցնորքին: Ես անշուշտ, քանի որ շաբաթ մը ետքը ան իր բահն ու բրիչը առած՝ իրիկուն մը իջաւ լեռնէն: Մինչդեռ ես գործիքներս պահեցի խոր մացառի մը տակ, հետեւեալ օրը շարունակելու համար գաղտնի աշխատանքս:

Գրեթէ ամէն օր փորեցի: Մայրս կը զարմանար եւ օր մը հարցուց.

— Ո՞ւր կը վազես դպրոցէն ելածիդ պէս. պատառ մը հաց կեր եւ յետոյ ուր կ'ուզես գնա:

Իսկ ես անօթութիւն չէի զգար: Փոխեր էին դեւերը այն ուրախ զուարթ տղան, որ վարժարանէն վերադարձին՝ չոր մը հաց եւ կտոր մը պանիր դրպանին մէջ՝ կը վազէր Մարգրիտ Մօրքուրենց պարտէզը, թթենիներուն վրայ ելլելու համար: Հիմա լեռները կը վազէր, գրպանները պարապ, բայց հոգիին մէջ այրող մաշող կրակ մը: Գանձը զոր ան կ'ուզէր գտնել, ոսկին եւ ադամանդները զորս կ'երազէր հանել ապառաժին ծոցէն, նիւթեղէն բնոյթ մը չունէին անոր համար: Անըջային գեղեցկութեան մը, անդուշակելի երջանկութեան մը գաղտնահոս աղբիւրն էր անիկա եւ անոր կարկաչը կը լսէր չարունակ գիշերային լռութեան մէջ, երբ տղան յանկարծ կ'արթննար, եւ պատուհանին առջեւ նստած՝ կը դիտէր մռայլ զանգուածը անպարտելի անողոք ապառաժին:

Ոչ մէկ գոհար իր լուսաշող տեսիլքը վառեց ինծի համար՝ ապառաժին սրտէն: Իրիկուն մըն ալ ես ինքս իջայ՝ բահն ու բրիչը ուսիս:

Դրան առջեւ Ցարութիւնը ինծի կը սպասէր, կ'ուզէի յարձակիլ եւ խեղդել զինքը, երբ լսեցի որ կը ծիծաղէր չարութեամբ: Բայց ան ներս փախաւ եւ դուռը գոցեց:

Ես վերի դռնակէն մտայ եւ գաղտնօրէն արցունք թափելով փորձեցի սփոփել յուսախաբ հոգիս:

Այնուհետեւ ժամանակ մը ատեցի լեռները: Բայց անոնք ինծի համար անգութ աստուածուհիներ էին, որոնք դիւրաւ չէին ընծայեր իրենց պահած անհուն գանձերը:

Տարիներ անցան եւ օր մըն ալ ես բնակիչը եղայ արեւակէզ անսահման անապատին: Բայց երազեցի միշտ անոնց երկնահուպ կատարներուն ձիւնը եւ անոնց ստուերամած խաղաղութեան մէջ բնակող գեղեցիկ եղնիկները:

Հոս ալ, երբ առաւօտ մը պտոյտի ելած էի անտառներուն մէջ, հիւղակի մը առջեւ, թթենիի մը բարակ մէջքին կապուած եղնիկ մը տեսայ: Իմ բնական պանդուխտական հեռացած էի, բայց քանի մը օր ետքը դարձեալ ուզեցի տեսնել լեռներէն բերուած այդ անոյշ էակը: Հոն չէր անիկա: Փոքրիկ տղայ մը նստած էր քարի մը վրայ, թթենիէն քիչ մը անդին: Մօտեցայ անոր եւ հարցուցի: Վալահատաչ պատասխանեց ինծի.

— Եղնիկը մորթեցին:

Իմ ալ երազներս վճիտ ապուր աչքերով եղնիկներ էին: Կեանքը մէկիկ մէկիկ մորթեց զանոնք…

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Վերջին քանի մը ամիսներուն, ճանկային ընկերներ կորսնցուցինք. — Ա. Ա. Արեղեան՝ Գերմանիա, Միհր. Զրաքեան՝ Գահիրէ, Յովհ. Թաշճեան՝ Լիբանան, իսկ Յուլիսի ընթացքին՝ Գասպար Ըրսաքեան՝ Փրովիտէնս, Տիգրան Բաղտասարեան՝ Թեհրան, Վահրիճ Սանասարեան՝ Ուոթըրթաուն, եւն.:

Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը իր կեանքի պատմութիւնն ունի եւ իր հանրային ծառայութեան տեսակն ու աստիճանը:

Իր ատենին խօսեցանք Ա. Արեղեանի մասին, որ հայ մշակոյթին ու բանասիրութեան վաստակաւոր մշակներէն եղաւ, անընդհատ, աւելի քան կէս դար: Խօսեցանք Գ. Ըրսաքեանի մասին, որ Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան հինաւուրց եւ նուիրուած դէմքերէն եղաւ:

Տխուր զուգադիպութեամբ, ինքն ալ, իր մահէն քանի մը շաբաթ առաջ, սկսեր էր գրի առնել իր յուշերը, իրեն նման պարզ ու հաճելի գրութեամբ մը, որ սակայն կէս մնացած է, դժբախտաբար: Ապահովաբար, շատ հետաքրքրական ըսելիքներ պիտի ունենար, եթէ ճակատագիրը քիչ մը աւելի բարի ըլլար եւ ժամանակ տար իրեն՝ ամբողջացնելու իր ինքնակենսագրութիւնը:

Տիգրան Բաղտասարեան, որ Թեհրանի մէջ յանկարծամահ եղած է սրտի տագնապէ, Յուլիս 20ին, գնդապետի աստիճանով զինուորական մըն էր, որ առաջին Մեծ Պատերազմէն առաջ Պոլիս եկած, հետեւած էր Թուրք Զինուորական Վարժարանին, (Հարպիէ) ու աւարտած զայն: Պատերազմի ծագումին՝ ղրկուած էրզրումկասեան ճակատը եւ վիրաւորուելով՝ ղրկուած էր Վան, գին. հիւանդանոցը բուժուելու: Ասկէ մը ետք, ապաքինելու համար անցած էր իր ծննդավայրը, Շատախ, ուր եղած է Շատախի պատմական կռիւներուն ղեկավարներէն մէկը, Վասպուրականի հերոսամարտի օրերուն:

Կռիւներէն ետք, անցած է Կովկաս, մասնակցելով եռանդով կամաւորական շարժումներուն: Իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին, իբրեւ մարզուած ու թրծուած զինուորական, եղած է 8րդ գունդի հրամանատար, մասնակցելով Իգտիրի եւ Կարսի կռիւներուն, Սեպուհի հրամանատարութեան տակ: 1920ին, Մայիսին, բոլշեւիկեան ըմբոստութեան ընթացքին, մեծ դեր կատարած է թշնամի դաւադիրներու որջերուն բնաջնջման մէջ:

Հանրապետութեան անկումէն ետք, Բաղտասարեան անցած է արտասահման, Փրանսա, ուր կազմակերպած է Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը, հրատարակելով համանուն պարբերաթերթը եւ նուիրուելով հանրային ու կուսակցական աշխատանքներու, Փրանսայի մէջ եւ անկէ դուրս:

Միհրան Զրաքեան, Գահիրէի մեր հին ընկերներէն էր, ազգային ու կուսակցական արդիւնաւոր գործունէութեամբ. Յովհ. Թաշճեան՝ Լիբանանի մեր ընկերներէն, նոյնպէս հաւատաւոր ու անխախտ նուիրեալ մը, եւ Վահրիճ Սանասարեան, Ուոթըրթաունի Կոմիտէի ընկերներէն, երկար տարիներու ծառայութեամբ:

Այս բոլոր ընկերները իրենց յատուկ յատկանիշներով, իրենց խառնուածքովն ու գործունէութեան թափովն ու դաշտովը կը տարբերին իրարմէ: Նման չեն անոնք իրենց ասպարէզներովն ու զարգացման աստիճանովը, սակայն, նման են հիմնական եւ էական գիծով մը, որ բարոյական նշանակութիւն ունի. այդ գիծը՝ ծառայութեան խոր ու գիտակցական զգացումն է. ծառայութիւն՝ իրենց պատկանած կազմակերպութեան, կազմակերպական աշխատանքներուն, սեւ աշխատանքէն մինչեւ փայլունը, համեստ ու աննշմարելի գործերէն մինչեւ ուշագրաւ գործերը, առանց խտրութեան: Ծառայութիւն՝ անշահախնդիր ոգիով ու նուիրումով, իրենց կազմակերպութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր միջոցով հայ ժողովուրդին ու իր դատին. Հայոց հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան:

Մարդիկ հաւասարապէս թանկագին են իրենց գաղափարականներով, իրենց հաւատքին խորութեամբն ու ծառայութեան, նուիրումին աստիճանովը:

Երբ կեանքին մէջ են անոնք, կը գնահատուին այս անջնջելի տարրերով, դեր կը կատարեն այդ տարրերուն ուժովն ու հմայքովը: Իսկ երբ կը մեռնին, մնացողներուն վիշտը կը դառնայ բնական ու անկեղծ, յարգանքը անսակարկելի, եթէ մեռնողները, իրենց ողջութեան, չեն սակարկած, իրենց նուիրումը: Ամէնէն համեստ ու խոնարհ Հայը, որ իր հաւատքով ու զոհաբերութեամբ, հաւատարիմ մնացած է իր կազմակերպութեան գաղափարականին եւ իր ժողովուրդին ձգտումներուն. որ քար մը դրած է իր հայրենիքին ազատութեան ու իր կուսակցութեան գաղափարական շէնքին համար, արժանի է յարգանքի: Արժանի է որ մեծարենք իր յիշատակը:

Մահը ամէնուն է, երանի սակայն անոնց, որոնք այդ անճողոպրելի եւ անողոք վայրկեանը չհասած, կը գիտնան կեանքը ծաղկազարդել եւ տիպար դառնալ գալոց սերունդներուն:

Մեր ընկերներուն կորուստը, անժամանակ ըլլալով, կրկնապէս ցաւագին հարուած մը կ'ըլլայ մեզի համար, որովհետեւ մեր օրերուն, այս գաղափարազուրկ ժամանակաշրջանին, դժուարաւ կը ծաղկին նորերը, հիներուն, անհետացողներուն…

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԿԱՄՈՒՐՋԻ-ԿԱՄՈՒՐՋ…

Հապճեպով դուրս ելայ ախոռէն ու Սիւսէին ձայնեցի: Սիւէն եկաւ, տեսաւ հանըմին վիճակը ու զարմացած մերթ կը նայէր անոր, մերթ ինծի առանց գիտնալու թէ ի՞նչ էր որ կը կատարուէր, կամ կատարուած էր ատկէ առաջ: «Սիւէ, — ըսի հայերէն, — Սիւէ, հանըմը իր սենեակը տար, յետոյ կը հասկնաս ամէն բան…»:

Աղջիկը ինծի նայեցաւ զարմացական հայեացքով մը, ապա, հանըմին թեւը մտնելով զայն առաջնորդեց հարէմնոցը:

Միտքս վերսկսաւ գործել: Բարձրացայ «Թախտ»ը, նստայ անկողինիս ծայրը, գլուխս ափերուս մէջ: Այս ի՞նչ էր որ կատարուեցաւ լռյս ցորեկով: Դեռ ի՞նչ անակնկալներ պիտի տեսնէի այս «բրիչակ» քաղաքին մէջ: Հայու աղջի՞կ ուրեմըն այս մանկամարդուհին ալ, ինկած այս դժոխքը:

Ո՞վ էր, որո՞ւ աղջիկն էր: Ո՞ր քաղաքէն:

Ամբողջ օրը, ու անոր յաջորդող օրերն ու գիշերները միտքս անոր շուրջը կը դառնար: Ամէն ժամ, իւրաքանչիւր վայրկեան աչքերուս դէմն էր հանըմին խեղճուկ կերպարանքը: Ամէն բոպէ ականջներուս մէջ յստակօրէն կը հնչէր անոր կերկերուն ձայնը… «Հայ եմ, Հայ եմ, եղբայրս… Հապա ինչո՞ւ…»:

Եւ որովհետեւ ես Քիւրտի դիմակ եւ գտակ կը կրէի, շատ բնական էր որ կոպիտ վարուէր ինծի հետ:

Քանի՞ օրեր անցան այդ պատահարէն ասդին, չեմ յիշեր: Պատեհ առիթի մը կը սպասէի, բայց կ'ուշանար: Հանըմին Հայ ըլլալու հանգամանքը դուռ պիտի բանար նոր եւ զարմանազան երեւոյթներու, եւ նոր անակնկալներու:

Այն օրէն որ ոտք դրի այս անիծեալ քաղաքը եւ այցելեցի այն վայրերը ուր ողջակիզուեցան հազարաւորներս, անբացատրելի, անխմանալի տանջանք մըն է որ կը կրծոտէ միտքս:

Ի՞նչպէս քանի մը հազար բազմութիւն գիտակցօրէն կը քալէր դէպի մահ… Չէի կրնար ըմբռնել թէ ինչպէ՞ս հազար, հազար մարդ – արարածներ, Թուրքին սարսափէն ազատելու համար, կամաւոր մահը կ'ընտրէին Եփրատի ջուրերուն յանձնուելով… Եւ սակայն, ես ինքս մաս կազմած էի այդ լուռ, գլխիկոր բազմութիւններուն…

Տարօրինակ, այդ օրերուն ներսս ակրան կրակ կար որ, խեղ կը թուէր թէ կրնայի միսինս այս քաղաքը կործանել: Ու օրերը այսպէս կը սահէին: Ես կը խօսէի եւ անհամբեր կը սպասէի բարեպատեհ առիթին, կարգ մը գաղտնիքներ իմանալու:

Վերջապէս հասաւ ցանկալի օրը: Անկէ առաջ, քանի մը առիթներով խօսեցայ փոքրիկ Սիւէին հետ: Շատ ուրախացած էր Հայ ըլլալս գիտնալով, ու ամէն ճիգ կը փորձէր գիս գոհ ձգելու համար: Ես ալ ճշմարիտ քոյր մը գտածի պէս կը գուրգուրայի իր վրայ: Քանի մը անգամ իմ եւ հանըմին միջեւ «թղթատար»ի պաշտօն կատարեց, բայց ես անհամբեր կը սպասէի նորութեանց:

Հաճի աղային ազգականներէն մէկը պիտի ամուսնանար: Հարսը քաղաքէն էր եւ պիտի տանէին մօտակայ գիւղ մը: Հարսանեկան խրախճանքներուն ներկայ պիտի ըլլային գրեթէ բոլոր տնեցիները (միւս տունը): Անկէ զրկուած պիտի ըլլային հանըմը, Սիւէն, եւ քիւրտ աղախին Կիւլլին: Այժմ ինծի որոշ չափով յայտնի էր թէ ինչու հանըմը այս տունը մինակ կը բնակէր, եւ թէ ինչո՞ւ ամէն բանէ ետ կը մնար:

Ինծի յայտնի դարձաւ նաեւ միւս տնեցիներու ծաղրանքը ու ոխակալութիւնը «Ջահիլ հանըմին» հանդէպ…

Հարսնիքին օրը, իմ պաշտօնս էր տնեցիները կառքով փոխադրել Հարսանեաց եւ վերադարձնել: Հարսնիքը կը տեւէր երեք օր, երեք գիշեր: Եթէ այդ երեք օրուան մէջ մէկ օր մ-ալս տանը մնալու հնարաւորութիւն ունենայի, արդէն բաւական էր: Եկաւ հարսնիքի օրը: Հարսուրները փոխադրեցի գիւղ, օրը ամբողջ հոն անցուցի: Կերայ, խմեցի, նոյն իսկ պարեցի, թէեւ խելքս միշտ տունն էր: Յաջորդ օրը կանուխ մեկնեցայ հետս մեծկակ ծրարով մը հանըմին եւ Սիւէին համար: Հարսնիքի սեղանէն անոնք ալ պէտք է օգտուէին:

Տուն հասայ ժամանակէն առաջ: Դուռը բացողը Սիւէն էր: Քաղցրօրէն ժպտեցաւ ու համարձակ ողջունեց, հայերէն, «բարի եկար…»:

Տարիներէ ի վեր, առաջին անգամն էր որ այսպիսի առիթ մը կը ստեղծուէր ինծի համար, հայ բեկորի մը հետ դէմ-դիմաց: Առի զինքը թեւերուս մէջ, վեր բարձրացուցի, սեղմեցի կուրծքիս վրայ, ու կուշտ – կուշտ հարազատ եղբօր մը պէս համբուրեցի: Օ, ինչ մեծ երջանկութիւն էր ինծի համար ազգակից մը ունենալ նոյն յարկին տակ՝ այս անծանօթ քաղաքին մէջ: Աշխարհ մըն էր ինծի համար:

Երբ վար առի գրկէս, տեսայ որ իր եղնիկի աչքերը կարմրած, թածցած էին: Ես ալ յուզուած էի…

— Ա՜ Սիւէ, ըսի, ու իրեն երկարեցի հետս բերած ծրարը: Հարսնիքէն քեզի ալ բաժին հանեցի, — աւելցուցի:

(Շար.)

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

●

ԽՄԲ.— Վերջերս խումբ մը փրանսացի գրողներ այցելեցին Մոսկուա: Այդ խումբին անդամներէն Ռընէ Ժուկլէ իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ *Լը Մոնտ*ի մէջ: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

... Ճամբորդութեան մէջ պէտք է հետաքրքիր միտք մը ունենալ: Մտիկ ընելը շատ լաւ է, բայց լաւագոյն է հարցափորձելը:

Սովետական հեղինակներու դիրքը շատ յստակ չէր ինծի համար: Կը գրեն անշուշտ եւ կը կարծէի գիտնալ թէ ինչ տուեալներով կամ աւելի ճիշդ ինչ լուսարձակի տակ, ընկերվարական անշուշտ:

Այդ ուղղութեան համար զարմացողներէն չեմ: Անոնցմէ երեք չորրորդը յիսուն տարեկանէն վար է: Յեղափոխութիւնը 1917ին տեղի ունեցաւ: Հետեւաբար այդ ընկերային կազմութեան շուքին եւ սահմանին տակ ապրած են եւ կապուած անոր՝ որքան մտածումով նոյնքան սրտով: Արուեստագործը տէր է իր տան մէջ, եւ խաղաղ համակեցութիւնը գրականութեան համար ալ ի զօրու է: Ինծի համար կարեւոր էր ճանչնալ պայմանները որոնց տակ կ'աշխատին գրագէտները:

Առաջին պատասխանը ստացայ Աժայեւէն որ իր անձն իսկ ցոյց տուաւ իբր օրինակ, պատմելով իր սկսնակի օրերը: Արեւելեան շրջանին մէջ կ'աշխատէր եւ իր ճարտարագէտի աշխատանքը տանելով հանդերձ կը գրէր: Իր ներկայացուցած առաջին գրութիւնները մերժուեցան: Ինքըն իսկ համեստօրէն կը խոստովանի որ հասունութիւն չունէին: Ապա իր բնակած շրջանին մէջ հրատարակուած հանդէս մը տեղ տուաւ իր գրութիւններուն եւ երբ զինքը համբաւի հասցնող գործը գրելու սկսաւ, արդէն իր քանի մը պատմուածքները հրատարակուած էին:

« Մոսկուայէն հեռու»ի առաջին մասը լոյս տեսաւ «Ծայրագոյն Արեւելք» պարբերաթերթին մէջ: Քննադատները համաձայն չէին իրարու հետ:

Երբ կը շարունակուէին վիճաբանութիւնները որոնց առարկան էր Աժայեւ, ան աւարտեց երկրորդ մասն ալ: Մինչ այդ Մոսկուայի մէջ կարդացած էին երկը եւ գրողները հան հրաւիրեցին զինք: Գրողներու Միութեան մօտ ան գտաւ մթնոլորտ մը շատ սիրալիր, բայց շատ ուշադիր նոյն ատեն: Անշուշտ գովեստներ կը լսէր, բայց դիտողութիւններ ալ կ'ըլլային: Մտիկ կ'ընէր, կը վիճէր, ի հարկին կը փոխէր ամբողջ անցքեր երկին մէջ եւ ամէն նկատողութենէ օգուտ մը կը քաղէր: Ի վերջոյ «Մոսկուայէն հեռու»ն տեղ գրաւեց գրավաճառներուն ցուցափեղկերուն վրայ եւ յաջողութիւնը մեծ եղաւ: Ինչպէս Աժայեւ ինքն ալ կը հաստատէ, երբ սկսնակ էր, իր գրչեղբայրները նեցուկ կանգնած էին իրեն եւ օգտաշատ աջակցութիւն մը վայելած էր:

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Բայց ի՞նչ էր այս «Հրատարակիչ յանձնախումբ»ին պաշտօնը եւ ո՞ւրկէ կը բխէր իր հեղինակութիւնը: Հասկցայ որ Գրողներու Միութեան կողմէ կը նշանակուի եւ կը գործէ բոլորովին անկախ եւ ինքնիշխան, իբրեւ ղեկավար սկզբունքն ըլլալով հաւաքական որոշումը: Միշտ գրողներն են որ կը քննեն եւ կը վճռեն, որքան մայրաքաղաքի նոյնքան եւ դաշնակցային հանրապետութիւններուն մէջ ըլլալիք հրատարակութիւնները, ըլլան գրքեր թէ հանդէսներ:

Երկ մը երբ ընդունուի, հրատարակութիւնը կը կատարուի Յանձնախումբին իրաւասութեան ենթակայ հրատարակիչ տան մը կողմէ: Հրատարակիչներու եւ հեղինակներու յարաբերութիւնները ճշդուած են 1928էն ի վեր, մասնաւոր օրէնքով մը:

Հեղինակի իրաւունքի քանակը ճշդուած է մանրամասն ցուցակի մը միջոցաւ եւ համաձայն դասերու բաժանման, թէ բանաստեղծութեան եւ թէ արձակին համար: Բանաստեղծութեան կը վճարուի տողերու հաշուով, իսկ արձակին՝ տպագրուած էջերով:

Երրորդ տպագրութենէն սկսեալ, վճարուած իրաւունքի սակը կը զեղչուի, իջնելով սկզբնականին վաթսուն առ հարիւրին, չորրորդէն սկսեալ յիսուն առ հարիւրի եւ ութերորդէն սկսեալ քառասուն առ հարիւրի: Նուազումի այս ձեւին իմաստն այն է որ ինչքան երկ մը յաջողութիւն գտնէ, այնքան դիւրամատչելի պէտք է ըլլայ ժողովուրդին:

Հեղինակը իր իրաւունքը կը գանձէ վճարումը սկսելէ առաջ եւ իւրաքանչիւր տպագրութեան ամբողջութեան վրայ:

Հրատարակութեան նուազագոյն չափն է 15.000 հատոր: Ժողովրդական (մասսայական), կոչուած հրատարակութիւնները 75.000 են եւ կրնան մինչեւ երկու հարիւրէն երեք հարիւր հազարի հասնիլ: Գրական հանդէսները միջին հաշուով հարիւր հազար օրինակ կը հրատարակուին: « Նոր Աշխարհ» պարբերականը 120 հազար:

Իմ հարցումիս պատասխանելով ըսին թէ ոչ միայն «Գրողներու Միութիւնը» այլ եւ Գիտութեանց Ակադեմիան, Արհեստակցական կազմակերպութիւնները, Կոմսոմոլները (երիտասարդ համայնավարներ), կրթական նախարարութիւնը եւայլն իւրաքանչիւրն ունի իր հրատարակչական կազմակերպութիւնը: Եւ թէ նմանօրինակ հրատարակչականներ կան նաեւ դաշնակցային հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներու մէջ եւ ամէնքն ալ նոյն օրէնքներու համաձայն կը ղեկավարուին:

Խորհրդային օրէնքը տրամադրութիւն մը ունի որուն համաձայն մտքի աշխատութիւն մը հեղինակին սեփականութիւնը կը մնայ: Կը ճշդէ որ հեղինակը կրնայ միայն օգտագործելու իրաւունքը տալ հրատարակիչին եւ այս որոշ քանակի մը եւ որոշ շրջանի մը համար որ չորս տարիէն աւելի չի կրնար ըլլալ: Այդ շրջանէն վերջ հեղինակը կրնայ նոր համաձայնութիւն մը կնքել միշտ ժամանակաւոր նոյն հրատարակիչին կամ ուրիշ հաստատութեան մը հետ, բայց միշտ նոյն պայմաններու սահմանին մէջ (քանակ եւ տեւողութիւն) եւ այս ձեւով միշտ շարունակելի: Կարճ բացատրութեամբ, մտքի արտադրութիւն մը երբեք չի կրնար անջատուիլ ստեղծագործողէն:

Դիտել տուի որ կրնայ պատահիլ որ հրատարակիչը չկրնայ սպառել հրատարակուածը եւ այդ պարագային... Լաւ չըմբռնեցին միտքս, կամ աւելի ճիշդ երկու իրողութեանց շուրջ շփոթ մը տեսան մտքիս մէջ: Հրատարակիչ հաստատութեան կորուստի վտանգը ճիշդ այն է որուն կրնայ ենթարկուիլ ամէն առեւտրական հաստատութիւն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՃԱԿԸ

●

Ափ մը լճի մէջ կայ երկինքն անհուն,
Լեռները ու թիլերն, որոնց գագաթին
Որպէս մարմարեայ դահլիճի մէջ հին՝
Կը վառին վերջին ջահերն արեւուն:

Կը մեծնայ տակաւ արշաւն յորձանուտ
Ամպերէն իջնող հողմին լայնաթեւ,
Ու շունչերուն անտառն հեւ ի հեւ
Կը սարսռի լճին խորքին մէջ կապոյտ:

Լուռ են շրջակայ ժայռերն ու ափեր,
Որոնց վըրայ արդ կը հանգչի փափուկ
Իրկուան հեզասահ. կը թեւեն զոյգ զոյգ՝
Մթնող օդին մէջ թռչուններն անտէր:

Կը ծագի մահիկն երկնի դէմ սաթէ,
Կը սահի նաւակն զոյգին սիրահար,
Մինչ գիշերն անքոյթ կատարէ կատար՝
Աստղերու ուռկանն իր ջինջ կը սփռէ:

Պոլցանօ *ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԾԱՂԿԱԾ ԱՐՏԸ

●

Աղջիկը նստած արտերի եզրին,
Շշուկով նրանց դիմեց մտերիմ,
— Քանի արտոյտի բոյն էք դուք պահում,
Ծաղկած իմ արտեր անափ ձեր սրտում,
Քանի՞ արտոյտ է ձեր սէրը երգում
Ամէն առաւօտ երկնի կապոյտում:

Քանի՞ ծիլ ունիք խոնար այս հողում
Ծփացող արտեր, ու ինչքան ցօղուն,
Եւ քանի՞ կեանք է սնում ու շողում
Ու քանիսի՞ն է անձրեւը ցօղում:

Քանի՞ ծաղիկ էք թիթեռների հետ
Զով շամանդաղին սիրով ժամադրում,
Եւ ո՞րքան յոյզեր զով հովերի հետ
Օրօրում են ձեզ մինչեւ իրիկուն:

Ծաղիկների հետ մի արտ օրօրուեց,
Անուշ աղջկան պատասխան տուեց.
—Այս կանաչ արտում որքան որ ծիլ կայ,
Որքան որ ծաղիկ քնքոյշ ու սիրուն,
Այնքան էլ հուր կայ, սիրոյ աղբիւր կայ,
Այնքան կարօտ կայ, մորմոք ու գարուն.

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՊԱԼԶԱՔԻ ԵՐԿԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը որոշած է լոյս ընծայել Օնորէ տը Պալզաքի երկերը, տասը հատորներով:

Ցարդ հրատարակուած են Պալզաքի քանի մը նշանաւոր երկերուն հայերէն թարգմանութիւնները,— «Հայր Կորիօ», «Էօժէնի Կրնատէ», «Խորտակուած պատրանքներ», «Կոփսէք» եւայլն, որոնք շատոնց սպառած են:

« Մարդկային Կատակերգութիւն » ընդհանուր խորագիրը կրող ստեղծագործութիւններու նոր շարքին մէջ կը մտնեն հեղինակին վերոյիշեալ երկերը, ապա « Շուանները » պատմական վէպը, «Շագրենակաշին», « Բացարձակի որոնումը » փիլիսոփայական վէպերը: Փարիզի եւ ծայրամասի բարքերը նկարագրող շարք մը վէպեր, որոնց մէջ « Խորտակուած պատրանքներ»ու շարքին «Պերճաղիճներու փառքն ու թշուառութիւնները»մեծածաւալ վէպը, հռչակաւոր « Գիւղացիները» վէպը եւ վերջապէս հեղինակին ստեղծագործութեան վերջին շրջանին պատկանող ծանօթ գործերը, « Փոնս՝ զարմիկը» եւ «Պեթա՝ զարմուհին»:

Տասնհատորեակը պիտի ունենայ ընդարձակ յառաջաբան մը նուիրուած Օնորէ տը Պալզաքի կեանքին եւ գործին: Բոլոր հատորները պիտի պարունակեն մեկնութիւններ եւ ծանօթագրութիւններ:

Կը յուսան Պալզաքի երկերու հայերէն թարգմանութեան առաջին 3-4 հատորները, հրատարակել 1956ին: Այս հաշուով 1958ին կը վերջանայ տասնհատորեակի հրատարակութիւնը:

Հայերէն բոլոր թարգմանութիւնները կը կատարուին Փրանսերէն բնագրէն:

...րուն տեղը բռնելու համար:

Մնացողներուն նուիրական պարտքը թող ըլլայ՝ անհետացողներուն յուշքը վառ պահել եւ անոնց կեանքին լուսաւոր էջերը յաջորդ սերունդներուն, որպէս ղի շարունակուի պայքարը յանուն ազատութեան եւ հայ ժողովուրդի բարօրութեան:

Ափսոս որ, շատերը, կէս ձգած իրենց երազները, կը մեկնին վաղաժամօրէն:

Վստահ ենք սակայն, որ վերապրողները, նոյն հաւատքով եւ նուիրումով պիտի շարունակեն պայքարը՝ մինչեւ որ իրականան կէս մնացած երազները եւ ամբողջանան:

Մինչեւ որ հայ ժողովուրդը շահի ազատութեան իր պայքարը եւ մեր հայրենիքը տէր դառնայ իր ճակատագրին:

Յարգանք բոլոր անոնց, որոնք հաւատացին եւ իրենց բոլոր ուժերով ծառայեցին Դաշնակցութեան եւ անոր միջոցով՝ իրենց ժողովուրդին ու հայրենիքին:

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Գերմանիա ուսած եւ ծովային սպայութիւն ըրած երիտասարդ մըն էր, յարաշարժ եւ կրկոտ, որ, հակառակ, օրինական տարիք չունենալուն, իբրեւ Լազիստանի երեսփոխան անդամակցած էր առաջին Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ յաճախ փոթորիկ յարուցած: Վերջին շրջաններուն յայտնապէս Կազիին դէմ ելած էր եւ իր բողոքը աղաղակած ուրիշ չէ գործի մը, Տրապիզոնի երեսփոխան Ալի Շիւքրիւի սպանութեան գործին մէջ: Այս խորհրդաւոր սպանութիւնն ալ (1923), որուն հերոսն էր Կազի փաշայի պահակազօրին պետ Թոփալ Օսման, տարբեր ողբերգութիւն մըն է, որ փակուեցաւ Թոփալ Օսմանի կրած պատիժով:

Այսպիսի հոգի մը եւ նկարագիր մը ունէր Ջիա Խուրշիտ, որ դատարանին առջեւ ալ խնդումերես խոստովանեցաւ ամէն բան եւ զգայացունց լուսաբանութիւններ տուաւ ատեանին, կախաղան ելած պահուն իսկ խնդալով ու կատակելով: Իր հայրենակցին՝ Ալի Շիւքրիւ պէյի խեղդամահ սպանութենէն ետք, ան ժողովին մէջ սկսած էր քէնախնդրութեամբ զինուիլ եւ ընդդիմադիր շարժումը մը ստեղծել, յետադային յարած էր Թէրաքքըփէրվէրներու խմբակցութեան:

Գացած էր Սեւ ծովեան գաւառները, Սամսոն, Տրապիզոն, Րիզէ եւ այլուր, ժողովուրդը կազմակերպելու եւ հոն կուսակցական բջիջներ հիմնելու համար: Բայց երբ պայթած էր Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը եւ ծանր վտանգ մը սկսած էր սպառնալ երկրին, կառավարութիւնը հրատարակած էր արմատական օրէնք մը, «Անդորրութեան օրէնք» (Թաքրիրի Սիւքուն Գանունու) որոշ ընդդիմադրութիւն եւ հակառակորդ կուսակցութեան պէտքեր վերջ գտած էին եւ իրենց կեդրոններն ալ փակուած:

Ջիա Խուրշիտ իր պայքարասէր եւ խիզախ խառնուածքը ի յայտ բերած էր առաջին Ազգ. Ժողովին մէջ, շուտով յարելով ընդդիմադիր խմբակին եւ Կազիին դէմ տրտնջալով ու դիրք բռնելով: Երբ Կազի փաշան Սաքարիայէն յաղթական կը վերադառնար, եւ համաժողովրդային ցնցերու առարկայ կ'ըլլար, Ջիա Խուրշիտ Ազգ. Ժողովին մէջ, սեւ տախտակի մը վրայ կը գրէր հետեւեալը.— Ազգն է որ իր կուռքը կը շինէ եւ կը պաշտէ զայն:

Այսպիսի հոգեբանութեամբ, խուլ քինախնդրութեամբ մը համակուած էր Ջիա Խուրշիտ եւ իր այդ հոգեկան վիճակն էր որ զինքը տարաւ մինչեւ մահափորձի գաղափարին:

Կ'ըսուի թէ Ազգ. Ժողովին մէջ իսկ փորձուած էր սպաննել Կազին, այն պահուն երբ ան կը ճառախօսէր ժողովի բեմէն: Այս նպատակով Ջիա Խուրշիտ ելած էր ժողովին տանիքը եւ հոնկէ ճեղք մը, ծերպ մը փնտռած, այդտեղէն կարենալ կրակելու համար Կազի փաշային վրայ:

Այս ատեւճան յանդուգն երիտասարդ մըն էր Ջիա Խուրշիտ, որ իր ձերբակալութենէն ետքն ալ Անկախութեան Ատեանին կողմէ հարցաքննուած պահուն հնարք մը խորհեցաւ եւ ուզեց նոր ոճրափորձով մը ամէնուն հաշիւը մաքրել: Ատոր, երբ դատակներուն ձեռնակապ կ'անցընէին, Ջիա Խուրշիտ բանտապահէն խնդրեց որ ձեռնակապը շատ չսեղմէ, աւելի թոյլ բանէ, ձեռքերն ալ իրարմէ բաց պահեց եւ թողուց որ այս վիճակին մէջ անցընեն ձեռնակապը: Ձեռքերը իրարու միացուցած էր, արեւէ կասկած չհրաւիրելու համար եւ խատիւ կը հարցաքննուէր, դատաւորները շատ մօտ էին իրեն, եւ սեղանին վրայ շարուած էին ոճրափորձի զէնքերը, ատրճանակներ, ռումբեր, եւայլն: Ջիա Խուրշիտ զէնքերուն կը նայէր ու կը փորձուէր ձեռքերը շարժելով ձեռնակապէն դիւրաւ փրկուելու եւ ռումբով մը ամէն ինչ օդը հանելու համար: Ատեանի անդամներէն Գըլըճ Ալի կասկածեցաւ եւ կռահեց խնդիրը, եւ հրամայեց ամբաստանեալին.

— Ջիա Խուրշիտ, ձեռքերդ բաց եւ անշարժ կեցիր:

Անմիջապէս հասկցուեցաւ խորամանկութիւնը եւ հարկ եղաւ ուժգնօրէն սեղմել ձեռնակապը: Ջիա Խուրշիտ աւելի վերջ մտերմաբար խոստովանած էր իր դիտաւորութիւնը եւ ըսած.

— Դուք եթէ քիչ մըն ալ անտարբեր մնայիք, ես պիտի խոյանայի եւ սեղանին վրայի ռումբերէն մէկը խլելով ամէնուս հաշիւը պիտի մաքրէի...:

Իր հարցաքննութեան եւ դատավարութեան ընթացքին ալ Ջիա Խուրշիտ նոյն ոգին ցոյց տուաւ, իրեն վերաբերեալ ամէն ինչ անկեղծօրէն եւ աներկիւղ խոստովանելով եւ պատմելով դաւադրութեան ամէնէն ծածուկ մանրամասնութիւնները:

(Շար.)

հաստատուեցաւ թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու կողմերուն միջեւ: Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յուսայ թէ Տոքթ. Ատընաուըրի այցելութիւնը պիտի դիւրացնէ Գերմանիոյ միացումը, առանց որու կարելի չէ ոչ յարաբերութեանց իրական մեղմացում, ոչ ալ տեւական խաղաղութիւն սպասել Եւրոպայի մէջ:

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Արժանթինի դիկտատորը, Փերոն, որ քանի մը ժամէն ետ առած էր հրաժարականը, պաշարման վիճակ հրատարակեց ամբողջ երկրին մէջ, խորհրդարանին հաւանութեամբ: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ խստօրէն պիտի հետապնդուին ընդդիմադիրները: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կը սպասուին: Ցաճախադէպ են ընդհարումները գաւառի մէջ: Նախագահը ինք լիազօրութիւն պահանջած էր խորհրդարանէն, «լաւագոյնս պայքարելու համար իր քաղաքական հակառակորդներուն դէմ»: Ընդդիմադիրները ուժգնօրէն պայքարեցան լիազօրութեան օրէնքին դէմ, «ոճիրի եւ քանդումի կոչ մը» համարելով զայն: Նախագահին կուսակիցները «Փերոն, Փերոն» կ'աղաղակէին, անլսելի դարձնելով ընդդիմադիրներուն խօսքերը: Աշխատաւորներու դաշնակցութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ «պաշարման վիճակը պիտի շարունակուի մինչեւ որ փարատի ամէն վտանգ»: Փերոն ինքն ալ կը շարունակէ սպառնալ հակառակորդներուն: «Վճռած ենք բարեկարգութիւնը պարտադրել ամէն գնով: Որքան ուժգին գործեն ընդդիմադիրները, այնքան ուժգին պիտի զարնենք մենք: Հոգեվարք սակաւապետութեան մը վերջին ջղաձգութիւններն են որ տեսնենք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԻՆ քննութիւնը պիտի շարունակուի երեքշաբթի օր: Անգարայի պաշտօնական շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ Թուրքիա «ոչ-բարեկամական արարք մը» պիտի նկատէ, եթէ Անգլիա տեղի տայ Յունաստանի պահանջներուն առջեւ: Թուրք նախարարն ալ ազդարարած էր թէ Յունաստանի հետ հաստատուած բարեկամութիւնը պիտի քանդուի, եթէ Յոյները որեւէ ձեւով յաջողին կցել կղզին»: Կը կարծուի թէ Անգլիա պիտի առաջարկէ ներքին ինքնավարութիւն մը շնորհել Կիպրոսի ժողովուրդին, ամէն երաշխիք տալով իսլամ բնակչութեան:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ մը կնքուեցաւ Խ. Միութեան եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ, զարկ տալու համար առեւտրական փոխանակութեանց: Միեւնոյն ատեն արհեստագիտական գործակցութիւն պիտի հաստատուի:

ԱՆԳԼԻՈՅ ոսկի սթերլինի եւ տոլարի պահեստը 31 միլիոն սթերլին պակսած է Օգոստոս ամսուան ընթացքին, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահը, Թիթօ, Մ. Նահանգները հրաւիրուեցաւ ամերիկացի ծերակուտականի մը կողմէ որ քննական պտոյտ մը կը կատարէ Եւրոպայի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ յանձն առած են ձրիաբար ճարել արեւմտեան Գերմանիոյ 12 զօրաբաժիններու վերին սպառազինութիւնները:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ վարչապետը յայտարարեց թէ մօտերս հանրապետութիւն պիտի հռչակեն, մայրաքաղաքը փոխադրելով Քարաչիէն 25 մղոն դէպի հիւսիս-արեւելք: Յառաջիկային պիտի ընտրեն նոր քաղաքին անունը:

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ հետզհետէ կը ծաւալին ամբողջ երկրին մէջ, ինչպէս կը հաստատեն տեղական թերթերը: Լուէնի մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներն ալ կը սպառնան գործադուլ յայտարարել: Կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ մասնաւորապէս գաւառի մէջ, — Անժէ, Պրեսթ, Լը Հավր, Լը Ման, Նանթ, Սէնթ Էթիէն: Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամ հանքագործներն ալ գործադուլ մը կը պատրաստեն, իբրեւ առաջին ազդարարութիւն:

ՃԱՓՈՆԻ վերազինումը փութացնելու համար համաձայնութիւն մը գոյացաւ Մ. Նահանգներուն հետ: Ամերիկեան զօրքը պիտի քաշուի աստիճանաբար:

ԿՐԿԻՆ ՋՕՐԱԿՈՉԻ ենթարկուած զին-

ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
46, Rue Richer, Paris (9).
C. C. P. Paris 3630-66
Tél.: PROvence 64-90

Նոր հրատարակութիւններ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Հրանդ Փաստրմաճեանի, փրն.է Թարգմ. Մ. Իշխան, Ա. Հատոր, (սկիզբէն մինչեւ Կիլիկիոյ Թագաւորութեան անկումը), մեծադիր 325 էջ, Հրատ. «Համազգային»ի Պէյրութ 1954	700
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ, Դերենիկ Ճիզմէճեանի (Դպրոցական կեանքը, Անտիպ նամակներ, Գրականութիւնը), Մատենաշար «Յուսաբեր», 1955, կազմուած	700
ՍԻԱՄԱՆԹՕ (Հոգեւարքի եւ յոյսի Ջահեր, Կարմիր լուրեր բարեկամէս, Հայրենի հրաւէր, Սուրբ Մեսրոպ) Խոտան հրատ. Պէյրութ, 1955	500
ՀՈՄԵՐՈՍԻ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ «Համազգային»ի մանկապատանեկան մատենաշար (4 գրքոյկ)	400
ՀՈՄԵՐՈՍԻ ԻԼԻԱԿԱՆԸ (3 գրքոյկ)	300
Հերակլէսի քաջագործութիւնները	100
Կուլիվէրի ճամբորդութիւնը (2 գրքոյկ)	200

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԲԱԲԵՐԴ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Գրեց՝ Մաղաքիա Ասլանեան
(ԲԱԲԳԷՆ ՔԱՀԱՆԱՅ)

Կը պարունակէ տեղագրական եւ ազգագրական մանրամասնութիւններ, Հայաշխարհի սարսափները, բուռ մը քաջերու արշաւը դէպի Կովկաս եւ ուրիշ անտիպ տեղեկութիւններ: (308 էջ):

Գիրքը զարդարուած է շատ մը հազուագիւտ պատկերներով:

Գին 500 փրանք

Դիմել Եփրեմ Թեւանեանի, կամ Վահրիճ Եսայեանի,
38 - 40, Rue de la Montagne
Ste. Geneviève, Paris (5)

Իսկ Մարսէյլի մէջ.—
Խորէն Նազարէթեանի
7, Bld. Mouren la Cabucelle

Ինչպէս նաեւ Հայկ. գրատուններ:

ՎԻՐԱԲՈՅԺ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՅԱԿՈԲ Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

(վկայեալ Մարսէյլի Բժշկական Համալսարանէն)

Հասցէն է՝
10 Rue Colbert - Marseille Tél Colbert 48-43
Ա. յարկ,

ՑԵՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ եւ ուրիշ պատմուածքներ, պատկերներով:

Գրեց՝ ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

Գին 750 փրանք: Դիմել ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ Գրատուն, 46 Ռիւ Ռիշէ:

ՀՐԱՒԷՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Լիոնի Եկեղեցւոյ եւ Ազգ. Տան շինութեան համար այն հայրենակիցները որոնք խոստացած են եւ տրամադիր գործնական աշխատանքներու համար բերելու իրենց մասնակցութիւնը, կը հրաւիրուին ներկայանալ Նոր եկեղեցւոյ շանթիէն, Ռիւ տը Փանսիոնա, Պ. Մ. Ազիլեանի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Էլմասեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն ԵՐՈՒԱՆԴ ԵՐԱՆՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Երանոսեանի եւ զաւակներուն:

ուորներ պիտի ստանան ամսական 5113 փրանք, եթէ ամուրի են, եւ 12.914 ֆր., եթէ ամուսնացած են բայց զաւակ չունին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
ԻԷ. ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտօ

Նախորդ գումար	1,130,000
Տէր եւ Տիկ. Ոսկեան Թէնիրեան	1000
Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Գասպարեան	1000
Տէր եւ Տիկ. Վ. Մարգարեան	500
Տէր եւ Տիկ. Զ. Թորոսեան	500
Տէր եւ Տիկ. Մ. Սահակեան	500
Տիկ. Նազլի Ղարիպեան	500
Տէր եւ Տիկ. Մ. Խաչատուրեան	500
Ուսանող Համազասպ Կուլեան (իր գանձանակէն)	500
Տէր եւ Տիկ. Ղ. Կուլեան	500
Տէր եւ Տիկ. Ա. Թէնիրեան	500
Տէր եւ Տիկ. Պ. Կարապետեան	500
Տէր եւ Տիկ. Գ. Գալուստեան	500
Տէր եւ Տիկ. Խ. Գէորգեան	500
Տէր եւ Տիկ. Իշխան Պաղտասարեան	500
Տէր եւ Տիկ. Զ. Մանուկեան	500
Տէր եւ Տիկ. Ժ. Մելքոնեան	500
Տէր եւ Տիկ. Ս. Շահրիկեան	500
Այրի Տիկ. Հ. Վարուժանեան	500
Ընդհանուր գումար՝	1,140,000

ՏԽՐՈՒՆԻ

Լարիպուազիէրի հիւանդանոցին մէջ մեռած է ողբամահերիներէ՝
ՍԵՐՈԲ ՆՐԱՆԵԱՆ (48 տարեկան)
յետ բժշկական գործողութեան:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի իր բարեկամներուն կողմէ (ընտանիքը Հայաստան է) այս երեքշաբթի, ժամը 10ին: Հաւաքուիլ Իսիի գերեզմանատունը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Իրերօգնութեան Միութիւնը մաս մը եւս ստացած է այս պատկառազդու հատորէն: 40 × 50 (5 քիլօ): Բոլոր նկարները հարազատ գոյներով եւ մեծութեամբ: Շքեղ տպագրութիւն, Հրատարակութիւն՝ Հայաստանի Ակադեմիայի:

Դիմել՝ Միութեանս գանձապահին՝
Roland Nazarian, 9, Av, Calmels, Bois-Colombes, Seine. France, Tél. CHA. 00-55

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20,30ին, Խրիմեան ակումբը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յովհ. Նաճարեան, Պ. Գառնիկեան, Նաճարեան, Գառնիկեան, Աքսաչերեան, Ֆրէնկեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով եւ նուէրներով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ, քրոջ, հարսին եւ ազգականին

ՀԵՂԻՆԷ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ (Ծն. Գառնիկեան)

մահուան առթիւ:

***

Եգիպտոսէն Տօքթ. Շաւարշ Ագխաչերեան 1000 ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչին, Տիկ. ՀԵՂԻՆԷ ՆԱՃԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Ստանալ «Յառաջ»էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գըրչէհիրցի Տիկին Հայկանոյշ Պալըդճըօղլու, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Տիգրան եւ Կարապետ Պալըդճըօղլուները, որոնք Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուին: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի լուր տալ, Պ. Ադամին, սափրիչ, 60, Մօնթէ Կրանտ Քօթ, Լիոն, Ֆրանս:

Imp. Araxes Rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 — Tél. : PRO. 86-60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 — R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 — հատը 12 փր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — MARDI 6 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7768 — 31e ANNEE — խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3179

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԿՐԱԿԷ ԳՕՏԻՆԵՐ

Սպառողական շրջանէ մը ետք, նորէն շոգեպլինդ պիտի բանի դիւանագիտական մեքենան, այս ամսուան եւ յառաջիկայ հոկտեմբերի ընթացքին:

Ուրբաթ օր, 9 Սեպտեմբեր, արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը Մոսկուա կ'երթայ ընկերակցութեամբ այլազան եւ բազմանդամ պատուիրակութեան մը:

Սեղանի վրայ կան մէկը միւսէն փշոտ խնդիրներ, որոնց քննութիւնը պիտի տեւէ առ նուազն հինգ–վեց օր:

Ամէնէն ծանրակշիռն է՝ Գերմանիոյ երկու մասերուն միացման հարցը, որ կենսական կարեւորութիւն ունի Եւրոպայի ապահովութեան եւ խաղաղութեան համար:

Արեւմուտք եւ Մոսկուա բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին այս հարցին լուծման համար: Տոքթ. Ատընաուըր եւս ընդունած է Արեւմուտքի տեսակէտը, բայց հաւանական չէ որ գոհացում ստանայ, այս այցելութեամբ:

Ժընեւի ոգին այնքան արմատացած չէ, որպէսզի Խ. Միութիւնը թօթափէ կարգ մը կանխակալ կարծիքներ, մասնաւորապէս Ատլանտեան դաշինքին եւ արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինման մասին:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ բան կախում ունի Մոսկուայի տեսակցութեան ելքէն:

Նոյնքան ծանրակշիռ հոգ մը կը կազմէ Հիւս. Ափրիկէի խնդիրներուն լուծումը, որ հրատապ հանգամանք ստացած է, Օգոստոս 20ի ջարդէն ի վեր:

Ինչպէս կը յիշուի, Ֆրանսայի վարչապետը յանձնառութիւններ ստանձնած է մինչեւ Սեպտ. 12, եւ կ'ուզէ գործնական արդիւնքի մը յանգիլ, հակառակ ներքին եւ արտաքին դժուարութեանց:

Էքս լէ Պէնի մէջ կատարուած խօսակցութիւնները բաւական մեղմացուցին մթնոլորտը:

Եւ սակայն, դեռ բազմաթիւ խոչընդոտներ կան վերջնական համաձայնութեան մը ճամբուն վրայ:

Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Թունուզի ծայրայեղ ազգայնականներուն չափ նեղութիւն կը պատճառեն Ֆրանսայի գաղթականները, որոնց գլխաւոր կազմակերպութեան, «Ներկայութիւն Ֆրանսայի» նախագահը, զօր. Ռիմ–Պրունօ բուռն յայտարարութիւն մը հրատարակեց Օգոստոս 20ի դէպքերուն առթիւ:

Ուժգնօրէն ճակելով կատարուած բարբարոսութիւնները, յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Հիւս. Ափրիկէի «ծայրայեղ տարրերը ապացուցին թէ արժանի չեն իրենք զիրենք կառավարելու, նոյնիսկ մարդ համարուելու»:

— Անոնք պէտք է հետապնդուին իբրեւ գայլեր եւ պէտք է այնպէս մը պատժուին որ իրենց զաւակներուն զաւակները դողան տակաւին յիսուն տարի: Ոչ մէկ զիջում այդպիսի գիշատիչ անասուններու հանդէպ: Ոչ մէկ բանակցութիւն մարդասպաններուն հետ»:

Անշուշտ կառավարութիւնը գիտէ իր ընելիքը եւ կարելին կը փորձէ, գոհացուցիչ արդիւնքի մը յանգելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ Հիւս. Ափրիկէի խնդիրներուն կարգադրութիւնն ալ կապ ունի Եւրոպայի ապահովութեան եւ ընդհանուր խաղաղութեան հետ:

Դարձեալ վտանգաւոր կէտի մը հասած են արաբեւիսրայէլեան յարաբերութիւնները, իբրեւ հետեւանք յաճախադէպ ընդհարումներու եւ փոխադարձ սպառնալիքներու:

Զինադադարի յանձնախումբը, որ Երուսաղէմ կը գտնուի, յաջողեցաւ կրակը դադրեցնելու խոստում ստանալ, բայց անակնկալներ միշտ ալ կրնան պատահիլ:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՐՈՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐ

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԷՊՔԵՐ

Մարոքեան պատուիրակութիւն մը որ Մատակասքար պիտի երթար անցեալ հինգշաբթի օր, ճամբայ ելաւ կիրակի, սովորական օդանաւով մը: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ երեք անդամներէ: Երեք օրուան բանակցութիւններէ ետքն էր որ համաձայնութիւն գոյացաւ: Շաբթուան ընթացքին, թերեւս հինգշաբթի, ճամբայ պիտի ելլէ ուրիշ պատուիրակութիւն մը, Անկախութեան երկու կուսակցութեանց կողմէ, նոյնպէս խորհրդակցելու համար աքսորական Սուլթանին՝ Պէն Եուսէֆի հետ: Այսպէս կը յուսան կարգադրել Սուլթանական խնդիրը: Ազգայնականները չեն ուզեր որ հարիւրամեայ մեծ եպարքոսը (վարչապետ), Էլ Մոքրի, մասնակցի արքունի խորհուրդին, բայց տրամադիր են ընդունելու Պէն Եուսէֆի որոշումը: Անշուշտ պատուիրակութիւնները դահընկեց Սուլթանին հետ պիտի խորհրդակցին, նաեւ, առժամեայ կառավարութեան կազմութեան մասին:

Ֆրանսայի կողմէ գաղտնապէս Մատակասքար գացած էր զօր. Քաթրու:

× Մարոքի ծանօթ առեւտրականներէն Սի Համ Պետրետա սպաննուեցաւ իր տան սեմին վրայ: Սպանեալը ականաւոր ազգայնական մըն էր որ անցեալ տարի այս ամսուն Փարիզ եկաւ, բանակցելու համար վարչապետ Մենտէս Ֆրանսի հետ: Ֆրանսական ոստիկանները կը կարծեն թէ ահաբեկումը կատարած է ազգայնական շարժումին ծայրայեղ թեւը: Սի Պետրետա մեռաւ ատրճանակի հարուած մը ստանալով ծոծրակէն, երբ կեցած էր դըրան առջեւ, գիշերազգեստով:

Նոյն օրը ուրիշ Մարոքցի մըն ալ սպաննուեցաւ Ռապաթի մէջ, ինչպէս եւ 26 տարեկան աշխատաւոր մը: Ջենտարմըրէ մը վիրաւորուեցան հինգ բնիկներ, Քազապլանքայի մէջ: Ամէն օր մէկ–երկու սպանութիւն կը կատարուի եւ դէպքը այնքան սովորական դարձած է որ տեղական թերթերը չեն արձանագրեր: Մարոքի մէջ անհամբեր կը սպասեն Սեպտ. 12ին, երբ գործնական ձեւ մը պիտի տրուի անկախութեան հարցին: Այս պարագան ալ կապ ունի աքսորական Սուլթանին հետ կատարուելիք խօսակցութեան հետ: Եթէ ան հաւանութիւն յայտնէ Ֆրանսական ծրագրին, ճամբան մասամբ հարթուած պիտի ըլլայ:

× Նոր մարզպանը, զօր. տը Լաթուռ վերջացուց իր քննական պտոյտը: Կը կարծուի թէ պիտի չհետեւի նախորդին, Պ. Կռանվալի, շատ յառաջ երթալով բարենորոգման գործին մէջ, մանաւանդ որ 400.000 Ֆրանսացի գաղթականներ կրնան ճակատ կազմել իրեն դէմ:

Ֆրանսական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ այժմ 57.000 զինուորներ եւ ոստիկաններ կան Մարոքի մէջ, իսկ աւելի ստուարաթիւ ուժեր՝ Ալժերիոյ մէջ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Սթրազպուրկի տօնավաճառին բացումը կատարելով, յայտարարեց թէ երկրին արտադրութիւնը 11 առ հարիւր աւելցած է մէկ տարիէ ի վեր: Գիները անփոփոխ պիտի պահուին, ազատութիւն պիտի տրուի արժեթուղթեր եւ պարտաթուղթեր հրապարակ հանելու, պիտի կրճատուին երկարատեւ փոխատուութեանց սակերը եւ ուրիշ դիւրութիւններ պիտի տրուին:

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին Հիւս. Ափրիկէցիներու դէմ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան հարիւր հոգի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԴԱ՞ՐՁ ԹԷ ՊԱՏԱՀՄՈՒՆՔ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան պաշտօնական ամսագիրը, «Էջմիածին», գրութիւն մը հրատարակած է 1955 Ապրիլի թիւին մէջ, — «*Ապրիլեան Եղեռնը*» (*Հայկական Եղեռնի 40ամեայ տխուր տարեդարձի առթիւ*):

Գրութիւնը, որ բռնած է մօտ 2ուկէս էջ, նկարագրելով Հայաջինջ Սպանդը, մասնաւորապէս կը շեշտէ.—

« *Հայ ժողովուրդը երբեք չի մոռանայ 1915 թուականի Ապրիլեան մեծ Եղեռնը: Մոռանալ՝ նշանակում է մեղսակից դառնալ ոճրագործութեան ... Ամէն մի վերապրող հայ մարդու յիշողութեան մէջ դեռ թարմ են այսօր էլ Ապրիլեան մեծ Եղեռնի կսկծալի յիշատակը, մեր նահատակուած եղբայրների, քոյրերի, մայրերի, մեր հարազատների գազանային սպանութիւնների արիւնոտ պատկերները ... Քանի՛ քանի՛ դաղաղներ կան, եղեռնից հրաշքով ազատուած իւրաքանչիւր (յուրանքանչյուր?) վերապրող հայ մարդու սրտում, դաղաղներ սիրելիների, որոնք գերեզման իսկ չունեցան եւ ընկա՛ն տարագրութեան ճանապարհի վրայ, ընկան անապատներում, կիրճերում, ջրերի յորձանքներում: Հայ ժողովրդի ոսկորներն են թափուած այսօր նրա պապենական հողերի վրայ, մեր անսահման դաշտերի վրայ, Եղեկիէլեան տեսիլքի նման՝ «եւ դաշտն այն լի էր ոսկերօք մարդկան»:*

Ուրիշ կսկծալի յիշողութիւններէ ետք, յօդուածը կը պանծացնէ հայ ժողովուրդին յարատեւութեան ոգին.

— « *Պատմութիւնը սակայն մեր ժողովրդի ճակատին գրել էր ոչ թէ* մեռնել, *այլ* ապրել *եւ բարձրանալ* »:

Եւ այդ Ջարհուրանքի օրերուն ալ, « արիւնի, կոտորածի, փլատակների միջից, հէքեաթի փիւնիկի նման, «յարեա՛ւ հոգին որբ հայ ժողովրդի», ինչպէս կ'ըսէր Յ. Թումանեան:

Միեւնոյն թիւին մէջ, «Նահատակաց օրը՝ Ապրիլ 24»ը խորագրին տակ, պաշտօնաթերթը կը ծանուցանէ թէ «Հոգեւոր ճեմարանի ուսանողները նշեցին հայ մարտիրոսագրութեան սգալի թուականը, Ապրիլ 24ը»:

Այս առթիւ ճառ մը խօսեր է ճեմարանին վերատեսուչը, ներկայացնելով «հայկական նահատակութեան տխուր պատկերագրութիւնը»:

Որքան կը յիշեմ, առաջին անգամ է որ այս իմաստով արտայայտութիւններ կ'ըլլան մայրավանքին մէջ, Հայաջինջ Սարսափներու տարեդարձին առթիւ:

Մինչդեռ, Էջմիածնի օրացոյց–տօնացոյցին մէջ անգամ չերեւար այդ պատմական դէպքը: Կամ կը յիշուի տարբեր օրով եւ տարբեր ձեւով, իբրեւ «յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց համաշխարհային առաջին եւ երկրորդ պատերազմաց »:

Դա՞րձ: Կը մաղթեմ որ յարատեւէ:

Բայց, ինչո՞ւ միայն Էջմիածնի շրջապատին մէջ, այն ալ 30–40 ուսանողներով:

Բուն ժողովուրդն ալ իրաւունք չունի՞ ոգեկոչում կատարելու, մանաւանդ որ աւելի քան մէկ միլիոն զոհերու ողջակիզման քառասնամեակն էր այս տարի:

ՎԱՀԷ

ԿՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ԴԱԴՐԵՑՆԵՆ ԵԹԷ...

Պատասխանելով զինադադարի յանձնախումբին թելադրութեան, Իսրայէլի արտաքին գործերու նախարարութիւնը յայտարարեց թէ տրամադիր է դադրեցնելու կրակը, պայմանաւ որ Եգիպտոս ետ կենայ որեւէ թշնամութենէ: Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ Իսրայէլ իրեն կը վերապահէ ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը, եթէ միւս կողմը շարունակէ յարձակումները:

Նոյն օրը Իսրայէլի բանակին բանբերը կը ծանուցանէր թէ Կազայի եգիպտական ուժերը վերսկսած են ռմբակոծել երկու գիւղեր եւ թէ թնդանօթաձգութիւնը կը շարունակուէր կէսօրին, սահմանագլխին վրայ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, եգիպտական նոր ուժեր հասած են, Սուրիա զինուոր կը համախմբէ, եւ ընդհանուր իրարանցում կը տիրէ Յորդանանի շրջանին մէջ:

Դարձեալ նոյն օրը, ամերիկեան օդանաւ մը, որ Գահիրէէն Պէյրութ կ'երթար Իսրայէլեան հողէն անցնելով, վար իջնելու հրաման ստացաւ Իսրայէլեան օդանաւերէ: Օդանաւին մէջ կը գտնուէին 12 ամերիկացի սպաներ, մասնաւոր անցագիրներով: Սպաներուն թուղթերը քննուելէ ետք, օդանաւը ճամբան շարունակեց դէպի Պէյրութ: Օդանաւին հրամանատարը յայտարարեց թէ եօթը սպաները եւ հինգ ուղեւորները անդամ էին Անգարայի ամերիկեան զինուորական պատուիրակութեան:

Եգիպտական կառավարութիւնն ալ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, հաստատելով թէ հաւատարիմ կը մնայ կրակը դադրեցնելու յանձնառութեան, պայմանաւ որ Իսրայէլ եւս նոյն ընթացքը բռնէ: Միեւնոյն ատեն իրեն կը վերապահէ ապահովել իր իսկ եւ Պաղեստինի Արաբներուն պաշտպանութիւնը, եթէ նոր յարձակումներ կատարուին Իսրայէլի կողմէ, Կազայի շրջանին մէջ:

Եգիպտոսի կառավարութեան բանբերը կը ծանուցանէ թէ Իսրայէլի պահակախումբերը առջի օր կրակ բացին եգիպտական դիրքերուն վրայ, թէ հրասանդեր եւ գնդացիրներ գործածուեցան երկու կողմէն, եւ թէ ճակատամարտը, որ սկսած էր առտուան ժամը 9ին, վերջացաւ 10ին: Եգիպտացիները կ'ըսեն թէ ծանր կորուստներ պատճառեցին Իսրայէլցիներուն (22 սպաննեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ): Ազգաժողովին ներկայացուցիչները քննութիւն բացին:

Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ Իսրայէլեան մարտանաւ մը երեւցած է Կազայի եգիպտական ջուրերուն մէջ: Գահիրէի անթելը կը ծանուցանէ թէ խուճապ մը կը տիրէ Իսրայէլի մէջ եւ թէ կառավարութիւնը զինադադարի յանձնախումբին միջամտութիւնը խնդրած է որպէսզի դադրեցնեն եգիպտացի արձակաձիգներու արշաւները: Եգիպտոսի վարչապետը տեսակցութիւն մը ունեցաւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարին եւ սպարապետին հետ:

Եգիպտոսի փոխ վարչապետը, գնդ. Կամալ Սալեմ, որ Կալկաթա կը գտնուի, հաստատեց թէ Խ. Միութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է զէնք ճարելու իրենց: Եւ աւելցուց — «Տրամադիր ենք ընդունելու այդ զէնքերը, եթէ Եւրոպայի այն երկիրները որոնք զէնք խոստացած են, չկատարեն իրենց յանձնառութիւնները»: Թղթակիցները հարցուցին թէ պիտի ընդունի՞ն ամերիկեան առաջարկը, — երաշխաւորել Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի սահմանները: Փոխ–վարչապետը պատասխանեց.

— Որ եւ է միջամտութիւն պիտի չընդունինք, իսրայէլեան խնդիրը կարգադրելու համար ներկայ հիմերուն վրայ. վասնզի մենք չենք ճանչնար Իսրայէլը, թշնամի երկիր մըն է այն և ես չեմ ճանչնար: Բոլորովին տարբեր բան է Ազգաժողովին միջնորդութիւնը, որովհետեւ անոր յանձնախումբին պարտականութիւնն է պահպանել զինադադարը »:

× Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ գոհունակութիւն պատճառեց կրակը դադրեցնելու յանձնառութիւնը:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Քանի որ ամբողջ աշխարհ կը խօսի — սուտը իրաւին խառնելով — հայ բազմահարուստ Գալուստ Կիւլպէնկեանի անձին եւ թողած միլիոններու մասին, աւելի միլիոններուն, քան անձին, ներելի կը լինի՞, որ քանի մը տող ալ ես աւելցնեմ, ճոխացնելու համար գրականութիւնը՝ նուիրուած այդ առեղծուածային անձնաւորութեան։

Գալուստ Կիւլպէնկեանի շուրջ խօսքեր կ'ըլլային դեռ Հայաստանի մէջ, Հանրապետութեան շրջանին։ Մեր Փարիզի պատուիրակութեան նախագահ Ա. Ահարոնեանի տեղեկագրութիւններու մէջ, զանազան առիթներով, կը յիշուէր անոր անունը։ Երբ Հայաստան եկաւ, Փարիզէն, Համօ Օհանջանեանը, իմացանք, որ Կիւլպէնկեանը մօտէն հետաքրքրուած է Հայաստանի գործերով՝ սերտ յարաբերութիւն մը պահելով Հ. Հ. պատուիրակութեան հետ։ Յայտնի եղաւ նաեւ, որ Կիւլպէնկեանը պատրաստակամութիւն է յայտնած ստանձնելու Հայաստանի պետական դրամատան կազմակերպութիւնը՝ կարեւոր մէկ գումար դնելով իր կողմէն, իբրեւ հիմնադրամ եւ գործակցութեան հրաւիրելով նաեւ ուրիշ հարուստ Հայեր։ Եթէ չեմ սխալիր, Հ. Հ. պատուիրակութեան թուղթերու մէջ պահուած է եւ այդ դրամատան նախագիծը։ Ցամենայն դէպս, լաւ կը յիշեմ Ա. Խատիսեանի մէկ զեկուցումը կառավարական նիստերէն մէկուն մէջ պետական դրամատան մասին՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի ծրագրի առնչութեամբ։ Եւ կը հաւատամ, որ եթէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը տեւէր, Գալուստ Կիւլպէնկեան անունը պիտի կապուէր անոր հետ ամուր կապերով։ Հանրապետութիւնը գնաց, Կիւլպէնկեանի հետաքրքրութիւնն ալ հայկական հարցերով տկարացաւ։

Տկարացաւ, բայց չմեռաւ։ Ցաջողութիւնը անբաժան ընկերն էր իր կեանքի տարիներու ընթացքին, բայց, ժխտանալով, Լօզանէն ետքը, աւելի եւս բազմացած էր հարստութիւնը։ Այլեւս անվիճելի համբաւի տէր էր, իբրեւ միջազգային չափանիշով ճարտար, հանճարեղ, տեսնազէտ եւ առաջնակարգ դրամատէր՝ Րոքֆէլլըրներու, Ֆորտերու, Րոչիլտներու կարգին։ Կը սպասուէր, որ հանրային գործերով ալ նմանուէր անոնց։ Աչք ամէնեցուն, հայութեան համար այն դժբախտ օրերուն, յառած էին անոր։ Եւ, յիրաւի, ինչեր կարող էր ընել։ Կիլիկիայէն եւ Պոլսէն դուրս նետուած, անօթեւան ու մերկ հայութիւնը հաց ու պատսպարան կ'որոնէր։ Աշխարհ նորէն ցրուած էր հայկական տառապանքէն։ Եւրոպայի, Ամերիկայի հայասէր կազմակերպութիւններն ու անհատները նորէն դրամ ու հին հագուստ կը ժողվէին բարեգործական արմէնիաններու, անօթի Հայերու համար։ Կը պատմէին որ Ամերիկայի մէջ Հայերու կողմէ դիմում եղած է Րոքֆէլլըրին օգնելու Հայերուն եւ, իբր թէ, ան պատասխանած է.

— Դուք Կիւլպէնկեան մը ունիք, ինչո՞ւ ինծի կը դիմէք։

Սուտ է թէ իրաւ այս պատմութիւնը, չգիտեմ, բայց իրողութիւն է, որ հայութեան մեծ աղէտի օրերուն Կիւլպէնկեան Րոքֆէլլըր մը չեղաւ Հայերու համար։ Կրնար ըլլալ, բայց չեղաւ։ Ան բաւականացաւ փոքրիկ գործերով, եկեղեցի մը շինեց Լոնտոնի մէջ, մատենադարանի շէնք մը Երուսաղէմի, աստ ու անդ քանի մը ոսկի։ Եւ խորհրդաւոր փսփսուքներ իր շուրջը. «Սպասեցէք, պիտի տեսնէք, թէ ինչեր պիտի ընէ»...

Լօզանէն ետքը, երբ միտքերը քիչ մը հանդարտեցան, հայ միտքը սկսաւ նոր ծրագիրներ որոճալ «Հայապահպանութեան» մասին։ Բարեգործականը, նոր գիտ ըրածի պէս, դարձաւ թունդ «Հայաստանասէր»։ Դաշնակցութիւնը լծուեցաւ տարագիր հայութեան փրկութեան գործին։ Ծնունդ առին նոր կազմակերպութիւններ։ Հայ մարդը տրամադիր չէր յուսահատութեան։ Պայքարի նոր ճակատ բացուեցաւ — փրկել հայկական համբանքները, ցանուցիր բեկորները, պահել եւ պահպանել անվթար, թոյլ չտալ, որ փոխանան բազմութիւնները, մնան հայ հաւաքականութեան ծոցին մէջ, պահեն իրենց մշակոյթը, եկեղեցին, անհատականութիւնը, հայրենիք վերադառնալու յոյսով։

Այդ օրերուն էր, որ հոս ու հոն սկսան ծնունդ առնել նոր գաղափարներ ու նոր կազմակերպութիւններ ազգապահպանութեան ծրագիրներով։ Ազգապահպանութեան հարցով մտահոգուած էին եւ Հ. Հ. պատուիրակութեան շուրջ համախմբուած մտաւորականները։ Ա. Ահարոնեանի, Ա. Խատիսեանի, փրոֆ. Ն. Ատոնցի եւ այլոց նախաձեռնութեամբ ծրագիր մը մշակուեցաւ հիմնելու Հայ Մշակութային ընկերութիւն մը եւ բանալու միջնակարգ վարժարան մը Ֆրանսայի մէջ, մօտաւորապէս նոյն ձեւով, ինչ որ վերջը ըրին Համազգայինի հիմնադիրները։ Փրոֆ. Ատոնցի եւ իմ կողմէ կազմուած ծրագրի նախագիծը քննուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ քանի մը հաւաքոյթներու մէջ, որոնց կը մասնակցէին, որքան կը յիշեմ, Ահարոնեան, Խատիսեան, Փրոֆ. Ատոնց, Տ. Բէգզատեան, Ա. Հանըմեան, Ռ. Բերբերեան, Խ. Ջաւրեան, Մովսէս Աճէմեան եւ ուրիշներ։

Ըստ մեր ծրագրի, անհրաժեշտ կը նկատուէր մէկէն երկու միլիոն ֆրանքի դրամագլուխ մը գործի սկսելու համար։ Ո՞ր տեղէն ճարել այդ գումարը։ Ոմանք կ'առաջարկէին դիմել Պելճիքայի մեծահարուստ Խորասանճեանին։ Ոմանք Ամերիկայի մասին կը խօսէին։ Շատերու միտքին մէջ կար Գալուստ Կիւլպէնկեանի անունը։ Եւ արդէն այդ հաշուով էր հրաւիրուած Մովսէս Աճէմեանը։

Աճէմեանը — իմ հայրենակից — պետական Դումայի անդամ էր, մասնագիտութեամբ իրաւագէտ, գործնական հակումներով ճարպիկ փաստաբան մը։ Գիտեմ ինչպէս, դարձած էր Գալուստ Կիւլպէնկեանի գործակատար փաստաբան։ Յաճախ կը տեսնուէր անոր հետ եւ կ'ըսէին, թէ իր խօսքը արժէք ունէր Կիւլպէնկեանի մօտ։ Սովորական չեմուչեմէ ետք, Աճէմեան յանձն առաւ տեսակցութիւն մը յաջողցնել Կիւլպէնկեանի հետ եւ յաջողեցաւ։

Առաջին տեսակցութեան գացած էին Ահարոնեանը եւ Խատիսեանը։ Կիւլպէնկեանը սիրալիր ընդունելութիւն մը ցոյց տուած էր անոնց, հետաքրքրուած էր առաջարկով եւ առածէր ծրագիրը ուսումնասիրելու եւ պատասխանելու համար։ Մեր բանագնացները գոհ էին այցելութենէն։

Այնուհետեւ, ամիսներու ընթացքին, քանի մը տեսակցութիւններ եւս տեղի ունեցան — մէկ անգամ Ահարոնեանը առանձին, ուրիշ անգամներ՝ Խատիսեանի հետ՝ միշտ նոյն լաւատես հետեւանքներով։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խօսեցայ իրենց հետ գիրքերու տարածման եւ ծանուցումներուն մասին, մեր արեւմտեան դրութիւնը կապ չունի այն պայմաններուն հետ՝ որոնց մէջ կը գտնուի խորհրդային գրողը։ Ընթերցման պահանջը այնքան մեծ է որ հրատարակչական հաստատութիւնը միշտ նորութիւններ կը փնտռէ։ Ան կը ծանուցանէ հրատարակութիւնները։ Ծանուցումներու միջոցաւ մրցակցութիւն մը ստեղծելը բոլորովին աւելորդ է։ Գրքի մը հաւաքական յաջողութիւնը բաղդատութիւններէ բոլորովին անկախ է, եւ քննադատներու վճիռներէն միայն կրնայ ազդուիլ։

Պահ մը ընդհատեցինք խօսակցութիւնը եւ ես օգտուելով դադարէն, թղթատեցի դարանին վրայ շարուած քանի մը հատորներ։ Այդ քննութիւնը հեռուները չտարաւ զիս, չըսելու համար թէ տեղ մըն ալ չտարաւ անոնց պարունակութեան շուրջ, որովհետեւ ռուսերէն կարդալ չեմ գիտեր։ Այս տգիտութիւնը արգելք չեղաւ սակայն նկատելու որ ամէնքն ալ կազմուած էին։ Դարձանք մեր տեսակցութեան եւ խօսեցանք գրքերու վաճառման մասին։

Մասնաւոր կազմակերպութիւն մըն է որ կը բաշխէ գիրքերը գրավաճառներուն։ Ընթերցողներուն, ինչպէս եւ համալսարաններու, գործարաններու, արհեստագիտական կազմակերպութիւններու, կոլխոզներու, քաղաքներու եւ գիւղերու գրադարաններուն հայթայթիչներն են գրավաճառները։

Ամէն մարդ կը կարդայ, օրինակ ինքնաշարժի շարժավարը երկու երթեւեկի պահուն կամ հեռախօսի պաշտօնեան երկու հաղորդակցութեան միջեւ։ Պալզաքի ամբողջական գործերուն հարիւր հազար հատորներու հրատարակութիւնը երկու օրէն սպառած է։ Իմ թարգմանիս մտահոգ էր որ Էսէնինի բանաստեղծին գործերը կրնային հրապարակ գրուիլ օգնանաւով կամ շոգեկառքով իր մէկ ճամբորդութեան ընթացքին եւ հասած ատեն այլեւս բան մնացած պիտի չըլլար։

Երեք հարիւր հազար գրադարաններ կան Խ. Միութեան մէջ, մանուկներու եւ տարեցներու յատուկ ընթերցասրահներով։ Բաց կը մնան օրուան մէջ ինչպէս եւ իրկունները։ Լենինկրատի «Գրքի Տուն» կոչուած գրատունը օրական քառասուն հազար այցելու կ'ընդունի։ Իրիկուան ժամը վեցին հոն մտնելը աւելի դիւրին չէ քան փարիզեան մեծ վաճառատուն մը՝ ուր ճերմակեղէնի ցուցադրութիւն կայ։ Պէտք է հրմշտկել կարենալ մտնելու համար։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐՈՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՆԱԿԸ

Ֆրանսական գիրքերը կարելի է գտնել բնագրով եւ թարգմանուած։ Քանի մը թիւեր, միայն դասական երկերու թարգմանութեանց համար կրնան գաղափար մը տալ, անոնց սպառման մասին։

Մինչեւ այսօր Ֆլոպէռ թարգմանուած է Դաշնակցային հանրապետութեանց տասնըմէկ լեզուներով մէկ ու կէս միլիոն հատոր։ Պալզաք 15 լեզուներու՝ հինգ միլիոն հատորով։ Ռոմէն Ռոլան 20 լեզուներու՝ երկու միլիոն 400 հազար հատորով։ Վիկտոր Հիւկոյի գործերուն միայն վերլուծական ցուցակը հարիւր յիսուն էջ ունի։

Գերմաններուն մէջ, Շիլլէր 17 լեզուներով եւ մէկ միլիոն օրինակով հրատարակուած է։ Տրայզէր ինը լեզուներով եւ երկու միլիոն 170 հազար հատորներով։

Անգլիացիներէն Շէյքսփիրը 223 յաջորդական հրատարակութիւններու հասած է, բայց ցանկին գլուխը կը գտնուի Ճէք Լընտըն 13 միլիոն հատորներով։

Ցարդ Խ. Միութեան մէջ օտար երկերու 269 միլիոն հատորներ հրատարակուած են։

Յեղափոխութենէն ասդին ծանչցուած խորհրդային գրողներուն մէջ Սիմոնովի գործերուն հրատարակութեան քանակը կը հասնի եօթը միլիոն հատորի։

Լրացնելու համար հրատարակթութեանց շուրջ տեղեկութիւններու այս շարքը ըսենք որ Խ. Միութեան մէջ հեղինակի ի-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԿԱՄՈՒՐՋԻ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

Ուրախութեամբ առաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց։

Ցանկարծ, աչքերս զամուեցան հարեմնոցի մուտքին, որուն մէջ հանդարտօրէն կանգնած էր հանըմը։ Արիւնս կարծես կանգ առաւ։ Շփոթութիւնս կատարեալ էր։ Ինչ որ չաբաթներով մտածեր, մտքիս մէջ պատրաստեր էի օդը ցնդեցաւ։

Ոչ իսկ պատշաճ խօսք մը։

Ինքն ալ կանգնած էր լուռ, արձանացած։

Գլխովս խոնարհութիւն ըրի բան մը ըրած ըլլալու համար։ Բարեւս ընդունեց եւ տարտամ քայլերով յառաջացաւ. — Մըստօ... = Հանըմ։

Եթէ Սիսէն չմիջամտէր կարծես ալ բան չունէինք փոխանակելիք։ «Ես կ'երթամ վերը, պատուհանին առջեւ կը նստիմ ու կը հսկեմ փողոցը, է, ո՞վ գիտէ, կը նայիս Կիւլին ժամանակէն առաջ կուգայ» ... Ու հեռացաւ։

Երկուքս ալ այլայլած էինք։ Միշտ լուռ, կանգնած էինք դէմ դիմաց։ Որքա՞ն տեւեց այս վիճակը, չեմ գիտեր։

Չեմ յիշեր նոյնիսկ, որ առաջին խօսքը ի՞նք արտասանե՞ց թէ ես։ Կը յիշեմ միայն որ իր առաջին նախադասութիւնը կրկին «մեղայական»ներու շարք մըն էր. — «Դուք Հայ, եղբայրս, ես Հայ, ու ամիսներով այս սառուցեալ անջրպետը»։ Օ՛, շատ կանուխէն կասկածեցայ ձեր քրիստոնէութեան մասին, բայց, ժամանակները, իմ վիճակս ..»։

— Քոյրս, ըսի կարեկցաբար, այժմ այդ բոլորը ինծի համար շատ հասկնալի են։ Ձեր բռնած դիրքին համար կը շնորհաւորեմ ձեզ։ Ձեր դիմացը Քիւրտ Մստօ մը կար, եւ ջարդարար Թուրքն ու Քիւրտը նախատելը ամէն վերապրող Հայու գերագոյն պարտականութիւնն է։ Բայց հոս անյարմար է, ախոռ մտնենք։

Տատանումով մտաւ ախոռը, կըթնեցաւ մսուրի մը։

— Քոյրս, ըսի, այժմ աւելի համարձակ, հիմա ինծի համար կարեւոր է իմանալ թէ ի՞նչպէս, ինկած էք այս դժոխքը։

— «Օ՛, եղբայրս, պայմանները, պարագաները։ Իմ պատմութիւնս կրկնութիւնն է այն բազմահազար հայ անմեղ կոյսերուն, որոնք դժխեմ բախտը ունեցան այս երկրամասին վրայ ծնած ըլլալու, որոնք իրենց լազուր նարօտին տեղ դժոխքին — թրքական դժոխքին, — բոցերուն կեր եղան։ Իմ պատմութիւնս լըսած ըլլալու ես հազար անգամ, հազար բերաններէ, աննշան տարբերութեամբ ..

«Հիմա ժամանակ չունինք, Կիւլին կրնայ վերադառնալ, վաղը եթէ անակնկալ մը չպատահի, ես գայն տունէն կը հեռացնեմ ամբողջ օրը, այն ատեն կը պատմեմ բաներ մը։ Հիմա, քանի որ ժամանակը կարճ է, կը փափաքէի գիտնալ ձեր իսկական անունը եւ ձեր որտեղացի ըլլալը։

— Իմ պատմութիւնս շատ կարճ է, ըսի։ Քանի մը վայրկեանի մէջ կարելի է ամփոփել։ Ահաւասիկ... Անունս Վանիկ է, Վարժապետեան։ Ծնած եմ Քղիի Դարման կամ Տըմրան գիւղը։ Ջարդէն առաջ ուսանող էի Կարնոյ Սանասարեան վարժարանը։ Վերջին տարին, մեծ արձակուրդէն առաջ մեզ, հեռու վայրերէ եկողներս ժամանակէն առաջ տուն ղրկեցին։ Պատերազմ էր, կ'ենթադրէին որ բաներ մը կրնային պատահիլ Հայերուս գլխուն, ուստի խոհեմութիւն էր որ ամէն ոք իր ազգականներուն մօտ գտնուէր։

Շատ չանցած տեղահանութիւնը սկսաւ։ Մեզ ճամբայ հանեցին դժոխային պայմաններու տակ։ Մեր հետը պէտք էր առնէինք այնքան ուտեստ եւ իրեղէն, որ կրնայինք տանիլ շալակով։ Ոչ ձի, ոչ ջորի, ոչ կառք...

Քալեցինք հետիոտն, բարկ արեւին տակ, փոշեթաթաւ ճամբաներէ... Մեկնելէ առաջ հօրս, մեծ եղբայրներուս, մէկ խօսքով տանըչորս — հինգէն վեր այր մարդոց գործը վերջացուցին։ Մօրս եւ քոյրերուս հետ քալեցինք մինչեւ հոս, մինչեւ այս քաղաքը։ Հոն բերդին տակ, Ջուրին եզերքը ականատես եղայ պաշտելի մօրս եւ սիրասուն քոյրերուս «կամաւոր մահուանը» .. Անոնց հետ ես ալ ջուրը մտայ, բայց, տարարախտ մօրս կրկնակի թախանձանքներուն անսալով՝ ետ դարձայ, ցամաք ելայ որպէսզի թէ-րեւս հրաշքով ապրիմ եւ «Հօրենական տան ճրագը վառ պահեմ ...»։ Մօրս վերջին խօսքերն են ասոնք։

Չար բախտէն ողջ մնացի։ Ահա կ'ապրիմ այսօր ալ առանց գիտնալու թէ ի՞նչ է իմ նպատակս։ Կարելի՞ է «Հօրենական տան ճրագ»ի մասին մտածել այս անորոշ վիճակով։

Ահա, այն օրէն մինչեւ այսօր, լման չորս տարի՝ ամէն տարի հազար ցաւ, հազար տանջանքներով... Ու ահա, այժմ այս տանը մէջ «Խնուսցի Մստօ», պաշտօնով ծառայ կամ գերի։ Կը բաւէ՞ այսքանը իբրեւ պատմութիւն....

Թէեւ պատմածս կարճ ու անպաճոյճ էր, բայց, հանըմը մտիկ ըրաւ լարուած ուշադրութեամբ, եւ արտասուաթաթաւ աչքերով։

Երբեմն, ըսաւ, ցած ձայնով։ Եթէ վաղը չար անակնկալ մը չպատահի, ես ալ ձեզի կ'ըսեմ թէ որտեղացի եմ, ինչ է անունս, եւ թէ ինչպէս ինկայ այս դժոխքը...

Բաժնուեցանք ձեռքի ջերմ սեղմումներով եւ յուսադրիչ մաղթանքներով։

Ցաջորդ օրը դէպքերը ընթացան համաձայն մեր փափաքին։ Կիւլլին առաւօտ կանուխ ծրարը կապեց եւ քրոջը գնաց։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

րաւունքին վրայ դրուած տուրքին առա-ւելագոյն սակը 13 առ հարիւր է :

ԹԱՏՐՈՆԸ

Թատերագիրներու կազմակերպութիւնը կապուած է Գրողներու Միութեան : Անոնց հետ չունեցայ նոյն տեսակցութիւնները ինչ որ գրագէտներուն հետ : Զբաղած էին Շիլլէրի փառատօնին կազմակերպութեամբ : Բայց ընդհանրապէս Թատերագիրներուն համար ևս ճիշդ են հեղինակի իրաւունքին մասին գրողներուն կողմէ քաղած տեղեկութիւններս :

Այցելեցի սակայն երաժիշտներու միութեան : Երաժիշտներու Միութիւնն ալ հաստատուած է մասնաւոր պալատի մը մէջ որ շատ լաւ կահաւորուած է : Զիս ընդունող վարչութեան անդամներու մէծագոյն մասը Ֆրանսերէն կը խօսէր , իսկ գրեթէ ամէնքը կը հասկնային մեր լե-զուն :

Հոն ալ ծայրէն սկսայ եւ հարցուցի թէ ի՞նչպէս կ'ընդունուի , Օփերա մը , Օփերա Քոմիք մը կամ պարախաղ մը բեմադրութեան համար :

Պատասխանեցին թէ կ'ընդունուի յանձնախումբի մը կողմէ՝ որուն անդամներն են Թատրոնին տնօրէնը , երգի եւ նուագի արուեստագէտներ Թատրոնին յարդարիչները եւ մեքենավարները : Ընտրութիւնը կը կատարուի համաձայն հաւաքական որոշման սկզբունքին : Կը պատահի որ մերժում մը հակասէ եւ դարմացնէ Երաժիշտներու Միութիւնը : Այդ պարագային Միութիւնը լիովին կը ստանձնէ հեղինակ ընկերակցին պաշտպանութիւնը : Կը միջամտէ ուղղակի Թատրոնի տնօրէնին դիմելով կամ մամուլի մէջ վիճաբանութիւն կատարելով : Այս ալ հեղինակներու համերաշխութեան փայլուն ապացոյց մըն է :

Բեմադրութեան համար երկ մը ընդունող Թատրոնը բաւական նկատելի գումար մը կը նուիրէ հեղինակին , անկախ հեղինակի իրաւունքին՝ որ օրէնքով ճըշդուած է :

Այդ իրաւունքը ճշդուած է հետեւեալ ձեւով .— մէկուկէս առ հարիւր ամէն առարի համար , այսինքն սովորաբար չորս արարնոց երկի մը համար վեց առ հարիւր՝ երաժշտութեան հեղինակին : Կէս առ հարիւր , ամէն արարի , այսինքն սովորաբար երկու առ հարիւր խօսքերուն կամ նիւթին հեղինակին : Այս վճարումները կը գանձուին անմիջապէս եւ ուղղակի մուտքի հասոյթին վրայ :

Բեմադրուած գործ մը բեմադրող Թատրոնին սեփականութիւնը չի դառնար , այլ կը մնայ սեփականութիւնը հեղինակին՝ որ կրնայ առաջին ներկայացումէն վերջ բեմադրել տալ ուր որ ուզէ , ըլլայ Մոսկուա թէ Քիեւ , Օտեսա կամ Վլատիվոստոկ :

ՌԸՆԷ ԺՈՒԿԼԷ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱԶԴՈՒՐՄԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Ամառնային պտոյտներուս շրջանին առիթը ունեցայ այցելելու Ֆր. Կարմիր Խաչի օգնութեան կայանը , որ այս տարի եւս կը գործէ յուլիսէն սկսեալ , առաջին անգամ ըլլալով իր սեփական կառուցուած շէնքին մէջ , Ժիւռայի լեռներուն բարձունքին վրայ , Պէլֆոնթէն գիւղի մօտ (1050 մեթր բարձրութիւն) :

Երկյարկանի շէնքը կը գտնուի գեղեցիկ հովիտի մը մէջ , շրջապատուած մշտադալար շոճիներով , կանաչազարդ մարգագետիններով եւ արօտատեղիներով : Ցիտոնի չափ մանչեր եւ աղջիկներ շրջապատուած սրտցաւ հսկիչներով , ուրախ զուարթ , կ'օգտուին այդ մաքուր օդէն եւ կազդուրիչ լեռնային կլիմայէն :

Բաժնուած չորս խումբերու ըստ տարիքի , մեր սիրունիկ փոքրիկները ազատ են ցատկռտելու , երգելու , պարելու , ապրելով կատարեալ հայ միջավայրի մէջ , վայելելով ընտանեկան ջերմ գուրգուրանք :

Օրուան ծրագիրը՝ ենթակայ ընդհանուր կարգապահութեան եւ առողջապահական պահանջներուն , կը ձգտի ապահովել այդ մեծ ընտանիքի փոքրիկ անդամներուն , մաքրասիրութիւն , առատ սնունդ , կանոնաւորութիւն եւ հաւաքական զուարճութիւն զուտ հայկական :

Տոհմային հին թէ նոր հայրենաշունչ երգեր , արտասանութիւններ , հէքեաթներ , հանելուկներ , հայրենագիտութեան նիւթեր , չէնքի ներսը թէ դուրսը իրարու յաջորդող խաղեր , թէ կը զբաղեցնեն փոքրիկներուն միտքը եւ թէ կը նպաստեն զուարթ տրամադրութեան :

Ամէն անգամ սեղան նստելու թէ ելլելու ժամանակ անպակաս է խմբական « Հայր Մերը» :

Հաւաքական պտոյտներու ընթացքին , փոքրիկները կը ծանօթանան նաեւ բնութեան հրաշալիքներուն :

Խոշոր փախադրակառքերով դէպի Հարեւան Զուիցերիա այցելութիւններ ամբողջ օրուան պահուն : Մթնոլորտը կը թնդայ հայկական եւ ֆրանսական սիրուած երգերով , ընկերակցութեամբ պանժօյի :

Ժիւրա նահանգը կայաններու հաւաքատեղին է , ուր կան 150է աւելի , բացի բանակումներէ :

Կայանի չէնքէն կէս քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուին երկու ֆըրանսական կայաններ , մին մանչերու , միւսը աղջիկներու :

Տարեկան իրենց հանդէսին հրաւիրած էին մեր կայանի փոքրիկները , որոնք արտակարգ զուարթութիւն մը ստեղծած են :

Ի ներկայութեան չորս հարիւր հրաւիրեալներու հայկական երգերով եւ պարերով մերինները արժանացած են ոչ միայն բուռն ծափերու եւ գնահատանքի , այլ եւ շարժանկարի վրայ առնուած են : Նկարներու ժապաւէնները եթէ յաջող ելլեն , թերեւս առիթը ունենանք տեսնելու պաստառի վրայ :

Կայանի շէնքը իր վերջնական բարեփոխութիւններուն հասնելու համար ժամանակի եւ նիւթական օժանդակութեան կը կարօտի :

Կասկած չունինք որ մեր ազգանուէր եւ սրտցաւ հայրենակիցները պիտի փութան քաջալերել Ֆ. Կ. Խաչի վարիչները որոնք մեծ ջանքերով արդէն ձեռք բերած են գնահատելի յաջողութիւն մը :

ԱՆՑՈՐԴ

ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՈՒՐՖԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ .— Թուրքերէն ծիւմհուրիէթի շրջուն թղթակիցը , Նաշար Քեմալ , որ տարիներէ ի վեր պտոյտներ կը կատարէ Թուրքիոյ յետամնաց նահանգներուն մէջ , այս անգամ ձայն կուտայ Ուրֆայէն .—

Մեր օթօպիւսը փոշիով ծածկուած է : Երբ Ուրֆա հասանք , խօսելու կարողութիւն չունէինք այլեւս : Փոշիի ուրական մը անցաւ , յետոյ քաղաքին տուները երեւցան :

Տերեւ չէր շարժեր : Մերթ դանակի պէս սուր հով մը կ'անցնէր , յետոյ անշարժութիւն եւ շօշափելի , քարի պէս ծանր , կաս կարմիր տաք մը :

Հարաւակողմը սուրիական անապատն է , ծէյլանփընար եւ Մերտինի տափաստաններու կրկներեւոյթը : Անդին հարթ հովիտ մը , Այնթապի կարմրահող բլուրները , որոնք հրկիզեալ վայրերը կը յիշեցնեն : Եւ մէջտեղը՝ Ուրֆա , չորս կողմը լերկ , գորշ բլուրներով եւ ապառաժներով , որոնք այրած - մրկած են արեւէն , կարծես պիտի փշրուին , եթէ հպիս : Այդ բլուրներուն մէջ Ուրֆան է , որուն բերդը կարծես կ'երերայ :

Պայուսակը ձեռքս թմրած մնացի , իսկ ծարաւէս լեզուս եւ քիմքս չորցան : Ուրֆայի Խալիլրահման լիճին անունը չլսող չկայ :

Ելած առեւնիս բերդին տակ նշմարեցի թաց , մութ կանաչութիւն մը , որ կարծես մինչեւ երկինք կ'երկննար : Անցորդ երիտասարդի մը հարցուցի .

— Անդելհան է , չէ՞ : — Այո :

Հոն ուղղուեցայ , Ուրֆացիներուն ճեմավայրն է : Անհաւատալի է այս կանաչութիւնը անապատին մէջ : Ութ ժամ փոշի , տաք , քրտինք եւ այդ բոլորէն ետք՝ դրախտի այս անկիւնը :

Ուրֆայի մէջ ամէն բան առասպելի կարգ անցած է . քար , հող , ծառ , ամպ , բերդ ու քարայր : Հրաշքներու քաղաքն է ան եւ ամէն լեզուի վրայ է ուրֆայական դիւցազներգութիւն մը : Օրինակ , աս ձորը , կ'ըսեն , բացած է Թիւրքմէն Գարագօյունլու պէյին քոյրը : Հապա աս ծա՞ռը : Ան ալ իր առասպելը ունի : Տասնըհինգ վայրկեանի մէջ մոռցայ ճամբու բոլոր յոգնութիւններս , Թուրի պէս կտրող ճամբան եւ քարի պէս ծանր տաքը : Թռչունի պէս թեթեւցայ այդ լճի եզերքին վրայ . կարծես նոր ծնած էի :

Խալիլրահման լիճը երկու մաս ունի . միւսը կը կոչուի Անդելհա , որ Պայազիտի աւազանէն եօթը - ութ անգամ մեծ է : Մեծ աւազանի մը պէս է լիճը , որու եզերքը դարաւոր հսկայ ծառեր կան : Զբօսատեղի մըն ալ կայ , իսկ հսկայ ծառերուն տակ մաքուր ճաշարան մը բացած են , յետոյ պարտէզին մէկ մասը անջատելով սա խօսքը գրած են նշանատախտակի մը վրայ . — Ընտանիք չունեցողը այստեղէն չանցնիր :

Արդարեւ , այնտեղ չեն կրնար մտնել անոնք , որոնց կինը չընկերանար իրենց : Գայլէրիի մէջ ալ սանկ բանի մը հանդիպեցայ : Քաղաքային ակումբին պարտէզը նստած էի , ոչ ոք կար , ես ընկերներուս կը սպասէի : Սպասեակէն խմիչք մը ուզեցի :

— Չեմ կրնար բերել , ըսաւ :

Շուարեցայ մնացի :

— Այստեղ ընտանիքներու յատուկ է , ըսաւ : Դիմացի կողմը անցիր , ինչ որ ուզես՝ կը բերեմ :

Է ,վերջապէս այսքա՞ն մըն ալ չըլլայ : Իվերջոյ ժողովրդապետութիւնը այս կը պահանջէ :

Լսած էի , բայց այսքան մաքէս չէր անցած : Լիճը ձուկերով լեցուն է : Ջուրին վրայ ձուկերը յոյլ - յոյլ կը պառկին , անշարժ են , կարծես մեռած : Բայց ջուրը նետէ տերեւ մը կամ փսոր մը հաց , կ'արթըննան , կը կենդանանան եւ իրարու կոնակ նետուելով կը ջանան յափշտակել նետուած հացը կամ տերեւը :

Օր մը առտուընէ մինչեւ ցերեկ այս ձուկերով զբաղեցայ : Խոշոր ճիւղ մը ջուրը նետեցի , ձուկերը իրար անցան եւ չորս կողմէն վրան նետուեցան ակնթարթի մը մէջ : Բոլոր նետած ճիւղերս նոյն բախտին արժանացան : Պիտի հարցնէք , թէ ձուկը տերեւ կ'ուտէ՞ : Ի՞նչ գիտնամ , գացէք Խալիլրահման լիճը եւ կը տեսնէք :

Քովս մեր թերթին թղթակիցը կար , հարցուցի .

— Իրա՞ւ այս ձուկերուն ոչ ոք կը դըպչի :

Անդիէն ճերմակ մօրուքով մարդ մը առաջ նետուեցաւ եւ ըսաւ .

— Ո՞վ կը յանդգնի , ո՞վ : Գիտե՞ս , թէ ին չեն այս ձուկերը : Ամէն պարագայի՝ օտար մըն ես հոս : Այս ձուկերուն ով որ դէշ աչքով նայի , կը կուրնայ , իսկ անոնք որ կը փորձեն ղանոնք ուտել , կը մեռնին : Ուտողները կը մեռնին կամ պատառ բերանին եւ կամ աւելի վերջ : Ո՞վ կը յանդըգնի : Նայէ անոնց կոնակին . լաւ նայէ , տղաս : Բան մը չտեսա՞ր :

— Սեւ բիծեր :

— Ի՞նչ են անոնք , գիտե՞ս : Անոնք այրուցքներու սպիներ են : Հազրէթի Խալիլրահմա՛ն (Հայր Աբրահամ) ...

— Լաւ , այս լիճին ջուրերը մէկ կողմէ ալ կը հոսին կ'երթան : Վարը բռնող չըլլար մի՞թէ :

— Չեն կենար : Օր մը , երկու երեք տա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ… ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

Բայց ջանաց չմատնել իր կարդ մը ընկերները , ինչպէս նախկին դատական դործավարը եւ Տրապզոնի երեսփոխան Հաֆըզ Մէհմէտը որուն համար կ'ըսէր .

— Ոչ , ան կապ չունի այս գործերուն հետ , չեմ գիտեր :

Բայց Հաֆըզ Մէհմէտ երբ նեղը դրուեցաւ , բերնէն կարդ մը բաներ փախուց եւ ըսաւ թէ ծանօթացած էր Զիա Խուրշիտի եւ տեղեակ էր անոր դաւադրական նպատակներուն , իր եղբօրորդին , Վահապը , ներկայացուցած էր Զիա Խուրշիտի , որպէսզի օգտակար ըլլայ մահափորձի գործին մէջ , եւ Զիա Խուրշիտ կարեւոր գումար մը տուած էր Վահապի , զայն իրենց կապելու եւ շահագործելու նպատակով :

Հաֆըզ Մէհմէտի այս խոստովանութենէն վերջ , հարկ եղաւ զէնքը այս անգամ երես առ երես բերել Զիա Խուրշիտի հետ , որ դարձեալ փրկել ուզեց Հաֆըզ Մէհմէտը , եւ անոր խոստովանութիւնը լսելով բարկացաւ ու ըսաւ .

— Քանի որ այդպէս է , ես ալ պատմեմ ամէն բան :

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԿԱԶԻՒՆ ԱՌՋԵՒ

Մահափորձի ձախողանքէն ետք , Կազի փաշան օր մը վերջ կը ժամնէր Իզմիր եւ աննախընթաց ցոյցերու առարկայ կ'ըլլար : Ճամբաներուն վրայ , փողոցներու մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին եւ բազմաթիւ զինեալ պահակներ կը սպասէին Նաիմ Փաշա պանդոկին մէջն ու դուրսը , ուր իջեւանած էր Կազին : Ժողովուրդը խռնուած էր պանդոկին առջեւ , բայց ոստիկանական շղթան ոչ ոք կը թողուր ներս : Պանդոկին ետեւի դռներն անգամ սուինաւոր պահակներու հսկողութեան տակ էին : Բայց ժողովուրդը դուրսը անհամբեր կը սպասէր եւ Կազին տեսնել կ'ուզէր : Հանրապետութեան նախագահը պանդոկի պատշգամը ելաւ եւ ողջունեց յորդահոս բազմութիւնը : Ցրնծութեան աղաղակներ օդը կը թնդացնէին : Կազին պոռաց ժողովուրդին . — Եթէ զիս սպաննէին , հայրենակիցներս փառահարար պիտի լուծէին իմ վրէժս : Հպարտ ու երջանիկ եմ գիտնալով որ իմ մահէս վերջ ազգը բնաւ պիտի չշեղի այն ճամբէն ուրկէ միասին կը քալենք » :

Ժողովուրդը թէ կը ծափահարէր եւ թէ անէծք կը կարդար դաւադիրներուն , պատրաստ յարձակելու անոնց արգելափակուած խցիկներուն վրայ եւ զանոնք բզիկ բզիկ ընելու :

Պահ մը վերջ , Կազին փափաքեցաւ անձամբ տեսնել ու հարցաքննել չարագործները , եւ իր ներկայութեան բերին Զիա Խուրշիտը , Լազ Իսմայիլը , Կիւրճիւ Եուսուֆը եւ Չօփուր Հիլմին : Տեսարանը աննկարագրելի էր : Բոլորը ձեռնակապերով կաշկանդուած էին եւ չէին կրնար Կազիին նայիլ : Զիա Խուրշիտ մանաւանդ երբ Կազին տեսաւ , գլուխը ծռեց եւ լուռ մնաց : Լռութիւնը Կազին խզեց եւ հարցուց .

— Զիա Խուրշիտ ,երկար ատեն միասին աշխատեցանք , միասին գործեցինք միեւնոյն նպատակին համար : Ի՞նչ պատճառ կար դաւելու անձիս , կեանքիս դէմ : Դաւադրական ցանցին պարագլուխն ալ դուն ես եղեր , չէ՞ք է :

— Այո , ճիշդ է , փաշա , հոս եկանք մահափորձին համար , սակայն չյաջողեցանք :

— Ձեզմէ չէի սպասեր այս բանը :

— Աշխարհի մէջ ամէն ատեն անսպասելի բաներ կը պատահին , պատասխանեց Զիա Խուրշիտ եւ նայեցաւ ձեռնակապերուն : Յետոյ մանրամասնութիւններ տուաւ Կազիին , ծրագրուած մահափորձին մասին :

Պահ մը վերջ , Կազին նայեցաւ իր դէմ կծկտած միւս չարագործներուն , Կիւրճիւ Եուսուֆի , Չօփուր Հիլմիի , Լազ Իսմայիլի , որոնք լալագին կը խոստովանէին եղեռնական ծրագիրը ու կը խնդրէին որ ներէ իրենց : Կազին հարցուց Եուսուֆի .

— Ի՞նչպէս պիտի կրնայիր կրակել իմ վրաս :

— Չէի կրնար , պիտի չկրնայի , կմկմաց ոճրագործը :

— Տարէք զիրենք , հրամայեց Կազին փաշան , մինչ Զիա Խուրշիտ խորտակուած էր իր կրած հարուածին ծանրութեան տակ :

Ամբողջ գիշերը չկրցաւ քնանալ խցիկին մէջ եւ առտուն ուզեց որ զինքը դարձեալ Կազիին մօտ տանին :

— Ըսելիքներ , յայտնութիւններ ունիմ , ըսաւ , եւ Զիա Խուրշիտ դարձեալ առաջնորդուեցաւ Կազիին մօտ : Նախագահը այս անգամ սրտաբեկ երեւոյթ մը ունէր , տեսնելով որ իր զէնքի , գաղափարի ընկերները այսպէս կը դաւեն իր կեանքին դէմ :

Զիա Խուրշիտ խզեց լռութիւնը եւ պատմեց Կազիին .

— Փաշա , երէկ գիշեր չկրցայ ամէն ինչ ըսել : Քանի որ թոյլտուութիւն կ'ընէք , ըսեմ թէ երկար ժամանակէ ի վեր ձեզի դէմ մահափորձ մը ծրագրուած եւ այս նպատակով ալ կազմակերպութիւն մը ստեղծուած էր , գործադրութիւնն ալ ես անձամբ ստանձնած էի : Պատճառները ծանօթ են ձեզի : Բաւական ատենէ ի վեր սուր վէճեր , տարակարծութիւններ կային մեր եւ ձեր միջեւ :

(Շար.)

րի առաջ, սպայ մը եւ ուսուցիչ մը ականջ չեն կախած պատուէրներուն եւ «խնչ կ'ուզէ ըլլայ» ըսելով այս ձուկերը բռնած ու աղուոր մը տապկելով կերած են։ Յաջորդ օր սպան ձիէն ինկաւ ու մեռաւ, իսկ ուսուցիչը ամխներով անկողնէն չելաւ, յետոյ իր երկիրը գնաց։ Տարակոյս չկայ, որ ան ալ մեռած է։ Ի՞նչ կարծեցիր :

Ուրֆայի ձուկերն ու եղնիկները նուիրական են։ Հարանը Ուրֆա չեն ըսեր, այլ՝ եղնիկներու երկիր։ Առասպելներու երկիր ... սրբազան երկիր :

Քաղեց Մ. Մ.

ՀԱՐԻՒՐ ԳԵՐՄԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ

Արեւմտեան Գերմանիոյ արտաքին գործերու Նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ աւելի քան հարիւր անդամներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը պիտի'ընկերանայ վարչապետին, դէպի Մոսկուա : Այս պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին ներկայացուցիչներ բոլոր Նախարարութիւններէն եւ մասնագէտներ՝ ամէն ասպարէզէ, ինչպէս եւ երեք երեսփոխաններ։ Այս մասնաւոր կառախումբը որ կը փոխադրէ այս բազմանդամ պատուիրակութեան անդամներուն մեծ մասը, Պոնէն ճամբայ ելաւ չարաթ իրիկուն : Կառախումբը կը բաղկանայ 13 վակոններէ եւ Մոսկուա պիտի հասնի երեք օրէն, իբրեւ «չարժուն դեսպանութիւնը» գերման պատուիրակութեան : Վակոններէն մէկը օժտուած է արդիական գործիքներով, հաղորդակցութիւն հաստատելու համար վարչապետին եւ կառավարութեան միջեւ։ 4 Շաբաթէն պատրաստուած է այս մասնաւոր կառախումբը, որ կը պարունակէ երեք մահճարարձ վակոններ, բեռներու յատուկ վակոն մը, ելեկտրական հոսանքի կեդրոն մը, ժողովասրահ մը եւ ուրիշ ամէն տեսակ յարմարութիւններ : Կառախումբը խորհրդային շրջանէն պիտի անցնի մինչեւ Պերլին եւ Մոսկուա պիտի հասնի Վարշաւա – Պրեսթ – Լիթովսք – Մինսք ճամբով։ Ուրիշ խօսքով, պատուիրակութիւնը ուղղակի Խ. Միութեան մայրաքաղաքը պիտի երթայ առանց կառախումբը փոխելու Պերլինի մէջ :

× Ութսուն գերման Թղթակիցներ արտօնութիւն ստացան Մոսկուա երթալու, այս այցելութեան առթիւ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան Թղթակիցները կը հաստատեն թէ երկաթեայ վարագոյրը չէ վերցած, բայց արտակարգ դիւրութիւններ կը տրուին օտար շրջիկներուն եւ Թղթակիցներուն։ Այս միջոցին բազմաթիւ օտարազգի դէմքեր կ'երեւան Մոսկուայի մէջ։ Մօտ ութ հարիւր Ֆրանսացիներէ զատ, հասած են հազար գերման շրջիկներ եւ դեռ ուրիշներ ալ կը սպասուին զանազան երկիրներէ, ինչ որ անսովոր բան էր մէկ տարի առաջ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՈՒՐՔԵՐ, աւելի քան 5000 հոգի, կիրակի օր ցոյց մը կատարեցին Լոնտոնի գլխաւոր հրապարակին վրայ, մերժելով Կիպրոսի կցումը Յունաստանի։ Աւելի քան երկու հազար ցուցարարներ Թափօր մը կազմեցին դրօշներով։ Այս առթիւ կը լսուէին զանազան կանչեր. — «Ինքնորոշում տալ՝ կը նշանակէ արիւն Թափել։ Էնօսիսը (կցում) պատերազմի պատճառ պիտի դառնայ»։ Լոնտոնի Յոյներն ալ կը սպառնան ցոյցեր սարքել։ Թրքական ցոյցը կազմակերպած էր Կիպրոսի Թրքական ընկերութիւնը։ Կղզիէն բաւի Թրքական պատուիրակներ յատկապէս ալ Թուրք պատուիրակներ Լոնտոն գացած էին։ «Իշ» կազմակերպութեան նախագահը կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ, աղաղակելով. — «Մեր նպատակն է պաշտպանել Թրքական տեսակէտը։ Անհրաժեշտ է որ Անգլիոյ հանրային կարծիքը գիտնայ ամէն բան։ Կը յուսամ թէ Կիպրոսը երբեք Յունաստանի պիտի չյանձնուի»։ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Ֆաթին Զօրլու, որ Լոնտոն կը գտնուի, մասնաւորապէս ցաւ յայտնեց Եկեղեցւոյ միջամտութեան առթիւ, ակնարկելով Մակարիոս արք.ի, առանց անունը տալու։ «Այս կարգի մարդիկը չեն կրնար կղերական համարուիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, Թուրքիան իբրեւ ազգ եւ իբրեւ կառավարութիւն ծայրագոյն դիւրազգածութեամբ կը հետեւի կացութեան»:

× Երկու ռումբեր պայթեցան Նիկոսիոյ մէջ։ Ահաբեկումները կը շարունակուին Կիպրոսի զանազան մասերուն մէջ :

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հիսայեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Սըվազլեան, Պ. Մարգար Ադամեան, Օրիորդներ Մառի եւ Վերժին Ադամեան, Պ. Պ. Րաֆֆի եւ Վարուժան Հիսայեան, Օր. Աննիկ Ճերմակեան, Այրի Տիկին Սարգիսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Կիւլիզար Ադամեան, Տիկին Աքթինեան եւ աղջիկը, Տիկին Փափազեան (Հայաստան), Տիկին Թագուհի Ադամեան, Պ. Մարտիրոս Ադամեան, Օր. Մառի Ադամեան (Պուէնոս-Այրէս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ադամեան (Քորտոպա), Երիցուհի Ադամեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ադամեան եւ զաւակը, Տիկին Լիւսի Ադամեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Պէօյիւքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վէմեան եւ զաւակները, Տիկին Մարիցա Դաւիթեան (Աթէնք), խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ հօր, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ ազգականին

ՊՕՂՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

(Իզմիրցի, 86 տարեկան)

յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ իր բնակարանը, Սեպտեմբեր 4ին։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այս չորեքչաբթի ժամը 15,30ին։ Հաւաքուիլ իր բնակարանը՝ 122 ռիւ Հօշ, Գօլօմպ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Անիէռի հին գերեզմանատունը (ռիւ Տիւմէնիլ), ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ԻԸ. ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտտօ

Նախորդ գումար՝	1,140,000
Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Յակոբեան	1000
Տէր եւ Տիկ. Թովմաս Աստուածատուրեան	1000
Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Մեսրոպեան	500
Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Արթինեան	500
Տէր եւ Տիկ. Ա. Գաբբանեան	500
Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Այվազեան	500
Օր. Յրբունի Սաքայեան	400
Տէր եւ Տիկ. Ս. Մելքոնեան	400
Տէր եւ Տիկ Յ. Տիլանեան	300
Տէր եւ Տիկ. Լ. Պլանեան	300
Տիկ. Պէնկրէնօղլուբեան	200
Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Պէկեան	200
Տէր եւ Տիկ. Բ. Ունանեան	200
Տէր եւ Տիկին Մ. Խաչատուրեան	200
Տէր եւ Տիկ. Ս. Մելիքեան	200
Տէր եւ Տիկ. Համբար Տէրտէրեան	200
Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Աւետեան	200
Տէր եւ Տիկ. Ի. Պաղտասարեան	200
Ընդհանուր գումար	1,147,000

ՎՐԻՊԱԿ. — ԻԱ. ցանկին մէջ Յովսէփ Նիկողոսեան պիտի ըլլայ Յովհաննէս Նիկողոսեան։ ԻԳ. ցանկին մէջ Լեւոն Շահպազեան կարդալ Լեւոն Շահպազեան

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՈՒՐՖԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐԸ»

1500 էջ, պատկերազարդ եւ բազմակողմանի բովանդակութեամբ : Գինը 2800 ֆրանք, Թղթատարի ծախքով 3000, գեղեցիկ եւ լաթակազմ : Նախընտրելի է վճարումը կատարել կանխիկ, ղրկելով հասցէն, գիրքը ստանալու համար ուղղակի Պէյրութէն :

Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու համար գրել.—

38, Rue du Ménil, Asnières
Seine France

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի տարեկան հանդէսը Հոկտեմբեր 16ին :

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ՝ ժամը 8.30ին, Յոյներու սրահը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԻՍԻ. — Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս չաբաթ ժամը 20,30ին, Խրիմեան դպրոցը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Համազգային Մշակութային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկիններ Եսթեր Սարգսեանի, Նազելի Դաւիթեանի եւ Պ. Պետրոս Սահակեանի, ի նպաստ Ն. Փալանճեան Ճեմարանի կատարած իրենց հանգանակութեան համար :

ԿԱՅ ՄԻՐ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէյսանվիլէի արձակուրդի կայանը պիտի փակուի այս Չորեքչաբթի, 7 Սեպտ։ Մանուկները Փարիզ, Կառ Մօնփառնաս պիտի հասնին նոյն օրը ժամը 18,14ին։ Կը խնդրուի ծնողներէն դիմաւորել իրենց զաւակները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Վիէնէն Արուսեակ Զաթալեան, ծնեալ Գասպարեան Զորխատանցի (Պօղազլեանի շրջան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Զեքիա Գասպարեան, հօրը անունը՝ Համբարձում, մօրը անունը՝ Վարդիար կամ Վարդավառ որ Իզմիրի գէպքէն ուրանոցէն Յունաստան փոխադրուած էր : Տեղեկացնել՝

27, Rue Druge, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի Արմենիայէն արտատպել :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գըրչէհիրցի Տիկին Հայկանոյշ Պալըղճըօղլու, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Տիգրան եւ Կարապետ Պալըղճըօղլուները, որոնք Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուին։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել տալ, Պ. Ադամին, սափրիչ, 60, Մօնթէ Կրանտ Քօթ, Լիոն, Ֆրանս :

Imp. Araxes Rue Richer, Paris (9e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 հատը 12 փր

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 7 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7769 31e ANNEE | Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3180

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ...

Շուտով կը սկսի դպրոցական վերա-մուտը։ Անոր հետ ալ՝ հանրային գործու-նէութեան վերաբացումը ։

Տղաքը քննութիւն տուած ըլլալով, կը տեղաւորուին իրենց յատուկ դասարան-ներու մէջ։ Անոնք որ կարգ չեն փոխած, կը մնան իրենց տեղը ։

Այսպէս ալ հանրային կեանքի մէջ ։

Երբ վերամուտը սկսի, ամէնքն ալ, ըլլան անհատ կամ կազմակերպութիւն, պարտաւոր են քննութիւն մը կատարել ․

— Ո՞րքան յառաջ գացած ենք այս տա-րի։ Ի՞նչ առաջդրութիւններ ունինք, օրուան պահանջները գոհացնելու համար։

Մասնաւորապէս Միութիւնները նկատի ունենալով պիտի առաջարկէինք հրապա-րակային քննութիւն մը կատարել հետեւ-եալ ձեւով․—

Ընդհ․ ժողովներ սարքել վերամուտի առթիւ, եւ լսել անդամներուն կարծիքը՝ յառաջիկայ գործունէութեան մասին ։

Մեր առաջարկը կապ չունի սովորական կամ պարբերական ժողովներու հետ ։

Պատգամաւորներ չեն որ պիտի հրա-ւիրուին, այլ բոլոր անդամները ։ Ամէնքն իրաւունք ունին արտայայտուելու ։

Բուն բառը գործածելով, տեսակ մը հարցաքննութիւն է որ պիտի կատարուի ։

Օրուան վարչութիւնը կամ Նախագահը հարցումներ պիտի ուղղէ, իմանալու հա-մար բաղձանքներ եւ տեսակէտներ ։

Անշուշտ պատասխանները հիմնուած պիտի ըլլան Միութեան ծրագիր–կանո-նագրին վրայ ։

Կարելի չէ սարէն–ձորէն հարցումներ ուղղել, խճողելով օրակարգը ։

Այս հրապարակային հարցումներով եւ պատասխաններով միտքերը կը բացուին, կանոնագրի կէտ մը կամ նախապէս տը-ուած որոշումներ կը լուսաբանուին, եւ գործադիր մարմինը աւելի գիտակցօրէն կը փարի առաջադրուած աշխատանքին ։

Միւս կողմէ, անոնք որ բաղձանքներ կամ տեսակէտներ կը յայտնեն, տարով իսկ յանձնառութեան տակ մտած կ'ըլլան։

Օրինակ, եթէ առաջարկուած հրապա-րակային քննութիւնը կազմակերպած է Հայր. Միութիւն մը եւ ներկաները մե-ծամասնութեամբ կը թելադրեն զարկ տալ նոր սերունդի փրկութեան, միայն ճառ խօսելով պիտի չգոհանան, այլ եւ պար-տականութիւններ պիտի ստանձնեն ։

Այսպէս նաեւ ուրիշ կազմակերպու-թիւններ, քաղաքականէն մինչեւ մարդա-սիրականը կամ կրթականը ։

Այս ձեւով, իրենց տեղը նստելու կամ լրջօրէն գործելու կը հարկադրուին անոնք որ սովորութիւն ըրած են կարծիքներ յայտնել, մեղադրանքներ ուղղել եւ յե-տոյ իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ ։

Ո՛վ որ տեսակէտ մը կը յայտնէ, թե-րութիւն մը կը մատնանշէ կամ կ'ուզէ ուժ տալ գործունէութեան ճիւղի մը, պարտաւոր է ճամբան ալ ցոյց տալ, ա-պարէզ նետուելով, օրինակ հանդիսանա-լով անձնապէս ։

Եթէ այս տարրական կանոնը չընդուն-ուի, պարզապէս ջուր ծեծած պիտի ըլ-լան։

Ուրեմն, հասկցաք թէ ինչ ըսել կ'ու-զենք ։

Ինչպէս դպրոցական վերամուտը նոր շրջան մը կը բանայ, ոգեւորութիւն ներ-շնչելով եւ լարելով աշխատանքի ջիղերը, այնպէս ալ մեր առաջարկած հրապարա-կային քննութիւնը կրնայ նոր հորիզոն բանալ ։

Կ'ուզենք որ աշխուժանայ մեր հանրա-յին կեանքը։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ մինչ փոք-րամասնութիւն մը տարիներէ ի վեր կը տապկուի ազգային հոգերու հնոցին մէջ, ստուարաթիւ բանդէտներ օրը իրիկուն կ'ընեն յօրանջելով կամ քրթմնջելով։ Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՈՔԻ ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՐԱՖԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՀՐԱԺԱՐԻԼ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չեն տակաւին, Մարոքի թնճուկը լուծելու համար ։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, մարոքեան առաջին պատուիրակութիւնը կիրակի ճամբայ ելաւ դէպի Մատակասքար, տե-սակցելու համար աքսորական Սուլթա-նին՝ Պեն Եուսէֆի հետ։ Երկրորդ խումբ մըն ալ պիտի մեկնի այսօր–վաղը ։

Մէկ օր առաջ Մատակասքար գացած էր Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, զօր. Քաթ-րու, արտաքին գործերու նախարարին դի-ւանապետին հետ։ Այս մեկնումը գաղտնի պահուած էր, եւ տեսակցութեան մասին լուրեր կը պակսին։ Զօր. Քաթրու, Մոս-կուայի նախկին դեսպանը, որ 78 տարե-կան է, երկար ատեն պաշտօնավարած է գաղթավայրերու մէջ։ Զօրավարը եւ դի-ւանապետը մեկնած էին մասնաւոր օդա-նաւով մը եւ Մատակասքար հասան կի-րակի օր։ Իրենց պաշտօնն է գահընկէց Սուլթանին բացատրել Ֆրանսայի դիրքը եւ անոր կարծիքը առնել Մարոքի հարցին կարգադրութեան մասին։ Մարոքեան պատուիրակութիւններն ալ, որ կը ներ-կայացնեն զանազան հոսանքներ, պիտի պարզեն իրենց տեսակէտները ապագայի մասին։

Միեւնոյն ատեն բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ, Ֆրանսական կառավարութեան եւ Մարոքի անկախու-թեան հոսանքին երկու ներկայացուցիչ-ներուն միջեւ։ Կառավարութիւնը կը յու-սայ եզրակացութեան մը յանգիլ նշանակ-ուած պայմանաժամուն, բայց Պեն Եու-սուֆի վերադարձը կրնայ ուշանալ ։ Աք-սորական Սուլթանը Ֆրանսա պիտի փո-խադրուի շոգենաւով, ուղեւորութիւն մը որ կրնայ տեւել 25 օր։ Փարիզի մէջ կը յուսան համաձայնութեան մը յանգիլ ազ-գայնական կուսակցութեանց հետ, կար-գադրելու համար արքունի խորհուրդի խնդիրը, անգամ մը որ Պեն Եուսէֆ ար-տօնութիւն ստանայ Ֆրանսա գալու։

Միեւնոյն ատեն, Մարոքի նոր մարզ-պանը, զօր. տը Լաթուռ կը շարունակէ բանակցիլ Սուլթան Արաֆայի հետ, որ-պէսզի դահէն հրաժարի յօժար կամքով ։ Առջի օր մարզպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սուլթանին հետ։ Խօսակցու-թիւնը տեղի ունեցաւ արաբերէն, զոր սա-հուն կերպով կը խօսի զօրավարը։ Տե-սակցութենէն ետք զեկոյց մը հրատա-րակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ Սուլթան Արա-ֆա չուզեր հրաժարիլ գահէն, աստուա-ծատուր առաքելութիւն մը համարելով իր պաշտօնը, զոր պարտաւոր է վարել «մին-չեւ որ Ալլահը իր քով կանչէ զինքը»։ Իր հետեւորդներն ալ կ'աշխատին որ չհրա-ժարի, քանի որ Սուլթանը թէ հոգեւոր եւ թէ աշխարհական վեհապետն է։ Բայց Ֆրանսացիները կը կարծեն թէ ի վերջոյ պիտի համակերպի։ Այս առթիւ ուրիշ ձեւ մըն ալ կը մտածեն — պահել Սուլ-թանի տիտղոսը, Մարոքէն հեռացնելով հանդերձ ։

Մինչ այս մինչ այն, մարզպանը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի նոր խռո-վութիւններ չծագին։ Արաբական անթել-ները կը ծանուցանեն թէ վեց հազար ըն-նիկներ պատժուած են Մարոքի եւ Ալժե-րիոյ մէջ, Օգոստոս 20–25ի ըմբոստու-թեան առթիւ, այսինքն երեսուն հոգի իւրաքանչիւր սպաննուած Եւրոպացիի համար։ Միւս կողմէ կը ծանուցուի թէ շրջաբերականներ բաժնուած են բնիկնե-րուն, որպէսզի ընդհանուր գործադուլ մը սարքեն, եթէ կարելի չըլլայ համաձայ-նութեան մը յանգիլ մինչեւ Սեպտ. 12, — Ֆրանսայի վարչապետին նշանակած թը-ւականը ։

Խուզարկութիւններ կը կատարուին նաեւ Հռոմի մէջ, ուր համախմբուած են «Իսթիքլալ» կուսակցութեան վարիչ-ները։

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԲԱՆ ՄԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ՞

Վիէննէն «Խարբերդցի մը» դառնօրէն կը գանգատէր թէ Օգոստոս 12ի դաշտահան-դէսին առթիւ, հանդիսականները անձնա-տուր եղեր են արեւելեան պարերու: « Զիփթէ – թէլլի»ն կը հնչէր, «այրեր եւ կիներ իրար խառնուած կ'ոստոստէին» ։

Միեւնոյն ատեն կը յիշեցնէր թէ քանի մը տարի առաջ, Արշակ Չոպանեան ալ ականատես եղած էր նոյն տեսարանին, եւ յանդիմանութիւններ ուղղած էր,«յու-սալով թէ այլեւս չեն կրկնուիր»:

Դաշտահանդէսին նախագահը պատաս-խանելով այս մեղադրանքին, կը փորձէր չքմեղացնել արարքը, ըսելով թէ արեւել-եան եղանակներու եւ պարերու մասին « մենք ալ կը մտածենք ամէն անգամ, բայց ...»: (Յառաջ, 24 Օգոստոս):

« Խարբերդցի»ն նոր նամակով մը կրկ-նած էր իր մեղադրանքը ։

Ըսի–ըսաւներէ խուսափելու համար, խմբագրութիւնը ուզեց կարճ կապել այս բանավէճը ։

Դժբախտաբար մեր բարքերէն շատ բան չփոխուեցաւ, երեսուն տարիներու ըն-թացքին ։

Կարծողներ կան թէ ինչ որ տեղի կ'ու-նենար երէկ, իրենց բնակավայրին կամ ծննդավայրին մէջ, անպատճառ նուիրա-կան է ։

Այդպէս, նաեւ, ուտելիքներու մասին, սկսելով քէօֆթէներէն, եփած ըլլան թէ անեփ (չիյ):

Պարի տեսակ չի պակսիր, բայց առան-դամոլներ կան որոնք դժուար կը զանա-զանեն պատշաճն ու անպատշաճը ։

Հոս ծնած կամ վերջէն տեսած երիտա-սարդներուն մէջ ալ չկա՞ն «մոտեռն» տի-պարներ, որոնք սորվելով բոլոր նորելուկ պարերը, պորտախաղի ուրիշ տեսակներ կը ցուցադրեն, զոյգ–զոյգ։ Յաճախ զարմանք պատճառելով նոյնիսկ տեղա-ցիներու ...

Դարմա՞նը:

Չի բաւեր ձեռագիր մը հասցնել թեր-թին, փոխադարձ մեղադրանքներով ։

Լաւագոյն ձեւն է գլուխ գլխի տալ եւ համաձայնութեան մը յանգիլ, որեւէ դաշտահանդէսի կամ պարահանդէսի կազմակերպութեան առթիւ ։

Այդ խորհրդակցութեանց պահուն, կը մշակուին յայտագրին մանրամասնու-թիւնները, կը զանազանուին յարմարն ու անյարմարը, եւ մնացեալը կը յանձնուի օրուան նախագահին ։

Աւելորդ է արիւն պղտորել հայրենա-կիցներու միջեւ, երբ գործնական միջոց-ներ չեն պակսիր, սայթաքումները արգի-լելու համար ։

Այլապէս չիֆթէ թէլլի մըն ալ թերթին մէջ հնչեցուցած կ'ըլլան ։ Վ.ԱՀԷ

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԱՄԲՈՂՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 300 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ. — ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ ՀԱՐ-ՑԱՔՆՆՈՒԱԾ, ՓԱՐԻԶԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ ։

Ալժէի ընդհ. դատախազին յանձնարա-րութեան վրայ, երկուշաբթի օր խիստ հետապնդումներ կատարուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, Օգոստոս 20ի խռովու-թեանց մեղսակիցները գտնելու համար ։ Այս գործողութեան ձեռնարկած էին քա-ղաքացի ոստիկանական տեսուչներ եւ եր-կու հարիւր քննիչներ։ Առաջին առթիւ միայն Փարիզի մէջ ձերբակալուեցան յի-սուն կասկածելիներ։ Փարիզը եւ ար-ուարձանները բաժնուած էին զանազան շրջաններու։ Փնտռուած անձերէն շատեր հեռացած էին Փարիզէն։ Առաջին տեղե-կութեանց համաձայն, երեք հազար Ալ-ժերիացիներ ձերբակալուած էին Մար-սէյլի մէջ, ուրիշ հազարաւորներ՝ հիւսի-սային շրջաններուն եւ միջին Ֆրանսայի մէջ։ Սէնթ Էթիէնի հինգ հարիւր հիւս. Ափրիկէցիներէն երկուքը Լիոն փոխա-դրուած էին։ Լիոնի շրջանին մէջ հարցա-քննուած էին աւելի քան վեց հազար հո-գի։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ա-ւելի քան քսան հազար հոգի հարցաքըն-նուած էին նոյն օրը։ Ի վերջոյ ներքին նախարարութիւնը հաստատեց թէ ստու-գումներէն ետք, վար դրուեցան 306 հո-գի, 55ը փարիզեան շրջանէն։

Նախարարութիւնը միեւնոյն ատեն զե-կոյց մը հրատարակեց, բացատրելով այս գործողութեանց նպատակը։ Զեկոյցը կ'ը-սէ թէ Ալժերիայէն հասած տեղեկու-թեանց համաձայն Հիւս. Ափրիկէի խռո-վութեանց կազմակերպիչները եւ անոնց օտար ներշնչողները միջոցներ ձեռք ա-ռած էին, խռովայոյզ պայքար մը կազ-մակերպելու համար Ֆրանսայի մէջ ։ Այդ առաջադրութեամբ յարձակումներ պիտի սարքէին, թռուցիկներ պիտի բաժնէին եւ դրամ պիտի շորթէին սպառնալիքով, օգ-նելու համար ապստամբ կազմակերպու-թեանց ։ Նախարարութիւնը միեւնոյն ա-տեն կոչ մը կ'ուղղէ Ալժերիացի աշխա-տաւորներուն, որոնք Ֆրանսացիներուն հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն, որ-պէսզի օգնեն կառավարութեան, «որ վճ-ռած է զինենք պաշտպանել խարերան-րուն դէմ, ամէնէն վճռական միջոցնե-րով։ Մի մոռնաք որ բուն յանցաւորները միշտ կը փորձեն ուրիշներուն վրայ ձգել իրենց արժանի պատիժը։ Հետեւաբար, պէտք է մերժէք անդամատուրք վճարել եւ ընդդիմանաք խռովարարներու գործ-ունէութեանց »։

Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ բազ-մաթիւ վաւերագիրներ, թռուցիկներ, զումարներ եւ զէնքեր բռնուած են, խու-զարկութեանց ընթացքին ։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԹԻՒ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ պատ-րիարքարանն ալ պիտի մասնակցի Ամե-նայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան, համաձայն Էջմիածինէն ղրկուած հրա-հանգին ։

Գարեգին պատրիարք Օգոստոս 30ին այցելած է վարչապետ Ատնան Մենտերէ-սի, Փոքր Ասիոյ ճակատամարտի տարե-դարձին առթիւ։ Ունկնդրութեան ատեն խօսած է նաեւ կաթող. ընտրութեան մա-սին եւ վարչապետը լսած է «քաջալերիչ բարեացակամութեամբ», մանաւանդ որ ընտրութիւնը եւ միւռոնօրհնութիւնը զուտ կրօնական հանգամանք ունին։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, պատրիարքը ան-ձամբ պիտի նախագահէ։ Պիտի ընտրուին նաեւ աշխարհական եւ կրօնական պատ-գամաւորներ ։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հալէպի մեր պաշտօնակիցը,«Արեւելք», հարիւր հազար ֆրանք հաւաքած է, Ա. Ահարոնեանի դամբարանին շինութեան համար ։

Ստանալ «Յառաջ»էն, համապատասխան ստացագրով ։

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆ

Մեռելաթաղ դարձանք նորէն սա վերջին մէկ–երկու ամիսներուն: Կամ դուժկաններ, որոնց վրայ կը ծանրանայ բոթաբեր լրատուի տխուր պարտականութիւնը: Սիրելիներու եւ ծանօթ դէմքերու մահերը դարձան այնպէս յաջորդական, որ մեր սիրտը կը յորդի յուզումով: Այլեւ այն վախով, որ վաղուան օրը կրնայ կեցնել մեզ դառն ու դաժան նոր անակնկալներու առջեւ: Չէ՞ որ կը գտնուինք միշտ՝ յաւիտենական անտեսանելիին նոյնքան յաւիտենական ներկայութեան մեր մէջ, մեր շուրջը, մօտը կամ հեռուն, աշխարհի որեւէ մէկ կէտին վրայ: Եւ ո՞վ գիտէ, ո՞վ կրնայ գիտնալ, թէ որուն պիտի իյնայ վաղը սեւ վիճակը եւ ով որուն մեռելաթաղը պիտի դառնայ ...

Ցնցեցուցիչ հարուած մըն էր, օրինակի համար, Թանկագին Տիգրան Բաղտասարեանին մահը: Ինչպէս կրնայինք երեւակայել, որ եռանդուն, կորովի եւ ընդհանրապէս առողջ Տիգրանը կրնար մէկ օրէն միւսը դառնալ հող ու փոշի, խոր կսկիծ մը պատճառելով իր հազարաւոր սիրելիներուն:

Կը մնայի տակաւին այդ ծանր հարուածի ազդեցութեան տակ եւ ահա, դոյժ մըն ալ Մարսէյլէն, գրեթէ նոյն օրերուն, նոյնքան տարաժամ ու ողբալի, որքան Թեհրանէն հասածը. — Այս անգամ իմ շատ սիրելի բարեկամիս՝ Յակոբ Մալաքեանի անունն էր «Սեւ ցանկ»ին վրայ -- իր կարգին գլետնուած «հարուածային կարգով»:

Ու քանի մը շաբաթ անց՝ մահուան լուրը Միքայէլ Ենէգեանին վաղեմի ընկեր մը իր կարգին, որ Թեհրանէն հեռացած, իր աչքերը կը փակէր Զուիցերիոյ մէջ:

Ու վերջապէս, երկու օր առաջ, նոր բօթ մը՝ նոր հասած «Յառաջ»ի կապոցին մէջ, — Պուքրէշի մէջ փակած է իր աչքերը բազմավաստակ դաստիարակ եւ հանրային գործիչ Սարգիս Սրենցը — մէկը՝ իմ ուսուցիչներէս, Պարտիզակի մէջ, 1909 – 1912 թուականներուն:

Չորս մահեր՝ վրայէ վրայ, իրարմէ քանի մը օրերու կամ շաբաթներու տարբերութեամբ, — Սրենցինը՝ Յուլիս 19ին, Տիգրանինը՝ Յուլիս 20ին, Մալաքեանինը՝ Յուլիս 22ին եւ Ենէգեանինը՝ Օգոստոս 10ին:

Եթէ բոլորը մեռած ըլլային մէկ եւ միեւնոյն վայրի մէջ, օրերով մաշեցուցած պիտի ըլլայինք գերեզմաննոցին ճամբան: Եւ յուղարկաւորի մեր երթը պիտի ըլլար շարունակութիւն մը կարճ ընդհատումներով: Ցրուած՝ աշխարհի ամէն կողմը, մենք, մարմնով բացականերս դարձանք մտքով ներկաներ անոնց իւրաքանչիւրին յուղարկաւորութեան: Եւ վերյիշեցինք ամէն մէկը իրենց ապրած – անցուցած կեանքով եւ այն բոլոր կապերով, որոնք մեզ միացուցած էին իրարու այս անցաւոր աշխարհին մէջ:

Ու պարտքս հիմա՝ արձանագրել քանի մը տող անոնց յիշատակին:

Տիգրանի մասին գրեցի արդէն: Ու գրեցի՝ առանց սակայն վերջացուցած ըլլալու ըսելիքս իր մասին: Կը գրեմ տակաւին մօտաւոր առիթով մը: Ու կը պատմեմ այլապէս չահեկան դրուագներ իր գործունէութենէն, վերջին 10–15 տարիներու ընթացքին:

***

Այժմ պարտքս՝ Մարսէյլի հանգուցեալ բարեկամիս՝ Յակոբ Մալաքեանի յիշատակին:

Հանրածանօթ էր Մալաքեան գերդաստանը Ռոտոսթոյի մէջ: Ու Յակոբը մէկն էր այդ գերդաստանի շառաւիղներէն, — վերջինը՝ կարծեմ, տարիքի կարգով: Ու ցրուած՝ փոքրասիական աղէտէն ի վեր, ընդհանրապէս Պալքաններու մէջ (Պուլկարիա, Յունաստան): 1922ի աղէտը, զինքըն ալ, հանդերձ ընտանեօք հեռացուց պատմական Ռոտոսթոյէն, ուրկէ՝ մեծամասնաբար հայ բնակիչները, կամ ինչ որ մնացած էր հայ բնակչութենէն 1915ի տեղահանութիւններէն ետք, կխուեցան երկուքի: Մէկ մասը — մեծամասնութիւնը — ապաստանեցաւ Պուլկարիա, միւսը՝ Յունաստան:

Յակոբ Մալաքեան Յունաստան անցնողներուն մէջն էր: Շատ կարճ ժամանակ մը մնաց, նախ, եթէ չեմ սխալիր, Ալեքսանտրապոլիս (Տէտէաղաճ) եւ ապա Սելանիկ, ուր ունէր՝ վաղուց հոն հաստատուած ազգական մը (Տէր Արիստակէս Ա. քհնյ. Մալաքեանը): Այնտեղ ալ ճանչցայ զինքը առաջին անգամ: Երիտասարդ, գործունեայ եւ կորովի՝ իր առաջին մտածումը եղաւ կապուիլ գործի մը, որ դիւրին չէր այդ օրերուն, մէկ միլիոնէ աւելի գաղթականներով ողողուած Յունաստանի մէջ: Ձեռնարկեց, քայլեր նետեց, փորձեր ըրաւ, բայց համ չառաւ: Եւ որովհետեւ, Յունաստանը, գաղթականութեան այդ շրջանին, ժամանակաւոր կայք մը միայն եղաւ հարիւր հազարի հասած հայ գաղթականութեան երկու երրորդին համար, ինքն ալ, շատ շատերու նման հեռացաւ Սելանիկէն, ուր կարեւոր համրանք մը դարձած էին Ռոտոսթոյիները եւ մանաւանդ իր ազգականները: Հեռացաւ եւ շունչը առաւ Մարսէյլ:

Տարիներու ընթացքին կ՚իմանայի, որ իր ձեռներէցութեան շնորհիւ կրցած էր լաւ գործ մը հաստատել եւ տուն – տեղ ըլլալ այնտեղ: Ու կրթել մանաւանդ իր միակ զաւակը, որ երկամեայ մանուկ մըն էր փախի տարին եւ որ ապագային, սա վերջին 6–7 տարիներուն, իր յաջողութիւններով, պիտի հանդիսանար իր արդար հպարտութիւնը:

Յակոբ Մալաքեան, աւանդապահութեան մէջ համբաւաւոր Ռոտոսթոյի անվերապահնցելի տիպարն էր: Ուր որ գնաց եւ ուր որ մնաց, հետը պտտցուց ան Ռոտոսթոն, իր բարքերով, աւանդութիւններով, բարբառով ու սովորութիւններով: Հետը պտտցուց մանաւանդ պատմական Սուրբ Թադէոսը որուն հնօրեայ կամարներուն տակ եւ փոքր տարիքէն սկսած էր սիրել Հայաստանեայց Եկեղեցին իր աղօթքներով ու շարականներով, տաղերով եւ մեղեդիներով: Այդ սէրը ժամանակի ընթացքին վերածուեցաւ պաշտամունքի եւ լեցուց իր ներաշխարհը ամբողջութեամբ: Եւ այնուհետեւ, բազմաթիւ տասնամեակներով, Յակոբ Մալաքեանին մէկ ոտքը մնաց Հայ. Եկեղեցիին մէջ: Դարձաւ ան այդ դարաւոր հիմնարկութեան նուիրեալ մէկ սպասաւորը: Հոգեկան գերագոյն ինքնաբաւութիւն մը կը զգար ամէն անգամ, երբ կը մասնակցէր անոր ժամերգութեանց, յաճախ իբրեւ ղեկավար, դպրապետ եւ մեներգու: Դաւանական խտրութիւն չդրաւ Հայաստանեայց Առաքելական եւ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիներուն միջեւ: Ու չմերժեց որեւէ հրաւէր այս վերջինէն: Ամենավերջինը եղած է անցեալ ամառ, ինչպէս գրած էր ինծի ատենին, երբ Մարսէյլի Փրանսական մայր – տաճարին մէջ, հայ կաթողիկէ հովիւի խնդրանքին վրայ, կը մասնակցէր հայկական պատարագին: — «Փառաւոր պատարագ մը ըրինք», կը գրէր,, իր սովորական խանդավառութեամբ:

Յակոբ Մալաքեանի ուրիշ մէկ արժանիքը եղաւ գրասիրութիւնը: Իր ամբողջ կեանքի ընթացքին գուրգուրաց հայկ. մշակոյթին վրայ, — սիրեց առանձնապէս հայ գիրքն ու երաժշտութիւնը: Եղաւ ոչ միայն գրասէր, այլեւ գրատարած: Ոչ միայն երաժշտասէր, այլ եւ երաժիշտ ու երգիչ — ոչ տիտղոսաւոր տեսակէն, անշուշտ, բայց անմրցելի՝ հոգեւոր երգեցողութեանց մէջ: Այլեւ եղաւ սրտի մարդը եւ հայ մտաւորականին բոլորանուէր բարեկամը: Ոչ թէ խօսքով, այլ գործնապէս, անձնական զոհողութեանց գնով:

Ժամանակաւոր բնակութիւնս Ֆրանսա, 1950 – 51ին, պատեհութիւն մը եղաւ, որ քառորդ դարու բաժանումէ մը ետք նորէն հանդիպինք իրարու Փարիզ եւ Մարսէյլ: Վաղեմի Մալաքեանն էր, ընկերական եւ սիրալիր, բարեմոյն ու անկեղծ: Եւ նոյնքան երիտասարդ՝ սրտով ու մարմնով: Երբ դիտել կուտայի, թէ մնացեր էր այն՝ ինչ որ էր առաջ, — «չմնա՞լս որն է, կ՚ըսէր. կեցիր նայինք, դեռ պիտի ապրիմ այնքան, որքան պէտք է Թէքիրտաղը անգամ մըն ալ տեսնելու համար»: — «Ո՞ր Թէքիրտաղը, սիրելիս, Թէքիրտաղէդ ի՞նչ է մնացեր հիմա :» — «Սուրբ Թադէոսին աւերակնե՞րն ալ չկան, հո՞ղն ալ չկայ, ճակատս այդ հողին ու աւերակներուն քսելով պիտի ուզէի մեռնիլ »...

Մեռաւ, սակայն, ճակատը Մարսէյլի հողին քսելով:

Ու լաւ որ չզգաց, թէ ինչու եւ ինչպէս մեռաւ: Այլապէս պիտի մեռնէր դառնացած: Պիտի զգար թէ կը մեռնէր մահովը այն բոլոր մահկանացուներուն, որոնք հողին կը յանձնուին մէկ աչքը բաց եւ հայրենի կարօտը պաղած՝ այդ աչքին մէջ...

Խնայուեցաւ իրեն գոնէ այս տառապանքը՝ յաւիտենական բաժանումին հետ կապուած այլ տառապանքներու կարգին:

Երանի՜ իր քաղցր յիշատակին:

Պէյրութ — ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Այդ օրերուն նաեւ մէջտեղ էին եկած Վենետիկի Մխիթարեանները Սեւրի մէջ վարժարան բանալու ծրագրով: Ըստ երեւոյթին, անոնք ալ դիմած էին Կիւլպէնկեանին եւ նոյնպէս ներշնչուած էին մեծ յոյսերով: Ի վերջոյ, Մովսէս Աճէմեանը եկաւ պաշտօնապէս յայտնելու, թէ Կիւլպէնկեանը որոշած է Մխիթարեան նոր բացուելիք վարժարանին մէջ վեց թէ եօթը սան պահել: Եւ խնդիրը առով ալ փակուեցաւ ի մեծ վրդովում փրոֆ. Ադոնցի:

Մենք լաւատես էինք Կիւլպէնկեանի «փաշայութեան» մասին. այդ պատճառով ուրիշ նման խնդիր մըն ալ ունեցանք, Համազգային Ճեմարանի հիմնադրութեան ժամանակ: Եթէ սխալ չեմ, Հայկօ Օհանջանեանի խնդրանքին վրայ Ալ. Խատիսեանը անձամբ դիմում ըրած էր Կիւլպէնկեանին, որ, ըստ սովորութեան, սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուած էր եւ խոստացած էր «բան մը ընել» երբ Ճեմարանը բացուած լինի: Խատիսեանը լաւատես եւ ուրախ վերադարձած էր տեսակցութենէն՝ համոզուած որ Կիւլպէնկեանը պիտի օժանդակէ Ճեմարանին:

Ճեմարանը արդէն բացուած էր մէկ, թէ երկու տարի: Մենք միշտ կը յիշեցնէինք Աճէմեանին, որ բան մը ընէ. ան ալ կը ձգձգէր: Անշուշտ, չէր ուզեր ուեւէ բանով վշտացնել Կիւլպէնկեան իր շահերին չվնասելու մտահոգութեամբ: Օր մըն ալ եկաւ, թէ Կիւլպէնկեանը պատրաստ է ընդունելու: Ահարոնեանը բացակայ էր Փարիզէն, Խատիսեանի հետ գացեր էի Աճէմեանի ուղեկցութեամբ Կիւլպէնկեանի ապարանքը:

Ես նոր կը տեսնէի հայ Կրեսոսը: Առաջին հայեացքով առանձին տպաւորութիւն չգործեց վրաս — սովորական Կեսարացի վաճառական մը, արտայայտիչ թուխ դէմքով եւ ծանր շարժումներով — բայց խօսակցութեան ընթացքին, մանաւանդ, տեսակցութեան վերջը պարզուեց, որ արտակարգ անհատականութեան հետ էր մեր գործը:

Մեր կողմէն կը խօսէր Խատիսեանը, ես միայն ներկայ էի: Կիւլպէնկեանը ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէր, կը լսէր Խատիսեանի ներկայացուցած խնդիրը, երբեմն կ՚ընդմիջէր կարճ հարցումներով, երբեմն գլխի շարժումով կը հաստատէր կամ կը մերժէր Խատիսեանի յայտնած միտքերը: Մէկ խօսքով՝ կենդանի հետաքրքրութիւն ցոյց կուտար: Հարցը կարծես շատ մօտ էր սրտին:

Շուրջ մէկ ժամ տեւող տեսակցութեան ընթացքին, Կիւլպէնկեանը, միշտ ուշադիր ու քաղաքավարի, ցոյց տուաւ, որ շատ լաւ ծանօթ է հայ կեանքի երեւոյթներուն եւ սրտին մօտ կ՚ընդունի հայութեան ճակատագիրը: Գալով ճեմարանին՝ ըսաւ, թէ ինք արդէն կ՚օժանդակէ. — թէ խոստացա՞ծ է օժանդակել, լաւ չեմ յիշեր — Մխիթարեան վարժարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

Խոհեմութեան համար չարաճճի Սիսէն դարձեալ զբաւեց իր տեղը: Հանըմը եւ ես իրար գտանք ախոռը: Հազիւ տեղաւորուած «կարգը ձերն է, ըսի անհամբեր:

Տրամադիր կ՚երեւար, բայց, կը վարանէր: Կիսախուփ աչքերով միշտ գետինը կը դիտէր, կարծես իր ցրուած մտքերուն թելերը կը փնտռէր:

Ի՞նչպէս սկսիմ, ո՞ւրկէ սկսիմ: Մի զարմանար, եղբայրս: Այս տունը որ կը բնակինք, իմ հօրենական տունս է: Այն սենեակը ուր կը գիշերեմ խոփած ծերուկին հետ՝ ծնողքիս ննջարանն է: Հոն՝ ուր ես ծնած ու երազած եմ, հոն՝ ուր օրօրած են զիս: Այո, այո, ծնած եմ այս տեղ, այս տան մէջ որ սեւ սգատուն մը դարձաւ:

Տաժանելի է աւելի մէկուն համար պղծութիւն խաղալ իր ծնողներու անկողնին, իր օրօրոցին մէջ, այն ալ արիւնարբու թշուառականի մը հետ: Ջարդէն ու տեղահանութենէն շաբաթներ առաջ, շունը որ հիմա ամուսին կը կոչուի մեզի այցելեց եւ հօրս յայտնեց թէ «Հայերու դէմ «բաներ» մը կրնային պատահիլ, եւ թէ խոհեմութիւն էր որ, առանց ժամանակ կորսնցնելու մենք մեր ունեցածներով իր տունը ապաստանէինք, եւ կամ, ինքը գար տեղաւորուէր մեր տունը իբրեւ ապատարար ...»:

Շատ կանուխէն մեր եւ իրենց տան միջեւ յարաբերութիւնները լաւ են եղեր: բայց, շատ ուշ հասկցանք որ Թուրքին «բարեկամութիւնը» հաշիւի եւ շահու հետ կապուած է միայն: Հայրս շատ համեստ ու փափկանկատ մարդ էր: Իր բարեգութ բնաւորութեանը համար «Գարեգին ողորմած»ի տիտղոսին արժանացած էր: Իր դեղագործի խանութը ժամադրավայրն էր բոլոր անկարներուն, աղքատներուն եւ չքաւորներուն: Մեր շրջանին մէջ չկար մէկը որ օգտուած չըլլար անոր բարեսիրութենէն »: Այս շունը, ամէնէն շատ օգտուողներէն մէկը եղած է թէ մեր սեղանէն, եւ թէ հօրս քսակէն:

« Մինչ հայրս ժպիտով ընթացք կուտար իր փաղաքուշ խնդրանքներուն, մայրս ուղղակի կը պժգար իրմէ, կարծես կը գուշակէր յետագային պատահելիք բոլոր դէպքերը: — Մարդս, կ՚ըսէր յաճախ հօրս, այս մարդուն շատ երես մի տար, շատ տունը մի բերեր: Ես այս մարդէն կը սոսկամ:

Տեղափոխութենէն քանի մը օր առաջ կրկին եկաւ մեզի: Լաւ տրամադրուած էր, գոհունակութեան ժպիտ մը այտերն ի վար: Կը յուսայինք թէ լաւ լուր մը բերած է, բայց չարաչար սխալած էինք: Աջէն–ձախէն քանի մը խօսքեր արտասանելէ վերջ, դարձաւ մեզի չոր ու ցամաք, — « Եթէ կ՚ուզէք կարաւաններէն ետ մնալ ու ջարդերէն փրկուիլ, վաղը կամ ձեր ունեցածներով կուգաք իմ տունս, եւ կամ ես հոս կը տեղաւորուիմ ատենի մը համար: Ուրիշ ելք չկայ ձեզի համար ..»:

— Արդարեւ, այդ օրերուն Կարնոյ, Բաբերդի, Երզնկայի, Պիթլիսի, Քղիի եւ այլն կարաւանները (մնացածները) հասեր էին մեր քաղաքը, եւ մենք որոշ չափով ծանօթ էինք անոնց քաշած անլուր տառապանքներուն: Ջարդը այլեւս գաղտնիք չէր, այլ հրապարակաւ, օր ցերեկով կը կատարուէր, եւ աննկարագրելի վայրագութեամբ: Կասկած չկար որ նոյն վիճակին պիտի մատնուէինք, եթէ ճամբայ իյնայինք:

«Հայրս, խիստ մտահոգ մեր վիճակով, երկար–բարակ մտածելէ վերջ, նախընտրեց երկու չարեաց փոքրագոյնը, — ապաւինիլ ծանօթ բարեկամի մը, մինչեւ որ անցնէր փոթորիկը: Օր չանցած **մեր** «բարեկամը» եկաւ եւ իր սեփական կալուածին պէս արձակ–համարձակ փռուեցաւ անոր մէջ:

«Շաբաթ մը չանցած, երբ այս տեղէն կարաւանները սկսան շարժիլ, ի զարմանս մեր բոլորին, մեզ հաւաքեց իր շուրջը եւ չոր կերպով ազդարարեց. — Պէտք է թողունք մեր բոլոր ունեցածները, ինչք ու հարստութիւն, եւ բոլորս միասին բնակինք այն սրահին մէջ որ այժմ ախոռի վերածուած է:

«Համակերպեցանք: Իրեն յանձնեցինք տուն, գանձ ու հարստութիւն եւ սեղմուեցանք մէկ սենեակի մէջ: Օրեր անցան, — տաժանելի օրեր: Հօրս հարցումներուն կը պատասխանէր կարճ, բարկութեամբ, խուսափողական, ու չնական ծիծաղով մը կ՚աւելցնէր թէ, «ինչ որ կ՚ընէր, մեր բարիքին համար էր...»:

«Առտու մը կանուխ, ջարդարարներով լեցուց տունը: — Բոլորն ալ հօրս նախկին ծանօթները: Հրէշները, մեր «բարեկամին» ու «պաշտպան»ին աչքերուն առջեւ բռնեցին, խոշտանգեցին, ծեծելով դուրս հանեցին մայրս, փոքր եղբայրս, եւ երկու քոյրերս ու տարին, ո՞ւր, չգիտցանք: Մինչեւ այսօր ալ չենք գիտեր... Ես ու հայրս մեր կարելին փորձեցինք որպէսզի չբաժնուինք անոնցմէ, բայց ի զուր: Մեր «բարեկամին» կամքն էր որ ես եւ հայրս մնացինք, մնացեալներուն պէտք չունէր..

(Շար.) ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Ու այժմ այդքանը կը բաւէ: Կ'ուզէր նաեւ հասկնել — թէ մենք այդ տպաւորութիւնը ստացանք — որ ինք աւելի մեծ բաներ պիտի ընէ ազգին համար, միայն՝ համբերութիւն:

Խօսք եղաւ հայ ազգի ապագային եւ Հայաստանի ներկայի մասին: Ինք լաւ ունէր Հայաստանի գործերէն, գիտէր, թէ ինչ պայմաններ կը տիրեն հոն եւ այն կարծիքի էր, թէ արտասահմանէն բան մը կարելի չէ ընել Հայաստանին օգնելու համար, քանի այնտեղ կը տիրէ ռուս համայնավարութիւնը: Եւ միթէ ասոր պէտք կա՞յ, չէ որ մեծ Ռուսաստանն է այժմ խնամակալը Հայաստանի: Չեմ կարող ըսել՝ լո՞ւրջ էր իր այս վերջին խօսքը, թէ հեգնական...

Ընդհանրապէս, ով տեսնուած է Գալուստ Կիւլպէնկեանի հետ, որքան գիտեմ, իրմէ բաժնուած է լաւագոյն տպաւորութիւններով: Բարեկիրթ եւ սիրալիր, բազմահմուտ, զգացումներով եւ արտայայտած գաղափարներով Հայ – նոյնիսկ օտացած Հայ – ան չէ կրնար չհրապուրել խօսակից Հայը: Աճէմեանի մասին չեմ ըսեր — ան արդէն Կիւլպէնկեանի հաւատարիմ մարդն էր — Խատիսեանը եւ ես հեռացանք, այո, լաւագոյն տպաւորութիւններով: Եւ, սակայն, Կիւլպէնկեանը խօսքէ անդին չանցաւ եւ շօշափելի գործ մը չըկատարեց հայութեան համար:

Երբ իրեն դիմում եղաւ, դարձեալ Խատիսեանի միջոցով, որոշ գումար տրամադրելու Սուրիոյ գաղթական հայութեան տեղաւորման համար նորաշէն գիւղերու մէջ, այս անգամ առանց խոստումի ապագային համար պարզապէս մերժած էր, չէր հաւատար հայութեան ապագային Մերձաւոր Արեւելքի մէջ...

Ո՞ր տեղի հայութեան ապագային կը հաւատար, սակայն:

Գալուստ Կիւլպէնկեանը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը նկատէր գլխաւոր հաշուի առնելիք կազմակերպուած ուժը հայ իրականութեան մէջ եւ անոր կը դիմէր, յաճախ անձամբ կամ Մովսէս Աճէմեանի միջոցով, երբ հայութեան վերաբերեալ կարեւոր հարցի մը մասին տեղեկութեան կամ խորհուրդի պէտք ունենար:

Այսպէս, երբ Գաբրիէլ Նորատունկեանի մահէն ետք, իրեն առաջարկուեցաւ ընդունելու Բարեգործականի նախագահութիւնը, Կիւլպէնկեան Աճէմեանի միջոցով տեսակցութիւն խնդրեց Դաշնակցութեան ներկայացուցիչի հետ եւ վերջինիս միջոցով, փափաքեցաւ իմանալ թէ ի՞նչ կը լինի մեր կուսակցութեան վերաբերումը, եթէ ինք ստանձնէ իրեն առաջարկուած պաշտօնը: Զգալ տուած է միեւնոյն ատեն, որ Բարեգործականի Նախագահութիւնը կ'ընդունի այն պարագային, եթէ Դաշնակցութիւնը լիակատար վստահութիւն ցոյց տայ իրեն եւ խոստանայ աջակցիլ:

Այս հարցը պաշտօնապէս քննութեան առնուեցաւ կուսակցութեան իրաւասու մարմնին նիստին մէջ եւ պատասխանուեցաւ Կիւլպէնկեանին, թէ Դաշնակցութիւնը պատրաստ է լիակատար վստահութիւն եւ աջակցութիւն ցոյց տալու իրեն, մէկ պայմանով, որ Բարեգործականը իրապէս դառնայ անկուսակցական համազգային կազմակերպութիւն մը ժողովրդական ոգիով:

Ինչպէս յայտնի է, Կիւլպէնկեանը ստանձնեց Բարեգործականի Նախագահութիւնը եւ եռանդով լծուեցաւ աշխատանքի: Իր առաջին քայլերը յոյս ներշնչեցին, թէ Բարեգործականի մէջ բան մը պիտի փոխուի: Այս յոյսը, սակայն, շուտով մարեցաւ, Կիւլպէնկեանը հրաժարեցաւ նախագահութենէ եւ ընդմիշտ քաշուեցաւ Բարեգործականի գործերէն: Ինչո՞ւ, ի՞նչ էր պատահած:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

« ՀԱՅ-ԲՈՅԺ »

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

●

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ, արդէն քսան տարեկան, որու պարբերական հրատարակութիւնը յապաղումներ կրեց անցեալ տարի՝ խմբագրին ճամբորդութեան պատճառով, այժմ լոյս կը տեսնէ իր ժամանակին, հրատարակութիւնը կանոնաւորած:

Յուլիս – Օգոստոս թիւը, 48 էջ, թղթատարին կը յանձնուի մինչեւ մէկ շաբաթ: Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր թիւը եւս, դարձեալ 48 էջ, լոյս տեսած է արդէն եւ թղթատարին կը յանձնուի մինչեւ ամսագլուխ:

Խմբագրութիւնը ամէն ջանք կը թափէ ոչ միայն կանոնաւորելու համար հրատարակութիւնը ամսէ ամիս, այլեւ ճոխացնելու բովանդակութիւնը: Այդ մասին գաղափար մը տալու համար՝ կը բաւէ աչքէ անցընել յօդուածները, որ լոյս տեսան «Հայ – Բոյժ»ի մէջ վերջին ամիսներու ընթացքին. — Հիւծախտ եւ Թոքախտ, Անարատ յղութեան հարցը բժշկութեան մէջ, Հայը բժիշկին ակնոցով, Ծխախոտին մասին նոր տեսակէտներ, Շէկ կամ Թուխ աղջիկները: Այլապէս հետաքրքրական է Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի թիւը, որու բովանդակութենէն կը մատնանշենք. — Գլխարկ պէ՞տք է գործածել, Մա՞նչ կ'ուզէիք ըլլալ թէ աղջիկ, Դեղնախտը, Թոքախտը, Սեռային հիւանդութիւնները:

Յաջորդաբար աւելի պիտի ճոխանայ՝ երբ խմբագրութիւնը բոլորովին թեթեւնայ վարչութեան հոգերէն:

Այժմ վարչութիւնը կը պատրաստէ բաժանորդներուն հաշուեցոյցը, որ պիտի ղրկուի պարտաճանաչ եւ անպարտաճանաչ բոլոր բաժանորդներուն անխտիր, որպէսզի գիտնան իրենց հաշիւը: Շատեր կան, որոնց թերթը դադրեցուցած ենք՝ իրենց անպարտաճանաչութեան պատճառով, բայց եւ այնպէս պիտի պահանջենք փակել իրենց հաշիւը՝ վճարելով յետնեալ պարտքերը:

Թերթ ուզել բայց չմտածել վճարելու մասին՝ սովորութիւն մըն է, — ինչ անուն կ'ուզէք տուէք այդ սովորութեան, — որ բոլորովին կը խանգարէ խմբագրին ծրագիրները: «Հայ – Բոյժ» հրատարակելով՝ խմբագիրը կը ձգտի ոչ միայն օգտակար հանդիսանալ ընթերցողներուն, այլեւ կարելիութիւն ստեղծել՝ պատրաստելու կամ տպագրելու համար աւելի ծանր գործեր:

Գալով մամուլին, «Հայ – Բոյժ» դէմ չէ իր յօդուածներուն արտատպումին, — կ'արտօնենք հրատարակել նոյնիսկ ամէն մէկ թիւի բովանդակութիւնը ամբողջութեամբ, բայց միշտ յիշատակելով աղբիւրը: Մենք վախ չունինք բաժանորդ կորսնցնելու, — ի վիճակի ենք միշտ նոր նիւթեր տալու: Աղբիւրը չյիշատակելու սովորութիւնը բոլորովին կը համապատասխանէ անպարտաճանաչ բաժանորդներու սովորութեան, — առնել թերթը եւ չվճարել:

Այս յայտարարութենէն ետքը՝ տեսնենք թէ որ թերթն է ո՛ր պիտի շարունակէ հին սովորութիւնը:

Գալով մեր բարեկամներուն, — շնորհակալութիւն իրենց ցոյց տուած հաւատարմութեան, համակրանքին եւ «Հայ – Բոյժ»ը տարածելու իրենց ձեռնարկներուն համար: Ուրիշ ի՞նչ կրնանք ըսել, — շարունակեցէք օգտակար ըլլալ «Հայ – Բոյժ»ի, խմբագիրը վստահ է թէ պիտի յաջողի հասնիլ իր նպատակին եւ արդարացնել բարեկամներուն յոյսերը՝ միշտ շնորհիւ բարեկամներուն:

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ. — Շաբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ, Եօհաննէսպուրկի մէջ, աքլոր ծանրութեանց աշխարհի ախոյենական մրցումը: Ֆրանսացի Քոհէն կրցաւ պահել աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը: 14 շրջանէ (րաունտ) վերջ ուր Հարաւային Ափրիկէցի Թաուլ եւ Քոհէն նոյն վարպետութեամբ կը մրցէին, արդիւնքը եղաւ՝ «Մաչ Նիւլ» որուն շնորհիւ Քոհէն մնաց աշխարհի ախոյեան: Այս որոշումը գոհացում չտուաւ բոլորին եւ շատեր նոյնիսկ «գայթակղելի» գտան զայն:

ՃԱՄԲՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ — Մէկ օրուան ընթացքին (Կիրակի 4 Սեպտ.) բազմաթիւ արկածներ պատահեցան ճամբաներու վրայ: Հետեւանքը՝ 14 մեռեալ, 18 վիրաւոր, մեծ մասը ծանր արձանագրուած: Այս առթիւ ոստիկանութիւնը կուտայ հետեւեալ թիւերը Յուլիսի ընթացքին պատահած պատիժներու մասին: 125 ազդարարութիւններ, 54 կախակայում կառք վարելու իրաւունքի, ութ օրէն մինչեւ 2 տարի: Իսկ Յունիսի ընթացքին ոստիկանական դատարանը պատժած է 1599 ծանր կառքերու կառավարներ, եւ 5685 շրջիկներու կառավարներ, որոնց 396ը գիշերը հնչեցուցած էին իրենց շչակները: Շատ մը անցորդներ ալ պատժուած են:

ՄԵՐ Ա. ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԵՏ

Տարիներէ ի վեր զրկուած ըլլալով հայկական մթնոլորտէ, փափաքեցանք մեր այս տարուան արձակուրդը անցընել Նոր Սերունդի կազդուրման կայանին մէջ:

Երբ ճամբայ ելանք Օգնայէն, քոյրս եւ ես, քիչ մը երկմիտ էինք: Կը մտածէինք թէ գո՞հ պիտի մնանք թէ յուսախաբ:

Այս տարի Նոր Սերունդը ընտրած էր օդասուն գիւղակ մը Փիւի տը Տոմի լեռներուն մէջ. — Վիթրաք: Վայրը շատ գեղեցիկ է, շրջապատուած կանաչազարդ բլուրներով: Որքան գեղեցիկ տեսարաններ անցան մեր աչքերուն առջեւէն մինչեւ այս հեռաւոր գիւղակը, ուր մեզի կը սպասէր շատ ջերմ ընդունելութիւն մը:

Իրապէս, երբ հասանք բանակավայրը, խումբ մը երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ փութացին դիմաւորել մեզ, թեթեւցնելով մեր ձեռքի բեռները: Անմիջապէս մենք մեզ գտանք համակրելի շրջապատի մը մէջ: Յետոյ երիտասարդներէն մէկը մեր վերմակը ուսը առնելով, անցաւ խումբին գլուխը եւ ուղղուեցանք դէպի շէնքը:

Մեզ առաջնորդեցին դէպի ննջասենեակ: Քանի մը ժամ առաջ հասնողները ծանօթացուցին շէնքը եւ շրջապատը:

Առտուան ժամը 10ին զբաղեցանք անկողիններու կարգադրութեամբ եւ մեր արդուզարդով: Ճաշի ժամանակը եկած ըլլալով, անցանք սեղան, ուր մեզի հրամցուցին համով – հոտով կերակուրներ:

Շատ հաճելի եւ զուարթ անցան օրերը: Մեր ուրախութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ, երբ եկաւ Պ. Շ. Միսաքեանը խնդումերես: Այդ իրիկունը ի պատիւ իրեն գեղեցիկ հաւաքոյթ մը կազմակերպուեցաւ պարերով, երգերով, արտասանութիւններով եւ հաճելի անակնկալներով: Քոյրս եւ ես վերջապէս զգացինք մենք մեզ հայկական ջերմ շրջանակի մը մէջ:

Մնացինք ընդամէնը 16 օր: Այդ օրերը անցան միշտ հաճելի եւ կրթիչ, շնորհիւ դասախօսութիւններով (Խ. Մկրտիչեան), խաղերով, պտոյտներով: Շատ հետաքրքրական պտոյտ մը կատարեցինք շրջելով ամբողջ նահանգը:

Տխրեցանք, երբ արձակուրդը կը վերջանար, բայց տուն վերադարձանք այնքան ճոխ յիշատակներով որ արդէն հիմակուընէ կը մտածենք գալ տարուան եւ կը յուսանք անգամ մը եւս միանալ մեր ազնիւ եւ բարի ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն:

«Յառաջ»ի միջոցաւ կը հաղորդենք բոլորին մեր սիրալիր բարեւները:

ԱՆԱՀԻՏ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հետեւելով, Ալպանիա եւ Լեհաստան եւս կը ծանուցանեն թէ պիտի կրճատեն իրենց զինեալ ուժերը, մինչեւ տարեվերջ: Լեհական բանակը պիտի արձակէ 47.000 զինուորներ, ալպանականը՝ 9000:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ԴԵՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Կազմակերպութիւնը երկար ատենէ ի վեր գործի լծուած էր, մահափորձը նախապէս Անգարա պիտի գործադրէինք, բայց երէց եղբայրս Ֆաիք պէյ, միջամտեց եւ արգելք եղաւ: Առաջին առթիւ գլուխ ծռեցինք իրեն, բայց այս անգամ մեր որոշումը վճռական էր:

Կազին երկար ատեն նայեցաւ Զիա Խուրշիտի եւ առանց բառ մը ըսելու, դուրս հանել տուաւ զայն:

Մինչ այդ, Անկախութեան Ատեանը խորացուցած էր քննութիւնները եւ ձերբակալման հրամանագիր հանած երեւելի անձերու դէմ: Իսթանպուլէն եւ Անգարայէն արդէն իսկ Իզմիր բերուած եւ բանտարկուած էին նշանաւոր Իթթիհատականներ՝ Շիւքրիւ, Ճավիտ, Ռասիմ, Հիլմի, Ճանպօլաթ պէյերը, մեծագոյն մասը երեսփոխան, ինչպէս նաեւ Թէրագքըփերվէր կուսակցութեան գլխաւոր դէմքերը, Քազըմ Գարապէքիր փաշա, Ռիւշտիւ, Ճաֆէր Թայեար, Րէֆէթ, Ալի Ֆուատ փաշաները, Հալիս Թուրկուտ, Ապիտին, գնդապետ Արիֆ, Հաֆըզ Մէհմէտ, Սապիթ, Սարը Էֆէ Էտիպ (որ ամէն ինչ պատրաստելէ ետք մահափորձի համար որոշուած օրը Ապիտին պէյի հետ Իսթանպուլ գացած էր), Զիա Խուրշիտի երեսփոխան եղբայրը Ֆաիք, եւն.:

Անկախութեան Ատեանը խստիւ կը փնտռէր նաեւ երկու կարեւոր ամբաստանեալներ, Գարա Քեմալ եւ Անգարայի նախորդ կուսակալ Ապտիւլգատիր, ինչպէս նաեւ Եւրոպա գտնուող երկու երեւելի դէմքեր, նախորդ վարչապետ Ռաուֆ պէյ եւ Տոքթ. Ատնան, որոնք Թուրքիա չէին վերադառնար:

ԻՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ՊԻՏԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԷՐ

Պէտք է յիշել այստեղ չափազանց կարեւոր պարագայ մը: Երբ Անկախութեան Ատեանը ձերբակալման հրամանագիր հաներ էր բարձրաստիճան զինուորականներու, փաշաներու դէմ, տրուած հրամանները տառապէս յարգուած ու գործադրըւած էին: Առանց նկատի առնելու երեսփոխան ամբաստանեալներու օրինական անձեռնմխելիութեան պարագան, բոլորը մէկ Անգարայէն կամ Իսթանպուլէն հսկողութեան տակ ղրկուած էին Իզմիր, եւ իրենց բնակարաններուն մէջ ինչ որ կար իբր փաստաթուղթ, նամակ եւ զեկուցում, հաւաքուած ու ղրկուած էին Իզմիր: Աւելցնենք որ Անկախութեան Ատեանի հրամաններն ու որոշումները պէտք է առանց առարկութեան գործադրել, իբրեւ խորհրդարանական տնօրինութիւն, ու ով որ կը յանդգնի հրամաններէն մէկը չգործադրել կամ անսաստել, կ'ենթարկուի խիստ պատիժներու, ի հարկին կը ձերբակալուի նոյնիսկ:

Ահա այսպիսի լուրջ տարակարծութիւն մը ծագած էր այն ատենուան վարչապետին, Իսմէթ փաշայի եւ Անկախութեան Ատեանին միջեւ: Իսմէթ փաշա ուզած էր պաշտպանել Քազըմ Գարապէքիր փաշան, որ նոյնպէս Անգարայի մէջ ձերբակալուած եւ արգելափակուած էր: Գարա Պէքիր փաշա իբր Հայաստանի պատերազմին հրամանատար նշանակելի համբաւ մը կը վայելէր եւ իր ձերբակալումը հակազդեցութիւններ ստեղծած էր զանազան շրջանակներու մէջ: Մանաւանդ որ նախագահն էր ընդդիմադիր կուսակցութեան եւ այդ ուղղութեամբ կազմուած ճակատին ղեկավարը կը նկատուէր:

Իսմէթ փաշա գիտէր որ Անկախութեան Ատեանի հրահանգները անառարկելի եւ անվերաքննելի են, բայց հակառակ ասոր Գարա Պէքիր փաշայի ձերբակալման դէմ ելած էր եւ Անգարայի ոստիկանական տնօրէնին հրամայած էր որ Գարապէքիր փաշան ազատ արձակեն: Ոստիկանական տնօրէնը ազատ ձգած էր զայն եւ այս կարգադրութեան մասին անմիջապէս տեղեկութիւն տուած Ատեանին ընդհ. դատախազութեան:

Անկախութեան Ատեանը իբրեւ վերին իշխանութիւն, խստիւ ծառացաւ վարչապետ Իսմէթ փաշայի այս կարգադրութեան դէմ եւ յիշեցուց թէ երկրին վարչապետն անգամ չի կրնար դատարանին հրամաններուն եւ որոշումներուն միջամտել:

Ուստի Անկախութեան Ատեանը որոշեց ձերբակալել Իսմէթ փաշան, իրեն դէմ օրինական հետապնդում կատարել եւ խնդիրը հաղորդել Ազգ. Ժողովին: Անմիջապէս հրահանգ տուաւ նաեւ Անգարայի ոստիկանական իշխանութեան՝ բեկել խակոյն Իսմէթ փաշայի որոշումը եւ միւս ամբաստանեալներուն եւ յանցապարտներուն նման ձերբակալել Քեազըմ Գարապէքիր փաշան, եւ, առանց որեւէ խտիր դնելու, ղրկել Իզմիր:

(Շար.)

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻՆ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի պատուիրակները ժողով մը գումարեցին Բչ. օր, նախագահութեամբ Ազգաժողովի ներկայացուցիչին, լուծելու համար Կազայի խնդիրը: Նոյն օրը կրակը դադրեցնելու յանձնառութիւնը խանգարուեցաւ նոր միջադէպով մը: Կիրակի իրիկուն իսրայէլեան հրջուն պահակախումբ մը, որ կը բաղկանար քանի զինուորներէ, անցաւ սահմանագիծը: Այս առթիւ կռիւ մը տեղի ունեցաւ պահակախումբին եւ եգիպտական զինուորներուն միջեւ: Երեք Իսրայէլացիներ սպաննուեցան, մէկ հոգի ալ գերի բռնուեցաւ: Եգիպտոս անմիջապէս լուր տուաւ զինադադարի յանձնախումբին, պահանջելով որ Իսրայէլացիները 24 ժամէն հեռանան: Քիչ վերջը Իսրայէլի արտաքին գործերու նախարարութիւնը յայտարարեց թէ պահակախումբը մոլորած է եւ Եգիպտացիները կրակ բացած են: Միեւնոյն ատեն ներողութիւն կը խնդրէր զինադադարի յանձնախումբին միջոցաւ: Զօր. Պըրնս փութաց այս պարագան հաղորդել եգիպտական իշխանութեանց:

× Արաբական Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնախումբը որոշեց անվերապահ աջակցութիւն ընծայել Եգիպտոսի, ընդդէմ Իսրայէլի: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ Կազայի շրջանին մէջ կատարուած վերջին արշաւները կը յայտնեն «Իսրայէլի յարձակողական դիտումները»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ծագած է Անգլիոյ մէջ, տնտեսական եւ ելմտական գետնի վրայ: Կացութիւնը այնքան վրդովիչ է որ, Արհեստակցական Միութեանց համագումարը հարկ դատեց կոչ մը ուղղել, որպէսզի «ազգային տնտեսական քաղաքականութիւն մը վարեն, այլապէս Մեծն Բրիտանիա ճարտարարուեստական անձնատուութիւն մը պիտի ընէ»: Համագումարին նախագահը ակնարկելով քանի մը միլիոն բանուորներու աշխատավարձքի յաւելման պահանջներուն, բացատրեց թէ «ճարտարարուեստական անձնատուութիւնը նոյնքան ծանրակշիռ պարագայ մըն է որքան անհատական անձնատուութիւնը: Եթէ մեր գիները պիտի աւելցնենք, մեր շահատանները կորսնցնելու ատեն, պիտի կորսնցնենք նաեւ մեր պաշտօնները»: Համագումարին կը մասնակցին 900 պատգամաւորներ որոնք կը ներկայացնեն 80 սենտիքաներ, ութ միլիոն անդամներով:

ԿԻՊՐՈՍԻ մասին վերջին խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուէր երէկ, Լոնտոնի մէջ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն: Անգլիոյ վարչապետը մէկ ամսուան մէջ երրորդ անգամն ըլլալով քննեց խնդիրը, առանց ելքի մը յանգելու: Թուրքիոյ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կ'ընդունին որ Անգլիա աւելի լայն ինքնավարութիւն մը շնորհէ Կիպրոսի բնակչութեան, «եթէ հաւասար եւ դաշնակցային իրաւունքներ տրուին Թուրքերուն: Իր յայտարարութեան համաձայն, անգլիական տիրապետութեան ընդդիմացողները «ափ մը ահաբեկիչներ են, չատերը Յունաստանէն եկած»: Այս առթիւ ըսաւ թէ Անգլիա եւ Թուրքիա թելադրած են Յունաստանի որ արգիլէ խռովարարներու մեկնումը Յունաստանէն եւ հակաբրիտանական ռատիոհաղորդումները: Կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը պիտի վերջանայ այսօր, չորեքշաբթի, առանց որեւէ խնդիր լուծելու:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր վերջին խորհրդակցութիւնները կը կատարէ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, Մոսկուայի այցելութեան առթիւ: Վաղը, հինգշաբթի, ճամբայ պիտի ելլէ մասնաւոր օդանաւով մը: Պատուիրակութեան միւս անդամները, մօտ հարիւր հոգի, մեկնած են արդէն, ինչպէս գրած էինք երէկ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը, գնդ. Կամալ Նասըր, Հունգարիա հրաւիրուեցաւ: Թուականը որոշուած չէ տակաւին: Յառաջիկայ գարնան ալ Մոսկուա պիտի երթայ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ թագաւորը եւ թագուհին Պելկրատ հասան մամուլի կառախումբով մը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ քանի մը անծանօթներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Այրի Տիկին Մ. Շիրկճեան - Փափազեանէ հազար ֆրանք, «Յառաջ»ի երեսնամեակին առթիւ:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Տօն Ս. Խաչի, Շաւիլի մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Անուշաւան արեղայ Զղջանեան եւ պիտի քարոզէ: Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը:

Յետ պատարագի Խաչհանգիստ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ընդհանուր ննջեցելոց յիշատակին:

Այրի Տիկին Տիրուհի Մինասեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր

ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, չորեքշաբթի ժամը 16.30-ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեւանի կողմէ, այս Կիրակի, ժամը 16էն 23, Ազգ. Տան Թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները, եւ մասնաւորապէս Նոր Սեւանի օժանդակութեան կայանի մասնակցողները: Նուագ, պար, պիւֆէ:

ԳԻՐՔԻ ԽՆԴՐԱՆՔ

Գահիրէի Ազգ. Առաջնորդարանի Թորգոմեան Ազգային Մատենադարանին համար ջերմապէս կը խնդրենք յարգոյ հեղինակներէն, հրատարակիչներէն եւ հանդէսներու եւ թերթերու վարչութիւններէն իրենց լոյս ընծայած գիրքերէն կամ պարբերականներէն մէկական օրինակ նուիրել մեր հոգածութեան յանձնուած մատենադարանին:

Հասցէ.—

Bibliothèque Torcomian
Patriarcat Arménien
179, Nahdat Masr Le Caire (Egypte)

Յ. Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՍԵՒԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ ՍԿՍԱԾ Է ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Երկու հատոր, հին ուղղագրութեամբ):

Որ շատոնց սպառած է Հայաստանի մէջ:

Ամէն շաբթու լոյս կը տեսնեն երկու պրակներ, ընտիր տպագրութեամբ:

Յետագային լրացած եւ կազմուած օրինակին գինը պիտի ըլլայ 12 լիբ. ոսկի:

ՄԻՒԻՆՈՅՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ

Կը հրատարակէ նաեւ

ՍՏ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

(Չորս հատոր, համագումար 2402 մեծադիր էջ):

Անգտանելի ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ Հայաստանի մէջ:

Դիւրութեան համար բաժանորդագրութիւն հաստատուած է: Կանխիկ բաժնեգին չորս հատորներուն համար 90 լիբ. ոսկի կամ 30 տոլար:

Գրատուն՝ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ,

ծխախոտի եւ լուցկիներու վարչութեան պատկանող կառքի մը վրայ յարձակելով, 4.500.000 ֆրանք թռցուցին:

ՋՐՀԵՂԵՂ մը կործանեց քանի հազար գիւղեր, կատարելով աղէտ մը մատնելով 45 միլիոն բնակիչներ Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի մէջ:

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ գերմանական գորգեր կը գնեն Ֆրանքֆորթի միջազգային տօնավաճառին մէջ: Լրագրող մը այս աւետաւոր կը նմանցնէ անտառը փայտ տանելու:

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris (9.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ԻԹ. ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտտօ

Նախորդ գումար	1.147.090
Տէր եւ Տիկ. Արիս. Մկրտիչեան	1.000
Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Ունանեան	1.000
Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Հայրապետեան	200
Տէր եւ Տիկ. Վ. Պարզարեան	200
Տէր եւ Տիկ. Յ. Պէնլեան	300
Տէր եւ Տիկ. Կ. Ճամպազեան	200
Այրի Տիկին Կարապետեան	100
Այրի Տիկ. Լուսիկ Մինասեան	100
Պ. Մ. Պաղտասարեան	100
Պ. Ռուբէն Բրուտեան	200
Պ. Երուանդ Այվազեան	200
Պ. Կարապետ Այվազեան	200
Պ. Պարոյր Կարապետեան	200
Պ. Թ. Աւագեան	100
Պ. Վ. Կարապետեան	100
Պ. Թ. Քէօմիւրեան	100
Պ. Տիգրան Սարեան	100
Պ. Արամ Ժամկոչեան	100
Ընդհ. գումար	1.151.500

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն անյապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը, մանաւանդ այս արձակուրդի շրջանին:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԲԱԲԵՐԴ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Գրեց՝ Մաղաքիա Ասլանեան

(ԲԱԲԳԷՆ ՔԱՀԱՆԱՅ)

Կը պարունակէ տեղագրական եւ ազգագրական մանրամասնութիւններ, Հայաշխարհի սարսափները, բուռ մը քաջերու արշաւը դէպի Կովկաս եւ ուրիշ անտիպ տեղեկութիւններ: (308 էջ):

Գիրքը զարդարուած է շատ մը հազուագիւտ պատկերներով:

Գին 500 ֆրանք

Դիմել Եփրեմ Թեւանեանի, կամ Վահրին Եսայեանի,

38 - 40, Rue de la Montagne
Ste. Geneviève, Paris (5)

Իսկ Մարսէյլի մէջ.—

Խորէն Նազարէթեանի

7, Bld. Mouren la Cabucelle

Ինչպէս նաեւ Հայկ. գրատուները:

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ՝ ժամը 8.30ին, Յոյներու սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20,30ին, Խրիմեան դպրոցը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վիէն, Անի.— Ձեր պատասխանին կը սպասենք:

ԿԱՄԱՒՈՐ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Ծէսանվիլիէի արձակուրդի կայանը պիտի փակուի այս Չորեքշաբթի, 7 Սեպտ.: Մանուկները Փարիզ, Կար Մօնփառնաս պիտի հասնին նոյն օրը ժամը 18,14ին: Կը խնդրուի ծնողներէն դիմաւորել իրենց զաւակները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Վիէնէն Աքուլեանց Զաթալեան, ծնեալ Գասպարեան Զօրխատանցի (Պօղազլեանի շրջան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Զեքիա Գասպարեան, հօրը անունը՝ Համբարձում, մօրը անունը՝ Վարդիխար կամ Վարդավառ որ իրմէ բաժնուած Ինքը ... Իզմիրի դէպքէն որբանոցէն Յունաստան փոխադրուած էր: Տեղեկացնել՝

27, Rue Druge, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի Արմենիայէն արտատպել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պըրչէհիրցի Տիկին Հայկանոյշ Պալըդճըօղլու, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Տիգրան եւ Կարապետ Պալըքճըօղլուները, որոնք Ֆրանսա ըլլալ կը կարծուին: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի լուր տալ, Պ. Ադամին, սափրիչ, 60, Մօնթէ Կրանտ Քոթ, Լիոն, Ֆրանս:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Պոմպերբրի - Լէնժըրի հաստատութեան մը համար երիտասարդ տղայ մը, ընդունակ՝ մակազինէի գործին:

Դիմել Պ. Միւթէվէլլեանի,

Paris-Californie 58, Rue de Cléry, Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՒՐՖԱՅԻ քառասնամեակը, Հոկտեմբեր 16ին, Սէրքըլ Միլիթէրի մէջ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 հատը 12 փր

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 8 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7770 31e ANNEE

խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3181

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀՈԳԵՐ ԵՒ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Երբ կը թելադրենք հրապարակային քննութիւն մը կատարել, վերամուտի առթիւ, նկատի ունինք հետեւեալ մտահոգութիւնները. —

Մեր հանրային կեանքը հետզհետէ կ'ամայանայ :

Իրապէս փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն անոնք որ կը հետաքրքրուին ազգային գործունէութեամբ :

Այդ փոքրամասնութեան մէջ ալ, շատեր յոգնած են: Ուրիշներ՝ համգստեան կոչուելու տարիքին վրայ :

Անդին, միջին տարիքի հասած եւ քիչ-չատ հասունցած բազմութիւն մը մտքի մոխիրը չի թօթուեր: Շատ-շատ՝ կարծիքներ կը յայտնէ, առանց տեղէն շարժելու :

Միւս կողմէ, երբ չարունակ միեւնոյն տարրերը կը վարեն հանրային գործերը, տեսակ մը լճացում յառաջ կու գայ :

Փաստ՝ մեր գաղութին վիճակը:

Ի վերջոյ իրականութիւն չէ՞ որ մեր ազգային գործունէութիւնը ամփոփուեր է բանկալին մէջ :

Եկեղեցին եւ իր բակը դարձեր են հորիզոն: Նոյնիսկ աղդի երիտասարդութեան համար :

Եթէ աւելի երկար տեւէ այս վիճակը, հետեւանքը պիտի ըլլայ կատարեալ ամայութիւն :

Մինչդեռ, ժամանակները ոչ միայն աշխատանք եւ աշխուժացում կը պահանջեն, այլեւ նոր ուժեր :

Հարկ է միջոցներ մտածել, ընդունակ տարրերը ասպարէզ քաշելու, հանրային գործունէութեան վարժեցնելու համար :

Պէտք է քննութեան ենթարկել, փորձել անոնք որ միայն բազմոցի մը անկիւնէն կը հետեւին հանրային գործունէութեան, առանց որ եւ է պարտականութիւն ստանձնելու :

Պէտք է պատեհութիւն ընծայել մեկուսացած, մոռցուած կամ դառնացած տարրերու :

Մէկ խօսքով՝ շարժում ստեղծել: Ամէն ճակատի վրայ :

Երբ անհատներ եւ ամբողջ ընտանիքներ տուն կը վերադառնան կազդուրուած, հարկ է որ «ազգային ընտանիք»ի մասին ալ մտածեն:

Անհրաժեշտ է որ պարտականութիւններ ստանձնեն, համաձայն իրենց կարողութեան :

Եթէ անդամ են Միութեան մը կամ կազմակերպութեան մը, պարտաւոր են մտածել թէ ինչո՛վ կրնան օգտակար ըլլալ, որպէսզի աւելի արդիւնաւոր գործեր կատարուին, յառաջիկայ տարեշրջանին :

Անշուշտ ամէն մարդու տրուած չէ նետուիլ հանրային գործունէութեան կրակին մէջ :

Այդ ասպարէզին համար կը պահանջուին կարգ մը յատկութիւններ: Ամէն բանէ առաջ՝ նկարագիր, մտաւոր պաշար եւ աշխատելու կամք :

Բայց, ամէնէն համեստ քաղաքացին ալ կրնայ աշխատանքի բաժին մը ստանձնել, սկսելով իր պատկանած կազմակերպութենէն :

Օրուան նշանախօսքը պիտի ըլլայ նորոգել, թարմացնել վարիչ մարմինները, թափ տալ բոլոր Միութեանց եւ կազմակերպութեանց գործունէութեան :

Իսկ ամէնէն առաջ՝ գործի հրաւիրել բոլոր պիտանի տարրերը, մանաւանդ չափահաս երիտասարդութիւնը, որպէսզի շարժումը կանգ չառնէ :

Անոնք որ աթոռ մաշեցուցած են տարիներով, կրնան իրենց փորձառութեան շուքը ձգել նորեկներուն վրայ, առանց կաշկանդելու զանոնք եւ կամ հրամանի տակ պահելու :

Նոր ուժեր: Նոր ոգի: Եւ յարատեւութիւն :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՆԵՏՈՒԱԾ ԷՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ, ԿԸ ԽՈՐՏԱԿԵՆ, ԿԸ ՀՐԿԻԶԵՆ ԵՒ ԿԸ ԽՈՇՏԱՆԳԵՆ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆՆԵՐԸ. — ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ԵՒ ԾՈՎԱՅԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԵՆ.— [illegible]ՐԻ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ[illegible] ՊՐԿԻԶՈՒԱԾ.— ՈՒՐԻՇ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ

Պոլսէն կը հեռագրեն Սեպտ. 6 թուականով. —

Յոյներուն դէմ բուռն ցոյց մը կատարուեցաւ այս գիշեր, երբ տասնեակ հազարաւոր թուրք երիտասարդներ փողոց թափեցան, խորտակելով յունական խանութներու ապակիները եւ ներքին կարգուսարքը, եւ ինքնաշարժներ տապալելով : Ցոյցը յանկարծ պայթեցաւ, իբրեւ պատասխան այս առտու Սելանիկի Թրքական հիւպատոսարանին դէմ կատարուած յարձակման մը: Խռովութիւններն սկսան ժամը իրիկուան 6·30ին եւ աւելի քան երեք ժամ վերջը դեռ կը շարունակուէին փողոցներուն մէջ: Անկարգութիւնները գագաթնակէտին հասած էին, երբ հետեւակազօրքեր փութացին քաղաքին կեդրոնը, սուինները ցցելով: Բազմաթիւ մանր դէպքեր ալ պատահեցան: Թուրք ցուցարարները մասնաւորապէս ազդուած էին, իմանալով որ Աթաթիւրքի ծննդավայրը վնասուեր է, Սելանիկի հիւպատոսարանին դէմ նետուած ուժանակէն: Այս յարձակման հետեւանքով խորտակուած էին շէնքին եւ յարակից տուներու պատուհանները :

Պոլսոյ ցուցարարները որեւէ դիմադրութեան չհանդիպեցան յոյն խանութպաններուն կողմէ, իսկ ոստիկանները սակաւաթիւ էին, բաղդատելով ցուցարարներու բազմութեան հետ :

Խռովութեանց սկզբնաւորութենէն երեք ժամ ետքը, Իսթանպուլի բանակին հրամանատարութիւնը յայտարարեց թէ օգնութեան կանչած է մէկ զօրաբաժին հետեւակ, զրահապատ կիսաբաժին մը եւ բաւական թիւով ծովային զինուորները, ցուցարարները զսպելու համար: Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ եղած անմիջապէս դադրեցնել բռնութիւնը եւ աւերումները: Զինեալ նաւակներ փակեցին Ոսկեղջիւրի երկու կամուրջները, որոնք երկուքի կը բաժնեն քաղաքը: Միեւնոյն ատեն շղթայ մը կազմեցին Յունաց պատրիարքարանին շուրջը: Կանգ առին բոլոր նաւակները որոնք հազարաւոր ճամբորդներ կը փոխադրեն մէկ ափէն միւսը : Կանգ առին նաեւ կառաբարձ նաւերը որոնք Վոսփորի եւրոպական ափը կը կապեն ասիական մասին հետ :

Թուրքիոյ ներքին գործերու նախարարը, Նամըք Կէտիկ, Պոլսոյ կուսակալին պաշտօնատունը գնաց, խռովութեանց ստատկագոյն պահուն: Ցուցարարները փորձեցին հրկիզել յունական եկեղեցի մը, եւ վնասեցին կարգ մը փոքր եկեղեցիներու: Անուշեղէնի վաճառատուն մը յոյն պաշտօնեաներէն մին դաշոյնի հարուած մը կրեց խռովութեանց ընթացքին : Փողոցներուն մէջ կ'երեւային շատ մը Յոյներ՝ արիւնլուայ դէմքերով կամ ձեռքերով: Վէրքերը մեծ մասով ապակիներու կտորներէն յառաջ եկած էին :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԵՐԿՈՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐ ԱԼ «ԿԸ ՓՐԿՈՒԻՆ»

Այսօր հրատարակուած ազդէ մը կ'իմանամ թէ յանձնախումբ մը կազմուած է Հալէպի մէջ, Բիւրաճիոյ եւ Պրուսայի հայութեան անցեալ պատմութիւնը գրելու համար :

Յանձնախումբը իր ծրագրին գլխաւոր կէտերն ալ պարզած է, ներկայացուցիչներ նշանակելով ամէն շրջանէ :

Այս առթիւ հրատարակուած կոչը անշուշտ պիտի լսուի բոլոր գաղութներէն :

Թէ Բիւրաճիոյ եւ թէ Պրուսայի երբեմնի հայաշատ գիւղերէն մնացորդներ կան ամէն տեղ, այր թէ կին :

Տարեցները գիտեն թէ ինչո՛վ կրնան օգտակար ըլլալ այս ձեռնարկին :

Ամիսներ առաջ, մեր տարաբախտ ընկերը, Արտաշէս Պիպէրեան, կոչ մը հրատարակեց, Ատափազարի պատմութիւնը պատրաստելու համար :

Կոչը արտատպուեցաւ մեր թերթերուն կողմէ:

Կոչէն զատ, ընկերը անձնական նամակներ ալ ուղղեց տարեց թէ երիտասարդ հայրենակիցներու, որպէսզի աշխատակցին, նիւթեր ճարելով:

Որքան գիտեմ, շատ քիչեր պատասխանած կամ որոշ յանձնառութիւններ ստանձնած են:

Հալէպի կոչին մէջ Ատափազարի անունն ալ կ'երեւայ :

Չեմ գիտեր թէ ո՛ւր աւելի նիւթ տաւաքուած է կամ կրնայ հաւաքուիլ:

Ամէն պարագայի մէջ, կը յուսամ թէ իրարմէ լուր ունին եւ իրար պիտի լրացնեն, որպէսզի Ատափազարն ալ ունենայ իր արժանի բաժինը, միացեալ կամ առանձին :

Այսպէս կամ այնպէս, ահաւասիկ երկու հայաշատ շրջաններ եւս «կը փրկուին» տարեգիրքով մը :

Թելադրութիւն մը, այս առթիւ :

Առ հասարակ չափազանց կը խճողուին այս կարգի հրատարակութիւնները :

Երբեմն ալ հիմնականը, տեւականը կը զոհուի միջանկեալ նիւթերու, դառնալով ընտանեկան յիշատակարան :

Տարրական պայման է նիւթերու դասաւորումը, էջերու լայնքն ու երկայնքը նշդել ուշադրութեամբ, որպէսզի հատորը տանելի ձեւ ունենայ, փոխանակ նմանելու ծանրկեկ գրքի մը: Կամ կարճահասակ եւ լայնանիստ պառաւի մը :

Եթէ հաւաքուած բոլոր նիւթերն ալ կարեւոր համարուին, կարելի է երկու հատորի վերածել պատմագիրքը: Իւրաքանչիւրը ինքն իր մէջ ամբողջական, կամ մէկը միւսին լրացուցիչ :

Սրտանց յաջողութիւն՝ Հալէպի ձեռնարկին :

ՎԱՀԷ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԺՈՂՈՎԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

●

ԱՆԳԼԻԱ ՕԳՆԱԿԱՆ ԶՕՐՔ ԿԸ ՂՐԿԷ.— ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՄԷՋ.— «ԵԹԷ ՆՈՅՆ ԻՍԿ ԱՄԲՈՂՋ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ...» :

Անգլիական կառավարութիւնը վերջին փորձ մը կատարելով, Գչ. օր առաջարկեց ինքնավարութիւն շնորհել Կիպրոսի, բայց անօգուտ: Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, Յունաստան շատ նեղ կը գտնէ առաջարկուած ինքնավարութիւնը, իսկ Թուրքիան՝ շատ լայն : Հետեւաբար, վերջնապէս ձախողած կը համարուի Լոնտոնի խորհրդաժողովը, որ կը շարունակուէր անցեալ երկուշաբթի օրէն ի վեր: Կը կարծուի թէ ժողովը պիտի փակուի այսօր, հինգշաբթի :

Երեքշաբթի օր, երբ Անգլիոյ արտաքին նախարարը կը փորձէր միջին ճամբայ մը գտնել, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը վճռապէս յայտարարեց թէ կը մերժէ թէ ինքնորոշման իրաւունքը եւ թէ ինքնավարութիւնը: Անգլիական բանաձեւին համաձայն, եթէ ինքնավարութիւն շնորհուի, Կիպրոսի յունական մեծամասնութիւնը գերակշիռ դերք պիտի ունենայ կառավարութեան մէջ, որ պիտի բաղկանայ երեսփ. ժողովէ մը եւ վարչապետէ մը, յարեւման Մալթայի: Յունական պատուիրակութիւնը, որ նախապէս դժգոհ էր Անգլիայէն, այժմ սաստկապէս լարուած է Թուրքիոյ դէմ :

× Անգլիոյ ծովային նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ չորս մարտանաւեր Մալթայէն ճամբայ ելած են դէպի Կիպրոս, երեսուն սպաներով եւ վեց հարիւր նաւաստիներով, իբրեւ օգնական անգլիական զօրքին:

Սեպտ. 6ին անգլ. զօրքը խիստ հետապնդումներ կատարեց Նիկոսիոյ մէջ, ահաբեկիչներ եւ զինամթերք փնտռելով : Խուզարկութիւններ կատարուեցան նոյնիսկ աղբանոցներու եւ ստորերկրեաներու մէջ: Նոյն օրը յունական գաղտնի կազմակերպութիւնը թռուցիկներ կը ցրուէր, ազդարարելով. — «Բրիտանացիներ, չէք կրնար խեղդել մեր ազատագրական շարժումը, նոյնիսկ եթէ ամբողջ բրիտանական բանակը Կիպրոս փոխադրէք»: Այս գործողութեան ընթացքին խուզարկուեցան 1400 տուներ :

ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Յուսաբեր»էն ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Աղեքսանդրիոյ «Յառաջդիմասէր» Միութիւնը գնած է իր նոր Ակումբին շէնքը, 12·000 եգիպտ. ոսկիի (12 միլիոն ֆրանք), Ռամլէի հայաշատ շրջանին մէջ (Քան տը Սեղար) :

Շէնքը ունի 2370 քառ. մեթր տարածութիւն, վիլլա եւ ընդարձակ պարտէզ :

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, անցեալ Մայիսին էր որ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ մասնաւոր շէնք մը գնել, իբրեւ Մշակոյթի Տուն :

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ՏՈՔԹ. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պոլսոյ վերջին թղթարերէն ցաւով կ'իմանանք թէ Օգոստոս 31ին մեռած էՏքթ. Պաղտասար Մանուկեան, անդամ Ազգ. Կեդր. վարչութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտ. 3ին, Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, նախագահութեամբ Գարեգին պատրիարքի :

ԱՆԳԼԻՈՅ տնտեսական եւ ելմտական տագնապը այնքան ծանրացած է որ, վարչապետը որոշեր է կրճատել զինուորական ծախքերը: Այս առթիւ ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին յառաջիկայ Հոկտեմբերին :

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ կը ծաւալին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Մասնաւորապէս պահանջկոտ դարձած են մետաղագործական բանուորները, Փարիզէն մինչեւ գաւառ : Լուարի գործատէրերը փակած են իրենց հաստատութիւնները : Գործադուլի շարժումը կը ծաւալի Տիժոնի մէջ: Սէնթ Էթիէնի հանքագործները եւ մետաղագործական բանուորները դադրեցուցին աշխատանքը: Կը վախցուի որ կացութիւնը աւելի ծանրանայ մինչեւ Հոկտեմբեր :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ տասը դեսպաններ, որոնց եօթը ոչ-համայնավար երկիրներ կը ներկայացնեն, այցելեցին Խ. Միութեան հիւլէական ուժի կայանը: Մեքենաները կը բանէին ի պատիւ այցելուներուն: Կայանը կը գտնուի եղեւնի անտառի մը մէջ, Մոսկուայէն 120 քիլոմեթր հեռու :

1937ԻՆ ԾՆԱԾ (յունուար 1էն դեկտ. 31) զինուորցուներու ցուցակագրութիւնը պիտի կատարուի Հոկտ. 3էն սկսեալ :

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Շատով յայտնի դարձաւ, որ Կիւլպէնկեանը ուզած էր որոշ բարեփոխութիւններ մտցնել եւ, առաջին հերթին ժողովրդական ոգի ու գործելակերպ մտցնել «Վսեմաշուքներու» հաստատութեան մէջ, բայց հանդիպած էր մալէզ – խլէզներու դիմադրութեան։ Կը պատմէին, թէ Կիւլպէնկեան վրդովուած էր ի տես Բարեգործականի վարիչ – տնօրէնի սարկամտութեան, որ միշտ իր մեծաւորներուն կը դիմէր սարկամիտ խոնարհումներով եւ «վսեմաշուք»ով ։

— Վսեմաշո՞ւքս որն է, պայթած էր նոր նախագահը, մարդու պէս խօսեցէք ինծի հետ, ես ալ ձեզի նման մարդ եմ ..

Եւ չգիտնալով Բարեգործականի մէջ տիրող հեղձուցիչ մթնոլորտին, անհնար համարելով մաքրել այդ մթնոլորտը, ձգած հեռացած էր՝ յաւերժացնելով մալէզ – խլէզներու տիրակալութիւնը ։

Այսօր նոյն խնդրի առջեւ կեցած չէ՞ Բարեգործականի նոր նախագահը։ Անշուշտ, Կիւլպէնկեանի դասը պիտի ծառայէ իրեն, որպէս խրատ։ Ճիշդ է, պայմանները այժմ զգալապէս փոխուած են, եւ մալէզ – խլէզներու ակռաները թափուած կ'երեւին, բայց — Ուէյթ էնտ սի, տեսնենք ...

Ուրիշ անգամ մը Մովսէս Աճէմեանը բերաւ տրցակ մը նամակներ. Կիւլպէնկեանը ստացած էր ծանօթ անձէ մը։ Քրէական բնոյթ կրող գործ մըն էր։ Եւ Կիւլպէնկեանը կրնար դիմել ոստիկանութեան, բայց որովհետեւ այդ դիմումը, իր համոզումով, կրնար անդրադառնալ Դաշնակցութեան վարկի վրայ, յարմար նկատած էր մեր ուշադրութեան յանձնել. ինծի վիճակուեցաւ քննել այդ ոստիկանական վէպերուն յարմար նիւթը ։

Ծանօթ ձեռքով եւ ծանօթ ոճով գրուած վեց եօթը նամակներ էին։ Հեղինակը, ինքնաշարժներու կառածի տէր նախկին Դաշնակցական մըն էր։ Մարդը, երեւի պատմութեան առջեւ պարզերես ըլլալու մտահոգութեամբ, նամակներու պատճէնն ալ հանած եւ խնամքով պահած էր իր տոմարներու մէջ։

Նամակագիրը կը յայտնէր Գալուստ Կիւլպէնկեանին, իբրեւ ազգի մեծի, թէ Փարիզի մէջ գումարուած էր համազգային ժողով մը, որուն մասնակցած էին Հայաբնակ բոլոր երկիրներէն երեւելի անձեր ։ Ժողովը քննած էր հայութեան փրկութեան վերաբերող հարցեր, քուէարկած էր կարեւոր որոշումներ, գծած է գործունէութեան ծրագիր մը, պիւտճէ եւ ընտրած գործադիր մարմին մը ։ Մարմնի նախագահ եւ ազգի պետ միաձայնութեամբ ընտրած էր Գալուստ Կիւլպէնկեանը։ Եւ, իբրեւ նամակի հեղինակին, յանձնարարած էր տեսակցութիւն մը ունենալու Կիւլպէնկեանի հետ, այդ առթիւ ։

Առաջին նամակի պատասխանը չստանալով, յաջորդ նամակներով պարոնը կը ջանայ համոզել Կիւլպէնկեանը, ընդունիլ իրեն առաջարկուած պաշտօնը եւ յանձն առնել նիւթական պարտականութիւններ ալ՝ ազդարարելով միաժամանակ, որ մերժումը պէշ հետեւանքներ կ'ունենայ Կիւլպէնկեանի համար ։

Քննութեան ընթացքին պարզուեցաւ, որ «Համազգային ժողովը» իր մանրամասնութիւններով նամակագրի երեւակայութեան արդիւնք էր։ Պարզապէս մարդը նեղ վիճակի մատնուած էր նիւթական դժուարութեանց պատճառաւ եւ այդ միջոցին կը յուսար բան մը փրցնել Կիւլպէնկեանէն ...

Վերջին պատերազմի հետեւանքով Աճէմեանը կը գտնուէր Նիւ Եորք։ Այս դէպքի մասին ալ խօսք եղաւ իրեն հետ ։ Կիւլպէնկեանը պահ մը լուրջ կերպով մտածած է, նամակները յանձնել ոստիկանութեան եւ շատ գոհ մնացած է իմանալով, որ Դաշնակցութիւնը ոեւէ կապ չէ ունեցած հարցի հետ ։

Նոյն Աճէմեանը կը հաւաստիացնէր, որ Կիւլպէնկեանը քանիցս ըսած է իրեն, թէ մտադիր է իր հարստութիւնը նուիրել ազգին, միայն կը փնտռէ ապահով ձեւ մը ։ Այժմ կը տեսնենք այդ ապահով ձեւը — Կիւլպէնկեան մշակութային հիմնարկութիւն մը, Փորթուգալի մէջ ։

Միջազգային նման հիմնարկութիւններ շատ կան զանազան երկիրներու մէջ — Ռոքֆէլլըր, Քարնէկի, Ֆորտ, Նոպէլ եւայլն։ Մէկ հատ ալ կ'աւելնայ Կիւլպէնկեան անունով։ Մարդկութեան համար, անշուշտ, բարիք մըն է այդ ձեռնարկը, բայց որքան աւելի մեծ ու սիրելի պիտի դառնար Կիւլպէնկեան անունը հայութեան սրտին, եթէ ան իր տարիներու վաստակի արդիւնքը նուիրէր հարազատ հայ ժողովուրդին։ Փորթուգալը առանց անոր հարստութեան ալ հարուստ է, իսկ հայ ժողովուրդը ...

Ցամենայն դէպս, սպասենք եւ տեսնենք, ի՞նչ մանրամասնութիւններ երեւան պիտի գան իր կտակէն։ Երբեմն «անյոյսին յուսովէն» ալ յոյսեր կը ծագին։ Թերեւս Փորթուգալի մէջ հիմնուած Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան ղեկավարները, ի յարգանս հայ հիմնադրի, հայութեան ալ բաժին հանեն, չէ՞ որ ծառայել հայութեան կը նշանակէ ծառայել մարդկութեան, ըսած է բարեմիտ օտարական մը ։

Բայց ինչ որ ալ ըլլայ մարդոց վերաբերումը դէպի հանգուցեալի գործն ու յիշատակը, ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ Գալուստ Կիւլպէնկեան հայկական հանճարի մէկ հզօր արտայայտիչը հանդիսացաւ ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԸ

(Ամփոփուած Երեւանի « Գրական Թերթ»էն)

Ամբողջ աշխարհին ծանօթ են ծովանկարիչ Յովհ. Այվազովսկիի նկարները ։ Խ. Միութեան բոլոր թանգարաններու մէջ կան իր նկարները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ մասնաւորներու հաւաքածոներուն մէջ։ Իր հռչակաւոր «Իններորդ Ալիքը» կը գտնուի Լենինկրատի ռուսական թանգարանը, «Սեւ ծով»ը՝ Մոսկուայի Տրեխեակովեան պատկերասրահը՝ իսկ Հայաստանի պետական պատկերասրահը «Նափոլիի ծովածոցը», «Ծովային անդորր»ը եւ ուրիշ անմահ գործերը։

Ճիշդ է որ այս մայրաքաղաքներու մէջ բաւական թիւով նկարներ ունի Այվազովսկին, բայց իր գործին լիուլի ծանօթանալու համար պէտք է այցելել Թէոդոսիայի պատկերասրահը ։

Այդ սրահը որ բացուած է 75 տարի առաջ, 1880 Օգոստոս 1ին, նկարիչը ինք հիմնած է, յարական իշխանութեան օրով, երբ, ինչպէս կ'ըսէ Ա. Չեխով, «Կը վախնային բարձր խօսիլ, նամակ գրել, գիրք կարդալ, կը վախնային օգնել աղքատներուն եւ կարդալ – գրել սորվեցնել»։ Այս պայմաններուն մէջ գեղարուեստական գործին ծառայելու նուիրուած այդպիսի հաստատութեան մը հիմնարկումը, մեծ համարձակութիւն եւ հակապէս ազնիւ քայլ մը կարելի է նկատել։

Ռուսաստանի ամենահեռաւոր ծայրերէն եւ արտասահմանէն ալ բազմաթիւ այցելուներ կուգային Թէոդոսիա, այցելելու նկարասրահը, ուր «Ծովերու երգիչը», Այվազովսկի կը ցուցադրէր իր բոլոր գործերը, զանոնք ուրիշ քաղաքներ ղրկելէ առաջ ։

Պատկերասրահը քաղաքին գեղարուեստական կեդրոնն էր, ուր կը հաւաքուէին վարպետին աշակերտները, բարեկամները եւ նկարիչներ։ Սրահը կը ծառայէր նաեւ թատերական եւ երաժշտական հաւաքոյթներու։ Այվազովսկիի հիւր եկող յայտնի արուեստագէտներ, ինչպէս նշանաւոր ռուս դաշնակահար եւ հեղինակ Ա. Ռուբինշթայն, լեհ ջութակահար, Գ. Վենեավսկին, մեծ ողբերգակ Պ. Ադամեանը եւ երիտասարդ երաժշտագէտ Ալ. Սպենդիարեան եւ ուրիշներ իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին ։

Նկարասրահը բացուած առեն սակաւաթիւ նկարներ միայն կային, հազիւ 49 հատ, զորս իր մահուան առեն 1900ին, կտակած էր Թէոդոսիա քաղաքին։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն վերջ, երբ սրահը պետականացաւ ասդին անդին ցրուած նկարները հաւաքուեցան, եւ այժմ Այվազովսկիի 389 եւ ուրիշ նկարիչներու գործերէն 1700 նկարներ կան հոն։

Բ. Աշխարհամարտին երբ վտանգուած էր Թէոդոսիան, Այվազովսկիի նկարները ղրկեցին Երեւան, որոնց մէջ «Արարատ լերան հովիտը», «Սեւանայ լիճը», «Հայ ռազմիկի երդումը», «Խրիմեան Հայրիկը», «Էջմիածնի շրջակայքում», «Հայ ժողովուրդի մկրտութիւնը» եւ քանի մը ուրիշ նկարներ հայկական որոշ դրոշմ ունին ։

Մեծանուն նկարիչը միշտ կապ պահած էր հայ հասարակութեան, հայ մշակոյթին, անոր ականաւոր ներկայացուցիչներուն հետ։ Հայ ժողովուրդի դժբախտ վիճակը միշտ կը յուզէր արուեստագէտը։ Մինչեւ պատերազմի վերջ Երեւան մնացին նկարիչին գործերը, Խրիմի ազատագրումէն վերջ ամբողջութեամբ վերադարձուեցաւ Թէոդոսիա։ Նախապէս մէկ դահլիճ ունէր «Տունը», իբրեւ նկարներու ցուցադրավայր։ Այժմ ամբողջ տունը յատկացուած է նկարիչին գործերուն ։

Գլխաւոր պատկերասրահին մէջ կախուած է Այվազովսկիի նշանաւոր մէկ նկարը որ մեծ ուշադրութիւն կը գրաւէ, « Ալիքներու մէջ» (282, Սմ. × 425 Սմ), զոր արուեստագէտը նկարած է 81 տարեկանին։ Վարպետը այդ ծերունի վիճակին մէջ ցոյց տուած է ապշեցուցիչ ճարտարութիւն մը եւ յստակ տեսողութիւն։

Հայ նկարիչը Սեւ ծովու ռուսական նաւատորմին կապուած է եղեր իր ամբողջ կեանքի ընթացքին եւ ստացած է «Ծովային գլխաւոր սպայակոյտի առաջին նկարիչ » տիտղոսը ։

1853 – 56ի Խրիմի պատերազմին, Սեւաստապոլի մէջ պաշարուած էր եւ այդ պատմական շրջանը արտայայտուած է իր բազմաթիւ նկարներով ։

Աչքի կը զարնէ նաեւ նոյն պատկերասրահին մէջ «Սեւ ծովեան նաւատորմը Թէոդոսիայի մէջ», նկարուած 1890ին, երբ Այվազովսկի 73 տարեկան էր։ Նկարը ետ դարձած է մինչեւ 1846, իր երիտասարդական տարիներուն, երբ կը տօնուէր իր նկարչական գործունէութեան տասնամեակը։ Նոյն թուականին ծովանկարիչը մեծարելու համար Թէոդոսիա եկած են Սեւ ծովեան նաւատորմէն վեց մարտանաւերը, Վ. Կոռնիլովի հրամանատարութեամբ ։

Այս պատմական դրուագն է իր այդ ուշագրաւ կտաւին նիւթը։

Կան տակաւին բազմաթիւ թանկագին նկարներ Թէոդոսիայի պատկերասրահին մէջ ուր ամէն տարի կ'այցելեն հազարաւոր արուեստասէրներ, ամէն ազգէ, հիանալով հանճարեղ նկարիչին ստեղծագործութեանց վրայ ։

Լ. ՎԱԳՆԵՐ

Ս. ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Տեղական շաբաթաթերթի մը աշխատակիցը կը գրէ թէ Երուսաղէմի Ս. Գերեզմանի կամ Յարութեան եկեղեցին պիտի նորոգուի համաձայն աւանդութեան ։ Այս տաճարը, որ շինուած է բիւզանդական եւ լատին – հռոմէական ձեւով, կը ներկայացնէ Քրիստոսի վերջին օրերը — Խաչի ճամբան, Խաչելութիւնը Գողգոթայի վրայ, Թաղումը եւայլն։ Անոր մէջ հաւասար իրաւունքներ ունին Հայերը, Յոյները եւ կաթոլիկները, որոնց կրօնաւորները գիշեր ցերեկ հսկողութիւն կը կատարեն ։

Վերջերս երեք հասարակութիւնները կոչ մը ուղղեցին զանազան ազգերէ բաղկացած ճարտարապետներու յանձնախումբի մը, որ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարեց Օգոստոս 18էն 25։ Ֆրանսացի ճարտարապետը, Թրուվլօ, կը ծանուցանէ թէ շէնքին վիճակը այնքան ալ երկիւղալի չէ եւ թէ վերանորոգումը սահմանափակ պիտի ըլլայ։ Պարզապէս պիտի մաքրեն կարգ մը աւելորդ (մակաբոյծ) շինութիւններ, ներքին թէ արտաքին, որոնք թէ կը խճողեն եւ թէ կ'այլանդակեն ընդհանուր տեսքը ։ Պիտի վե –

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Ի՞նչ դաղտնի, դարշելի միտք ունէր։ Ես չէի կրնար գուշակել։ Սակայն հայրս կ'ըմբռնէր ամէն բան ։ Եւ ծունկի եկաւ ջարդարարներուն առջեւ, աղերսեց, խոստացաւ տալ ինչ որ ունէր, յանձն առաւ իրենց հաշւոյն աշխատիլ ձրի, միայն թէ կամ միասին տանէին ամէնքը, կամ այստեղ ձգէին իր հարազատները։

Ի՞նչ իրար անցեր ես, ըսաւ մեր «բարեկամ»ը շնական քմծիծաղով մը։ Դժոխք չեն երթար, մի վախնար։ Երբ կառավարութիւնը խստիւ կը փնտռէ բոլորը Տէր Զօր ղրկելու համար կրնա՞մ ձեզ « Թապուր»ով հոս պահել։ Բարեկամներ են, եկեր ամէն մէկը մէկ մէկ հատ պիտի տանի պահելու համար ...»։

Հայրս չէր հաւատար ։ Իր կինը, զաւակները հոս ու հոն, այդ աւազակներուն ձեռքը։ Անկարելի էր։ Ատոր համար ալ երբ ծեծով ու բռնութեամբ դուրս կը հանէին զանոնք, կատղած վագրի մը պէս ճեղքեց բազմութիւնը, հասաւ մինչեւ մեծ դուռը, ու կռնակը տուած անոր կանգնեցաւ պարզ ու վճռական, — « ... Մահ, կախաղան, դժոխք, այո, բայց բոլորս միասին ... Նախ մեռցուցէք զիս, ապա ըրէք ինչ որ կ'ուզէք ընել անոնց »։

« Ներկայ տասնեակ մը Թուրքերը պաշարեցին հայրս, բռնեցին կաշկանդեցին անոր բազուկներն ու սրունքները, ու լաւ մը ծեծելէն վերջ գլորեցին այս սրահը»։

« Ես ականատես այս բոլորին, գրեթէ ցնորած, բոլոր ուժովս կը պոռայի եւ պատէ պատ կը զարնէի ինքզինքս, բայց, ոչ գթացող եւ ոչ ալ լսող կար»։

... « Անցան օրեր ու շաբաթներ, մենք կը գտնուէինք նոյն զարհուրելի վիճակին մէջ։ Մեր «բարեկամ»ը կամ «բարերար»ը կարծես ոչինչ պատահած ըլլար, միշտ զուարթ, ամէն երեկոյ խրախճանք կը սարքէր իր ծանօթներով եւ կ'արբենար»։

«Այդ օրերուն մեր անյոյս վիճակին մէջ մէկ բախտ ունէինք — երկուքս քով քովի գիշերելու բախտը ։ Ամէն երեկոյ, երբ մութը իջնէր կրնայի հօրս մօտ երթալ եւ գիշերը հոն անցընել։ Սրունքները եւ թեւերը միշտ կապուած, մութին մէջ միշտ միեւնոյն անկիւնը, հին կարպետի մը վրայ նստած, կռնակը պատին իր ցաւի դալարումներուն մէջ կը տուայտէր ու կը խոկար ... Երբ ներս կը մտնէի հազիւ կրնար շտկուիլ գլխս համբուրելու համար։ Այսօր, երբ կը մտաբերեմ այդ բոլորը, չեմ կրնար բացատրել թէ, ինչո՞ւ փորձն իսկ չէի ըներ կապանքները քակելու »։

Պահ մը կանգ առաւ, սրբեց իր թարթիչներէն կախուած արցունքները, եւ յետոյ շարունակեց ։

« ... Իրիկուն մը, շարաբաստիկ իրիկուն մը, — երբ մենք մեր ցաւին ու խոկումներուն անձնատուր քնանալ կը փորձէինք, յանկարծ, շունը ներս մտաւ ։ Ինչո՞ւ, տարաժամ, անակնկալ այցելութիւնը ։ Հայրս կապանքի տակ դնելէ ասդին առաջին անգամն էր որ կը հանդիպէր ։

Մենք սարսափած աւելի սեղմուեցանք իրարու », «Բարի երեկոյ», ըսաւ հանդարտօրէն ։

— Մի վախնաք, ձեզի պէշութիւն ընելու համար չեկայ։ Եթէ խօսք տաս որ — դարձաւ հօրս — առաջին օրերուն խենդութիւնները պիտի չկրկնես, կապանքներդ կը քակեմ »։

« Հայրս չպատասխանեց, ոչ իսկ գլուխը վեր բարձրացուց ։ Ես առաջ նետուեցայ, փաթթուեցայ անոր սրունքներուն եւ բոլոր սուրբերու անունով աղաչեցի որ ազատ արձակէ զայն ։ Աղերսանքնե՞րըս, թափած առատ արցունքնե՞րս, թէ՞ այլ ինչ... Գազանը թոյլ տուաւ որ քակեմ հօրս կապանքները։ Օրերով սեղմուած հաստ պարաններուն տեղերը ածուխի պէս սեւցած էին։ Մարմինը ամբողջովին այլանդակուած էր սպիներով » ։

« Զարմանալի ... կակուղ, շողոքորթ լեզու մը սկսաւ գործածել։ Ըսաւ թէ մեր վիճակէն շատ բան պիտի բարեփոխուէր, առաջարկեց որ վերի սենեակը ելլէինք միասին սուրճ մը առնելու համար։ Անտարակոյս այս բոլորին տակ ալ նենգ բան մը ծածկուած էր ։

« Վեր ելանք, տեղ գրաւեցինք կլոր սեղանին շուրջ ։ Ես միշտ լալատես, հայրս միշտ մռայլ եւ կասկածամիտ ։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

•

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Որոշուած ժամուն ներկայ էին ի Նպաստ Ն. Փալանճեան ճեմարանին հանգանակութիւն կատարող մասնախումբի անդամները եւ անդամուհիները:

Սաստիկ տաք էր օդը, եւ սակայն շատ սիրելի էր գործը, որուն համար անդամներէն եւ անդամուհիներէն երեքը գոհած էին իրենց արձակուրդի հանգիստը:

Պուլվար Օտտօ արուարձանը խիտ-ալխ բանուորական թաղ մըն է, եթէ նկատի չառնենք ափ մը փոքր առեւտրականներ (նպարավաճառ, մսավաճառ եւն.):

Այս թաղը ատեն մը՝ առաջին կը հանդիսանար իր դպրոցով եւ ազգօգուտ ձեռնարկներով:

Թաղը ունէր նաեւ իր մատուռը, առանձին քահանայ, իսկ դպրոցը երեք ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ: Աշակերտներու թիւն էր 250:

Տարիներու ընթացքին պատահած փոփոխութիւններէն ազդուեցաւ նաեւ այս թաղը:

Ըսի որ բանուորական թաղ մըն է:

Բայց ազգային ձեռնարկներու մէջ եթէ ան՝ առաջինը չէ այժմ, վերջինն ալ չէ:

Մեր կատարած հանգանակութեան ընթացքին, երեւան եկաւ, որ դեռ տախտակէ տնակներու, անշուք բնակարաններու մէջ բնակող մեր այս հայրենակիցները վառ կը պահեն ազգ. ոգին: Ի հարկէ այս թաղին մէջ ալ կան գեղեցիկ շէնքերու տէր կամ վայելուչ բնակարան ունեցողներ, բայց մեծամասնութիւնը զուրկ է տարրական յարմարութիւններէ:

— Այս տունը չմտնենք, կ'ըսէ ընկերներէն մէկը, տարեց կին մըն է բնակիչը, աշխատող ձեռք չունի...

Դեռ խօսքը չլրացուցած, դրան ետեւէն դուրս կ'ելլէ մամիկ մը ու սրտնեղած կը կանչէ, — Մենք ալ Հայ ենք, ես ալ կ'ուզեմ «Հայոց մեծ դպրոցին» նուէր մը ընել, իմ քիչը դուք չատ տեղ ընդունեցէք ու կը ստիպէ որ երկու հարիւր Փրանքը առնենք:

Ուրիշ մամիկ մը, բակին մէջ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէ հանգանակողներու բացատրութիւնները եւ առանց հրաւէրի պատասխանելու կը բերէ երեք հարիւր Փրանք ու կը ստիպէ որ առնեն:

Ու կը պարզուի որ աս ալ օգնական մը չունի, իր միմնուճար զաւակը հիւանդանոցը կը գտնուի:

Կ'ուզեն չընդունիլ մամիկին նուէրը, բայց ի՞նչ համարձակութեամբ եւ ի՞նչ իրաւունքով վիրաւորել մամիկը եւ չընդունիլ «այրի կնոջ» լուման:

Ուրիշ մը որ վարձակալ մըն է, ընտանիքի հայր, խնդումերես կը դիմաւորէ մեզ, ներս կը հրամցնէ եւ աւանդական հիւրասիրութեամբ, կը ստիպէ որ բան մը խմենք, նախընթրիք ընենք, յետոյ խօսինք գործի մասին:

— Ժամանակ չունինք կ'ըլլայ պատասխանը: Բայց Նուիրատուն կը հանէ երեք հազար Փրանքը ու կը դնէ սեղանին վրայ:

Ահա նաեւ ուրիշ մը, երկյարկանի շէնքի մը տէր: Կ'ըսեն թէ հարուստ է, ճոխ սեղանի մը առջեւ բազմած:

Խոժոռ նայուածք մը եւ կոպիտ մերժում:

Երիտասարդ խմատակ մըն ալ յայտարարեց՝ ես սկզբունքով հակառակ եմ արտասահմանի մէջ բարձրագոյն դպրոցներ ունենալու, քանի որ Հայաստանի մէջ չատ կան՝ այդ տեսակ դպրոցներ:

Ձենք վիճիր, իր երիտասարդ կինը կը կարմրի, կը նայի ամուսնոյն աչքերուն, դրամապանակը ձեռքը: Բայց ամուսինը անդրդուելի է: Ու կը թողունք որ իր դըրացիները պատասխանեն իրեն:

Այս տխեստիկէն բաժնուելով, կը հանդիպինք տարեց, Թրքախօս հայրենակցի մը: Ձի հասկնար մեր բացատրութիւնները, բայց կ'ըմբռնէ թէ բարի գործի մը համար է որ իրեն կը դիմենք:

— «Լեզուս Թուրքերէն է, բայց հոգիս ու սիրտս Հայ են», կ'ըսէ ու հազարնոց մը կը նուիրէ, թելադրելով նաեւ իր ազգականին, որ նոյնպէս հազարնոց մըտար:

Սերաստացիի մը տունը կը մտնենք: Անդրանիկի կամաւորներէն է, կ'ընթրէ. խոր հրճուանքով եւ հիւրասէրի մը անկեղծութեամբ կը խնդրէ որ մասնակցինք իր սեղանին: Ներողութիւն կը խնդրենք ու մէյմէկ ծխիկ վառելով կը բաւականանանք: Իր սրտաբուխ նուէրը՝ երկու հազար Փրանք:

«Մեր աղային ալ գացէք» կը պատուիրէ:

Հանգանակիչ Կեդր. յանձնախումբը յայտարարած էր թէ ամէն Հայու պիտի դիմուի եւ հարիւր Փրանքն ալ դեր մը կը կատարէ մեր ձեռնարկին մէջ: Այդ իսկ պատճառով, տունէ տուն եւ փողոցէ փողոց կը պտտինք, մեր պարտականութիւնը լրիւ կատարելու համար:

Մեր ճամբուն վրայ մեծ խանութի մը առջեւը կը գտնուինք: Գործատէրը քանի մը բանուորներ ունի: Հայերէն խօսելու չի գիջանիր, թէեւ իր գիտցածն ալ Փրանսերէն չէ: — Ես թերթ չեմ կարդար, այդ տեսակ բաներով չեմ հետաքրքրուիր, կ'ըլլայ պատասխանը...

Երկրորդ օրը իրիկնապահին՝ կը տեսնենք որ մասնախումբին անդամուհիներէն մէկը օգտուելով խաւարէն, կօշիկները հաներ ու բոպիկ կը քալէ, կօշիկը վէրք մը բացեր է իր ոտքին, բայց կը չարունակէ քալել անտրտունջ:

Մօտ հարիւր ընտանիքի այցելեցինք, բոլորն ալ ուրախ, հպարտ որ մեծ դպրոց մը ունին Հայերը: Տուին ինչ որ կրնային, մաղթելով որ ուրիշ բարձր դըպրոց մըն ալ ունենան Հայերը, մէկ կը հազար գտնայ եւ դեռ ինչ օգնութիւններ ու քաջալերական խօսքեր...

Հարիւրէն երեքը մերժում, չկամութիւն կամ անտարբերութիւն, ի՜նչ փոյթ:

Եւ երկու օրուան ընթացքին Պուլվար Օտտոյի արուարձանը իր շրջանով Ն. Փալանճեան ճեմարանին նուիրեց 81.500 Փրանք:

Հայկական ոգի, ահա բուն գաղտնիքը այս յաջողութեան:

Հայկական ոգի, հարսին ու կեսուրին, ծերին ու երիտասարդին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Պէզազեան վարժարանը, որ հիմնուած էր յիսուն տարի առաջ, Պ. Պօղոս Պէզազեանի կողմէ, համայնքին փոխանցուած է իր բոլոր գոյքերով: Վարժարանը Պաքրքէօյէն (Մաքրիգիւղ) փոխադրուած էր Բանկալթի, եւ բարեկամներու աջակցութեան չնորհիւ 150 աչակերտներ ձրի ուսում կը ստանային: Վարժարանը հիմնադրին զաւակին կողմէ ազգին փոխանցուած է առանց փոխարինութեան եւ նոր տարեշրջանէն սկսեալ պիտի մատակարարուի Բերայի Թաղ. խորհուրդին կողմէ:

ՊՈԼՍՈՅ Թերթերը կը գրեն թէ Ս. Խաչ դպրեվանքի յարակից մասերը պիտի ընդարձակուին, համաձայն արոշ ծրագրի մը: Անցեալ տարի ապահոված էին յարակից գետինը: Պաշտօնական մարմիններու մօտ պէտք եղած դիմումը կատարուած ըլլալով, մօտերս պիտի ձեռնարկուի շինութեան: Ծախքերը պիտի հոգան ազգ. հաստատութեանց սնտուկները:

ԶՕՐ. Հ. ՄԱԼՈՅԵԱՆ, Սուրիոյ ոստիկան զօրքի նախկին հրամանատար, որ այժմ անդլ. օգնական ընկերութեան տնօրէնն է, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած է (լեղիի բորբոքում) Տոքթ. Ե. Ճիտէճեանի ձեռքով: Գործողութիւնը անցած է չատ յաջող եւ զօրավարը կ'ապաքինի Պէյրութի ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ: Իրեն այցելած են Լիբանանի առաջնորդ Խորէն եպս. Բարոյեան եւ կաթող. տեղապահ Խադ արք. Աջապահեան:

ՀԱԼԷՊԻ առաջնորդը, Զարեհ եպիսկ. եւս նշադեղձի գործողութեան մը ենթարկուած է, նոյն յաջողութեամբ: Արագ ապաքինում կը մաղթենք մեր երկու բարեկամներուն:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Պոլսոյ թերթերէն ցաւով կ'իմանանք թէ մեռած է «Ճէրիտէի Շարքիյէ» եւ «Սուրհանդակ» թերթերու տէր եւ տնօրէն Տիգրան Ճիվէլէկեանի որդին, Յակոբ, իրաւագէտ խորհրդական Պանքօ տի Ռոմայի:

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ԵՒ ԲԻՒԹԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Պրուսայի եւ Բիւթանիոյ շրջաններու հայութեան ամբողջական պատմութիւնը հրատարակելու նպատակով, Հալէպի մէջ կազմուած է Կեդր. յանձնախումբ մը, որուն անդամներն են.— Պ. Պ. Միհրդատ Տիգրանեան, պատուակալ նախագահ (Նիկոմիդիացի, Մ. Նահանգներ), Սարգիս Սելեան, ատենապետ (Օվաճըգցի), Գրիգոր Երէցեան, ատենադպիր (Սէօլէօզցի), Վահան Վարդանեան, գանձապահ (Կէօլտաղցի), Յարութիւն Զագրեան, հաշուապահ (Կէօլտաղցի), Մինաս Թէօլէօլեան, գիւանապետ (Պարտիզակցի):

Հրատարակուելիք գիրքը պիտի ունենայ հետեւեալ բաժինները.—

ա) Պատմական ակնարկ մը հինէն մինչեւ մեր օրերը: բ) Ազգագրական եւ տեղագրական: գ) Կենցաղային եւ լեզուական: դ) Մշակութային եւ տնտեսական: ե) Հանրային եւ ընկերային: զ) Հերոսամարտեր:

Հրատարակելիք գիրքը պիտի կոչուի, «Պատմագիրք Պրուսայի եւ Բիւթանիոյ հայութեան»:

Սոյն «Պատմագիրքը» պիտի ընդգրկէ, հետեւեալ բոլոր գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու պատմութիւնը, բարբառները, աւանդութիւնները եւայլն.—

Աֆիոն Գարահիսար, Ատափազար, Արսլանպէկ, Աղհիսար, Արմաշ, Ասարճըգ, Գընճըլար, Ենիճէ, Եալովա, Ենիպազար, Գուրտ Պէլէնկ, Էշմէ, Էսկիշէհիր, Էտինճիկ, Թամլըգ, Ժամավայր, Թիւրքմէն, Իզնիկ (Նեկիա), Իզմիտ (Նիկոմիդիա), Խարսախ, Խասկալ, Կէյվէ, Կէօլտաղ, Կիւրլէ, Համիտիյէ, Ճարահ, Մուրատչայ, Մխալըճ, Մեծ Նոր Գիւղ, Մանուչակ, Մարմարճըգ, Մէրտէկկէօզ, Նոր Գիւղ, Շախչախ, Չէնկիլէր, Չալկարա, Պարտիզակ, Պրուսա, Պանտրմա, Պալըքէսիր, Պէյնի, Պիլէճիկ, Սէօլէօզ, Սապանճա, Սապանճայի Նոր Գիւղ, Սիվրիհիսար, Տէօնկէլ, Տաղքէօյ, Տէօնկէլի Սուրբը, Տէվրէկ, Քէրէմէթ, Քէօթահիա, Օրթագիւղ, Օվաճըգ, Ֆէրիզլի, Գըլըճ Գիւղ, Խէնտէկ, Գարամուսալ, Եալադ Տէրէ, Ալընճա, Մուտանիա, Թէրվէնտ, Տիզճէ, Կէմլէյիկ:

Այսու կոչ կ'ընենք բոլոր մեր հայրենակիցներուն, որպէսզի առանց դաւանական եւ կուսակցական խտրութեան իրենց մօտ գտնուած նիւթեր, նկարներ, վաւերաթուղթեր, յուշեր, նոյնիսկ վերոգրեալ անուններէն մէկն ու միւսը ընդգրկող հրատարակուած գիրքեր տրամադրեն կեդրոնական յանձնախումբիս, մինչեւ 1955 Դեկտեմբեր, այն հաստատ համոզումով որ, ղրկուածները խնամքով պիտի պահուին, ու գործի լրումէն վերջ պիտի վերադարձուին:

Պայման չէ գրագէտ ըլլալ, մեզի բերելու համար այս օժանդակութիւնը, կը բաւէ նիւթ մատակարարել: Կեդրոնական յանձնախումբը պիտի դասաւորէ եւ հրատարակելի վիճակի մէջ պիտի դնէ զանոնք:

Բոլոր նիւթական նուիրատուութիւնն-

բանաստեղծին մուտքերը, դիւրացնելով այցելուներու շրջագայութիւնը: Մասնաւորապէս պիտի վերցնեն ժթ. դարուն հաստատուած միջնորմները եւ սանդուղները: Եւ վերջապէս պիտի մաքրուին ծեփերէն սեւցած պատերը:

Ուրեմն, տաճարը ոչ պիտի քանդուի, ոչ ալ պիտի վերաշինուի, ընդհակառակն, պիտի վերածուի այն վիճակին ուր կը գտնուէր 1808ի հրդեհէն առաջ:

Այս առթիւ ըսենք թէ ծախքերը հաւասարապէս պիտի բաժնուին երեք հաստատութեանց միջեւ: Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը քանի մը ամիս առաջ Գ. Կիւլպէնկեանի դիմած էր, անհրաժեշտ գումարը ճարելու համար:

«ՅԱՌԱՃ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

•

Կազի փաշան տեղեկանալով որ այսքան լուրջ բարդութիւն մը ծագած է վարչապետ Իսմէթ փաշայի եւ Անկախութեան Ատեանին միջեւ, ցաւ զգաց եւ Ատեանէն հարկ եղած լուսաբանութիւնը ստանալէ ետք, հեռագրով մը Իսմէթ փաշայի հաղորդեց թէ իրաւունք եւ իրաւասութիւն չունի միջամտելու Անկախութեան Ատեանի տնօրինութիւններուն, եւ օրէնքը այս ուղղութեամբ բացորոշ է: Կազին յանձարեց որ Իսմէթ փաշան փութով Իզմիր գայ եւ չփման մէջ մտնէ Անկախութեան Ատեանին հետ, որ կը բաղձար ձերբակալել զինքը:

Վարչապետ Իսմէթ փաշա խսկոյն Իզմիր փութաց, այն պահուն ուր անկախութեան Ատեանը սկսած էր անջատ անջատ հարցաքննել մահափորձին գլխաւոր ամբաստանեալները, Շիւքրիւ, Ճանպօլատ, Ապիտին, Արիֆ, Ռասիմ Րիւշտիւ փաշա, Էտիպ, եւայլն:

Իսմէթ փաշա կայարանէն անմիջապէս գնաց Կազի փաշային մօտ ու երկարատեւ տեսակցութիւն մը ունենալէ վերջ, իրիկունը ներկայ եղաւ դատաւորներու մէկ մասին հարցաքննութեան: Լսեց մասնաւորաբար Զիա Խուրշիտի եղբօր Ֆախրի պէյի եւ Երզնկայի երեսփոխան Սապիթ պէյի յայտարարութիւնները, որով կ'ըսէին թէ ինչպէս տարի մը առաջ խառնուած եւ արգելք եղած էին Անգարայի մէջ ծրագրուած մահափորձին:

Այն ատեն Իսմէթ փաշա ըմբռնեց որ գործը կարծուածէն աւելի բարդ եւ կարեւոր է եւ նպատակայարմար է ձերբակալել նաեւ Քեազըմ Գարապէքիր փաշան: Իսմէթ փաշա յանուն վարչապետութեան պաշտօնագիր մըն ալ յղեց Անկախութեան Ատեանին, յաջողութիւն եւ կորով մաղթեց անոր եւ խնդիրը փակուեցաւ: Իրիկունը Իսմէթ փաշա Անգարա մեկնեցաւ:

Մինչ այդ, Անկախութեան Ատեանը, գրեթէ լրացուցած էր ամբաստանեալներու հարցաքննութիւնը եւ խորացուցած էր ոճրափորձի եւ քաղաքական դաւադրութեան քննութիւնները ու պատկառելի թղթածրար մը պատրաստած: Քեազըմ Գարապէքիր փաշայի նախնական հարցաքննութիւնն ալ վերջացած էր: Փաշան ըսած էր թէ որեւէ տեղեկութիւն չունի Կազիին դէմ մարքուած մահափորձէն:

—Գիտէինք թէ սիրով կապուած էք Կազի փաշային, հարցուցած էին, ինչո՞ւ, ի՞նչ պատճառով բաժնուեցաք ու չեղեցաք անոր ճամբէն եւ ձեր բարձր անհատականութիւնը մինչեւ այս տխուր դէպքերուն մասնակից ըրիք:

Գարապէքիր փաշա վարանումով պատասխանած էր.

— Նախապէս այդպէս էր, սակայն յետոյ որդեր մտան մեր միջեւ:

— Անուններ տուէք, յիշեցէք, պահանջած էին, բայց փաշան բաւարարուած էր ըսելով.

— Ինչպէս կը պատահի ամէն յեղափոխութեան ժամանակ, առաջին առթիւ իրարու հետ գործակցողները յետագային իրարմէ կը զատուին, կը կտորակուին այդպիսի մակարոյծներու պատճառաւ: Այն ընկերները, որ մինչեւ Լօզանի խորհրդաժողովը աշխատեցան ձեռք ձեռքի, այդ թուականէն ետք սկսան պառակտիլ:

Առաջին տարակարծութիւնը ծագեցաւ վարչապետ Ռաուֆ պէյի եւ Իսմէթ փաշայի միջեւ: Այնպիսի տիպարներ երեւան եկան մեր մէջ որ անհնար դարձաւ նախկին ընկերները միացնել Կազի եւ Իսմէթ փաշաներու ճամբուն: Ամէն օր մեր վրայ յարձակեցան, մեզի «սօֆթա»ներէն աւելի խաւարամիտ ըրին, թերթերու մէջ տեւականօրէն ցեխ արձակեցին մեր վրայ:

Համաձայն Անկախութեան Ատեանի գործադրիչ անդամներէն Գըլըճ Ալիի (որ վերջերս յիշատակներ հրատարակեց այս մասին), Կազիին դէմ արոշուած մահափորձէն տեղեակ էին Ռաուֆ, Ատնան, Սապիթ պէյերը, Ալի Ֆուատ, Րէֆէթ, նոյնիսկ Քեազըմ Քարապէքիր փաշաները, որոնցմէ ոմանք կրաւորական հակառակութիւն մը ցոյց տուած էին եւ այդքան միայն:

Սապիթ պէյ երբ Անգարայի մէջ ծրագրուած մահափորձին չուրջ առաջին առթիւ տեղեկութիւն առաւ, անմիջապէս լուր տուաւ իր մօտիկ ընկերներուն՝ Ալի Ֆուատ, Րէֆէթ փաշաներուն Ռաուֆ եւ Ատնան պէյերուն, որոնք վրդովուեցան, ծանրակշիռ հետեւանքը աչքի առջեւ բերելով: Այդ վրդովման ազդեցութեամբ է որ Ռաուֆ պէյ գիշերանց ելաւ եւ գնաց Ֆախրի պէյի տունը, դայն քունէն արթնցուց եւ ըսաւ.

— Շտապէ, եղբայրդ Զիա Խուրշիտ մահափորձ մը պիտի սարքէ եղեր այսօր Կազիին դէմ: Արգելք եղիր այս գործին: Արիֆին ապարանքը մարդ տարեր է:

(Շար.)

րըն ու թղթակցութիւնները կատարել, Ցանձնախումբիս ատենապետին հասցէով։ (ԿՆԻՔ)․—

Mr. Sarkis Selian, Pharmacie l'Aurore
Rue Tilel No. 55, Alep Syrie

«Միլլիյէթ» լրագրին հրատարակիչը հեռաձայնով հաղորդեց թէ հրկիզուած է Աթենակորաս պատրիարքին ամառանոցը, որ կը գտնուի Վոսփորի եւրոպական ափին վրայ։

Ուրիշ աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն․—

Թուրք ցուցարարները, որոնք մեծ մասով հազիւ քսան տարեկան էին, քաղաքին կեդրոնը խուժեցին եւ ջարդուփշուր ըրին յունական խանութներու ապակիները, բիրերով ու երկաթի կտորներով և դետին թափեցին ապրանքները։ Անհամար իրեր ցիրուցան նետուեցան փողոցներուն մէջ, մայթերու եւ հրապարակներու վրայ։ Հազարաւոր Թուրքեր կը ծափահարէին կամ անտարբեր կը դիտէին այս վանդալական արարքները, իրենց պատուհաններէն կամ փողոցէն։ Ոստիկանութեան կառքերը կը շրջէին զանազան թաղերու մէջ, հնչեցնելով իրենց շչակները եւ ի զուր կը փորձէին վերահաստատել բարեկարգութիւնը։

Պոլսոյ թերթերը կը ծանուցանեն թէ հրկիզուած է Իզմիրի հելլենական հիւպատոսարանը․ բայց դեռ պաշտօնապէս չի հաստատուիր այս լուրը։ Կ'ըսուի նաեւ թէ քանդուած է Իզմիրի տօնավաճառին յունական տաղաւարը։ Տակաւին յայտնի չէ թէ մարդկային զոհեր ալ կա՞ն, բայց տասնեակներով շրջուն հիւանդարաններ կ'անցնին փողոցներէն, անշարժութեան դատապարտելով ընդհ․ խճողումէն։

Առ այժմ աւելի քան մէկ միլիառ ֆր․ կը հաշուեն Յոյներուն կրած վնասը։

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները, Թրքական հիւպատոսարանին դէմ կատարուած յարձակման մասին, որ յունական պատճառած է նաեւ Յունաստանի մէջ։

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՀՐԷԱՆԵՐ ԱԼ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

«Ֆրանս – Սուար»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ցոյցերը ուղղուած էին մասնաւորապէս Յոյներուն դէմ, բայց խուժանը յարձակեցաւ նաեւ հայկական եւ հրէական խանութներու եւ տուներու վրայ։ Հինգ հարիւր ցուցարարներ կէս ժամէն խորտակեցին մեծ նպարավաճառատուն մը որուն տէրը Յոյն մըն է։ Թղթակիցը հարցումներ ուղղած է իր Թուրք պաշտօնակիցներուն, որոնք պատասխանած են թէ «ինչ որ տեսաւ Բերայի կեդրոնական թաղին մէջ, տարածուած էր փոքրամասնութիւններով լեցուած բոլոր թաղերուն մէջ։ Վոսփորի ափերուն վրայ եւս յարձակում կրած են փոքրամասնութիւններ պարունակող թաղերը։

ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Նախարարական խորհուրդը այսօր – վաղը պիտի քննէ զօր․ Քաթրուի տեղեկագիրը՝ աքսորական Սուլթանին հետ կատարուած տեսակցութեան մասին։ Ամէն բան գաղտնի կը պահուի։ Կը հաստատուի թէ Սուլթանը ջերմութեամբ ընդունած է զօր․ Քաթրուն, որուն անձամբ ծանօթ է։ Սուլթանը կ'ուզէ Ֆրանսա վերադառնալ կարելի եղածին չափ շուտ։ Պեն Եուսէֆ երկար խօսակցութիւն մը ունեցած է, նաեւ, Մարոքի առաջին պատուիրակութեան հետ։

Կը հաստատուի թէ Սուլթան Արաֆա չուզեր հրաժարիլ գահէն։

«Իսթիքլալ» կուսակցութեան ընդհ․ քարտուղարը, Ալլալ էլ Ֆասի, որ Գահիրէ կը գտնուի, մերժեց ընդունիլ Էքս լէ Պէնի մէջ կնքուած համաձայնութիւնը։ Կուսակցութեան միւս անդամները համաձայն են բանակցութիւնները շարունակելու։

× Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած Ալժերիացիներէն ութսուն հոգի իրենց երկիրը փոխադրուեցան օդանաւերով, դատուելու համար։ Ուրիշ խումբ մը եւս պիտի փոխադրուի։ Բոլորն ալ մեղսակից կը համարուին Օգոստոս 20ի ջարդին եւ ուրիշ դաւերու։

× Նոր Տեսթուրի ընդհ․ քարտուղարը, Սալահ պեն Եուսէֆ, որ Եգիպտոս ապաստանած էր, Թունուզ պիտի վերադառնայ, օգտուելով ներքին ինքնավարութենէն։ Այս իմաստով հեռագիր մը ուղղած է այնին։

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Տօն Ս․ Խաչի, Շաւիլի մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Անուշաւան աբեղայ Զղջանեան եւ պիտի քարոզէ։ Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը։

Յետ պատարագի Խաչհանդիստ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ընդհանուր ննջեցելոց յիշատակին։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ․ Յ․ Դ․ Նոր Սերունդի կողմէ, այս Կիրակի, ժամը 16էն 23, Ազգ․ Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները, եւ մասնաւորապէս Նոր Սերունդի օգափոխութեան կայանի մասնակցողները։ Նուագ, պար, պիւֆէ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գեղան Շինիկճեան – Փափազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հայրիկին՝ յաւէտ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆի յիշատակին, յառաջիկայ Բշ․, 12 Սեպտ Մեռելոցին օրը, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցին։

⁂

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, 18 Սեպտ․ յետ պատարագի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ մօր, մեծ մօր

ԵՍԹԵՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆի

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։ Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ Տէր եւ Տիկին Մ․ Թուխմանեանի, Սարգիս Թուխմանեանի, Տէր եւ Տիկին Տօքթ․ Խաչիկ Թուխմանեանի (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ալէմեան եւ իրենց ընտանիկան բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ (Սուրիա)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ․ Կապ․ Խաչի շրջ․ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իրենց կայան այցելութեան առիթով, Տէր եւ Տիկ․ Զարեհ Մինասեանէ հազար ֆրանք։ Տէր եւ Տիկին Պաղըրճեանէ բիւրեղէ գեղեցիկ ծաղկաման մը եւ շաքարեղէններ պզտիկներու համար։

Շնորհակալութիւն նաեւ այն այցելուներուն որոնք պտուղներով եւ շաքարեղէններով ուրախացուցած են կայանի փոքրիկները։

Կազդուրման կայանի Բ․ խումբը կը վերադառնայ, Լիոնի կայարանը երկուշաբթի 12 Սեպտեմբեր, ժամը 20․50ին։ Փարիզի խումբը կառ տը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի 13 Սեպտ առտուան ժամը 6․30ին։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ․ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Լ․ ՑԱՆԿ

Պուլվար Օտտօ

Նախորդ գումար	1·151·500
Պ․ Յովհ․ Գարակեավուրեան	500
Տիկին Աղաւնի Զուչիպաշեան	500
Պ․ Պօղոս Ստամպուլեան	200
Տիկին Անժէլ Պէնտէեան	150
Պ․ Մարսէլ Գազանճեան	100
Պ․ Մարսէլ Մանուսեան	100
Այրի Տիկին Մասուկեան	200
Պ․ Մ․ Զաքրեան	200
Պ․ Կէչինեան	200
Պ․ Ա․ Թէնիրեան	200
Պ․ Վ․ Միքայէլեան	200
Պ․ Թ․ Ադամեան	200
Պ․ Ե․ Ասատուրեան	200
Պ․ Մ․ Այվազեան	200
Պ6 Մ․ Կիրակոսեան	200
Պ․ Յ․ Պաքրնեան	200
Պ․ Գ․ Պալեան	200
Պ․ Ե․ Թընկրեան	200
Պ․ Զ․ Ժամկոչեան	200
Պ․ Խ․ Փէհլիվանեան	200
Պ․ Փ․ Կիրակոսեան	200
Տիկին Ա․ Սարգիսեան	200
Ընդհ․ գումար	1·156·250

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն անյապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը, կանխայայտ շնորհակալութիւններ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԼԻՈՆ․— Հ․ Յ․ Դ․ Վարանդեան կոմիտէին ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ՝ ժամը 8․30ին, Յոյներու սրահը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԻՍԻ․— Հ․ Յ․ Դ․ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ․ ժողովը այս շաբաթ ժամը 20,30ին, Խրիմեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայր․ Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 20․30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ․— Զեկուցում պատգ․ ժողովի։ Ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ընթացիկ հարցեր։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլլէի արձակուրդի կայանը պիտի փակուի այս Չորեքշաբթի, 7 Սեպտ։ Մանուկները Փարիզ, Կառ Մօնփառնաս պիտի հասնին նոյն օրը ժամը 18,14ին։ Կը խնդրուի ծնողներէն դիմաւորել իրենց զաւակները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Վիէնէն Արուսեակ Զաթալեան, ծնեալ Գասպարեան Զորխատանցի (Պօղազլեանի շրջան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Զեքիա Գասպարեան, հօրը անունը՝ Համբարձում, մօրը անունը՝ Վարդիար կամ Վարդավառ որ Իզմիրէ դէպքին որբանոցէն Յունաստան փոխադրուած էր։ Տեղեկացնել՝

27, Rue Druge, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի Արմենիայէն արտատպել։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆ ր ·, վեցամս · 1600
Արտասահման տարեկ · 3500 ֆր · կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • VENDREDI 9 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7771 31e ANNEE
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3182

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

… ՇԱՏՈՆՑ ՍԱՐՔԱԾ ԷԻՆ

•

Գրեցին, ճառեցին, հրահրեցին, եւ ի վերջոյ իրենց նպատակին հասան, — ահուսարսափ, աւեր եւ աւար Պոլսէն Իզմիր, Անգարա եւ այլուր։

Մթնոլորտը այնքան թունաւորուած էր որ, կրնար ընդհանուր ջարդի մըն ալ յանգիլ։

Ի զուր կը չհաղորդեն ռումբի մը պայթիւնը՝ Սելանիկի Թրքական հիւպատոսարանին մօտ։

Անատոլուի գործակալութիւնն իսկ առաջին զեկուցման մէջ կ'ըսէր թէ «տակաւին յայտնի չեն ոչ դէպքին էութիւնը, ոչ ալ պատասխանատուները»։

Ազդանշանը տրուած էր արդէն։ Եւ փոթորիկը պայթեցաւ համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։

Ուշագրաւ է որ խռովութիւնները ոչ միայն միաժամանակ սկսան, այլեւ միեւնոյն առաջադրութեամբ եւ նոյն ձեւով կատարուեցան երեք տարբեր քաղաքներու մէջ։

Անշուշտ անոր համար որ նոյն կեդրոնէն արձակուած էր մարտակոչը։

Շաբաթներէ ի վեր փրփուր կը հոսէր Թուրք մամուլին էջերէն։

Կիպրոսի խնդիրը դարձած էր անսպառ դրամագլուխ՝ ատելութիւն եւ թշնամութիւն սերմանելու համար Յոյներուն դէմ։

Պատասխանատու անձեր յանգած գրո՜չ ... ինչ բաներ կ'արտասանէին։

Կարգ մը թերթեր այնքան յառաջ գացին որ, սկսան Յունաստանի ձգուած հողերն ալ ետ պահանջել։

Տասն անգամ ուղղութիւն փոխած թերթ մը, Վաթան, յայտարարեց թէ «Կիպրոսը Թուրքին մայր դաւն է», ու թելադրեց միացեալ ճակատ կազմել։

Ուրիշ թերթեր եւ երեսփոխներ ազդարարեցին թէ կրնան ազդու դաս մը տալ, նոր Օգոստ. 30 մը սարքելով (կ'ակնարկեն Փոքր Ասիոյ յաղթանակին)։

Թուրք Ուսանողական Միութիւնը չարունակ թռուցիկներ եւ կոչեր կը հրատարակէր, գրգռելով միտքերը եւ նախապատրաստելով յարձակումը։

Վերջին յայտարարութեան մը մէջ, «փալիքարիա» եւ «սարրին ազգ» անուանելով Յոյները, կ'ազդարարէր.

— «Փոխանակ հող ուզելու Թուրքիայէն, աւելի լաւ է մահ ուզել Աստուծմէ։

«Դիպուածով ձեր ձեռքը մնացած հողերով գոհացէք։ Զայններնիդ կտրեցէք, եթէ չէք ուզեր որ օր մը թրքական դրօշը ծածանի Ակրոպոլիսի վրայ (18 Օգոստ.)։

Վաթան մասնաւոր յօդուածով մը խելագարութիւն կը վերագրէր Յունաստանի վարիչներուն, հետեւեալ ազդարարութեամբ.

— «Մենք ուշադրութեամբ կը հետեւինք այս նոր խենդութեան նոպաներուն։

Միեւնոյն ատեն սուտ լուրեր կը տարածուէին, կամ ներշացուցիչ հարցումներ կ'ուղղուէին, հանրային կարծիքը փոքրամասնութեանց դէմ լարելու համար։

Առատ մը գրեցին թէ Յունաց պատրիարքարանը մասնաւոր հանգանակութիւն մը կատարած եւ միլիոններ ղրկած է Աթէնք, ուժ տալու համար Կիպրոսի կցման համար մղուած պայքարին։

Պոլսոյ կուսակալն անգամ հերքեց լուրը, բայց սրսկուած թոյնը իր դերը կատարեց։

Ամբոխը կեր կ'ուզէր։ Վարիչ թէ դրիչ շարաթներով խուլ լեցուցին կրակին վրայ, եւ ահաւասիկ Սեպտ. 6ի մոնկոլեան արշաւը Պոլսոյ պորտին վրայ, սանձակոտոր կատաղութեամբ։

Թռուները հաւատարիմ են պապերու աւանդութեան։

Միայն դիւանագէտ Եւրոպան ու Ամերիկան են որ չեն ըմբռներ դարերու պատմութիւնը։

Շ.

ԱՀՌՒՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

•

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ ԿԱՄ ԱՒԱՐԻ ՏՐՈՒԱԾ

•

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

Երէկ մանրամասնօրէն հաղորդած էինք Պոլսոյ մէջ սարքուած խռովութիւնները, Սեպտ. 6ի գիշերը։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, ցոյցերը տեւած են հինգ ժամ։ Կառավարութիւնը, որ պաշարման վիճակ հրատարակած եւ յետոյ ջնջած էր, վերահաստատած է զայն, ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ։

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ Պոլիս ռազմադաշտի մը երեւոյթն ունէր յաջորդ օրը, չորեքշաբթի առտու։ Զինուորներ եւ նաւաստիներ կը շրջին բոլոր փողոցներուն մէջ։ Տակաւին ճշդուած չէ կորուստներու քանակը եւ վիրաւորներուն թիւը։ Պոլսոյ Ապահովութեան տեսչութիւնը կ'ըսէ թէ 2057 հոգի ձերբակալուած են։ Այս կալանաւորներուն կէսը ամբաստանուած է իբրեւ աւարառու կամ չարագործ։ Շատերը զօրանոցներու մէջ արգելափակուած են, բանտերը խճողուած ըլլալով։

Պոլսոյ ամերիկեան հիւպատոսը կ'ըսէ թէ իրենց հպատակները չեն վնասուած։ Անգլիական հիւպատոսը բողոքեց, գանգատելով թէ Անգլիացիներ ալ նիւթական վնասներ կրած են խռովութեանց ընթացքին։ Ընդհանուր վնասները միլիոնաւոր տոլարներու կը հասնին։

Թուրք չոգենաւային ընկերութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր նաւերը Պիրէոն պիտի չհանգչին, ցնոր տնօրինութիւն։

Պարենաւորումը դժուարացած է Պոլսոյ մէջ։ Նպարավաճառները անվնաս մնացած ուտելիքներ կը փնտռեն աւերակներուն մէջ։ Երկաթեղէնի վաճառականները դամեր, պտուտակներ եւ գործիքներ կը փնտռեն փլատակներուն տակ, սափրիչները՝ ածելի, սանտր եւ ուրիշ գործիքներ։ Շատ մը տարեց մարդիկ որոնց խանութները քանդուած են յուսահատօրէն կը հառաչեն աւերակներու վրայ։

Պաշարման վիճակի հետեւանքով, միջին մեծութեամբ հրասայլեր տեղաւորուած են քաղաքին ռազմագիտական կէտերուն վրայ եւ զինուորներ ու նաւաստիներ հսկողութիւն կը կատարեն։ Բազմաթիւ նեղ փողոցներ անանցանելի դարձած են փլատակներու պատճառով։ Քանդուած են ճաշարաններ եւ սրճարաններ։ Ցուցափեղկերը փողոց նետուած են անոնց կարասիները։ Նոյնպէս փողոց նետուած են սափրիչի խանութներու արդիական աթոռները։ Պտուղներ, բանջարեղէններ եւ հանդերձեղէններ, խոհանոցի առարկաներ եւ ուրիշ ամէն տեսակ ապրանքներ իրար խառնուած են փողոցներուն մէջ։ Մինչ հազարաւոր երիտասարդներ յունական խանութներուն վրայ կը յարձակէին քարերով, բիրերով եւ քանդիչ գործիքներով, ուրիշ տասնեակ հազարաւորներ իրենց տուներէն դուրս կը թափէին, ծափահարելու համար։ Կէս գիշերին զօր. Վեդատ Կարան ստանձնելով բանակին հրամանատարութիւնը, յայտարարութիւն մը հրատարակեց։ Ամբոխը պատուիրեց խանութպաններուն թրքական դրօշ պարզել, եւ անմիջապէս հազարաւոր դրօշներ երեւցան պատուհաններէն եւ դուռներէն։ Ուր որ դրօշ չկար, յարձակումի կ'ենթարկէին։

ԵԳԻՊՏՈՍ – ԻՍՐԱՅԷԼ ՎԷՃԸ լուծելու համար, Ապահովութեան խորհուրդը նիստի հրաւիրուեցաւ երէկ։ Զինադադարի յանձնախումբը կ'առաջարկէ փշաթելերէ պատնէշ մը հաստատել սահմանագլուխին երկայնքը։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ պատուիրակութիւն մը Մոսկուա պիտի երթայ Սեպտ. 15ին։

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԵՒ ԴՌՆՓԱԿ ՆԻՍՏ

Յունաստան բուռն բողոքագիր մը ուղղեց Աթէնքի Թրքական դեսպանատան գործակատարին։ Միեւնոյն ատեն խնդրեց Ատլանտեան խորհուրդէն՝ նիստ գումարել շտապողաբար։ Խորհուրդը արտակարգ նիստ հրաւիրուած է Սեպտ. 8ին, ընդհ. քարտուղարին կողմէ։ Ժողովը դռնփակ պիտի ըլլայ։

Թրքական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ. — Իսթանպուլ եւ երկիրը համայնավար դրդիչ տարրերու տիրապետութեան ենթարկուեցաւ սեպտեմբեր 6ին։ Ցոյցերը վնասեցին ազգային ստացուածքին։ Վնասուած քաղաքացիները հատուցում պիտի ստանան։ Կազմակերպիչները պիտի ձերբակալուին եւ պիտի պատժուին։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են։ Այն բոլոր քաղաքացիները որ կ'ըմբռնեն երկրին շահը, պէտք է գործակցին, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար»։

Զեկոյցը կը հաստատէ թէ ցոյցերու ընթացքին, որոնք տեւեցին մինչեւ առտու, աւերի տրուեցան «մեծ մասով մեր յոյն հայրենակիցներուն պատկանող վաճառատուններ»։

Անգարայի անթէնը կը ծանուցանէ թէ Ազգ. ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է Սեպտ. 12ին։ Այս որոշումը տրուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ, բացառիկ նիստի մը մէջ։ Խռովութեանց պահուն Վոսփորի ափերը կը գտնուէին հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը, որոնք ստիպուեցան քաղաք իջնել։

× Աթէնքի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ արտաքին գործերու նախարարութիւնը բողոքագիր մըն ալ Անգարա ղրկած է հելլէնական դեսպանին միջոցաւ։ Նախարարութիւնը այս առթիւ ուժգնօրէն բողոքած է «Թուրք խուժանին կողմէ գործուած հակայունական արարքներուն դէմ որոնք տեղի ունեցան իշխանութեանց բարեացակամ աչքին առջեւ»։

Անգլիական կառավարութիւնը ցաւ յայտնելով Պոլսոյ դէպքերուն առթիւ, կը յուսայ թէ երկու կառավարութիւնները ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեն, որպէսզի չվտանգուին Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները, քանի որ երկուքն ալ գինակից են Մեծն Բրիտանիոյ եւ անդամ Ատլանտեան դաշինքին։ Ուաշինկթընի մէջ ալ խռովութիւնները վտանգաւոր կը գտնեն Ատլանտեան կազմակերպութեան համար։

«Լը Մոնտ» եւ ուրիշ թերթեր ալ կը հաստատեն թէ կարգ մը հայկական եւ հրէական խանութներ ալ աւարի տրուած են Պոլսոյ մէջ։

ՄԱՐՈՔԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր ԾԱԳԱԾ ԵՆ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ, Մարոքի հարցին կարգադրութեան համար։ Վերջին պահուն նոր դժուարութիւններ ծագած են։ Մարոքի անկախութեան կուսակցութիւնը (Իսթիքլալ) հետեւեալ պահանջները դրած է. —

1. Վերջնապէս ճամբել ներկայ Սուլթանը, Պէն Արաֆա։ 2. Աքսորական սուլթանին ազատ հաւանութիւնն ստանալ, թէ արքունի խորհուրդին կազմութեան եւ թէ անդամներու մասին։ 3. Աքսորական Սուլթանը հանդիսաւորապէս պիտի վաւերացնէ արքունի խորհուրդը, Ֆրանսա վերադառնալով։ 4. Արքունի խորհուրդէն դուրս ձգել անոնք որ մասնակցած են 1953ի դաւադրութեան (դահընկէցութիւն Սուլթան Եուսէֆի)։

× Զօր. Քաթրու, որ Մատակասքար գացած էր աքսորական Սուլթանին հետ խորհրդակցելու համար, Փարիզ կը վերադառնայ այսօր – վաղը։ Զօրավարը նոր տեղեկագիր մը ղրկած է որ կը քննուի կառավարութեան կողմէ։ Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին խօսակցութեան մանրամասնութիւնները։

× Վարչապետը միեւնոյն ատեն կը բանակցի Ազգ. Ժողովին չափաւոր հոսանքներուն հետ որոնք բացարձակապէս հակառակ են աքսորական սուլթանին վերահաստատման։

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Լիոնէն մեզի կը հաղորդեն թէ Ազգ. Միութիւնը Ամենայն Հայոց կաթ. ընտրութեան համար պատգամաւոր ընտրած է իր ատենապետը, Պ. Աղեքսանդր Կիւլպէնկեան, միաձայնութեամբ։

Ինչպէս գրած ենք արդէն, Ֆրանսայի միւս երեք աշխարհական պատգամաւորներէն երկուքը պիտի ընտրուին Փարիզէն, մէկը՝ Մարսէյլէն։

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻԱՅՆ ԲԵՐԱՅԻ ՄԷՋ 500 ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ ԱՒԱՐԻ ՏՐՈՒԱԾ, ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՎ

Ֆրանս – Սուառի մասնաւոր թղթակիցը, Ռոզ Թիպօ, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ հեռաձայնով, Պոլսոյ խռովութեանց մասին.—

Այս գիշեր (6 Սեպտ.) ականատես եղայ խելապէս խռովայոյզ տեսարաններու։ Տեսայ թէ ինչպէս աւարի կը տրուէին հարիւրաւոր խանութներ, ճաշարաններ, անհատական տուներ որոնք կը պատկանէին յոյն, նոյնիսկ հայ եւ հրեայ փոքրամասնութեանց։ Անշուշտ ամբոխին կատաղութիւնը ուղղուած էր մասնաւորապէս Յոյներուն դէմ, բայց այս սանձակոտոր ամբոխը կուրացած՝ կը յարձակէր ամէն բանի վրայ որ իսլամական չէր։

Հեռաձայնած ատեն պատուհանէն ծռելով կը տեսնեմ քաղաքին ամէնէն գեղեցիկ օրթոտոքս եկեղեցիներէն մէկուն՝ Ս. Երրորդութեան (յունական) գանգակատան այրիլը։ Հրձիգները կրակ ձգած են։ Բացերու ճարճատումին մէջ կը լսեմ կիրքէն գինովցած քանդիչներուն ծափերը եւ կանչերը, — «Կիպրոսը Թրքական հող է»։

Կը բնակիմ քաղաքին գլխաւոր հրապարակը, հռչակաւոր Թաքսիմի վրայ։ Նախապէս կը կարծէի թէ հայրենասիրական ցոյց մըն է որ կը կատարուի Մ. Քէմալի յուշարձանին շուրջը։ Շուտով հասկցայ թէ խնդիրը աւելի ծանրակշիռ հանգամանք ունի։ Խանութներու ապակիները կը խորտակուէին սալայատակներու քարերով։ Մասնաւոր մեքենաներ կը քանդէին երկաթեայ փեղկերը։ Հրասայլեր դիրք բռնած էին գլխաւոր քառուղիներուն վրայ։ Բերայի Շիշլի ճամբուն վրայ (Իսթիքլալ), մօտ հինգ հարիւր գանազան վաճառատուններէ անվնաս մնացած են թերեւս 30 հատ։ Ասոնք լուսաւորուած են եւ ապակեփեղկերուն վրայ կ'երեւայ խոշոր ազդ մը, — Այս վաճառատունը Թըրքական է։ Միւս բոլոր խանութները սեւ ծակեր են, երկաթեայ փեղկերը քանդուած։

Ժամերով քալեցի թանձր գորգի մը վրայ ուր իրար խառնուած էին խանութներէն փողոց նետուած կերպասի կտորներ, գլխարկներ, թանկագին մուշտակներ եւ այլազան առարկաներ։ Գոհարեղէնի երկու աւերուած վաճառատուններու առջեւ ադամանդներ կը շողային աւերակոյտերուն մէջ։ Անցայ նաեւ երկու ֆրան -

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՀՈՒՎԱՐՏԻՔ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԷՆԷՋԵԱՆ

Միքայէլ Էնէջեանի հետ ծանօթութիւնս կուգայ հին օրերէն, — իր ծննդավայրէն՝ Էտիրնէէն, երբ ես՝ նորահաս պատանի, ինք պեխաւոր երիտասարդ, կը յաճախէր Պոլսոյ Դեղագործական Վարժարանը:

Ջոկ խմբակ մը կը կազմէին հոն ինք եւ իր ընկերները, տարիքով քիչ մը աւելի փոքր խումբ, բայց տոգորուած առողջ հայրենասիրութեամբ մը, որ բոլորած էր զիրենք Դաշնակցական գաղափարին շուրջը: Գէորգ Ստեփանեանը խմբէն առաջ գացած էր Իրան եւ հոն ալ մնաց: Մահակ Յովհաննէսեանը մեկնեցաւ Կովկաս՝ առաջին աշխարհամարտի կամաւորական շարժման օրերուն: Մկրտիչ Էքսէրճեանը մնաց Ալժերիա: Ողջ է միայն այս վերջինին եղբայրը՝ Մանուէլը, որ կը մնայ Փարիզ: Միքայէլ երիցագոյնն էր այս խմբակին: Այլեւ աւելի իրազեկը ազգային – քաղաքական անցուդարձերուն, իբրեւ ուսանող Պոլիս բնակութեան շնորհիւ:

Պալքանեան երկրորդ պատերազմի օրերուն, երբ Պուլկարները ձեռքը ինկած Էտիրնէն վերադարձուեցաւ Թրքական բանակին կողմէ, ուրիշ շատերու հետ, Միքայէլն ալ, դեղագործի վկայականը գրպանը, ապաստանեցաւ Պուլկարիա — նախ Ֆիլիպէ, ապա Սթարա Զակորա: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ աշխատեցաւ իբրեւ ռոճիկաւոր դեղագործ:

Սթարա Զակորա գտնուած տարիներուն (1914 – 15) էր որ ունեցաւ իր առաջին եւ վերջին սիրային հովուերգութիւնը Ֆիլիպէցի օրիորդի մը՝ Մանիչակ Ներսէսեանի հետ, որ շատ չանցած իր կինը պիտի ըլլար: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, թէ սատկօրէն սիրահարուած սրտերու յատուկ ինչպիսի տառապանք արժեց իրեն այդ հովուերգութիւնը, զանազան դժուարութեանց հետեւանքով: Ի վերջոյ սակայն յաղթեց սէրը: Եւ, հակառակ նիւթական նեղութիւններու, կրցաւ կազմել իր ընտանեկան երջանիկ բոյնը:

Առաջին աշխարհամարտին, զինքն ալ զինուորագրեցին պուլկարական բանակին մէջ, իբրեւ դեղագործ: Զինադադարէն ետք վերադարձաւ ընտանիքին մօտ, Ֆիլիպէ:

Հայրենիքի անկախութեամբ բնորոշուած խանդավառութեան շրջանն էր: Պուլկարահայ կամաւորներ կ'երթային Հայաստան, ծառայելու հայկական նորակազմ բանակին մէջ: Այդ շրջանին էր որ Միքայէլ, իր կարգ մը ընկերներուն հետ, յղացաւ շրջուն հիւանդանոց մը կազմելու եւ խմբովին Հայաստան երթալու ծրագիրը: Պուլկարահայ գաղութը իրարու յղացումը եւ տրամադրեց անհրաժեշտ նիւթական միջոցները: Ծրագիրը մարմին առաւ եւ առաքելութիւնը կազմուեցաւ, — երիտասարդ Հայ մը, որուն անունը կը վրիպի յիշողութենէս, իբրեւ բժիշկ, Միքայէլը՝ դեղագործ եւ հիւանդապահուհիներ ու հիւանդապահներ, դեղերով եւ բժշկական անհրաժեշտ կազմածներով:

Առաքելութիւնը Պոլիս հասաւ 1920ի աշնանավերջին, բայց հազիւ դէպի Պաթում ճամբորդելու պատրաստութեանց ձեռնարկած, դէպքերը սկսան գլխիվայր գահավիժել Հայաստանի մէջ: Միքայէլ եւ ընկերները մնացին կէս ճամբան եւ ըստիպուեցան կանգ առնել Տրապիզոն, զոնէ վերապրող հայ բեկորներուն օգնութեան ձեռք երկնցնելու համար: Ու բռնուեցան այս անգամ քեմալական յորձանքին մէջ: Բաւական բան քաշելէ ետք դուրս եկան անելէն եւ հիւանդանոցը ցրուեցաւ: Առաքելութեան անդամներէն ոմանք վերադարձան Պուլկարիա, իսկ Միքայէլ, իր տիկնոջ հետ, գնաց Թեհրան, ուր կը մնար Էտիրնէցի իր ընկերը՝ Գէորգ Ստեփանեան: Գնաց ու ինքն ալ հոն հաստատուեցաւ վերջնապէս:

Շատ չանցած, բացաւ հոն իր դեղատունը, որ յառաջդիմեց եւ ընդարձակուեցաւ տարուէ տարի:

Տարիներ անց՝ կինը ղրկեց Զուիցերիա: Տիկին Մանիչակ Էնէջեան հոն մնաց քանի մը տարի եւ աւարտելով համալսարանի մանրէաբանական ճիւղը, վերադարձաւ Թեհրան, ուր, այս անգամ, դեղարանին կից, հիմնեցին նաեւ մանրէաբանական բաժանում մը:

Միքայէլ գործի մարդ ալ էր միաժամանակ: Ունէր առեւտրական լաւ հոտառութիւն, որու շնորհիւ ալ կրցաւ հասնիլ փայլուն դիրքի մը Թեհրանի մէջ:

«Ալիք»ի խմբագիր ընկեր Տաճատ Պօղոսեան, որ այս կողմերն էր քանի մը ամիս առաջ, Միքայէլի մասին հետաքրքրութեանս պատասխանելով կը պատմէր, թէ ջերմի դէմ Միքայէլին պատրաստած մէկ դեղը (սփէսիալիթէ) բռնած էր Իրանի ամբողջ հրապարակը եւ գերազանց յաջողութիւնով կը մրցէր նոյն տեսակի եւրոպական բոլոր դեղերու հետ:

Իր գտած այս բացառիկ յաջողութեան շնորհիւ, Միքայէլ կրցաւ գիտական լուրջ պատրաստութիւնով օժտել իր երկու զաւակները զուիցերիական համալսարաններու մէջ: Այսօր, արդէն, երկուքն ալ լաւ դիրքեր ունին Զուիցերիա, ուր, ինք ալ փոխադրուած էր մէկ տարի առաջ, ծերութեան օրերը իր զաւակներուն մօտ անցընելու համար: Հոն մեռած էր իր կինը 1951ին: Ու ճակատագիրը ուզեց, որ ինք եւս մեռնի այնտեղ, չորս տարի վերջ եւ թաղուի իր կնոջ մօտ:

Զարմացած էի, որ ժամանակին ազգային – հանրային կեանքի նուիրուած Միքայէլը, Թեհրանի մէջ, վերջին երկու տասնամեակներու ընթացքին մանաւանդ, կ'ապրէր մեկուսացած: Շատերէ իմացած էի, թէ բանի չէր խառնուեր: Հինէն ի վեր՝ կուսակցական շարքերու մէջ, հեռացած էր չեմ գիտեր ինչ հիմնական պատճառով: Տեսակ մը խռովքի մատնուած, քէն ըրած էր իր շրջապատին հետ: Պատմութիւններ չէր ստեղծած իր շուրջը, ինչպէս յաճախ կը պատահի նմանօրինակ պարագաներու մէջ: Այլ այդպէս, իր ներսիդին պարտկած էր իր դառնութիւնները եւ պարտադրած էր իրեն՝ դուրսի կեանքին հանդէպ անտարբեր վերաբերում մը:

Ինչով կ'արդարանար այդ վերաբերումը Միքայէլին համար, որ Դաշնակցական էր իր բովանդակ էութեամբ եւ մօտիկ հետաքրքրութիւն ունէր հանրային կեանքին հանդէպ, — չեմ գիտեր: Ինչու եղած էր այդպէս անզիջող՝ էապէս ազնիւ ու բարեմոյն Միքայէլը, — չեմ կրնար բացատրել:

Որքա՜ն պիտի ուզէի հանդիպիլ իրեն անգամ մըն ալ, նախ քան իր մահը, եւ խօսեցնել զինքը ոչ միայն իր այս անբացատրելի ընթացքին շուրջ, այլեւ քառասնամեակ մը առաջուան այն օրերուն մասին, երբ ծրագիրներ կ'որոճային ապագային համար եւ երբ, տակաւին շատ անփորձ երիտասարդի «խորհուրդներուս» կը դիմէր՝ այդ օրերու իր մտածումներուն եւ ձգտումներուն առանցքը կազմող հովուերգութեան ելք մը գտնելու համար …

Լաւ օրեր էին: Այնուհետեւ Միքայէլ աւելի լաւերն ալ տեսաւ եւ կրցաւ ուղղութիւն տալ իր ծրագիրներուն, իր ուզածին պէս: Ունեցաւ դիրք, անուն, դրամ: Ու թէեւ քաշուած հանրային գործունէութենէն, համոզուած եմ, որ մնաց խորքին մէջ Դաշնակցական:

Ու լաւ որ անցաւ Զուիցերիա եւ չմեռաւ Թեհրանի առանձնութեան մէջ, իր զաւակներուն կարօտը սրտին:

Այս մէկն ալ աննշան երանութիւն մը չէ վերջին պահուն, մեռնելու դատապարտուած հօր մը համար …

Պէյրութ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՔԱՋԱԼԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

… Համազգային Ընկերութիւնը, մեծերու համար հաստատած գրական հրատարակութեանց առընթեր, կանուխէն ծրագրած էր հրատարակել փոքրերու յատուկ գրքոյկներ եւս:

Հաւատարիմ իր առաջադրութեան ան ցարդ լոյս ընծայեց տասնըինը գրքոյկ, մէկը միւսէն աւելի հետաքրքրական ու պիտանի, որոնք կը մնան անփոխարինելի սատար մը մեր տղոց համար:

Այս շարքին կը պատկանին Ղազարոս Աղայեանի «Արեգնազանը» (սպառած), Խոմոնտ Տ. Ամիչիսի՝ «Մօրը Համար» (սպառած), «Հէքեաթներ», Վրթանէս Փափազեանի՝ «Մանկութեան Ցուշերէն», Դանիէլ տը Ֆօէի՝ «Ռոպենսոն Քրուզօէ»ն, Կ. Սասունիի՝ «Սանասար եւ Բաղդասար»ը, Շէյքսփիրեան Աւանդավէպերէն՝ «Արքայ Լիրը», Աւ. Ահարոնեանի՝ «Մանկութիւնը», Մ. Իշխանի՝ «Մուշեղ Մամիկոնեանը», Գարլ Էվալդի՝ «Երկոտանի»ն, Ճօնաթան Սուիֆթի՝ «Թզուկներու Աշխարհին մէջ»ը եւ «Հսկաներու Աշխարհին մէջ»ը, Կ. Սասունիի՝ «Առիւծ Մհեր»ը, «Հերակլէսի Քաջագործութիւնները» եւ Հոմերոսի՝ «Ոդիսականը», յաջորդական երեք հատորիկներով:

Առձեռն այս 19 հատորիկները կը կազմեն հարստութիւն մը:

Այս գրքոյկներով ուսէ տղայ կ'ունենայ ընթերցանութեան նիւթեր:

Ընթերցանութեան սէրը այս ձեւ հրատարակութիւններով է որ պիտի խորանայ տղոց մէջ, որոնք տակաւ պիտի վարժուին հայերէն կարդալու եւ հայերէն խօսիլ ու խորհելու:

Ազգային դիմագիծ կերտել եւ այդ դիմագիծը կարկառելու տարբեր միջոցներ չկան, երբ փոքրիկներ դպրոցէն կը վերադառնան տուն եւ կը գտնեն ինքզինքնին փողոցին դէմ յանդիման:

Համազգային Ընկերութիւնը նախախնամական գործ մը տեսած կ'ըլլայ աչա իր Մանկա – պատանեկան հրատարակչականով:

Պուքրէշի երբեմնի «Մասիս» ծանօթ մանկական հրատարակչականէն այս կողմ, Համազգային Ընկերութեան նոր հրատարակչականը իր տեսակին մէջ կը մնայ առաջինը:

Ան հաստատուած է ամուր հիմերու վրայ, որուած ըլլալով, որ Համազգայինը ունի սեփական տպարան, եւ մանկական հրատարակութիւնները հրապուրիչ դարձնելու տեսակէտով ոչ մէկ նիւթական զոհողութեան առաջ կանգ առած է:

Գեղեցիկ եւ բազմագոյն արտայայտիչ պատկերներ կը զարդարեն Համազգայինի հրատարակութեանց կողքերը, միագոյն ուրիշ պատկերներ ալ, միշտ նիւթին հետ կապուած, կը դարձնեն այլապէս առինքնող գրքոյկները:

Նման հրատարակութիւններ դնելով փոքրիկներուն տրամադրութեան տակ, ծնողքներ եւ դպրոցներ մղած պիտի ըլլան զանոնք հայ լեզուով ընթերցումներ կատարելու:

Այսպէս կ'ըլլան աւելի մեծ եւ պետականութիւն ունեցող ազգեր, որոնք կ'ապրին իրենց սեփական հայրենիքին մէջ եւ որոնց ձուլում չի սպառնար:

Մենք, որ կը գտնուինք բոլորովին այլ պայմաններու մէջ եւ ամէն վայրկեան վտանգուած ենք, առանց հայ գիրքի, առանց հայ դպրոցի, առանց հայ երգի եւ հայ եկեղեցիի, կրնանք փոշիանալ:

Համազգայինի ցարդ հրատարակած 19 գրքոյկներով ամէն ծնողք կրնայ կազմել փոքրիկ գրադարան մը: Մանկական գրականութեան նուիրուած տարբեր հեղինակներու գործերով՝ կարելի է ճոխացնել նման գրադարաններ ու փրկել սերունդը:

Պէտք ուզէինք որ դպրոցներու հոգաբարձու մարմինները նոյնպէս անդրադառնային աշակերտներու համար խիստ օգտակար Համազգայինի այս հրատարակութեանց եւ դնէին հիմը դպրոցական գրադարաններու:

Օր մը հաւանօրէն ուշ ըլլայ, որովհետեւ արդէն սպառած են մատենաշարին առաջին երկու գրքոյկները, ու, տարակոյս չկայ, որ կարճ ժամանակ վերջ պիտի սպառին նաեւ միւսները:

Փրկելու համար մեր սրտահատորները ձուլման վտանգէն, ու արթնցնելու համար մանաւանդ անոնց մէջ հայերէն լեզուի սէրը, չարժե՞ր արդեօք ընել քիչին զոհողութիւն մը: Այդ զոհողութեան փոխարէն պիտի շահինք ցեղին համար կրտսերներ կամ տիպար Հայուհիներ, որ շատ բան պիտի պարտին նման հրատարակութեանց:

Համազգայինի Մանկա – պատանեկան հրատարակչականը իր նախախնամական դերով արժանի է մեր բոլորին լուրջ ուշադրութեան. գիտնանք քաջալերել զայն:

ԱՐՄԵՆԻԱ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ…

★

Մեր «բարերարը» սարէն–ձորէն խօսելէ ետք, միշտ ինքզինքը արդարացնելով, դարձաւ հօրս սուր ու չեչտակի — կարծես քիչ առաջուան մարդը չէր, — «Գաբրիէլին էֆէնտի, ձեր եւ ձեր աղջկան փրկութիւնը կախում ունի երկու բանէ. — լաւ մտիկ ըրէ: Նախ՝ դեռ չգիտեմ ո՛ր ծակը պահած ես ոսկիներդ ու ապա կ'ուզեմ որ աղջիկդ ինծի կնութեան տաս:

— «Դեռ որ ծակը պահուած ոսկինե՞րը… Եւ աղջիկս ալ քեզի կնութեան տալու հաւանութի՞ւն … Հաճի աղա, դուք նամուս չունի՞ք, ձեզ չո՞ւն մը ցկնած է: Եթէ հաւանութիւնս կ'ուզէք, կտոր կտոր կ'ընեմ նորէն ձեզի աղջիկ չեմ տար: Ամօթ ճերմակ մազերուդ, ամօթ հասակիդ, հազար ամօթ տարիքիդ:

Եւ յուզումէն եւ զայրոյթէն սկսաւ դիւահարի մը պէս դողալ: Փրփուրները կը հոսէին իր շրթներէն վար:

Հաճի աղան կատղելով ոտքի ցատքեց եւ խոյացաւ հօրս վրայ, հայհոյանքներ եւ անճոռնի կանչեր արձակելով, ու փորձեց հարուածել զայն, բայց, հայրս մէկ ձեռքով բռնեց անոր երկա՜ մօրուքը, սկսաւ ցնցել ու միւս ձեռքով ալ հարուածել՝ ուր տեղին որ հանդիպէր»:

«Շունը գազանի մը պէս սկսաւ ոռնալ: Կը փորձէր ազատիլ հօրս ձեռքէն: Արիւնը սկսաւ հոսիլ գետինը գորգերուն եւ տախտակամածին վրայ:

Սարսափահար, փակած էի անկիւն մը: Աչքերս անթարթ, լեզուս վախէս բռնուած էր: Ինծի կը թուէր թէ հայրս որոշած է մինչեւ ծայրը երթալ: Այն ատեն ի՞նչ կ'ըլլար մեր վիճակը …

«Պատահեցաւ անխուսափելին: Աղան յաջողեցաւ իր օձիքը ազատել հօրս եղունգներէն: Արագ ոստումով մը բացաւ սենեակին դուռը, դուրս նետուեցաւ հոնկէ, ու սկսաւ բարձր ոռնոցով մը «հաւար» տալ «եկէք, հասէք, անհաւատ կեավուր մը զիս սպաննել կը փորձէ ..»:

«Աստիճաններուն վրայ ոտնաձայներ լսուեցան, յետոյ մեծ ու պզտիկ Թուրք լաճերու բազմութիւն մը սենեակը խուժեց: Անոնք մեղուներու պէս թափեցան խեղճ հօրս վրայ, հրեցին, հրմշտկեցին, գնդակի մը պէս պատէ պատ իրարու գլորեցին, մինչեւ որ անիկա ինկաւ յոգնած, ուժասպառ, արիւնլուայ:

«Հայրս չէր պոռար, օգնութեան չէր կանչեր մէկն ու մէկը, միայն, երբեմն կը մռլտար, խուլ, յոգնած ձայնով բաներ մը կ'ըսէր եւ քովս գալ կը փորձէր:

«Ես քարացած էի: Ոչ լաց, ոչ աղմուկ, ոչ կանչ: Հայրս գետինը փռուած՝ խուժանը անոր շուրջ խրախճանք սարքած էր ու կը զուարճանար …»:

— Ցետո՞յ … յետո՞յ ..

Նայեցայ հէգ աղջկան մելամաղձոտ, թաց աչքերուն, այնքան խորունկ վիշտ կար անոնց մէջ որ, կարծես հիմա, նոյն պահուն կ'ապրէր արիւնոտ եղերերգութիւնը:

— «Յետո՞յ … Երանի թէ հոս եւ այսքանով վերջանար մեր ողբերգութիւնը..: Մինչ ես եւ իր շուրջինները կը կարծէինք որ ան իր վերջին վայրկեանները կ'ապրէր, յանկարծ, ի զարմանս բոլորիս, շտկուեցաւ, ընդոստ ոտքի ելաւ, խենթի երեւոյթով աջ ու ձախ հրեց իր ճամբուն վրայ կեցողները եւ հովի արագութեամբ դուրս նետուեցաւ:

«Ի՞նչ կատարուեցաւ անկէ վերջ — չեմ յիշեր: Այսքանը միայն մտքիս մէջ կառչած կը մնայ, որ երբ հայրս դուրս ելաւ, խուժանը հետեւեցաւ անոր: Ես սուր ճիչ մը արձակեցի ու նուաղած ինկայ գետին:

«Սթափեցայ երբ ուշ գիշեր էր եւ կը գտնուէի այնտեղ ուր գիշերեր էինք ես եւ հայրս …»:

«Առաջին մտածումս եղաւ փախչիլ, բայց ինչպէ՞ս, ո՞ւր: Ցնորած էի: Ինչ որ տեսած էի վերջին շաբաթները, ինչ որ տեսայ դեռ երէկ հօրս դէմ այնքան ցնցած էին զիս, որ մահը ինծի համար գերագոյն սփոփանք էր, իրական ազատարարը պիտի ըլլար …»:

«Մութին մէջ զգուշութեամբ ոտքի ելայ, թեթեւ քայլերով անցայ միջանցքը ու մտայ բակը: Շուրջս մութ էր ու ամայի: Անլուսին գիշեր մըն էր, բայց, աստղերը կը փայլէին երկնակամարին վրայ: Եթէ յաջողէի մեծ դուռնէն դուրս ելլել եւ մինչեւ մօտակայ գետակը հասնիլ՝ ալ ամէն ինչ վերջացած էր:

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ

•

ԽՄԲ.— Երեւանի թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

ՈՒԶԲԷԿԻՍՏԱՆԻ երգի եւ պարի խմբակը Երեւան գացած է։ Ցարդ Երեւանցիները ծանօթ էին միայն Թամարա Խանումի, որ տաղանդաւոր պարուհի մըն է, ինչպէս եւ ուզբեկական պարերու անխոնջ հաւաքող մը եւ բեմադրող մը։ Այս խումբին երգերը եւ պարերը կը կատարուին ժողովրդական գործիքներու նուագումով :

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ 80ամեակի առթիւ Ա. Ղանալանեան պիտի հրատարակէ «Ա. Իսահակեանի ստեղծագործութեան ժողովրդական ակունքները», իսկ Ա. Ինճիկեան «Ա. Իսահակեան, կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը»։ Հոկտեմբերին գիտական նիստ մը պիտի կազմակերպէ «Մ. Աբեղեան» գրականութեան կաճառը, ուր զեկուցումներ պիտի տրուին՝ Իսահակեան եւ հայ դասական բանաստեղծութիւնը, Իսահակեան եւ ռուսական մշակոյթը, Իսահակեանի արձակը, Իսահակեանի բանաստեղծութեան լեզուն եւ այլ նիւթերու շուրջ։ Գրականութեան կաճառը կը պատրաստէ Յակոբ Յակոբեանի երկերու ակադեմական հրատարակութիւնը չորս հատորով։ Առաջին երկու հատորները պիտի պարունակեն բանաստեղծութիւնները, երրորդ հատորը հրապարակախօսական յօդուածները, չորրորդը՝ նամակները։

ՊՐՈՖ. ՆՈՐԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ մեռած է Երեւանի մէջ, անցեալ յուլիսին։ Ծնած էր Վան 1904ին, ուսուցիչի ընտանիքի մէջ։ Գիտահետազօտական գործունէութիւն ունէր եւ կը խմբագրէր դրական թերթեր։ 1936ին ստացաւ պրոֆէսորի կոչում։ 1941էն ի վեր կ'աշխատէր Երեւանի «Խ. Աբովեան» պետական մանկավարժական կաճառին մէջ իբրեւ արտասահմանեան գրականութեան դասախօս, մանկավարժական դասախօսական աշխատանքը զուգակցելով գիտահետազօտական գործունէութեան հետ։

ՊՐՈՖ. ՌՈՒԲԷՆ ԵՈՂԵԱՆ եւս մեռած է, դարձեալ յուլիսին։ Ականաւոր վիրաբոյժ էր եւ դասախօս Երեւանի բժշկական կաճառին մէջ։ Ծնած էր 1894ին Զանկեզուրի Գորիս քաղաքը։ Իր ամբողջ կեանքը նուիրած է գիտահետազօտական աշխատանքի, մասնաւորաբար վիրաբուժական վարկումներու, արեան փոխներարկման հարցերու ուսումնասիրութեան։ Ունի 50ի մօտ գիտական աշխատութիւններ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարած է կառավարութիւնը ի ներկայութեան հոծ բազմութեան։ Աճիւնը ամփոփուած է Երեւանի Պանթէոնին մէջ։

ՊՐԱԶԻԼԻԱՅԻ ճարտարապետներու պատուիրակութիւն մը Օգոստոսի սկիզբը գացած է Երեւան ուր ցոյց տրուած են ճարտարապետական նուաճումները եւ չինարարական արհեստագիտութիւնը, մայրաքաղաքին տեսարժան վայրերը։

ԵՐԵՒԱՆԻ կենդանաբանական այգիին մէջ կիրակի օրերը կը ցուցադրուին Չինաստանէն նոր հասած հսկայ վիշապ մը եւ միջին ասիական թռչնաւոր օձեր։

ԻՆՔՆՈՒՍ վարպետ Յակոբ Աղատեան օգտագործելով հայկական բնաշխարհի հարուստ փայտատեսակները չինած է սկահակներ, գինիի սափորներ, զարդարուած հայկական նուրբ մանրաքանդակներով։ Իր գործերը ցուցադրուած են Աբովեան ժողովուրդներու ստեղծագործութեանց թանգարաններուն մէջ։ Յակոբ Աղատեան վերջերս աւարտեց երկու շահեկան աշխատանք, մէկը՝ ծիրանի ամբողջական փայտէ պատրաստուած սկահակ մը, 30 × 50 սանթիմեթր, ուր խորաքանդակի վրայ պատկերացուած է չեբամի աճեցման ամբողջ ընթացքը։ Միւսը 11 տեսակ, մօտ եօթը հազար կտոր մանր փայտերէ պատրաստուած գինիի աման մը։ Փայտիկները իրարու հիւսուած են գինիի գդալի շուրջը եւ գեղարուեստական նրբութեամբ կը պատկերացնեն խաղողի ողկոյզներ, նուռ, տերեւներ եւն.։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԷՔՍ ԼԷ ՊԷՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Այս տարի Ֆրանսայի զանազան վայրերէն կարեւոր թիւով Հայեր փութացեր էին Էքս լէ Պէն, ամառնային արձակուրդը անցընելու համար։

Առիթէն օգտուելով Պ. Պ. Արտաշէս Փամպուքճեան (անդամ Փարիզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան), Խաչիկ Հայրաբեան (Իսի լէ Մուլինօյէն) եւ Լեւոն Գայթանճեան (Բարձր Հայքի Հայր. Միութ. Մարսէյլի վարչութեան փոխ նախագահ), կազմակերպած էին դաշտահանդէս մը, հայեցի շունչով յիշատակելի օր մը անցընելու համար։ Սավուայի լեռնաշղթային Ռըվառի զաղաթին ստորոտը՝ գեղատեսիլ անտառի մը մէջ, Օգոստոս 28ի կիրակի օրը համախմբուեցան բոլոր Հայերը, հայրենի երկրի կարօտը վերապրելու եւ անցեալի քաղցր յիշատակները քրքրելու համար։

«Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած ազդին շնորհիւ Լիոնէն եւ Կրընոպլէն եւս հայրենակիցներ եկած էին։

Օրուան նախագահը, Պ. Լեւոն Գայթանճեան պատշաճ խօսքերով ներկաները ողջունելէ վերջ, հրաւիրեց Տիկին Հոփսիմէ Զատիկեանը (Իսի լէ Մուլինօյէն), որպէսզի խմբերգով եւ մեներգով կատարէ հանդէսին բացումը։ Այնուհետեւ կարգով խօսք տուաւ Տէր եւ Տիկին Ս. Սիսլեանի, Պ. Պ. Վ. Իչգալացեանի, որոնք ծանրացան նոր սերունդի հայեցի կրթութեան վրայ։

Կազմակերպիչները սարքած էին վիճակախաղ մը, որուն հասոյթը պիտի տրամադրուի Փարիզի եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքներուն։

Արտասանեցին Տիկին Ամիրխանեան (Փարիզէն), Օր. Գեղանոյշ Սերթլեան (Աղեքսանդրիայէն), Պ. Մարտիրոս Բարսեղեան (Լիոնէն), Օր. Բրաբիոն Տապաղեան (Կարնեցի), աշակերտուհի Տէսինի ազգային վարժարանի), փոքրիկն Ամիրխանեան (Փարիզի կեդր. հայերէնի դասընթացքի աշակերտուհի)։

Մեներգեցին Պ. Պ. Արմենակ Արապեան (Փարիզէն) եւ Վարդան Բաբախեան (Կրընոպլէն), որոնք իրենց հայրենասիրական եւ աշուղական երգերով խոր յուզում պատճառեցին ներկաներուն։

Դաշտահանդէսին զուտ հասոյթն է 20.800 Փրանք, գոյացած վիճակախաղէ եւ նուէրներէ։ Նուիրատուներն են Պ. Գաբրիէլ Զատրճեան եւ Փիլաւեան Մկրտիչ հազարական փրանք, Սիսլեան Սիսակ եւ Տիկինը, Գուրեան 500ական փրանք, իսկ վիճակախաղի նիւթերը նուիրած էին Էքս լէ Պէնի վաճառականներէն Պ. Պ. Պետրոսեան, Ունճեան եւ Մավեան։

Մարսէյլի, Լիոնի, Կրընոպլի եւ Տէսինի ազգակիցները սիրայօժար հաւանեցան որ հանդէսի հասոյթը յատկացուի Փարիզի եկեղեցւոյ Եչ.ի դասընթացքներուն։

Հանդէսը փակուեցաւ «Տէր կեցո դու զՀայս»ով։ Ներկաները զուարթ տրամադրութեամբ մեկնեցան, եւ ժամադրութիւն տուին յաջորդ տարուան համար։

Վարոս Գայթանճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Սեպտ (Յապաղած). — Տարօն Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան հերոսներու յիշատակին նուիրուած 31րդ դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Վարդավառի կիրակին։

Կանուխէն խուռներամ բազմութիւն մը արդէն եկած էր հանդիսավայր, բեմի առջեւ տեղ գրաւելու համար։ Սէնթ Անտրէի ծառաստուն ընդարձակ պարտէզը լեփ լեցուն էր։ Տարօն Սալնոյ Ձորցի հայրենակիցներու հետ հոն էին նաեւ Խարբերդցին, Սեբաստացին, Վանեցին, Կարնեցին, Կիլիկեցին, Պոլսեցին։

Բեմին առջեւ հաւաքուած բազմութիւնը կը նմանէր Ս. Կարապետի Խաչ Բակի մէջտեղ խռնուած ուխտաւորներու, ամէնուն աչքերուն մէջ հայրենի մուրազի յոյսը կը ցոլար կարծես, Ս. Կարապետի դերեզմանի դրան բացման կը սպասէին, իրենց կարօտը առնելու։

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, Պուլվար Օտտոյի գպրոցին աշակերտները ուսուցչուհի Տիկին Սոնայի ղեկավարութեամբ թնդացուցին «Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխից», «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք», «Գնդակ որոտաց» երգերը, բուռն ծափեր խլելով։

Հանդէսին նախագահը, հայրենակից Ա. Սարգիսեան բանախօսութեամբ մը վեր հանեց Տարօն Սալնոյ Ձորի կատարած դերը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ճամբուն վրայ, յորդորելով միաբանութիւն եւ հայրենասիրութիւն։ Ապա սկսան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ երգեր Քամառ Քաթիպայէն, Ալիշանէն, Սիամանթօյէն, Վարուժանէն։ Բարձրախօսը մէջ ընդ մէջ երգեց Շահմուրատեանի պնակիտները — «Հայաստան», «Մայր Արաքսի», «Կռունկ», «Արօր – Տատրակ» եւն. եւն.։

Հայրենասիրական այս խանդավառ մթնոլորտի մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ Միութեան նախագահը՝ Գ. Շէխիկեան, որ Հայոց պատմութեան կարեւոր անցքերը յիշելով, պարզեց հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ ընկերային կացութիւնը մինչեւ Վարդանանք.. Վարդանանցի արժէքը ու դերը հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան պայքարին մէջ, Հայաստանը Օսմանեան տիրապետութեան տակ, բռնութեան համատարած խաւարի մէջ եւ վերջապէս ժամանակակից Վարդանանցը որ կը սկսի «Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխից ազատութեան դրօշակով»։ Յիշեց Տարօն Սալնոյ Ձորի չորս հարիւր գիւղերու յեղափոխական կազմակերպական գործը, հերոսներ եւ հերոսամարտերու պատմութիւնը, խօսեցաւ կուռ տրամաբանութեամբ, պատմական փաստերով հաստատեց մեր հերոսներուն գերմարդկային արժանիքը որ պիտի մնայ յաւիտենական ներշնչարան ապագայ սերունդներուն եւ մարդկութեան համար։

Բանախօսութենէն ետք հարիւրաւոր երիտասարդներ թէ տարեց պարեցին Մշոյ շորօրն ու թռնովին։ Ոգեւորութիւնը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

× Տարօն Սալնոյ Ձորի Հայր. Միութեան վարչութեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հայրենակից Եղիազար Մելքոնեանին, Տէրոյեան եղբայրներու, Պ. Արսէն Տէր Զաքարեանին, Պետրոս Սահակեանի եւ բոլոր անոնց որոնք արժէքաւոր տարկաներ նուիրեցին Միութեան աճուրդին համար։ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Պ. ՏԷՐ ՊԱԼԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալիոյ Պոլոնիա քաղաքին մէջ կազմակերպուած կօշիկի եւ կաշիի միջազգային ցուցահանդէսին «Ցուցահանդէսին բաժակը» մասնաւոր յիշատակութեամբ շահեցաւ մեր արուեստագէտ հայրենակիցը։ Դատաւոր – քննիչները (ժիւրի) ջերմ շնորհաւորութիւններով տարփողեցին Պ. Տէր Պալեանի ստեղծագործութեան բացառիկ յաջողութիւնը բոլոր միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ։

Այս գնահատութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի Արհեստաւորներու դաշնակցային Միութեանց եւ Սէնտիքաներուն, քանի որ Պ. Տէր Պալեանի յաջողութեամբ դարձեալ Ֆրանսան էր որ կը փառաւորուէր Միջազգային ցուցահանդէսի մը մէջ։

«ՅԱՌԱՋ» ԻԹԵՐԹՕՆԸ (17)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

Ֆաիք պէյ նախ անփոյթ ձեւացաւ, բայց երբ իր եղբօրը անունը լսեց, ընդոստ ցատկեց անկողնէն եւ Րաուֆ պէյի հետ միասին նախ Շիւքրիւ պէյը փնտռեցին. չգտան, Բիւշտիւ փաշան փնտռեցին ան ալ չգտան։ Մինչ Րաուֆ պէյ չափազանց վրդովուած, այլայլած էր եւ անդադար կ'ըսէր.

— Ատենը կ'անցնի, շուտ գնա, հասիր։ Աղէտ մը պիտի պատահի։

Ֆաիք պէյ եւս շփոթութեան մատնուած էր եւ փողոցէ փողոց կը վազվզէին, երբ վերջապէս ճամբան հանդիպեցաւ Զիա Խուրշիտի, որ Բիւշտիւ փաշայի տունէն կ'ելլէր։ Ֆաիք պէյ սաստկօրէն յանդիմանեց Զիա Խուրշիտը, բայց յետոյ հանդարտեցաւ անոր արտակարգ պաղարեան առջեւ։ Ափ ի բերան մնաց մանաւանդ, երբ իր կրտսեր եղբայրը սառնօրէն կ'ըսէր.

— Ասո՞ր համար ելար անկողնէդ։ Եթէ դաւադրութիւն մը կը պատրաստենք, գնա լուր տուր, մատնէ զիս։

Ֆաիք պէյ գնդապետ Արիֆի տան մէջ գտաւ նաեւ Իթթիհատական մեծ դաւադիր Շիւքրիւն, եւ անոր երեսին տուաւ ծրագրուած չարիքը, սպառնաց նոյնիսկ.

— Ինծի նայէ, դուք բոլորդ խելագարներ էք, գինով գլուխներու որոշումով չէք կրնար երկիրը կրակի տալ։ Գտիր անմիջապէս այդ մարդիկը եւ ցրուէ զանոնք։ Կառավարութեան աչքը նէթէ բացուի, փութով ձեր ամէնուդ օձիքին կը կառչի։

Ֆաիք պէյ Շիւքրիւի քովէն ելաւ եւ փութաց Ազգ. Ժողով, ուր հաւաքաբար իրեն կը սպասէին Րիֆէթ, Ալի Փուատ փաշաները, Րաուֆ, Ադնան եւ Սալիթ պէյերը։ Զկրցաւ ծածկել իր վրդովանքը եւ ըսաւ ամէնուն.— Այս գործին մէջ մեղի, Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան ալ մեղադրանքի բաժին մը պիտի իյնայ։ Գաղտնի կոմիտէ մը կայ որ այսպիսի եղեռնական ծրագիրներ պատրաստած է եւ եթէ կուսակցութիւն մեզի կը կրթնի, մեզմէ կը քաջալերուի իբրեւ յենարան։ Եթէ ոչ, չէն կրնար այդպիսի համարձակութիւն մը ունենալ։ Կ'առաջարկեմ բոլորիդ կառավարութեան իմաց տալ ծրագրուած մահափորձին մասին։

Ֆաիք պէյի խօսակիցները չաբաթ մը միջոց ուզեցին այդ ուղղութեամբ որոշում մը տալու համար, բայց բան մը չըրին։

— Արդ, կը հարցնէ Գըլըճ Ալի, այս անձերը որ գիտէին թէ Կազիին դէմ դաւ մը կը սարքուի, ինչո՞ւ լուր չտուին կառավարութեան։ Ինչո՞ւ նոյն օրն իսկ չյարդեցին իրենց խոստումը, եւ ինչո՞ւ չլուծեցին իրենց կուսակցութիւնը։ Րաուֆ պէյ, որ տեղեկացաւ մահափորձին եւ անհազանդ հնչեցուց, միջամտեց եւ ուղեց ամէն գնով արգելք ըլլալ Անգարայի մէջ գործադրելի ոճրին, ինչո՞ւ միւս անձերուն հետ կառավարութեան լուր չտուին եւ առաջքը չառին, ինչո՞ւ չուզեցին հետեւիլ այդ ուղիղ եւ կտրուկ ճամբուն։ Ահա հարցում մը, որ պատասխանի կը սպասէ։

Դաւադրութեան հաշուեյարդարէն տարիներ վերջ, սա հաւանականութեան առջեւ կրնանք կանգ առնել։ Մահափորձի մը առթիւ կառավարութիւնը ոտքի հանելով, ապահովաբար չուզեցին իրենց կուսակցութիւնը, Թէրաքքըփէրվէրը եւ հետեւաբար նաեւ իրենց անձերն ալ մեղադրանքի եւ պատասխանատուութեան տակ դնել։ Մինչդեռ կառավարութեան լուր չտալով, ոչ միայն աղիտալի ձեռնարկի մը առաջքը չառին, այլեւ առիթ տուին որ բոլորովին ծանրակշիռ կացութիւն մը ստեղծուի։ Եթէ իմաց տային անոնք, դաւադրական ցանցին պարագլուխները եւ չարագործները գործին սկզբնաւորութեան իսկ պիտի ձերբակալուէին, ոճիրը իր սաղմին մէջ հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուէր եւ եղեռնական խմբակը պիտի չճիղաւորուէր, պիտի չընդարձակուէր, ստորերկրեայ կազմակերպութեան մը վերածուելով։»

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

Հարցաքննութիւններն ու ամբաստանեալներու ձերբակալման գործը լրացնելէ վերջ, Անկախութեան Ատեանը հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը հրատարակեց ոճրափորձի եւ քաղաքական դաւադրութեան մասին, յիշեցուց թէ արդարութիւնը անշեղ եւ անողոք պիտի ըլլայ չարագործներուն դէմ, եւ դատավարութիւնը սկսաւ վերջապէս մահափորձի թուականէն ճիշդ տասը օր վերջ, 26 Յունիս 1926ին։

Ամրան անտանելի տաքին եւ հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ, ունկնդիրներու ծովածաւալ բազմութիւն մը խուժած էր դատարան, Իզմիրի Միլլի գրադարանի լայնանիստ սրահը, ուր պիտի գումարուէր Անկախութեան Ատեանը։ Մթնոլորտը ելեկտրականացած էր, հանրային կարծիքը յուզման մէջ, քաղաքական շրջանակները ալեկոծ, խոշոր հարցանիշ մը ցցուած էր աչքերու առջեւ.— Արդեօք ի՞նչ պիտի ըլլար։

(Շար.)

սական վաճառատուններու առջեւէն որոնց խնայուած չէր : Ուրիշ օտար վաճառատուններ ալ քանդուած են : Ֆրանսական հիւպատոսարանը, որ կը գտնուի մեծ պողոտային վրայ, նոյնպէս յարձակում կրեց խուժանին դէմ, բայց, փառք Աստուծոյ, ոստիկանութիւնը եւ բանակը ժամանակին հասան եւ պաշտպանեցին շղթայ մը կազմելով :

Մինչ զօրքը այսպէս կը պարպէր կեդրոնական պողոտան, ես իջայ յարակից փողոցները : Նոյն աւերակները ամէն տեղ : Բայց, այստեղ խռովութեանց սկզբնաւորութենէն վեց ժամ ետքը, ցուցարարները կը շարունակէին քանդել քրիստոնեաներու կամ Հրեաներու խանութները : Առաջին զօրաբանակին կողմէ ղրկուած օգնական զօրքը դեռ բաւական չէր զսպելու զանոնք : Հանրակառքերը սկսան երթեւեկել ժամը 3ին, իրենց ետեւէն քաշելով կերպասներու կամ ամէն տեսակ ապրանքներու ահագին կոյտեր : Երբ տուն վերադարձայ, կառք նստած ոստիկաններ կը շրջէին, անցորդներուն պատուիրելով որ տուն վերադառնան :

Իզմիրի մէջ շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահած են : Տեղական գործակալութիւն մը կը ծանուցանէ թէ 15 յունական նաւեր կամ շարժանաւեր հրկիզուած էին : Անոնց նաւաստիները ծով նետուած էին եւ չի գիտցուիր թէ ի՛նչ եղած են : Քանի մը եկեղեցիներ եւս հրկիզուած են :

Անգարայի մէջ քանի մը հազար ցուցարարներ յունական դեսպանատան վրայ քալած, բայց ցիրուցան եղած են արտասուաբեր ռումբերով :

Տակաւին կարելի՝ չէ ճշդել գործուած աւերներուն հաշիւը : Կեդրոնական եւ կողմնակի թաղերու քրիստոնեաներու բոլոր խանութները աւերակոյտի վերածեր են, փողոց թափելով ապրանքները : Զորս հազարէն հինգ հազար կը հաշուեն աւերուած խանութներուն թիւը : Վիրաւորները՝ 300 – 600 հոգի :

Իշխանաց կղզիներուն մէջ ալ, ուր ամէնէն աւելի Յոյներ, Հայեր եւ Հրեաներ կը բնակին, նոյնպէս յարձակում կատարուած է : 26 եկեղեցիներ ամբողջովին կամ մասամբ հրկիզուած են : Վնասները անհաշուելի են : Թերթերու վաճառումը արգիլուած է :

Յառաջ.— Ուրիշ աղբիւրներէ տեղեկութիւն չկայ հրկիզուած եկեղեցիներու թիւի մասին : Փարիզեան թերթին թղթակիցը կը բացատրէ թէ օտար իրազեկներու կարծիքով կարելի էր կանխել խռովութիւնները, եթէ լրջօրէն ամէն միջոց ձեռք առնէին սկիզբէն իսկ : Յետոյ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը հատուցում պիտի վճարէ խռովութեանց բոլոր զոհերուն . «Բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ դժուար պիտի ըլլայ տրամադրելի գումարներ գտնել » :

× Վերջին լուրի մը համաձայն, երկու հոգի մեռած, 200 հոգի վիրաւորուած, եօթը եկեղեցիներ բոլորովին քանդուած, ուրիշ 21 եկեղեցիներ ծանրապէս վնասուած են : Այս եկեղեցիներուն երկուքը կաթոլիկ Հայերու կը պատկանին : Նիւթական վնասը՝ 7 – 750 միլիոն ոսկի : Զոհերէն մէկը բզիկ բզիկ եղած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՋՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ սկսաւ քննել բանուորական կացութիւնը, որ հետզհետէ կը ծանրանայ : Գործատէրերը պիտի պարզեն իրենց մտահոգութիւնները : Միւս կողմէ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը 22 առ հարիւր յաւելում կը պահանջէ : Առջի օր մեթրոյի աշխատաւորները անակնկալ գործադուլ մը սարքեցին թիւ 9 գիծին վրայ : Ոչ տոմսակավաճառ կար, ոչ ալ ստուգում, եւ ուղեւորները ձրի կը ճամբորդէին :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ արտաքին եւ ելմտական նախարարները հրաժարեցան, հակառակ ըլլալով ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր, երէկ ճամբայ ելաւ դէպի Մոսկուա :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս կիրակի Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը խաղայ փրոմօսիօն տ'օնէօր 1956–56 տարեշրջանի առաջին ախոյենական մրցումը իր մարզադաշտին վրայ, Սէն Ժիւլիէն, Մանեանի զօրաւոր խումբին դէմ : Մեծ ոգեւորութեամբ կը սկսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս նոր տարեշրջանը :

Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը բոլորէ փայլուն տարեշրջան մը : Անշուշտ հասարակութիւնը պիտի փութայ քաջալերել մեր մարզիկները, որոնք սկսայօժար յանձն առած են ամէն զոհողութիւն :

Հայ ծնողներէն կը խնդրուի արձանագրել իրենց զաւակները դիմելով Միութեան հաւաքատեղին, Պար տիւ Կլոպ, ամէն Բչ., ժամը 7–9 կամ կիրակի, մար –

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Տօն Ս. Խաչի, Շաւիլի մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Անուշաւան արեղայ Զղջանեան եւ պիտի քարոզէ : Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը :

Յետ պատարագի Խաչհանգիստ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ընդհանուր ննջեցելոց յիշատակին :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիոյ կոմիտէի կողմէ, այս Կիրակի, ժամը 16էն 23, Ազգ. Տան Թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ :

Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները, եւ մասնաւորապէս Նոր Սեբաստիոյ օգտակարութեան կայանի մասնակցողները : Նուագ, պար, պիւֆէ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի Խաչվերացի արարողութիւնը պիտի կատարուի հանդիսաւորութեամբ, ինչպէս եւ երեկոյեան Խաչվերացի Թափօրը : Հայ հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս տօնակատարութեանց :

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Խաչվերացի տօնին առթիւ : Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ Խաչահանգիստի արարողութիւնը :

Ինչպէս նաեւ նոյն օրը երեկոյեան ժամը 5ին անդաստան պիտի կատարուի : Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հայ ժողովուրդը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գեղան Շինիկճեան – Փափազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հայրիկին՝ յաւէտ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ յիշատակին, յառաջիկայ Բշ., 12 Սեպտ. Մեռելոցին օրը, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Ագնիւ Ս. Մարկոսեանի փափաքին համաձայն, այս կիրակի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իր ողբացեալ ամուսնոյն ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ յիշատակին, Փրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ :

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները :

⁂

ԼԻՈՆ.— Հոգեհանգստեան Ս. պատարագ՝ հանգուցեալ Պ. Անդրանիկ Մանուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ, ռիւ Լուի Պլանի Հայ Ազգ. եկեղեցին այս Կիրակի : Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին այց գերեզմանատուն : Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն անյապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը, կանխայայտ շնորհակալութիւններ :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Կազդուրման կայանի Բ. խումբը կը վերադառնայ, Լիոնի կայարանը երկուշաբթի 12 Սեպտեմբեր, ժամը 20.50ին : Փարիզի խումբը կառ մը Լիոն կը հասնի երեքշաբթի 13 Սեպտ. առտուան ժամը 6.30ին :

Այրի Տիկին Վարդուհի Գապազճեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գապազճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մառի Սէֆէրեան, Այրի Տիկին Վերժին Թոքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Գապազճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զալըգեան եւ զաւակները (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Տէր Բարսեղեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Պ. Սարգիս Յովսէփեան (Թրանս), Այրի Տիկին Զուարթ Կարապետեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տիկին Թագուհի Էլմասեան եւ զաւակները (Փարիզ), Այրի Տիկին Ճէվիզեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կրպայեան (Տրակինեան), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Սրապեան, Տէր եւ Տիկին Արամայիս Սրապեան (Միլանօ), ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, կնքահօր եւ ազգականին

ՍԵՊՈՒՀ ԳԱՊԱԶՃԵԱՆԻ
(Կէյվէցի, Օրթագիւղ)

մահը որ տեղի ունեցաւ 7 Սեպտեմբերին իր բնակարանը, 7 Ավրնիւ Թէնառ (Տէսին) :

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ, ժամը 3ին Տէսինի Հայոց եկեղեցին, եւ մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՈՒՐՖԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐԸ»

1500 էջ, պատկերազարդ եւ բազմակողմանի բովանդակութեամբ : Գինը 2800 ֆրանք, թղթատարի ծախքով 3000, գեղեցիկ եւ լաթակազմ : Նախընտրելի է վճարումը կատարել կանխիկ, ղրկելով հասցէն, գիրքը ստանալու համար ուղղակի Պէյրութէն :

Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու համար գրել.—

38, Rue du Ménil, Asnières
Seine France

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Իրերօգնութեան Միութիւնը մաս մը եւս ստացած է այս պատկերազարդ հատորէն : 40 × 50 (5 քիլօ) : Բոլոր նկարները հարազատ գոյներով եւ մեծութեամբ : Շքեղ տպագրութիւն, Հրատարակութիւն՝ Հայաստանի Ակադեմիայի :

Դիմել՝ Միութեանս գանձապահին՝

Roland Nazarian, 9, Av, Calmels, Bois-Colombes, Seine. France, Tél. CHA. 00-55

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ՝ ժամը 8.30ին, Յոյներու սրահը : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20,30ին, Խրիմեան դպրոցը : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ :

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴԻ Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորի : Ընտրութիւն նոր վարչութեան : Ընթացիկ հարցեր :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են :

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի դրաղի ծնողներուն դիմումներով :

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ռէնսի Փավիյեօն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՒՐՖԱՅԻ քառասնամեակը, Հոկտեմբեր 16ին, Սէրքըլ Միլիթէռի մէջ :

*

Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի տարեկան հանդէսը Հոկտեմբեր 16ին :

ԳԻՐՔ Կ'ՈՒԶԵՆ

Հայ հեղինակներէն եւ հրատարակչական տուներէն կը խնդրենք որ իրենց հրատարակած գիրքերէն մէկական օրինակ նուիրեն Հալէպի «Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Գրադարան»ին :

Հասցէ.—
« Krisdapor Krataran »
c/o «Arevelk», B. P. 19, Alep (Syrie)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Վիէնէն Արուսեակ Զաթալեան, ծնեալ Գասպարեան Զորխատանցի (Պօղապլեանի շրջան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Զեքիա Գասպարեան, հօրը անունը՝ Համբարձում, մօրը անունը՝ Վարդիար կամ Վարդավառ որ Իզմիրի դէպքին որբանոցէն Ցուհաստան փոխադրուած էր : Տեղեկացնել՝

27, Rue Druge, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի Արմենիայէն արտատպել :

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600

Արտասահման տարեկ․ 3500 ֆր․ կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՇԱԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 10 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7772 31e ANNEE | Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3183

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐԷՆ «ԿԵԱՎՈՒՐ»Ը

•

Դաս մը տալ կ'ուզէին, եւ տուին : Տառապէս գործադրեցին ինչ որ կ'ըսէին ու կը գրէին, չարաճճիներէ ի վեր :

Օրուան ազդանշանն էր՝ «լախտի հարուած մը եւս իջեցնել» :

Եւ իջեցուցին, մղուած՝ ոչ միայն ցեղային ատելութենէ, այլ եւ կրօնական մոլեռանդութենէ :

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ մէկ բառ՝ «կեավուր»ը բաւական եղաւ, խուժանային ախորժակները սրելու եւ ահուսարսափ տարածելու համար :

«Ֆրանս – Սուառ»ի Պոլսոյ թղթակիցը, որ փողոցէ փողոց շրջած էր անցուդարձին հետեւելով ժամը ժամին, կը գրէր վերջին թղթակցութեամբ ․

— « Ամէն բան այնպէս անցաւ որ կարծես թէ խռովարարները իրարու մէջ բաժնած էին փոքրամասնութեանց թաղերը, նոյնիսկ տուները՝ մէկ – մէկ : Ժամերով քայլ առ քայլ հետեւեցայ հրձիգներուն : Երբ վաճառատան մը առջեւ հասնէին, տէրը տեսնել կ'ուզէին : Այս վերջինը ներկայացած ատեն կը հարցնէին․— «Ո՞ւր է անձնագիրդ» : Եթէ անձնագրին տէրը Յոյն, կամ նոյնիսկ Հայ կամ Հրեայ ըլլար, աւարառութիւնը կը սկսէր : Ամբողջ գիշերը այս խելագար ամբոխին վերեւ լսեցի բառ մը որ կրթուէր թէ մոռցուած է երկար ատենէ ի վեր ,— կեավո՛ւր : (Անհաւատարիմ կամ անհաւատ, կրօնական իմաստով) :

Թղթակիցը այս պարագան կը յիշէ ի պատասխան Թուրքիոյ վարչապետին այն յայտարարութեան թէ թերեւս համայնավար գրգռիչներ սարքած էին դէպքը :

Ինչպէս ուրիշ իրադէպներու, իր ալ տպաւորութիւնն այն է թէ ցուցարարները կը գործէին համաձայն մասնաւոր ազդանշանի մը որ արձակուած էր միեւնոյն կեդրոնէն :

Արդարեւ, չափազանց սերձախօս է կատարուած յարձակման կազմակերպութիւնը եւ հանգամանքը :

Կը թուի թէ Պոլսէն մինչեւ Իզմիր, ցուցարարները կը հետեւէին յատկապէս տրուած ազդանշանի մը․

— Կեավո՞ւր է․ *զա՛րկ․ պարպէ խանութը, ջարդուփշուր ըրէ ամէն բան, բայց զգուշացիր արիւն թափելէ ...*

Եթէ իշխանութեան գլուխ գտնուէին Իթթիհատը կամ Հալքը, ապահովաբար այս վերջին զգուշութիւնն ալ աւելորդ պիտի համարէին :

Առ այժմ նիւթական, տնտեսական քայքայումը բաւական կը համարուէր, նախապատրաստուած դասը տալու համար :

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս :

Վերջին օրերու ընթացքին, երբ կը պատրաստուէր Լոնտոնի խորհրդաժողովը, յանկարծ դադրեցան ներքին կուսակցական պայքարները, որոնք սաստկագոյն աստիճանին հասած էին :

Այսպէս, ուրեմն, Հանրապետութեան հաստատումէն աւելի քան 25 տարի ետքն ալ գրգռիչ բառ մը — «կեավուր »— կը պահէ իր ամբողջ ուժը, ոչ – իսլամը տրորելու, անոր ստացուածքը աւարի տալու, կոտրել – թափելու, ի հարկին արիւն լակելու համար :

Ֆէսը ջնջեցին : Տառերը փոխեցին : Կիներուն քօղերը պատռեցին եւ զուիցերիական օրէնքներ թարգմանեցին, ապացուցանելու համար թէ հին Թուրքիան պատմութեան անցած է :

Եւ սակայն, ահա կը տեսնէք անողոք իրականութիւնը․—Որեւէ պատրուակ բաւական է, աւերիչ եւ արիւնածարաւ խուժանին կատաղութեան յանձնելու համար «կեավուր»ը, առանց ազգի խտրութեան : Կամ համաձայն տրուած ազդանշանին :

Պոլիսը այսպիսի խուճապի մատնուած չէր՝ 1895 – 96ի Հայաջարդ Սարսափներէն ի վեր :

Շ․

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6Ի ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

•

ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԻՃԱԿ ՊՈԼՍՈՅ, ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ զինուորական հրամանատարը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, լուսարդել հաստատելով ժամը 11էն մինչեւ առտուան հինգ, եւ արգիլելով բոլոր հաւաքոյթները, նոյն իսկ մասնաւոր տուներու մէջ : Նոյն միջոցները ձեռք առնուած են Անգարայի եւ Իզմիրի զինուորական հրամանատարներուն կողմէ : Կառավարութիւնը խստացուց պաշարման վիճակը երեք մեծ քաղաքներուն մէջ, նախարարական խորհուրդի բացառիկ նիստէն ետք : Ձեռք առնուած խստութիւնները անթելով յայտարարուեցան երեք արկածեալ քաղաքներուն մէջ : Թերթերն ալ տրուած որոշումները հաղորդեցին բացառիկ թիւերով :

Հրամանագիրը կ'արգիլէ բոլոր համախմբումները, հրապարակային թէ մասնաւոր, բացառութիւն համարելով եկեղեցիները եւ դպրոցները : Այս առթիւ կը բացատրէ թէ եկեղեցիներու մէջ հաւաքուիլ կարելի է միմիայն կրօնական արարողութեանց մասնակցելու համար եւ թէ «արգիլուած է որեւէ քարոզութիւն կամ ցոյց» : Սինեմաները, թատրոնները, ճաշարանները, գիշերային զբօսավայրերը եւ ուրիշ հանրային հաստատութիւններ պէտք է փակուին ժամը 11ին : Արգիլուած է փողոց իջնել այդ ժամէն մինչեւ առտուան ժամը 5 : Այս արգելքէն ազատ են անոնք որ կը մեկնին օդանաւով, շոգենաւով կամ կառախումբով : Զինուորական հրամանատարները պատուիրած են Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի բնակիչներուն վերցնել որ եւ է ազդանշան որ կրնայ գրգռութիւն պատճառել, ինչպէս եւ վար առնել բոլոր դրօշները : Սեպտեմբեր 6ի խռովութիւններէն ի վեր թրքական դրօշներ կը ծածանէին երեք քաղաքներուն մէջ : Առաջին առթիւ դրօշները վար առնուեցան Պոլսոյ մէջ, որ ունի 1․500․000 բնակիչ : Այս կարգադրութեամբ կը յուսան ազատ մնալ բռնութենէ եւ նոր աւերումներէ :

Ապահովագրութեան մասնագէտ մը հարիւր միլիոն Թրք․ ոսկի (35 միլիոն տոլար) կը հաշուէ միայն Պոլսոյ կրած վնասը : Վիրաւորներուն թիւը երեք հարիւրէն աւելի է, համաձայն վերջին տեղեկութեանց :

Պաշարման վիճակի յայտարարութենէն վերջ, թերթերու խմբագիրները զինուորական հրամանատարութեան կեդրոնը հրաւիրուեցան : Յանձնարարուեցաւ օգնել կառավարութեան, անդորրութիւնը վերահաստատելու համար, զգուշանալով գրգռիչ հրատարակութիւններէ : Այս առթիւ ըսին թէ գրաքննութիւն պիտի չհաստատուի, փորձ մը կատարելու համար մինչեւ երեք օր : Բայց գրաքննութիւն հաստատուած է աւերեալ քաղաքին լուսանկարներուն վրայ : Օդակայանին մէջ վար դրուեցան այն պատկերները որոնք արտասահման պիտի ղրկուէին :

Զինուորական իշխանութեան հաստատումէն ետք, տենդագին աշխատանք մը սկսաւ, մաքրելու համար աւերեալ քաղաքին փողոցները : Երթեւեկը վերսկսաւ հանրակառքերով եւ ինքնաշարժներով : Նախագահ Ճէլալ Պայար Սեպտ․ 8ին պտտեցաւ Պոլսոյ աւերեալ մասերը, խօսելով ժողովուրդին հետ : Ըսաւ թէ «երբեք այսպիսի դէպքեր պատահած չեն ամբողջ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ » :

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԲԱՐԵԲԱԽՏԱԲԱՐ···

Բարեբախտաբար մամուլը ազատ է Թուրքիոյ մէջ : Թերթերը ամէն բան կը հրատարակեն․— ազդարարութիւն, նոյն իսկ սպառնալիք : Յայտնի կամ գաղտնի ծրագիր :

Ատեն – ատեն, բացէ ի բաց կը պարզեն ինչ որ կը մտածեն փոքրամասնութեանց մասին :

Յաճախ իրենց քաղաքականութեան ծալքերն այլ կը բանան, երբ վիճաբանին իրարու հետ :

Միեւնոյն ատեն, մանրամասնօրէն կը նկարագրեն կատարուած քաջագործութիւնները, ինչպէս այս անգամ :

Ամիսներ առաջ, երբ ծայրագոյն աստիճանին հասած էր ընտրական պայքարը, Իթթիհատի ծեր աղուէսը, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, հրապարակաւ կ'ազդարարէր փոքրամասնութեանց թէ չարաչար պիտի տուժեն, եթէ հաւաքաբար դիրք բռնեն «Հալք»ի դէմ :

Այնպէս որ, փոքրամասնութիւնները ստիպուած են միշտ արթուն կենալ, ոտքի տակ չերթալու համար :

Երբ Կիպրոսի վէճը սաստկացաւ, չկար թուրքերէն թերթ մը որ փրփուր չտեղար, աջ ու ձախ

Սպառնալիքները աւելի գունաւորուեցան, երբ Աթէնքէն թերթ մը պահանջեց Յունաստանի վերադարձնել Էտիրնէն եւ թրքական Թրակիոյ մնացեալ մասը, վերաքննելով Լոզանի դաշնագիրը :

Այդ առթիւ ըսին թէ հելլէնական կառավարութիւնը Սպիտակ Տետրակ մը եւս հրատարակած է, միեւնոյն բովանդակութեամբ :

— Ուրեմն «մեղալօ իտէա՞» : Դեռ չէ՞ք մոռցած : Մենք շատ լաւ գիտենք ձեր խելքը գլուխ բերելու ձեւերը ···

Խօսքերը գործի վերածուեցան Սեպտ․ 6ի գիշերը, աւերակոյտի վերածելով Պոլսոյ եւ Իզմիրի բանուկ հրապարակները :

Եւ այս ամէնը՝ հազարաւոր օտարազգիներու աչքին առջեւ :

Ուրիշ անգամ, երբ խուժանը արիւնռուշտ կատաղութեամբ կը գործէր Անատոլուի եւ մանաւանդ «Արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ, օտարականները անգիտանալ կը ձեւացնէին :

Այս անգամ ոչ միայն անգլիական եւ ամերիկեան պատուիրակութիւններ, այլեւ միջազգային համագումարներու անդամները տեսան կամ լսեցին ամէն բան :

Մեծ պետութիւնները ամէն բանէ առաջ իրենց հպատակներուն ապահովութեան, անոնց ստացուածքին փրկութեան մասին կը մտածեն, այս տեսակ պարագաներու մէջ :

Բայց եւ այնպէս, ամէնքն ալ տեսան թէ ինչ որ տեղի կ'ունենար, երբեմն, Պոլսէն կամ ծովեզերեայ քաղաքներէն դուրս, կրնայ նոյնութեամբ կրկնուիլ Թուրքիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ : ՎԱՀԷ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱԼ ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌԱՒ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մասնաւոր զեկոյցով մը գոհունակութիւն կը յայտնէ որ ժողովուրդը կրցաւ պահել իր հանդարտութիւնը, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ կատարուած խռովութեանց հանդէպ : Զեկոյցը կ'ըսէ թէ անդորրութիւնը երբեք չխանգարուեցաւ ամբողջ Յունաստանի, մանաւանդ Թրակիոյ եւ Հռոդոսի մէջ, ուր Թուրք փոքրամասնութիւններ կը բնակին : Օգնական զօրք ղրկուած է այդ շրջանները : Բացառիկ վիճակ յայտարարուած է ամբողջ Յունաստանի մէջ : Արգիլուած են թատերական եւ շարժանկարի ներկայացումները, ինչպէս եւ մարզական հաւաքոյթները : Յետաձգուած է Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ սպարապետներուն խորհրդաժողովը որ պիտի գումարուէր Անգարայի մէջ, այս ամսու : Միեւնոյն ատեն Յունաստան յայտնած է Միջերկրականի դաշնակից հրամանատարութեան թէ յունական տորմիղը պիտի չմասնակցի Սեպտ․ 22ի ծովային ռազմափորձերուն :

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Յունաստան պիտի առաջարկէ Ատլանտեան Խորհուրդին՝ Իզմիրէն Սելանիկ փոխադրել հարաւային – արեւելեան ճակատին հրամանատարութիւնը : Իզմիրի յոյն սպաներուն ընտանիքները Աթէնք պիտի փոխադրուին : Յոյն դիւանագէտները չեն ուզեր մասնակցիլ բիւզանդագէտներու համագումարին որ տեղի պիտի ունենայ Պոլսոյ մէջ : Յունաստան պիտի չմասնակցի միջազգային դրամական խորհրդաժողովին ալ որ պիտի գումարուի դարձեալ Պոլսոյ մէջ :

× Ատլանտեան խորհուրդը նիստի հրաւիրուեցաւ Փարիզի մէջ : Յունական եւ թրքական պատուիրակները զեկուցումներ տուին Պոլսոյ եւ Իզմիրի դէպքերուն առթիւ : Թուրք ներկայացուցիչը հաւաստեց թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի նոր դէպքեր չպատահին :

***ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ** ընդունելով Ապահովութեան Խորհուրդին բանաձեւը, խոստացան ազդու պատուար մը հաստատել Կազայի շրջանին մէջ, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը :*

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ․— Կաթող․ պատուիրակ Սերովբէ Ծ․ Վրդ․ հետեւեալ հեռագիրը ստացած է էջմիածինէն ․—

«Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը կազմակերպելու համար ստեղծուած է Ազգային կեդր․ ընտրողական յանձնախումբ մը բաղկացած հետեւեալ անձնաւորութիւններէն․ — Պատրիարք Գարեգին արք․, Խադ արք․ Աջապահեան, Եղիշէ արք․ Տէրտէրեան, Վահան արք․ Կոստանեան, Վազգէն եպիսկ․ Պալճեան, բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեան եւ Ստեփան Կամսարական : — (Դիւան Մայր Աթոռոյ) :

«ՈՉ ԲԱՆՏԷՆ ԿԸ ՎԱԽՆԱՆՔ, ՈՉ ԱԼ ՄԱՀԷՆ»

Լոնտոնի խորհրդաժողովին ձախողումէն ետք, Կիպրոսի մետրոպոլիտը, Մակարիոս արք․ յայտարարեց թէ պիտի պայքարին մինչեւ վերջին շունչը, ինքնորոշման իրաւունք ստանալու համար : «Ոչ բանտը, ոչ աքսորը, ոչ իսկ մահը կրնան մեզ ետ կեցնել մեր նպատակէն » : Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Քիքոյի վանքին մէջ, ի ներկայութեան քսան հազար Յոյներու : Մետրոպոլիտը, որ 42 տարեկան է, յայտարարեց նաեւ թէ Կիպրոսցիները երբեք պիտի չընդունին բրիտանական տիրապետութիւնը, ինչ պայմաններ ալ առաջարկուին : «Լոնտոնի մէջ կատարուած խօսակցութիւնները դերեզման մը եղան Կիպրոսի ազատութեան համար : Առաջարկուեցաւ որ Կիպրոսը բրիտանական տիրապետութեան տակ մնայ յանուն ազատ աշխարհին պաշտպանութեան : Ի՞նչ հեգնութիւն : Ազատութեան պաշտպանութիւն ի վնաս Կիպրոսցիներու ազատութեան» : Ունկնդիրները կը ծափահարէին, Կիպրոսի գաղտնի կոմիտէներուն անունները արտասանուած ատեն :

× Յունաստանի արտաքին նախարարը, որ չափաւոր դիրք մը բռնած էր Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, մեկնելէ առաջ դառն խօսքեր արտասանեց, դիտել տալով թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի կորսնցնէ Յունաստանի մէջ վայելած դիրքը :

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՍԱՐԳԻՍ ՍՐԵՆՑ

●

Երկա՛ր դիմացաւ Սարգիս Սրենցը ։ Իր կազմը չունեցող ուրիշ մը դժուա՛ր թէ կարենար տոկալ, մանաւանդ սա վերջին տասնըմէկ տարիներու հոգեկան ու ֆիզիքական տառապանքներուն, որոնք իր ալ բաժինը եղան Ռումանիոյ կարմրած մթնոլորտին մէջ ։

Իր կազմը ըսի, բայց չըսի, թէ արտաքինով հսկայ մը չէր հանդուցեալը ։ Ճիշդհակառակը, — փոքրակազմ ու կարճահասակ էր մարմնով, բայց յայտնապէս առողջ, ֆիզիքական ամէն նեղութեան դիմանալու ընդունակ մարմին մը, որ ի վերջոյ տապալեցաւ բնականոն հիւծումի հետեւանքով ։

Մեռաւ խնամքի սահմաններուն մօտեցած եւ վստահ եմ, որ հարիւրամեակը կը բոլորէր, եթէ մեզի չպատմուած, բայց գարշանքով յագեցած ռումանահայ մի– ջավայրին մէջ իր ապրած տուայտանքները եղած չըլլային իր կեանքի վերջին տասնամեակին բաժինը, — ամենօրեայ մղձաւանջ մը, զոր պարտաւոր էր կուլ տալ անտրտունջ համակերպութեամբ մը ։

Խեղճ Սրենցն ալ ... «բոլշեւիկացուցին» անօրէնները, ոչ միայն պարտադրելով իր «հրաժարիմք»ը Դաշնակցութենէն ու– մանկան աղէտի սկզբնական օրերուն, այլեւ ստիպելով որ դառնայ աշխատակիցը ... համայնավար թերթերուն ։

Իր մէկ երկու յօդուածները կարդացի անգամ մը Պուքրէշի ծուռ – բերան «Նոր Կեանք»ին մէջ, թրքական հարցերու մասին, որոնց մասնագէտն էր հանդուցեալը, թրքական հին ու նոր պատմութեան շուրջ իր ունեցած խոր հմտութեան շնորհիւ ։

Սարգիս Սրենց եւ ... Կարմիր մամուլ ։

Այսինքն, Դաշնակցականն ու բոլշեւիկը միեւնոյն անձին մէջ ։ Եւ առաջինը «պարտուած», վերջինի ճնշման ներքեւ ...

Իմէ սորված եմ՝ այս պարագային իրեն այնքան պատշաճող թրքական առածը․ — « Քըրք եըլլըք եանի, օլո՞ւր մը քեանի» — «Քառասուն տարուան եանին (Յոյնը), կրնա՞յ քեանի՝ (Թուրք) ըլլալ» ։

Առջի բերան զայթակղած էի ես ալ իր «հրաժարիմք»ը լսելով ։ Իրեն եւ ինծի մօտիկ ընկեր մը ,որ Ռումանիոյ կարմրելէն տարիներ ետքը յաջողեցաւ արտասահման անցնիլ, կ'արդարացնէր իր ընթացքը ։ — «Ինչ ընէր խեղճը իր այդ յառաջացած տարիքին մէջ» ։

Ու մտածեցի այնուհետեւ, որ համոզիչ էր ընկերոջս բացատրութիւնը ։ Սրենցի մեկուսացումով, համայնավարները, երեւութական յաջողութենէ մը զատ բան մը շահած չէին կրնար ըլլալ, իսկ Սրենց, նոյնքան երեւութական իր «դասալքութեամբ» կամ «ինքնաժխտումով», բան մը չէր կորսնցներ իր անցեալի վարկէն ու հմայքէն, իր մէջ միս ու ոսկոր դարձած Դաշնակցական դաւանանքէն, որուն, առաջուան պէս գործնական կիրարկում մը տալու կարելիութենէն ալ զրկուած պիտի մնար բոլշեւիկացած Ռումանիոյ մէջ ։

Մանաւանդ որ, հակառակ այդ «ինքնաժխտման» եւ հակառակ իր վզակոթին վըրայ ճնշող համայնավարներուն, Յ․ Պապոյեան կամ դաւանափոխ Օննիկ Վարդանեանի նման անոպայ բախտախնդիրներուն, Սարգիս Սրենց, իր հրապարակային արտայայտութեանց մէջ աշխատած էր ըլլալ կրցածին չափ չափաւոր եւ շրջահայեաց ։

Ընտանեկան կարճուկ մահազդէ մը զատ, « Նոր Կեանք»ի էջերուն մէջ, կենսագրութեան կամ գնահատանքի ձեւով ուրիշ որեւէ գրութեան տեղ չտրուիլը արդէն ինքնին փաստ մըն է, թէ Դաշնակցական մեռած Սրենցը, իբրեւ Դաշնակցական ալ հողին կը յանձնուէր Պուքրէշի մէջ ։

Հակառակ վերջին տասնամեակի իր գաղափարական ... անկենդանութեան, Սարգիս Սրենց իր բովանդակ կեանքի ընթացքին եղաւ Դաշնակցական, իր խօսքով ու գործով, իբրեւ ուսուցիչ, հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ ։ Եւ Դաշնակցական՝ «ի տղայ տիոց» ։ Խմորուած՝ իր ծննդավայրին Ռոտոսթոյի մէջ, դեռ այն օրերուն երբ Գըլըճեան կը կոչուէր եւ երբ նոր կը ծաւալէր Դաշնակցութեան ցանցը, հայրենիքէն հեռու հայաշատ գաղութներու մէջ ալ ։ Դաշնակցականի իր վերջնական կազմաւորումը ստացած էր 900ական թուականներուն, երբ Եւրոպա կ'երթար իր մանկավարժական ուսումը կատարելագործելու համար Նանսիի մէջ ։ Ու կը վերադառնար հոնկէ, Դաշնակցական ուսուցչի եւ քարոզիչի առաքելութեամբ ։

Եւ այնուհետեւ, իբրեւ այդպիսին պաշտօններ վարեց Ռոտոսթօ, Էտիրնէ, Պրուսա («Հիւրրիէթ»էն ետք), Պարտիզակ, Պոլիս եւ հուսկ յետոյ, քեմալական յաղթանակէն ետք, Ռումանիա — Կալաց, Պուքրէշ, եւն․ ։

Աշակերտած եմ իրեն երեք տարի շարունակ, Պարտիզակի Ամերիկեան Բարձրագոյն վարժարանին մէջ ։ Մասնագէտի մը կարողութեամբ կը դասաւանդէր թուրքերէնը, Թուրքիոյ պատմութիւնն ու ֆրանսերէնը ։ Եւ, նոյն իսկ այդ դասերու կապակցութեամբ, առիթը չէր փախցներ խօսելու մեզի հայկական վերածնունդի պատմութեան մասին, մեր պատանեկան սրտերուն մէջ բոնկցնելով հայրենասիրութեան կրակը ։

Ուր որ գնաց, գործեց ան միեւնոյն եռանդով ու նուիրումով ։ Որակաւոր հայ դաստիարակէ մը պահանջուած գիտակցութեամբ եւ խղճմտութեամբ ։ Հարիւրաւորներ լաւ Հայ եւ լաւ Դաշնակցական դարձան իր շունչին տակ ։ Եւ, իր աշակերտները ըլլալէ ետք, դարձան նաեւ իր կուսակցական ընկերները ։

Աւեն մը, Պարտիզակէն հեռանալէ ետք (1912), հեռացաւ նաեւ ուսուցչական ասպարէզէն ։ Ու լծուեցաւ հանրային աշխատանքի, Պոլսոյ մէջ ։ Մնաց հոն, մինչեւ որ պայթեցաւ հայաջինջ աղէտը ։ Պահ մը կրցաւ ազատել օձիքը, պահուըտելով ։ Ապա ձերբակալուեցաւ եւ քշուեցաւ, բայց յաջողեցաւ մնալ Գոնիա, գերմանական ընկերութեան մօտ աշխատող իր աներձագին՝ Տոքթ․ Յովսէփ Տէր Ստեփանեանի միջամտութեան շնորհիւ ։ Գոնիայէն փախաւ ու վերադարձաւ նորէն Պոլիս, գաղտագողի եւ այս անգամ ապրեցաւ հոն իբրեւ ... «Քէօմիւրճի Սերգիս», ածխավաճառի գործով ։

1920ին, բաւական երկար ժամանակով մնաց Սօֆիա ։ Եկած էր Ճակատամարտի վարչութեան կողմէ, թերթին դանձուած եւ դիզուած գումարները Պոլիս փոխադրելու պաշտօնով, — բան մը՝ որ այսօրուան պէս դժուար գործ էր նաեւ այդ օրերուն ։ Ու կը յիշեմ, որ չյաջողեցաւ ։ Եւ, դրամի տեղ, Սօֆիայի հրապարակէն ժողվելով Պոլիս փոխադրեց ... գարեջուրի, ջուրի եւ այլ տեսակի դաւաթներու սթոք մը, որ դիւրին քշուելիք ապրանք չէր եւ ի վերջոյ վնասով ծախուեցաւ այնտեղ ... Քանի խօսք կ'ըլլար, ինք ալ կը խնդար իր այդ ձախաւերութեան վրայ, որ առեւտրականի խմոր ու հոտառութիւն չունենալուն արդիւնքն էր գլխաւորաբար ։

Ռումանիոյ մէջ ալ ժամանակ մը վարեց Սթրունկայի որբանոցին տեսչութիւնը եւ պաշտօնավարեց այլուր՝ իբրեւ ուսուցիչ ։

Պատերազմի թոհուբոհին մէջ ալ, 1943–ին, Պուքրէշի մէջ տօնուեցաւ իր ուսուցչական եւ հանրային գործունէութեան քառասնամեայ յոբելեանը, ազգային իշխանութեանց նախաձեռնութեամբ ։

Ու տարի մը անց՝ 1944ի Օգոստոսին, Ռումանիոյ համայնավարացումով, վարագոյր իջաւ իր եւ արտասահմանի իր ընկերներուն ու բարեկամներուն միջեւ ։ Ու վարագոյրը մնաց անթափանցելի ։ Վստահ եմ, որ հոգեկան տառապանք մը եղաւ վերջին տասնամեակի իր կեանքը, իր հոգիին ու ապրումներուն այնքան անհարազատ եւ լճացած զոյավիճակի մը մէջ ։

Ու այդ տառապանքով լեցուած՝ շիջեցաւ, ինչը այլեւս հատած կանթեղի մը պէս ։

Հակառակ հարկացուցիչ եւ ատով իսկ բացատրելի իր «հրաժարիմք»ին, Սարգիս Սրենց պահեց իր վարկը, անունն ու հըմայքը, որոնց տիրացած էր իր բազմավաստակ անցեալով ու գործունէութեամբ ։

Պէյրութ — ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

●

ԽՄԲ․ — Մեզի ղրկուած յայտարարութենէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները․ —

Վեց ամիսներու ծրագրումի, խորհրդածութեանց եւ նախապատրաստական աշխատանքէ մը ետք, խումբ մը զարգացած եւ նուիրուած Հայեր, (թիւով 9) երեւան եկան խիզախ ու կենսական առաջադրութեամբ մը, որուն բնոյթն ու նպատակը յայտնուեցան Մարտ 2ին (1955) տեղի ունեցած հաւաքոյթի մը ընթացքին, Հարվըրտ Համալսարանի Ֆիլիպս Պրուքս Տան մէջ ։

ՆՊԱՏԱԿ ԵՒ ԲՆՈՅԹ

Նպատակն է, այս այժմ կազմակերպութիւն մը դարձած ծրագրին, զարկ տալ ու մշակել հայագիտական ուսումները Ամերիկայի մէջ, զանազան ուսումնասիրութեանց եւ հրատարակութեանց միջոցաւ, ինչպէս նաեւ հիմնել Հայագիտական Ամպիոն մը Հարվըրտ Համալսարանի մէջ ։

Այս կազմակերպութիւնը, որ այժմ ծանօթ է Համազգային Հայագիտական Միութիւն անունով, կը կառավարուի տասներինդ հոգիներէ բաղկացած վարիչ մարմինէ մը, որուն ատենապետն է Մանուկ Ա․ Եանի ։ Ամէն ոք կրնայ անդամակցիլ այս Միութեան շատ փոքր տարեվճարով մը (ուսանողներու տարեվճարը աւելի պակաս է) ։ Իր ուղղութեամբ քաղաքական եւ կուսակցական կապերէ եւ զոհունէութենէ հեռու այս Միութիւնը կը թուի անհաւատալի, բայց ճշմարիտ իրականացումը ըլլալ երազին բազմաթիւ Հայերու, որոնք անձկութեամբ կը սպասէին այսպիսի կազմակերպութեան մը ։ Ամէն Հայ, որ ջերմօրէն կը հաւատայ, թէ՝ հայ լեզուն ու գրականութիւնը, Հայոց պատմութիւնն ու մշակոյթը պէտք է ոչ միայն պահպանուին այս երկրին մէջ, այլ նաեւ՝ մշակուին ու զարգացուին, ուսուցմամբ եւ գործածումով, ռեւէ չքմեղանք եւ կամ պատճառ չունի չքաջալերելու այս հսկայանալու սահմանուած Միութիւնը, կամ իր գործակցութեամբ, ի սպաս դնելով իր կարելի նպաստը եւ կամ ու մասնաւորաբար, նիւթական օժանդակութեամբ, քանի որ սակա է անմիջական կարիքը եւ նպատակը Համազգային Հայագիտական Միութեան ։ 300․000 տոլարի գոյացումը արդէն անհրաժեշտութիւն մըն է, որպէսզի անկէ ոչ շատ անուազ նոյնքան գումար մըն ալ Հարվըրտ համալսարանի կողմէ յատկացուելով՝ հաստատուի Հայագիտական Ամպիոնը եւ այնտեղ բերուի ամէնէն արժանի ղեկավարը այդ Ամպիոնին, որ պիտի չուշանայ իր պաշտօնին անցնելու, ըստ Հարվըրտի պաշտօնական զեկուցումին, «աշխարհի որ մասին մէջ ալ գտնուի ան» ։

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴՀ․ ԺՈՂՈՎ

Համազգային Հայագիտական Միութիւնը ունեցաւ իր առաջին անդամական ընդհ․ ժողովը Յունիս 11–12ի շաբաթավերջին, Քէյմպրիճի Հօթէլ Քըմէնտըրին մէջ ։ Այս համաժողովին նպատակն էր ընդունիլ եւ վաւերացնել Միութեան սահմանադրութիւնը եւ մասնակցող 75է աւելի անդամներուն տեղեկացնել անոր ցարդ կատարուած աշխատանքները ,ինչպէս նաեւ յայտնել Միութեան ապագայի (անմիջական եւ հեռաւոր) ծրագիրն ու գործունէութիւնը ։ Այժմ, այս հազիւ հինգ ամսուան կեանք ունեցող Միութիւնը ունի աւելի քան 300 անդամներ, որոնք կը գտնուին 18 նահանգներու եւ Միացեալ Նահանգաց մայրաքաղաքին մէջ ։ Ասոնցմէ հարիւրէ աւելին կը գտնուին Մէսէչուսէց նահանգէն դուրս ։ Իրողութիւն մը, որ կը ցուցնէ Միութեան «Համազգային» նըկարագիրը, ինչպէս անունն ալ կը յայտնէ ։

Առաջին համաժողովը անցաւ ամենայն լրջութեամբ, օրինական կանոններու համաձայն, լաւատես մթնոլորտի մը մէջ եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Եփրատի հանդարտաւէտ անկողինը լայն էր եւ ես յուսահատապէս կրնայի հանգչիլ այնտեղ ... ։

« Ձգոյշ եւ համբուած քայլերով կորեցի բակը, հասայ մեծ դուռը եւ կը փորձէի բանալ զայն, երբ գոռ ու խռպոտ ձայն մը արձագանգեց բակին մէջ ։ — «Հըմ, կը փախչի՞ս ։ Ո՞ւր ... Դժոխք ալ երթաս չես կրնար ազատիլ ձեռքէս ...» ։ Ու բռնեց մազերուս խուրձը ։

Ի՞նչ, ըսի լալահառաչ, բայց համարձակ, ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ ։ Թողէք որ երթամ հայրս գտնեմ, մօրս եւ քոյրերուս միանամ ։ Ես անոնցմէ հեռու չեմ կրնար ապրիլ, չեմ կրնար տոկալ ... Կը հասկընամ աղա, լաւ կը հասկնամ ձեր նպատակը, բայց մօտէ հանեցէք ատիկա ... Թոյլ կը խմեմ, վիզս խեղդակապ կ'անցընեմ, տանիքէն վար կը նետեմ ինքզինքըս, բայց չեմ յանձնուիր, կը հասկընա՞ք ... ։

Աղան զայրոյթէն սկսաւ տրորել գիս, խմորի պէս ։ Ցաւի գալարումներուս տակ կը ճուայի ։ Մայրը եւ մեծ տղան որ այն ատեն հոն կը բնակին օգնութեան հասան, գիս ազատեցին իր ճիրաններէն ։ Մայրը հազար անէծք թափեց իր գլխուն, գիս տարաւ պառկեցուց սովորական տեղըս, քանի մը մխիթարական խօսքեր մրմռաց ականջիս ու հեռացաւ ։

« Թէեւ ուժաթափ էի, բայց խօսուածները լիովին կը հասկնայի ։ Յայտնի էր, դուրսը, բակին մէջ, մայր ու տղայ բարձրաձայն կը վիճէին ։ Մայրը կ'անիծէր ու կը կշտամբէր․ — «Անոնց հացովն ու աղովը մեծցեր ես, անոնց ափերէն ջուր խմեր ես, հայրդ անոնց շնորհիւ տեղ մը հասաւ, անոնց ըրած դեղերը քեզ մահէն փրկեցին, հիմա ա՞յս է քու վարձատրութիւնդ որ կը վճարես անմեղ աղջկան մը վրայ ... վերը Աստուած կայ հաճի ...» ։

« Յաջորդ օրը գիս փոխադրեցին վերը սենեակ մը ու հոն բանտարկեցին ։ Ամիսներով փակուած մնացի այդ սենեակին մէջ ։ Օրը մէկ անգամ մեծ հանըմը (մայրը) կուգար որպիսութիւնս հարցնելու եւ օրը մէկ երկու անգամ ալ Սիւէն, զանազան պատրուակներով ։

« Կամաց – կամաց «ազատութեան» սահմանը քիչ մը լայնցաւ ։ Կրնայի մինչեւ տանիքը բարձրանալ եւ այն տեղէն հրջակայքը դիտել ։ Վարը դուռը գոց, պատուհանները գոց, ալ ինչ վախ փախուստի համար ...» ։

« Իրիկուն մը պատահեցաւ անսպասելին ։ Ճիշդ մեր առջեւ, փողոցին մէջ տարօրինակ աղմուկ մը ուշադրութիւնս գրաւեց ։ Այդ պահուն տանիք չէի կրնար բարձրանալ, կղպանքը գոց էր, եւ իմ ուժերէս վեր էր բանալ զայն ։ Մօտեցայ գոց պատուհանի մը, ականջս փակցուցի փեղկերուն, բան մը հասկնալու յոյսով ։ Յայտնի էր, փողոցի թուրք լաճերը մէկը կը տանջէին, անտարակոյս Հայու բեկոր մը ։ Ամբոխը կը զուարճանար հաբայհրոցներով ։

«Հետաքրքրութիւնս այնքան սաստկացած էր որ բոլոր ուժովս հրեցի պատուհանին փակ փեղկը ու բացի ։ Այժմ աչքիս առջեւ պարզուեցաւ ամբողջ տեսարանը ։ Մէկը գետնէն կը սողար, ետեւէն եւ առջեւէն բաւական թիւով փողոցի լաճեր զարմանազան գռեհիկ խաղերով կը չարչարէին զոհը ։ Փողոցին երկու եզերքները շարուած հասակաւոր մարդիկ՝ վայրի քրքիջներով կը դիտէին այս տեսարանը ու կը զուարճանային » ։

« Ի տես այս պատկերին կարծես արիւնս սառեցաւ երակներուս մէջ ։ Ինծի այնպէս թուեցաւ որ այդ զոհը մօտիկ կապ մը ունէր ինծի հետ ։ Հովէն տատանող տերեւի մը պէս սկսայ դողալ․ ․ Արդարեւ ո՞ր մարդկային աչքը կրնար հանդարտօրէն դիտել այդ սրտաճմլիկ տեսարանը » ։

« Սեղմուեցայ պատուհանին գլուխս կախ, այս եղերական դէպքէն բան մը աւելի հասկնալու համար ։ Ականջիս կը հասնէր հէք դատապարտեալին ցաւոտ, աղեկտուր ճիչերը, բայց, բառ չէի հասկընար ...» ։

«Շունչս բռնեցի, սրտիս բաբախումը զսպելու համար ։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շար․)

փայլուն յայսերու խանդավառութեամբ: Քիչ անգամ Հայերս կ'ունենանք ժողով-ներ, որոնց յատկանիշերը ըլլան վերոյիշեալները: Թերեւս չափազանցութիւն չըլլայ ըսել, որ ասկէ առաջ գոյութիւն չէ ունեցած նմանօրինակ Միութիւն մը, նոյն նպատակներով, որուն անդամներուն թիւը աճին այնքան արագ, որոնց մէջ գտնուին այնքան զարգացած, լրջամիտ եւ նուիրուած անձեր, եւ որ ներշնչէ այնքան հաստատուն յոյսերը եւ վարակիչ խանդավառութիւն, որքան Համազգային Հայագիտական Միութիւնը:

Ցայտարարութիւնը վարիչ մարմնի անդամները ներկայացնելէ վերջ, կը շարունակէ.—

ՀԱՐՎԸՐՏԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հարվըրտ Համալսարանի նախագահը, Նէյթըն Բիւզի, որ պատուակալ հիւր պիտի ըլլայ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 30ին տեղի ունենալիք պաշտօնական ճաշին, ոչ միայն հետաքրքրութիւն այլ եւ գործակցութիւն չի խնայեր Միութեան յաջողութեան եւ յառաջացման համար: Համալսարանը ունի շուրջ տասը փրոֆէսէօրներ, որոնք կարող են առաջնորդութիւն ընծայել այնպիսի ուսանողներու, որ կը փափաքին Տաքթըրի աստիճանի տիտղոս ստանալ հայագիտական զանազան ճիւղերու մէջ:

Ունենալ բարոյական եւ իմացական օժանդակութիւնը եւ քաջալերութիւնը Ամերիկայի ամէնէն հին եւ բարձր համալսարաններէն մէկուն, Հարվըրտի, եւ կարելիութիւնը անոր մէջ իսկ հաստատելու Հայագիտական Ամպիոնը, ոչ միայն հայապահպանման կարեւորագոյն գործին յաջողութեան մեծագոյն գրաւականն է, այլ նաեւ հայ մշակութային ու եկեղեցական մնայուն արժէքներուն երեւան բերուելովը մեր ազգային արժանապատուութեան տարածման առիթ ու խթան կը նըշանակէ: Ահաւասիկ համազգային Միութիւն մը, որուն գոյութեամբն ու գործակցութեամբը Ամերիկահայեր իրենց գլուխները վեր բռնած՝ արժանի ինքնաճանաչութեամբ մը պիտի ճանչցուին օտարներէն:

Եթէ մեր մէջ կան տխուր ստորագնացութիւն ունեցող Հայեր, որոնք իրենց ազգային մշակութային արժէքներուն գիտութիւնն ու գիտակցութիւնը չունին, ահաւասիկ առիթ իրենց՝ սորվելու եւ սորվեցնելու, ճանչնալու եւ ճանչցնելու մեր մօքի եւ հոգիի թանգարանին գանձերը:

Ահաւասիկ նաեւ պատեհութիւն եւ միջոց անոնց, որոնք վատասերման եւ հայ լեզուի ու մշակոյթի չարաչարուշակ կորուստին կարելիութենէն սարսափած կ'աւաղեն եւ կ'ողբան, որպէսզի իրենց ծառայութիւնն ու օժանդակութիւնը ի սպաս դնեն: Մարդիկ, որոնք «հայ լեզուի եւ մշակոյթի պահպանումին եւ զարգացումին համար ամբողջ ունեցածս» կամ «կեանքս կուտամ» կ'ըսեն. ասկէ աւելի բարեբաստիկ եւ յարմար պատեհութիւն չեն կրնար ունենալ իրենց այդ խօսքն ու կոչումը իրագործելու: 300.000 տոլարը մեծ գումար է, բայց չմոռնանք, որ ամէն մեծ ձեռնարկներ, արժանի ծրագիրներ՝ մեծ գումարներով կ'իրագործուին: Արդէն 3200 տոլարի կանխավճար մը եղաւ համաժողովի ճաշի ընթացքին: Կը ծրագրուի այս տարին չաւարտած շուրջ 50000 տոլար հանգանակել: Այս եւ յաւելեալ այլ գումարները կարելի պիտի ըլլայ գործածել ուսումնասիրական աշխատանքներ կատարելու, անոնց գոյացումէն անմիջապէս ետքը:

Այս նպատակին համար պիտի գործածուին Հարվըրտի մատենադարանին հայկական բաժնի գրքերը, որոնք թիւով ամէնէն մեծն են Ամերիկայի մատենադարաններէն, Համալսարանի հրջակայքի բազմաթիւ մատենադարանները, հայկական մշակութային հաստատութեան մատենադարանը, եւ ասոնց վրայ աւելցող նիւեորքաբնակ հանգուցեալ Տիրատուր Տիքիճեանի 350 գրքերը, ինչպէս նաեւ նմանօրինակ բազմաթիւ հաւաքածոներ:

ԱԳԱԳԱՑ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ

Ուսումնասիրութիւններ եւ թարգմանութիւններ երեւան պիտի բերեն պատմական այնպիսի վաւերագիրներ, որո՞նք ուսումնական աշխարհին համար թանկագին վկայութիւններ եւ անհրաժեշտ բեկորներ պիտի նկատուին, նպաստելու համար ամբողջական ուսմանց: Այսպէս, Հարվըրտի փրոֆէսէօրներէն՝ Րօման Եաքօպսըն, սլաւական լեզուներու եւ գրականութեան մասնաճիւղէն, կը վկայէ, թէ՝ «հայ լեզուն ու գրականութիւնը Ոսկեդարու ամէնէն զօրաւոր կամուրջն են դասական աւանդութեան եւ արդի խորհրդութեան միջեւ»: Ցուցանիշելով զօրաւոր շարունակութիւնը հայ լեզուի եւ գրականութեան, Բրօֆ. Եաքօպսըն յայտնեց, թէ՝ «ամէնէն պերճախօս օրինակը հայ լեզուի պատմութիւնն է, որ մեծ մասամբ հաւատարիմ մնացած է իր հնդեւրոպական արմատներուն», հակառակ արդի մշակութային ազդակներուն եւ ոչ-եւրոպական լեզուներու ազդեցութեան: Պարսիկ ուսուցիչ մը, Տօքթ. Ֆէրուզ Քազէմզատէհ, վկայեց թէ հայկ. արխիւներու մէջէն երեւան բերուելիք փաստաթուղթեր եւ գրութիւններ կրնան թարգմանուելով ծառայել Պարսկաստանի եւ Ռուսիոյ պատմութեանց ամբողջացումին: Այսպէս, հայկական ուսումներ, անհրաժեշտ մաս դառնալու են բոլոր լուրջ եւ ամբողջական մշակոյթներու պատմութեան, ինչպէս հաւաստած է լեզուագէտ փրոֆ. Ճ. Պօնֆանթէ, Փրինսթընի համալսարանէն:

Յստակ է, անշուշտ, որ Հարվըրտի Հայագիտական դասընթացքներուն մէջ ուխաւոր տեղ պիտի բռնէ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը, որ բացայայտ անհրաժեշտութիւն մըն է հայագիտութեան մարզին մէջ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

ՅՈՎՀ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԻՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր այս երկրին մէջ ապաստանած ըլլալով, մենք իւրացուցինք շատ մը սովորոյթներ, որոնց մէկ մասը թէեւ օգտակար, բայց մաս մըն ալ վնասակար դարձաւ մեզի համար:

Երկրին օրէնքները եւ միջավայրը թէեւ թոյլատու են անտեսապէս կազմակերպուելու եւ յառաջդիմելու, սակայն մենք կարգ մը խիստ շահեկանիրականութեանց հանդէպ կը շարունակենք մնալ անտարբեր եւ նոյնիսկ անգիտակից՝

Այդ իրողութեանց առաջինն է համագործակցութիւնը:

Տեղացիներու մէջ արմատացած է համագործակցութեան սկզբունքը եւ շատոնց անոնք ունին համագործական հաստատութիւններ եւ արդէն հասած են խիստ նախանձելի վիճակի մը:

Համագործակցութիւն ամէն մարզի մէջ, ինչպէս նաեւ կաշեգործութեան եւ կօշկակարութեան մէջ:

Վերջին պատերազմէն անմիջապէս ետք, առաջարկեցի Մարսէյլի մէջ, հայ կօշկակար գործատէրերուն կեդրոնացնել իրենց առեւտուրը, նկատի ունենալով յառաջիկայ անխուսափելի մրցակցութիւնը, որպէսզի կարենանք համեմատաբար քիչ վնասուիլ:

Ինծի պէս, ուրիշ կօշկակարներ ալ կային, որոնք կրցած էին կռահել, թէ հետզհետէ պիտի ենթարկուին զանազան տագնապներու նաեւ իրենց կօշիկներու սպառման դժուարութեան:

Կօշիկի արտադրութիւնն ու սպառումը նպաստաւոր եւ ապահով պայմաններու մէջ դնելով, համագործակցութեամբ մենք կրնայինք արտադրութիւնը բազմապատկել եւ գոհացուցիչ շահեր ապահովել:

Այդ պարագային ազատ կը մնայինք նաեւ փոխարժէքի գանձման ծանր մտահոգութենէն:

Վարչութեան միայն կ'իյնար այդ հողը փարատելու պարտականութիւնը կամ նրբաւագոյն մտահոգութեամբ մը ընկերութեան անդամները կրնային լաւ, մաքուր եւ հրապուրիչ գործեր մէջտեղ բերել:

Այլ խօսքով, ընտիր կօշիկներ հրապարակ հանել:

Այդ պարագային, ընկերութեան հաշուապահութիւնն ալ օրինական եւ կանոնաւոր ընթանալով, պիտի ստեղծէր աւելի նախանձելի վիճակ մը:

Եթէ ոմանք զոհ չգտնային եսասիրութեան կամ ագահութեան եւ կամք ունենային, առաջարկած գաղափարս ձեւ ու մարմին կ'առնէր եւ մենք այսօր Մարսէյլի մէջ կ'ունենայինք բարոյապէս եւ նիւթապէս ուժեղացած ընկերութիւն մը, ընդունակ՝ միշտ զօրանալու, յառաջանալու:

Քանի որ Եւրոպայի գլխաւոր եւ յառաջդէմ երկիրներէն մէկուն մէջ կ'ապրինք, ես համոզուած եմ թէ մեր շուրջը դիտելով, այդպիսի ընկերութեանց վիճակը քննութեան առնելով և հարկ եղածը ուսումնասիրելով, նախնական դժուարութիւններ յանձն առնելով, մենք պիտի կրնանք յաջողիլ իմ առաջարկիս գործադրութեան մէջ: Միեւնոյն ատեն գեղեցիկ օրինակ մը տուած պիտի ըլլանք նոր սերունդին: Պիտի ապացուցանենք թէ մենք ալ կրնանք օգտուիլ քաղաքակիրթ երկիրներու բարիքներէն, տնտեսապէս բարձրանալ եւ ապահովել մեր զաւակներու ապագան, բարելաւելով բանուորութեան վիճակը:

Տասնեակ տարիներ զուր անցան, սակայն դեռ ուշ չէ:

«Լաւ է ուշ, քան երբեք», կ'ըսէ ժողովրդական առածը:

Պէտք է կազմակերպուիլ: Կազմակերպութիւնը ուժ է:

ՊԵՐՃ ԷՄԻՐԵԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

«Մշակոյթի ազատութեան յանձնախումբին» նախաձեռնութեամբ՝ միջազգային համաժողով մը պիտի գումարուի սեպտեմբեր 12էն 17, Միլանոյի գիտական եւ արհեստագիտական թանգարանին մէջ, բնաբան ունենալով «Ազատութեան ապագան»:

Մշակոյթի ազատութեան յանձնախումբին այս համաժողովները կը գումարուին 1950էն ի վեր, ամէն երկրի դրագէտներու, իմաստասէրներու, գիտնականներու եւ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ, «պաշտպանելու համար ստեղծագործ ու քննական միտքը՝ ամէն ոտնձգութեան եւ վտանգի դէմ»:

Համաժողովները յաջորդաբար Պրիւսէլի, Պոմպէի, Ստոքհոլմի, Համպուրկի եւ անցեալ տարի ալ Հռոմի մէջ գումարուած էին: Երկու տարի առաջ Համպուրկ հրաւիրուած էին փիլիսոփաներ եւ գիտուններ, քննելու համար այն հարցերը՝ որ կը ծագին այսօրուան կեանքէն:

Այս տարուան համագումարին նպատակն է «բաղդատել մերօրեայ քաղաքական պայմանադրական գաղափարները՝ ժամանակակից պատմական փորձառութիւններուն հետ»:

Ի՞նչ մնացած է այլեւս հետեւեալ պատկառազդու այլ պարզ հակադրութիւններէն.— դրամատիրութիւնը հակադրուած պետականութեան, յառաջդիմութիւնը հակադրուած տնտեսական միաձեւման, ձախը հակադրուած աջին»:

Աշխարհի ամէն կողմերէն իմաստասէրներ եւ տնտեսագէտներ պիտի մասնակցին հարցերուն քննութեան:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին, Պ. Պ. Տիգրան Թօսպաթ, որ Հելսինքի գացած էր իբրեւ անդամ Լիբանանի պատուիրակութեան, մասնակցելու համար միջխորհրդարանական համագումարին, եւ Պ. Դր. Մ. Խանդամուր, (Քալիֆորնիայէն) որ Սեբաստիա եւ Տիվրիկ հանդիպած էր խումբ մը ամերիկացի գիտնականներու հետ, հնագիտական ուսումնասիրութեանց համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

...ԵԻ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

★

Արդեօք ովքե՞ր կախաղան պիտի ելլէին, ովքե՞ր պիտի փրկուէին:

Այս հեւիհեւ տպաւորութեանց մէջ, կէսօրէն ետք բացուեցաւ նիստը, ի ներկայութեան հրաւիրեալ ունկնդիրներու, որոնց մէջ կային պետական ու զինուորական ծանօթ դէմքեր, սպաներ, երբեմնի զէնքի ընկերներ, երեսփոխաններ եւն. մինչ դաղտնի ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան եւ անդորրութեան, ամէն հաւանականութեան դէմ եւ կազմ ու պատրաստ: Ժողովուրդն ալ անօրինակ հետաքրքրութեամբ կը սպասէր դատավարութեան դրուագներուն եւ արդիւնքին, եւ բերնէ բերան կը շրջէին ցնցող զրոյցները.— Պիտի կախուին, շատեր պիտի ճօճին, Փաշան անձամբ հարցաքննած է Ճիա Խուրշիտը, չարագործները ձեռնակապերով պիտի բերուին, մե՛ղք, հազար ամօթ...:

Ժամը երկուքն էր, երբ Անկախութեան Ատեանի անդամները նախագահ Ալի պէյ (Ճիթինգայա), Գըլըճ Ալի եւ Րէշիտ Կալըպ պէյերը, խոր լռութեան մէջ գրաւեցին իրենց տեղերը եւ ամբողջ սրահին մէջ աննկարագրելի մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ անձկութեամբ, հետաքրքրութեամբ, յուզումով եւ երկիւղով խառն մթնոլորտ մը: Ընդհ. դատախազ Նէճիպ Ալի պէյ եւս, որ ծանօթ էր իր կծու ալաքներով եւ ճարտասանութեամբ, հանդիսաւոր քայլերով դատարան մտած եւ գրաւած էր անկիւնի իր տեղը, թուղթերու պարարտ տրցակ մը ունենալով իր առջեւ:

— Ամբաստանեալները բերէք, լսուեցաւ նախագահին կտրուկ ձայնը:

Պահ մը վերջ, սուինաւոր ոստիկան զինուորներու եւ սպաներու ամենախիստ հսկողութեան տակ դատարան մտան եւ ամբաստանեալներու վանդակորմէն ներս առաջնորդուեցան այն մարդիկը, որոնց վրայ յառած էր հանրութեան ամբողջ ուշադրութիւնը, սկսելով մեծազօր զինուորականներէն մինչեւ հասարակ մարդասպանը: Ահա Քեազըմ Գարապէքիր փաշան, որ խոհուն եւ լռիկ նստած է ամբաստանեալի աթոռին վրայ: Միլլի պայքարի կարկառուն դէմքերէն Րէֆէթ, Ալի Ֆուատ փաշաները (անցեալին մէջ Ազգ. Ժողովի նախագահ), ահա իթթիհատական նշանաւոր դէմքեր՝ Շիւքրիւ պէյ, հսկայակազմ եւ ըմբիշի կերպարանքով, բայց յայտնապէս կքած այս աղէտալի հարուածին տակ, ահա Ճանպօլաթը, որ իթթիհատականներու ոստիկանական տնօրէնն էր, գնդապետ Արիֆ, Ջըզըրլըլը եւ յարաշարժ, երբեմնի ելմտական նախարար Ճավիտ պէյ, ծանօթ իթթիհատական Հիլմի պէյ, ծերուկ եւ խելօքիկ Րիւշտիւ փաշան, մօրուսաւոր եւ մանրուկ մարդ մը, Հաֆըզ Մէհմէտ պէյ եւ վերջապէս անոնց կողքին դաւադրութեան եռանդուն եւ յանդուգն հերոսը, Ճիա Խուրշիտ, թարմ ածիլուած, փայլուն, ժպտադէմ, դաստակները կապուած, ու իր սիրական մեղսակիցները, անոնք որոնք պիտի կրակէին Կազի փաշային վրայ,— Լազ Իսմայիլ, Կիւրճիւ Եուսուֆ, Զօփուր Հիլմի: Եւ անոնց քովն ի վեր ուրիշ ամբաստանեալներ, Սարուխանի երեսփոխան Ապտիւլ պէյ, իր գլխաւոր մեղսակիցը, Սարը Էֆէ Էտիպ, անսանձ բէյ-գնդապետ Րասիմ, Սվազի երեսփոխան Հալիս Թուրկութ, Մերսինի նախկին երեսփոխան Ճեմալ փաշա, անոնց ետին ոճրափորձի գլխաւոր հակառակորդները Սապիթ պէյ եւ Ճիա Խուրշիտի երէց եղբայրը Ֆաիք պէյ եւ դեռ բազմաթիւ անձեր:

Անկարելի էր տեսարանը սովորական բառերով նկարագրել: Ահա դէմքեր, ահա մարդիկ, զինուորական թէ քաղաքային, որոնք տարիներով երկիրը ղողացուցած էին եւ պատասխանատու ձայն ունեցած շատ մը ճակատագրական որոշումներու եւ պետական կարգադրութիւններու մէջ, եւ հիմա կը ներկայանային հաշուեյարդար դատարանի մը, վճռական՝ իր անհեդատ որոշումներուն մէջ: Ամենածանր եւ կրկնապէս եղերական ամբաստանութիւն մը կ'իյնար իրենց վրայ, այն է՝ անհետացնել Անկախութեան պայքարի մեծագոյն խորհրդանշանը, Նոր Թուրքիոյ հիմնադիր Կազի փաշան, եւ վարչաձեւը տապալելով՝ յագուրդ տալ քինախնդրական ծածուկ կիրքերու:

ԱՀԱՐԿՈՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆԱԳԻՐԸ

Նախագահը խզեց լռութիւնը եւ մի առ մի ճշդեց ամբաստանեալներու ինքնութիւնը, սկսելով Ճիա Խուրշիտէն մինչեւ երեսփոխանները, փաշաներն ու յուսանցեալի տէր մարդիկը: Ինքնութեանց ճշդումը բաւական տեւեց, որմէ վերջ նախագահ Ալի պէյ նոյն կտրուկ ձայնով ծանուց.

— Այժմ ընդհանուր դատախազը իր պահանջնագիրը պիտի կարդայ, նստեցէք եւ ուշադիր մտիկ ըրէք:

Ընդհ. դատախազ Նէճիպ Ալի պէյ ոտքի ելաւ եւ հեղինակաւոր ձայնով մը կարդաց ահարկու ամբաստանագիրը:

(Շար.)

(ԽՄԲ.— Անշուշտ Հայոց կրած անցեալ սարսափները եւ նիւթական կորուստները մաս չեն կազմեր Թուրքիոյ պատմու – թեան):

× Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ որ եւ է պաշտօնական տեղեկագիր հրատարակ – ուած չէ կատարուած աւերումներու մա – սին: Բայց ստոյգ է որ հազարաւոր վա – ճառատուններ , խանութներ եւ կրպակ – ներ աւարի տրուած կամ վնասուած, մօտ 15 յոյն – օրթոտոքս եկեղեցիներ քան – դուած են, ուրիշ 10–12 եկեղեցիներ ալ աւարի տրուած: Ցուցարարները չեն խը – նայած Պոլսոյ արուարձաններուն ալ , մասնաւորապէս Գատըքէօյի եւ Մոտայի մէջ, ինչպէս եւ Վոսփորի երկու ափերուն վրայ:

Իզմիրի մէջ, հելլենական հիւպատոսա – րանէն եւ միջազգային տօնավաճառի յու- նական տաղաւարէն զատ, քանդուած են 16 տուներ, վեց խանութներ եւ եկեղեցի մը քանդուած կամ հրկիզուած է , ինչ – պէս կը գրէ «Հիւրիյէթ» լրագիրը :

Սաղաւարտաւոր եւ սուինաւոր զին – ուորներ կը շարունակեն շրջիլ Պոլսոյ փո- ղոցներուն մէջ, իսկ հրասայլերը դիրք բռնած են կարգ մը թաղերու մուտքին առջեւ, որպէսզի կարելի ըլլայ մաքրել փլատակները : Խռովութիւններէն վերջ, ամբողջ 12 ժամ անկարելի էր հեռաձայ- նով կամ հեռագրով հաղորդակցիլ արտա- սահմանի հետ: Այս արգելքը վերցուած է այժմ :

« Ֆրանս – Սուար»ի թղթակիցը կը հե- ռաձայնէ թէ Թուրք թերթերը տասը հա – զար կը հաշուեն աւերուած կամ աւարի տրուած խանութներուն թիւը: Նոյն աղ – բիւրին համաձայն, Թուրքիան տնտեսա – կան տագնապի մը պիտի մատնուի այս խռովութեանց հետեւանքով, վասն զի փճացած ապրանքները արտասահմանէն կուգային եւ այժմ տրամադրելի գումար չկայ, նոր ներածումներ կատարելու հա – մար: Աղէտեալ Յոյները, որոնք իրենց տուներուն մէջ փակուած էին, լոյսերը մարելով, այժմ դուրս ելլելով, յուսա – հատօրէն կը դիտեն իրենց ստացուածք – ներուն աւերակները: Բայց փառք կուտան որ ողջ մնացին :

× Պոլսոյ շուէտական հիւպատոսարանն ալ աւարի տրուած է :

ԳԵՐՄԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ Ատընաուըր Եչ. իրիկուն Մոսկուա հասնելով, արտակարգ ընդունելութեան մը արժանացաւ: Դիմաւորելու համար օ- դակայան գացած էին Խ. Միութեան վարչապետը՝ մարեչալ Բուլկանին, Նա – խագահը՝ Վորոշիլով եւ ուրիշ երեւելի – ներ: Բարեւի կեցած էին 115 զինուորներ մասնաւոր նուագախումբով մը որ կը բաղկանար 56 երաժիշտներէ: Գերման վարչ.ը բարեւ ըսաւ ռուսերէն,— միակ բառը զոր գիտէր: Յետոյ շնորհակալու – թիւն յայտնելով եղած ընդունելութեան համար, ըսաւ թէ կը յուսայ որ իր այցե- լութիւնը ճամբան պիտի հարթէ բարեկա- մական եւ բնականոն յարաբերութեանց վերահաստատման համար : « Ես հաս – տատապէս համոզուած եմ թէ խաղաղ գործակցութիւն մը կրնայ մեծապէս օգ- տակար ըլլալ Խ. Միութեան եւ գերման ժողովուրդներուն համար եւ թէ բախո – րութեան եւ ապահովութեան զօրացումը Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ մե – ծապէս կախում ունի մեր յարաբերու – թեանց կանոնաւորումէն: Մեր աշխա – տանքը եւ բանակցութիւնները այստեղ, Մոսկուայի մէջ, կ'ուզենք ամբողջովին նուիրել խաղաղութեան գործին »:

Երէկ իսկ սկսան բանակցութիւնները, որոնք բազմազան դժուարութիւններ կը ներկայացնեն :

ՄԱՐՈՔԻ այն պատուիրակութիւնը որ Մատակասքար գացած էր գահընկէց Սուլ- տանին հետ խորհրդակցելու համար, կը վերադառնայ այսօր – վաղը : Նոյնպէս Ֆրանսական պատուիրակը, զօր. Քաթ – րու, իր օգնականին հետ: Աքսորական Սուլթանն ալ կը պատրաստուի, Ֆրանսա գալու համար: — Փարիզի մէջ, կարգ մը կուսակցութիւններ կը պահանջեն արտա- կարգ նիստի հրաւիրել Ազգ. ժողովը , շատ ծանր գտնելով կացութիւնը

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ լըր – ջօրէն կը քննուին կառավարութեան կող- մէ, երկու օրէ ի վեր: Կազի եւ ելեկտրա- կանութեան բանուորներն ալ դժգոհու – թիւն կը յայտնեն :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ մահուան դատապար – տուեցան 23 բնիկներ, իբրեւ ահաբեկիչ:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Տօն Ս. Խաչի , Շաւիլի մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Անուշաւան աբեղայ Զղջանեան եւ պիտի քարոզէ: Կը հրաւիր- ուի հաւատացեալ ժողովուրդը :

Յետ պատարագի Խաչհանդիստ եւ հո – գեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ընդհանուր ննջեցելոց յիշատակին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի Խաչվերացի արարողու – թիւնը պիտի կատարուի հանդիսաւորու – թեամբ, ինչպէս եւ երեկոյեան Խաչվերա- ցի Թափորը: Հայ հաւատացեալ հասարա- կութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս տօնակատարութեանց :

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Այս կիրակի Ս. Աստուածած – նայ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր պատա- րագ պիտի մատուցուի Խաչվերացի տօնին առթիւ: Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ու- նենայ Խաչահանդիստի արարողութիւնը :

Ինչպէս նաեւ նոյն օրը երեկոյեան ժա – մը 5ին անդաստան պիտի կատարուի : Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հայ ժողովուր – դը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գեղան Շինիկճեան – Փա – փազեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կա - տարուի իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հայ- րիկին՝ յաւէտ ողբացեալ ՄԿՐՏԻՉ ՓԱ – ՓԱԶԵԱՆի յիշատակին, յառաջիկայ Բշ., 12 Սեպտ. Մեռելոցին օրը, յաւարտ պա – տարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ ե - կեղեցին :

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Աղքատախնամի աւանդական մեծ պա- րահանդէսին, Հոկտ. 23, ԺՈՐԺ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Շ. Զէքմէեան եւ Տէր եւ Տիկին Ս. Զալեան 1000ական ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կ. Խաչի կայանին, ողբացեալ Տի- կին ՀԵՂԻՆԷ ՆԱՃԱՐԵԱՆի մահուան առ- թիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

***

Երզնկացի Յաբէթ Պոլոյեանի մահուան առթիւ (Օգոստ. 17ին, Քազապլանքա), փոխան ծաղկեպսակի, Ֆր. Կապոյտ Խա- չի կայանին կը նուիրեն.—

Պ. Պ. Պոլոյեան Աշոտ 2000, Մելիքեան Շահան 2000, Հայկազ Աստուրեան 2000, Ժիրայր Աբիկեան 1000, Ալթունեան Սա- մուէլ 1000 ֆրանք: Գումար 8000 ֆրանք: Իսկ Վարժապետեան Պերճ կը նուիրէ 2000 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման հա- մար, թերթին երեսնամեակին առթիւ:

Ֆր. Կ. Խաչի գումարը ստանալ «Յա – ռաջ»էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Վիէնէն Արուսեակ Զաթալեան, ծնեալ Գասպարեան Զորխա – տանցի (Պօղազլեանի շրջան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Ջէքիս Գասպարեան, հօրը ա - նունը՝ Համբարձում, մօրը անունը՝ Վարդիտր կամ Վարդավառ որ Իզմիրի դէպքէն որբանոցէն Յունաստան փոխա – դրուած էր: Տեղեկացնել՝

27, Rue Druge, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի Արմենիայէն արտատպել :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերե- նի լրագրական կրպակը :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն ան – յապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները , դիւրացնելու համար վարչութեան գործը, Կանխայայտ շնորհակալութիւններ :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ,

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Կազդուրման կայանի Բ. խումբը կը վե- րադառնայ, Լիոնի կայարանը երկուշաբ- թի 12 Սեպտեմբեր, ժամը 20.50ին : Փա - րիզի խումբը կառ. տը Լիոն կը հասնի ե – րեքշաբթի 13 Սեպտ առտուան ժամը 6.30ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Փիէռ Երանեան եւ զա – ւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Երանեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Դարստիվ, Տէր եւ Տի – կին Արամ Փէշտիմալճեան եւ զաւակնե- րը, Տէր եւ Տիկին Բ. Պէրպէրեան, ինչ- պէս եւ բոլոր ազգականները իրենց խո- րին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բո- լոր անոնց որոնք անձամբ ,գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, զաւկին եւ ազգականին

ՓԻԷՌ ԵՐԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

× Այրի Տիկին Հեղինէ Շահինեան եւ զաւակները, ինչպէս եւ բոլոր ազգա – կանները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցու - թիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ ազգականին

ՅԱԿՈԲ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

* * *

ԼԻՈՆ.— Աղքատախնամ Տիկնանց Մի- ութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Պօղոս Աղաճանեանէ 4000 ֆրանք :

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ հետզհետէ կ'աւելնայ ծերերու եւ աղքատներու թի- ւը. հետեւաբար անհրաժեշտ է այս մա- սին ալ մտածել:

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմի – տէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 20,30ին, Իրիմեան դպրոցը: Բոլոր ըն- կերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի, յետաձգ – ուած է Սեպտեմբեր 25ին, սրահի նորո- գութեան պատճառաւ :

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600
Արտասահման տարեկ․ 3500 ֆր․ կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • DIMANCHE 11 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7773 31e ANNEE | Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3184

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՏԻԿ - ՀԱՏԻԿ

•

Սերունդի փրկութեան խնդիրը հրատապ հանգամանք ստացած է այս անգամ, ամերիկահայ գաղութին մէջ։

Այժմ աւելի շատ կը խօսուի ճեմարանի մը բացման մասին, որ իսկապէս մեծ աշխատանք եւ զոհողութիւն կը պահանջէ։

Մինչ այդ, մասնակի ձեռնարկներ ալ կը փորձուին։

ՀՕՄը, Հայր․ Միութիւններ եւ ուրիշ հաստատութիւններ կը շարունակեն սաներ ուղեգրել Միջին Արեւելքի դպրոցներուն եւ ճեմարաններուն մէջ։

Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն այդ ուղեգիրները, մեծ մասամբ տեղացիներ, որոնք անմիջական օգուտ մը չունին ամերիկահայ գաղութին համար։

Պարզապէս բարոյական կապ մը, որ անշուշտ ոգեւորութիւն կը պատճառէ երկու կողմին ալ։

Ուրիշ նորութիւն մը, այս տարի։

Համազգային ընկերութեան եւ Փալանճեան Ճեմարանի յոբելեանին առթիւ, հաստատութիւնը յանձն առաւ սատանձնել երկու ամերիկահայ սաներու դաստիարակութիւնը, ճեմարանին մէջ։

Հիւս. Ամերիկայի Կրթական Յանձնախումբն ալ, որ վերջերս եռանդուն աշխատանքներ կը կատարէ տեղին վրայ, որոշեց երկու սաներ ղրկել Փալանճեան ճեմարան։ (Մէկը Քալիֆորնիայէն էր, կրակուրոց երիտասարդ մը, որ խմբագրատուն հանդիպեցաւ)։

Անշուշտ ուրիշներ ալ պիտի աշխատին, երբ նիւթական միջոցներ ճարուին։

Բարեգործականն ալ կոչ մը ուղղած է, երկու սաներ ղրկելու համար Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանը, ինչպէս կ'իմանանք մասնաւոր զեկոյցէ մը։

Անշուշտ այս քանի մը ձեռնարկները կաթիլ մը ջուր անգամ չեն, բաղդատելով բուն պահանջին հետ։

Բայց, գնահատելի են, իբրեւ սկզբնաւորութիւն։ Մանաւանդ եթէ ուղեգրուած սաները պիտի պատրաստուին իբրեւ մտաւոր ուժեր, ծառայելու համար ամերիկահայ գաղութին։

Արդարեւ, աւելի քան երբեք պէտք ունինք մտաւոր ուժերու։ Ամէն տեղ եւ ամէն ասպարէզի համար։

Եթէ սաներու ուղեգրումը կատարուի այս ուղղութեամբ, նոր ուժեր կը հասնին հատիկ – հատիկ։ Ինչպէս կը հասնէին տարիներ առաջ, երբ Վօսփորի ափերէն կամ Կովկասէն ուսանողներ կը ղրկուէին Եւրոպա, իրենց ուսումը կատարելագործելու համար։

Եւ պատեհութիւններ չեն պակսիր։

Որքան գիտենք, միայն Մելգոնեան հաստատութիւնը կրնայ հինգ հարիւր աշակերտ պահել, մինչդեռ կէսը կամ քիչ մը աւելի ունի ներկայիս։ (Ամէն բան ձրի)։

Հատիկ – հատիկ փրկելու այս փորձերը ուրիշ օգուտներ ալ կրնան ունենալ։

Եթէ բաւական թիւով նոր ուժեր հասնին, կը դիւրանայ եռամեայ դասընթացքի մը հաստատումը Մ․ Նահանգներուն մէջ, մինչեւ ճեմարանի մը բացումը կամ իբրեւ անոր լրացուցիչ մասը։

Ամէն պարագայի մէջ, օրինակը վարակիչ դառնալով, կրնայ շարժում ստեղծել։

Ինչ որ կը կատարուի յանուն սերունդի փրկութեան անպատճառ հետք մը կը ձգէ ․կը բաւէ որ հիմնուած ըլլայ մասնաւոր ծրագրի մը վրայ։

Մնացեալը հաւատքի եւ յարատեւութեան խնդիր է։

Ամէն տեղ ալ իբրեւ ուղեցոյց պիտի ունենանք հետեւեալ նշանախօսքը ․—

Մեր գիտակցութենէն եւ աշխատանքէն կախում ունի տարագիր բազմութեանց եւ մանաւանդ նոր սերունդին փրկութիւնը։

Շ․

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

2137 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

•

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄԸ ԴԺՈՒԱՐԱՑԱԾ Է

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ 2137 հոգի ձերբակալուած են, Սեպտ․ 6ի խռովութեանց հետեւանքով։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին 33 համայնավարներ որոնք մասնակցած են անկարգութեանց։ Ապահովութեան տեսչութիւնը կ'ըսէ թէ կալանաւոները մեծ մասով գաղթականներ են որոնք Արեւմտեան Յունաստանէն եկած են վերջին երեք ամիսներու ընթացքին։

Զինուորական պահակախումբեր կը շարունակեն հսկել փողոցները եւ լուսարգելը ի զօրու է ժամը 11էն 5։ Ազգ․ Ժողովը Բչ․ օրուան արտակարգ նիստին մէջ պիտի քննէ պաշարման վիճակի խնդիրը, — շարունակե՞լ թէ դադրեցնել։

Բանուորական խումբերը արտակարգ ճիգեր կը թափեն, մաքրելու համար աւերեալ թաղերուն փողոցները, որպէսզի կարելի ըլլայ ընդունիլ ազատ աշխարհին սեղանաւորական եւ ելմտական ներկայացուցիչները, որոնց մէջ նախարարներ ալ կը գտնուին։ Դրամական խորհրդաժողովը պիտի բացուի երկուշաբթի օր։ Կը հաստատուի թէ Յունաստան պիտի չմասնակցի ժողովին։ Իր գլխաւոր ներկայացուցիչը պիտի ըլլար Ազգ․ դրամատան տնօրէնը, Եմ․ Ցուտրոս։

Հեռագիրները կ'ըսեն թէ Պոլսոյ պանդոկները վնասուած չեն Գչ․ օրուան խռովութիւններէն, բայց հազիւ կը բաւեն դալիք պատգամաւորներուն։

Կ'ըսուի թէ Մ․ Նահանգներու գլխաւոր ներկայացուցիչը մասնաւորապէս պիտի քննէ Թուրքիոյ տնտեսական եւ ելմտական վիճակը, որ աւելի ծանրացած է Սեպտ․ 6ի խռովութեանց հետեւանքով։ Թուրքիոյ վարչապետը խոստացած է հատուցում վճարել բոլոր անոնց որ կորսնցուցած են իրենց գործը կամ վնասներ կրած են անկարգութեանց հետեւանքով։ Արկածեալները մեծ մասով Յոյներ են, բայց յարձակում կրած են նաեւ Հայեր եւ Հրեաներ, ինչպէս կը հաստատէ ամերիկեան գործակալութիւնը։ Յանձնաժողով մը կազմուած է նախագահութեամբ Ճելալ Պայարի, օգնելու համար արկածեալներուն։ Անգարայի ամերիկեան դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ նախագահին եւ վարչապետին հետ, Պոլսոյ կացութեան մասին որ շատ ծանր կը համարուի։ Սեպտ․ 9ին երկար պոչեր կազմուած էին, հաց եւ ուրիշ ուտելիքներ ճարելու համար, որովհետեւ շատ քիչ խանութներ բաց են։ Կը կարծուի թէ ուտեստ չի պակսիր, բայց բաշխումը ծանրապէս կազմալուծուած է։

Առ այժմ հանդարտութիւն կը տիրէ Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ, ուր պաշարման վիճակը խստօրէն կը գործադրուի։

× Թուրքիոյ ազգ․ պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ պաշտօնանկ եղած են 4րդ զօրաբանակին հրամանատարը՝ զօր․ Վեսսա, Պոլսոյ զինուորական կառավարիչը՝ զօր․ Պիւլկի եւ քաղաքին զինուորական հրամանատարը՝ զօր․ Իւրչնսոյ։ Կառավարութիւնը կը խոստովանի թէ սերտ կապ կար Պոլսոյ եւ Իզմիրի խռովութեանց միջեւ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, նոր դաւ մը երեւան հանուած է Քորտոպայի մէջ։ Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է զօրավարի մը եւ 4 բարձրաստիճան սպաներու դէմ։

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ՀԱՅՐԵՐ ԵՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐ

Երբեմն տարօրինակ տեսարաններ կը պարզեն մեր Հայր․ Միութիւնները։

Իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, գրեթէ ամէնքն ալ երկու մասի բաժնուած են եւ կը գործածեն այլազան անուններ։

Մէկ մասը կը կոչուի Հայրենակցական, միւսը՝ վերաշինաց։

Մէկը՝ հարազատ, միւսը՝ անհարազատ (ինչպէս Մալաթիոյ Կրթասիրացը)։

Մէկը՝ Հայաստանեան, միւսը՝ Հակահայաստանեան ....

« Համա»ներու շարք մըն ալ տարածուած է,— Համավասպուրական, Համախարբերդցիական, Համաչարսանճաք եւն։

Անշուշտ օր մը պիտի լսենք, նաեւ, Համատիգրանակերտցիական, Համաքարահիսարցիական կամ Համաշէյխհաճիզիւդական Միութիւններ։

Պիտի չզարմանամ, եթէ առտու մը Հայր․Միութիւնները վերակոչուին լուսաւորչական, հռոմէական կամ բողոքական։

Կարգ մը Միութեանց մէջ պառակտումը այնքան խորացած է որ նեղքեր կը բացուին, իւրաքանչիւր շրջանի պատմութիւնը գրուած ատեն իսկ։

Եւ կ'ունենանք երկու պատմութիւն, միեւնոյն քաղաքին կամ նահանգի մասին։

Պատահաբար կը յիշեմ քանի մը օրինակներ։

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան երկու եւերը, հարազատը եւ անհարազատը, ձեռնարկած են առանձին պատմութիւններ հրատարակելու։

Տիգրանակերտի Հայր․ Միութիւնը պատմութիւն մը պատրաստած ատեն, անհատ մը երկու հատոր լոյս ընծայեց, իր նախաձեռնութեամբ։

Եւ ահա վերջին նորութիւնը։

Խարբերդցիները բազմանդամ յանձնախումբ մը կազմած են Հիւս․ Ամերիկայի մէջ, իրենց նահանգին պատմութիւնը հրատարակելու համար։

Նոյն ատեն կոչ մը կը ստանամ Ֆրեզնոյէն (Քալիֆորնիա), Մ․ Գ․ Ճիզմէճեան ստորագրութեամբ։

Չորս էջի վրայ տպուած յայտարարութեամբ մը, ուղղուած «Խարբերդի Կրթասիրացներուն, մեր աշխատակիցներուն եւ հետաքրքիր հասարակութեան», նամակագիրը կը յիշեցնէ թէ «Խարբերդի Պատմութիւնը» պիտի հրատարակէ ինք, չորս հատոր, մօտաւորապէս հազար էջ։

— «*Մինչեւ այսօր տպուած են Ա․ եւ Բ․ հատորները, որ ունիմ ձեռքի տակ, Գ․ հատորը պատրաստ է տպագրուելու, իսկ Յուշամատեանը (Դ․) արդէն սկսած են շարել*»։

Ուրեմն, Խարբերդն ալ պիտի ունենայ երկու պատմութիւն։

Նորութիւն մը եւս։

«Հայրենիք»ի մէջ (19 Օգոստ․) կը կարդամ Համախարբերդցիական Վերաշինաց Ընդհ․ Միութեան կոչը, բանաստեղծ Լութֆի Մինասի ստորագրութեամբ։

Կոչը գրուած է դաշտահանդէսի մը առթիւ, որուն հասոյթով դպրոց եւ եկեղեցի պիտի շինեն Նախկին Խարբերդի մէջ։

Այստեղ, ուրիշ «Համախարբերդցիական»ի մը ներկայացուցիչը Վիէնի մէջ սարքուած դաշտահանդէսին առթիւ կը յայտնէր թէ երբեք չեն մտածած եկեղեցի եւ դպրոց շինելու մասին։

Քառասուն տարի առաջ, երբ հայրերը սպանդանոց կ'երթային շղթայակապ, իրենց միտքէն կ'անցնէ՞ր թէ զաւակները ու թոռները ցեղախումբերու պիտի բաժնուին, նակատ յարդարելով իրարու դէմ։

ՎԱՀԷ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՈՔԻ ՄԱՍԻՆ

•

Կը հաստատուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է Մարոքի ազգայնական ներկայացուցիչներուն հետ, կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները։ Զօր․ Քաթրու, որ Մատակասքար գացած էր գահընկէց Սուլթանին հետ խորհրդակցելու համար, յաջողած է անոր հաւանութիւնը ստանալ էքս լէ Պէնի մէջ ծրագրուած կարգադրութեանց մասին։ Նամակներ փոխանակուած են աքսորական Սուլթանին վերադարձին եւ արքունի խորհուրդի կազմութեան մասին։

Մատակասքարէն Փարիզ վերադարձաւ Սի Պէքքայի, աքսորական Սուլթանին մտերիմը եւ հաստատեց թէ Պեն Եուսէֆ պատրաստ է անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարելու, ամրապնդելու համար ֆրանքօմարոքեան բարեկամութիւնը։ Կը նշանակէ թէ գահընկէց Սուլթանը հաւանած է որեւէ քաղաքական գործունէութիւն չունենալ, երբ Ֆրանսա վերադառնայ։ Ներկայ Սուլթանն ալ պիտի հարկադրուի հեռանալ եւ Թանճէրի պալատը քաշուիլ։ Զօր․ Քաթրու եւս Փարիզ կը վերադառնայ այսօր։ Զօրավարը անձամբ խմբագրած է աքսորական Սուլթանին հետ կատարուած խօսակցութեանց ատենագրութիւնը։

× Առջի օր բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անկախներու կուսակցութեան մէջ, որուն անդամ է արտաքին նախարարը, Պ․ Փինէ։ Բանավէճը պահ մը այնքան սաստկացաւ որ Պ․ Փեթէ ձգեց գնաց։ Ընդդիմադիրները հակառակ էին որ աքսորական Սուլթանը վերադառնայ որեւէ ձեւով։ Կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը ձեռնթափութեան քաղաքականութիւն մը կը վարէ։ Պ․Փինէ բացականչեց․

— Բռնի ուժի քաղաքականութիւնը բաւական չէ այսօր, հասկցէ՛ք։ Հարկ պիտի ըլլայ զէնքի տակ առնել չորս զօրագասեր։

Եւ գլխաւորը դնելով հեռացաւ։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ թիւրիմացութիւնները փարատել եւ ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց աքսորական Սուլտանին վերադառնալուն, պայմանով որ վերջնապէս հրաժարի գահէն։

× Կառավարութիւնը կը շարունակէ օգնական զօրք ղրկել Հիւս․ Ափրիկէ, մասնաւորապէս Մարոք եւ Ալժերիա։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Խ․Միութիւնը 6–10 արուեստական արբանեակներ (մոլորակ) մէջտեղ պիտի հանէ 1957–58ին։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ․ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կ'իմանանք թէ վերջերս ընտրուած ներկայացուցչական ժողովը, որ կը բաղկանայ 24անդամներէ, նիստ հրաւիրուած է այս չորեքշաբթի գիշեր։ Հաւանական է որ զբաղի նոր վարչութեան եւ կաթող․ պատգամաւորներու ընտրութեամբ։

***

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԿԱԹՈՂ․ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԻԼԱՆՕ, (Յատուկ) — Միլանոյի թեմական համագումարը տեղի ունեցաւ Սեպտ․ 5ին, Հայկ․ Տան մէջ։ Ներկայ էին 27 հայրենակիցներ։ Կամքէ անկախ պատճառներով, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ, մեր թեմին միաձայնութեամբ պատգամաւոր նշուած անձը չկրցաւ ընդունիլ իրեն վիճակուած պաշտօնը։ Թեկնածու ներկայացան Պ․ Պ․ Յակոբ Ալէքսանեան եւ Կարպիս Գասապեան։ Երկուքէն մին պաշտօնական պատգամաւոր պիտի նշանակուի հոգաբարձութեան կարգադրութեամբ։ Պիտի մեկնի նաեւ հոգեւոր հովիւը։ — Ա․

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ա.

Վերջերս «Յուսաբեր» մատենաշարը լոյս ընծայեց իր 67րդ հատորը — Դանիէլ Վարուժանի դպրոցական կեանքը, Անտիպ նամակները եւ Գրականութիւնը, հեղինակութեամբ՝ Դերենիկ Ճիզմէճեանի։

Դ. Ճիզմէճեան երկար տարիներ վայելած է բանաստեղծին մտերմութիւնը։ Անոնք փոխանակած են բազմաթիւ նամակներ։ Հեղինակը կը խօսի նախ Վարուժանին դպրոցական կեանքին մասին, եւ կը յիշէ իր անձին հետ կապուած կարգ մը մանրամասնութիւններ։

Ամէնէն վերջը կը կարդանք Դ. Վարուժանի գրականութիւնը ներկայացնող զանազան գրութիւններ։

Հապճեպով լոյս ընծայուած հատորի մը տպաւորութիւնը կը թողու այս գիրքը։ Վարուժանին Դպրոցական կեանքը, Անտիպ նամակները եւ Գրականութիւնը աւելի ընդարձակ սահմանի մը մէջ կարելի էր, եւ պէտք էր, լոյս ընծայել։ Անտիպ նամակներէն ունինք Դ. Ճիզմէճեանին եւ Հայր Ս. Երեմեանին ուղղուած Գարեգին Լեւոնեանին, Լեւոն Խաճանեանին եւ Հայր Ս. Արեմեանին ուղղուած գրութիւնները։ Ցաւալի է որ ուրիշ գրագէտներու հետ ունեցած թղթակցութիւններուն հետքն իսկ չկայ։ Չեմ գիտեր թէ հատորը լոյս ընծայելէ առաջ «Յուսաբեր» հրատարակչականը հրապարակային կոչ մը ուղղե՞ց, որպէսզի՝ եթէ ուրիշ նամակներ ալ կային բանաստեղծին կողմէ գրուած, անոնք ալ կցուէին այս անտիպ նամակներուն։

Նոյն դիտողութիւնը նաեւ Վարուժանին գրականութեան և արուեստին նուիրուած բաժնին համար։ Այս մասն ալ շա՛տ պակասաւոր է։ Մենք պիտի թուենք կարգ մը գրութիւններ, որոնց բացակայութիւնը անհասկնալի կը մնայ։ Մէկը որ ծանօթ չէ թէ ի՛նչ ուսումնասիրութիւններ նուիրուած են բանաստեղծին, մանաւանդ իր նահատակութենէն ետք, պիտի տարուի մտածելու, թէ առաջնակարգ բանաստեղծի մը բովանդակ գրականութիւնը շա՛տ քիչ չափով ուսումնասիրութեան առարկայ եղած է եւ թէ հետաքրքրութեան պակաս կայ։

Ահաւասիկ ցանկը կարգ մը գրութիւններու, որոնք պէտք էր որ իրենց արժանի տեղը ունենային յիշատակի հատորի մը մէջ։ Այս շարքէն դուրս ալ վստահաբար ուրիշ գրութիւններ լոյս տեսած են Դանիէլ Վարուժանի բանաստեղծութեան, արուեստին ու կենսագրութեան մասին.—

1.— Զարեհ Գազազեան Իզմիրի մէջ կը հրատարակէր «Հայ Գրականութիւն» անունով, լաւ խմբագրուած ու խնամուած բովանդակութեամբ ամսագիր մը։ 1913ի Յունիս, Սեպտ., Հոկտ., Նոյեմ., Դեկտ. եւ 1914 Յունուարի թիւերուն մէջ Յ. Քիւֆէճեան (Յ. Օշական) Մեր բանաստեղծները ընդհանուր խորագրի տակ Դանիէլ Վարուժանին նուիրած է ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը։

2.— Նոյն հանդէսին մէջ Մայիս 1913, Ս. Հ. Գալիօնճեան Բնազդի Աստուածացումը խորագրով յօդուած մը ունի, Դ. Վարուժանին մասին։

3.— «Հայ Գրականութեան» խմբագիրը, Զարեհ Գազազեան ունի, Դ. Վարուժանին նուիրուած Գրական վերլուծումներ։

4.— Հ. Սիմոն Երեմեան Գրագէտ Հայերու շարքին մէջ ունի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը (Թ. շարք)։

5.— Ա. ընդհանուր պատերազմի զինադադարէն ետք, «Շանթ» շաբաթաթերթը 1918ին Պոլսոյ մէջ բացառիկ թիւ մը նուիրեց Դ. Վարուժանին։ Առաջին յօդուածը, Հայ քանքէոնը եւ Մեր ազգային վերջին մեծ մարտիրոսները խորագրով, ստորագրած է խմբագիրը՝ Մերուժան Պարսամեան, կարգ մը անտիպ նամակներու արտագրումով։ Նոյն բացառիկին մէջ յօդուածներ ունին՝ Վահան Թարճանեան քերթուած մը, Ենովք Արմէն՝ Վարուժան՝ Մշակին հոգիին մէջ, Կ. Կարապ՝ Ըսէ՛ մեզի, Դանիէլ (քերթուած), Մկրտիչ Բնակունի՝ Յիշատակներ Դ. Վարուժանի կեանքէն (երբ Վարուժան ուսուցիչ էր Թոքատի մէջ), Յ. Ճ. Սիրունի՝ Դէպի աղբիւրը լոյսին, Գրիմիթէլ՝ քերթուած մը, եւ Տոքթ. Պալէլ Խան՝ Դանիէլ Վարուժան (Այս վերջինը ուսումնասիրութիւն մըն էր, որուն առաջին մասը գրաքննութենէն կրճատուած, նախապէս լոյս տեսած էր 1915ի 11–24 ապրիլի թիւին մէջ, որ դժբախտաբար «Շանթ»ի վերջին թիւը պիտի ըլլար։ Նոյն օրն իսկ տեղի կ'ունենային մտաւորականներուն ձերբակալութիւնն ու տարագրութիւնը)։

Ասոնցմէ զատ Դ. Ճիզմէճեանի հատորին վերջին էջին մէջ կը գտնենք մատենագրական ծանօթութիւններ, ուր կը յիշատակուին բազմաթիւ յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ իրենց հեղինակներով, հին թէ նոր։ Ասոնք ալ հատորին մէջ առնուած չեն։

Հետեւաբար դժուար է արդարացնել Գ. Լ.ի «Երկու խօսք»ին մէջ, հետեւեալ պարբերութիւնը.— «Մեր պնդումներուն տեղի տալով, գրքոյկը վերածուեցաւ ներկայ հատորին, ուր տեղ գտան ինչ որ գրուած է Վարուժանի կեանքին ու գրականութեան մասին, ցրուած՝ գիրքերու եւ պարբերականներու մէջ (ստորագծումը՝ մեր կողմէ)։

Վերջացնելու համար պէտք է յիշատակել նաեւ Լեւոն Խաճանեանի իբրեւ գիրք լոյս ընծայած հատորը Դանիէլ Վարուժանի Գրականութեան եւ Արուեստի մասին, 1919ին, որ՝ հակառակ զանազան տարակարծութիւններու, կը պարունակէր քանի մը ինքնատիպ էջեր։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ն Ո Ր

•

Այսօր, ինծի ամէն ինչ նոր կը թուի այս քաղաքին մէջ՝ ուր հինգերորդ անգամն է որ կուգամ։ Բայց ես միեւնոյն ճամբորդն եմ՝ որուն հոգին հարիւրաւոր աշուններու տրտմաթախիծ ոսկիներէն է անցած։ Հարիւրաւոր ամառներ այրած են աչքերս իրենց կրակներով։

Քաղաքը զիս ընդունեց ոչ իբրեւ մայր մը կարօտահար, այլ անտարբեր եւ անսիրտ դիցուհի՝ որուն մեհեանը հոն վերն է, լեռներուն մէջ, եղեւիններու անտառի մը եզերքին։

Ես եկած եմ խաղաղութիւն փնտռելու, մացառներով ծածկուած անտեսանելի աղբիւրի մը լուսամրմունջ ջուրէն անցընելու ծարաւս։ Ասոր համար է որ շուտով պիտի հեռանամ վայրի բաբախումներով լեցուն լուսահեղ ստանէն եւ ծառերու ստուերամած մտերմութեանը մէջ պիտի բանամ երազներուս անվախճան մատեանը։ Որովհետեւ կեանքը չթոյլատրեց երբեք որ ես ամբողջապէս կարդացած ըլլայի զայն, անոր իւրաքանչիւր էջին վրայ մտածումի շող մը վառելով։

Կեանքը երազի մը շուքն է, հակառակ իրականով ձուլուած իր խորհուրդին։

Կեանքը հոն, վերը, թեւատարած հըսկող դիցուհին է միշտ՝ որուն աչքերը կը նային ամէնուրեք, սպասելով որ ամէնէն կարճատեւ ակնթարթն իսկ յաւիտենական գեղեցկութեան յայտնութիւնը բերէ մեզի։

Քաղաքը ծովին ընծան է հոս։ Ծովն է ստեղծած զայն։ Ծովն է իր ալիքներով ներդաշնակած անոր ափերը. անոր պատկերն աւարտած կապոյտի եւ լոյսի յարաբաշարժ վրձիններով։

Բայց նորաստեղծ իրականութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուիմ։

Անցեալին կրկներեւոյթը չի հեռանար աչքերէս։ Զայն կ'ամբողջացնեն բոլոր այն գիծերը՝ որոնք ուղեւորութեանս առաջին իսկ վայրկեանէն, ներդաշնակ շարժումով մը մէկ կէտէն միւսը սահեցան։

Սա վայրի արմաւենին՝ որ իր սաղարթները կ'օրօրէ ծովեզերքին վրայ, սա բարձրադիր, բոսոր ու ճերմակ շէնքը, ու նաւն իսկ՝ որ սպիտակաթեւ թռչունի մը պէս իր հանգիստը հասաւ խաղաղօրէն, անցեալին կրկներեւոյթը շնորհեցին ինծի։

Նորոգուած է ամէն ինչ։ Ձմեռէն ետքը վերընձիւղած ու ծաղկած է վարդենին՝ որ խորշակահար ու տերեւաթափ՝ անյուսօրէն գարնան կը սպասէր։

Երբ ընդմիջօրէն կը նորոգենք մեր ըղձեստաւորումը, ինչո՞ւ կարելի պիտի չըլլայ նորոգել նաեւ մեր հոգին, մեր մտքին բազմակամար երկինքը։

Ամէն առաւօտ միեւնոյն լոյսն է որ կը ծագի եւ մեր աչքերը կ'ողողէ կախարդական ճաճանչներով։ Մենք ենք որ զայն կը տեսնենք անփոփոխ, բայց իր իսկութեանը մէջ անիկա նորավառ գեղեցկութիւն մը կը յայտնաբերէ մեզի։ Անոր յարուցած պատկերները, մինչեւ իսկ մեր սենեակին մէջ, մեր ձեռնհասութեան սահմանին մէջ գտնուած առարկաներուն վրայ, նոր հմայք մը կը ստանան, ամէն անգամ։ Բաւական է որ մեր սիրտը քիչ մը աւելի ջերմ, աւելի խորունկ, աւելի վայրագ բաբախումով մը ողջունէ զայն։

Գիրքը՝ զոր բաց թողուցինք ցայգասեղանին վրայ, մեր սնարին մօտ, եւ որուն ընթերցուած էջը որ քերթուած մըն է, անպատճառ նոր լոյսով մը պիտի հնչէր, եթէ անգամ մը եւս կարդայինք։ Անգուշակելի գիծէ մը, ստուերամած անկիւնէ մը նոր բիւրեղ մը պիտի շողար, ոսկեղէն նոր զանգակ մը պիտի ժայթքէր բառէ մը, մինչեւ իսկ վանկէ մը, եթէ նորագիւտ եւ անդիմադրելի ծարաւով մը ծռէինք բանաստեղծին սրտէն բխած այս գաղտնահաս աւիւնքին վրայ։

Բայց ամէն ինչ հնամաշ կը թուի մեզի։ Միօրինակ առօրեան մթագնած է լոյսին գեղեցկութիւնը։ Զենք անդրադառնար որ աշխարհը սքանչելի խորհուրդով մը կը վերածնի մեր շուրջը։ Աչքով ու մտքով վարժուած ենք միեւնոյն առարկան իր սովորական բնութեան մէջ իրականացնելու։

Բայց, ինչպէս հաշիշով արբեցած մէկու մը համար հրաշագեղ իմաստ մը կը ստանայ ամէնէն պարզ նշանակութիւնը, չէ՞ կարելի որ մենք ունենանք նոյն հոգեվիճակը, առանց դիմած ըլլալու այս վտանգաւոր միջոցին։

Բնութիւնն իսկ մեզի կը թելադրէ որ մենք նորը փնտռենք միշտ։ Իր եղանակները, իր վարդերն ու ոսկիները, իր ցրտասարսուռ պսպղուն բիւրեղներն յարաճուն գեղեցկութեանց տեսիլքը չե՞ն պարզեր մեր նայուածքին։

Կեանքն ալ, մեր օրերու մթին կամ լուսահեղ նաւարկութիւնները ժամանակի ծովին վրայ, մշտանորոգ պատկերներ կը ստեղծեն։ Կղզիէ կղզի, հրուանդանէ հրուանդան ծիրանեշող աշուններ կ'ողջունեն մեզ։ Կարմրավառ գարուններ իրենց սիրահարի բազուկները կը բանան մեր կարօտին։

Նաւահանգիստը ծոց մըն է հոս, այլուր՝ առագաստները բաց մակերեսին վրայ կ'ամփոփեն իրենց թեւերը։ Երէկ, մանկութիւնը կը ժպտէր մեր հոգիին ամէնէն բարձրօրակ ուրախութեամբ։ Այսօր, չափահաս տարիքն է որ իմաստուն եւ հանդարտ ըրած է մեզ։ Վաղը, լոյսը պիտի վառէ իր արեւային հրդեհը լեռներուն մէջ, եւ ամէն ինչ վերստին նոր պիտի ըլլայ, նոր փաղփուն պատմուճանով մը պիտի ծածկուի սիրոյ հրեղէն մերկութիւնը։

Մեզմէ կախում ունի նոր կարօտներով, նոր յոյսերով ողջունել առաւօտը, ապրիլ շարունակաբար նորաստեղծեալ կեանքով մը իմացութեան լոյսին մէջ՝ ուր մահն իսկ պիտի դադրի բացարձակ վախճան մը ըլլալէ։

Լիբանան

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Ականջներս աւելի լարեցի... Կարծես թէ ինծի շատ ծանօթ, շատ մտերիմ ձայն մը հասաւ ականջիս։ Անմիջապէս չկրցայ ճշդել ձայնին տէրը։ Երբ յոգնած մտքիս խառնարանին մէջ կը փնտռէի զայն, յանկարծ, նոյն եղերական ու ծանօթ ձայնը կրկին հասաւ ականջիս, այս անգամ աւելի յստակ, աւելի որոշ... Աստղիկ.. Աստղիկ, աղջիկս ...»։

«Ի՞նչ ... Անո՞ւնս։ Հայերէ՞ն... Ո՞վ, հա՞յրս... Բայց չէ՞ որ ան մեռած էր։ Չէ՞ որ Սուրբ Ստեփաննոսի պէս քարկոծած էին։ Գոնէ իմ իմացածս այդ էր իր մասին... Այս խառնափնդոր մտքերուն մէջ դրեթէ ցնորած, երբ կ'ուզէի այս հանելուկը լուծել, դարձեալ, նոյն աղեխարշ ձայնը հասաւ ականջիս ... «Աստղիկս, աղջիկս ... Թոյն, թոյն, կաթիլ մը թոյն, կաթիլ մը թոյն, Աստուծոյ սիրոյն ...»։

«Ալ կասկած չունէի, հայրս էր զոհը, հօրս ձայնն էր այնքան յուզիչ ու աղերսական ... ուրեմն դեռ ողջ էր եւ կ'ապրէր այս եղերական վիճակին մէջ... Թոյն կը խնդրէր եւ տուող չկար ... Մահը կը փնտռէր բայց այ դանդամ կը զլանային իրեն ...»։

«Ի՞նչ կրնայի ընել... Վանդակին մէջ փակուած անզօր թռչուն մըն էի։

«Յանկարծ չեմ գիտեր ինչպէս— Հայր, հայր աղաղակելով վար նետուեցայ պատուհանէն»։

«Ինչ պատահեցաւ անկէ յետոյ, չեմ յիշեր։ Երբ սթափեցայ, տեսայ որ նոյն սենեակն էի քովս նստած էր մեծ հանըմը, ճակատիս վրայ թաց լաթ մը։ Մարմնիս վրայ որեւէ վէրքի հետք չկար։ Հօրս աղեկտուր եղերական ձայնն էր որ անդադար, անվերջ կը հնչէր ականջիս։

«Իրիկունը շունը եկաւ, եկաւ հարբած։ Խենթի մը երեւոյթը ունէր։ Մերթ քթին տակէն կը մռլտար, մերթ կը ծիծաղէր, յաճախ կոշտօրէն կը հառաչէր։ Ես եւ հանըմը լուռ անխօս կը դիտէինք իր շարժումները։ Մտքէս կ'աղօթէի որ հեռանար, շուտ հեռանար քովէս։ Իր ներկայութենէն ուղղակի կը գարշէի։

«Մէկէն դարձաւ ինծի խիստ ու սպառնական ...։ Է, երէկուան ըրած խենթութեանդ հանեցա՞ր»։

Պատասխան չտուի։

— «Պիտի չմեռնի հայրդ, պիտի չմեռնիս դուն։ Մահը, գիտեմ, ձեզի համար փրկութիւն եւ օրհնութիւն է։ Ես մահը ձեր եղունգներէն պիտի քաշեմ։ Դուք մահուան օրը սանդի մը ծայրին չափ պիտի մօտենաք, այնքան տաժանելի պիտի ըլլան ձեր կեանքը, ձեր ապրած օրերը։

Ես, — շարունակեց կատղած, խստիւ պատուիրած եմ փողոցի լաճերուն որ իրենց ուզածը կատարեն հօրդ վրայ, առանց անոր հոգին առնելու։ Դուն ալ, «կեավուր»ի յամառ քած, դուն ալ շուտով նոյն բախտին պիտի արժանանաս։ Եւ կամ՝ երկուքիդ ալ փրկութիւնը կախում ունի քեզմէ, կը հասկնա՞ս, քեզմէ...»

Մեծ հանըմը, որ մինչ այդ լուռ կեցած էր, տղուն այս խօսքերէն սաստիկ զայրացաւ... «Հաճի, Հաճի, վերը Աստուած կայ... Դուն այդ մարդոց աղ ու հացովը մեծցած ես։ Մենք անոնց սեղանի բարիքները վայելած ենք։ Անոնք մեր հինաւուրց եւ անխարդախ բարեկամները եղած են, ու հիմա այսպէ՞ս... Օ, ոչ, ոչ, այս տունը կը փլի... Քանի ես ողջ եմ, չեմ ձգեր... չեմ ձգեր որ աւելին ընես։ Ըրածդ կը բաւէ, ալ կը բաւէ...» Եւ զառամած կինը սկսաւ դողալ, երերալ...

Մօրը ոչ զայրոյթը, եւ ոչ ալ յուզումը կրցան բան մը փոխել անպիտանին դիմագիծէն կամ մտադրութենէն։ «Քու գործդ չէ, մայր, դուն զառամած ես, խելքդ շատ բանի չի հասնիր։ Եւ յետոյ չեմ ուզեր որ գործիս խառնուիք, ոչ դուն, ոչ ալ միւսները...»։

«Բացայայտ էր Հաճի աղային միտքը։ Իր խօսքով՝ իմ եւ հօրս փրկութիւնը ինծմէ կախում ունէր։ Ուրեմն՝ անունս, պատիւս վաճառքի պէտք էր հանէի բարելաւելու համար մեր վիճակը։ Հաւատայի՞ այսքանին... Եթէ հարկ էր խաչը բարձրանալ հօրս փրկութեանը համար, ես ամենայն սիրով յանձն կ'առնէի, բայց... բայց, այս վիճակով որքա՞ն ատեն «ոչ» պատասխանել, ընդդիմանալ, օր մը կըրնար բռնութեամբ իր նպատակին հասնիլ։ Ամէն ատեն մայրը չկար որ ինծի իբրեւ վահան ծառայէր։ Անշուշտ, գերագոյն ցանկութիւնս էր հօրս փրկութիւնը։ Անոր պատկերը միշտ կախուած աչքերուս դիմաց՝ կը չարչարէր զիս։ Ո՞ւր կ'ապրէր, ինչպէ՞ս կ'ապրէր։ Ո՞ւր կը գիշերէր։ Ո՞վ կը կերակրէր զինքը։ Ու յետոյ, ինչո՞ւ չէր մտածեր այդ բոլորէն ազատիլ ձեւով մը։ Օրը քանի մը անգամ մահ՝ լաւ չէ՞ր մէկ անգամուան փրկութիւնը։»

— «...Աղա, ըսի վերջապէս, դուք իմ երեք տարիքս ունիք, ինծի հասակակից թոռներ ունիք, արդէն չորս հատ «լոյսի կտոր» կիներ ունիք, ալ ի՞նչ պէտք կայ ուրիշի մը, ինծի պէս խեղճ, անպէտ «կեավուր»ի աղջկան մը... Հանըմները, թոռներդ, տղաքներդ աչքերս կը փորեն, ոսկորներս գազաններուն կեր կ'ընեն, աղա...»։

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

ԾԽԱԽՈՏԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

*

Ծխախոտը եւրոպական երկիրներու մէջ կը կոչուի թապա կամ թապաքօ: Այս բառին մէկ տարբերակն է նաեւ թէօմպէքին:

Ո՞ւրկէ կուգայ այս բառը:

Ծխախոտը ծանօթ էր նախ սեւամորթ ցեղերուն, ովկէանեան կղզիներէն սկսեալ մինչեւ Ամերիկա: Գոլոմպոսի գիւտէն վերջ, Սպանիացիները ծխախոտը փոխադրեցին Եւրոպա, անունն ալ հետը: Սեւամորթ ցեղերը ծխախոտին կուտային թամպաքօ անունը, Սպանիացիները տուին «Թապաքօ» անունը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս բառը:

Սեւամորթներու հէքեաթներուն նուիրուած գիրքի մը մէջ կը կարդանք.—

Առնօք, թէեւ սովորութիւն էր ամուսնանալ, այսուհանդերձ կիները չէին հրաժարած պոռնկութենէ: Օր մը, կին մը երբ կը խաբէր իր ամուսինը, գիւղին բնակիչները տեսան զինքը մեղքի մէջ եւ զացին լուր տալ ամուսինին: Ամուսինը վազեց հասաւ եւ երկու մեղսակիցները գտաւ յանցանքի վրայ: Կատղած՝ հարցուց իր հակառակորդին

— Ինչո՞ւ կինս առեւանգեցիր:

— Իր կամքով եկաւ հետս, որովհետեւ քեզմէ աւելի զիս է որ կը սիրէ:

Երկու այրերը, այն ատեն, նետուեցան իրարու վրայ, միաժամանակ շարժելով իրենց նիզակները: Երկուքն ալ մահացու վէրքեր ստացան ու մեռան:

Կինը չուարեցաւ մնաց, յետոյ գնաց լուր տալու անոնց ծնողքին պատ պատ: Անոնք հարցուցին իրեն.

— Ո՞վ սպաննեց:

— Նիզակով իրար սպաննեցին:

Սակայն գիւղին բնակիչները ըսին.

— Դուն ես միակ պատճառը անոնց մահուան, եւ հիմա մենք ալ քեզ պիտի սպաննենք:

Եւ թօպամահ մեռցուցին: Յետոյ փորեցին խոշոր փոս մը, որուն մէջ թաղեցին երեք սիրահարները միասին, կինը մէջտեղը, այրերը կնոջ երկու կողմերը:

Ժամանակ մը վերջ տունկ մը բուսաւ անոնց գերեզմանին վրայ: Գիւղացիները շատ զարմացան, որովհետեւ երբեք այդպիսի տունկ տեսած չէին: Բացին գերեզմանը եւ տեսան, որ տունկը արմատ կ'արձակէր կնոջ աճուկներուն մէջտեղէն: Անոնք որ փոսին եզերքը կեցած էին, հարցուցին.

— Արմատը ո՞ւր բուսած է:

Գերեզման իջած մարդիկը պատասխանեցին.

— Թամպաքի (որ թարգմանի աճուկներուն մէջտեղը):

Ահա թէ ինչու այդ տունկը կոչուեցաւ «Թամպաքի», յետոյ «Թամպաքօ»:

Բոլորն ալ տերեւներ փրցուցին եւ իրենց տունը տարին: Տեսան որ չորնալէ վերջ անուշահոտ կը դառնան տերեւները: Եփեցին կերան, սակայն անոնք որ կերան զինովի նման էին եւ կորսնցուցին իրենց գլխակցութիւնը: Այն ատեն գոհացան ծամելով եւ թքնելով:

Կնոջ սէրը, ծխախոտին ջուրին նման, հրաշալի բան մըն է, միայն թէ պէտք է զգուանք յայտնել՝ գործածելէ վերջ:

Արդարեւ այդ աւանդութեան թելադրանքով, սեւամորթ ցեղերը կը սիրեն ծամել ծխախոտին տերեւները եւ կը թքնեն յետոյ: Այդ սովորութիւնը հիմա Եւրոպացիներն ալ ունին, — ոչ միայն ծխախոտի տերեւները կը չորցնեն ու կը ծխեն, կամ փոշիի կը վերածեն ու գլխուցաւերու դէմ կը գործածեն, կամ կը թրջեն ու ջուրովը ոջիլ կը սպաննեն, աղիքներու ճճիները կը փճացնեն, գոնջութիւն կը դարմանեն, այլ եւ կը ծամեն ու կը թքնեն՝ ոչ անշուշտ յիշելով... խափշիկներու աւանդութիւնը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

●

Օգոստոս 28ին ամփոփեր էինք Հայաստանի բանաստեղծներէն Հր. Յովհաննիսեանի քննադատական տեսութեան մէկ մասը՝ երիտասարդ գրողներու մասին:

«Սովետական Գրականութիւն» ամսագրին աշխատակիցը շարունակելով իր վերլուծումները, կը մատնանշէ, նաեւ, հետեւեալ թերութիւնները.—

Մեր երիտասարդ բանաստեղծները չեն սիրեր երկար աշխատիլ իրենց գործին վրայ, յղկել, մշակել բանաստեղծութիւնը: Անոնք բոլորովին անփոյթ են բառի, խօսքի, պատկերի, իրենց նկարագրած պահի ճշդութեան, մանրամասներու մասին: Երիտասարդ բանաստեղծները եթէ կը յարգեն պոէզիան, պէտք մեծագոյն խնամքով պիտի մշակեն, ազնուացնեն իրենց բանաստեղծութիւնը, սկսելով ամբողջ կառուցուածքէն, այսպէս կոչուած բանաստեղծութեան ճարտարապետութենէն,— թէ ո՛ւր հիմք դնեն, քանի յարկ բարձրացնեն եւ ո՛ւր աւարտեն, հետեւին յանգին եւ չափին: Մեր երիտասարդներու մօտ, ճիշդ է, կը նկատուի անհատականութիւն, սեփական ձայն ունենալու ձգտում, բայց քանի որ կը շարժին նոյն կախարդական շրջանին մէջ, ինչպէս կամը՝ կալի շուրջը, ատոր համար ալ քիչ նիւթ կը գտնեն զոր ուրիշը չէ գտած, զոր միայն ի՛նքն է զգացեր, ապրե՛ր, տեսե՛ր, շօշափե՛ր:

... Այսօրուան մեր երիտասարդ բանաստեղծներէն մին ըսեր է թէ կրթութիւնը վնաս կը պատճառէ բանաստեղծին: Այդպիսի միտք մը յայտնած էր մեր հնօրեայ երիտասարդ բանաստեղծներէն մէկը մօտ քսան տարի առաջ եւ կեանքն ու գրականութիւնը դաժանօրէն պատժեցին զինքը: Բոլորովին ցած է մեր երիտասարդ գրողներու քաղաքական պատրաստականութիւնը: Պէտք է գիտնալ որ, առանց մարքս-լենինեան ուսմունքն ուսումնասիրելու, մեր երկրին մէջ «չի եղել եւ չի լինի ոչ մի գրող, կամ այդպիսի գրողը շատ շուտ կարող է սպառուել եւ թաղուիլ մոռացութեան գրկում: Ցաւալի է, բայց փաստ է, որ մեր երիտասարդ գրողները չեն կարդում ռուսերէն, լաւ չգիտեն Ռուսաց լեզուն»:

... Լուրջ անհանգստութիւն է պատճառում մեր երիտասարդ գրողներու վարքը հանրային վայրերու մէջ: Օգտուելէ եւ կորովի գրադումներէ խուսափելով, մեծամիտ կը դառնան կանուխէն: Քանիցս առիթ է եղած լսել անոնց ելոյթները ամբիոններէ, մասնաւոր գրոյցներու ժամանակ, խմբագրութեանց եւ Գրողներու Տան մէջ: Համեստութիւնը տեսակ մը օտար եւ մերժելի յատկութիւն է դարձեր անոնց համար: Շատ անգամ մեր երիտասարդ գրողներէն ոմանք բարձրաձայն վարկաբեկած են այս կամ այն ծանօթ գրողը, անպատասխանատու յայտարարութիւններ ըրած, բամբասած են: Շատ անգամ աղմուկ բարձրացուցած են, երբ մերժուեր են իրենց թոյլ գործերը կամ քննադատական դիտողութիւններ են եղեր: Կարելի չէ որեւէ բան շահիլ յոխորտալով, սպառնալով եւ գոռալով.

... Բոլոր իսկական մեծ գրողները աչքի են ինկած աշխատասիրութեամբ եւ համեստութեամբ:

... Երիտասարդներէն ոմանք ինքնասիրահար նարկիսներու նման երբեմն «ոչնչացնելով» քիչ-շատ ճանչցուած գրողի մը վաստակը, ամբարտաւանօրէն եւ բարձրաձայն կը յայտարարեն թէ ժամանակը կուգայ եւ բոլորի գլխուն վրայ իրենք կ'անմահանան դալիք սերունդներու սրտին մէջ: Մեր խորհուրդը այն է, որ այդպէս մտածող երիտասարդները շուտ թօթափեն այդպիսի պատրանքները, որովհետեւ անոնք ոչ միայն սին են, այլ եւ շատ վնասակար՝ ամէնէն առաջ իրենց համար:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Էքս լէ Պէն իր Միջազգային երկրորդ մեծ փառատօնը փակեց այս տարի, Որփէոս օփերայի ներկայացումով, որուն կը մասնակցէր Լիտիա Կարին, կանացի գլխաւոր դերով մը:

Որփէոս գրուած իտալացի երաժշտագէտ Մօնթէվէրտէի կողմէ 1607ին, առաջին օփերան է, որ դարձած է այժմէական նիւթ մը, իր գեղարուեստական չքեղ յօրինուածով ու բեմադրութեամբ:

Այս պատճառով Էքս լէ Պէն փութացեր էին բոլոր երկիրներէն՝ արուեստասէրներ, մտաւորականներ, պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ ասոնց շարքին՝ Իտալիոյ նախկին թագուհին ու թագուհին:

Այս առթիւ «Տօֆինէ Լիպէրէ» կը գրէ.

— «Օր. Լիտիա Կարին ցոյց տուաւ, թէ Օփերայի երգչուհի մը ոչ միայն կրնայ խաղալ իր դերը բեմին վրայ, այլ եւ ապրիլ անով: Լիտիա Կարին, պատգամաբերը, մեղ ամէնս յուզեց, երբ կը հաղորդէր Եւրիդիսի մահը»:

«Լը Ֆիկարօ Լիթէրէր» կը գրէ. — Լիտիա Կարինի կերպարուեստի մասին ու — նեցած գիտակցութիւնն ու հանդերձեղէնը թանկագին քարեր կը դետեղէին իր ցնցող ու գրաւիչ ձայնին վրայ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՍԿՍՆԱԿՆԵՐ)

ԱՐԱԳԱԾ

★

Ես յիշում եմ, Արագա՛ծ,
Երբ իմ մանուկ օրերին,
Խաղում էի ոտաբաց
Քու զմրուխտէ լանջերին:

Եւ հայեացքը իմ անմեղ,
Քո կատարին միշտ յառած,
Կանչում էի խելայեղ
Արծիւներին թեւաբաց:

Բայց մի տխուր առաւօտ
Բաժանուեցինք Արագած,
Եւ թողեցի ես քեզ մօտ
Մանկութիւնն իմ ոտաբաց:

Հիմա եկել եմ նորից
Ու կանգնել եմ քո լանջին,
Դու յիշո՞ւմ ես արդեօք ինձ,
Դու իմ երազ առաջին:

Խենթ մանուկը էլ չկայ,
Բայց դու նոյնն ես, Արագած,
Քո ժայռերին արեւ կայ
Արծիւներն են դեռ բառած:

Ու թւում է ինձ այնպէս,
Մանկութիւնը իմ անգին,
Արծուի փոքրիկ ձագի պէս
Թառարել է քո կրծքին:

ՌՕԶԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան նկարիչներուն գործերէն աւելի քան երկու հարիւր իւղաներկ նկարներ պիտի ցուցադրուին Սուրիոյ ազգ. թանգարանին մէջ, Սեպտեմբերի երկրորդ կիսուն:

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՀՐԵԱՆԵՐ Մարոքէն Իսրայէլ պիտի փոխադրուին Հոկտեմբեր, Նոյեմբերին: Մ. Նահանգներու հրէական կազմակերպութիւնները հանգանակութեան ձեռնարկած են, առ նուազն տասը միլիոն տոլար ճարելու համար:

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

★

— «... Հանրապետական եւ յեղաշրջական այս երկրին մէջ, ինչպէս ամէն դեմոկրատ վարչաձեւի մէջ, քաղաքական եւ քաղաքակրթական պայքարը — ամէն կերպով ազատ է եւ անկաշկանդ: Հակառակ ասոր, այն անձերը որոնց անունները քիչ վերջ պիտի յիշեմ, նողկալի եւ մութ հոգի մը կրող խմբակցութենէ մը քաջալերուած եւ դրդուած, ուզած են եղեռնական ձեռնարկներով կառավարութիւնը տապալել արիւնով:

Մարդկային պատմութեան համար խորապէս զզուելի եւ արտասովոր ծրագրով մը դաւել Թուրք Հանրապետութեան եւ անոր մեծանուն ներկայացուցչին՝ Հանրապետութեան Նախագահին դէմ մահափորձ սարքել եւ այս ձեռնարկներով երկիրը առաջնորդել աննկարագրելի աղէտի մը:

Այս խմբակը, որ Թուրք յեղաշրջական պատմութեան մէջ առյաւէտ պիտի մնայ սեւ արատ մը, ահա թէ ի՛նչ ծրագրած էր.— Ամսոյս 17ին, Հանրապետութեան Վսեմաշուք նախագահը պիտի այցելէր Իզմիր, այդ թուականէն քանի մը օր առաջ Իզմիր եկան Լազիստանի նախկին երեսփոխան Զիա Խուրշիտ, Լազ Իսմայիլ եւ Կիւրճիւ Եուսուֆ: Իրենք եւ հանգստեան կոչուած յիսնապետ Զօփուր Հիլմի, ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուեցան ու բանտարկուեցան, իբր մահափորձի հեղինակ: Իրենց վրայէն գտնուեցան երկու անգլիական ռումբ, վեց ատրճանակ եւ բաւականաչափ փամփուշտ: Մանրակրկիտ քննութիւն կատարուեցաւ, հարցաքննուեցան եւ երես առ երես բերուեցան, եւ հաստատուեցաւ թէ ամբաստանեալներէն Զիա Խուրշիտ 1925ի կիսուն, արդէն իսկ մաս կը կազմէր Կազի փաշային դէմ դաւող եղեռնական ցանցին, եւ նախ ծանօթացաւ Անգարայի նախկին կուսակալ Ապտիւլգատիր պէյի, եւ անոր միջոցաւ ալ Իզմիթի երեսփոխան Շիւքրիւ պէյի: Այդ նպատակին իրագործման համար, Զիա Խուրշիտ Լազ Իսմայիլը ճարեց եւ աւելի վերջ՝ Կիւրճիւ Եուսուֆը, եւ զանոնք ներկայացուց ու ծանօթացուց Շիւքրիւ պէյի: Անցեալ տարուան դեկտեմբերին, երբ Շիւքրիւ պէյ Անգարա էր, բոլորը մէկ հոն գացին մահափորձի ծրագիրը գործադրելու համար: Զիա Խուրշիտ հիւր մնաց Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան, Լազ Իսմայիլի եւ Կիւրճիւ Եուսուֆի հետ տեսակցութիւններ ունեցան Շիւքրիւ պէյի մասնակցութիւնով, Շիւքրիւ պէյ գիշեր մը Իսմայիլը տարաւ Նակիշէհիրի երեսփոխան Արիֆ պէյի Զանգայայի ճամբուն վրայ գտնուող ապարանքը, եւ այդ ճամբուն վրայ քննուեցան մահափորձի յարմար կէտերը: Ասկէ զատ, միասին գացին Ազգ. Ժողով, եւ հոն եւս լռելեայն քննութիւն կատարեցին, գիտնալու համար թէ կարելի՞ էր հոն գործադրել մահափորձը, Գործավարներու Խորհուրդի մէկ նիստին պահուն, եւն. եւն.: Զիա Խուրշիտի եղբօր, երեսփոխան Ֆաիք պէյի եւ հոն գտնուող Թէրաքքըփէրվէր մեծամեծներու ընդդիմութեան վրայ, Անգարայի մահափորձը վիժեցաւ եւ իրենք Իսթանպուլ վերադարձան, բոլոր ծախքերը Շիւքրիւ պէյի կողմէ վճարուեցան:

Այս տարուան սկիզբը, լսելով որ Հանրապետութեան Նախագահը Պուրսա պիտի ուղեւորի, դարձեալ գործի լծուեցան, Լազ Իսմայիլը Պուրսա ղրկեցին, բայց Իսմայիլ մահափորձի անյարմար գտաւ Պուրսան: Ամէնէն վերջ որոշեցին եւ ծրագրեցին Իզմիրի մէջ կատարել մահափորձը, Շիւքրիւ պէյ բաւականաչափ դրամ տուաւ ճամբու եւ այլ ծախքերու համար, զէնք եւ ուժանակ հայթայթեց դաւադիրներուն, չմոռնալով Զիա Խուրշիտի տալ յանձնարարական նամակ մը ստորագրուած իր եւ իր մտերմին՝ գնդապետ Րասիմ պէյի կողմէ, եւ Իզմիրի մէջ յանձնելի Սարը Էֆէ Էտիպի, որուն հետ Շիւքրիւ պէյ համաձայնած էր առաջուց այս գործին մասին: Իզմիր հասնելուն Զիա Խուրշիտ գտաւ անմիջապէս Սարը Էֆէ Էտիպը եւ միասին կարդալէ ետք յանձնարարական նամակը, ճշդեցին իրենց վիճակուած աշխատանքի բաժանումը: Էտիպ խոստացաւ իր մարդիկը ապահովել եւ յաջորդ գիշեր հաւաքուեցան Գարշըեաքա, Իտրիսի պարտէզը, ուր Էտիպ բերած էր նաեւ իր հաւատարիմներէն Զօփուր Հիլմին: Այդ պարտէզին մէջ երկար բարակ խորհրդակցեցան եւ որոշեցին դաւադրութիւնը գործադրել Կաֆֆարզատէ պանդոկին մօտ, նեղ փողոցին անկիւնադարձին վրայ: Նախ ատրճանակներով պիտի կրակէին եւ իհարկէն ռումբ պիտի գործածէին, յետոյ արագօրէն փախչելով, նախապէս պատրաստուած շարժանաւը նստելով՝ պիտի փախչէին յունական կղզի մը:

(Շար.)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՆՈՐԷՆ ԲՈՂՈՔԵՑ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ՊԻՏԻ ՄԻՋՆՈՐԴԷ՞

Յունաստանի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Քանելոփուլոս, որ միեւնոյն ատեն փոխ վարչապետ է, կը ծանուցանէ թէ յանձնարարած է Անգարայի հելլէն. դեսպանին նոր ծանուցագիր մը յանձնել Թրքական կառավարութեան: Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած տագնապը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Աթէնքի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ, ուր կը հարցնեն թէ պալքանեան զինակցութեան օրերը համրուած չե՞ն: Նոր ծանուցագրով յունական կառավարութիւնը մասնաւորապէս կը յիշէ Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարին հետեւեալ յայտարարութիւնը՝ Լոնտոնի մէջ.— «Յունաստան պէտք է ընտրութիւն մը կատարէ Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ Կիպրոսի միջեւ», եւ կը յիշեցնէ որ եթէ իսկապէս ա՛յդ է առաջարկուած ընտրութիւնը, Յունաստան բնականաբար չի կրնար զոհել իր Կիպրոսի զաւակները: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այս ծանուցագրին տրուելիք պատասխանէն կախում ունի պալքանեան զինակցութեան ապագան:

× Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Եուկոսլաւիա պիտի միջնորդէ, մեղմացնելու համար իր երկու զինակիցներուն՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները: Պելկրատի մէջ կը վախնան որ երկու պետութեանց փոխադարձ զայրոյթը տկարացնէ պալքանեան զինակցութիւնը: Մասնաւորապէս կը ցաւին որ Թուրքիոյ մէջ խռովութիւններ ծագեցան ճիշդ այն պահուն երբ Յունաստանի Թագաւորը պաշտօնապէս Պելկրատ կ'այցելէր:

× Անգլիա կը շարունակէ մարտանաւեր եւ օգնական զօրք ղրկել Կիպրոս: — Թրքական գաղտնի կոմիտէ մը կազմուած է Նիկոսիոյ մէջ, պայքարելու համար յունական «Էօքա» կազմակերպութեան դէմ: Կոմիտէն կը կոչուի «Վոլքան» (հրաբուխ) եւ կը սպառնայ փոխվրէժի դիմել, եթէ յարձակում կատարուի Թուրք երեւելիներու դէմ:

ՌՈՒՍ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր Սեպտ. 9ին սկսաւ իր խօսակցութիւնները Խ. Միութեան վարիչներուն հետ, պարզելով յարաբերութեանց կանոնաւորման էական պայմանները, — արձակում գերման գերիներու եւ վերահաստատում գերմանական միութեան: Բացորոշապէս հասկցուց թէ «նախապայման» չի դներ, այլ պարզապէս կը բացատրէ յարաբերութեանց վերահաստատման արգելիչ պատճառները:

Նիստը բացուած ատեն քանի մը խօսք արտասանեց Խ. Միութեան վարչապետը, մարէշալ Բուլկանին, հասկցնելով թէ համաձայն չէ որեւէ բանավէճի: Արդէն Մոսկուայի թերթերն ալ պարզած էին Խ. Միութեան դիրքը: Բուլկանին յոյս յայտնեց թէ խօսակցութիւնները արդիւնաւորելքի մը պիտի յանգին, ի շահ երկու երկիրներուն, ինչպէս եւ Եւրոպայի խաղաղութեան եւ ապահովութեան: «Խորհրդային կառավարութիւնը կ'առաջարկէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել, դեսպանութիւններ հիմնելով»: Յետոյ յիշեցուց թէ Խ. Միութիւնը արդէն հաւանութիւն յայտնած է Գերմանիոյ երկու մասերուն միացման համար, բայց Փարիզի համաձայնութիւնները լուրջ խոչընդոտ մը կը կազմեն:

Տոքթ. Ատընաուըր իր ճառով Թախանձագին կոչ մը ուղղեց գերման գերիներու արձակման համար, չեշտելով թէ «անըմբռնելի է» բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել, ցորչափ չէ լուծուած այս խնդիրը: Յետոյ առաջարկեց արագօրէն լուծել Գերմանիոյ միացման խնդիրը: «Անբնական է այս բաժանումը, հակառակ աստուածային եւ մարդկային օրէնքներուն եւ հակառակ՝ բնութեան: Ջանանք քայլ մը յառաջ երթալ այս մասին մեր խօսակցութեանց ընթացքին: Այլապէս պիտի զանուինք յարաբերութեանց լարման նորվտանգին առջեւ, Եւրոպայի խարտին վրայ: Չկայ իրական ապահովութիւն առանց գերմանական միութեան վերահաստատման: Եթէ Խ. Միութիւնը կը վախնայ որ իր ապահովութիւնը կրնայ վտանգուիլ Գերմանիոյ վերամիացման հետեւանքով, մենք պատրաստ ենք գործակցելու եւ ապահովութեան դրութիւն մը հաստատելու, փարատելով ամէն մտավախութիւն»:

Խօսակցութիւնները շարունակուեցան երէկ: Առաջին օրը մեծ մասով նուիրուած էր ընդունելութեանց, Կրեմլինի պալատին մէջ: Քառասուն բաժակաճառեր արտասանուեցան վոտկայով եւ շամբանեայով, ճաշին ատեն: Երկու վարչապետները քով քովի նստած էին: Երբ մարէշալ Բուլկանին տուփ մը ռուսական ծխիկ առնելով սկսաւ ծխել, Խրուշչեւ դիտել տուաւ թէ ծխախոտը վնասակար է առողջութեան համար: Ամէնքն ալ խնդացին: Գերմանները յայտնեցին թէ իրենք ալ կը ծխեն: Ասոր վրայ Խրուշչեւ ըսաւ.— «Ահաւասիկ առաջին տարակարծութիւնը մեր միջեւ»:

Առաջին խօսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի Խաչվերացի արարողութիւնը պիտի կատարուի հանդիսաւորութեամբ, ինչպէս եւ երեկոյեան Խաչվերացի Թափօրը: Հայ հաւատացեալ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ ըլլալ այս տօնակատարութեանց:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Այս կիրակի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Խաչվերացի տօնին առթիւ: Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ Խաչահանգիստի արարողութիւնը:

Ինչպէս նաեւ նոյն օրը երեկոյեան ժամը 5ին անդաստան պիտի կատարուի: Կը հրաւիրուի հաւատացեալ հայ ժողովուրդը:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի Տօն Ս. Խաչի, Շաւիլի մատրան մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Անուշաւան աբեղայ Զղջանեան եւ պիտի քարոզէ: Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը:

Յետ պատարագի Խաչհանգիստ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ընդհանուր ննջեցելոց յիշատակին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր պատարագ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, երեկոյեան Խաչվերացի Թափօր, իսկ երկուշաբթի օր Մեռելոցի առթիւ հոգեհանգիստ ընդհ. ննջեցեալներու յիշատակին:

ԳԻՐՔԻ ԽՆԴՐԱՆՔ

Գահիրէի Ազգ. Առաջնորդարանի Թորգոմեան Ազգային Մատենադարանին համար ջերմապէս կը խնդրենք յարգոյ հեղինակներէն, հրատարակիչներէն եւ հանդէսներու եւ թերթերու վարչութիւններէն իրենց լոյս ընծայած գիրքերէն կամ պարբերականներէն մէկական օրինակ նուիրել մեր հոգածութեան յանձնուած մատենադարանին:

Հասցէ.—

Bibliothèque Torcomian
Patriarcat Arménien
179, Nahdat Masr Le Caire (Egypte)

Յ. Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Նանթի փողոցներուն մէջ, մետաղագործական հաստատութեանց փակումէն վերջ: Բոլոր փողոցները խճողուած էին, լսելու համար Արհեստակցական Միութեանց ներկայացուցիչներուն ճառերը: Որեւէ դէպք չպատահեցաւ: Խլրտումները կը շարունակուին զանազան քաղաքներու մէջ: Բանուորական Ուժը (ընկերվարական) յայտարարութիւն մը հրատարակեց որով կ'ըսէ թէ «աշխատավարձքի ընդհանուր եւ միօրինակ յաւելում մը ուրիշ նպ. չի կրնար ունենալ եթէ ոչ յաւելում թղթադրամի շրջաբերութեան»:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ դաշնակից զօրքին պարպումը գրեթէ վերջացած է: Չորս մեծ պետութիւններէն Ֆրանսան առած էր առաջին քայլը:

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

Կազդուրման կայանի Բ. խումբը կը վերադառնայ, Լիոնի կայարանը երկուշաբթի 12 Սեպտեմբեր, ժամը 20.50ին: Փարիզի խումբը կառ. որ Լիոն կը հասնի երեքշաբթի 13 Սեպտ առաւօտեան ժամը 6.30ին:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Աղքատախնամի աւանդական մեծ պարահանդէսին, Հոկտ. 23, ԺՈՐԺ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գրեց՝ Կ. Փօլատեան: Ականատեսի մը յուշերը Տէր Զօրի Սարսափներէն, (արձակ եւ ոտանաւոր): Տպ. Յուսաբեր, 1955: Գին 500 ֆրանք:

Դիմել «Յուսաբեր»ի վարչութեան կամ ուղղակի հեղինակին,

G. Poladian, 53, Chemin de St. Julien
Marseille (B. du R.) France

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն անյապաղ կարգադրել առկախ հաշիւները, դիւրացնելու համար վարչութեան գործը:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի, յետաձգուած է Սեպտեմբեր 25ին, սրահի նորոգութեան պատճառաւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Վարժ կին մը կ'ուզուի: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան, Վ. սկզբնատառով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Վիէնէն Արուսեակ Զաթալեան, ծնեալ Գասպարեան Զորխատանցի (Պօղազլեանի շրջան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Զեքիա Գասպարեան, հօրը անունը՝ Համբարձում, մօրը անունը՝ Վարդիթար կամ Վարդավառ որ Իզմիրէ դէպքէն որբանոցէն Յունաստան փոխադրուած էր: Տեղեկացնել՝

27, Rue Druge, Vienne (Isère) France

Կը խնդրուի Արմենիայէն արտատպել:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պոնեթըրի – Լէնժըրի հաստատութեան մը համար երիտասարդ տղայ մը, ընդունակ՝ մակազինիէի գործին:

Դիմել Պ. Միւթէվէլլիեանի,

Paris-Californie 58, Rue de Cléry, Paris

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • MARDI 13 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7774 31e ANNEE | Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3185

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱՄԱԿԸ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ—ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

•

ԽՄԲ.— Երէկ Կաթող. պատուիրակութեան դիւանէն ստացանք հետեւեալ նամակը, որ ուղղուած է բոլոր թերթերուն.—

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու հնաւանդ սովորութեան համաձայն, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը որոշել է 1955 թուականի սեպտեմբերի 25–30ը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում հրաւիրել ազգային եկեղեցական ժողով՝ Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսի ընտրութեան համար: Ժամանակն է վերացնելու Հայաստանեայց Աթոռից սուգի սեւ շղարշը, որը ծածկուել է երջանկայիշատակ եւ յաւէտ ողբացեալ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Գէորգ Զ. Չորեքչեան Հայրապետի անփոխարինելի մահից յետոյ, եւ ընտրել արժանաւոր նոր գահակալ:

Հանգուցեալ Վեհափառի մահը սգացին մեր Եկեղեցու բոլոր սրտացաւ հաւատացեալները: Հանգուցեալ Վեհափառը, խորյատակ խոհեմութեամբ, զգաստ ու իմաստուն ղեկավարութեամբ, իրատես ու ողջամիտ ազգային – եկեղեցական քաղաքականութեամբ, ժողովրդասէր ու հայրենանուէր գործունէութեամբ, նոր ու խոստումնալից էջ բացեց մեր ազգային – եկեղեցական նոր տարեգրութեան մէջ Հայաստանեայց եկեղեցու համար:

Մեռաւ գահակալը, բայց կանգուն է գահը: Վեհափառի մահով չի աւարտուել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պատմական դերը հայ կեանքում: Ս. Էջմիածինը հազարամեակներով հայ ժողովրդի համար հանդիսացել է մի Սրբութիւն Սրբոց, մեր ժողովրդի ամենանուիրական ուխտավայրերից հնագոյնն ու համազգայինը, որի պատմութիւնը, գոյութիւնը սերտօրէն կապուած է եղել հայ ժողովրդի կեանքի պատմութեան ողջ գոյութեան հետ: Ս. Էջմիածնի անունն ու խորհուրդը նուիրական ու թանկ է եղել ամէն մի հաւատացեալ հայ սրտի համար: Հայ հաւատացեալ ժողովուրդը, իր հոգու բովանդակ ջերմութեամբ, ազգային եկեղեցական հպարտութեան ամենավառ, սրտագին ու սիրաշատ զգացմունքներով է կապուել Ս. Էջմիածնի հետ, որովհետեւ հայ ժողովուրդը Ս. Էջմիածնի հարազատ զաւակն է, նրա հոգեւոր ծնունդը: Ահա թէ ինչո՞ւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի ընտրութիւնը միշտ էլ հանդիսացել է մեծ ու պատմական իրադարձութիւն մեր ազգային – եկեղեցական կեանքում:

Ուրախ ենք ազդովին, որ մեր ազգային եկեղեցական պատկառելի ժողովը տեղի պիտի ունենայ այնպիսի մի ժամանակաշրջանում, երբ միջազգային քաղաքական հորիզոնի վրայ երեւում են մնայուն խաղաղութեան առաջին ու խոստումնալից ծիլերը: Տա՛յ Ամենակալը, որ չորս մեծերի բանակցութիւնները չօշափելի հիմքերի վրայ դնեն ցանկալի եւ սուրբ խաղաղութիւնը:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի համար 1955 թուականի սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսները հանդիսանալու են, արդարեւ, յաւէտ անմոռանալի եւ հոգեւոր մխիթարութեան պատմական օրեր:

Համաձայն 1945 թուականի Ազգային - եկեղեցական ժողով գումարելու յատուկ կանոնադրութեան, որը խտացումն էր Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու ոգու եւ սկզբունքների, Ամենայն Հայոց Հայրապետի ընտրութեանը իրաւասու են մասնակցելու մեր Եկեղեցու հաւատացեալ ողջ զաւակները իրենց ընտրած եկեղեցական եւ աշխարհական պատգամաւորներով: Հրահանգւում է ազգային – եկեղեցական ժողովի պատգամաւորների ընտրութիւնը կատարել ըստ վերեւ յիշուած կանոնադրութեան:

Ազգային եկեղեցական այդ պատկառելի եւ սրբազումար ժողովի անդամ են՝

Ա.— Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամները:

Բ.— Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը իր եպիսկոպոսներով:

Գ.— Երուսաղէմի եւ Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքները իրենց եպիսկոպոսներով.

Դ.— Հայոց Եկեղեցու բոլոր առաջնորդները եւ առաջնորդական փոխանորդները:

Ե.— Ս. Էջմիածնի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Ս. Երուսաղէմի, Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքութեան միաբանութիւններից մէկական ներկայացուցիչ:

Զ.— Եւ հաւատացեալ ժողովուրդն իր ընտրած մէկ կամ աւելի պատգամաւորներով: Մինչեւ 25.000 ժողովուրդ ունեցող թեմը ընտրում է երեսուն տարին լրացած մի պատգամաւոր: Իւրաքանչիւր թեմ ընտրում է այնքան պատգամաւոր, որքան անգամ 25.000 ժողովուրդ պարունակում է իր մէջ: Վերջին 25.000ը կարող է լրիւ չլինել, բայց ոչ պակաս տասը հազարից):

(1) (Շար.(

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

•

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլսէն կը հեռագրեն Սեպտ. 11 թուականով.—

Կառավարութիւնը երէկ գիշեր մը հրատարակեց որով կ'ըսէ թէ պաշարման վիճակի օրէնքին գործադրիչը՝ զօրավար մը՝ անմիջապէս քննութեան ձեռնարկեց, ստուգելու համար Սեպտ. 6էն 7 գիշերը պատահած դէպքերուն էութիւնը: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի ամենաթեթեւ դէպք մը իսկ չպատահի այսուհետեւ: Այս առաջադրութեամբ, վարչապետը անթելով հաստատեց թէ կախակայուած են Դ. զօրաբանակին հրամանատարը, զօր. Վետատ, Պոլսոյ զինուորական կառավարիչը՝ զօր. Ֆաղըլ Պիլկի եւ հրամանատարը՝ Զօր. Նետիմ Էրէնսոյ, սպասելով քննութեանց արդիւնքին:

Կառավարութիւնը հրամայած է նաեւ պաշտօնէ արձակել ութ օգնական կառավարիչները եւ տեղական ոստիկանապետները, այն ամբաստանութեամբ թէ «զանցառութիւն գործած են հակայունական ցոյցերուն առթիւ:

Ռատիօ – Անգարա երէկ հաղորդեց թէ հրաժարած են ներքին գործերու նախարարը, Պ. Կէտիկ, ոստիկանութեան ընդհ. վերատեսուչը, Էթհէմ Եթքինէր եւ Պոլսոյ ոստիկանութեան տեսուչը՝ Ալաէտտին Էրիս:

Երեք զինուորական ատեաններ սկսան դատել 2057 կալանաւորներ որոնք ամբաստանուած են թէ աւարառութիւններ կատարած են Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ: Ազգ. Ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է Բշ. օր (երէկ): Նախագահ Ճէլալ Պայար, Ազգ. Ժողովի նախագահ Քորալթան, վարչապետ Մէնտերէս, ուրիշ նախարարներ եւ երեսփոխաններ որոնք Պոլիս կը գտնուէին, Անգարա վերադարձան օդանաւով:

× Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հետզհետէ կը հանդարտի հակայունական ցոյցերուն առթիւ պայթած փոթորիկը եւ հաւանական է որ յառաջիկային վերահաստատուին բնականոն յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ: Արտաքին գործերու նախարարը Լոնտոնէն վերադառնալով, յայտարարեց թէ Կիպրոսի խորհրդաժողովին ձախողման պատճառն է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ «անհասկացողութիւնը»: Կառավարութիւնը Անգլիոյ պիտի յանձնէ իր պատասխանը, որ կը մերժէ բրիտանական առաջարկը՝ Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար:

Ազգաժողովին հելլենական մնայուն պատուիրակը պաշտօնապէս յայտնեց ընդհ. քարտուղարին թէ Լոնտոնի ժողովը ձախողած է եւ թէ Յունաստան պիտի շարունակէ հետապնդել Կիպրոսի հարցին լուծումը՝ ընդհ. ժողովին միջոցաւ:

× Նիկոսիա հասան 900 անգլիացի ծովային հրացանակիրներ: Ասով 1500ի կը հասնի վերջին 24 ժամուան ընթացքին ղրկուած օգնական զօրքին թիւը:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԸ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ Սեպտեմբեր 10ին ժողով մը գումարուած է մասնակցութեամբ բոլոր իրաւասու մարմիններուն եւ կաթող. ընտրութեան համար պատգամաւոր ընտրուած է ծանօթ երաժշտագէտ Վարդան Սարգիսեան, միաձայնութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂

«Ազդ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Էջմիածին հրաւիրուած են Փառէն, Զարեհ, Խորէն, Դերենիկ եւ Ղեւոնդ եպիսկոպոսները, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ:

× Ռումանիոյ թեմէն ընտրուած են Պ. Պ. Սարգիս Ճէպէճեան եւ Վահրամ Երէցեան: Կղերական պատգամաւորն է առաջնորդը, Վազգէն եպիսկ.:

× Երուսաղէմէն հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Ս. Յակոբի միաբանութեան տնօրէն ժողովը եպիսկոպոսական թեկնածու հռչակած է Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեանը, Ժառանգաւորաց վարժարանի տեսուչը՝ Հայկազուն վրդ. Աբրահամեան, գանձապահը՝ Պարգեւ վրդ. Վրթանէսեան, Հայրիկ վրդ. Ասլանեանը եւ Շնորհք վրդ. Գալուստեան (Քալիֆորնիա): Երուսաղէմի աշխարհական պատուիրակ նշանակուած է Պ. Յակոբ Թօփալեան:

⁂

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

Պոլսոյ թերթերը կը կարծեն թէ Կիլիկիոյ կաթողիկոս պիտի ընտրուի տեղապահը, Խադ արք., իբրեւ աթոռակից ունենալով Հալէպի առաջնորդը, Զարեհ եպիսկ.: Ինչպէս գրած ենք արդէն, ընտրութիւնը պիտի կատարուի հոկտ. 14ին:

ՄԱՐՈՔ ԱՆԿԱԽ ԿԱՊՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Այն հինգ նախարարները որոնք յատկապէս կը զբաղին Հիւս. Ափրիկէի գործերով, առջի օր վաւերացուցին զօր. Քաթրուի կնքած համաձայնութիւնը՝ աքսորական Սուլթանին հետ: Երէկ ալ դահլիճը նոյն խնդիրը պիտի քննէր լիագումար նիստի մը մէջ:

Զօրավարին եւ գահընկէց Սուլթանին մինչեւ փոխանակուած նամակներով, Պեն Եուսէֆ կը հաւանի որ նոր կառավարութիւն մը կազմուի Մարոքի համար, ինչպէս եւ արքունի խորհուրդ մը հաստատուի: Քաթրու հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ իր առաքելութեան մասին, Մատակասքարի մէջ.

— Յաջողեցանք համաձայնութեան մը յանգիլ: Նամակներ փոխանակեցինք որոնց ստորագրութիւնը կարեւոր հանգրուան մը կը կազմէ ֆրանքօ-մարոքեան յարաբերութեանց պատմութեան մէջ: Խօսակցութիւնները սրտաբաց եղան: Ոչ մէկ յետին միտք՝ այս կամ այն կողմէն: Մենք այստեղ եկած չենք սակարկութիւններ կատարելու համար:

Սկիզբէն իսկ հաղորդեցի Սիտի Մուհամմէտի (աքսորական Սուլթանը) թէ Ֆրանսա պիտի վերադառնայ: Այդ պարագան յայտնեցի իբրեւ մեկնակէտ մեր

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

•

Պոլսէն հասած նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները Սեպտ. 6ի դէպքերու մասին.—

Հազիւ լսուած էր թէ ռումբ մը պայթած է Սելանիկի թրքական հիւպատոսարանին առջեւ, Աթաթիւրքի ծննդավայրին մօտ, երիտասարդութիւնը յուզուեցաւ եւ Թաքսիմի հրապարակը հաւաքուելով թշնամական ցոյցեր կատարեց: Քարուքանդ եղան վաճառատուններ, տուներ, խանութներ: Ամբողջ կատաղութիւնը ուղղուած էր Յոյներուն դէմ, բայց Հայեր եւ Հրեաներ ալ ծանր կորուստներ կրեցին: Բերայի Շիտակը (Իսթիքլալ), կողմնակի փողոցներով, Ղալաթիա, Գարաքէօյի հրապարակը մինչեւ Թոփհանէ, մինչեւ Ունգափանի կամուրջը, Էմին Էօնիւ, Գում Գափու, Ենի Գափու, Սամաթիա, Եոի Գուլէ, Պաղրքէօյ, ամէն տեղ, Շիշլի, Գուրթուլուշ (Թաթավլա), եւն. Պոլսոյ մէկ ծայրէն միւսը, ուր որ Յոյներու եւ ուրիշ քրիստոնեաներու խանութներ եւ տուներ կային, յարձակում կրեցին:

Ցոյցը սկսաւ ժամը 7ին եւ մինչեւ առաւօտ կոտրեցին թափեցին: Կղզիներն ալ անմասն չմնացին: Փրինքիփոյի նաւամատոյցի, քարափի խանութները եւ զբօսարանները, չուկան, տուները յարձակումի ենթարկուեցան: Մեծ Կղզիին մէջ գիշերուան ժամը 10ին սկսաւ ցոյցը եւ շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշերէն վերջ: Առաւօտ միայն կարելի եղաւ հասկնալ ամէն բան: Գիշերը աղմուկներ կը լսէին, բայց կը կարծուէր թէ սովորական խրախճանքներ կը կատարուին: Առաւօտ տեսանք որ յունական պանդոկները, խանութները, զբօսարանները ամբողջովին տակնուվրայ եղած են, ապակիները խորտակուած: Այժմ տեւինաւոր զինուորներ կը շրջին Կղզիներուն մէջ ալ, ինչպէս եւ ոստիկաններ, հրասայլեր եւ հրշէջ խումբեր: Փողոցները լեցուած են հրկիզուած օթոներով, խանութներէն պարպուած ապրանքներով, ամէն ինչ ջարդուփշուր:

Շատ մը Հայերու խանութներուն դուռներն ալ խորտակուած էին: Գուրթուլուշի կողմը մեծ մասով աւերակ է: Ամբոխը շէնքերէն ներս մտնելով յարձակած է նաեւ առանձին յարկաբաժիններու վրայ:

Երթեւեկը դադրած էր, ոչ հանրակառք, ոչ թիւնէլ, ոչ ալ «Թաքսի»: Շատ մը յարկաբաժիններու ապակիները խորտակուած էին, տեսնելով որ կարելի չէ բանալ դուռները: Տեղ – տեղ ամբողջ ափարթըմաններ աւերուած են: Ամբոխը ներս մտնելով ինչ որ գտնէր դուրս կը նետէր,— կահ կարասի, սառնադարան, դաշնակ, վառարան եւայլն: Երբ ըսեմ թէ շատ մը եկեղեցիներ ալ հրկիզուած են, կրնաք երեւակայել ժողովուրդին սարսափը: Պաղըրգիւղի (Մաքրիքէօյ) Հայոց եկեղեցին ալ վնասներ կրած է: Խռովութեանց պահուն կրակ ձգուած է 30–40 տարբեր վայրերու մէջ: Բարեբախտաբար հով չկար եւ կարելի եղաւ հրդեհներուն տարածման առաջքը առնել: Քանի մը օրէն թերթերը կը հասնին եւ կ'իմանաք ուրիշ մանրամասնութիւններ:

Կ'ըսուի թէ Ֆէրիգիւղի եկեղեցին եւ դպրոցն ալ վնասուած են, բայց չկրցայ ստուգել:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՑԱՏԵՏՐԸ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դերենիկ Ճիզմէճեանի հատորը տուն կուտայ ուրիշ խորհրդածութիւններու, որոնք Դանիէլ Վարուժանին նկարագրին քանի մը հիմնական գիծերը կը յատկանշեն եւ մինչեւ հիմա անծանօթ կը մնային :

18 Օգոստոս 1907ին Օսթաքէր Լուրաէն գրած նամակը Դ. Վարուժանին հոգեկան տագնապները կը բացատրէ :

Անոր ներքին ողբերգութեան վկայութիւնը առաջին անգամ ըլլալով այդ նամակէն կ'առնենք : Ահաւասիկ այդ տողերը.—

« Ոչ թէ միայն չկայ մտերիմ մը, գորովալից սիրտ մը, մէկը որ քեզ մխիթարէ եւ քեզմէ մխիթարուի կամ հասկնայ գրական խառնուածքդ ու ազդակ մ'ըլլայ բերումիդ, օրէ օր զարգացումին, այլ հոս եղող բնիկ գիւղացիները աւելի եւ միանգամայն երկիւղալի էակ մը նկատած են զիս » :

Նոյն նամակին մէջ Դ. Վարուժան յուռետես քերթուած մը եւս ունի, որուն վերջին երեք տողերն են.

« Քանզի այն օրն, անիծելով հայրական
Համբոյրը կոյր՝ որ եղաւ
Իմ սեւ սերմիս առաջնորդ ...»

6 Յունուար 1908 Թուակիր նամակին մէջ, «Ամբողջ երկու տարի է անձնասպանութեան գաղափարին հետ կ'ապրիմ : «Իսկ 11 Փետր.ի նամակին մէջ ինքզինքը «մենամոլ» մը կ'անուանէ :

Զարմանալի է : Դ. Վարուժանի քերթողական հատորներուն մէջ դժուար է գտնել այսքան յոռետես տողեր : Եւ եթէ նըկատի առնենք նամակներուն եւ քերթուածներուն թուականները, դժուար չէ բացատրել այդ երկուութիւնը, իր նկարագիրը յատկանշելու համար : Մասնաւորաբար «Հացին Երգ»ին այնքան լաւատես, մարդկայնական շունչը, իրապէս Վարուժանին արուեստն ու լաւատեսութիւնը կը յատկանշէ : Ես ինծի կը հարցնեմ : Ուսանողական տարիներուն նիւթական անձկութիւնը չէ՞ արդեօք, որ զինքը ա'յնքան յոռետես ու «մենամոլ» դարձուցած է : Կենսագիր Դերենիկ Ճիզմէճեանէն այդ կը սպասէինք : Արդէն յիշուած նամակին մէջ կը կարդանք.— «Ապագային համար ա'յնքան աշխատութիւններ ունիմ, քերթողական ա'յնքան գեղեցիկ ծրագիր՝ զոր գործադրելու համար նիւթական ուժս կը պակսի : Սիրտս օրէ օր կը տկարանայ եւ կարողութիւն չունի զգացումներուս խռովութիւնն երգելու, ան հարիւր տարեկան ջութակի մը պէս օր մը պիտի փշրուի, եւ իր վերջին երգը ո'չ ոք պիտի լսէ» :

Բարեբախտաբար մենք այդ երգը, Վարուժանեան երգը լսեցինք, քերթողական ջութակը փշրուելէն առաջ... :

Ուրիշ նամակներու մէջ ալ Վարուժան ակնարկներ կ'ընէ նիւթական նեղութեան : « Հեթանոս երգեր»ուն մէջ Լֆումը խորագրով քերթուածին հետեւեալ տողերն ալ յատկանշական են .—

Ո'չ ոք, ո'չ ոք գիտէ վիշտն՝
Որ թոքերուս մէջ, զերդ խաշխաշ թունաքեր
Արագօրէն կ'ուռճանայ.
Ո'չ ոք գիտէ թէ ի'նչ կերպ
Յուսահատութիւնն օրէ օր զիս մահուան հետ
Կ'ընտելացնէ, թէ կ'երթամ ի'նչ ճամբայով
Կենանքիս մոխիրն ես իմ ափին մէջ կըշռել... :

Այլապէս խիստ շահեկան եւ ուսանելի է Վարուժանի 1908 Նոյեմբերին գրած նամակը որուն մէկ պարբերութեան մէջ, գրականութեան եւ արուեստի տեսակէտով, Վարուժանին հաւատամքը եւ ըմբռնումը խտացած կը տեսնենք : Հաւատամք եւ դաւանանք, զոր յետոյ իրենը պիտի ընէր «Մեհեան»ի խմբակցութիւնը : 1902–ին արդէն գրականութեան ուրիշ հաւատաւորներ, առաջնորդութեամբ արձակագիր եւ բանաստեղծ Արտաշէս Յարութիւնեանի, Վաղուան Գրականութիւնը պիտի բանաձեւէին : Ահաւասիկ այդ պարբերութիւնը Վարուժանէն :

« Անպատճառ ամբողջ Հայաստանը պէտք եմ տեսնել : Կ'ուզեմ համուրել բոլոր այն տեղերը՝ ուր նահատակ մը ինկաւ կամ հերոս մը կռուեց : Մենք այնքան մեծ ենք՝ որքան որ հողէն կը խմենք մեր զգացումները : Ամէն ինչ հող է : Դէպի մեր պապերուն : Որ է՝ դէպի աստուածները» :

Երբ Վարուժան իր ծննդավայրը Բրդնիք գնաց, հոն երկնուած եւ իր նահատակութենէն վերջ լոյս տեսած «Հացին երգը» հարազատ վկայութիւնն է վերը յիշուած դաւանանքին : Գործ մը, որ միջազգային ալ տարողութիւն ունի : Ի՞նչ պիտի մտածէր Վարուժանի այդ գործին մասին «Յուսաբեր»ի խմբագիրը : Քանի որ, համաձայն անոր տարազին, Վարուժան հայ գրագէտ չէ, եւ՝ հայ տառապանքին ու կոտորածին ու հալածանքներուն մասին չխօսող ու անոնցմէ չներշընչուած «Հացին երգը» հայ գրականութեան մաս չի կազմեր ... :

Ժամանակավրէպ այդ ըմբռնումին դէմ կ'արտայայտուի նաեւ Դ. Վարուժան : Գարեգին Լեւոնեանին ուղղուած 3 Յունուար 1908 (Կանտ) Թուակիր նամակին մէջ շատ յստակ է Հեթանոս Երգերու հեղինակին վկայութիւնը, գեղարուեստական գրականութեան մասին, որ կրնայ հայրենասիրական չըլլալ, «Զարմանալի է, կը գրէր Վարուժան, որ մեր մէջ հայրենասիրական երկերը (նուազ բացառութեամբ) գեղարուեստական արժէքէ անջատ յղացուած են : Քերթուածիս մէջ, ինչպէս նաեւ նմանօրինակ գրութիւններուս մէջ, ջանացած եմ երկու տարրերը չզատել, օգտակարն ու գեղեցիկը, անոնց մէջ խտացնել անհատական հոգիիս հետ բոլոր օպժէքթիվ գեղեցկութիւնները, համարելով թէ այսպէսով միայն կարելի է ուժեղ գործեր արտադրել, եւ խուսափիլ բոլոր այն քլիշէ գեղեցկութիւններէն, որոնք, ցաւով կ'ըսեմ, յարդի պէս հայ գրական հրապարակին վրայ ծախուեցան եւ կը ծախուին տակաւին» :

Դ. Վարուժանի ըմբռնումը ուրեմն որոշ է, բանաստեղծութեան քնարը մեծ պէտք է ըլլայ, կը յայտարարէ, հակառակ պարզային «ժայռին զարնել քնարը՝ երբ ան մեծ չէ» :

Խաժեան Սանուց Միութեան երրորդ գրական ասուլիսը, որ տեղի ունեցաւ 16 ապրիլ 1913ին, նուիրուած էր Դանիէլ Վարուժանին : Տեղի ունեցած «Քննադատութիւններէն» (Տոքթ. Արմենակ Բարսեղեան) եւ «Իրապաշտ նկարագրութեան» չափազանցութիւններէն» (Ռուբէն Զարդարեան) կը թուին գայթակղած ըլլալ : Առաջինը կը գտնէր, որ «Ամենաքննադատելի կէտը սակայն Հեթանոս երգերուն մէջ՝ դէպի կինը արտայայտուող սէրն է : Այն ամէն կտորները, որոնք նուիրուած են կնոջ, կը նկարագրեն անոր մարմինը, շարժուձեւերը, պարը եւ առհասարակ արտաքին գրաւչութիւնները կամ կ'արտայայտեն այլ մարդու ամէն կարգի ցանկութիւնները» : Գալով Ռուբէն Զարդարեանի, հետեւեալ նախադասութիւնով կը խտացնէր իր ակնարկած իրապաշտութիւնը .— «Վարուժանի քերթուածներուն մէջ զգայասիրութիւնը չափէն աւելի շեշտուած է, եւ ուղղակի կիրքին փառաբանութիւնն է որ կ'ընդնշմարուի տեղ տեղ» :

Վերապահութեամբ առնելով այս անձնական տեսակէտները, ինչ որ աւելիսին օրը ուրիշ բանախօսներ դիտել տուած էին, երբ կը կարդանք քառասուն տարի ետք Դ.Վարուժանին նամակները, այլեւս կասկած չի մնար, որ բանաստեղծը կեանքը սիրած է ու փորձած է ապրիլ : Մարդկայնօրէն, երիտասարդական վաւլուռուն օրերուն, ուսանողական շրջանին, ըսելու համար կիներու, կնոջ սուրերը փնտռած է, անոր մարմնական հրապոյրներուն ու կախարդական գիծերուն գերին դարձեր է : Այս մարզին մէջ ոչ մէկ արուեստակութիւն կամ անբնականութիւն : Ակնարկուած իրապաշտութիւնը, զգայասիրութիւնը կամ ցանկութիւնը բարեբախտաբար այն չէ, որոնց համար Շիրվանզատէ, այնքան անարդար եւ չափազանցուած ձեւով պոռնկագրութիւն մակդիրը տուած էր : Դ. Ճիզմէճեանին գրուած մտերմական նամակներուն մէջ եթէ ուսանողի այդ խոստովանութիւնները չգտնէինք, անբնական պիտի ըլլար, խոստովանութիւններ, որոնք բաւական թափանցիկ են, եւ ինչո՞ւ չէ, մարդկայնական, ըսելու համար երիտասարդական : Հանճարեղ արձանագործի մը մարմարինէ արձանին առջեւ հիացումով կանգ կ'առնենք, այդ արձանը այր մը ներկայացնէ թէ կին մը, եւ չենք ըսեր թէ վարպետին դուրը իրապաշտ գիծեր տուած է, կորութիւններ մատնանշած է եւ կամ ցանկութեան րոպէի մը ստեղծագործած է : Ինչո՞ւ համար սակայն մեղադրել բանաստեղծը, որ բառերու ներդաշնակութեան ու երաժշտութեան խորհուրդին վստահած է իր երազը, իր երեւակայածը, իրական կնոջ պատկերը, եթէ ան նոյնիսկ բանուորուհիի մը գեղեցկութեան մարմնացումն է : Ո՞ր արուեստագէտը, ո՞ր բանաստեղծը մահուան չափ հզօր սիրոյ զգայութիւնը պիտի արհամարհէր եւ ինքզինքը հպարտ պիտի զգար, որ ինկած չէ անոր ցանցերուն մէջ :

Օր մը աւելի ընդարձակ «Դանիէլ Վարուժան» մը ունենալու ակնկալութեամբ, շնորհապարտ ենք հեղինակին, որ այս հատորով մեզի տուաւ առաջին փորձը մեծ բանաստեղծի մը յիշատակը ոգեկոչող, իր նահատակութենէն քառասուն տարիներ վերջ :

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

« ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ» (Դպրոցական Կեանքը, Անտիպ Նամակները, Գրականութիւնը, հեղինակ՝ Դերենիկ Ճիզմէճեան : Մատենաշար օՑուսաբեր », Թիւ 67, Գահիրէ, 1955 :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐԸ ԿԻՊՐՈՍ

Կիպրոս որ Միջերկրականի երրորդ կղզին է, ունի 9000 քառ. քմ. տարածութիւն եւ մօտ 500.000 բնակիչ : Յունական հող ըլլալէ ետք, եղած է հռովմէական նահանգ, ապա Ֆրանկներու խարիսխ մը, յետոյ Վենետիկցիներու գաղթավայր մը : 1571 – 1878 կը պատկանէր Թուրքերուն, 1898ին Օսմանեան Կայսրութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ յանձնեց զայն, ջուրը ձգելով Պերլինի դաշնագիրը : 1914ին Անգլիա ստանձնեց կղզիին հողատարութիւնը, իսկ քանի մը տարի ետք, 1925ին, գաղթապետութեան վերածեց զայն, երբ Լոզանի դաշնագրով Թուրքիա կը հրաժարէր իր բոլոր իրաւունքներէն :

Ահաւասիկ իր լայն գիծերուն մէջ պատմութիւնը Կիպրոսի զանազան տէրերուն : Այսօր նորէն կը խլրտի ան եւ իր վրայ կը կեդրոնացնէ աշխարհի ուշադրութիւնը : Իր նախկին տէրը Յունաստան, իր էնոսիսի (կցում Յունաստանի) միջոցով կ'ուզէ վերադարձնել զայն : Նոր չէ այս շարժումը, Կիպրոսի մէջ առաջին անգամ երեւաց 1879ին, իսկ եղերական հանգամանք ստացան դէպքերը 1931ին, երբ ցոյցեր կազմակերպելով այրեցին կառավարական շէնքը :

Էնոսիսը միշտ արթուն, միշտ կը հրահրէր կրակը, պահանջելով կղզին, մինչեւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

— Դուն միայն «այո», ըսէ, համակերպէ, դժոխքի կրակին բաժին կ'ընեմ ան որ կը համարձակի քու մազիդ դպչիլ :»

«Բոլոր ճամբաները, աւաղ, իմ առջեւս փակուած էին : Կը մնար հաշտուիլ իրականութեան հետ, թերեւս կրնայի բարուքել խեղճ հօրս վիճակը» :

«Այնուհետեւ, զանազան անցքերէ ետք, վերջապէս հաճի աղային հինգերորդ օրինաւոր կինը դարձայ ... ինչ որ ապահովեցի այս «ամուսնութեամբ» այն եղաւ որ, իրօք, հաճի աղան իր խօսքը յարգեց : Փողոցի լաճերը կարդի հրաւիրեց եւ հէք հայրս ազատեցաւ իր ամենօրեայ չարչարանքներէն ...» :

— Ուրեմն հայրդ ո՞ղջ է...

— Այո, հայրս ողջ է, եթէ կարելի է այդպէս ըսել : Հոն՝ Տէր – Աղաճի անկիւնը, մեծ ժայռին տակ նստած, ծանօթ կոյր մուրացիկը, այս տունին իրական տէրը եւ այս քաղաքին ամենածանօթ անձնաւորութիւնը : Իր պատմութիւնը, իր ապրած ահաւոր ողբերգութեան մանրամասնութիւնները պէտք է իմանալ, իր իսկ բերնէն : Իրմէ իմացեր թէ ինչպէս կուրցուցին եւ փողոցները ձգեցին զինքը » ...

Թշուառ կինը կը հեկեկար : Արդէն իւրաքանչիւր նախադասութեան հետ կաթիլ մը արցունք վար կը գլորէր իր աչքերէն : Խոր յուզումով ու սարսուռով լսեցի իր պատմութիւնը : Այժմ, արդէն հինգ երկար տարիներ անցեր են այդ եղեռնապատումէն, բայց անցնող իւրաքանչիւր օր ու ամիս իրեն համար եղած են միշտ սեւածիր, միշտ ամպամած, միշտ տխրալի :

Ոչինչ ունէի իբրեւ «մխիթարանք» իրեն ըսելիք : Գիտէի որ անիմաստ էր որեւէ սփոփանք : Դեռ գարնան ծաղիկ՝ ճակատագիրը զայն նետած էր դժոխքի մը խորը մինակ, թշուառ անօգնական ...

Ոսկեշող գարուններու տեղ՝ ցուրտ ձըմեռներ միայն բաժին հանած էին իրեն : Վայելքի, ապրումներու երազուն ճամբան, ձգուած էր արիւնի, արցունքի, ու վշտի հովիտներու մէջէն... Ու այս ճամբան ոչ ծայր ունէր, եւ ոչ ալ վերջ ..» :

Գլուխս առած երկու ափերուս մէջ դառնօրէն կը խորհրդածէի : Մինչ այդ՝ «հանըմի» քօղին տակ ճանչցած էի տարամերժ, չոր, տգէտ կին մը : Այսօր, այդ նոյն կինը այլափոխուած, կերպարանափոխուած սիրելի մը, հարազատ մըն էր :

Ինծի կը թուէր թէ իմ եւ այս կնոջ ճակատագրին մէջ նմանութիւն մը կար, եւ թէ նախախնամութիւնը յատկապէս դէպքերը այս ձեւով դասաւորեց զիս փորձի ենթարկելու համար : Քսան տարեկան երիտասարդ էի, արիւնը եփ կուգար երակներուս մէջ : Անցած էի արեան ճամբաներէն եւ ուխտ ըրած էի սիրելիներուս անթաղ դիակներուն վրայ :

Օ՛, կը յիշեմ տարաբախտ հայրս : Վերջին իրիկունը, կարծես ամէն ինչ յայտնի, նախազգացումով կարծես ամէն բանի ծանօթ, — նստած էինք կլոր «խոնչային» շուրջ բոլորս միասին .... « ... Որդի, դարձաւ ինծի, զիս պիտի տանին, ճամբայ մը անդարձ, պիտի տանին, քու բեռդ պիտի ծանրանայ : Այդ բեռը շատ աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ տղամարդու կոչումիդ տէր կանգնիս ...» :

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէր այս խօսքերով : «Տըղամարդու կոչումը» ո՞րն է... ի՞նչ կը թելադրէր այժմ այդ «կոչումը» : Արդարեւ, հիմա չկար մեր տունը, չկար հայրըս, չկային մայրս, քոյրերս ու միւս հարազատներս : Բայց ես կ'ապրէի եւ այս օր ճակատագիրը ուրիշ քոյր մը հանած էր դիմացս, ըսելու համար,— «ահա, երիտասարդ, քու բոլոր յաւակնութիւններուդ փորձաքարը ...

Ծանր տատանումով ոտքի ելայ, աչքերուս թացը սրբեցի, մազերս կարգի դրի : Աստղիկը նոյնպէս ոտքի ելաւ, բռնեց թեւերէս, չեշտակի նայեցաւ աչքերուս «Վանիկ, սիրելի եղբայր, այժմ մեզի համար կարեւորը զգուշութիւնն է : Համբերենք եւ երեւութապէս դարձեալ իրարու անծանօթներ մնանք մինչեւ տեսնենք ինչո՞վ կը վերջանան այս բոլորը : Ու կրկին հանդիպելու խոստումով եւ կրկնակի թելադրանքներով մեկնեցաւ :

Ես մնացի մինակ, անձնատուր՝ խառնիխուռն մտածումներու : Այժմ, իմ մէջս ծնաւ տարօրինակ ոխ մը, ատելութիւն մը աղային հանդէպ, որուն խոստացած էի ըլլալ պարկեշտ, հաւատարիմ աշխատասէր ...

Օրեր անցան, օրեր ծանր ու դանդաղ : Ես միշտ Աստղիկին պատմածներուն տըպաւորութեան տակ կ'ապրէի : Այժմ ան ինծի համար միայն դերուած կին մը չէր, այլ քոյր մը, աւելի քան քոյր մը : Ես անիմանալի, անբացատրելի բանով մը կապուեցայ իրեն : Տարօրինակ յեղաշրջում մը մարմին առաւ մէջս : Օրէ օր պահանջկոտ կը դառնայի :

Կ'ուզէի որ Աստղիկը իր բանն ու գործը ձգէր եւ ինձմով զբաղէր : Կը տառապէի, խորապէս կը տառապէի : Մէկ օրէն միւսը այսքան փոփոխութի՞ւն ... Մինչ այդ ալ մինակ էի, բայց, մխիթարական կը գտնէի վիճակս բաղդատելով «դուրսի աշխարհ»ին հետ, հիմա, կարծես թէ դանկս երկու սալ քարի տակ դրած կը տրորէին, կը ճզմէին :Ինծի կը թուէր թէ ես աշխարհի ամէնէն զրկուած արարածն էի :

Այս բոլորին պատճառն էր առաւելապէս Աստղիկին անտարբերութիւնը :

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ .

(Շար.)

որ Թուրքեւնելէն հակամարտութիւնը հասաւ իր սուր գագաթնակէտին Պոլսոյ եւ Իզմիրի աղիտալի դէպքերու հետեւանքով, որովհետեւ Թուրքիան ալ իր կարգին կը պահանջէր կամ պահել ներկայ գոյավիճակը եւ կամ իրեն վերադարձնել կղզին :

Կիպրոսի բնակչութեան մեծ մասը Յոյն է :

Այս առթիւ տեղական թերթի մը թըղթակիցը նկարագրելով Կիպրոսի ներկայ վիճակը, կը պատմէ թէ հարիւրաւոր մարդոց հետ տեսնուեցայ, ամէն տեղ, բոլորն ալ կ՚ըսեն թէ՝ «Թող Անգլիացիները ձգեն որ մենք ընտրենք մեր ճակատագիրը» : Եւ Կիպրոսցիին համար այս ինքնորոշումը կը նշանակէ միացում Յունաստանի : Գիւղացի մը մանգաղը ցոյց տալով ըսած է թէ՝ մեր ուժով, մեր գործիքներով պիտի վերագրաւենք ազատութեան մեր իրաւունքները :

Կիպրոսցիին համար անծանօթ է վառօդը, ոչ պատերազմ, ոչ ալ զինուորական ծառայութիւն տեսած է : Կը նախընտրէ լաւ գինին, որով հարուստ է : Խաղաղ մարդը այսօր դարձած է ըմբոստ :

Այս յեղափոխութեան բարոյական մայրաքաղաքը Նիկոսիան է, որ ունի քանի մը մինարէներ, բազմաթիւ օրթոտոքս եկեղեցիներ : Խաչակիրներու շրջաններէն մնացած իր պարիսպները, որոնք ծակուած են տասներկու դուռներով, կը բաժնեն հին թաղը արդիական նոր ամրոցներէն :

Ցերեկը ,առանց մայթի նեղ փողոցներու մէջ ուր սոխի, իւղի եւ հականեխականներու հոտ մը կը տարածուի, նկարագեղ եռուզեռ մը կայ : Ինքնաշարժեր, հեծանիւներ ամէն կողմ : Ճամբուն մէջտեղ փոքր կառքեր կը կեցնեն, «Հալէպի» գնելու համար :

Այս երեւութական խաղաղութենէն ետք, մայրամուտին, Նիկոսիոյ մէջ կը բարձրանայ վարագոյր մը թատերական բեմին վրայ : Տեսարանը կը փոխուի անմիջապէս : Փողոցները կը պարպուին քանի մը վայրկեանէն, եւ անձկութիւնն ու վախը կը թափանցեն ամէն տեղ : Ուշացած անցորդներու քայլերը կ՚արձագանգեն լքուած քաղաքին մէջ : Ոչ մէկ լոյս պատուհաններէն : Կարծես թէ խանութներու երկաթէ վարագոյրները կը փակուին հնօրեայ խորհուրդի մը վրայ : Այն տպաւորութիւնը կը կրես թէ կը շրջագայիս արուեստական քաղաքի մը մէջ , որ շինուած է չարժանկարի պահանջներուն համար... Այդ այն պահն է երբ Անգլիացիներու չէնքերուն առջեւ դիրք կը բռնեն պահակներ : Էօքան, գաղտնի կազմակերպութիւնը, որ զինեալ պայքար կը մղէ Անգլիացիներուն դէմ, կրնայ գործի սկսիլ որեւէ ատեն եւ որեւէ տեղ :

Ճամբաներուն վրայ, ոստիկանութիւնը, յաճախ օժանդակութեամբը զինուորական ջոկատի մը, պատնէշներ կը կանգնէ, ուր կը քննուին բոլոր անցորդներու թուղթերը :Եւ կամ կը խուզարկուին բոլոր կառքերը :

Անգլիացիներն ալ իրենց կարգին կ՚ապրին անձկութեան պահեր : Մէկը ըսած է թէ՝ սոսկալի է զգալ որ սպառնալիքի տակ ես անտեսանելի ձեռքերու կողմէ :

Ուրիշներ որ աւելի սառնօրէն կը դատեն կացութիւնը, չեն վարանիր ըսելու թէ միակ փրկարար լուծումն է ձգել կղզին, քանի ուշ չէ : Տակաւին այնքան գաղթավայրեր ունինք, կ՚ըսեն Անգլիացիները :

Կիպրոսի մէկ ծայրէն միւսը կը հսկէ Էօքան : Սակայն ամէնէն աւելի Նիկոսիոյ նեղ փողոցներուն մէջն է որ այս կազմակերպութեան անդամները կ՚անհետանան, եւ ոչ ոք կրնայ գտնել անոնց հետքը : Հոն է որ մարդիկ սեւ կամ գորշ դիմակ կը կրեն, չճանչցուելու համար, եւ ազդեր կը փակցնեն պատերուն վրայ : Այդ կէտէն է որ ժողովուրդին կոչ կ՚ընեն եւ հոն է որ ժողովուրդը սովորութիւն ըրած է նայիլ, առաւուն կանուխ, գիտնալու թէ ինչ է գաղտնի կազմակերպութեան կարգախօսը :

Էօքային իսկական ուժը կը կայանայ իր անդամներուն բացարձակ գաղտնապահութեան մէջ : Բրիտանական ապասարկութիւնները չեն կրնար գտնել վարիչը կամ վարիչները, որոնք տեւականօրէն կը սպառնան : Հրահանգները այնպիսի եղանակով մը կը կատարուին, որ գործադրողը ինքն ալ կ՚անգիտանայ հրահանգիչը :

Էօքայի անդամները կ՚առնուին քաղաքներէն, ծեր կամ երիտասարդ : Պաշտօնումին ռումբեր փոխադրելու, զանոնք դընելու պաշտօնական շէնքի մը առջեւ, եւ կամ ազդեր փակցնել : Ըմբոստութեան իրական գաղտնի բանակը կը կազմեն այս քաղաքացիները, ուսանողները, գիւղացիները, որոնք կուրօրէն կը հետեւին իրենց տրուած հրամանին :

Քաղաքներէն ներս, Էօքան ունի 18·000 անդամ, պատրաստ ամէն զոհողութեան : Ուսանողները ամէնէն յանդուգն տարրը կը կազմեն, անոնք չեն վարանիր ռումբը դնել իրենց պայուսակներուն, ջութակի կափարիչներուն եւ հեծանիւներուն մէջ : Հիմա Անգլիացիները գիտեն եւ կը խուզարկեն մինչեւ անգամ ջութակի կափարիչները : Խուզարկութիւնները սովորական երեւոյթ դարձած են, կղզիին մէջ : Անգլիացիները թէ զէնք եւ թէ «Էօքա»յի անդամ կը փնտռեն : Անգամ մը երբ գիւղացիի մը տունը խուզարկել կ՚ուզէին, ան ընդդիմացաւ եւ ըսաւ թէ օրէնքը կ՚արգիլէ, սակայն եթէ կ՚ուզէք խուզարկել, նախ ես պէտք է ձեր հետեւորդներուն վրայ նայիմ, անոնք կրնան զէնք մը դնել տունս, եւ իմ վրայ ձգել : Ասոր վրայ պաշտօնեան առանձին մտաւ անոր տունը :

Ամէն օր աւելի եւս կը սաստկանայ ճգնաժամը Կիպրոսի մէջ : Անգլիացիները որքան կը խստացնեն օրէնքները, այնքան կը բազմապատկուին յարձակումները : Կացութիւնը ծայրագոյն աստիճանին հասած է : Անգլիացիները կամ պէտք է հաւանին որ Կիպրոսցիները իրենք վարեն իրենց ճակատագիրը, կամ պիտի փորձեն իրենց տիրապետութիւնը պահել զինեալ ուժերով :

Ինչպէս յայտնի է, անցեալ շաբթու խորհրդաժողով մը սարքեցին Լոնտոնի մէջ, յանձն առնելով ինքնավարութիւն շնորհել յառաջիկային, բայց թէ Յունաստան եւ թէ Թուրքիա ժխտական դիրք բռնեցին :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ.— ԳԱՌՆԻԿ ՕՀԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ի՜նչ սեւ ճակատագիր : Գառնիկ Օհանեան ծնած է Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղը, չորս տարեկանին դժբախտութիւնը կ՚ունենայ կորսնցնելու հայրը : Մէկ տարի վերջ կը մեռնի նաեւ մայրը ու կը մնայ անկար ծերունի մեծ մօր խնամքին տակ : Բայց շատ չանցած կը մեռնի նաեւ մեծ մայրը : Եւ մանուկ Գառնիկը կը մնայ իր սեւ բախտին հետ դէմ յանդիման :

Պալքանեան պատերազմին հագիւ, 20 տարեկան, զինուոր կ՚երթայ եւ անմիջապէս ճակատ կը ղրկուի : Առաջին օրէն կը մտածէ ազատիլ : Գիշեր մը իր զէնքերով միասին կ՚անցնի Յոյներուն կողմը : Յոյները նախ կը կասկածին եւ բաւական կը նեղեն, բայց ի վերջոյ կը հաւատան Գառնիկի անկեղծութեան ու կարճ ժամանակ մը գերի պահելէ վերջ ազատ կը ձգեն :

Տարաբախտ ընկերը շատ մը զրկանքներ կրելով կը յաջողի Մ. Նահանգները մեկնիլ եւ առաջին գործը կ՚ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը անցնիլ :

Այսպէս տարիներ կ՚անցնին մինչեւ Ա. համաշխարհային պատերազմի պայթումը :

— Ի՞նչ կը մտածես, Եսայեան, այս պատերազմը առիթ պիտի չստեղծէ՞ մեզի մեր վրէժը լուծելու մեր դարաւոր թըշնամիէն :

Վերջապէս ցանկալի օրը հասաւ : Հակառակ իր հանդիստ գործին, առաջին մեկնողներէն եղաւ, Գառնիկ : Մտաւ Ֆըրանսական բանակ եւ անհաւատալի յանդգնութիւն մը ցոյց տուաւ Արարայի ահեղ ճակատամարտին առաջին գծի վրայ, ինչպէս կը հաստատէ իր Փրանսացի հարիւրապետը :

Արարայէն Կիլիկիա, յետոյ Մարաշ : Հոն ժամանակ մը ոստիկանի պաշտօն ալ կը վարէ ու ահա նահանջ : Դերերը փոխուած են, Գառնիկ այս անգամ վերջապահ է : Անվախ ու խիզախ, ողջ առողջ կը հասնի Ատանա ,ուր երկուքս ալ կ՚արձակուինք մեր զինուորութենէն : Ալ ազատ էինք, ըրինք ինչ որ կրցանք :

Կիլիկիան խրախճանքի մէջ էր, երբ իմացաւ Հայաստանի հանրապետութեան հռչակումը :

Գառնիկն ալ ուզեց երթալ , ամուսնացաւ մեր համագիւղացի Օր. Սաթենիկի հետ, բայց երազը մնաց կիսկատար : Հանրապետական Հայաստանը խորտակուած էր եւ երբ Կիլիկիան ալ պարպուեցաւ, Գառնիկն ալ գաղթեց : Նախ անցաւ Յունաստան, իսկ 1923ին Մարսէյլ : Հոս ալ հանգիստ չունեցաւ : Գիշերը ցորեկին խառնած կ՚աշխատէր ապահովել իր ընտանիքին ապագան, ... Դժբախտաբար չկրցաւ վայելել անոնց վաստակը : Սեպտեմբեր 5ին ցուրտ հողին յանձնեցինք մեր բազմաչարչար ընկերը : Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր նաեւ Հայ Լեգէոնականներու պատուիրակութիւնը Փրանսական եռագոյնով :

Սիրելի Գառնիկ այս քանի մը տողերը թող ծաղկեփունջ մը կազմեն քու թարմ գերեզմանիդ վրայ :

Յ. ԵՍԱՅԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ը լուրջ աշխատանքներ թափած է, յառաջիկայ տարեշրջանին համար :

Անցեալ տարուան կազմին վրայ աւելցուած է խումբ մը եւս, ուրեմն այս տարի ասպարէզ կը հանէ վեց խումբեր, Ա. խումբ «Փրոմօսիոն տ'Օնէօր», Բ. խումբ (Գ. տիվիզիոն)և Գ. պահեստի փրոմօսիօն սէնֆիէմ տիվիզիօն, ժիւնիօր, քատէ եւ մինիմ խումբերով : Հայ ծնողքներէ կը խնդրուի արձանագրել տալ իրենց զաւակները, դիմելով միութեանս հաւաքատեղին, Պար տիւ Կլօպ, 7 Պուլվ. տ'Աքէն , ամէն երկուշաբթի , ժամը եօթէն ինը եւ կամ կիրակի օրերը մեր մարզադաշտին վրայ :

Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը բոլորէ փայլուն տարեշրջան մը : Ձենք ուզեր գովեստներ հիւսել, բայց պարտք կը սեպենք յայտարարել թէ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը մնայ լաւագոյն հայ մարմնակրթական կազմակերպութիւնը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ :

Վարիչ, մարզիկ թէ համակիր կը զոհեն իրենց բարոյական, մանաւանդ նիւթականը, անոր յաջողութեան համար : Որ եւ է նիւթական վճարում չի կատարուիր մարզիկներուն, որոնք հաւատարիմ են Հ. Մ. Ը. Մ.ի խօսքին « Բարձրացիր, բարձրացուր» :

Այս է գաղտնիքը Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ին որ կը յարատեւէ երեսուն տարիէ ի վեր եւ ճանչցուած Փրովանսի մէջ իբրեւ լաւագոյն օտար կազմակերպութիւնը :

Ս. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ Արհեստակցական Միութեանց համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը պահանջէ կրճատել զինուորութեան շրջանը, նկատի առնելով երկարատեւ ծառայութեան վնասակար հետեւանքները երկրի տնտեսական կեանքին վրայ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

★

Այդ գիշեր այս որոշումը տալէ վերջ, խւրաքանչիւրը վերադարձաւ իր պանդոկը, բայց կատարուած լրտեսութեան վրայ, ահաբեկիչները ձերբակալուեցան իրենց պանդոկներուն մէջ, եւ հարցաքննութեան ընթացքին խոստովանեցան թէ անձնապէս չէ որ այս մահափորձը պիտի կատարէին, այլ դրդումովը եւ որոշումովը քաղաքական խմբակցութեան՝ որուն մաս կը կազմէին Շիւքրիւ եւ Ապտիւլգատիր պէյերը :

Աստիճանաբար եթէ քննենք ամբաստանեալներուն յայտարարութիւնները, չափազանց յատկանշական տեղեկութիւններ պիտի գտնենք հոն : Այսպէս, Կիւրճիւ Եուսուֆ կը խոստովանի թէ 8–10 ամիս առաջ երբ ծաղարան մը նստած էր, Լազ Իսմայիլ եկաւ եւ իրեն ըսաւ թէ աղուոր գործ մը կայ Անգարա, հարուստի մը տունը պիտի կողոպտեն, զէնքն ալ տանիլ կ՚ուզեն, չափազանց շահաւոր գործ մըն է : Եուսուֆ պատասխանեց թէ դրամ եւ ինքնութեան թուղթ չունի, բայց Իսմայիլ «ասոնք դիւրաւ կարգադրելի խնդիրներ են» պատասխանեց :

Քանի մը օր ետք 25 ոսկի եւ Հալիմ անունով անձնագիր մը բերաւ իրեն, յաջորդ օր մեկնեցան Անգարա, բայց կառախումբին մէջ Զիա Խուրշիտ բնաւ չտեսակցեցաւ իրենց հետ :

Կառախումբէն իջնելէ ետք է որ Զիա Խուրշիտ մօտեցաւ իրենց եւ պանդոկ տարաւ, երեք օր վերջ Շիւքրիւ պէյ լուր ղրկեց իրենց եւ ըսաւ.— «Զէնքերը պատրաստ են երբ որ պէտք ունենաք, Զիա Խուրշիտի պիտի յանձնեմ, եթէ ան չգայ, Իսմայիլին կուտամ» :

Այս խօսակցութենէն վերջ, ժամադրուեցան Զիա Խուրշիտի հետ, որ ըսաւ իրենց. «Ես Ազգ. Ժողով կ՚երթամ, եկէք ձեզ ալ տանիմ» : Լազ Իսմայիլ եւ Կիւրճիւ Եուսուֆ այս կերպով մտան Ազգ. Ժողով եւ զատ զատ տեղեր նստան, եւ Ժողովէն ելլելէ վերջ, Իսմայիլ ըսաւ իրեն, Եուսուֆի.

— «Մեր հոս գալուն նպատակն էր սպաննել Կազի փաշան : Հիմա է որ կը յայտնեմ այդ պարագան քեզի : Մեզի պիտի տան մեր ուզածին չափ դրամ եւ պաշտօն : Շիւքրիւ պէյ հանրապետութեան նախագահ պիտի ըլլայ» :

Յաջորդ գիշեր հիւրասիրուեցան Զանքայա, Արիֆ պէյի բնակարանը, եւ քննութիւններ ու հետազօտութիւններ կատարեցին Կազի փաշայի ապարանքին շրջակայքը, բայց հաստատեցին թէ այդտեղ ձեռնտու չէր մահափորձի, յարմարագոյն էր Անգարա Քլիւպին մօտակայքը, Զիա Խուրշիտի հետ միասին կարգադրեցին այս բոլորը :

Այսպէս կը յայտարարէ Կիւրճիւ Եուսուֆ իր հարցաքննութեան մէջ եւ կ՚աւելցնէ թէ իրենց փախուստին համար ամէն ինչ հայթայթուած է եղեր, ինքնաշարժ, նոյնիսկ սաւառնակ, եւ ճամբան, երբ Զիա Խուրշիտի հետ կ՚երթային, տեսան միջնահասակ, գիրուկ անձ մը : Զիա Խուրշիտ ըսաւ իրեն.— «Բեալըմ Գարապէքիր փաշան է, շատ զօրաւոր եւ ազդեցիկ է, մեր այդ ծրագիրներէն տեղեկութիւն ունի» :

Լազ Իսմայիլ եւս ամբողջովին կը հաստատէ Կիւրճիւ Եուսուֆի այս յայտարարութիւններն ու խոստովանութիւնները, եւ կ՚աւելցնէ թէ ինք ալ գիշեր մը Զիա Խուրշիտի հետ գնաց Արիֆ պէյի տունը, ուր Արիֆ պէյ կերպով մը արդարացուց մահափորձի գաղափարը եւ ըսաւ. «Երկրին մէջ անիրաւութիւններ, ապօրինութիւններ կը գործուին, ձեզի պէս մարդոց պէտք ունինք» : Հակառակ անոր որ Զիա Խուրշիտ իր յայտարարութեանց մէջ կը ջանայ պաշտպանել Արիֆ պէյը, բայց եւ այնպէս միւսներուն յայտարարութիւնները կը հաստատեն Արիֆ պէյի մեղսակցութիւնը» :

Ընդհ. դատախազ Նէճիպ Ալի պէյ իր երկարաշունչ ամբաստանագիրը լրացնելէ վերջ, բոլոր ամբաստանեալները յանցապարտ եւ մեղսակից նկատեց եւ խւրաքանչիւրին դէմ պատիժ պահանջեց :

Նախագահին ձայնը լսուեցաւ անգամ մըն ալ.— Բոլոր ամբաստանեալները դուրս հանեցէք : Միայն Զիա Խուրշիտ պէյ պիտի մնայ :

ԶԻԱ ԽՈՒՐՇԻՏԻ ՑՆՑՈՂ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— Ոտքի ելէք, ձայնեց նախագահը, ամէնէն առաջ ձեզ պիտի դատենք :

Խրոխտ եւ հանդարտ, Զիա Խուրշիտ ընդմիջեց անմիջապէս.

(Շար.)

խօսակցութեանց : Մեր առաքելութեան առաջին գործն էր պարզել Ֆրանսական քաղաքականութեան նպատակները, դուրս գալու համար ներկայ անելէն : Պեն Եուսէֆ հաւանեցաւ ուժ տալ այդ քաղաքականութեան որ կը ձգտի ստեղծել ազատ եւ գերիշխան պետութիւն մը, Ֆրանսայի հետ կապուած՝ փոխադարձ կախման դաշինքով մը: Ապահովուած է Ֆրանսայի տեւական ներկայութիւնը Մարոքի մէջ: Մեր երկիրը կը պահէ եւ կ'ապահովէ իր ռազմագիտական, դիւանագիտական, քաղաքական եւ մշակութային շահերը: Ֆրանսացիները դրակիշտ դիրք մը պիտի վայելեն միւս ազգութեանց վրայ, նկատի առնելով իրենց աջակցութիւնը Մարոքի բարգաւաճման համար : Սիտի Մոհամմէտ չուզեր օգտուիլ ներկայ հանգամանքներէն, արժեցնելու համար իր իրաւունքները Մարոքի գահուն վրայ: Ոչ մէկ ատեն խնդիր եղաւ այդ մասին : Ան կրկին յայտարարեց թէ որեւէ քաղաքական գործունէութիւն պիտի չունենայ: Ան դառնութիւն չունի Ֆրանսայի հանդէպ, այլ վճռուած է կարդ մը մարոքցի եւ ֆրանսացի անձնաւորութիւններէ : Եւ Ֆրանսացիներուն չափ կը ցաւի օգոստոս 20ի դէպքերուն համար»: Կը կարծուի թէ աքսորական Սուլթանը Ֆրանսա պիտի վերադառնայ Սեպտ. 25-30ին, իր բոլոր հետեւորդներուն հետ :

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կառավարութիւնը հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց բոլոր Ֆրանսացիներուն եւ Մարոքցիներուն, «րպէսզի հանդարտօրէն եւ վստահութեամբ լսեն ամենաբարձր իշխանութեանց կողմէ հրատարակելի պատգամները: Կառավարութիւնը համոզուած է թէ «իր ընդունած կարգադրութիւնը ամէնէն աւելի կը համապատասխանէ Ֆրանսայի եւ Մարոքի շահերուն: Այդ լուծումը միակն է որ կրնայ վերանորոգել ֆրանքօ-մարոքեան եղբայրութիւնը որ քանիցս հաստատուեցաւ երկու յաղթական պատերազմներու ընթացքին եւ որ անվիճելի երաշխիքն է երկու ժողովուրդներու հասարակաց ճակատագրին » :

Միեւնոյն ատեն, կարճ ազդարարութիւն մը ուղղուեցաւ բնիկներուն, մարզպանին՝ զօր. տը Լաթուռի կողմէ, որպէս զի «կարեւորութիւն չտան խռովարարներուն որոնք կ'ուզեն գործադուլներ սարքել եւ խռովութիւններ յարուցանել: Ապահովութեան ուժերուն հրամայուած է ի հարկին կրակել, եթէ խռովութեան որեւէ փորձ կատարուի » :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՄԸ ՅԱՆԳԵՑԱՆ

Ռուսեւգերման խօսակցութիւնները շարունակուեցան շաբաթ օր, նախագահութեամբ Տոքթ. Ատընաուըրի: Նիստը տեւեց երեք ժամ: Առաջին անգամ խօսք առաւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը, վարչապետ Բուլկանին.

— Խոստացանք անկեղծ ըլլալ: Կը յիշեցնենք ձեզի, ներկայացուցիչները գերման դաշնակցային հանրապետութեան, թէ պատերազմի վախճանէն ի վեր, Խ. Միութիւնը արդէն բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատած է գերման ժողովուրդին մէկ մասին հետ: Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ երկրորդ մասին, Խ. Միութիւնը կ'ուզէ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել գերման դաշնակցային հանրապետութեան հետ»:

Մառեշալ Բուլկանին յետոյ յիշելով Տոքթ. Ատընաուըրի յուզած խնդիրները, « կարծեցեալ գերիներու» եւ Գերմանիոյ միացման հարցը, շարունակեց.

— Կը կարծենք թէ թիւրիմացութիւն մը ծագած է: Գերման ռազմագերիներ չկան Խ. Միութեան մէջ: Բոլոր գերիները արձակուած եւ իրենց երկիրը ղրկուած են : Այժմ Խ. Միութեան մէջ կան միայն պատերազմի ոճրագործներ հիթլէրական նախկին բանակէն: Գալով Գերմանիոյ միացման, խորհրդային պատուիրակութիւնը ամբողջովին համամիտ է թէ այդ հարցը շատ կարեւոր ազգային խնդիր մը կը կազմէ գերման ժողովուրդին համար : Բայց, գերման դաշնակցային հանրապետութեան ներկայութիւնը Ատլանտեան դաշինքին մէջ՝ խոչընդոտ մը կը կազմէ այդ միացման համար »:

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը իր արտաքին նախարարին խօսք տալէ առաջ, հարկ դատեց կարգ մը ճշդումներ կատարել: Խոստովանելով հանդերձ թէ խորհրդային ժողովուրդը ահագին տառապանքներ կրեց պատերազմի ընթացքին, դիտել տուաւ թէ պէտք չէ Հիթլէրը եւ իր գործակիցները նոյնացնել ամբողջ գերման ժողովուրդին հետ: «Ճիշդ է որ նացի զինուորները վայրագութիւններ գործեցին Խ. Միութեան մէջ, բայց, խորհրդային զինուորներն ալ Գերմանիա մտած ատեն նոյնպէս կարգ մը այպանելի արարքներ գործեցին »:

Արտաքին գործերու նախարարը, Պրենթանօ, բացատրեց թէ կարելի չէ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել առանց գերիներու արձակման : Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Խրուշչեւ խօսք առնելով ըսաւ. —«Բացարձակապէս կը հերքեմ թէ խորհրդային զինուորներն ալ վայրագութիւններ գործեցին Գերմանիա մտած ատեն: Անոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին պատերազմը շարունակելով գերմանական հողին վրայ»:

Մոլոթով եւս համամտութիւն յայտնեց վարչապետին եւ Խրուշչեւի, յայտնելով թէ անհրաժեշտ է նախ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել, յետոյ աստիճանաբար լուծել բոլոր վիճելի խնդիրները :

Տոքթ. Ատընաուըր երկրորդ անգամ խօսք առնելով, դիտել տուաւ թէ բազմաթիւ պետութիւններ կը դարպասէին Հիթլէրի, թէ արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը միայն ինքզինք կը ներկայացնէ եւ ոչ թէ 18 միլիոն Գերմաններ եւն.:

Հակառակ այս փոխադարձ մեղադրանքներուն, Տոքթ. Ատընաուըր ճաշի հրաւիրեց մառեշալ Բուլկանինը, Մոլոթովը եւ միւս երեւելիները: Կը կարծուի թէ խօսակցութիւնները պիտի վերջանան չորեքշաբթի օր :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Եգիպտոսէն կը հեռագրեն թէ Գահիրէն ահուդողի մատնուեցաւ երէկ, երկուշաբթի, բուռն երկրաշարժի մը հետեւանքով: Արդէն իսկ փլած են երեսուն տուներ: Տակաւին կարելի չէ ճշդել մեռելներուն թիւը: Գահիրէ կեդրոնական թաղին մէջ բարձր շէնքեր քանի մը վայրկեան տատանեցան բայց կրցան դիմանալ: Հրշէջներ եւ զինուորներ կը հսկեն բազմամարդ թաղերուն մէջ ուր հին տուներ կը շարունակեն փլչիլ: Աղեքսանդրիոյ մէջ ալ ցնցումներ զգացուեցան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

400 ՕԴԱՉՈՒ զինուորներ որոնք Մարոք պիտի ղրկուէին, կիրակի օր մերժեցին կառախումբ նստիլ Կառ տը Լիոնէն : Ըմբոստները կ'աղաղակէին.— «Մարոքը Մարոքցիներուն»: Հարկ եղաւ Վիլլաքուպլէ փոխադրել զանոնք: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս անգամ օդանաւերով պիտի ղրկուին: Ամէնքն ալ պահեստի զինուորներ են :

ՄԵԹՐՈՅԻ աշխատաւորները նորէն անակնկալ գործադուլ մը սարքած էին երէկ, եւ ուղեւորները ձրի կը ճամբորդէին :

ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Վարժ կին մը կ'ուզուի : Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան, Վ. սկզբնատառով:

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ց Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ - Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախաձեռնողիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Յարութիւն Խուպէսէրեան փոխան ծաղկեպսակի, հազար ֆրանք կը նուիրէ, Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին, Պօղոս Ադամեանի մահուան առթիւ:

Ստանալ «Յառաջ»էն :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ՕՐԸ
ՀՈԿՏ. 22ԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Իրերօգնութեան Միութիւնը մաս մը եւս ստացած է այս պատկառազդու հատորէն: 40 × 50 (5 քիլօ) : Բոլոր նկարները հարազատ գոյներով եւ մեծութեամբ : Շքեղ տպագրութիւն, Հրատարակութիւն՝ Հայաստանի Ակադեմիայի :

Դիմել՝ Միութեանս գանձապահին՝

Roland Nazarian, 9, Av, Calmels, Bois-Colombes, Seine. France, Tél. CHA. 00-55

ԳԻՐՔ Կ'ՈՒԶԵՆ

Հայ հեղինակներէն եւ հրատարակչական տուներէն կը խնդրենք որ իրենց հրատարակած գիրքերէն մէկական օրինակ նուիրեն Հալէպի «Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Գրադարան»ին:

Հասցէ.—
« Krisdapor Krataran »
c/o «Arevelk», B. P. 19, Alep (Syrie)

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը :

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի, յետաձգուած է Սեպտեմբեր 25ին, սրահի նորոգութեան պատճառաւ :

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գրեց՝ Կ. Փօլատեան: Ականատեսի մը յուշերը Տէր Զօրի Սարսափներէն, (արձակ եւ ոտանաւոր): Տպ. Յուսաբեր, 1955: Գին 500 ֆրանք:

Դիմել «Յուսաբեր»ի վարչութեան կամ ուղղակի հեղինակին,

G. Poladian, 53, Chemin de St. Julien
Marseille (B.du R.) France

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 - 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են :

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի զբաղի ծնողներուն դիմումներով :

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Սեփականաբար իրենց տան մէջ աշխատելու համար գործաւորներ, մասնագէտ բոպ տը շամպրի եւ պլուզի համար :

Դիմել՝

Ets. ORLEANS, 170, Rue St.Martin, Entresol

***

Պոնեթըրի — Լէնժըրի հաստատութեան մը համար երիտասարդ տղայ մը, ընդունակ՝ մակազինիէի գործին:

Դիմել Պ. Միւթէվէլլեանի,

Paris-Californie 58, Rue de Cléry, Paris

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
14 SEPTEMBRE
1955

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7775 31e ANNEE
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3186

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ՆՈՅՆՔԱՆ ՎՆԱՍՈՒԱԾ ԵՆ

●

ՉՈՐՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

Վերջին պահուն հասած ճամբորդէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

ՉՈՐՍ ԱՆԳԱՄ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԱԶԳ. ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Անկարելի է նկարագրել ինչ որ պատահեցաւ երեքշաբթի Սեպտ. 6ին Պոլսոյ մէջ: Երբ «Ֆիկառօ»յի Սեպտ. 8ի թիւին մէջ կարդացի դէպքին նկարագրութիւնը, զարմացայ որ աւելի կը ծանրանան Յոյներուն կրած վնասներուն վրայ, հաւանական պատճառներով, մինչդեռ Հայերն ալ նոյնքան եւ թերեւս աւելի զոհ գացին նոյն վայրագութեանց: Հայկական չորս եկեղեցիներ ամբողջութեամբ քանդուած են, որոնց մէջ՝ Սամաթիոյ եւ Պաքըքէօյի եկեղեցիները: (Ճամբորդը չի յիշեր միւս երկուքին անունները): Թօրանի բոլոր դարդերը կողոպտուած են: Հրկիզուած է նաեւ կաթոլիկներու Նոթր Տամ տը Լուրտը:

Չորս անգամ յարձակում գործուած է Հայոց Պատրիարքարանին վրայ, բայց դրացի Թուրքեր կորովի կերպով ընդդիմացած են:

Գումգափուի հայկական խանութները ամբողջութեամբ քանդուած են

Պատրիարքը որ Էջմիածին երթալու կը պատրաստուէր, հոն կեցած է իր մատրութենէն:

Պաշտօնական շրջանները յարձակումը միայն Յոյներուն դէմ ցոյց կուտան, պատրուակ բռնելով Կիպրոսի հարցը, որովհետեւ պատճառ մը չեն կրնար գտնել Հայերուն դէմ ալ կատարուած յարձակումներուն:

Խռովարարները առաջուց պատրաստուած ցանկերով կը մատնանշէին այն խանութները, որոնց դէմ յարձակում պիտի կատարուէր:

Սելանիկի դէպքը պատրուակ մըն էր: Ժամը 17.30ին Պոլիս հասաւ Սելանիկի դէպքին լուրը, եւ հազիւ ժամ մը անցած կազմակերպուած յարձակումը սկսաւ:

Ոստիկանութիւնն ու բանակը առտուան ժամը 2.30ին միայն միջամտեցին, երբ ամէն ինչ վերջացած էր արդէն:

Կառավարութիւնը կրնար խռովութեանց առաջքը առնել, եթէ ուզէր:

Ճամբորդը, որ նոյն գիշերը Ֆլորիա կը գտնուէր, արթնցած է կէս գիշերին, ապակիներու խորտակումի աղմուկներէն: «Թրքական դրօշ մը պարզելով կրցանք փրկել մեր բնակարանը»:

Պոլիս դարերէ ի վեր տեսած չէր նման զարհուրելի դէպք մը:

× Երէկ ստացանք Պոլսոյ վերջին թրքաթերթերը, 7 Սեպտ. ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրեն խռովութիւնները: Առ այժմ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Թաքսիմ հաւաքուած երիտասարդները կրակի տուին Յունաց Այա Թրիատա եկեղեցին, որուն արտաքին մասը քարաշէն ըլլալով, ներսէն բռնկեցաւ եւ բոցերը խուժեցին պատուհաններէն դիրքերը, յետոյ անցան աղջկանց Զափիոն վարժարանը: Ծուխով հրդեհներ ծագեցան, շատ մը վայրերու մէջ: Բոցերը կը ժայթքէին Պարըքըրէն, Գումգափուէն, Պէշիկթաշէն, Տոլապաէրէէն: Պագըրքէօյի (Մաքրիգիւղ) յունական բոլոր խանութներուն փեղկերը խորտակուեցան եւ ապրանքները ջարդուփշուր եղան: Յունաց եւ Հայոց եկեղեցիները խորտակուեցան: Յուզիչ էր տեսարանը մասնաւորապէս Պագրքէօյի Հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ: Բոլոր ապակիները խորտակուած, ջահերը վար առնուած, խորանները քարկոծուած, քշոցներ եւ բուրվառներ կտոր կտոր եղած, նստարանները տապալած եւ աւերակոյտի վերածուած էին: Խորտակուած էին նաեւ եկեղեցւոյ խորհրդարանին եւ դպրաց ուսումնարանին ապակիները: Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ Պ. Լեւոն երբ կ'ուզէր միջամտել, զգետնուեցաւ ծոկանի հարուածներով: Յունականներուն հետ հայկական տուներ ալ քարկոծուեցան:

Քանդուեցաւ նաեւ Ս. Թէրզեանի եւ Ժ. Մովսէսեանի «Վարոլ» պալատը եւ ամէն ինչ փճացաւ: Սուլթան Համամի, Զաքմաքճըլարի, Մահմուտ Փաշայի բոլոր խանութներուն փեղկերը խորտակուեցան եւ ապրանքները փողոց նետուեցան: Թերթերու խմբագրատուններուն վրայ եւս յարձակում կատարուեցաւ:

Ցուցարարները որոնք դիւրաւ կրնային երթալ ուր որ ուզէին, շուտով ցրուեցան ամբողջ քաղաքին մէջ, կրկնելով ինչ որ կատարուած էր Թաքսիմի մէջ: Ինքնաշարժներ անընդհատ ժողովուրդը կը փոխադրէին միւս ցուցարարներուն քով եւ այսպէս ամէն վայրկեան կը բազմապատկուէր անոնց թիւը: Այն ինքնաշարժները որոնք «Կիպրոսը Թուրք է» նշանները կը կրէին, ձրիաբար կը փոխադրէին ցուցարարները եւ իրենց «պակաժ»ներ քարերով ու երկաթներով լեցուած անոնց օգնութեան կը փութային:

«Միլլիյէթ» կը գրէ թէ ձերբակալուեցան «Էքսփրէս» թերթին երկու խմբագիրները որոնք հաղորդած էին Սելանիկի հիւպատոսարանին եւ Աթաթիւրքի տան ռմբակոծուած ըլլալու տեղեկութիւնը:

Նոյն թերթին համաձայն, Արնաւուտքէօյի մէջ հինգ հարիւր Յոյներ փորձեցին վրէժ լուծել, Թրքական թաղերուն վրայ յարձակելով կէս գիշերին:

Խռովութեանց ընթացքին հաղորդակցութիւնները խզուած էին Բերայի եւ Պոլսոյ միջեւ: Առաջին հրդեհը ծագեցաւ Գարաքէօյի մէջ:

Իզմիրի նաւահանգստին մէջ խարսխած օտար մարտանաւեր պաշտպանեցին հելլենական նաւերը:

Ուրիշ տեղեկութիւններ յաջորդով:

Ս. ՆԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՅԱՒ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

●

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՊԻՏԻ ՏԵՒԷ ՎԵՑ ԱՄԻՍ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Թրքական դեսպանատան գործակատարը Սեպտ. 12ին Յունաստանի արտաքին գործերու նախարարին յանձնեց իր կառավարութեան մէկ նամակը, որ Թուրքիոյ խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պոլսոյ դէպքերուն առթիւ եւ կը յայտարարէ թէ «Թրքական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի այդպիսի դէպքեր չպատահին այլեւս: Բոլոր զոհերը հատուցում պիտի ստանան»:

Աթէնքի յառաջդիմական եւ ազատական կուսակցութեանց վարիչները ուժգնօրէն կը քննադատեն կառավարութիւնը, Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ բռնած դիրքին առթիւ:

× Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին արտակարգ նիստը տեւեց չորս ժամ: Ժողովը որոշեց վեց ամիս պահել պաշարման վիճակը Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի նահանգներուն մէջ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ժողովը միաձայնութեամբ հաստատեց որ Սեպտ. 6ի խռովութիւնները համայնավարական ծագում ունին եւ յանձնարարեց կառավարութեան հետապնդել եւ պատժել յանցաւորները, հատուցում վճարել զոհերուն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին տասնեւ —

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱՄԱԿԸ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ—ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Բ.

Ազգային – եկեղեցական ժողովի թեմական պատգամաւորների ընտրութեան մասնակցում են հոգեւորականները եւ քաղաքացիական չափահասութիւն ունեցող մեր Եկեղեցու զաւակ համդիսացող աշխարհական իրաւասու ծխականները:

Պատուիրակները պատգամաւորներին կարող են ընտրել իրենց միջից կամ դրսից:

Անհրաժեշտ է շտապ ձեռնարկել ազգային – կեղեցական ժողովի պատգամաւորների ընտրութեան եւ ընտրուածների անունը, հայրանունը եւ ազգանունը յայտնել մեզ՝ դիմելու բարեխնամ կառավարութեան՝ վիզաների իրաւունք ստանալու համար:

Ազգային – եկեղեցական ժողովի պատգամաւորների ընտրութեան առթիւ ծագած ամէն տարակուսանքների համար կարելի է դիմել նամակով կամ հեռագրով Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդին:

Ըստ հնաւանդ սովորութեան, այս անգամ եւս, մեր աշխարհական եւ եկեղեցական պատգամաւորները ընտրուած կը լինեն լաւագոյն, ազնիւ, բարի, ճշմարտապէս եկեղեցասէր եւ ջերմ հաւատացեալ ծխականներից, որոնք վայելում են իրենց ժողովրդի, թեմի վստահութիւնը, համակրանքն ու մեծարանքը:

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը վստահ է, որ Ազգային – եկեղեցական ժողովի պատգամաւորները, սրտառուչ համաձայնութեամբ, այս ընտրութեան մէջ եւս կը դրսեւորեն հայ ժողովրդի կամքի, ձգտումների, գործողութիւնների միասնութիւնն ու Հայ. Եկեղեցու միասնականութիւնը: Ազգի, ժողովրդի, եկեղեցու ներկայացուցիչների, մեր սիրելի պատգամաւորների՝ Մայր Աթոռի հաւատարիմ որդիների պատուի, խղճի, հայրենասիրութեան, եկեղեցասիրութեան գործն է, հայրապետական գահի վրայ ընտրել այնպիսի մէկին, որ վառ պահի բովանդակ Հայութեան հոգում մեր նախնեաց հայրենասիրական ու էջմիածնասիրական ոգին ու բոցավառ զգացմունքը, ընտրել այնպիսի մէկին, որ այսօրուան բարդ ու դժուար պայմաններում կարենայ բարձր պահել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու դարաւոր կեդրոնի նախամեծար Արարատեան Մայր Աթոռի հմայքը, կարենայ խորացնել Հայ. Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների միջեւ սրտագին աւանդութիւն դարձած ազգային – եկեղեցական միասնութիւնը եւ նախնեաց ոգուն եւ օրինակին նախանձախնդիր լինի, աչքի լոյսի պէս պահպանի Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու Առաքելահաստատ ու Լուսաւորչահիմն կարգն ու կանոնը, մեր պատմական դարաւոր եկեղեցու իւրայատուկ ազգային սրբազան աւանդութիւնները, մեր ազգային – եկեղեցական ինքնուրոյնութիւնը, մեր Եկեղեցու ազգային նկարագիրը, ուղղափառութիւնը, ժողովրդական սկզբունքները եւ աշխատի աւելի քան երբեք սերտացնել կապը Ս. Էջմիածնի հետ:

Մեր պատգամաւորութեան պարտքն է կազմակերպուած անցկացնել հայրապետական այս ընտրութիւնը, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու ընդհանրութեան եւ Հայ հաւատացեալ ժողովրդի միասնականութեան վեհ ու սրբազան սկզբունքներով պատմական այդ ընտրութիւնը վերածել հայ ժողովրդի միասնականութեան եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցու միութեան սրտառուչ տօնի, հայ ժողովրդի սիրոյ, յարգանքի, երախտագիտութեան, խմբուածութեան տօնի՝ մեր Մայր Եկեղեցու եւ նրա նոր ու արժանաւոր Հովուապետի շուրջը, որպէսզի մի անգամ եւս ողջ աշխարհով մէկ հնչակուի, որ Մի է Հայոց Առաքելական Եկեղեցին եւ մի է Հայոց Հայրապետութիւնը:

Հայրապետական ընտրութիւնից եւ օծումից յետոյ, հոկտեմբերի չորսին, նշանակուած է Նորընտիր եւ Նորաօծ Հայրապետի անդրանիկ մեծահանդէս հայրապետական սուրբ պատարագն ու եպիսկոպոսական առաջին ձեռնադրութեան շնորհարաշխութեան հանդէսը:

Շատ գեղեցիկ եւ համբուրելի սովորութեան համաձայն, Նորընտիր Հայրապետը պէտք է կատարի եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն, իր հայրապետական բարձր գնահատութեան եւ քաջալերանքին արժանացնելով մեր այն առաջնորդներին եւ կուսակրօն եկեղեցականներին, որոնք իրենց եկեղեցասէր ու հայրենասէր գործունէութեամբ, իրենց թեմերի ազգային-եկեղեցական կեանքի կազմակերպուածութեամբ, իրենց ժողովուրդի ցանկութեամբ արժանացել են եպիսկոպոսութեան բարձր եւ պատասխանատու աստիճանին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼՈՅՍ ՄԸ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ՞ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր, «յոյժ շող մը կը տեսնէ Մոսկուայի խօսակցութեանց մէջ, հակառակ Ն. Միութեան վարիչներուն ժխտական դիրքին: Այս լաւատեսութիւնը հիմնուած է մասնաւոր Պուլկանինի բարեացակամ դիրքին վրայ: Բչ. օրուան նիստը յետաձգուեցաւ, որպէսզի Տոքթ. Ատընաուըր առանձին տեսակցութիւն մը ունենայ Ն. Միութեան վարչապետին հետ: Կրեմլինի մէջ սարքուած ընդունելութեան առթիւ, գերման վարչապետը բաժակաճառ մը արտասանելով, ըսաւ թէ «կարեւոր եւ վճռական խօսակցութիւններ տեղի ունեցան ամէնուն աչքին առջեւ: Ընդունելութեան ատեն իր աջ եւ ձախ կողմերը բազմած էին Պուլկանին եւ Խրուշչեւ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, նորէն պիտի քննուի գերման գերիներու արձակման խնդիրը:

Յոռետեսներ ալ պակաս չեն: Գերմանիոյ արտաքին գործերու յանձնաժողովին դեր – նախագահը, Քարլօ Շմիտ, ճաշէն վերջ յայտարարեց թէ «բացարձակապէս ոչինչ են կատարուած խորհրդակցութեանց արդիւնքները:

Արեւմտ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ցաւով կը հաղորդէ Տիկին Ս. Ահարոնեանի մահը:

ՄԱՀ ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

Վերջին պահուն խորունկ ցաւով կ'իմանանք Տիկին Նուարդ Ա. Ահարոնեանի մահը:

Ողբացեալ ընկերուհին, 75 տարեկան, վերջերս ջղային սուր տագնապի մը մատնուած ըլլալով, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունէն փոխադրուած էր մասնաւոր բուժարան մը: Դժբախտաբար ամէն դարման անցաւ անօգուտ:

Տիկին Նուարդ քոյրն էր ողբացեալ ընկեր Միք. Վարանդեանի եւ պահապան հրեշտակը Ա. Ահարոնեանի, անոր անդամալուծման ամէնէն տագնապալի շրջանին:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ, երէկ, այն 19 շրջիկները որոնք Հայաստան մեկնած էին մէկ ամիս առաջ:

« ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ՕՐԻՆԱԿ ԱՌՆԵՆՔ»

Թուրք մտաւորականութիւնը վերջերս լուրջ կերպով կը զբաղի ժողովրդապետութեան հարցով:

Գրեթէ բոլորն ալ յանգած են այն համոզումին, որ «դեմոկրատիզմ» գոյութիւն չունի երկրին մէջ, եւ եթէ ինքնախաբէութիւն ունենան իրենք զիրենք «ժողովրդավար» նկատելու, ան երբեք պիտի չարմատանայ Թուրքիոյ մէջ:

Նկատի ունինք անոնցմէ մէկուն, Ճահիտ Թանեոլի ուշագրաւ մէկ յօդուածը, «Ճումհուրիէթ»ի Յուլիսի 30 թիւին մէջ: —

Խորհրդածութեան նիւթ դարձնելէ ետք ընկերային եւ գաղափարական համոզումները՝ Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ մէջ, յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ՝ թէ գերմանական եւ ֆրանսական կրթութեան եւ դաստիարակութեան ծրագիրները գործի վերածելով հանդերձ՝ Թուրքիոյ վարժարաններուն մէջ, կարելի չէ եղած հիմնական որեւէ փոփոխութիւն յառաջ բերել մտայնութեան, որովհետեւ, երբեք փորձուած չէ անգլիական դաստիարակութեան ըմբռնումներն ու ծրագիրները գործի վերածել, շատ աւելի ուղիղ գծով հասնելու համար նպատակին:

Յօդուածագիրը համոզուած է, որ ժողովրդապետութիւնը փաստ կրնայ դառնալ այն ատեն միայն, երբ Թուրքերը հրաժարին երկու հիմնական սխալներէ.—

Ա.— Դադրին հաւատալէ, թէ օրէնքները բաւական են գիտակից եւ պատասխանատու դարձնելու անհատը:

Բ.— Զարգացնել մարդուն մէջ անհատականութիւնը, ինքն իր արժէքով ու արժանիքներով տեղ մը հասնելու գիտակցութիւնը, ու ճանչնալ անոր անհատական իրաւունքներու սրբութիւնը:

Այս առթիւ, Ճահիտ Թանեոլ կը քրքրէ իմաստասիրական, ընկերային եւ քաղաքական զանազան հոսանքներ, Տէքարթն ու Պէյքընն ալ վկայ, կոչելով, եւ ֆրանսական եւ անգլիական ընկերային համոզումները հիմնելով անոնց տարբեր տեսակէտներուն ու համոզումներուն վրայ:

Մասնագիտական մանրամասնութիւններ են: Մեր գործը չէ: — Մեզ կը հետաքրքրէ բուն ախտաճանաչումը:

Ահա թէ ինչ կ'ըսէ յօդուածագիրը, իրենց մասին

— «Իսկական ժողովրդապետութիւնը հիմնուած է անհատ մարդուն ազատութեան եւ անկախութեան վրայ: Անգլիա հանրապետութիւն չունի. սակայն, ամէն երկրէ աւելի ժողովրդավար է: Մենք յաճախ ցաւ յայտնած ենք, օրինակ, որ մեր պետական դէմքերը ինչո՞ւ չեն նմանած Չըրչիլի, որ, իր զանազան ուղեւորութիւններու ընթացքին, իրեն ընկերացող իր կնոջ ուղեւորութեան ծախքերը պետական գանձէն չապահովեր, այլ կը տրամադրէ իր գրպանէն...: Ինչո՞ւ անոնք այդպէս չարժեն, ու մենք այդպէս չէարժենք ...: Այս կարգի վարմունքներ, ժողովրդապետութեան հետ կապ չունին այլ ունին դաստիարակութեան եւ բարոյական ըմբռնումի հետ: Քաղաքացիէ ըլլան թէ իմաստասէր, նոյն մտայնութեան կը ծառայեն. կը վստահին իրենց անհատական արժէքին եւ արժանիքներուն, ու իրենց ձեռքով կը պատրաստեն իրենց դիրքն ու հեղինակութիւնը: Չեն վստահիր բարեկամութիւններու, խնամիական կապերու, համակրութիւններու եւ հովանաւորութեանց. «կռնակ չունին»: Կըրնա՞նք մեր կացութեան մէջ բան մը փոխել, իւրացնելով անգլիական սահմանադրութիւնն ու կանոնները: Երբեք: Մենք կը կարծենք, թէ օրէնքներով կարելի է ամէն ընկերային բարեկարգութիւն գործի վերածել մէկ օրէն միւսը, մինչդեռ՝ օրէնքները մեռեալ կաղապարներ են, չեն կրնար ուղղութիւն տալ մարդոց. մենք ենք որ պիտի ապրեցնենք օրէնքները՝ մեր դաստիարակութեամբ եւ ընկերային համապատասխան գիտակցութեամբ: Հիմնականը՝ վարչաձեւի մը ՁԵՒը չէ, այլ ՈԳԻն: Ու մենք այդ ոգին է որ պէտք է տանք մեր նոր սերունդներուն»:

Ինչ որ պէտք էր ապացուցանել ...

Մենք տարիներէ ի վեր նոյն բանը կ'ըսենք: Ամէն ոք կ'ըսէ: Բացի օրուան իշխանութիւններէն եւ ձրի ինքնագովութեան կոչուած լրագրողներէ:

Յօդուածագիրը կ'ընդգծէ, ապա կրթական եւ դաստիարակչական ծրագիրներու մէջ փոփոխութեան մը անհրաժեշտութիւնը, որպէս զի նորահաս սերունդները անհատական իրենց արժանիքներուն եւ կարելիութեանց գիտակցութիւնն ու հաւատքը ունենան, եւ՝ ապագային՝ իրենց ուժերէն վեր դիրքերու հասնելու համար չվստահին իրենց այս կամ այն երեսփոխան ազգականին, Հանրապետութեան նախագահի հովանաւորութեան կամ պատասխանատու աթոռներու վրայ բազմող բարեկամներուն ....

Մենք կ'ըմբռնենք՝ թէ Ճահիտ Թանեոլ ինչ ըսել կ'ուզէ: Իրողութիւն է, արդարեւ, որ եկող ու գացող իշխանութիւններ միշտ բոլորտիքնին խմբակներ կը ստեղծեն իրենց շուրջ, յաճախ անտեսելով արժանաւոր տարրեր, ու չփացնելով բացարձակ անժառանգներ: Երեւոյթը իր հոգեբանական անդրադարձումը կ'ունենայ մասնաւորաբար երիտասարդական շրջանակներու մէջ, որոնք կը դառնան, կը հիասթափուին, իրենց կարգին կը դիմեն նոյն միջոցներուն՝ տեղ ու դիրք պատրաստելու համար իրենց:

Չենք գիտեր, թէ Թուրքը ի վերջոյ ինչ ձեւով պիտի իրագործէ Թանեոլներու բաղձանքը: Ի՞նչ կերպով իսկական ժողովրդապետութեան պիտի հասնի: Սակայն, չենք կարծեր որ յիսուն տարիէ առաջ կարենայ ըլլալ «ժողովրդավար», եթէ այսօր իսկ ուզէ վճռական որոշում տալ այդ մասին: Սուլթաններէն մինչեւ քսաներորդ դարու կէսը, աւանդաբար կը շարունակուի հովանաւորութիւններով ու խնամիական միջամտութիւններով իշխելու, հարստանալու, փառքի եւ դիրքի հասնելու մենաշնորհութիւնը:

Մէկ օրէն միւսը կարելի չէ բան փոխել:

(ԱՐԵՒԵԼՔ)

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

ԽՄԲ.— Անցեալ տարի պրոֆ. Գէորգ Գոյեան ռուսերէն գիրք մը հրատարակեց Մոսկուայի մէջ, հայ թատրոնի 2000ամեակին առթիւ: «Սովետական Հայաստան» ամսագրէն կ'ամփոփենք հատուած մը, որ գաղափար կուտայ այդ արժէքաւոր ուսումնասիրութեան մասին. —

Թ. դարու վերջերը Հայաստան վերականգնեց իր պետականութիւնը եւ պահպանեց զայն՝ շուրջ հինգհարիւրամեակ (886 — 1375):

Աւատապետական դարաշրջանին եւ Հայաստանի մէջ վերածնունդի սկիզբը հայ ժողովուրդի նիւթական եւ հոգեւոր կեանքի վերելքը անդրադարձաւ ազգ. արուեստի վրայ:

Բացառիկ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն Վանայ լճին Աղթամար կղզիին մէջ շինուած նոյնանուն քաղաքի հայ թատերական արուեստի մասին մեզի հասած բազմապիսի տեղեկութիւնները որոնք կը վերաբերին Ժ. դարու սկիզբին: Վասպուրական մեծ ճորտական թագաւորութիւն էր եւ մէկ միլիոնէ աւելի բնակչութիւն ունէր: Վասպուրականի հայ մեծ թագաւորութեան տիրակալ Գագիկ Արծրունին Աղթամարի իր շքեղ ապարանքին մէջ, բացի ըմբշամարտիկներու, գազաններու եւ թռչուններու կրկէսային խումբերէն, ունէր նաեւ քանի մը թատերախումբեր, որոնք հանդէս կուգային այլազան տեսակներով:

Երաժշտութեան «զարմանքի արժան» ներկայացումներ ցուցադրող գուսաններու եւ վարձկաններու թատերախումբին մէջ կը մտնէին մասնագէտ դերասաններ եւ դերասանուհիներ:

Աղթամարի կատակագուսաններու խումբը կամ կատակերգակները ներկայացումներուն մէջտեղ կուգային դեղարուեստօրէն սարքուած դիմակներով:

Ժ. դարուն շինուած Աղթամարի տաճարի վերին քանդակազարդ գօտիի քարէ բարձրաքանդակները մինչեւ մեր օրերը հասցուցած են դիմակներու հոյակապ «դրացանկ»: Աղթամարի 25 թատերական դիմակներէն եւ ոչ մէկը կը կրկնէ միւսը, եւ կարելի է խմբաւորել համաձայն զանազան յատկանիշներու: Այդ դիմակներուն մէջ կարելի է տեսնել երկու տասնեակ մօրուաւոր եւ անմօրուս, պեխաւոր եւ անպեխ դէմքեր: Մէկ քանին ունին արեւելեան գլխարկներ՝ թասակներ, որոնք մասնաւոր ձեւ մը ունին: Կանացի դիմակներու մէջ կան աղջիկներ (առանց գլխանոցի) եւ կիներ (գլուխնին թաշկինակով):

Աղթամարի դիմակները համեմատելով մեզի հասած հին թատրոնի բազմաթիւ դիմակներու հետ, կրնանք վերագրել նոր կատակերգութեան եւ ողբերգութեան դերասաններու յատկանիշներուն, սակայն վառ կերպով արտայայտուած հայկական ազգային կերպարանքով: Ամէն դիմակ հայ այր մարդու կամ կնոջ տիպար կը ներկայացնէ, որ ապացոյց է միջնադարեան թատրոնի ազգային ինքնատպութեան:

Իսկ տիպարներու բազմազանութիւնը ապացոյց է թատրոնի խաղացանկի նիւթերու բազմազանութեան:

Աղթամարի այս թատրոնին հետ, Վասպուրականի, ինչպէս եւ Հայաստանի այլ վայրերուն մէջ գոյութիւն ունէր կատակմիմոս – ծաղրածուներու հրապարակային թատրոն, որ կ'արտայայտէր ժողովրդային զանգուածներու տրամադրութիւնը, ճաշակն ու հայեացքները: Ծաղրածուներու թատրոնը կը ցուցադրէր ժողովրդական գաւեշտներ, խայթող երգիծանքներ սրամիտ առակներ եւ հէքեաթային նիւթերով ներկայացումներ, ժողովրդական դիւցազն հերոսներով, ուր կը մարդկայնացնէին բնութեան երեւոյթները եւ կենդանական աշխարհը: Հին հայկական ծաղրանքներու թատրոնի դերասանները յաճախ ելոյթ կ'ունենային գազաններու մորթ հագած եւ դիմակաւորուած, պատկերելով դիւցազն կամ ընտանի կենդանիները եւ թռչուններ:

Այս տեսակի թատրոնի ժողովրդականութեան մասին վկայ են Աղթամարի տաճարի պատերուն վրայ քարեքանդակ երկու տասնեակ թատերական դիմակներ, որոնք կը պատկերացնեն այծ, հորթ, վագր, գայլ եւ այլ կենդանիներ: Զորս աչքով փիղի դիմակը կ'ապացուցանէ որ մեր առջեւ պարզապէս կենդանիներու պատկերներ չեն: Այդ դիմակի գլխու երկու կողմերուն (Դիմակը փոքրացած է համաձայն մարդու գլխուչափի) տեղաւորուած են երկու աչքեր, հոն ուր բնականաբար պէտք է ըլլային կենդանիի երկու աչքեր, իսկ միւս երկուքը, ուղղակի ճակատին վրայ են: Ծաղրածու գուսաններու թատրոնը հանդիսականը չէր տանիր դէպի երեւակայական, չեղեալ աշխարհ: Ընդհակառակն, ընկերային նիւթեր պարունակող ներկայացումներ կուտային, ինչպէս միջնադարեան հէքեաթներուն եւ առակներուն մէջ, որոնք արտացոլումն են աւատական ընկերային կեանքի:

Օրինակ, Կիլիկիա ապրող Վարդան Այգեկցի ժողովրդական առակները, ինչպէս «Գող քահանան եւ այրի կինը», որուն կը մասնակցի նաեւ կովը:

ԺԳ. դարու մանրանկարիչներն եւս ապացոյց են թէ ծաղրածուգուսանները

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

*

Մէկէ աւելի անգամներ լաւ առիթներ ներկայացան, բայց ան միշտ անտարբեր մնաց:

Յաճախ, երբ աւելի լուրջ կը մտածէի խրատունք կուտայի իրեն: Արդարեւ, ի՞նչ կրնար պատահիլ, եթէ աղան, կամ անեցիներէն մէկն ու մէկը գիտնար որ Հայ եմ եւ կապ ունիմ Հայ համըմին հետ: Միամիտ, անխելք Քիւրտ մը ըլլալուս հանգամանքն էր որ ինծի որոշ ազատութիւններ պարգեւած էր ներս մտնելու, դուրս ելլելու, այլապէս համըմի երե՞ս կրնայի տեսնել: Ու յետոյ յայտնութեան մը պարագային ես իբրեւ այր մարդ, թերեւս կարենայի միջոցով մը գլուխս ազատել, բայց ի՞նչ կ'ըլլար անոր վիճակը, մանաւանդ որ այնքան անլուր տառապանքներ տեսած էր:

Բարեբախտաբար շուտ բարուքեցան մեր յարաբերութիւնները:

Աստղիկին ողբականը լսելէ վերջ, մեծ փափաք ունէի մօտէն տեսնելու, ծանօթանալու իր հօրը, ուրիշ խօսքով՝ կոյր մուրացիկին:

Յաճախ առիթը ունէի տունէն քաղաք, շուկայ երթալու: Շատ անգամներ տեսած էի կոյրը իր սովորական տեղը կըծկուած, բայց մտքէս չէր անցներ թէ անՀայ էր եւ մեր համըմին հայրը:

Շատ չանցած խանութ երթալու պատեհութիւնը տրուեցաւ ինծի: Այդ օրը աղան գործ ունէր, ուշ պիտի երթար խանութ: Բանալիները ինծի յանձնեց որպէսզի ես երթամ բանամ, սպասեմ մինչեւ որ ինքը գար: Գոհունակութեամբ առի բանալիները ու բռնեցի շուկային ճամբան: Հաստատ որոշած էի կոյր մուրացիկին հանդիպիլ եւ անոր հետ խօսիլ, եթէ իր սովորական տեղը ըլլար:

Հեռուէն նշմարեցի, հոն էր, իր տեղը: Ճշմարիտ հաւատաւորի մը պէս, երկիւղածութեամբ մօտեցայ իրեն: Լայն, հուժկու թիկունք ունէր: Բաց, լայն ճակատ մը՝ որուն վրայ ալիներու հետքեր կային: Աչքերը խոշոր, բաց, բայց զոյգ մը մարած ճրագներ: Առտուան զով օդին՝ գոգլակներով, ծածկուած, մեծ ժայռին տակ նստած անցորդներէն ողորմութիւն կը խնդրէր:

Ափիս մէջ պատրաստեցի հինգ դահեկաննոց մը: Շուրջս նայեցայ: Ոչ ոք կար: Մօտեցայ եւ ձեռքիս դրամը դրի իր ափին մէջ: Մուրացիկը հետաքրքիր շօշափեց դրամը, աչքերը տարօրինակ կերպով փեշխեց, լայնցուց, քանի մը արտասովոր շարժումներ կատարեց, ապա սաստիկ զայրացած ճամբուն վրայ շպրտեց հինգ դահեկաննոցը: Եւ սկսաւ բարձր ձայնով անիծել.

— Ա՛խ, անպիտաննե՛ր, անաստուածներ, սատանայի ծնունդներ, նորէ՞ն սկըսաք գլխս տանջել ձեր չար, անհամ խաղերով, հինգ դահեկան դուք ունի՞ք որ ինծի ողորմութիւն կուտաք ... հա՛, կը հասկնամ, շա՛տ լաւ կը հասկնամ, հինգ կուտաք, որպէսզի քիչ վերջը տասը, քըսան պահանջէք, «կատակով տուինք, տուր նայինք սա մեր քանինոցը» ըսէք... Գացէ՛ք, հեռացէ՛ք, կորէ՛ք, ես ձեր ողորմութեան պէտք չունիմ ...»:

Բարկաճայթ ձեռնափայտը զարկաւ գետին, եւ հեւալով կռնակը փակցուց պաղ ժայռին:

Ես շուարած պահ մը կանգնած մնացի տեղս, ապա, առանց որեւէ ճիգ փորձելու գետնէն վերցուցի հինգ դահեկանը եւ արագ քայլերով հեռացայ: Հասայ խանութ, կարգի դրի ամէն բան, սակայն միտքս կլանուած էր քիչ առաջուան պատահարով: Կոյր մուրացիկը ինչո՞ւ չընդունեց տուած դրամս: Ինչպի՞սի խաղեր կը խաղային իր գլխուն որ անէծքով ու զայրոյթով դէն կը շպրտէր տուած դրամս: Յետոյ, ես ինչո՞ւ չհամարձակեցայ խօսիլ, գոնէ բառ մը փոխանակել:

Լաւ պատեհութիւն մը փախցուցի, կը մնար վերադարձս: Եթէ բախտը օգնէր եւ դարձեալ առանձին գտնէի զինքը, այն ատեն թերեւս ճամբայ մը բացուէր մեր միջեւ:

Հաճի աղան եկաւ: Վերցուցի խուրջինը, նետեցի շալակս, եւ բռնեցի դէպի կոյր մուրացիկը երկարող ճամբան: Շուտով հասայ անոր մօտ: Ոչ ոք կար իր շուրջը: Պատեհ ժամն էր: Զգոյշ քայլերով մօտեցայ իրեն եւ կրկնեցի ինչ որ ըրած էի մէկ ժամ առաջ: Ան պիտի վերսկսէր իր զայրալից կանչերը, երբ աւելի մօտեցայ իրեն, եւ գրեթէ կակազելով ըսի.— «Հայրիկ, ա՛ռ, Հայ մըն է որ կուտայ»:

— «Հա՛յ...,: Սկսաւ արտասովոր կերպով դողալ ու կակազել, «Հա՞յ...«: Քայլ մը յառաջացաւ, բազուկները պարզեց զիս գրկելու համար, բայց ես զգուշացուցի. «Այսօրուան համար այսքան» ըսի, ու շտապով հեռացայ:

Այնուհետեւ ես շուտով բարեկամացայ իրեն հետ: Մեր մտերմութիւնը պէտք եղածէն աւելի սերտացաւ:

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

*

ՕՐԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ՔՍԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ Կ՚ԵՐԹԵՒԵԿԵՆ

Լիբանանի թերթերը հետեւեալ տեղե–կութիւնները կը հաղորդեն Խալտէի օդակայանի մասին. —

Լիբանան իրաւունք ունի պարծենալու իր միջազգային օդակայանով, որ աշխարհի լաւագոյններուն մէջ կը դասուի:

Օդակայանին շէնքը, որ 180 մեթր երկայնք եւ 35 մեթր լայնք ունի, կը տեսնուի Խալտէի երկճիւղ պողոտայէն, որ Պէյրութը կը միացնէ Խալտէի :

Այս պողոտան ուղղակի օդակայան կը տանի 18 մեթր լայնք ունեցող մուտքով մը: 48 մեթր երկայնքով, 15 մեթր լայնքով ու տասը մեթր բարձրութեամբ ընդունելութեան սրահ մը կ՚ընդունի ճամբորդը : Անկէ, մարմարեայ սանդուղ մը կը տանի հանրային ճաշարան: Ուրիշ ճաշարան մը յատկացուած է «թրանզիթ» ճամբորդներու: Այս երկրորդ ճաշարանէն կարելի է մտնել «Միջազգային շուկան », որ ներկայիս յարդարուելու վրայ է :

Օդակայանին մէջ կը գտնուին նաեւ նամակատուն, դրատուն եւն.:

Այս բոլորը արդիւնք են երեք տարուան տքնաջան աշխատանքի :

Պէյրութի օդակայանի շինութեան համար հարկ եղաւ հարթել երեք միլիոն քառ. մեթր տարածութեամբ գետին մը, փոխադրել հինգ միլիոն խորանարդ մեթր հող, գործածել 70.000 թոն «սիմէնթ», երկու հարիւր հազար խորանարդ մեթր «պէթօն արմէ», 160.500 մեթր ելեկտրական թել, 392 սիւներ :

Դիտարան – աշտարակը, որ ծովու մակերեսէն 42 մեթր բարձր է: օժտուած է կերեսէն 42 մեթր բարձր է, օժտուած է 2380 մեթր երկայնութեամբ եւ 61 մեթր լայնութեամբ երկու «փիսթ»եր օրական միջին հաշուով վաթսուն օդանաւեր կ՚ընդունին եւ նոյնքան թիւով օդանաւեր թըռիչք կ՚առնեն: Այս «փիսթ»երը կրնան կրել 135 թոն ծանրութեամբ օդանաւեր :

Խալտէի օդակայանը կը գործածեն 32 օդանաւային ընկերութիւններ, որոնք ամէն օր հազարաւոր ճամբորդներ կը բերեն Լիբանան :

1953ին եւ 1954ին 691.685 ճամբորդներ եկած ու գացած են «Խալտէի օդակայանէն»:

Պէյրութ դարձած է կեդրոն մը Միջազգային օդանաւային երթեւեկի համար նոյն ատեն ըլլալով Մերձաւոր Արեւելքի բնական դուռը: Խալտէի օդակայանէն ամէն օր կը մեկնին օդանաւեր դէպի Երուսաղէմ եւ Ամման (ուր կը հասնին մէկ ժամէն), Դամասկոս (քսան վայրկեանէն), Պաղտատ (երկուքուկէս ժամէն):

Սայկոնէն Լոնտոն, Հռոմէն Թեհրան, Փարիզէն Քարաչի, Աթէնքէն Վիէննա, օդային բոլոր ճամբաները, որոնք իրարու կը միացնեն երեք ցամաքամասերը, կ՚անցնին Խալտէէն :

Խալտէի օդակայանը այսքանով չի բաւականանար սակայն: Երկու տարուան ընթացքին, օդանաւային երթեւեկը կրկնապատկուած է ու հետզհետէ կ՚աւելնայ : Արդարեւ, օդակայանը շինուած է այնպիսի ձեւով մը, որ կրնայ օրական երեք հարիւր օդանաւեր ընդունիլ ու իր կառատուններուն մէջ՝ յիսուն օդանաւեր պատսպարել :

Օդակայանէն ներս ներկայիս ծառայութեան մէջ են վեց հարիւր մասնագէտներ եւ բանուորներ :

Գործը անկատար պիտի մնար, եթէ Խալտէի օդակայանին մէջ միայն ուժ տըրուէր «թէքնիք» կատարելագործումներու: Օդակայանի հաստատումէն ի վեր, Քաղաքային օդանաւորդութեան տեսչութիւնը իրեն կարգախօս ընտրած է հետեւեալը. «Ճամբորդը թագաւոր է»: Ուեւէ ճիգ չէ խնայուած այս «թագաւոր»ին ապահովելու համար առաւելագոյն դիւրութիւններն ու հանգիստը :

Միայն մէկ օր Լիբանան մնացողը կրնայ Մայրիներ բարձրանալ «սքիի» համար, կէսօրէ վերջ ծովու լոգանք առնել, եւ իրիկունը «քապարէ» երթալ :

այդպիսի նիւթերով առակներ կը բեմադրէին: Անոնց մէկուն գլխուն վրայ նկարուած է վարձակ, գլխուն էգ այծի դիմակով, իսկ ծաղրածու գուսանը արու այծի դիմակով: Ուրիշ ծաղրածու գուսան մը կը ներկայանայ գայլի դիմակով, իբրեւ հովիւ :

Եկեղեցւոյ հայրերը նզովելով թատրոնը, նպատակայարմար չէին նկատեր հաւաքել զիրենք ծաղրող թատերախաղերը :

Խօսրով Անձեւացիին համար գողութիւն եւ այլ յանցանքներ հաւասար էին թատրոն եւ այլասերած գժրախտ ներկայացումներ յաճախելուն: Իսկ Դաւիթ Մաշկեւոր մեծ կղերականը (ԺԲ. դար) կը պահանջէր որ խոստովանութեան մէջ յիշուի նաեւ թէ ապաշխարողը «յանցաւոր» կը դառնայ կատակերգութիւններ յաճախելով: Այս փաստը ցոյց կուտայ թէ որքան տարածուած է այդ «մեղքը» :

Իշխան Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունին, որ Թոնտրակեցիներու շարժումը ճզմող գլխաւոր ղեկավարներէն մէկն էր, ցոհունակութեամբ կը խօսէր ողբերգական ներկայացումներու եւ «Խրատական» կենցաղային կատակերգութեանց մասին, սակայն, ըստ անոր, կատակերգութիւնը պէտք չէ խառնուի քաղաքականութեան : Անոր նպատակն է՝ ժխտել, ծաղրել եւ խարազանել կենցաղային արատները: Իր կարծիքով «վնասակար» ներկայացումներ էին ոչ թէ անոնք համար որ կատակերգութիւններն ու մնջախաղերը լի էին անպարկեշտ տեսարաններով, այլեւ անոնք յաճախ կը հանդիսանային «ժողովրդական յուզմունքներու օճախը եւ խռովութեանց սկիզբը», եւ կը համարէր զանոնք « Ձայն գռեհկաց»: Հայ ժողովուրդի գիւղացիական շարժման «ճնշողը» իր կամքէն անկախ գովերգած է հայ թատրոնը, որ ոչ միայն զուարճութիւն կը պատճառէր չքեղ հագուած քաղաքացիներուն եւ դէմքերը ներկած քաղաքացուհիներուն, այլեւ հրապարակով կը պաշտպանէր չահագործուող զանգուածներու շահերը :

Գ. ԳՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.—«Յառաջ»դ իմ սարադիր, գիտես որ գիւղացին միշտ անճարակ է :

Երէկ՝ երբ հայրենի դարաւոր հողին վրայ էի, սրբ ու անօթ, չունէի ոչ մէկ մանկական հրճուանք : Միակ ու սրբազան կարօտս էր, մորթոտուած հօրս ու բզկտուած մօրս արիւնը տեսնելէ վերջ, հայրենի տանս մօտը երթալ, եւ ամէն արշալոյսին խենթի մը պէս մէկիկ մէկիկ համբուրել: Կը դրկէի աղիւսները, քարերը, կամ մշտահոս բայց ցամքած աղբիւրին թանկագին քարերէն մէկը, կը քսէի այտերս եւ արիւնալուայ, ժամերով կուլայի, ու խմիններս կը փնտռէի... Այդ սրբազան կաւէն խմիններուս հոտը կ՚առնէի, իրենց շունչը կը ծծէի ...

... Այս վերջին, երեսուն, տարիներու աղի – լեղի շրջանին, իմ սերունդս, քեզմով հպարտացաւ, խորին ջահակիրը մեր աննման լեզուին:

Նախ չիտակ քալել սորվեցուցիր մեզի եւ հպարտ, ամէն ճակատի վրայ: Սորվեցուցիր վառ պահել՝ մոխրացած հայրենիքին կրակը՝ դարաւոր : Մեսրոպի լեզուն սորվեցուցիր մեզի, — Դուրսի հովին տուիր մեր վիշտերը արիւնոտ, — Մարտադաշտ խօսքդ հնչեց հրածին :

Թող նոր երեսնամեակդ ծաղկի ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի հողին վրայ:

Ս. Ընտրիկեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի Յառաջ, երեսուն տարեկան ես, ինչ աղուոր տարիք : Լոյս աշխարհ եկած օրէդ քիչ ժամանակ վերջ ծանօթներ դարձանք: Մինչեւ այսօր անբաժան ենք, լեզուդ հմայող, նիւթերդ հաճելի, եղար ուսուցիչ մը պատուական ցեղիս դժբախտ սերունդին, սորվեցուցիր գիր գրականութիւն, ազգային պատմութիւն, ծանօթացուցիր միջազգային դէմքեր ու դէպքեր, եղար իսկական բառարան մը մեր քաղցր մայրենիքին, ունեցար շրջանաւարտ սաներ եւ անաւարտ շատ ուրիշներ, որոնք նոյն սիրով ու հաճոյքով կը շարունակեն կարդալ միշտ թարմ ու դաստիարակիչ նիւթերով լեցուն էջերդ: Թէեւ երբեմն վրդովիչ փորձեր կ՚ընես, բայց շունչդ ծանր չէ: Եթէ պատահի որ օր մը ակամայ բացակայիս տունէն կը տխրիմ, հարազատի սիրով կը սպասեմ քեզի, աչքս ճամբադ կը մնայ: Երախտագէտ եմ եւ կը մնամ, մաղթելով քեզ երկար կեանք եւ կ՚ըսեմ՝ ձեռքերդ դալար :

Յովհաննէս Սոլագեան

ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

●

Քիչ մը աւելի ուշ կ՚ուզէի ընել այս հաշուետուութիւնը, որպէսզի հայրենակիցներուս հաղորդելիք լաւ լուրերս աւելի շատ ըլլային, բայց «Յառաջ»ի Սեպտ. Ցի Օրը Օրին կարդալով, պարտաւորուեցայ աճապարել, թիւրիմացութիւնները կանխելու համար :

«Յառաջ»ի մէջ Ատափազարցիներու կոչիս հրատարակութեան յաջորդող քանի մը օրերուն, Փարիզէն թէ դաւառէն, այլ թէ կին հայրենակիցներու կողմէ ստացայ եօթը նամակներ, բոլորն ալ խանդավառ, քաջալերական եւ շնորհաւորական: Սրտանց շնորհակալ եմ գրողներուն: Բայց սպասելի էր, որ աշխատակցութեան, գործնական աջակցութեան առաջարկ եւս գար: Կամ իմ առաջարկած ձեւովս խորհրդակցական ժողով մը գումարելու եւ յանձնախումբ մը կազմելու գործին օժանդակող մը մէջտեղ գար, ինքնաբերաբար: Այդ էր, որ չեղաւ: Ընկեր Վահէի անհարկը այդ մասին համար պէտք է հասկնալ :

Այսպէս է, որ սոխուեցայ անհատական նամակներու միջոցին դիմել, որ շատ յաջող արդիւնք տուաւ:

Աջակցութեամբ երկու հայրենակիցներու՝ — Ստեփան Աշըգեան (Մարսէյլէն) եւ Վարդան Եղիշէեան (Վալանսէն, այժմ Լիոն) — տեւական թղթակցութեամբ կազմեցինք ցանկ մը ձեռնհաս հայրենակիցներու, աշխարհի ամէն կողմէն, եւ անոնց հասցէներն ալ ճարելէ վերջ, սկսանք մեր դիմումները, աշխատակցութեան խնդրանքով: Ցանկը դեռ չկրցանք լրացնել, ոմանց հասցէն չունենալով, ոմանց ալ արձակուրդի գացած ըլլալուն պատճառով :

Ուրախութեամբ կը յայտնեմ, որ մեծագոյն մասը արդէն պատասխանած են եւ շատ սիրով ստանձնած իրենց առաջարկուած պարտականութիւնները : Ոչ մէկ ժխտական պատասխան :

Մեր դիմումները կատարած ենք, Ֆըրանսայէն զատ, Եգիպտոս, Պէյրութ, Պոլիս, Յունաստան, Ամերիկա եւ Ռումանիա :

Ձեռք բերած ենք վաթսուն աղբիւրներու ցանկ մը, սկսեալ 1890ական թուականներէն:

Գաւառէն հայրենակից մը գրած է թէ պատրաստ գրութիւններ եւ նկարներ ունի եւ դեռ գրելիքներ ալ եւ սիրայօժար կը տրամադրէ մեզի :

Անուններ չտուի, լրիւ ցեկուցումը վերապահելով, մօտ օրէն կազմուելիք յանձնախումբին :

Պ. Սարգիս Սէլեանը, Հալէպի յանձնախումբի մասին գրած էր ինծի, Յուլիս 8 թուակիր նամակով մը: Ես ալ անմիջապէս պատասխանած եմ իրեն: Պաշտօնական կապ հաստատելը կը մնայ մեր կազմելիք յանձնախումբին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԻՊԷՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

★

— Թոյլ տուէք որ առարկութիւն մը ընեմ: Այստեղ իբր ամբաստանեալ եկած եմ, ձեռնակապերով կաշկանդուած: Սաքըզս կեցող սպան պահ մը առաջ իմ այդ վիճակիս մէջ քաջութիւն ծախեց, «հոս անցիր» պոռալով: Իր այս ընթացքը զինուորական տեսակէտով անպատշաճ գտայ:

Նախագահը մտիկ չըրաւ եւ իսկոյն սկսաւ հարցաքննութիւնը:

— Հակառակ անոր որ օրինական տարիքի մէջ չէիք, դուք անդամակցեցաք առաջին Ազգ. Ժողովին: Աւելի վերջ, մաս կազմեցիք Ժողովին Բ. խմբակին, այսինքն ընդդիմադիրներու շարքին մէջ անցաք:

— Այո, այդպէս է:

— Երկրորդ նստաշրջանէն ետք ձեր խմբակը միացա՞ւ Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան:

— Մեծագոյն մասը թէեւ յարեցաւ այդ կուսակցութեան, բայց այդ թուականին ժողովը ցրուած էր, հետեւաբար խմբակն ալ գոյութենէ դադրած: Հին անդամներն են որ մաս կազմեցին Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան:

— Որեւէ համաժողով գումարեցի՞ք, որեւէ որոշում տուի՞ք:

— Այն ատենուան վարչական ժողովին ես անդամ էի, այդպիսի որոշում մը չենք տուած:

— Ի՞նչ ըրիք ուրեմն:

— Գարա Վասըֆ, Հիւսէյին Աւնի, Նէճաթի, Զօլաք Սալահէտտին պէյերը եւ Ճէմալ փաշա ինծի առաջարկեցին Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան անդամակցիլ, եւ միասին աշխատիլ:

— Ձեր Բ. խմբակը ծրագիր–կանոնագիր ունէ՞ր:

— Ոչ, չունէր:

— Իր ուղեգիծը նմանութեան եզր մը ունէ՞ր Թէրաքքըփէրվէրներու որդեգրած սկզբունքներուն հետ: Դուք գործնապէս մաս կազմեցի՞ք այդ կուսակցութեան:

— Այո, Սամսոնի մասնաճիւղը բանալու համար իրաւասութիւն ստացած էի:

— Սամսոնի մէջ որեւէ գործունէութիւն ունեցա՞ք:

— Պիտի ունենայի, բայց ժամանակ չունեցանք:

— Կը նշանակէ թէ մինչեւ Թէրաքքըփէրվէրի լուծումը, դուք այդ կուսակցութեան մէկ գործիչն էիք :

— Բոլորովին այդպէս չէ, ես իրենց ըսած էի թէ ամբողջովին չեմ կրնար զբաղիլ իրենց գործերով:

— Մինչդեռ ձեր թուղթերուն մէջ փաստեր կան, որոնցմով կը հաստատուի թէ դնահատուեր ու պատուուեր էք Թէրաքքըփէրվէրներու հաշւոյն ձեր թափած ջանքերուն, աշխատանքներուն համար:

— Սամսոնի քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ պէտք է ըլլայ: Այդ ընտրութեանց առթիւ աշխատեցայ արդարեւ, մեր թեկնածուները շահեցան...:

— Նիւթական վարձատրութիւն մը ստացա՞ք:

— Ոչ, տասնոց չառի, չուզեցի ալ:

— Ո՞ւր կեդրոնացուցեր էիք ձեր գործունէութիւնը:

— Ամասիոյ մէջ կազմակերպութիւն չկար, հոն ալ պիտի աշխատէի:

— Ե՞րբ թողուցիք այդ պաշտօնը:

— 10 Փետրուար 1925էն ի վեր զինուոր էի:

— Ձեր ծննդավայրին, Րիզէի հետ ի՞նչպիսի կապեր ունիք:

— Տուն, հողեր ունիմ, հօրեղբայրներ, ազգականներ ունիմ: Երբեմն օդափոխութեան կ՚երթամ: Վերջերս աւելի շատ Իսթանպուլ կը գտնուէի:

— Իսթանպուլի մէջ ի՞նչ գործով կըզբաղէիք:

— Վաճառականութեամբ, առեւտուրով:

— Դրամագլուխ ունէի՞ք:

— Ոչ, չունէի:

— Ձեր վերջին ճամբորդութիւնը ի՞նչ նպատակով էր: Լազ Իսմայիլի եւ Կիւրճիւ Եուսուֆի հետ ի՞նչ նպատակով Իզմիր եկաք:

— Եկանք չփման մէջ մտնելու Սարը Էֆէ Էտիպի հետ...: Մեր նպատակը գիտէք, մահափորձ էր:

— Էտիպ պէյի հետ տեսակցեցա՞ք:

— Հարկաւ...: Անմիջապէս որ Իզմիր եկայ, գտայ զինքը:

— Եւ գլուխ գլխի տալով մահափորձի մասին խորհրդակցութիւններ ունեցաք, այնպէ՞ս է:

— Այո, այնպէս է, իրարու հետ տեսակցեցանք, վիճաբանեցանք, եւ ինչպէս ըսիք, միջոցներ ձեռք առինք:

— 16 Յունիսի գիշերը Կրէտացի Շէվքիի տան մէջ հաւաքուեցաք, յետոյ եկաք ձեր սենեակը, անկողին մտաք: Զէնքերը պահած էիք մահճակալին տակ եւ կազմ ու պատրաստ էիք, չէ՞...: Յետոյ մի առ մի ձերբակալուեցաք, ճի՞շտ է:

(Շար.)

ուժ երեսփոխաններ, որոնց մէջ ընդդիմադիր կուսակցութեանց երկու նախագահները, Իսմէթ (Հալք), եւ Պէօլիւքպաշի (Միլլէթ), խօսք առնելով ուժգնօրէն քննադատեցին ոստիկանութեան դիրքը: Մասնաւորապէս շեշտեցին թէ ոստիկանական ուժերը թոյլ չարժած կամ ա. '-լի շատ միջամտած չեն.

× Յունաստանի արտաքին նախարարը՝ Ստեփանոփուլոս, խօսելով Կիպրոսի հարցին եւ Պոլսոյ խռովութեանց մասին, ըսաւ. — «Պաշտօնապէս կը յայտարարեմ թէ մենք կ'ուզենք պահել մեր զինակցութիւնը Թուրքիոյ հետ եւ թէ ամէն բան ըրած ենք ատոր համար, բայց Յունաստան ոչ մէկ պարագայի մէջ պիտի հանդուրժէ որ զրկուի դերիշխան պետութեան իրաւունքներէն» :

Նախարարը միեւնոյն ատեն հաստատեց թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, Ազգաժողովին դիմելու համար, Կիպրոսի հարցին առթիւ: Ինք անձամբ պիտի նախագահէ յունական պատուիրակութեան որ Նիւ Եորք պիտի մեկնի մօտերս: Մինչ այս մինչ այն, Յունաստան երկրորդ ծանուցագիր մը պիտի ղրկէ Թուրքիոյ, վերջին դէպքերուն առթիւ :

ԴԱՇԼԻՃԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ Է ՄԱՐՈՔԵԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր ամբողջովին վաւերացուց վարչապետին ծրագիրը՝ Մարոքի հարցին կարգադրութեան համար: Ինչպէս յայտնի է, այդ ծրագիրը կը տրամադրէ ներկայացուցչական կառավարութիւն մը կազմել Մարոքի մէջ, Ֆրանսա վերադարձնել դահընկէց Սուլթանը եւ արքունի խորհուրդ մը ըստեղծել, փափկութեամբ հեռացնելով ներկայ Սուլթանը, Պէն Արաֆան: Վարչապետը այս առթիւ ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց Մարոքի ժողովուրդին, որպէս զի գործակցին իրենց իսկ վարիչներուն ընդունած նոր ծրագրին գործադրութեան համար :

Մարոքի եւ Թունուզի գործերուն նախարարը, Փիէռ Ժիւլի, յայտարարեց թէ դաշլիճին աջակողմեան եւ կեդրոնի խմբակցութեանց անդամներ ամբողջովին ընդունեցան կառավարութեան ծրագիրը, թէր ու դէմ վիճարանութիւններէ ետք: Յետոյ հաստատեց թէ ծրագրուած բարենորոգումները պիտի գործադրուին անմիջապէս: Նախարարական խորհուրդին մէջ, որուն ներկայ էր Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը յայտարարեց թէ «պատուաւոր լուծում մը յանգելու վրայ են»: Կառավարութիւնը մասնաւոր յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, ծանուցանելով ծրագրուած բարենորոգումները: Երէկ բանակցութիւններ սկըսան Մարոքի մէջ, մարզպանին եւ Սուլթան Արաֆայի միջեւ, Սուլթանին հրաժարման մասին: Մարոքի մէջ անհամբեր կը սպասեն բանակցութեանց ելքին: Կ'ըսուի թէ Սուլթանը այժմ տրամադիր է թանձէր քաշուելու :

Նախկին վարչապետ Պինօ «անընդունելի» կը գտնէ Մարոքի մասին գոյացած համաձայնութիւնը :

× Կառավարութիւնը քննութիւն բացաւ, ճշդելու համար 400 պահեստիներու ժխտական դիրքը: Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը կը յայտարարէ թէ ըմբոստութեան խնդիր չկայ, այլ սխալներ գործուած են: Ինչպէս գրած էինք, այդ 400 պահեստիները մերժած էին կառախումբ նստիլ, Մարոք երթալու համար :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Բչ. առտու ժամը 6ին սաստիկ երկրաշարժ մը մեծ աւեր գործեց Նեղոսի Տելդայի մէջ :

Վերջին լուրերու համաձայն, 45 շէնքեր հիմնայատակ փլած են, 21 մանուկներ մեռած են փլատակներուն տակ, եւ հարիւրէ աւելի մարդիկ ծանրապէս վիրաւորուած են: Փլած շէնքերուն մէջ կան 12 դպրոցներ :

Աղեքսանդրիոյ բնակիչները փողոց թափեցան խուճապահար: Շատեր պատուհաններէն դուրս կը նետուէին լեղապատառ :

Մէկ վայրկեան տեւեց ցնցումը, որուն նման ոչ մէկ շարժ պատահած էր վերջին յիսուն տարիներուն ընթացքին :

Կը կարծուի թէ մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը աւելի մեծ է :

Երկրաշարժը զգալի եղաւ Իսրայէլի եւ Կիպրոսի մէջ ալ, առանց վնաս պատճառելու :

Գահիրէի տարրական դպրոցներէն մէ –

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է դամբարանի շինութեան համար երկու հազար ֆրանք, Արփիար Սըվազլեանէ (Շտուտկարտ) :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք ընկեր Գրիգոր Պօղոյեանէ (Միլֆորտ, Մ. Նահանգներ) իր այցելութեան առթիւ երկու հազար ֆրանք, հազար ֆր. ալ Ահարոնեանի դամբարանին շինութեան համար: (Ստանալ վարչութենէն) :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը :

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ Ազգին. — Կրնաք գրել «Ազդակ»ի կամ ճեմարանի հասցէով :

ՊՈՄՈՆ. — Մելանով եւ մաքուր գրեցէք որ գրաշարը կարենայ կարդալ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հաճընի Հայր. Միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 23ին, Սէրքլը Միլիթէրի մէջ :

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Սահակ եւ Անդրանիկ, Հայկազուն Քէֆէլեանի տղաքը 500ական ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին եւ Մուրատ Ռսումնասիրացին իրենց ծնողքին ամուսնութեան տարեդարձին առթիւ :

կուն մէջ խուճապի մատնուեցան աշակերտները, որոնք նոր դասարան մտած էին: Առաջին ցնցումին վրայ բոլորը սանդուղներէն վար վազեցին: Բազրիքները քանդուելով, մօտ երեսուն աղջնակներ գետին ինկան: Տասը հոգի մեռան, միւսները ծանրապէս վիրաւորուեցան: Շատերը հազիւ 8 – 10 տարեկան են: Կառավարութիւնը ուսեալ եւ հագուստ ղրկեց գիւղերուն որոնք մայրաքաղաքին ամէնէն հեռաւոր թաղը կը բնակին :

Երէկ գիշեր Լիմոժի շրջանին մէջ ալ թեթեւ ցնցումներ արձանագրուեցան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽԸՐՏՈՒՄՆԵՐԸ հետզհետէ կը ծաւալին եւ կը սաստկանան: Բչ. օր ընդհ. գործադուլ մը սարքուեցաւ Նանթի շրջանին մէջ, առանց միջադէպի: Տասնըչորս հազար բանուորներ անգործութեան դատապարտուած են: Վարչապետը կը շարունակէ բանակցիլ գործատէրերուն եւ բանուորներուն հետ, ելք մը գտնելու համար: Նոյն օրը գործադուլ մը սարքուեցաւ նաեւ Լիէթոյի ածխահանքերուն մէջ: Գործատէրերու Միութեան տնօրէնը ազդարարեց թէ «ամէն բան պիտի փլի, եթէ նոր ծախքեր բարդուին եւ բարձրանայ արտադրութեանց արժեգինը» :

100.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ գործադուլ յայտարարեցին Ատլանտեանի ամերիկեան ափերուն 35 կարեւոր նաւահանգիստներուն մէջ :

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ուժ գիծերու վրայ (հիւսիս. արուարձան) երթեւեկը դադրեցաւ երէկ, անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով :

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ բացուեցաւ միջազգային դրամական խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ 53 պետութեանց: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է յետամնաց երկիրներուն օգնելու ծրագիրը: Այս առթիւ մանրամասն տեղեկագիր մը կարդաց Ֆրանսայի ելմտական նախարարը, Պ. Ֆլիմլէն :

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈՐՁԵՐ պիտի կատարուին Աւստրալիոյ մէջ, Անգլիացիներու կողմէ, որոնք պիտի պայթեցնեն իրենց վերջին զէնքերը :

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

★

ՇԱՒԻԼ. — Հ. Յ. Դ. Արզումեան խումբի ժողովը այս չորեքշ, ժամը 20.30ին, ընկեր Լեւոն Պետեանի բնակարանը, 58պիս, Ավընիւ ժենէրալ Լըքլէռ, Վիրօֆլէյ :

ՎԻԷՆ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս չորեքշ ժամը 8.30ին, մեր սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս չորեքշ ժամը 16ին, Ազգ. Տան մէջ :

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, ժամը 10.30ին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ: (10պիս, Ռիւ Թուէն): Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6ին հանդիսաւոր պատարագ Իսի լէ Մուլինօ, Սէն Պրիմոյի մատուռին մէջ: (148 ռիւ տը լ'Էկալիթէ) :

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը որ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի, յետաձգուած է Սեպտեմբեր 25ին, սրահի նորոգութեան պատճառաւ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախաձեռնողներ ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ՕՐԸ

ՀՈԿՏ. 22ԻՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ հազարական ֆրանք Պ. Գազանճեանէ եւ Պ. Կարօ Երամեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Նուպար Թօփալեանի մահուան առթիւ :

*

Ադամեան, Հիսայեան, Սարգիսեան, Սվազլեան, Պէօյիւքեան եւ Վէմեան ընտանիքները եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, կամ նուիրատուութիւններով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ՊՕՂՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ :

Օր. ԼՈՒԻԶ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐ ԼԵՒՈՆ ՊԵՏԵԱՆ

Ամուսնացած

Վիրօֆլէ — Սէնթ Անթուան

13, Օգոստ. 1955: Կնքահայրութեամբ Ազարիա Քօքանեանի :

Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

ՕՐ. ԱՆԱՅԻՍ ԿԻՒԼԷՄԻՐԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 3. Սեպտ. 1955, Սէն Ժերմ

⁂

× Պ. Կարապետ Կիւլէմիրեան իր աղջկան Անայիսի ամուսնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ Մարսէյլի շրջանի ազգային Միութեանց. — Համազգային Մշակութային Միութեան հազար, Սէն Ժերմի Թաղային դպրոցին 500, Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Ժերմի մասնաճիւղին 500 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են :

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով :

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ռէնսի Փավիյեօն :

ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Վարժ կին մը կ'ուզուի: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան, Վ. սկզբնատառով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Փարիզի մէջ կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի այր եւ կնոջ մը համար՝ խոհանոցի իրաւունքով: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ստիպողաբար իրենց տան մէջ աշխատելու համար գործաւորներ, մանածագործ տը շամպրի եւ պլուզի համար :

Դիմել՝

Ets. ORLEANS, 170, Rue St. Martin, Entresol

⁂

Պռնեթըրրի – Լէնժըրի հաստատութեան մը համար երիտասարդ տղայ մը, ընդունակ՝ մակազինիէի գործին :

Դիմել Պ. Միւթէվէլլիեանի,

Paris-Californie 58, Rue de Cléry, Paris

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 15 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7776 31e ANNEE — Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3187

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՀԱ ՓՈՐՁԱՔԱՐ ՄԸ ԵՒՍ

Թուրք թերթերն անգամ բացորոշապէս կը հաստատեն թէ Սեպտ. 6ի բարբարոսական արշաւը կազմակերպուած էր ակներեւ կանխամտածութեամբ :

Գրգռիչ քարոզութեանց հետ, որոնք չարաթմներ տեւեցին, գործնական ձեռնարկներ ալ կը կատարուէին :

Քանի մը անգամ գրուեցաւ թէ յարձակում գործուած է կամ պիտի գործուի Յունաց պատրիարքարանին վրայ :

Դէպքէն առաջ թերթերը կ'արձանագրէին վրդովիչ ախտանշաններ :

Սեպտեմբեր 5ին խումբ մը երիտասարդներ նշանատախտակ մը կը կախեն Ֆէնէրի պատրիարքարանին վրայ, «Կիպրոսը թուրք է» մակագրութեամբ :

Նոյն օրը երկու երիտասարդներ «Կիպրոսը թուրք է, թուրք պիտի մնայ» կ'աղաղակեն Անկախութեան պողոտային վրայ (Բէրայի Շիտակը), իրարանցումի մատնելով ժողովուրդը :

Դարձեալ նոյն օրը թուրք հարիւրապետ մը կը ծեծէ երկու հոգի որոնք յունարէն կը խօսէին բարձրաձայն, հանրակառքին մէջ :

Յաջորդ օրը կը պայթէր փոթորիկը, յատկապէս տարածուած լուրի մը վրայ :

Երեւակայեցէք բիրերով, քարերով, կացինով եւ այլազան գործիքներով զինուած ամբոխ մը, որ անխնայ կը քանդէ, կը հրկիզէ ու աւարի կուտայ ամէն բան : Ցեառոյ ուրիշ ամբոխ մը որ կը ծափահարէ, ցնծութեան կանչեր արձակելով :

Պոլսական թերթ մը կը գրէ.— «Մէկ ժամուան ընթացքին Բէրայի մէջ չխորտակուած ցուցափեղկ, բղիկ բղիկ չեղած վաճառատուն չէր մնացած» :

Եւ այս ամէնը՝ մէկ ազդանշանի վրայ : Նո՛յն ժամուն : Երեք տարբեր քաղաքներու մէջ :

Ոստիկանը յանկարծ կը դառնայ տէրտիրական՝ Պոլսոյ մէկ ծայրէն միւսը, իսկ ոստիկանութիւնը՝ հանդիսատես :

Վարչապետն է որ կը խոստովանի թէ «բարեկարգութեան ուժերը չկատարեցին իրենց պարտականութիւնը» :

Եթէ նոյն իսկ ելեկտրական կոճակի մը վրայ կոխած ըլլային, դժուար թէ ծրագրուած աւերումը կատարուէր այսքան սահմանկոտոր մոլեգնութեամբ եւ այնքան լայն տարածութեան մը վրայ :

Թուրքիոյ մէջ որեւէ յարձակում, ջարդ կամ թալան տեղի ունեցած չէ առանց վարչական շրջանակներու գիտութեան կամ ներշնչման :

Սուլթան Համիտ հայաջնջան կոտորածներ կը հրամայէր, տեւողութիւնն ալ սահմանելով,— 24 ժամ կամ երեք օր :

Կիլիկիոյ առաջին ջարդը (1909 ապրիլ) տեղի ունեցաւ կուսակալութեան գիտութեամբ եւ պակասը լրացուց Սելանիկէն ղրկուած «ազատարար» զօրքը :

Իթթիհատը ամբողջ ժողովուրդի մը բնաջնջումը կազմակերպեց իբրեւ կառավարութիւն, մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ եւ անհամեմատ (?) բարբարոսութեամբ, ամիսներու ընթացքին :

Կը թուի թէ Սեպտ. 6ի խռովութեանց մէջ ալ պիտի երեւան պաշտօնական գլուխներ եւ ձեռքեր :

Անշուշտ միայն Կիպրոսի խնդիրը չէր որ կեր կը ճարէր ամբոխին :

Մ. Քեմալի հիմնած կուսակցութիւնը, Հալք, վարպետօրէն կը շահագործէր տնտեսական տագնապը, որ ծանրակշիռ հանգամանք ստացած է :

Միւս կողմէ, աչքի փուշ դարձած էր ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց տնտեսական բարգաւաճումը :

Ինչո՞վ բացատրել միեւնոյն ատեն հայկական խանութներու վրայ կատարուած յարձակումը եւ եկեղեցիներու քանդումը, նոյն վայրագութեամբ :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՍՆԱԿԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏ. ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ վերջին պահուն կարելի եղաւ մասնակի համաձայնութեան մը յանգիլ Մոսկուայի մէջ :

Տաժանելի բանակցութիւններէ ետք, որոնք վերջացան Սեպտ. 13ին, արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը՝ Տոքթ. Ատընաուըր եւ Խ. Միութեան վարչապետը՝ մարեշալ Բուլկանին վաւերագիր մը ստորագրեցին, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման մասին, պայմանաւ որ երկու երկիրներուն խորհրդարանները վաւերացնեն տրուած որոշումը : Տոքթ. Ատընաուըր համաձայնութիւնը ստորագրած է այն վերապահումով որ գերման գերիները արձակուին : Մարեշալ Բուլկանին խոստացած է «գերիները արձակել մօտաւոր ժամանակի մը մէջ, ներում շնորհելով» :

Ինչպէս դիտել կուտան լրագիրներ, այս կարգադրութիւնը նպաստաւոր է Խ. Միութեան համար, որ սկիզբէն ի վեր կը պնդէր դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման վրայ :

Գերման վարչապետը մասնաւոր նամակով մը կը յայտնէ իր վերապահումները հետեւեալ երկու խնդիրներու մասին .— 1. Արեւմտեան Գերմանիան չի ճանչնար ներկայ սահմանները. — 2. Օրինաւոր չի նկատեր արեւելեան Գերմանիոյ մէջ հաստատուած կառավարութիւնը (բոլշեւիկեան) :

Ուրեմն, հաւանելով բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել եւ դեսպաններ փոխանակել, արեւմտեան Գերմանիան կ'ուզէ վերապահել ապագան, որպէս զի Չորս Մեծ պետութեանց միջեւ կատարուելիք բանակցութիւնները չկաշկանդուին Մոսկուայի մէջ տրուած որոշումներով :

Բացորոշ է որ Տոքթ. Ատընաուըր գերիներու արձակումը ապահոված ատեն, որ եւ է հաւաստիք չէ ստացած Գերմանիոյ երկու մասերուն միացման համար : Երկու վարչապետներուն միջեւ փոխանակուած նամակները պարզապէս պաշտօնական բաղձանքներ են :

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ գոյացած համաձայնութիւնը գոհունակութիւն պատճառեց Մոսկուայի մէջ, իսկ յուսախաբութիւն՝ Պոնի մէջ, ուր անհամբեր կը սպասէին չորս օրուան բանակցութեանց արդիւնքին :

« ՎՍԻՕ ԽԱՐԱՇՕ »

Խօսակցութեանց վերջին օրը Տոքթ. Ատընաուըր ամուր մնաց իր դիրքին վրայ եւ որեւէ զիջում չկատարեց էական կէտերու մասին : Աւելի քան մէկ ժամ Բուլկանինի հետ գլուխ գլխի խօսելէ ետք, Տոքթ. Ատընաուըր երբ դուրս ելաւ Կրեմլինի պալատէն, դէմքը մռայլ էր : Այդ պահուն գերմանական պատուիրակութեան բանբերը կ'ըսէր. — «Բանակցութիւնը տաժանելի հանգամանք ունի» : Գերման վարչապետը կը յուսար դրական ելքի մը յանգիլ «աչքերը աչքերուն մէջ», բայց չկրցաւ ձեռք բերել իր սպասած արդիւնքը :

Երեքշաբթի առտուան մասնաւոր խօսակցութենէն ետք, մարեշալ Բուլկանին իր գործակիցներուն հետ գնաց խորհրդային պատուիրակութեան մօտ, Տոքթ. Ատընաուըր ալ իր պատուիրակութեան յարկաբաժինը : Երկու պատուիրակութիւնները խորհրդակցութիւններ կատարեցին մօտ երեք ժամ :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

« ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՉԷ» ԵՂԵՐ...

Թուրքիոյ ազգ. ժողովին Բչ. օրուան արտակարգ նիստին մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ Սեպտ. 6ի դէպքը «թրքական գործ չէր», բայց միեւնոյն ատեն խոստովանեցաւ թէ ոստիկանութիւնը եւ բանակը իրենց պարտականութիւնը չեն կատարած :

Ընդդիմադիրները բողոքեցին պաշարման վիճակի երկարաձգման դէմ : Արգիլուած են բոլոր հաւաքոյթները, բացօթեայ թէ սրահներու մէջ : Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են խռովարարներուն դէմ : Զինուորական ատեանի պիտի յանձնուին «Կիպրոսը Թուրքիոյ կը պատկանի» ընկերակցութեան վարիչները, աւարառուները եւ կարգ մը համայնավարներ : Կալանաւորներուն թիւը երեք հազարը կ'անցնի : Ներքին գործերու նախարարութիւնը առժամապէս պիտի վարէ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Էթհէմ Մենտէրէս : Խռովութեանց վնասները կը հաշուեն մէկ միլիառ թրքական ոսկի (մօտ հարիւր միլիառ ֆրանք) :

— Պոլսէն հասած թերթերը նկարագրելով առաջին օրուան դէպքերը, կը գրեն թէ երիտասարդներու բազմութիւն մը աջ ու ձախ կ'արշաւէր Աթաթիւրքի լուսանկարներով : Ցուցարարները փայտերով եւ երկաթի կտորներով կը խորտակէին խանութներու ցուցափեղկերը եւ ապրանքները փողոց նետելով ջարդուփշուր կ'ընէին : «Ժամը 23ին ամէն կողմ, ծխավաճառէն մինչեւ մուշտակավաճառներու խանութները քարուքանդ եղած էին : Ժողովուրդը Թաքսիմէն անցաւ Շիշլի, ուր նոյնպէս քարուքանդ եղան բոլոր խանութները : Թաքսիմի սալայատակները քակելով ապակիները խորտակուած էին : Ժափոնէ թեւերով կիներ եւ օրիորդներ եւս կը մասնակցէին ցոյցերուն : Տակառներ ալ ջարդուած ըլլալով, գինին գետի պէս կը հոսէր փողոցներուն մէջ : Խաթիքլալ պողոտայէն (Բէրա) մինչեւ Սիրքէճի բոլոր յունական խանութները խորտակուեցան : Աւելի վերջ ցուցարարները խանդավառուելով միւս փոքրամասնութեանց խանութներն ալ քանդեցին : Փառք օթէլի ցուցափեղկերն ալ վար առնուած են» :

× Պոլսոյ «Մարմարա»ն (8 Սեպտ.) կը գրէ թէ Գամուլլիի Երկոտասան Առաքելոց եկեղեցին ալ վնասներ կրած է : Մեծապէս վնասուած է նաեւ Տատեան վարժարանը (Մաքրիգիւղ) : Միւս եկեղեցիներուն, որբանոցներուն եւ հիւանդանոցներուն վնաս չկայ : Պատրիարքարանը անվթար մնացած է : Թէեւ ցուցարարներու խմբակներ մինչեւ երկաթ փեղկերուն առջեւ հասած են, բայց դրացի Մաքպուլէ անուն բարեսիրտ կնոջ մը միջամտութեան վրայ հեռացած են պատրիարքարանէն եւ Մայր Եկեղեցիէն :

ՊՈԼՍՈՅ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն .—

Այվըր Րութ՝ Միջազգային Դրամական խորհրդաժողովի նախագահը յայտարարեց թէ ոչ միայն պատերազմի վնասները դարմանուած են, այլ եւ ճարտարարուեստական արտադրութիւնը գրեթէ ամէն կողմ յիսուն առ հարիւր աւելցած է բաղդատելով նախապատերազմեան շրջանին հետ : Առեւտուրն ալ յիսուն առ հարիւր աւելցած է :

Այս փայլուն արդիւնքը կը պարտինք Մ. Նահանգներու առատաձեռնութեան, բոլոր ժողովուրդներու համերաշխ գործունէութեան եւ տնտեսական ասպարէզին մէջ կատարուած հսկայական յառաջդիմութեանց :

Նախագահը չեշտեց թէ եւրոպական արտադրութեանց դէպի Ամերիկա եւ Քանատա արտածումը հետզհետէ կ'աւելնայ ու մօտաւոր ապագայի մը կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել դրամներու ազատ փոխանակումը :

Փարիզեան թերթերը կը վախնան որ եթէ Անգլիա արժեզրկէ սթերլինը, այդ գործողութիւնը անխուսափելի ազդեցութիւն պիտի ունենայ Ֆրանս. ֆրանքին ներկայ հաստատուն արժէքին վրայ : Ոմանք մինչեւ յիսուն առ հարիւր արժեզրկում մը կը նախատեսեն :

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ եւ ըսի - ըսաւներ, կը յայտարարենք.—

1.— *Յառաջ* չէ ուզած մխրճուիլ Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ վերջին ընտրութեանց մանրամասնութիւններուն մէջ :

2.— Սկիզբէն ի վեր, մեր դիրքը եղած է տեղի չտալ նոր պառակտումներու, յանուն գաղութին խաղաղութեան :

3.— Ինչպէս յայտարարած ենք քանի մը անգամ, իրաւասու մարմիններու կը մնայ ստուգել վերջին ընտրութեանց վաւերականութիւնը կամ ապօրինութիւնը :

ՄԱՐՈՔԻ ՆՈՐ ԿԱՐԳՈՒՍԱՐՔԸ

ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՐԱՖԱՅԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, ճշդելու համար Մարոքի նոր վարչակարգը : Նոյն առտուն հինգ նախարարներու մասնախումբին հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պեն Սլիման, որ Մարոքի ապագայ կառավարութեան հաւանական վարչապետը կը համարուի :

Հանրապետութեան նախագահը մասնաւոր նամակ մը ուղղեց Սուլթան Արաֆայի, փափկութեամբ թելադրելով որ Մարոքի միջազգային շրջանը՝ Թանճէր քաշուի : Այս հրաժարումը անհրաժեշտ կը համարուի, դիւրացնելու համար արքունի խորհուրդին կազմութիւնը եւ նոր կառավարութեան մը ստեղծումը : Միւս կողմէ, ամէն հաւաստիք տրուած է թէ նախորդ Սուլթանը՝ Պեն Արաֆա պիտի չվերահաստատուի գահուն վրայ :

Չորս հոգինոց յանձնախումբ մը կազմուած է, Սուլթան Արաֆայի հեռացումը պատրաստելու համար կարելի փափկանկատութեամբ : Տրուած որոշումին գործադրութիւնը յանձնուած է մարզպանին՝ զօր. տը Լաթուռի :

Աքսորական Սուլթանը 1954 Դեկտ. 26ին նամակ մը ուղղելով իր փաստաբանին, կ'ըսէ թէ Մարոքի հարցին կարգադրութեան միակ միջոցն է սահմանադրական միապետութիւն հաստատել :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

Պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց որով կը լուծուի Ալժերիոյ համայնավար կուսակցութիւնը : Երկուշաբթի օր լայն հետապնդումներ կատարուած էին ամբողջ երկրին մէջ, կուսակալին հրամանով : Թերթերը կը գրեն թէ խռովարկութեանց հետեւանքով բանուեցան բազմաթիւ փաստաթուղթեր որոնք այժմ կը քննուին ապահովութեան տեսչութեան կողմէ : Ալժէի մէջ խուզարկուեցան համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղին, յառաջդիմական թերթի մը խմբագրատունը եւն. :

× Թունուզի դահլիճը հրաժարեցաւ, որպէսզի կառավարութիւն մը կազմուի համաձայն նոր սահմանադրութեան : Հաւանական է որ նորէն Պեն Ամմարի յանձնուի կառավարութեան կազմութիւնը : Ֆրանսայի նոր մարզպանն է Ռոժէ Սէյտու, որ այսուհետեւ «բարձր քոմիսէր» պիտի կոչուի : Բոլոր փախստականները արտօնուեցան Թունուզ վերադառնալու :

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ 35 գիծերու վրայ սկսած գործադուլը ծաւալեցաւ : Քսան «տէփօ»ներէ միայն եօթը կը բանին : Աղատ սենտիքաները հրամայեցին վերսկսիլ երթեւեկը : Ժողովուրդը մեծ նեղութեանց կը մատնուի այս անակնկալ գործադուլներուն հետեւանքով : Մեթրօ ալ անկանոն է :

ԷՋ ՄԸ ՔԱՋԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

(ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ընկեր Դրօն է որ կը պատմէ .—

Մեր պատմութեան մէջ աննախընթաց աղէտի օրերն, այն է 1915 թուին էր, որ առաջին անգամ հանդիպեցի Տիգրանին ։

Այդ թուականի Ապրիլի 10ին, երբ գտնուում էինք Քանաքեռ, հրաման ստացանք պատրաստուել, որպէսզի Ապրիլ 15ին մեկնէինք դէպի Վան, զօրավար Նիքոլաեւի զօրաբաժնին հետ։ Զօրավար Նազարբէկովի եւ Խալիլ փաշայի ուժերուն միջեւ, Դիլիմանի մէջ սկսած ճակատամարտի պատճառով, սակայն, յետաձգուեց մեր մեկնումը, որովհետեւ դիտաւորութիւն ստեղծուեց փոխադրելու մեզ Դիլիմանի ճակատը։

Յետաձգման այդ կարգադրութիւնը ծանր տպաւորութիւն ձգեց մեր վրայ։ Վանէն՝ Արամէն նամակ ունէինք արդէն, թէ ջարդերը սկսած են, ժողովուրդը ապստամբած է եւ կացութիւնը շատ ծանր է, հետեւաբար «պէտք ամէն հնարաւորութիւն օգնելու մեզ»։

Կարճ սպասումից յետոյ, զօրավար Նազարբէկով ջարդած լինելով Խալիլ փաշայի ուժերը, չիրագործուեց մեզ Դիլիման փոխադրելու որոշումը, այնպէս որ Ապրիլ 20–25ի օրերուն հրամայուեց մեր յառաջխաղացքը դէպի Վան ։

Մայիսի 2ին հասել էինք արդէն Բերկրի Կալա, ճանապարհին ունենալով փոքր ընդհարումներ։ Այնտեղ գտնուեցինք նոր անակնկալի առաջ։ Թրքական մեծ ուժերի հանդիպած լինելով, զօրավար Աբացիեւը դժուարանում էր գրաւել Արճէշը։ Հրամայեց կանգ առնել Բերկրի Կալայում եւ հասնել զօրավար Աբացիեւի զօրամասերի օգնութեան։ Այս նոր հրամանը նորից սառը ջուր լցրեց մեր ուժերի տրամադրութեան վրայ, քանի որ տրամով պիտի յետաձգուէր մեր արագ խոյանքը դէպի Վան ։

Գումարուեց ժողով երեք հրամանատարների՝ Քեռիի, Համազասպի եւ իմ, ինչպէս նաեւ Խէչոյի եւ Վարդանի մասնակցութեամբ։ Այնտեղ որոշուեց՝ մեր զօրաբաժնի հրամանատարի միջոցով դիմել 4րդ բանակի հրամանատարին, որպէսզի թոյլատրուի դէպի Վան մեր յառաջխաղացումը, միայն հայ կամաւորական ուժերով։ Այդ օրերին ստացուել էին նոր տեղեկութիւններ Վանում տիրող ճգնաժամի մասին։ Տեղեկացնում էին, թէ «մեր օրերը համրուած են եւ Վանի ու շրջակաների ամբողջ բնակչութիւնը ենթակայ է կոտորածի սպառնալիքին» ։

Շուտով ստացուեց 4րդ բանակի հրամանատար զօրավար Օգանովսկու հաւանութիւնը։ Նա հեռագրում էր .— «Օրհնում եմ ձեր որոշումը, կարող էք իսկոյն ճանապարհ ընկնել»։

Աւելորդ է ըսել, թէ այս արտօնութիւնը ստեղծեց անսահման խանդավառութիւն կամաւորական երեք գնդերի մէջ ։

Արագ խոյանքով, իմ 2րդ գնդի ձիաւորները, Խէչոյի եւ կապիտան Օգլի առաջնորդութեամբ, մտան Վան, Մայիսի 5ի գիշերը։ Միեւնոյն գիշերը այնտեղ հաւաքուեց նաեւ իմ գնդի ամբողջ հետեւակազօրքը ։

Մայիսի 6ի առաւօտեան իմ գունդը դուրս գալով քաղաքից, միացաւ Քեռիի եւ Համազասպի երկու գնդերին եւ երեքով մէկ մուտք գործեցինք յաղթապանծ Վանից ներս, ժողովուրդի անօրինակ խանդավառութեան մէջ։

Երկու օրուան հանգստից յետոյ, Արամը, Արմէն Գարօն, Քեռին եւ միւս հրամանատարները հարց դրեցին, թէ Շատախը, իր կարգին ապրում է իր վերջին օրերը եւ անհաժեշտ է նրան եւս հասնել օգնութեան անմիջապէս։ Եւ այս պարտականութիւնը դրուեց իմ գունդի վրայ։

Մայիսի 8ին շարժուեցանք դէպի Շատախ եւ մտանք Հայոց Ձոր։ Մեզ հետ վերցրել էինք Իշխանի սպանութեան լուրը բերողին, այնպէս որ շուտով գտանք այն հօրը, ուր նետուած էր նրա մարմինը։ Հանեցինք՝ Իշխանի դիակի հետ իր երկու ընկերների եւ այլ քանի հայերի դիակները։

Վանում յանձնարարել էին ինձ Շատախ մտնել Բեսան Դաշտի վրայով, որի ապստամբների ղեկավարն էր Լեւոն Շաղոյեանը եւ որ նուազ վտանգաւոր էր քան Կէօրան Դաշտը, որի ձախ թեւը լիքն էր Նորդուզի Քրտերով։ Շատախ հասնելու համար կային երկու ճանապարհներ, մինը կարճ եւ աւելի վտանգաւոր, իսկ միւսը՝ աւելի երկար, բայց եւ աւելի ապահով։ Հօրից հանուած դիակները այնպէս էին ազդել մեր վրայ եւ այնպէս կը վախենայինք նման տեսարանների առաջ գտնուել, եթէ ուշանայինք հասնել Շատախ, որ մեր բոլոր զինուորները միաբերան ցանկութիւն յայտնեցին, թէ պէտք է գնալ ամէնակարճ ճանապարհով, ինչ որ էլ եղած լինի վտանգի մեծութիւնը ։

Մայիս 9ի լուսաբացին գունդը անցաւ ընդհանուր յարձակման, Կէօրան Դաշտի վրայով։ Թշնամին այնպէս անակնկալի եկաւ մեր ուժեղ եւ վճռական հարուածներից, որ շատ թոյլ դիմադրութիւն ցոյց տալով եւ մեր կողմից շարունակ հալածուելով, ամէն ինչ թողած փախաւ դէպի Նորդուզ ։

Երեկոյեան դէմ մեր ուժերը հասան շրջանի քիւրտ շէյխի կեդրոնական գիւղը, որի անունը մոռացել եմ։ Մեր պահակախումբերը զօրացնելով, գիշերեցինք այդ գիւղում ։

Մայիս 10ի լուսաբացին, պահակները ինձ մօտ բերեցին Լեւոն Շաղոյեանը, իր ընկերոջ հետ։ Մեր համազարկերը լսելով, Լեւոն անմիջապէս ըմբռնել էր կացութիւնը եւ փութացել էր հանդիպելու մեր յարձակող ուժերին։ Լեւոնին ճանաչում էի առաջուց։ Գրկուելուց եւ համբուրուելուց յետոյ, հարցափորձ արեցինք Շատախի կացութեան մասին։ Լեւոնը ասաց .

— Մինչեւ հինգ օր առաջ Շատախը կայուն վիճակ ունէր, բայց ծանր է կացութիւնը եւ վախենում եմ որ մերոնց փամփուշտները սպառած կը լինեն ։

ԴՐՕ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ժ—ԺԴ. դարերու հայկ. թատրոնի մասին արտայայտուած է Վերածնունդի դարաշրջանի մարդոց տեսակէտները։ Թատրոնէն կը յայտարարուէր թէ մարդ իրաւունք ունի երկնային երջանկութեան։ Օրինակ Պլուղի (1260 – 1326) «Միրոյ երգը»։ Հայ պատանիի եւ մոնկոլ աղջկան, քրիստոնեայ քահանայի տղու եւ մահմետական մոլայի դստեր դեղարուեստական կատարելութեան հասած կերպարները, որոնք կը սիրեն իրար եւ կ'ամուսնանան հակառակ ծնողներու կամքին ։

Այս դարաշրջանին նոր ուժով կը վերածնի հայ հելլենական թատրոնի մարմնական հակաճգնաւորական արուեստը։

Կաթողիկոս Յովհան Մանդակունին « Դիւային » կ'անուանէր դերասանուհիները։ Նկարիչ Ծերունը որ ԺԴ. դարուն կ'ապրէր Վանայ լճի շրջանը դիւահար եղած ապաքինուողը կը պատկերացնէր ոչ թէ այր մարդու, այլ կնոջ կերպարանքով։ Վարձակը մէկ ուսին վրայ մինչեւ գետինը հաղուստ ունի, որ կը ծածկէ անոր մարմնին մէկ մասը միայն, միւսը ձգելով մերկ։ Սակայն կը բաւէր որ դերասանուհին ձախ կողմով դառնար դէպի հանդիսականը, որպէսզի անմիջապէս տեղի ունենար անոր «ապաքինութիւնը» եւ ոտքէն մինչեւ գլուխ հագուած երեւար ։ Հոս ոչ թէ կենցաղային, այլ մասնագէտ դերասանուհիի բեմական հանդերձանքն է, որով անմիջապէս կը ձեւափոխուի հանդիսականին աչքին առջեւ։ Այս նոյն նպատակով միջին դարու հայ դերասանները կ'օգտագործէին կրկնակի եւ եռակի դիմակներ ։

Այդպէս են 1288ին Կիլիկիոյ Թորոս Ռոսլինի նկարած հայ մնջախաղութեան թատրոնի դիմակները։ Դիմակի աջ կէսը կը պատկերացնէ մարդկային դէմքի աջ կէսը, իսկ ձախը առիւծի դունչի համապատասխան մասը։ Այսպիսի դիմակով դերասանը կրնայ «երկերես» դեր խաղալ։

Բեմական ազդեցութեանց այս արհեստագիտութիւնը ծագում առած է հին դիմակներէն, որոնց մէկ կողմը կը պատկերէ ծիծղուն, միւսը լալկան դէմք։ ԺԲ–ԺԷ. դարուն հայկական մանրանկարչութեան բազմաթիւ կրկնակի եւ եռակի դիմակներու պատկերները, բուն հայկական դիմագիծով ապացոյց են որ այդ դարերուն վերածնած եւ պահպանուած են հայ հելլենական մնջախաղութեան թատրոնի աւանդութիւնները ։

Նոր բովանդակութիւն կ'առնէին հայ թատրոնի հին յատկանիշները։ Ներկայ շնագլուխները կը պատկերացնէն հեթանոսները։ Հնագոյն յարալէզը կը վերածուի շնագլուխի մասին եղած յայտնի քրիստոնէական առասպելի արտայայտութեան ։

Միջին դարու վերջին քառորդին գոյութիւն ունեցած է կրօնական թատրոն, ինչպէս Բիւզանդիոյ եւ Սուրիոյ մէջ, ուր քրիստոնէական կրօնական թատրոնը աւելի շատ առաջացած է քան արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Օրինակ, Առաքել Սիւնեցիի «Ադամագիրքը», ԺԴ. դարու վերջին եւ ԺԵ. դարու սկիզբներուն։ Այս գիրքին մէջ կան հայ եկեղեցական թատերգութեան կարգ մը տեսարաններ։ Գլխաւոր գործող անձերը Ադամը, Եւան եւ դայթակղիչ օձը կը վարեն ճշգրիտ կառուցուած տրամախօսութիւններ եւ մենախօսութիւններ ։

Արաբներու արշաւանքէն ի վեր Հայաստան ներխուժած օտարները բոլորն ալ Իսլամներ եղած են։ Անոնք չէին հանդուրժեր քրիստոնէական, կրօնական քարոզութեան։ Որով Հայաստանի մէջ դարեր շարունակ արգիլուեցաւ նոյնիսկ եկեղեցիի զանգակի ձայնը հնչեցնել ։

Երկիրը գրաւողները ուրիշ վերաբերում ունեցան դէպի աշխարհիկ հայ թատրոնը, մասնաւորաբար դէպի զուարճալի սեռերը սիրերգային տարրերով։ Անոնք նոյնիսկ կը խրախուսէին։ Իսլամը կ'արգիլէր մարդուն ուրիշ մարդ մը պատկերել եւ ուղղափառ իսլամը չէր կրնար դերասանութիւն ընել, ոչ ալ իսլամուհին՝ դերասանուհի ։

Ահա թէ ինչու հայ աշխարհիկ թատրոնը շարունակեց իր գոյութիւնը երբ ԺԴ. դարէն ետք, Հայաստան կորսնցուց իր անկախութիւնը։ Սակայն թատրոնը այլեւս զարգացում չունեցաւ, այլ ինքզինք կրկնեց։ Կրկնեց ոչ թէ բոլոր սեռերու բազմազանութեամբ եւ խաղացանկի նիւթերու հարստութեամբ, այլ միակողմանի, միայն այն ձեւերով, որոնք հաճելի էին գրաւողներուն ։

Ֆրանսացի ճամբորդ Շարլ Շարդէն 1664ին Երեւանի մէջ տեսած է գուսանմիմոսներու թատրոնի ներկայացում։ Այս ճամբորդը զանոնք կ'անուանէ «Արեւելքի Միմոսներ»։ Ծրագիրը կը կազմուէր ըստ հանդիսականի ճաշակի ։ Գլուխը կանգնած էր պարսկական Սարդարխանը իր մերձաւորներով։ Ներկայացումէն առաջ տեղի է ունեցած ըմբշամարտութիւն ։ Երեք գործողութեամբ ներկայացումը ունեցած է զաւեշտական եւ տափական բովանդակութիւն։ Դերասաններն ու դերասանուհիները իրենց չափածոյ գրուած դերերը երգելով արտասանած են եւ պարած նուագախումբի երաժշտութեամբ, ինչ որ առիթ տուած է Ֆրանսացի ճամբորդին բաղդատել ներկայացումը Օփերայի հետ։ ԺԷ. դարուն նկարուած հայկական մանրանկարները յայտնապէս ցոյց կուտան, թէ ինչ տեսք ունեցած են Երեւանի ներկայացման շատ անպարկեշտ տեսարանները, որոնք, ըստ Շարդէնի, կը ստիպէին որ անփորձ հանդիսականները երբեմն իջեցնէին աչքերը ։

Պարսկական եւ Թրքական աւատապետներու համար զուարճալիքի առարկայ դառնալով, իր ժողովրդին մշակոյթի կեանքէն կտրուելով, գրաւողներու կրունկի տակ ճմլուելով, հին հայկական թատրոնը աստիճանաբար այլասերուեցաւ եւ սկսաւ բոլորովին անհետանալ մինչեւ ԺԹ. դարու կէսերուն։

Սակայն այդ ատեն արդէն անոր պիտի փոխարինէր նոր ժամանակներու հայկական թատրոնը, որ պիտի հանդիսանար հայ թատրոնի 2000ամեակի յաջորդ շըրջանը ։

Գ. ԳՈՅԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Գրեթէ ամէն իրիկուն երբ տնեցիները քուն կը մտնէին, ես, Աստղիկին պատրաստած փոքրիկ ծրարը անութիս տակ՝ դողդողալի կ'երկարէի մինչեւ իր խարխլած խուցը։ Քանդուած տունի մը մէկ անկիւնը, ցեխով ու քուրջերով ծածկուած նեղլիկ սենեակ մը։ Մէկ անկիւնը ժանգոտած թիթեղէ վառարան մը։ Դուռը պատուհանի դեր ալ կը կատարէր ։ Իր ամբողջ հարստութիւնը խնամքով պատրաստուած «սէտիրն» էր որ կը ծառայէր թէ իբրեւ անկողին եւ թէ իբրեւ նստարան ։

Յաճախ կը նստէինք քով – քովի, մութին մէջ,— իրեն համար արդէն մշտատեւ խաւար,— թիթեղէ վառարանին մէջ ճարճատող փայտերուն ցոլքերը կը ծառայէին իբրեւ ճրագ ։

Ան ժամերով կը պատմէր իր անցեալը, իր ապրած ու տեսած սարսափները ։ Յատկապէս յուզիչ էր իր կուրանալու պատմութիւնը։ «... Հաճի աղային «տուն»էն երբ վիրաւոր ու կիսամեռ դուրս նետուեցայ, տասնեակներու հասնող բազմութիւն մը հասաւ ետեւէս ։ Զիս բռնեցին, կապեցին ծառի մը կոճղին, ուսերէս մինչեւ սրունքներուս ծայրամասը շարք – շարք պարաններով։ Կրնայի շարժել միայն դէմքս, գլուխս »։

« Գլխու մեծութեամբ կաշիէ տոպրակներ, մէջը չեմ գիտեր ինչ լեցուած, մէկ մէկ չուան երկարած կը փաթթէին իրենց ձեռքերուն մէջ եւ ուժգնօրէն, անդադար մէկը միւսին ետեւէն կը հարուածէին դէմքս, գլուխս։ Ուժասպառ եւ ուշաթափ վիճակ մը ունէի, երբ ժանտարմա մը ամբոխը ճեղքեց, հասաւ քովս, սաստեց շուրջինները, ապա քակեց կապանքներս ու գիս ոստիկանատուն առաջնորդեց հոն «դատուելու» համար ... ճանչցայ, քիւրտ Համոն էր որ ատենին քովս ծառայած էր, կ'ուզէր բանով մը օգտակար ըլլալ ինծի։ Ճամբան ցած ձայնով ըսաւ որ չվախնամ, փրկութեան միակ ճամբան այս էր։ Քանի մը ամիս մնացի ոստիկանատան խուցի մը մէջ, եւ Համոյին շնորհիւ տանելի վիճակ մը ունեցայ ։

« Այդ օրերուն, գլխուս եւ դէմքիս ըստացած հարուածներէն վերջ, տարօրինակ աչքի ցաւ մը զգացի։ Երթալով այդ ցաւը բարձրացաւ, սաստկացաւ։ Աչքերս սկսան ուռիլ, ջրոտիլ։ Գիտէի թէ հետեւանքը կուրութիւն էր, քանի որ, ոչ դեղ կար՝ եւ ոչ ալ դարման...։ Աւա՜ղ, այդպէս ալ եղաւ»։

Խոր դառնութիւն ունէր ինքն իրեն դէմ։ Կը մեղադրէր ինքզինքը որ, «խոհեմութեան» քարոզիչը եղած էր։ «Իննսունըհինգը մեր մուխը մարեց... Այդ դէպքը մեր փորձաքարը եղաւ։ «Կամ այդ դէպքը պէտք չէր տեղի ունենար, եւ կամ աւելի երկար պէտք էր տեւէր... Քիչեր կը հաւատային թէ կրնար այսքան երկար տեւել ու այսպէս վերջանար։ Երկու կամ երեք օրը բացարձակ մեծամասնութեան կարծիքն ու հաւատքն էր ...»։

Ան հարազատ հօր մը պէս ինծի կուտար խրատներ ու խորհուրդներ։ Ինծի կ'ուսուցանէր քաջութիւն, համարձակութիւն, յանդգնութիւն, ինքնավստահութիւն։ Ես զայն մտիկ կ'ընէի յարգանքով ու երկիւղածութեամբ։

Այժմ ես էի որ կապ կը հաստատէի հօր եւ աղջկան միջեւ եւ խղճմտօրէն կը կատարէի այդ պարտականութիւնը։ Տառապանքի ճամբաներու վրայ իրար գտած՝ երեք էակներս փոքրիկ Սիսէին հետ՝ մեր յարաբերութիւններով տանելի վիճակ մը ստեղծած էինք մեզի համար։

Այսքանով ալ երջանիկ էի...

⁂

Դարձեալ գարուն էր...

Երկրորդ գարունն էր որ հոս էի։ Այժմ լայն շրջանակ ունէի։ Ամէնքն ալ կը ճանչնային «Քիւրտ Մոսօն», բարի, աշխատասէր, պարկեշտ։ Քաղաքի աղաներէն շատեր կ'ուզէին որ իրենց մօտը ծառայեմ աւելի նպաստաւոր պայմաններով, բայց ես կը մերժէի հասկնալի պատճառներով։ Ծանօթացայ նաեւ բազմաթիւ հայ բեկորներու հետ, յատկապէս կիներ եւ փոքր պատանիներ, գերի՝ տէր–անոր քով։

Յարաբերութիւններս շատ լաւ էին անոնց հետ։ Տարեց, փորձառու կիներ կը կասկածէին «Քիւրտ» ըլլալուս։ «Վալլահ Քրդու լաճի չես նմանիր», կ'ըսէին յաճախ ինծի, բայց ես կ'ուրանայի։ «Քրդու լաճ եմ, բայց Հայու հաց կերած եմ», կ'ըսէի։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Սեպտ.— Երէկ կէսօրուն, ժամը 7ին, «Ա. Ահարոնեան» ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ կաթողիկոսի ընտրութեան առթիւ հրաւիրուած ժողովը, ընտրելու համար Մարսէյլի պատգամաւորը:

Ներկայ էին՝ Առաջ. փոխանորդ Մեսրոպ քահանայ Աւէտեան, հայաւային Ֆըրանսայի Թեմի երեսփ. ժողովի նախագահը, Ազգ. Կեդր. վարչութեան նախագահն ու փոխ-նախագահը, Մայր եկեղեցւոյ (Փրատօ) Կրօն. Ընկերակցութեան երկու լիազօրները, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի բոլոր Թաղական խորհուրդներու եւ Լա Սիոթայի ներկայացուցիչները:

Ժողովի նախագահ Տոքթ. Յ. Սիվրի-Հիսարլեան քանի մը խօսքով ժողովը բացուած յայտարարեց:

Բուն օրակարգին անցնելէ առաջ տեղի ունեցան հարցումներ, պատգամաւորի ընտրութեան մանրամասնութեանց մասին:

Նկատելով որ մէկ երկու անձեր իրենց թեկնածութիւնը դրած էին իրենց ծախքով երթալու համար, ժողովը քննութեան առաւ թեկնածուներու պարագաները եւ որոշեց թէ Մարսէյլի պատգամաւորը պէտք է ըլլայ այնպիսի անձ մը, որ վայելէ մեր գաղութին համակրութիւնն ու վստահութիւնը եւ օժտուած ըլլայ լաւագոյն բարեմասնութիւններով:

Եթէ այդ անձը իր արժանաւորութեան հետ կը ներկայացնէ նաեւ նիւթական կարողութիւն ու կ՚ուզէ իր ծախքով երթալ, այդ պարագային համաձայնիլ, իսկ եթէ ընտրելին ըլլայ արժանաւոր անձ մը եւ զուրկ նիւթական միջոցներէ, Մարսէյլի գաղութը նախապատուութիւն պէտք է տայ վերջինին:

Այս առթիւ խօսք առին Պ. Պ. Ս. Թէքէեան, Վ. Սահաթճեան, ընկերներ՝ Գր. Պաղտասարեան, Պանտիկեան, Գր. Փիլիկեան, Արզումանեան եւ ուրիշներ:

Նկատի առնուեցան երեք թեկնածուներ եւ 18 իրաւասու լիազօր ներկայացուցիչներու գաղտնի քուէարկութեամբ, այսինքըն միաձայնութեամբ պատգամաւոր ընտրեցին հանրածանօթ երաժշտագէտը, Պ. Վարդան Սարգսեանը:

Ապա ժողովը պատգամաւորի ծախքը անմիջապէս ճարելու համար որոշեց որ Թաղական խորհուրդներ եւ Կրօն. Ընկերակցութիւններ մասնակցին համաձայն իրենց եկեղեցիներու եկամուտներուն եւ ծուխերուն:

Ժողովի ընթացքին գոյացաւ 120.000 ֆրանք:

Ու ժողովը վերջացաւ համերաշխ եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱՄԱԿԸ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ—ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ուրախ ենք արձանագրելու, որ այսօր էլ մեր հոգեւորականութեան շարքերում ունենք մի շարք արժանաւոր հովիւներ եւ առաջնորդներ, որոնք վստահ ենք, որ կ՚արժանանան նորընտիր Հայրապետի բարձր գնահատութեան:

Մի երրորդ հոգեւոր ուրախութիւն էլ վերապահուած է մեր պատգամաւորներին եւ ուխտաւոր հայ ժողովրդին. որոշուել է հոկտեմբերի 8ին, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին, կատարել Մայր Աթոռում Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութեան:

Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւնն էլ հայ ժողովուրդի սրտին մօտիկ ամենաժողովրդական ու համաժողովրդական, ազգային-եկեղեցական մեծաշուք ու խորհրդաւոր տօնակատարութիւններից մէկն է, որի նմանը չկայ հայ մարդու համար ոչ մի տեղ եւ ոչ մի առթիւ:

Այս ուրախ առթիւ հայ հաւատացեալ ժողովուրդը հրաւիրւում է «դէպի հանուրց Հայաստանեայց Մայր Աթոռը՝ հանդիսատես ու տօնակից լինելու Սրբալոյս Միւռոնի մեծափոյն եւ խորհրդաւոր հանդէսի կատարմանը»:

Ու կուգայ հայ ուխտաւոր մարդը հեռու թէ մօտիկ գաղութներից, ծնրադրելու Ս. Էջմիածնի հազարամեայ քարերի ու միւռոնադրոշմ սրբութիւնների առաջ, կը գայ համբուրելու հայրենի հողը, որի տէրն է այսօր հայ աշխատաւոր մարդը:

«Մեր նախնեաց եւ մեր ներկայ Սրբութիւն Սրբոցը՝ հայ քրիստոնեայ մարդու լուսոյ Տաճարը՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը իր սրբութիւններով եւ մեր ներկայ Մայր Հայրենիքը՝ իր պատմական յուշարձաններով, որպէս մագնիսական ուժ, կը բերեն տարարնակ եւ հեռարնակ հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչներին ու կը համախմբեն պատմական Տաճարի շուրջ, հայրենի կարօտն առնելու...» (Գէորգ Զ.):

Հոգեւոր ուրախութեան այդ օրերին, մենք լիայոյս ենք, որ հայ հաւատացեալ մարդը՝ հաւատով զինուած, իր նախնեաց կրօնասէր ու կրօնազգած ոգով ներշընչուած կը կատարի որդիական իր բարոյական պարտքը Ս. Էջմիածնի հանդէպ:

Հին, աւանդական սովորութեան համաձայն, Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութեան առթիւ կատարուելիք ընթացիկ ծախսերը՝ միշտ էլ ցանկացել է հոգալ հաւատացեալ հայ ժողովուրդը, Դարբաս ուղարկելով Մայր Աթոռ: Վստահ ենք, որ այս առթիւ էլ, հայ հաւատացեալ ժողովուրդը բաց կանի իր սրտի եւ քսակի բերանը... Մեծատունն ու ունեւորը կըտան իրենց հարուստ քսակից, իսկ աշխատաւորն ու արհեստաւոր մարդը՝ իրենց «այրի կնոջ երկու լուման»: Քանակը չէ այնքան կարեւոր, որքան այն սէրն ու պատրաստակամութիւնը, որով տըրուած է այդ նուիրատուութիւնը Հայ Եկեղեցու կարիքների համար:

Պատգամաւորները կարող են իրենց հետ բերել այն սրտագին ու սիրաշատ նուիրատուութիւնները, որոնք կը լինեն Մայր Աթոռի պայծառութեան համար:

Օրհնեալ լինի նուիրատուների կեանքը եւ օրհնեալ՝ հայ ժողովուրդը:

Աղօթենք Ամենակարողին, որ իր հովանի բազուկը տարածի միշտ հայ երկրի վրայ, զօրացնի հայ ժողովուրդին, արիացնի հայ հոգեւորականութեանը իրենց նուիրական պարտքը կատարելու հանդէպ իրենց Ազգի, մեր փառապանծ Հայրենիքի եւ Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ս. Էջմիածին, 18 Օգոստ. 1955

* * *

ԱԶԳ. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԵՒ ԵՊԻՍԿ. ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՍՐԲԱԼՈՅՍ ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱՐԳԸ

Սեպտ. 23–25ը Պատգամաւորների, հիւրերի եւ ուխտաւորների ժամանումը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Սեպտ. 26ին Եպիսկոպոսական ժողով:

Սեպտ. 27 – 30ը՝ Ազգ. եկեղեցական ժողովի նիստերը եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը:

Հոկտ. 2ին Հանդիսաւոր պատարագ եւ եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի օծումը:

Հոկտ. 4ին Եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն:

Հոկտ. 5 – 6ին՝ Ազգային – եկեղեցական ժողովի վերջին նիստերը եւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամների ընտրութիւնը:

Հոկտ. 8ին՝ Սրբոց Թարգմանչաց Տօնին Սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւնը:

Ժողովների ընդմիջումներին եւ ազատ օրերին կազմակերպուելու են շրջագայութիւններ դէպի պատմական յուշարձանները եւ մեր ծաղկող Հայրենիքի տեսարժան վայրերը:

Հոկտ. 10 – 12ին՝ Պատգամաւորների, հիւրերի եւ ուխտաւորների մեկնումը.

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՋՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Պ. Կարօ Գէորգեան Սրենցին մասին գըրած առեն անոր բերնին մէջ կը դնէ Թուրքերէն խօսք մը որ անճիշդ է իր ներկայացուցած ձեւով.—«Քըրք եըլըքեանի օլ՞ուր մը Քեանի»: Այս խօսքին իրական ձեւը գտնելու համար պէտք է դերերը շրջել.—«Քըրք եըլըք Քեանի օլ՞ուր մը Եանի»:

Սրենց իբրեւ Թրքաբան չեմ կարծեր որ սխալած ըլլայ, Պ. Գէորգեան ինքն է որ ձեւափոխած է:

Ճշգրտմս բոլորովին անտեղի եւ անիմաստ պիտի ըլլար, եթէ այս խօսքը իր զուարճալի պատմութիւնը չունենար:

Թուրք բանաստեղծ Քեանի Պուլկարիա կը բնակէր (այն ատեն Պուլկարիա Թըրքական տիրապետութեան տակ էր), Պուլկարները կ՚ուզեն զինքը քրիստոնեայ դարձնել. Քեանի, որ այն ատեն քառասուն տարեկան էր, սրամտութեամբ մը կը պատասխանէ.— «Քըրք եըլըք Քեանի օլ՞ուր մը Եանի»:

Եանի յունարէն է որուն պուլկարերէնը Իւան է: Անշուշտ բանաստեղծը յունարէն ձեւը գործածած է ոտքը յարմարցնելու համար:

Պ. Գէորգեան այս խօսքը մէջ կը բերէ ըսելու համար թէ հին Դաշնակցական Սրենց մը պոլշեւիկ չէր կրնար ըլլալ: Հաւանաբար գիտակցօրէն շրջած է դերը նիւթին յարմարցնելու համար:

Վահրամ Մոսկոֆեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏՈՔԹ. Պ. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ մահը ինչպէս հաղորդեցինք խոր սուգի մատնած է պոլսահայ գաղութը, որ ազգային թաղում կատարած է: Հանգուցեալ բժիշկը շուրջ վաթսուն տարեկան էր: Աւարտած է Կեդր. վարժարանը եւ հետեւած բժշկ. համալսարանին, վկայուելով իբրեւ վիրաբոյժ: Նախ պաշտօնի կոչուեցաւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին իբրեւ օգնական Տոքթ. Մալխասեանի, աւելի ետք ստանձնելով պուրկ. հիւանդանոցին վիրաբուժապետի պաշտօնը: Մեծ հմտութիւն ունէր եւ տարիներով դասաւանդած է մարդակազմութիւն, իմաստասիրութիւն եւ ընկ. գիտութիւններ: Երկար ատեն վարած է ազգային պաշտօններ, իբրեւ ատենապետ Կեդր. վարչութեան կամ ընդհ. ժողովի: Վերջին անդամ էր Կեդրոնական վարչութեան, որ ընտրուեցաւ մասնաւոր արտօնութեամբ: Ծնած էր Մուշ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր երեքին, Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութիւն հոծ բազմութիւն մը: Ներկայ եղած են նաեւ Թուրք, յոյն, պուլկար եւ հրեայ բժիշկներ եւ առեւտրականներ: Պատրիարքը ողակիր կեցած է, իսկ արարողութեանց նախագահած է Գ. եպիսկ. Կարապետեան: Ներկայ եղած են նաեւ Պոլսոյ եկեղեցական դասը, կաթողիկէ եւ բողոքական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ ծանօթ հայ անձնաւորութիւններ: Դամբանականներ խօսած են պատրիարքը, Կեդր. վարչութեան ատենապետ Պ. Մ. Շէլէֆեան, Պ. Հ. Ցակոբեան, Վ. Պէկեան եւ Տոքթ. Յ. Գէորգեան, պուլկար հիւանդանոցին բժշկապետ տոքթ. Լազարով (ֆրանսերէն), Դպրեվանքի վերատեսուչ Գարեգին Ծ. Վ. Գազանճեան, ապա իր մշեցի հայրենակիցը, Պ. Պ. Հաճիեան, Հրեայ Մ. Մօիզ Ալվէռ: Դագաղը ծածկուած էր բազմաթիւ ծաղկեպսակներով:

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

★

— Այո, ճիշդ է, այդպէս եղաւ:

— Կը նշանակէ որ բացէ ի բաց կը խոստովանիք թէ մահափորձի նպատակով Իզմիր եկաք, կ՚ընդունի՞ք այդ պարագան:

— Այո, կ՚ընդունիմ, ծածկելիք բան մը չկայ: Բացէ ի բաց կ՚ըսեմ:

— Շատ լաւ, ընդունի՞նք նաեւ որ քաղաքական նպատակով պիտի գործադրէիք այս մահափորձը:

— Անշուշտ ընդունեցէք: Մահափորձը ուրիշ ի՞նչ նպատակով կ՚ըլլայ որ...:

— Ի՞նչ էր ուրեմն ձեր այդ քաղաքական նպատակը, ի՞նչ պիտի ընէիք մահափորձէն վերջ:

— Անցեալ տարի, այս ատենները, Իսթանպուլի մէջ տեսակցեցայ Անգարայի նախորդ կուսակալ Ապտիւլգատիր պէյի հետ: Հինէն կը ճանչնամ զինքը, շփման մէջ մտայ իր հետ, բայց կարգ մը ընկերներու ընթացքը ժխտական դտայ: Օրինակ, Հաֆըզ Մէհմէտ պէյ բոլորովին հրաժարած էր քաղաքականութենէ: Անոնց կարելի չէր վստահիլ: Ուստի որոշեցինք Ապտիւլգատիրի հետ միասին դըլուխ հանել պետական հարուածը: Երկար բարակ մտմտացինք, առանձինն կարելի չէր գլուխ հանել: Անմիջական եւ լրացուցիչ տարրերու պէտք ունէինք: Նախ ես Լազ Իսմայիլը գտայ, զինքը առաջուց կը ճանչնայի արդէն, առաջարկեցի իրեն մեզի հետ աշխատիլ, ընդունեց: Ընկեր մը եւս գտիր, ըսի. Կիւրճիւ Եուսուֆը գտաւ: Այս մարդիկը ապահովելէ ետք գացի Ապտիւլգատիրի եւ ըսի. «Մարդիկը գտանք, պատրաստ են: Ինչպէ՞ս պիտի օգտուինք իրենցմէ»: Պատասխանեց թէ պէտք էր Անգարա երթալ, ես ալ առարկեցի թէ դրամ չունիմ չեմ կրնար երթալ:

— Ապտիւլգատիրի հետ համաձայնեցաք այդպէս, միայն թէ անգամ մըն ալ ըսէք, ձեր բուն նպատակը կառավարութիւնը տապալել էր, այնպէս չէ՞:

— Այո:

— Այդքան խոշոր գործ մը ի՞նչպէս կարելի է երկու-երեք հոգիով գլուխ հանել: Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական խմբակցութեան մըն ալ դիմեցիք, անոր ալ գաղափարը առնել ուզեցիք, այնպէս չէ՞:

— Ես ատիկա չխորհեցայ: Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ էր մահափորձը գլուխ հանել, ամէնէն դիւրին ճամբէն:

— Շիւքրիւ պէյի հետ ի՞նչպէս ծանօթացաք:

— Գատըգիւղի նաւամատոյցը ծանօթացանք: Ապտիւլգատիր զինքը ներկայացուց ինծի եւ ըսաւ.— «Անգարայի մէջ մեր կատարելիք մահափորձին պարագլուխը Շիւքրիւ պէյն է:» Նաւամատոյցը Շիւքրիւ պէյի հետ տեսակցեցանք եւ կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցանք մեր գործունէութեան շուրջ:

Շիւքրիւ «Ես երթամ եւ անգամ մը կացութիւնը քննեմ» ըսաւ: Ես ալ ըսի. «Մ՚եր մարդիկն ալ միասին առ եւ հետդ տար»:

Ընդունեց առաջարկս: Յետոյ Գատըգիւղի մեր տունը եկաւ, Լազ Իսմայիլ ալ հոն էր: Ես Իսմայիլը Շիւքրիւ պէյին ներկայացուցի:

— Այո, շարունակեցէք, Զիա Խուրշիտ պէյ: Որոշեցիք Գործավարներու Խորհուրդը տապալել եւ գործի լծուիլ: Անգարա մեկնեցաք. յետո՞յ:

— Շիւքրիւ պէյ ըսաւ թէ եղանակը Թոյլատու չէ, այն օրերուն ձմեռ էր: Աւելի յարմար էր ծրագիրը գործադրել գահլիճի մէկ նիստին, որուն պիտի մասնակցէր Հանրապետութեան նախագահը: Ապտիւլգատիր ալ կ՚առարկէր եւ կ՚ըսէր. «Ռումբը նետենք Ազգ. Ժողովին մէջ, Հանրապետութեան նախագահն ալ հոն կ՚ըլլայ, ռումբը իր օթեակին կ՚արձակենք, չի կրնար փրկուիլ:» Ապտիւլգատիրի այս գաղափարը վիճելի նկատուեցաւ: Ես ալ կուսակից չէի այդ գաղափարին: Շիւքրիւ պէյ, ես եւ Լազ Իսմայիլ երեք ժամ խորհրդակցեցանք այսպէս: Լազ Իսմայիլը ցոյց տալով Շիւքրիւ պէյին, ըսի. «Ահաւասիկ, Անգարայի համար գտած մարդս է»: Շիւքրիւ պէյ որոշեց Անգարա միասին տանիլ Լազ Իսմայիլը եւ կացութիւնը քննել: Իսմայիլ ընդունեց, պայմանաւ որ ես ալ ընկերանայի իրեն: Խրտչող վիճակ մը ունէր եւ կ՚ըսէր. «Դուն ալ եկուր, թերեւս այս մարդիկը կը խաբեն մեզ, չի գիտցուիր, չեմ ճանչնար զիրենք»: Յաջորդ օր Շիւքրիւ պէյ Անգարա գնաց, քանի մը օր ետք ալ ես գացի:

— Կը յիշե՞ք թէ որ ամսուն մէջ էր: Արդեօք այն օրերո՞ւն էր ուր ըմբոստութիւններ կը ծագէին Էրզրումի, Բիգէի մէջ:

— Այո, արդարեւ... Այդ թուականին զուգադիպեցաւ: Բիգէի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Հանրապետութեան նախագահը վիրաւոր է, Իսմէթ փաշա զարնուած, եւ կրօնասէր ու հաւատացեալ փաշաներ պետական իշխանութիւնը ձեռք առած են:

(Շար.)

Ցետոյ լիագումար նիստ մը տեղի ունեցաւ ժամը 15·10ին։ Ճաշէն վերջ, ժողովը շարունակուեցաւ ժամը 17ին եւ վերջացաւ 20·15ին։ Ապա երկու պետութեանց արտաքին նախարարները ժողով գումարեցին, վերջնական զեկոյցը հրատարակելու համար։ Լիագումար նիստէն ետք, մառեշալ Բուլկանին եւ Տոքթ. Ատընաուըր լուսանկարուեցան իրենց աշխատակիցներուն հետ։

Վերջին տեսակցութեանց ընթացքին մառեշալ Բուլկանին նոր խնդիր մը յուզեց, հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— « Աւելի քան հարիւր հազար խորհրդային քաղաքացիներ կը գտնուին տակաւին արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ թէ հայրենադարձներ։ Անոնք յաճախ գործ չունին եւ տաժանելի պայմաններու մէջ կ'ապրին։ Ոմանք ալ բանտարկուած են։ Անշուշտ անբնական է այս կացութիւնը եւ հակառակ՝ մարդկային սկըզբունքներու եւ ազատութեան։ Խորհրդային կառավարութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ սատանձնել անոնց պաշտպանութիւնը։ Անոնց մէջ քաղաքացիներ կան որոնք յանցանքներ գործած են իրենց հայրենիքին դէմ։ Կը յուսանք թէ անոնք պիտի քաւեն իրենց մեղքերը »։

Խորհրդակցութեանց փակումէն ետք, երկու վարչապետները միաժամանակ ստորագրեցին զեկոյց մը որ խմբագրուած էր մէկ էջի վրայ, մեքենագիր։ Ցետոյ յանկայս փոխանակեցին ստորագրուած վաւերագիրները եւ իրարու ձեռք սեղմեցին։ Ամբողջ արարողութիւնը հինգ վայրկեան տեւեց։ Երբ սրահէն դուրս կ'ելլէին, թղթակից մը հարցուց Բուլկանինի.— Ի՞նչպէս վերջացաւ = Վսl.օ խարաշօ, պատասխանեց Բուլկանին (լաւ, շատ լաւ)։

Գերման վարչապետը Մոսկուայէն մեկնեցաւ երէկ առտու (չորեքշաբթի), մասնաւոր օդանաւով մը։

Կը հաստատուի թէ մառեշալ Բուլկանինը արեւմտեան Գերմանիա հրաւիրուած է, անուղղակի։ Գերման վարչապետը այս շաբթու իսկ երեսփ. ժողովին հաւանութիւնը պիտի խնդրէ, դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման համար։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Բանակցութիւններէն ետք հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կարծիքի լայն եւ անկեղծ փոխանակութիւններ տեղի ունեցան, փոխադարձ հասկացողութեամբ։ Կը հաստատէ դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման մասին դոյացած համաձայնութիւնը։ Երկու կողմերն ալ կը յայտարարեն թէ «դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը պիտի նպաստէ փոխադարձ հասկացողութեան, ինչպէս եւ Եւրոպայի ապահովութեան եւ խաղաղութեան շահերուն։ Երկու կողմերը կ'ընդունին թէ բնականոն յարաբերութեանց հաստատումը պիտի նպաստէ լուծելու առկախ հարցերը, որոնք կապ ունին ամբողջ Գերմանիոյ հետ, հետեւաբար եւ պիտի ծառայէ գերման միացեալ պետութեան հաստատման։ Երկու վարչապետները նամակներ փոխանակեցին, հաստատելով այս համաձայնութիւնը։

× Երկուշաբթի օր մառեշալ Բուլկանին ճաշ մը սարքած էր ի պատիւ գերման վարչապետին, հրաւիրելով երկու հազարի հոգի։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ առատ վոտկա, գինի եւ քոնեակ տրամադրուած էր հիւրերուն եւ ջերմագին բաժակաճառեր արտասանուեցան։

× Խօսակցութեանց ընթացքին մառեշալ Բուլկանին պնդեց թէ գերման գերիներու թիւն է 9626, եւ թէ բոլորն ալ պատերազմի ոճրագործներ են։ Գերմանները 50 – 80·000 կը հաշուեն վար դըրուած գերիներուն թիւը։ Շատեր ալ մեռած են եւ երբեք տեղեկութիւն տրուած չէ համրանքի մասին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ծագեցան Նանթի մէջ, ուր բոլոր գործարանները փակուած են գործատէրերուն կողմէ։ Ապահովութեան ուժերը միջամտեցին, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Խլրտումները կը շարունակուին գաւառական կեդրոններու մէջ։ Մարսէյլի հանրակառքի աշխատաւորներն ալ աշխատանքը դադրեցուցին Գշ. ժամը 17ին։ Երթեւեկը պիտի վերսկսէր երէկ։ Փարիզի «Թաքսի»ներու շարժավարներն ալ, քանի մը հազար հոգի, ցոյց մը սարքեցին առջի օր։— Մոնլիւսոնի մէջ հարիւր բանուորներ գրաւեցին «Տընլոփ» գործարանը։

ՓԱՐԻԶԻ մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներն ալ աշխատավարձքի յաւելում կը պահանջեն։ Արդէն իսկ մասնակի գործադուլներ սկսած են։

ԿԻՊՐՈՍ հասան 500 անգլիացի զինուորներ։ Արդէն իսկ 2000ի հասած է մէկ շաբթուան մէջ ղրկուած զօրքին թիւը։

ՕԴԸ ՑՐՏԱԾ է Փարիզի մէջ եւ անձրեւ կը տեղայ երկու օրէ ի վեր։

17 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ Մոսկուա մեկնեցան երէկ, գլխաւորութեամբ Ազգ. ժողովի նախագահին։

ԿՐԿԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ կոչուած պահեստիներուն համար նոր դիւրութիւններ պիտի տրուին (ընտանեկան նպաստ, աշխատանք՝ վերադարձին, յետաձգում տուրքերու եւն.)։

ՏԻԿԻՆ Ն. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ողբացեալ Տիկին Նուարդ Ահարոնեանի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Ուրբաթ ժամը 2·15ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին։ Մարմինը պիտի ամփոփուի Փեռ Լաշէզի գերեզմանատունը, Ահարոնեան դամբարանին մէջ։

Կէս օրին օթօքար մը կը մեկնի Հրանտ Սամուէլ դրատան առջեւէն, դագաղը եկեղեցի փոխադրելու համար հիւանդանոցէն։ Սակաւաթիւ փափաքողներ կրնան ընկերանալ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, 18 Սեպտ. յետ պատարագի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ մօր, մեծ մօր

ԵՍԹԵՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ։ Կը խնդրուի իր յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

***

Այս կիրակի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, նախաձեռնութեամբ Այրի Տիկին Ա. Աճէմեանի եւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեանի (Քլէրմոն Ֆերանէն), ի յիշատակ իրենց եղբօր նորոգ հանգուցեալ ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ Աճէմեան, Թիւթիւնճեան եւ Գրիգորեան գերդաստաններու ննջեցեալներուն համար։ Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 9։

***

Այրի Տիկին Արուսեակ Նալպանտեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր, Օննիկ եւ Զարուհի կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Ժ. Կուժոնի Հայոց եկեղեցին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

յիշատակին, իր մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, ժամը 10·30ին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ։ (10պիս, Ռիւ Թուէն)։ Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6ին հանդիսաւոր պատարագ Իսի լէ Մուլինօ, Սէն Պրինոյի մատուռին մէջ։ (148 ռիւ տը լ'Էկալիթէ)։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը յետաձըգուած է Սեպտեմբեր 25ին, սրահի նորոգութեան պատճառաւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սառա Թորոսեան եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր ողբացեալ ամուսնոյն

ԳԷՈՐԳ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։ Մասնաւոր սրտագին շնորհակալութիւններ Սեւրվրէ Ծ. Վ. Մանուկեանի որ սիրայօժար ներկայ եղաւ յուղարկաւորութեան եւ կատարեց թաղման կարգը, Նուրհան եւ Ժիրայր Ֆրէնկեան եղբայրներու որոնք հանգուցեալին ամբողջ հիւանդութեան ընթացքին թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս օգտակար եղան իրեն, անձամբ ներկայ ըլլալով յուղարկաւորութեան եւս։

× ՎԱԼԱՆՍ.— Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գապագճեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրով, նուիրատուութեամբ կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ հօր՝ ՍԵՊՈՒՀ ԳԱՊԱԳՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

× Ամերիկայէն Ֆրանսա այցելութեանըս առիթով, խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Սէն Մօրիսի (Լճեցի) բարեկամներուս, Մարսէյլի եւ Լիոնի Զարսանճագի հայրենակիցներուս որոնք զիս հիւրասիրեցին, ի մասնաւորի Տոլպաշեան ընտանիքին (Պոմոն) որ մեծ գոհունակութիւններ յանձն առաւ։

Մինաս Պետրոսեան (Լազվանցի)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Փարիզի մէջ կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի այր եւ կնոջ մը համար՝ խոհանոցի իրաւունքով։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

★

Հ. Յ. Դ. ՐԱՖՖԻ խումբի ժողովը այս ուրբաթ, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 20·30ին, ընկեր Լեւոն Պետեանի բնակարանը, 58պիս, Ավընիւ Ժենէրալ Լըքլէռ, Վիրօֆլէյ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս շաբաթ ժամը 8·30ին, մեր սրահը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս շաբաթ ժամը 16ին, Ազգ. Տան մէջ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի առտու ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, 7 Պուլվառ տ'Աթէն։ Օրակարգ.— Ա) Զեկուցում պատգ. ժողովի։ Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Գ) Ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն, մասնաւորապէս Պոմոնի անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի վերջին ժողովին։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ՕՐԸ
ՀՈԿՏ. 22ԻՆ

ԾԱԽՈՒ Է ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն Լուի մէջ Տիկին Եօթնեղբայրեանի օդասուն ագարակը, հայկական հանդէսներու վայրը։ Ունի երկու հեկտար եւ ութ հարիւր քառ. մեթր, երկու յարկով տուն մը քըսան սենեակներով։ Զբօսափոխութեան ամէն յարմարութիւն ունի, շատ նպաստաւոր գին։ Դիմել հետեւեալ հասցէին.—
Campagne Caillol, Traverse Chevalier
St. Loup, Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պոնեթըրի – Լէնժըրի հաստատութեան մը համար երիտասարդ տղայ մը, ընդունակ՝ մակազինիէի գործին։
Դիմել Պ. Միւթէվէլլիեանի,
Paris-Californie 58, Rue de Cléry, Paris

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր․, վեցամս․ 1600
Արտասահման տարեկ․ 3500 ֆր․ կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 16 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7777 31e ANNEE | Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3188

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԷԿ ՀԱՆԳՈՅՑԷՆ ՄԻՒՍԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը չորս օր տքնեցաւ Մոսկուայի մէջ, բազմանդամ պատուիրակութեան մը հետ, առանց սպասած արդիւնքը ձեռք բերելու.

Արդէն չատ լաւատես չէր, երբ ճամբայ կ'ելլէր, ամիսներով խորհրդածելէ եւ խորհրդակցելէ ետք ։

Բայց կ'ուզէր անկարելին փորձել, ընդունելով անցեալ յունիսին ստացած հրաւէրը ։

Իր պատուիրակութեան կողմէն իսկ — աւելի քան հարիւր անդամ — կ'ապացուցանէր թէ գիտէ որ լեռնակուտակ դժուարութիւններ կան իր առջեւ ։

Իր գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլար ապահովել Գերմանիոյ երկու մասերուն միացումը, եւ Ռուսաստան մնացած գերիներուն արձակումը ։

Խ․ Միութեան վարիչները, որոնք մասնաւոր բանաձեւ մը ունին միացման հարցի մասին, վարպետօրէն մէկդի դրին զայն, պահանջելով անմիջապէս վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները։

Գերիներու խօսքն անգամ լսել չուզեցին առաջին առթիւ, բայց ի վերջոյ խոստացան արձակել ժամանակի ընթացքին ։

Իրենց հասկացողութեամբ, գերման գերիներ չկան Խ․ Միութեան մէջ, այլ կան «պատերազմի ոճրագործներ» որոնց « ներում պիտի չնորհեն »։

Չորս օրուան բանակցութիւնները խզուելու վրայ էին, երբ կարելի եղաւ միջին բանաձեւ մը գտնել, նամակներ փոխանակելով երկու վարչապետներուն միջեւ ։

Այդ համաձայնութեամբ, Խ․ Միութիւնը կը հասնէր իր գլխաւոր նպատակին, — դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել եւ դեսպաններ փոխանակել ։

Գերման վարչապետը համակերպեցաւ, պայմանաւ որ խորհրդարանը վաւերացնէ։

Միեւնոյն ատեն երկրորդ նամակ մը յանձնեց, որով հետեւեալ վերապահումները կը յայտնէ․—

1․ Դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը չի նշանակեր ճանաչում ներկայ հողային կացութեան ։ Գերմանիոյ սահմաններուն վերջնական ճշդումը պէտք է վերապահել հաշտութեան դաշնագրին ։

2․ Յարաբերութեանց հաստատումը չի խախտեր գերման դաշնակցային հանրապետութեան իրաւունքը՝ ներկայացնելու գերման ժողովուրդը միջազգային յարաբերութեանց մէջ եւ պաշտպանելու այն գերման հողերը որոնք այժմ անջատուած են գերմանական դերիշխանութենէն ։

Այս երկու վերապահումներով, արեւմտեան Գերմանիոյ ծերունի վարչապետը կը յուսայ պահել իր գործելու ազատութիւնը ։

Ապահովելով դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը, Խ․ Միութիւնը ճամբան հարթած կ'ըլլայ, արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ ալ կուսակցական աշխատանքներ կատարելու համար ։

Միեւնոյն ատեն կը զօրացնէ իր դիրքը արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, որ արբանեակ պետութեան մը վերածուած է ։

Եւ վերջապէս նոր զէնք մը կ'ունենայ, աւելի բարձր խօսելու համար ժընեւի յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ, ուր նորէն պիտի յուզուի Գերմանիոյ միացման խնդիրը ։

Ուշագրաւ է որ Տոքթ․ Ատընաուըրի վերադարձէն անմիջապէս ետք, Մոսկուա կը հրաւիրուի արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը, մասնաւոր պատուիրակութեան մը հետ ։

Խ․ Միութիւնը, որ միշտ հետեւողական է իր ռազմախաղերուն մէջ, անշուշտ պիտի փորձէ գործակցութիւն մը հաստատել երկու Գերմանիաներու կառավարութեանց միջեւ, որպէսզի միացումը գլուխ հանեն առանց արեւմտեան պետութեանց միջամտութեան ։ Շ․

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ԿՆՃԻՌԸ

●

ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր ԾԱԳԱԾ ԵՆ

Նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրած էր երէկ, վերջնապէս վաւերացնելու համար կառավարութեան յայտարարութիւնը Ֆանքեւմարոքեան յարաբերութեանց մասին։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր դժուարութիւններ ծագած ըլլալով, յետաձգուած է հանրապետութեան նախագահին նամակին յանձնումը։ Ինչպէս յայտնի է, այդ նամակով նախագահը կը թելադրէ Սուլթան Արաֆայի քաշուիլ գահէն եւ Թանճէր հաստատուիլ։ Կ'ըսուի թէ դահլիճին աջակողմեան անդամները համաձայն չեն աճապարելու։ Մասնաւորապէս ազգ. պաշտպանութեան նախարարը՝ զօր. Քէօնիկ եւ արտաքին գործերու նախարարը՝ Պ․ Փինէ տարբեր տեսակէտներ ունին Մարոքի բարենորոգումներու մասին։ Այս առթիւ զանազան լուրեր հրատարակած ըլլալով, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որպէսզի թերթերը յարգեն գաղտնապահութիւնը ։

Կը հաստատուի թէ դժուարութիւններ ծագած են արքունի խորհուրդի կազմութեան առթիւ։ Աքսորական Սուլթանը յարմար չի տեսներ քանի մը թեկնածուներ։ Նախարարական մասնախումբին մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ որ արքունի խորհուրդին անդամներէն մէկը ազգայնական ըլլայ, մէկը՝ աւանդապահ, միւսը չէզոք ։

Գալով առժամեայ կառավարութեան որ պիտի բանակցի Ֆրանսայի հետ, համաձայնած են որ վարչապետ նշանակուի Պեն Սլիման։ Կարգ մը դժուարութիւններ հարթելէ վերջ, կառավարութիւնը պիտի հրատարակէ իր յայտարարութիւնը, ճշդելով իր դիրքը։ Ծրագրուած բարենորոգումները պիտի գործադրուին միաժամանակ, երբ Սուլթան Արաֆա հեռացած ըլլայ մայրաքաղաքէն ։

Կառավարութիւնը երկար խորհրդակցութիւններ կատարած է նաեւ Մարոքի Ֆրանսացիներու մասին, անոնց պահանջները յարմարցնելու համար նոր կարգուսարքին ։ Այս վերջինները ջղագրգռութեան մատնուած են եւ փոքր ցոյց մը կատարեցին առջի օր ։

× Ալժերիայէն կը հեռագրեն թէ 120 հազար զինուորներ կը գործեն ըմբոստներուն դէմ, լեռնային շրջաններուն մէջ. Այս բանակին մէջ կը գտնուին ամէն տեսակ զինուորներ, սպառազինուած՝ արդիական զէնքերով ։

Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, Ալժերիոյ համայնավարները սերտ կապեր ունէին ըմբոստներուն հետ ։

× Ֆրանսայի մէջ ձերբակալուած եւ Ալժերիա փոխադրուած 300 բնիկներէն հարիւրը պիտի դատուին այն ամբաստանութեամբ թէ դաւած են երկրին ապահովութեան դէմ ։

▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՊՈԼՍՈՅ դրամական միջազգային համաժողովին մէջ Անգլիոյ ելմտական նախարարը բացարձակապէս հերքեց սթերլինի արժեզրկման մասին չրջած զրոյցները ։

ՍՈՒՐԻՈՅ նոր դահլիճը կազմուեցաւ վարչապետութեամբ Սայիտ Կազիի որ պիտի վարէ նաեւ արտաքին գործերը ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահին հետ մասնաւոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Մ․ Նահանգներու չրջուն դեսպանը, Մըրֆի, թէ անոր վերջնական դիրքը հասկնալու եւ թէ նոր վարկեր բանալու համար ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ դահլիճը հրաժարեցաւ ։

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

●

« ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ » …

Պոլսական թերթ մը կը գրէ, նկարագրելով Սեպտ․ 6ի ցոյցերուն ծագումը —

« … *Բոլոր յունական խանութները խորտակուեցան։ Աւելի վերջ ցուցարարները խանդավառուելով միւս փոքրամասնութեանց խանութներն ալ քանդեցին*» ։

Կը կարծեմ թէ այս մէկ հատիկ բառը, *խանդավառուելով*, կը բացատրէ ամէն բան ։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, «*ժափոնէ* թեւերով օրիորդներ եւ կիներ ալ կը մասնակցէին ցոյցերուն »։

Անշուշտ մղուելով նոյն « *խանդավառութենէն*»։

Արդարեւ, որեւէ ներքին կամ արտաքին պատրուակ բաւական է, խուժանին ախորժակները գրգռելու համար փոքրամասնութեանց դէմ։ Ի հարկին դանակ ալ սրելով ։

Բոլոր պարագաներուն մէջ, ոչ - իսլամ փոքրամասնութիւնները կը դառնան պատրաստ որս։ Նշանակէտ կամ քաւութեան նոխազ ։

Մոլեգնած ամբոխը երբեմն կը սխալի եւ օտարազգիներու ալ կը դպչի։

Անշուշտ այդ էր պատճառը որ, 1909ին կիլիկեան ջարդին ատեն, ներքին գործերու նախարարը, Հաճի Ատիլ պէյ, մասնաւոր հեռագիր մը կ'ուղղէր Ատանա, որպէսզի օտարազգիներուն չդպչին ։

Ամբոխը անմիջապէս կը հասկնար հրամանին իմաստը, սանձակոտոր կատաղութեամբ յարձակելով անտէր Հայերուն վրայ ։

«Կը խանդավառուէր» եւ անխնայ կը ջարդէր, կը հրկիզէր, կը թալանէր, մոխիրի վրայ նստեցնելով զոհերը ։

Եթէ պատահէր որ դատ մըն ալ սարքէին, ամէնէն առաջ զոհեր կը գտնէին, կախաղան բարձրացնելու համար։

Այժմ անողոք փորձի մը ենթարկուած է հանրապետական Թուրքիոյ Դեմոկրատ կառավարութիւնը ։

Պիտի կրնա՞յ ազդու, անմոռանալի դաս մը տալ Սեպտ․ 6ի խռովութեանց կազմակերպիչներուն եւ մեղսակիցներուն, թէ այնպիսի ճամբայ մը պիտի բռնէ որ «խանդավառութիւնը» վերսկսի պարբերաբար, միշտ ահուսարսափի տակ պահելով ոչ - իսլամ փոքրամասնութիւնները։

Իր խոստացած հատուցումները, եթէ վճարուին իսկ, չեն կրնար դարմանել գործուած աւերը։ Ոչ ալ կը փրկեն նոր Թուրքիոյ վարկը ։

Բուն հատուցումը այն է որ խուժանը եւ խուժանավարները համոզուին թէ միանգամ ընդ միշտ փակուած է կոտրելթափելով, ջարդելով, թալանելով «խանդավառուելու »շրջանը ։

Եւ կը համոզուին, երբ խեղդկապին շուքը երեւայ իրենց գլխուն վերեւ ։

Թերեւս այն ատեն իսկապէս նոր շրջան մը բացուած կ'ըլլայ Թուրքիոյ համար ։

ՎԱՀԷ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆ ԱԼ ՄՈՍԿՈՒԱ ՀՐԱՒԻՐՈՒԵՑԱՒ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին մեկնումէն 12 ժամ ետքը, Խ․ Միութիւնը յայտարարեց թէ ուրբաթ օր (այսօր) Մոսկուա պիտի հասնի արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը, Կրոթվոլ, քննելու համար «կարգ մը խնդիրներ» ինչպէս եւ չարունակելու համար այն բանակցութիւնները որ սկսած էին Պերլինի մէջ, երբ հոն կը գտնուէին մառեչալ Բուլկանին եւ Պ․ Խրուշչեւ։ Կրոթվոլի պիտի ընկերանան արտաքին գործերու նախարարը, փոխ - վարչապետը եւ ուրիշներ ։

Այս այցելութիւնը մեծ զարմանք պատճառեց արեւմտեան շրջանակներու մէջ, որոնք հաւանական կը գտնէին զայն, բայց ոչ այնքան շուտ։ Կը կարծուի թէ Խ․ Միութիւնը, այս հրաւէրով երկու նպատակներ կը հետապնդէ․— 1․ Անգամ մը եւս հաւաստել արեւելեան Գերմանիոյ բոլչեւիկեան իշխանութեան թէ չեն դաւաճաներ իրեն դէմ, բանակցելով Տոքթ․ Ատընաուըրի հետ․— 2․ Ճնշում բանեցնել Տոքթ․ Ատընաուըրի վրայ, որպէսզի բանակցի արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութեան հետ ։

Իրագէկներու կարծիքով, Խ․ Միութիւնը կ'ուզէ որ արեւելեան Գերմանիան ալ մասնակցի գերիներու արձակման կարգադրութեանց ։

«ԳԵՐԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ »

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը Պոն վերադառնալով, ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ ։ Երբ կը պատրաստուէր խօսելու Քէօլնի օդակայանին մէջ, ծեր կին մը մօտենալով քանի մը անգամ համբուրեց ձեռքերը։ Գերիներու երկու զաւակներ ալ ծաղկեփունջ մը մատուցին ։ Վարչապետը պարզեց իր այցելութեան արդիւնքը, կարճ բանախօսութեամբ մը ․

— « Դիւրին չեղաւ խորհրդաժողովը ։ Աւելի վերջը առիթ պիտի ունենանք խօսելու քաղաքական խնդիրներու մասին։ Առ այժմ, քանի որ ձեզմէ չատեր գերի ազգականներ ունին Խ․ Միութեան մէջ, թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ խորհրդային կառավարութեան վարչապետը երէկ ըսաւ ինծի թէ գերիներու արձակման համար միջոցներ ձեռք պիտի առնուին նոյն իսկ իմ վերադարձէս առաջ։ Վստահ եմ թէ խոստումը պիտի յարգէ։ Ցետոյ յայտարարեց թէ եթէ ուրիշ գերման կալանաւորներ կան, ռազմագերիներէն զատ, պէտք է ապացուցանենք, որպէսզի փնտռուին ։ Գերիներուն համար եղած յանձնառութիւնը անոնց ալ կը վերաբերի ։ Ուրեմն կրնանք յուսալ թէ գերիները շուտով պիտի վերադառնան եւ թէ միւսներն ալ իրենց հայրենիքը պիտի վերադառնան

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

Փարիզի եկեղեցւոյ ներկայացուցչական ժողովը գումարուեցաւ Չորեքշաբթի գիշեր, խորհրդարանին մէջ, նախագահութեամբ կաթող․ պատուիրակ Սերովբէ Ծ․ վրդ․ Մանուկեանի ։

Օրակարգին համաձայն, կատարուեցաւ նախ դիւանի ընտրութիւնը։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան․ — Պ․ Վահէ Ֆրէնկեան Ա․ նախագահ, Պ․ Բարսեղ Տամլամեան Բ․ նախագահ, Պ․ Յովհ․ Պօղոսեան Ա․ ատենադպիր, Պ․ Արամ Տարօնեան Բ․ ատենադպիր։

Օրակարգի առաջին նիւթն էր ընտրել Փարիզի երկու պատգամաւորները կաթող․ ընտրութեան համար։ Առաջարկուեցաւ Պ․ Յ․ Տէր Ցակոբեանը ընտրել։ Բայց այս վերջինը առողջական պատճառներով մերժեց։Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան Պ․ Օննիկ Պօյաճեան եւ Պ․ Գէորգ Պաքըրճեան, որոնք յանձն առին անձամբ վճարել երթեւեկի բոլոր ծախքերը ։

Որոշուեցաւ Բ․ ժողովը գումարել յառաջիկայ երկուշաբթի, ժամը 5ին լուծելու համար օրակարգի միւս հարցերը, մանաւանդ կազմելու համար նոր վարչութիւնը ։

× Նոյն նիստին մէջ ընտրուեցան ներկայացուցչական ժողովին երեք եկեղեցական անդամները,— Թովմաս քահանայ Մինասեան, Ազդէ քահանայ Փայլակեան եւ Եսայի քահանայ Ալթունեան ։

ԷՋ ՄԸ ՔԱՋԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

(ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շրջանի աշխարհագրական դիրքի մասին մի փոքր խորհրդակցելուց յետոյ, ճանապարհ ընկանք եւ հասանք Շատախից ժամուկէս հեռաւորութեան վրայ Սըւաոիկ հայկական գիւղը, որ նոյնպէս դիմադրում էր։ Ու գիշերը, մեր պահակախմբերը տեղաւորելուց յետոյ, աշխատեցանք կապ հաստատել Շատախի հետ։

Ու ահա այնտեղ, գիշերուան ուշ ժամին, պահակների առաջնորդութեամբ իմ սենեակից ներս մտաւ մեր սիրելի Տիգրանը, որ Շատախի 45 օրուան դիմադրութիւնը կազմակերպած մեծագոյն դէմքերից մէկն էր։ Նրան հետ դրեթէ միաժամանակ պահակները բերեցին նաեւ Սահակ Տէր Թովմասեանը։ Մեր երկու ընկերներն էլ, իրարից տարբեր ճանապարհներով դուրս էին եկել Շատախից եւ մօտենալով մեր ռազմադծերին, ընդունուել էին պահակների կողմից։

Նոյն գիշերը եւ յաջորդ առաւօտեան, Կէօրան Դաշտում մեր իջեցուցած ծանր հարուածների ճնշման ներքեւ, խելայեղ փախուստի դիմեց Շատախը շրջապատող Թրքական բանակը։

Մայիսի 11ի առաւօտեան արդէն մտել էինք Շատախի Թաղից ներս, մեզ հետ ունենալով Բեսան դաշտի պաշտպան Լեւոն Շաղոյեանը, Տիգրանը եւ Սահակը։

Բնաւ չեմ կարող մոռանալ ազատուած ժողովուրդի խելայեղ պոռթկումը, ուրախութեան եւ ողբի խառն աղաղակներով, մանաւանդ որ շրջակայքի կոտորածներից ազատուած բեկորներն էլ լցուել էին Շատախ։ Անզուսպ հրճուանքով փաթաթուում, համբուրում էին զինուորները, մէկ էլ տեսնես՝ վերյիշում էին իրենց զոհերը կոտորածներում եւ մազերը քաշելով աղաղակում էին եւ լալիս ...

Այստեղ չեմ ուզում տալ սիրելի Տիգրանի գործունէութեան ամբողջ պատկերը, — ինք արդէն գրած ունի բաւական էջեր այդ ուղղութեամբ, — բայց կ՚ուզէի ներկայացնել մի քանի բնորոշ դրուագներ այդ գործունէութիւնից։

1918ի մայիսեան կռիւների շրջանին, Տիգրան, իմ կարգադրութեամբ, հաւաքուածել էր Սուրմալուի գաւառում, Արաքի կամուրջին մօտիկ Դիգախ գիւղը, որը բաղկացած էր 3 – 400 թաթարական տներից եւ կարող էր մեծ փորձանք դառնալ Թրքական յարձակման ժամանակ, կտրելով այդ կամուրջը։ Այնուհետեւ Տիգրան իր կամաւորներով բռնել էր Վեդիբասարի դիրքերը, Ղամարլուի ուղղութեամբ։ Այնտեղ, փոքր յարձակումներով թաթարական գիւղերի վրայ եւ շնորհիւ իր մեծ աչալրջութեան, Տիգրանին յաջողուեց կապել թաթարական ուժերը իրենց վայրերում եւ անկարելի դարձրեց նրանց շարժումները, ի նպաստ Թրքական ուժերին, մայիսեան կռիւների ընթացքին։

Անկախութեան հռչակումից յետոյ, 1919 թուականին, իմ առաջարկով եւ Հայկական բանակի ընդհանուր հրամանատարի համաձայնութեամբ, Տիգրանին յանձնուեց բանակի 8րդ գունդը, ուր հաւաքուեցին նաեւ Թրքական բանակից փրկուած հայ սպաները։ Նա իր գունդի հետ տեղաւորուեց իմ հրամանատարութեան տակ Իգդիրի շրջանը, ուր կար նաեւ գնդ. Խուդաբաշեանի 9րդ գունդը։

Սուրմալուից քշուած Թուրքեր, Քրդեր, Թուրք սպաներ եւ զինուորներ, ամբողջ ժամանակ յարձակումներ էին գործում Սուրմալուի գաւառում, ստեղծելով անհանդարտ վիճակ։ 1919ի Յունիսին ես գնացել էի գունդերի քննութեան, երբ մի գիշեր, շրջանի քրդութիւնը, Թուրք սպաներով զօրացած, յարձակում գործեց Իգդիրի վրայ։ Նրանց յաջողուել էր յետ շպրտել մեր պահակները։ Տիգրանը գտնըւում էր Իգդիրի ձախ թեւում, Մալաքլու գիւղում։ Հեծելազօրքի գնդապետ Կոււո Թարխանեանը բռնել էր Իգդիրի աջ թեւը՝ Հախվերիս գիւղում։ Կեդրոնում ունէինք գնդապետ Խուդաբաշեանի մի գումարտակը։ Այս երեքի համակարգուած հակայարձակողականով, Քրդերից ու նրանց ընկերացող Թուրք սպաներից եւ զինուորներից 3 – 400 դիակներ փռուեցին գետին եւ մնացորդները դիմեցին լեղապատառ փախուստի։

Այս դէպքերից յետոյ, Տիգրանը իր գունդով անցաւ Սեպուհի գունդը, մնալով դարձեալ Իգդիրի շրջանում։

1920ի մայիսեան համայնավար ապստամբութեան օրերին, երբ ես անցել էի Ղարաբաղ, ապստամբ ուժերը հարուածող եւ զսպող կռիւը, բառի իսկական մտքով, եղաւ գնդապետ Բաղդասարեանի 8րդ գունդը։

Հայաստան երբեք հանգիստ չմնաց իր անկախութեան օրերին։ Ամբողջ այդ ժամանակաշրջանում եւ մինչեւ վերջնական փլուզումը, ուր որ փնտռէք, դուք պիտի գտնէք Տիգրանի գործունէութեան դըրուագներն ու կատարած դերը։

Հայաստանից դուրս եւս, նա, հետագայում, կատարեց զոհաբերութիւն պահանջող կարեւոր աշխատանքներ, որոնց մասին խօսիլը սակայն նկատում եմ վաղաժամ։

Ինչո՞ւմն էր Տիգրանի արժէքը։

Իբրեւ Դաշնակցական մարտիկ Տիգրանի համար չկային արգելքներ, չկար պատնէշ եւ տարածութիւն. սա գնում էր հոն, ուր պահանջում էին ազգային եւ կուսակցական շահերը եւ մշտապէս պատրաստ նետւում էր աշխատանքի դաշտը։

Իբրեւ զինուորական՝ պարտաճանաչ էր նա, վճռական եւ չրջահայեաց, բոլէների արժէքը ըմբռնող մարդ եւ ամէն ինչ կը զոհէր իր ստանձնած գործի յաջողութեան համար։

Հակառակ աստիճանաւոր զինուորականի իր հանգամանքին, նա ընկեր էր թէ իր սպաներին եւ թէ իր զինուորներին։ Սիրուած էր բոլորից եւ սիրում էր բոլորին։

Տիգրանը, իբրեւ հայ ժողովուրդի զաւակ, իբրեւ հայ բանակի սպայ եւ իբրեւ Դաշնակցական ռազմիկ պատկանում էր չարքին մեր այն ընկերների, որոնց կամքը երբեք չէր թուլանում եւ չէր խախտում նրանց հաւատքը, մինչեւ անգամ ամենադժուարին պայմաններում ինչքան էլ մեծ լինէր մահուան վտանգը։ Այդ տեսակէտով, վերջիններից մէկն էր նա մեր այն հին ու արժէքաւոր ընկերներից, որոնց համրանքը այնպէս նօսրացած է այսօր։

Ինչպէս տարիների ընթացքում ողբացել եմ վաղաժամ կորուստը մեր բազմաթիւ թանկագին ընկերների, այսօր էլ միեւնոյն կսկիծով ողբում եմ անժամանակ կորուստը իմ պատուական զէնքի ընկերոջ, որ Տիգրանը եղաւ, մեր կեանքի եւ պատմութեան ամէնէն ճակատագրական ժամանակաշրջաններում։

ԴՐՕ

ԵՐԶՆԿԱՆ՝ 1910ԻՆ

(Դպրոց, թատրոն եւ յատուկ թերթ)

●

Թղթակից մը, որ Մ. Մ. կը ստորագրէ՝ հետեւեալ թղթակցութիւնը գրած է Կարնոյ «Յառաջ»ին, տալով ամփոփ նըկարագրական մը Երզնկայի մասին. —

«Կարնոյ բարձրաւանդակին հարաւ-արեւմտեան կողմը կը գրաւէ Երզնկայի ծառաշատ դաշտը, հին Եկեղեաց գաւառը, իր բազմաթիւ եւ հոյակապ գիւղերով եւ կանաչազարդ լեռներով։ Երզնկա քաղաքը կը հանդչի Եփրատի ափէն կէս ժամ հեռու դէպի արեւմտ. կողմը։ Քաղաքին հայաբնակ մասը ունի գլխաւորապէս չորս թաղ, որոնց իւրաքանչիւրը ունի իր յատուկ դպրոցն ու եկեղեցին առանձին հոգաբարձութիւններով եւ թաղ. խորհուրդներով։ Իւրաքանչիւր դպրոց երկու անունով կը յորջորջուի — եկեղեցիի եւ բուն վարժարանի անունով, ինչպէս՝ Ս. Երրորդութեան կամ կեդրոնական դըպրոց, Ս. Նշան կամ Եզնիկեան, Ս. Սարգիս – Արամեան վարժարան, այս վերջին երկուքը իրենց պիւտճէի նուազութեան պատճառով երկու տարիէ ի վեր միացած են Եզնիկեան անունով։ Իսկ չորրորդը՝ աղջկանց — Քրիստինեան վարժարանն է ուր կը յաճախեն քաղաքի բոլոր դասակարգերէն ալ աղջիկներ։ Կայ եւ Ս. Փրրկիչ կամ Նարեկեան անունով վարժարան մը, որ այժմ պարապ է... Երզնկայի փոքրաթիւ երիտասարդութեան անընկճելի եռանդն է, որ ինչպէս ամէն տեղ՝ նոյնպէս հոս ալ կը վարէ հասարակական գործերը իր համեստ ուժի ներածին չափ։ Սահմանադրութեան խանդավառ օրերուն կազմուած է Թատերասիրաց Միութիւնը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ եւ անոր կողքին ծլած է Եկեղեցասիրաց Միութիւնը, աւելի չափահաս ծերերու նախաձեռնութեամբ եւ ի վերջոյ այդ երկուքին միաւորումովը յառաջ եկած է խառնուրդ մը — «Եկեղեաց – Թատերասէր – Միութիւն» անունով, որ իր մէջ կը համախմբէ ամբողջ երիտասարդութիւնը։ Միութիւնը ունի իր յատուկ թատրոնը։ Ընթերցարանը՝ բաւական ճոխ գրադարանով եւ լսարանով։ ... Քիչ ժամանակէն կը յուսանք որ կը դիւրանայ այն գեղեցիկ գաղափարի իրականացումը, որուն մասին շատ կը խորհին վարիչ մարմնոյ անդամները — թատրոնի առանձնայատուկ շէնքի կառուցումը։ ... Խումբ մը երիտասարդներ, ժողովրդական դասի հուրով վառուած, համախմբուած են «Արօր ամսաթերթի շուրջը, գաղափարներ կ՚երկնեն, միջոցներ կը խորհին՝ յօգուտ բազմաչարչար հայ ժողովրդին։ «Արօր»ը շարունակական կերպով լոյս կը տեսնէ ամսէ ամիս բաւական ճոխ բովանդակութեամբ, բաւական թուով ընթերցողներ ալ ունի եւ իր ծախքերը կը լեցնեն բաժնեգիններէ եւ նուէրներէ կազմուած հասոյթները։

Յ. Գ. — Յայտնի երաժշտագէտ Պ. Սիւնի, որ ամիսէ մը ի վեր տեղս կը գտնուէր եւ յատկապէս եկած էր քոնսէրթներ տալու՝ Կարին ուղեւորեցաւ» (Յառաջ, Կարին, 1910 թ. 80)։

Հ. Ե. Պ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

●

Հիւս. Ափրիկէի 500.000 Հրեաներուն վիճակը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Իսրայէլի կառավարութեան։

Անոնց ներգաղթի հարցը լրջօրէն կը զբաղեցնէ ժողովուրդին բոլոր խաւերը։ Սիոնական Գործօն Կոմիտէն որ տարեկան նստաշրջանը գումարեց Երուսաղէմի մէջ, պաղատագին կոչեր կը ստանար, որպէսզի ապահովէ «Փրկութիւն»ը հիւսիսային Ափրիկէի Հրեաներուն։

Սկզբունքով ոչ ոք կը մտածէր մերժել այդ կոչերը, վասնզի Իսրայէլի Պետութեան գլխաւոր նպատակն է իբրեւ ապաստան ծառայել բոլոր այն Հրեաներուն, որոնք վտանգուած են, ինչպէս դիտել կու տայ «Լը Մոնտ»ի թղթակիցը։

Սակայն այսպիսի հսկայական գործողութեան մը իրականացումը մեծ ճիգ կը պահանջէ։ Հիւս. Ափրիկէ ապրող 500.000 Հրեաներուն առ նուազն 150.000ը, այ –

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Յաճախ իրարու հետ իմ մասիս հայերէն կը խօսէին առանց գիտնալու որ կը հասկնայի իրենց ըսածները։ «Խաչ վկայ՝ էս տղուն ճակատը միւռոն քսուած է», կը պնդէր Կուլփոնեան ամէն առիթով։ «Եկէք օր մը ձեւի բերենք, լռցնենք՝ նայինք կտրուա՞ծ է, կը բանաձեւէր Զարման քուրուկը։ Դեռ ուրիշներ զանազան ձեւերով իրենց կասկածն ու հիացումը կը յայտնէին։ Ես մտիկ կ՚ընէի, եւ ինքնութիւնս չմատնելու համար կ՚ըսէի — «Ինչ նորէն սկսանք հայհոյել քրդու լաճին» ու կը ծիծաղէի։

Նորէն գարուն էր։

Ձիւնը հալեր, ճամբաները մաքրուեր էին։ Սար ու անտառ, դաշտ ու պուրակ ծաղկեր էին։ Արեւը իր կենսատու շողքը փռած էր ամէն դի։ Օդին մէջ մասնաւոր զուարթութիւն մը կը տիրէր։ Բայց այդ օրը չգիտես ինչո՞ւ իմ ներսս պատած էր ամպ ու մառախուղ։

Ի՞նչն էր որ կը չարչարէր զիս, ես ալ չէի գիտեր։ Ժամանակը որքան կը յառաջանար, օրերն ու ամիսները որքան կը թաւալէին սիրտս կը խռովէր։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս գաղտնի քողարկուած քարշ պիտի տայի օրերս։ Հայ էի, մե՞ղք էր Հայ ըլլալը ...։

Հակառակ խոստումիս եւ թափած ճիգերուս, չէի կրնար զսպել երիտասարդի զգացումներս։ Քանի, քանի անգամներ, Աստղիկը, հայրը, խօսեր, խրատեր էին որ զգոյշ ըլլայի, բայց անօգուտ։

Նախանձ մը սկսած էր կրծոտել սիրտս, գիշեր ցերեկ։

Կը սիրէի՞ Աստղիկը... Անտարակոյս։ Բովանդակ զգացումներովս։ Բայց ինչպի՞սի՞ սէր մըն էր։ Նեղութեան, թշուառութեան, հալածանքի ու մէկ զրկանքներու մէջ՝ ես այլ սիրոյ մասին մտածելն իսկ մեղք ու ամօթ կը համարէի։ Իմ զգացածս մաքուր, եղբայրական էր։ Գոնէ այդ պայմաններուն տակ։

Միթէ եղբայրական սէրը արինոտ պարտադրանքներ չունի՞ր։ Այժմ, այս պայմաններու տակ, ալ հարազատի հարց մնա՞ց։ Բոլորիս հարազատները կոտորուեցան, չքացան, մնացած էինք սակաւաթիւ համրանքներ միայն, եւ ամէնքս, հարազատներ էինք իրարու։ Ահա իմ ըմբռնումս, — սիրոյ ըմբռնումս, — Աստղիկին եւ մնացեալներու մասին։ Եւ ատկէ կը բխէին նախանձիս շարժառիթները։

Վաթոունը անց ծերուկ մը Աստղիկին պէս երիտասարդ կնոջ մը հետ՝ ան ալ բռնութեամբ։ Կարելի՞ էր հանդուրժել։

Քսան տարեկան երիտասարդ էի։ Տառապանքը զօրացուցեր էր կամքս եւ մըկաններս։ Վախը գոյութիւն չունէր ինծի համար։ Ու եթէ Աստղիկը, կամ հայրը փորձէին համար ինծի ըսէին — «Վանիկ, մաքրէ այդ հրէշը», կ՚ընէի, առանց հետեւանքներուն մասին մտածելու։

Ամէն անգամ որ, կոյր բարեկամիս անշուք խուցին մէջ, այս ուղղութեամբ խօսք կ՚ընէի, ան, խորհրդաւոր կերպով գլուխը կը շարժէր, տրտմօրէն կ՚օրօրէր իրանը ու կամացուկ կը յարէր. — Ախ, տղաս, կաթիլ մը ջուր ովկիանոսէն, ի՞նչ օգուտ ...։

— Հայրիկ, ըսի, օր մը, գարուն է ճամբաները բաց են, օրերը տաքցան, եկուր Աստղիկը եւ Սիսէն առնենք փախչինք։

— «Ախ տղաս, փախչինք, երթանք, ո՞ւր։ Ո՞ր ազատ երկիրը։ Օ՜, այս ձեզի համար, անշուշտ, հարկաւ։ Դուք դեռ երիտասարդ էք։ Տեսնելու, ապրելու, կեանքը վայելելու պէտք ունիք, իսկ ե՞ս։ Իմ գիրս գրուած՝ տետրակս փակուած է։

«Թէեւ Աստուծոյ լոյսէն զրկուած եմ, բայց այս տեղերուն մէջ կարծես թէ կը տեսնեմ։ Կրնամ քայլերս նետել անվախ, համարձակ։ Ծանօթ եմ բոլոր անցքերուն ու ճամբաներուն։ Յետոյ, կայ նաեւ հոգեկան կապը։ Ոչ մէկ վայր, ոչ մէկ ազատ տեղ կամ երկիր, պիտի չկրնան գոհացնել մեր հայրենաբաղձ հոգիները։ Հողը՝ ուր մարդ էակը կը ծնի ու կը սնանի, եւ որուն խառնուած են իր նախորդներուն արիւնը, արցունքը ու քրտինքը ու անոնցմով սրբացած, ոչ մէկ բանով կարելի է փոխարինել։ Հայրենիքը որուն մասին բազմաթիւ սերունդներ երգեր, երազեր, ու զոհեր են, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մարդուս ծնունդ տուող «հող օրօրոցը։» Այս է իմ ըմբռնումս հայրենիքի եւ ազատութեան մասին։

«Ինչեր, ինչ արժէքներ կորսնցուցինք երբ մեր ոտքերը մայր հողէն դուրս երկարեցան։ Այդ մասին պատմաբանները գրած են, դարձեալ պիտի գրեն։ Դուք երիտասարդներդ կը կարդաք եւ կ՚իմանաք ...

Ահա, այսպէս, կոյր բարեկամիս հետ դուրսը, Աստղիկին եւ Սիսէին հետ ներսը, օրերս կ՚անցնէին, երբ դիպուածով մը նոր եւ սիրելի դէմք մը եկաւ աւելցնել մեր թիւը, դէմք մը՝ որ յետագային պիտի դառնար մեր առաջնորդը։

⁂

Քանի մը օր անընդհատ անձրեւ տեղաց. յետոյ երկինքը դարձեալ պայծառացաւ։ Ամէն անգամ որ այդ ձեւով անձրեւ տեղար, անոր դադարէն վերջ քաղաքին բնակչութեան մեծ մասը տանիքները կը թափէին, լողելու, եւ ցուիքները թակելու համար։

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

ալնքն փոքր մեկուսացած համայնքներու անդամները, փրկութիւն կը սպասեն, մեծամասնութեամբ ցրուած ըլլալով խլամական բազմութեանց մէջ։

Հետեւաբար, միայն փոխադրութեան ծախքը չէ դժուարութիւնը, այլ այս 150 հազարին ապրուստը ապահովելու խնդիրըն է որ կը զբաղեցնէ Իսրայէլը։ Պէտք է հաստատել նոր գաղթակայաններ, որոնք այնքան սուղի նստան եւ հոգեբանօրէն չարիք հասցուցին։ Գաղթակայաններու համար լայն տարածութիւնները չեն պակսիր, ոչ Գալիլիոյ, ոչ ալ Նեկեպի մէջ, բայց՝ պէտք է հոգալ այս գաղթականներուն անմիջական պէտքերը։ Առայժմ Իսրայէլի Պետութիւնը եւ համաշխարհային սիոնական շարժումը ի վիճակի չեն իրականացնելու այս գործը։

Այսպէս կ'արտայայտուին հափաւոր ձգտումներու ներկայացուցիչները։ Հրէական Գործակալութիւնը, որ Սիոնական Կոմիտէի գործադիր մարմինն է, կ'ըսէ թէ պէտք չէ եղերական հանգամանք տալ կացութեան եւ չափազանցել հիւսիսային Ափրիկեցի Հրեաներուն սպառնացող վտանգը։ Երբ անոնք համոզուին թէ մարդկային կեանքեր կը վտանգուին անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։ Յառաջիկայ տարեշրջանին 40.000 գաղթականներ պիտի առնուին, իբրեւ առաջին քայլ։

Ուրիշ հոսանքներ աղմուկ յարուցանելով, կը սպառնան ապօրէն ներգաղթ կազմակերպել, ինչպէս եղաւ Անգլիացիներու փչխանութեան ատեն։ Անոնք որ 40.000ը անբաւարար կը գտնեն, նոյնպէս չեն հաւատար անմիջական վտանգին։ Նախ կայ Ֆրանսացիներուն ներկայութիւնը։ Ցետոյ, Մարոքցի եւ Թունուզցի ազգայնական վարիչները միշտ ալ ապահովութիւն կուտան, թէեւ անակնկալ դէպքեր միշտ կրնան պատահիլ։

Վերջին երեք չորս ամիսներու ընթացքին 40 – 50 հազար մարոքցի Հրեաներ Իսրայէլ մտնել ուզեցին։ Հիւսիս – Ափրիկեցի Իսրայէլցիներ ցոյցեր կը կազմակերպեն, աղաղակելով «Ազատեցէք մեր ընտանիքները եւ ջնջեցէք սեղմումները երբ հասնին մերինները»։

Ներկայիս պատասխանատու մարմիններէն չեն պահանջեր միայն վերջ տալ սեղմումներուն, այլ եւ գործադրել աւելի լայն ծրագիր մը,— «Փրկութեան ներգաղթ»։

Դէպքերու ճնշումին տակ եւ զոհացում տալու համար հանրային կարծիքին, կը սպասուի որ անյապաղ քանի հազար ներս առնուին վտանգուած շրջաններէն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը վերսկսելով իր նոր շրջանը, այս կիրակի ախոյեանական առաջին մրցումը կը կատարէ Աւիս Քլիպի դէմ։

Անշուշտ Իսի լէ Մուլինոյի հայրենակիցները պիտի փութան քաջալերել։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ Հայ Արիները եւ Արենոյշները Օգոստոս 13ին Աթէնք երթալով, արժանացած են սիրալիր ընդունելութեան իրենց Հ. Մ. Ը. Մ.ի եղբայրներուն կողմէ։ Անոնք բնակած են Հայ կաթողիկէներու Ֆիքսի հաստատութեան մէջ, զոր սիրայօժար տրամադրած է Հայր Յ. Խանճեան։ Գարակէօզեան հաստատութեան տնօրէնը եւ տիկինը ճաշի հրաւիրած են զանոնք։ Ճաշ մը սարքած է նաեւ Շրջ. վարչութիւնը, հրաւիրելով 50 հոգի։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ Հայ Օգն. Միութեան 1954–1955ի տեղեկագրին համաձայն իրենց գործունէութեան գլխաւոր առանցքը կազմած է հայեցի դաստիարակութիւնը եւ օգնութիւն՝ չքաւորներուն։ Մասնաճիւղը շարունակած է պահել «Հայկազեան» ազգ. դպրոցը (չորս դասեան), «Տէր Զաքարեան» մանկապարտէզը եւ հայերէնի դասընթացքներ։ Աշակերտներուն թիւն է երեք հարիւր, իսկ ուսուցչական խումբը կը բաղկանայ մէկ աւագ ուսուցիչէ եւ ինը ուսուցիչներէ եւ ուսուցչուհիներէ։ Շարունակած է օգնել Պէյրութի ճեմարանընդրկուած ուսանողին։ Բացի Թաւրիզէն, օգնած է գաւառի դպրոցներուն, Ղարադաղի շրջանին Ուրդութին, Վինան, Նորաշէն Վողան եւ Քաբաղլուխ գիւղերուն, հոգալով աշակերտներու գրենական պիտոյքները եւ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու ռոճիկները։ Զքաւոր հիւանդներուն բժշկական օգնութիւն հասցուցած է։ Դժբախտաբար տարուան կիսուն գոցուած է ՀՕՄի արհեստանոցը, զրկելով զիրենք թէ հասոյթէն եւ թէ կարօտեալներու գործ ճարելու հնարաւորութենէն։ Ունեցած է միայն ձեռագործի բաժին, որով կրցած է հարիւրէ աւելի ձեռագործներ վիճակահանութեան դնել։ Իր բոլոր աշխատանքներուն ծախսերը ճարած է ՀՕՄի կեդր. վարչութեան տարեկան սակէն, Ամերիկայի Իրանահայ Հայր. Միութեան տարեկան օժանդակութենէն, անդամավճարներէն, ՀՕՄի կազմակերպած կրթական ֆոնտի հանգանակութենէն, աշակերտութեան թոշակներէն, համակիրներու նուէրներէն, «Դոկտ. Գօլոս» տան վարձքէն։ Ատրպատականի ՀՕՄը կազմակերպած է իր Օրը եւ արձանագրած է քանի աւելի նոր անդամուհիներ։ Ունեցած է նաեւ Արծուիկներու խումբ։ Ընդհ. տարեկան մուտք ունեցած է 265.608 րէալ, ելք 259.618 րէալ։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ այս տարի գաւառները հովուական այցելութիւն զրկած է Սահակ վրդ. Փափազեանը, որ վերադարձին միասին պիտի բերէ Դպրեվանքին համար 15 – 20 սաներ։ Համախարբերդի Հայր. Միութիւնը այս տարի հարիւր տոլար ղրկած է Պոլսոյ դպրեվանքին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Սիրելի հայրենակիցներ, Համա – Խարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շըրջանի 15րդ Պատգմ. ժողովը որ գումարուեցաւ անցեալ Օգոստոսի 13–14ին Վիէնի մէջ, անգամ մը եւս մեր Միութեան տոկունութեան ու կենսունակութեան անհերքելի ապացոյցը տուաւ։

Երկու օրուան մտքերու ազատ փոխանակումը յանգեցաւ հայրենակցական – հայրենասիրական ուխտի վերանորոգման։

Ժողովի բոլոր աշխատանքները տեղի ունեցան եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ եւ բոլոր տեսակէտներուն ազատ ասպարէզ տրուեցաւ իրենց առաջնութիւնը արժեցնելու, միշտ նկատի ունենալով միութեանս գերագոյն շահերը։

Կեդր. վարչութեան զեկուցումը, որ լաւատես շունչով մը համակուած էր, արժանացաւ բոլոր պատգամաւորներու միաձայն գնահատութեան։ Կեդր. վարչութեան կազմի ամբողջական վերընտրութիւնն իսկ կը վկայէ թէ Միութեան դիրքերը եւ գերագոյն նպատակը անփոփոխ կը մնան։

Վերջերս միջազգային հորիզոնին վրայ երեւցող յոյսի ճառագայթները մեզի իրաւունք կուտան Միութեան նպատակներուն աւելի պինդ կառչելու եւ Հայկ. հայրենիքի ապագան աւելի վարդագոյն տեսնելու։

Համոզուած ենք թէ Խարբերդցիի արժանի գործունէութեան ժամը հնչած է եւ կոչ կ'ուղղենք բոլոր Ֆրանսաբնակ հայրենակիցներուն որ աւելի զօրացնեն մեր միութիւնը՝ որ հայ ցեղին եւ խարբերդցիի յաւերժացումը կը հետապնդէ, հայրենի հողին վրայ։

Մեր վերջին Պատգմ. ժողովին պսակումը եղաւ Վիէնի մասնաճիւղին կազմակերպած դաշտահանդէսը՝ որ իսկապէս համազգային հանգամանք ստացաւ։ Բոլոր երգող երիտասարդներն եւ երիտասարդուհիները հայերէն երգեցին եւ նոյնիսկ Թրքախօս հայրենասէրներ, մեր բեմէն արտայայտուեցան մաքուր հայերէնով։ Ապրին Վիէնի մասնաճիւղի մեր բուռ մը անդամները որոնք անխոնջ աշխատանքով այս փայլուն արդիւնքը ձեռք բերին։ Մեր Միութեան ուժի միակ գաղտնիքը բոլոր անդամներու անշահախնդիր եւ առանց սակարկութեան ծառայելն է։ Այս միասնական ոգին է որ հաճոյք կը պատճառէ։ Խարբերդցիներու խորհրդածութեան կը յանձնենք այս իրողութիւնը։

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Գանձապահի հասցէ՝

K. Khamarian, 6, Rue de la Fare
Marseille

Նախագահի հասցէ՝

G. Gumuchian, 10, Rue Mission de France
Marseille

ԽՄԲ.— Անշուշտ յառաջիկայ տարի նըրկատի կ'առնեն արդար դիտողութիւններ, թիւրիմացութեանց եւ դժգոհութեան տեղի չտալու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻՒ

*

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը իր հանրային աշխատանքներուն հետ մասնաւոր գուրգուրանքի առարկայ դարձուցած է կրթական գործը զոր կանոնաւորապէս կը վարէ եօթը տարիէ ի վեր։

Վարժարանին եօթնամեայ գոյութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Պոմոնի գաղութը նախանձախնդիր է իր զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան։ Ծնողքներէն շատերը մօտէն կը հետաքրքրուին մասնաճիւղին կատարած աշխատանքներով։

Տարակոյս չկայ թէ տուն եւ դպրոց ձեռք ձեռքի պէտք է գործեն, յօգուտ մանուկներուն փրկութեան։

Ներկայիս Պոմոնի Սահակ – Մեսրոպ դպրոցի աշակերտներուն թիւն է 39, (13 աղջիկ եւ 26 մանչ)։ Անցեալ տարեշրջանին դպրոցին ուսուցիչն էր Պ. Վահրամ Միսթիկ որ սիրով յանձն առած է յառաջիկայ շրջանին եւս պաշտօնավարել։

Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը կը յուսայ թէ գաղութը ջանք պիտի չխնայէ վառ պահելու իր կրթական հաստատութիւնը մանաւանդ աւելցնելով աշակերտներուն թիւը։

Վերամուտի արձանագրութիւնները կը կատարուին Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի, Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ։

Վարչութիւն

ԱՓԻՈՆԱՄՈԼՆԵՐԸ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 8ին ափիոնի 53 որջեր խուզարկուեցան Թեհրանի մէջ, զինուորական կառավարիչին հրամանով։ Երեւան հանուեցան 63 ծխարաններ։ Շատ մը ծխամոլներ ձերբակալուեցան և մասնաւոր հիւանդանոց մը պիտի փոխադրուին, դարմանուելու համար։

Իրանի առողջապահական նախարարութիւնը կը հաշուէ թէ երկու միլիոն այրեր, կիներ եւ մանուկներ ափիոն կը ծըխեն։ Այժմ ամբողջ Թեհրանի մէջ արգիլուած է այս մոլութիւնը եւ դեղեր կը բաժնուին մեծ քանակութեամբ։ Իրան տարեկան 750 թոն ափիոն կ'արտադրէ, որուն հինգ հարիւր թոնը կը սպառի բուն իսկ երկրին մէջ, իսկ մնացեալը կ'արտածուի։ Կառավարութիւնը վերջերս օրէնք մը առաջարկեց, ափիոնի արտադրութիւնը արգիլելու համար, սակայն ծերակոյտը մերժեց։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

★

— Կը նշանակէ որ կապ մը կայ ձեր ձեռնարկներուն եւ այդ զրոյցներուն միջեւ։

— Ոչ, ես Ըիզէցիներուն վրայ վստահութիւն չունիմ։ Նոյնիսկ Տրապզոն ալ բան մը չըրեցի։ Մենք Ապտիւլգատիրի հետ այս արշումը տալէ ետք, յարմար դատեցինք որեւէ հաւաքոյթի, ժողովի չմասնակցիլ։ Այն տպաւորութիւնը ուզեցինք թողուլ թէ բոլորովին քաշուած ենք քաղաքական կեանքէ։ Կ'ուզէինք ուշադրութիւն չհրաւիրել մեր վրայ։

— Շատ բարի, Անգարայի մէջ ինչեր ըրիք։

— Լազ Իսմայիլ պէտք եղած քննութիւնը կատարելէ ետք, եկաւ գիս գտաւ եւ ըսաւ. «Այստեղ բան մը կարելի չէ ընել»։ Շիւքրիւ պէյ եւս ըսաւ. «Ես հիմնալի ծրագիր մը պատրաստեցի, երբ առենը գայ, կ'ըսեմ ձեզի»։ Առտու մըն ալ Լազ Իսմայիլ նորէն եկաւ գտաւ զիս եւ անյարմար նկատեց գերեզմանատան շրջակայքը գործադրել մահափորձը։ «Դուք ալ հոս մի մնաք, ըսաւ, թերեւս կը կռահեն եւ կը կասկածին ձեզմէ, խկոյն մեկնեցէք։

— Եւ Իսթանպուլ մեկնեցաք... Մեկնելու ատեն Շիւքրիւ պէյէն դրամ առի՞ք։

— Այո, չորս հարիւր ոսկի առինք։

— Ո՞ւր տուիք այդ դրամը։

— Լազ Իսմայիլի եւ Կիւրճիւ Եուսուֆի։ Ատրճանակները Անգարա տարած էինք։ Շիւքրիւ պէյ երեք ատրճանակ առած էր, ռումբը անպատեհ կը նկատէինք։ Նախընտրեցինք ատրճանակով ընել։ Երբ կը բաժնուէինք, Շիւքրիւ պէյ ըսաւ թէ ինքն ալ մօտերս Իսթանպուլ պիտի գայ։

— Անգարայի մէջ Շիւքրիւ պէյ որո՞նց տունը կը բնակէր։

— Իր երեսփոխան ընկերներէն Պէքիր Սամի եւ Սալիթ պէյերու մօտ։

— Իսկ դո՞ւք, Զիա Խուրշիտ պէյ։

— Թէրաքքըփէրվէր Քլիւպը։ Հոն հիւր էի։

— Ուրիշ ովքե՞ր կային հոն։

— Հալիս Թուրկուտ, Ֆախք, Ֆէրիտուն Ֆիքրի պէյերը, Քեազըմ Գարապէքիր, Ճաֆէր Թայեար փաշաները, բոլոր Թէրաքքըփէրվէրականները, երեսփոխաններ... Ժողովէն ելլելէ ետք բոլորս հոն կ'երթայինք։ Իրենց մէջէն ամէնէն հանդարտը եւ լռակեացը Շիւքրիւ պէյն էր։

— Երէց եղբայրդ, Ֆախք պէյ, քեզի պատուիրեր է որ քաղաքականութեամբ չզբաղիս, ճի՞շդ է։

— Այո, եղբայրս միշտ այդպէս կը փափաքէր, չէր ուզեր որ քաղաքական գործերու միջամուխ ըլլամ։ Անգարա եղած ատենս ալ ինծի ըսաւ. «Ի՞նչ գործ ունիս հոս, ի՞նչ կեցեր ես, շուտ գնա, մի երեւիր»։ Իսթանպուլի մէջ ալ չէր ուզեր նոյնիսկ որ իր տունը երթամ։

— Այդ օրերուն Ըաուֆ պէյի հետ տեսակցեցա՞ք Քլիւպը։

— Տեսակցեցայ։

— Ալի Ֆուատ փաշայի՞ հետ։

— Ոչ, ըսի թէ մահափորձի մասին որոշում տալէ վերջ, կապը խզած էի Թէրաքքըփէրվէրներուն հետ։

— Անգարայի մէջ, երբ Լազ Իսմայիլի հետ կ'երթայիք, ճամբան հանդիպեցաք գիրուկ մարդու մը, իր հետ տեսակցեցաք եւ յետոյ Իսմայիլի ըսիք թէ «այս մարդը Քեազըմ Գարապէքիր փաշան է», այդպէ՞ս է։

— Այդպէս է։ Ժողով գացած պահուս իրար բարեւեցինք։ Բայց չկեցայ եւ չխօսակցեցայ Գարապէքիր փաշային հետ։

— Անգարայի մէջ մահափորձ կատարելէ առաջ, Ապտիւլգատիրի հետ տեսակցեցա՞ք։

— Անոր հետ ամէն օր կը տեսակցէինք։ Կէսօրին կը ճաշէինք Սիրքէճի Գոնիա ճաշարանը։

— Շատ աղէկ, Անգարայէ Իսթանպուլ դառնալէ ետք ի՞նչ ըրիք, պատմէ տեսնենք։

— Նախ գտայ Ապտիւլգատիրը, որ երբ լսեց թէ Անգարայի մէջ մահափորձի ծրագիրը ձախողեցաւ, շատ տխրեցաւ։ Նաեւ ճիշդ չգտաւ որ այս մասին խօսած ենք գնդապետ Արիֆ պէյի հետ։ Պահ մը վերջ Շիւքրիւ պէյ եկաւ եւ մեզ վստահեցուց։— Հոգ մի ընէք, Արիֆ պէյ մեր ամէնէն վստահելի մարդն է, ըսաւ։ Այդ օրերուն Կազի փաշան ուղեւորութեան մէջ էր։ Մենք խորհեցանք թէ ուղղակի Իզմիր պիտի երթայ։ Մինչդեռ Ատանա, Սէլէֆքէ գնաց, յետոյ յանկարծ Պուրսա այցելեց։ Շիւքրիւ պէյ ըսաւ.— Պուրսան յարմար է այդ գործին համար։ Ասոր վրայ Լազ Իսմայիլը կանչեցինք, ութսուն ոսկի տուինք եւ Պուրսա ղրկեցինք։ Ցանձնարարեցինք որ չափազանց զգուշաւոր ըլլայ։ Քանի մը օր ետք, Իսմայիլ վերադարձաւ եւ ըսաւ.— Այդտեղ բնաւ յարմար չէ, ինքզինքս չեմ կրնար զուր տեղը կրակը նետել։ Մինակս ալ չեմ կրնար բան մը գլուխ հանել։ Խորհեցանք ընկեր մը գտնել Լազ Իսմայիլի, եւ Ապտիւլգատիրի հետ խորհրդակցելէ վերջ, Կիւրճիւ Եուսուֆը գտանք։

— Ցետո՞յ, շարունակեցէք։

— Պուրսայի ծրագիրը երբ ձախողեցաւ, Իզմիրի մէջ գործադրելու համար ձեռնարկներ կատարեցինք։

(Շար.)

բաղդատաբար կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ »:

Բազմութիւնը քանիցս ընդհատեց ճառը, բուռն ծափերու մէջ:

× Մոսկուայէն մեկնելէ առաջ Տոքթ. Ատընաուըր լրագրական ասուլիս մը սարքելով ըսաւ թէ որեւէ գաղտնի յանձնառութիւն չեն ստորագրած Խ. Միութեան ներկայացուցիչներուն հետ եւ թէ անոնք ալ չպահանջեցին հրաժարիլ Արեւմուտքի հետ կնքուած զինակցութիւններէն:«Մենք չկնքեցինք որեւէ բան որ գրաւոր խմբագրուած եւ հանրութեան ծանուցուած չըլլար»: Ցետոյ գոհունակութիւն յայտնեց դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման համար: «Այսպէս վերջ կը գտնէ կացութիւն մը որ վտանգաւոր էր Եւրոպայի եւ աշխարհի ապահովութեան համար: Այս առթիւ «բարեդէպ արդիւնք» սեպեց գերիներու արձակման մասին եղած յանձնառութիւնը:

Բացատրեց թէ գերիներէն անոնք որ յանցաւոր համարուած են մասնաւորապէս վայրագ ոճիրներով պիտի յանձնուին գերման իշխանութեանց, դատուելու համար համաձայն հանրապետութեան օրէնքներուն: Եւ վերջապէս պարզեց մարշալ Բուլկանինի հետ փոխանակուած նամակները՝ դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման մասին:

× Փարիզի մէջ գոհ կ'երեւան Մոսկուայի բանակցութեանց արդիւնքէն, դիտել տալով թէ ձախողանք մը պիտի մթագնէր հոլըզոնը եւ աւելի պիտի դժուարացնէր Ժընեւի նոր ժողովը որ պիտի գումարուի Հոկտեմբեր 27ին: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը, որ միշտ հիացում եւ խոր համարում ունի Տոքթ. Ատընաուըրի վրայ, կը կարծէ թէ սնանկացած է Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը՝ Գերմանիոյ հանդէպ: Անգլիոյ մէջ ալ նպաստաւոր տպաւորութիւն գործած է գերման վարչապետին դիրքը:

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Փարիզի հանրակառքերուն գործադուլը տարածուեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ, դժուարացնելով ամենօրեայ երթեւեկը: Մէթրօն ալ մասամբ խանգարուած է: Հանրակառքերու վարչութիւնը որոշեց 5 առ հարիւր աւելցնել աշխատավարձքը: Գործադուլին գլուխն անցած են մեքենավարները եւ տոմսակավաճառները:

Վարչութիւնը պիտի վճարէ նաեւ մասնաւոր պարգեւները:

Քանի մը հարիւր բանուորներ առջի օր ցոյց մը սարքեցին վարչութեան կեդրոնին առջեւ: Ցետոյ որոշեցին Աշխատանքի Սակարանը երթալ: Ճամբան տեսան որ հանրակառք մը կը բանի: Անմիջապէս կեցուցին եւ բռնի վար առին ճամբորդները, հակառակ բոլոր բողոքներուն: Մեքենավարն ալ պատուիրեցին որ «տէփօ»ն վերադառնայ:

Տեղական թերթ մը կը գրէ թէ մեքենավարները դժգոհ են իրենց յատկացուած նստարաններէն ալ եւ կը պահանջեն փոխել:

Երկու սենտիքաներ պատուիրեցին որ աշխատանքը վերսկսի, բայց անօգուտ:

Գործադուլի շարժումը կը ծաւալի բաղմաթիւ ասպարէզներու մէջ, Փարիզէն մինչեւ գաւառ: Երկու ամիսէ ի վեր խրախուն կը յաջորդեն խլրտումները: Նանթի մետաղագործական բանուորները կը շարունակեն ցոյցեր սարքել, պահանջելով վերաբացումը:

Քանի մը հազար բանուորներ բուռն ցոյց մը կատարեցին կառավարութեան եւ մասնաւորապէս վարչապետին դէմ:

Սէնթ Էթիէնի մէջ աշխատանքը դադրեցուցած են շինութեանց բանուորները: Նանթի մետաղագործական չորս հաստատութեանց վարիչները կը փորձեն ուղղակի բանակցիլ պաշտօնէութեան հետ:

Ռընոյի մէջ ալ բանակցութիւններ կը կատարուին, ընդհ. գործադուլի մը առաջքը առնելու համար:

ՊՈԼՍՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Սեպտեմբեր վեցի խռովութեանց ընթացքին հրկիզուած են նաեւ Պալըքլըի Յունաց հիւանդանոցը եւ Շիշլիի գերեզմանատունը: Գերեզմանատան դրան շէնքերը վառելէ վերջ դամբարաններու քարերը եւ խաչերը ջարդ ու փշուր ըրած են:

70.000 ոսկիի գոհարեղէն գտնուած է 15 տարեկան տղու մը վրայ: Ոստիկանապետներ ծեծ կերած են: Ցոյն քահանայ մը խոշտանգելով սպաննած են, մօրուքը ածիլելէ վերջ:

Հրկիզուած եկեղեցիներուն թիւը կը հաշուեն եօթը: Նոյն աղբիւրին համաձայն 51 հրդեհներ ծագած են, 21ը եկեղեցիներու մէջ:

Պոլսոյ արուարձաններէն Գարթալի մէջ Ցոյն չգտնելով, ցուցարարները նաւակ նստած կղզիները գացած են, նոյն աւերները գործելու համար:

Իզմիրի մէջ քանդուած են անգլ. մշակոյթի տունը եւ կաթոլիկ եկեղեցի մը:

Կառավարութիւնը լուծած է «Կիպրոսը Թուրք է» կազմակերպութիւնը: Պոլսոյ մէջ քանդուած հաստատութեանց տէրերէն մին անձնասպան եղած է:

ՏԻԿԻՆ Ն. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ողբացեալ Տիկին Նուարդ Ահարոնեանի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, ուրբաթ ժամը 2·15ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Փեռ Լաշէզի գերեզմանատունը, Ահարոնեան դամբարանին մէջ:

Կէս օրին օթօքար մը կը մեկնի Հրանտ Սամուէլ դրատան առջեւէն, դագաղը եկեղեցի փոխադրելու համար հիւանդանոցէն: Սակաւաթիւ փափաքողներ կրնան ընկերանալ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Լեւոն Նասիպ կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իր ողբացեալ քրոջ ԶԱՊԷԼ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ յիշատակին: Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամները:

***

Այս կիրակի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, նախաձեռնութեամբ Այրի Տիկին Ա. Աճէմեանի եւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեանի (Քլէրմոն Ֆերանէն), ի յիշատակ իրենց եղբօր նորադ հանգուցեալ ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ Աճէմեան, Թիւթիւնճեան եւ Գրիգորեան գերդաստաններու ննջեցեալներուն համար: Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 9:

***

Այրի Տիկին Արուսեակ Նալպանտեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր, Օննիկ եւ Զարուհի կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Ժ.Կուժոնի Հայոց եկեղեցին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

յիշատակին, իր մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՁՐԵՒ, ՁԻՒՆ ԵՒ ՓՈԹՈՐԻԿ.— Կանխահաս ձմեռ մը սկսած է ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Արդէն իսկ ձիւն կը տեղայ Ալպեան լեռներէն մինչեւ Վոժ, Կրընոպլ եւն.: Հոթ Սավուայի լեռները ձիւնով ծածկուած են: Օդը ցուրտ է գրեթէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, սկսելով Փարիզէն: Արձակուրդի գացողները լման երկու ամիս գեղեցիկ օդ մը վայելելէ ետք, այժմ սկսած են տրտնջալ: Հիւս. արեւմտեան զօրաւոր քամի մը նաւարկութիւնը կը խանգարէ Մանշի մէջ: Կը կարծուի թէ փոթորիկները եւ ցուրտը աւելի պիտի սաստկանան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ հրատարակուած մարդահամարի մը համաձայն, 1954ի վերջը բնակչութեան թիւը բարձրացած էր 1·746·000ի, որոնց 1·513·000ը Հրեաներ էին: Այս վերջիններէն 31 առ հարիւրը Իսրայէլի մէջ ծնած են, 61 առ հարիւրը Եւրոպայէն եւ Ամերիկայէն վերադարձած են:

ՅԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

ՎԻԷՆ, (Յատուկ).— Պ. Յակոբ Ասլանեան, 34 տարեկան, Նալըխանցի, երեքշաբթի առաւօտ ժամը վեցին օթոյով շուկայ գացած ատեն կառքին անուաչօտին կը պայթի: Կառքը կը զարնուի ելեկտրական ձողին: Յակոբ կ'ուզէ դուռը բանալ դուրս նետուիլ: Կէսը կառքին մէջ կէսը դուրս, օթօն կը տապալի իր վրայ: Հիւանդանոց փոխադրուելով կը մեռնի: Դեռ հինգ տարի է որ ամուսնացած էր, ունէր մէկ մանչ երեք տարեկան: Արկածէն երկու օր առաջ երկրորդ մանչ մըն ալ ունեցաւ:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, ժամը 10·30ին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ: (10պիս, Ռիւ Թուէն): Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6ին հանդիսաւոր պատարագ Իսի լէ Մուլինօ, Սէն Պրինսի մատուռին մէջ: (148 ռիւ տը լ'էկալիթէ):

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ (Առնուվիլ)

Յառաջիկայ կիրակի, 25 Սեպտ., Տօն Ս. Եկեղեցւոյ, տեղի պիտի ունենայ մանուկներու հանդիսաւոր երգեցողութեամբ պատարագ ժամը 10ին:

Սկիզբ ժամերգութեան 8·30ին:

Նաեւ մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում: Կը խնդրենք մեր սիրելի ժողովուրդէն բերել իրենց նիւթական աջակցութիւնը մատաղցու ոչխարներ գնելու համար: Դրամական նուէրները ղրկել Պ. Միհրան Շիշմանեանի, 71 ռիւ Ժան Ժօրէս, Առնուվիլ լէ Կօնէս:

Շոգեկառքի ժամերը Կար տիւ Նորէն 8·32, 9·32, 10·14, իջնել Վիլիէ լը Պէլ կայարանը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ահարոնեան» խումբի պարանցիկ ցերեկոյթը յետաձգուած է Սեպտեմբեր 25ին, սրահի նորոգութեան պատճառաւ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գտնուի ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ըէնսի Փավիյեօն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ-Լապարի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախաձեռնողներ ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները:

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Միլտոնեանի, ամէն իրիկուն ժամը 6–8:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Ժանէթ Կալօնէ երկու հազար ֆրանք, իր մանչ զաւկին ամուսնութեան առթիւ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Մանուկ Տայիին սրճարանը, 40պիս, ռիւ էթիէն Տօլէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէ ճշդապահ ըլլալ:

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ.— Թորոսեան շնորհակալիքին մէջ (Իսի, հանգուցեալին անունը պիտի ըլլայ Սիմոն:)

ԳԻՐՔ Կ'ՈՒԶԵՆ

Հայ հեղինակներէն եւ հրատարակչական տուներէն կը խնդրենք որ իրենց հրատարակած գիրքերէն մէկական օրինակ նուիրեն Հալէպի «Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Գրադարան»ին:

Հասցէ.—

« Krisdapor Krataran »
c/o «Arevelk», B. P. 19, Alep (Syrie)

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

★

Հ. Յ. Դ. ՐԱՖՖԻ խումբի ժողովը այս ուրբաթ, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 20·30ին, ընկեր Լեւոն Պետեանի բնակարանը, 58պիս, Ավընիւ Ժենէրալ Լըքլէռ, Վիրոֆլէյ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս շաբաթ ժամը 8·30ին, մեր սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս շաբաթ ժամը 16ին, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտօք ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8·30ին, մատուռին մէջ, 6 ռիւ Ֆըրանշ, Ամիթիէ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի առտու ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, 7 Պուլվառ տ'Աթէն: Օրակարգ.— Ա) Զեկուցում պատգ. ժողովի: Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Գ) Ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն, մասնաւորապէս Պոմոնի անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի վերջին ժողովին:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ՕՐԸ
ՀՈԿՏ. 22ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին պարահանդէսը Հոկտ. 15ին:

***

Հաճընի Հայր. Միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 23ին, Սէրքլը Միլիթէրի մէջ:

***

ՈՒՐՖԱՅԻ քառասնամեակը, Հոկտեմբեր 16ին, Սէրքլը Միլիթէռի մէջ:

Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի տարեկան հանդէսը Հոկտեմբեր 16ին:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Իսի հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասընթացքին համար ուսուցչուհի մը կը փնտռուի: Դիմել Հոգաբարձութեան, Խըրիմեան ակումբ, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

ԾԱԽՈՒ Է ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն Լուի մէջ Տիկին Եօթնեղբայրեանի օդասուն ագարակը, հայկական հանդէսներու վայրը: Ունի երկու հեկտար եւ ութ հարիւր քառ. մեթր, երկու յարկով տուն մը քսան սենեակներով: Զեւափոխութեան ամէն յարմարութիւն ունի, շատ նպաստաւոր գին: Դիմել հետեւեալ հասցէին.—

Campagne Caillol, Traverse Chevalier
St. Loup, Marseille

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Փարիզի մէջ կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի այր եւ կնոջ մը համար՝ խոհանոցի իրաւունքով: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՇԱԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 17 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7778 31e ANNEE
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3189

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ...

Ժպիտներու փոխանակութիւնը եւ փոխադարձ հրաւէրները իրարու կը յաջորդեն, Ժընեւի խորհրդաժողովէն ի վեր:

Այս ճակատին վրայ եւս առաջնութիւնը խլեց Խ. Միութիւնը, շռայլօրէն հաւատալիքներով:

Այնքան հրաւէրներ ուղղուեցան որ, թերեւս Մոսկուայի մէջ ալ մոռցած են թիւը:

Ամէնքն ալ այն վստահութիւնն ունին թէ գլուխ գլխի խօսակցութիւնները միշտ օգտակար են, բարելաւելու համար միջազգային յարաբերութիւնները:

Ամէն անգամ որ բուն դիւանագիտական բանակցութիւնները նոր դժուարութեանց կը հանդիպին, ճոխ սեղան մը կը սարքուի, բազմազան աղանդերներով ու ըմպելիներով, տրամադրութիւնները բարձրացնելու համար:

Վերջինը սարքուած էր ի պատիւ արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին, որ հինգ օր մնաց Մոսկուա, աւելի քան հարիւր հոգինոց պատուիրակութեան մը հետ:

Հրաւիրուած էին երկու հազար երեւելիներ, որոնք առատօրէն ճաշակեցին վոտկա, կովկասեան ընտիր գինիներ եւ քոնեակ (լաւագոյնը՝ Հայաստանէն):

Մասնաւոր պատիւ մը եւս ընծայելով, Տոքթ. Ատընաուըրի աջ եւ ձախ կողմերը բազմած էին մարեշալ Բուլկանին եւ Ն. Խրուշչեւ:

Այս պարագան ալ կը յիշեցնէր թէ կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնը կը կազմեն մէկ ամբողջութիւն:

Մթնոլորտ ստեղծելու այս քաղաքականութիւնն սկսաւ անցեալ յուլիսին, երբ Խ. Միութեան վարիչները խմբովին այցելեցին արեւմտեան պետութեանց դեսպանատուները, անոնց ազգ. տօներուն առթիւ:

Առաջին պատիւը վերապահուած էր Մ. Նահանգներուն անկախութեան տարեդարձին (Յուլիս 4):

Յետոյ կարգը եկաւ Ֆրանսայի (Յուլիս 14) եւ ուրիշ մեծ ու փոքր երկիրներու:

Միջանկեալ, մարեշալ Բուլկանին փառաւոր պարտէզ-հանդէս մը կը սարքէր իր սեփական կալուածին մէջ, ուր բոլոր ճաշակները գոհացում գտան, գինարբուքով, նաւարկութեամբ, դաշտային խաղերով ու պարերով. (գերմանական թերթերը գրեցին թէ հայկական երգեր եւս լսուեցան...):

Յառաջիկային ամէնէն կարեւոր հիւրերը պիտի ըլլան Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին գործերու նախարարը եւ Իրանի Շահը, երկուքն ալ բազմանդամ պատուիրակութիւններով:

Դեռ կան Եգիպտոսի վարչապետը եւ ուրիշ արեւելեան վարիչներ, որոնք առայժմ չեն աճապարեր:

Կը խօսուի նաեւ Թուրքիոյ մասին, որուն հետ բարեկամական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար կոչեր ուղղուեցան զանազան ձեւերով, նոյն իսկ Հայաստանի նախագահին՝ Առուշանեանի բերնով:

Ուշագրաւ է որ հրաւէրները աւելի յաճախադէպ դարձած են վերջերս, ի նախատեսութիւն Ժընեւի յաջորդ խորհրդաժողովին (27 Հոկտ.):

Այս ժողովը պիտի վարեն Չորս Մեծերու արտաքին գործերու նախարարները, մասնաւորապէս քննելու համար գերմանական հարցը:

Բայց ուրիշ խնդիրներ ալ կրնան յուզուիլ: Ուրեմն, Խ. Միութիւնը կը փորձէ ազդել հանրային կարծիքին վրայ, մասնաւորապէս յիշեցնելով թէ տրամադիր է բարեացակամութեամբ լուծելու բոլոր վիճելի խնդիրները:

Անշուշտ իր լուծին տակ պահելով այլազան երկիրներ եւ միլիոնաւոր ժողովուրդներ: Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

*

ՄԵԹՐՕՆ ԱԼ ԽԱՆԳԱՐՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

Գործադուլները իրարու կը յաջորդեն Փարիզի եւ գաւառի մէջ, համաճարակի մը հանգամանքն առնելով: Երէկ յոյս կար որ վերսկսի հանրակառքերու երթեւեկը, բայց վերջին պահուն զանազան ձեւերով գործադուլներ սարքուեցան մեթրոյի գիծերուն վրայ: Տեղ մը տոմսակավաճառները չեն երեւար, ուրիշ տեղ մը սոուլէշ պաշտօնեաները, այնպէս որ շատեր ձրի կը ճամբորդեն: Իսկ երէկ երթեւեկն ալ դադրած էր գլխաւոր գիծերուն վրայ, անելի մատնելով ժողովուրդը:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կապուած մեքենավարները եւ տոմսակավաճառները կը պահանջեն անմիջապէս հինգ հազար փրանքի կանխավճար մը կատարել ի հաշիւ ապագայ յաւելումներու: Միեւնոյն ատեն կը պահանջեն նաեւ իրենց աշխատավարձը հաւասարեցնել Սէնի նահանգապետութեան պաշտօնեաներուն թոշակին հետ եւն.:

Ազատ Սենտիքաներու պատուիրակութիւն մը առջի օր երկար բանակցութիւններ կատարեց քաղաքապետին հետ, որ խոստացաւ աջակցիլ: Այս առթիւ գոհունակութիւն յայտնեց որ անոնք հակառակ են ընդհ. գործադուլի եւ կը ջանան հաշտարար ելքի մը յանգիլ բանակցութիւններով:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն 15.000 պաշտօնեաներ եւ գործաւորներ գործադուլ հռչակած են հանրակառքի գիծերուն վրայ եւ 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն: Ծառայութեան տարիներուն վրայ հաշուելով, կը պահանջեն ամսական 35 – 40.000 ֆրանք: Վարչութիւնը կ'առաջարկէ միայն հինգ առ հարիւր:

Երկաթուղիներու աշխատաւորներն ալ շարունակ ժողովներ կը գումարեն եւ բանակցութիւններ կը կատարեն: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ վարչութիւնը միայն 12 առ հարիւր յաւելում կ'ընդունի, այն ալ 21 ամսուան վրայ, ցոյց տալով տրամադրուած վարկերը, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ միւս Միութիւնները նոր ժողով մը պիտի գումարեն երկուշաբթի օր: Մինչ այս մինչ այն, խլրտումները կը շարունակուին եւ խանգարումներ կը սարքուին զանազան ձեւերով:

Ուրիշ գործադուլներ ալ հաշուելով, 50.000 բանուորներ անգործութեան դատապարտուած են իբրեւ հետեւանք անակընկալ գործադուլներու կամ դործարաններու փակման: Ուրիշ հարիւր հազար բանուորներ ալ մասնակի գործադուլներ կը սարքեն կամ ցոյցեր կը կատարեն, իբրեւ բողոք: Խլրտումները ծաւալած են մասնաւորապէս արեւմտեան շրջաններուն մէջ, Նանթ, Լուար եւն.: Կը վախցուի որ փարիզեան շրջանին մետաղագործական բանուորներն ալ դադրեցնեն աշխատանքը:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը փորձէ գործադուլներ սարքել հիւսիսային շրջանի ածխահանքերուն մէջ: Գործատէրերու եւ բանուորներու հանդիպումը նորէն ելքի մը չյանգեցաւ Նանթի մէջ, ուր կացութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ օրերէ ի վեր:

....

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը, Սըր Էնթ. Իտըն, նորէն հիւանդացած է: Բժիշկները արգիլած են ճամբորդել: Փոխանորդ մը նշանակուած է, ընթացիկ գործերը վարելու համար:

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է

Հանգուցեալ Գալուստ Կիւլպէնկեանի որդին, Նուպար, Երեւան հրաւիրուած է, ինչպէս կը գրէ «Ֆրանս – Սուառ»: Միլիառատէրին ժառանգորդը, որ Օթէլ Ռից կը բնակի, օրական 40.000 ֆրանք վճարելով, այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— Պաշտօնապէս Երեւան հրաւիրուեցայ Խ. Հայաստանի վարիչներուն կողմէ: Անմիջապէս Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատունը երթալով վիզա տուացայ առանց դժուարութեան: Դժբախտաբար բժիշկներս արգիլած են ճամբորդել, նկատելով որ նոր ազաքինած եմ ծանր հիւանդութենէ մը: Ու այժմ պիտի ղրկեմ մեր տանուտէրը, Թումայեան վրդ.: Ռուսերը կ'ուզեն բանակցիլ փոխադրելու համար 400.000 տոլար զոր հայրս կտակած է Էջմիածնի տաճարին վերանորոգման համար:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԶԻՋՈՒՄ

★

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին մեկնումէն եւ արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետին ժամանումէն անմիջապէս ետք, Խ. Միութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ Կրեմլին համաձայն չէ ազատ եւ միացեալ Գերմանիայի մը հաստատման:

Ինչպէս գրած ենք արդէն, Տոքթ. Ատընաուըր երկրորդ նամակ մը յանձնած էր մարեշալ Բուլկանինի, վերապահումներ յայտնելով Գերմանիոյ սահմաններու եւ արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութեան ճանաչման մասին: Այս լուրը հրատարակուած ըլլալով, Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնն ալ զեկոյց մը հրատարակեց որով կ'ըսէ թէ Գերմանիոյ սահմանները ճշդուած են 1945ին, Փոցտամի համաձայնութեամբ եւ խնդիրը փակուած է, քանի որ արեւելեան Գերմանիան ալ մասնաւոր համաձայնութիւն մը ստորագրեց այդ մասին: Զեկոյցը միեւնոյն ատեն կ'ըսէ թէ արեւմտեան Գերմանիան իրաւունք չունի խօսելու իր սահմաններէն դուրս եղած հողերու մասին:

Յայտարարութիւնը բացորոշապէս կ'ըսէ, ակնարկելով Տոքթ. Ատընաուըրի ըմբռնման աւելի.—

Խ. Միութիւնը գերման դաշնակցային հանրապետութիւնը կը նկատէ Գերմանիոյ մէկ մասը: Միւս մասն է գերման ժողովրդավար հանրապետութիւնը: Դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման առնչութեամբ, Խ. Միութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ յայտարարել թէ Գերմանիոյ սահմաններուն խնդիրը կարգադրուած է Փոցտամի համաձայնութեամբ. հետեւաբար գերման դաշնակցային հանրապետութիւնը իրաւասու է միայն այն երկրամասին վրայ որ իր իշխանութեան տակ կը գտնուի:

Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ Խ. Միութիւնը յայտնապէս կը խստացնէ իր դիրքը Գերմանիոյ միացման մասին: Մինչեւ անգամ Գերմանիոյ ամբողջական չէզոքացումը բաւարար չի համարուիր Մոսկուայի մէջ, ընդունելու համար ազատ եւ միացեալ Գերմանիա մը: Այս մասին մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկուած է Ուաշինկթըն, հիմնուելով Խ. Միութեան վարիչներուն, մասնաւորապէս Խրուշչեւի յայտարարութեանց վրայ: Այս վերջինը երբեմն աւելի բաց կը խօսի քան իր դիւանագէտ խորհրդականները, իբրեւ Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղար: Ան էր որ յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը երբեք պիտի չըլլէ արեւելեան Գերմանիան: Ապացոյց՝ այն իրողութիւնը որ արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը Մոսկուա հրաւիրուեցաւ, Տոքթ. Ատընաուըրի մեկնումէն անմիջապէս ետք:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, արեւելեան Գերմանիոյ պատուիրակութիւնը համաձայնութիւն մը պիտի կնքէ Խ. Միութեան հետ, իրեն յատուկ բանակ մը կազմելու համար, ինչ որ պիտի զօրացնէ այդ երկրամասին դիրքը՝ իբրեւ տեւական եւ գերիշխան պետութիւն: Հիմա որ արեւմտեան Գերմանիան արտօնուած է բանակ մը կազմելու, տարակոյս չկայ թէ արեւելեան Գերմանիան ալ ազգային բանակի մը վերածէ իր ոստիկանական ուժերը:

× Արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը Մոսկուա հասնելով դիմաւորուեցաւ ջերմ ընդունելութեամբ:

Տոքթ. Ատընաուըր մանրամասն զեկոյց...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ՎԻՃԱԿ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Նոր հասած նամակ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Ամբողջ քաղաքը աւերուած է աւարառուներով միասին: Ապահովութեան ուժերը նախապէս անզօր մնացին եւ չկրցան կասեցնել խուժանը, որ հեղեղի պէս հոսեցաւ եւ թալլեցաւ պողոտաներէն եւ փողոցներէն: Յոյն, Հայ, Հրեայ անխտիր վնասուեցան: Յունաց Շիշլիի գերեզմանատունը բարբարոս յարձակումէն չազատեցաւ: Շիրիմներ ու տապանաքարեր քանդուեցան: Շատ մը եկեղեցիներ եւ տուներ հրոյ ճարակ եղան: Մեռելային վիճակ մը կը տիրէ ամբողջ Պոլսոյ մէջ: Պատերազմով գրաւուած քաղաք մը անգամ այսքան աւեր կրած պիտի չըլլար: Ոչ ոք սիրտ ունի գործի վրայ նայելու: Արդէն հրապարակը մեռած է, առեւտրական շարժումը կասած: Բերայի Շիւակը քրիստոնեայի խանութ մնացած չէ գրեթէ: Թուրք հայրենակիցներ անգամ կը խոստովանին թէ մեծ հարուած մը տրուեցաւ իրենց վարկին եւ ազգային հաստատութեան: Լրագիրները ամէն օր 2 – 3 տպագրութեամբ կը հրատարակուին: Ուրիշ քրիստոնեաներու կարգին Հայերու պատկանող մեծ վաճառատուններ ալ հիմնայատակ քանդուած են: Մարդ կը յուզուի տեսնելով քաղաքին խեղճութիւնը: Տարիներով կարելի չէ դարմանել եղածը: Ահաւոր բան մըն է եւ աննկարագրելի: Կազմակերպուած շարժումի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ: Կը կարծուի թէ կիպրոսի հարցէն ծագած բողոքումը աւելի չեշտուեցաւ մութ ուժերու կողմէ:

× Պոլսոյ թերթերը կը հաստատեն թէ իրապէս Մաքրուհէ անուն Թրքուհի մը փրկած է Գումգափուի Հայոց պատրիարքարանը, երբ ամբոխը կը փորձէր յարձակում գործել: Թրքուհին, որ համեստ ընտանիքի մը մայրն է, մինչեւ տուռը հսկած է: Գարեգին պատրիարք իր մօտ հրաւիրելով գոյն շնորհակալութիւն յայտնած եւ օրհնած է:

× Գարեգին պատրիարք Պայրէջոյ (Մաքրիգիւղ) եւ Սամաթիա երթալով, աչքէ անցուցած է Հայոց եկեղեցիներուն կրած վնասները եւ պատուիրած է փութացնել նորոգութիւնները:

× Հանրապետութեան նախագահը, Ճէլալ Պայար իր մօտ հրաւիրելով Իսթանպուլի երեսփոխան Զաքար Դարվերը, ըսած է թէ պետութիւնը որեւէ խտիր չի դներ հայրենակիցներու միջեւ:

× Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պալըքլըի Յունաց հիւանդանոցին եւ եկեղեցիին հրձիգներու խումբին գլուխը անցած էին երեք Թրքուհիներ որոնք ձերբակալուելով հարցաքննուեցան վարչապետին առջեւ, Պոլսոյ մէջ:

× Սեպտեմբեր 6ի գիշերը Գարթալի Հայոց եկեղեցին ալ վտանգուած էր, բայց դայմագամը եւ քանի մը Թուրքեր թոյլ չեն տուած մտնելու:

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԴՐՕՇԱԿ ՄԸ

(ՅԱՌԱՋԻ 30ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

●

Փարիզի մեր պաշտօնակիցը՝ «Յառաջ», իր 30ամեակը տօնած է, իր Յուլիս 30ի թիւը նուիրելով այս երեսնամեակին, յաւելեալ էջով մը :

Հայ թերթին համար «տօն»ը այսպէս կ'ըլլայ — յաւելեալ աշխատանք ու նուիրում, նիւթական ու բարոյական նոր զոհողութիւններ, յաճախ առանց հատուցումի :

Մէկէ աւելի աշխատակիցներ ոգեկոչումներ ըրած են այդ թիւին մէջ, ընդգծելով արժանաւորապէս այն դերը, զոր կատարած է «Յառաջ», անցնող երեք տասնամեակներուն :

Օրաթերթի մը հրատարակութիւնը օտարներուն համար՝ հանրային ու տնտեսական մեծ ձեռնարկ մըն է, կապուած քաղաքական ու ընկերային բարդ հաշիւներու հետ :

Հայ կեանքին մէջ, թերթի մը հրատարակութիւնը՝ առաքելութիւն մըն է․ յարատեւ զոհաբերութեան ու կորովի գործ մը :

Վաղուան հանդէպ անսպառ հաւատքի արտայայտութիւն մը:

Այս տեսակէտէն, «Յառաջ»ի հրատարակութիւնը բարձրագոյն վկայութիւն մըն է, որ կը խօսի հալածական ժողովուրդի մը հալածուած զաւակին ու մշակոյթին բոլորանուէր ծառայութեան մասին, բարձրագոյն գաղափարականութեամբ մը :

Երեսուն տարի առաջ, Օգոստոսի ըսկիզբը լոյս տեսած է «Յառաջ», նախ իբրեւ երկօրեայ, յետոյ օրաթերթ դառնալու համար:

Ազգային դժբախտութիւններու, գաղթականութեան եւ դեռ թափառական բազմութիւններու շփոթ շրջան մըն էր 1925ը, երբ Իզմիրէն, Պոլսէն եւ այլ վայրերէ Ֆրանսա ու Եւրոպա թափուած էին խուճապահար բազմութիւններ, որբերու եւ պաղթականներու զանգուածներ, որոնք հաց ու ապահովութիւն կը փնտռէին միայն:

Շփոթահար՝ օտար միջավայրի մը մէջ, այս զանգուածները ոչ կապ ունէին իրարու հետ, ոչ հզօր ազգային հաստատութիւններ․ ոչ խորհրդատու եւ ոչ ալ առաջնորդ: Հայ թերթը միայն կրնար ըլլալ այդ ամէնը, ցիրուցան բազմութիւններուն միջեւ կապ հաստատելու, ազգային ու միջազգային կեանքին արձագանգներ հասցնելու, յոյս ու ոգի ներշնչելու համար անոնց: Մանաւանդ՝ սրտապնդելու համար յուսալքուած ու շուարուն այս բազմութիւնները, հաւատք ներշնչելով անոնց, պատռտուած դրօշակները վեր բռնելու եւ նոր դրօշներ բարձրացնելու համար :

Ո՞վ պիտի ըլլար սակայն այդ կոչեցեալը եւ, նաեւ, ընտրեալը, որ դրօշակ մը դառնար եւ իր շուրջ հաւաքէր ցիրուցան ուժերը, ցրուէր շփոթը եւ ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ դիմանալու մղէր, մատնանշելով փրկութեան ուղիները :

Այդ ընտրեալը, այդ դրօշակիրը եղաւ «Յառաջ»ի խմբագիրը, Շ. Միսաքեան, հինաւուրց նուիրեալ մը, որ յանդգնութիւնը ունեցաւ ծանր ու պատասխանատու բեռան մը տակ մտնելու, ազգային ու կուսակցական գաղափարականներու շուքին տակ :

Գործի ձեռնարկեց ան մթին նկուղներու մէջ, լոյս հաւատքով :

Անկէց ասդին գիտենք պատմութիւնը, — յարատեւ մարտնչում մը՝ ազգային, կուսակցական, մշակութային ճակատներու վրայ, միշտ առաջին գիծերու վրայ, հոգիով հայ՝ զանգուածներու համակրանքով շրջապատուած :

«Յառաջ»ի խօսքը հասաւ ամէն տեղ, մինչեւ Ֆրանսայի «գաւառ»ները եւ յետոյ Եւրոպայի զանազան հայ գաղութները եւ, այսօր անոր ձայնը կը հասնի ոչ միայն Եւրոպայի հեռաւոր շրջանները, այլեւ սփիւռքի բոլոր շրջանները, մինչեւ Հնդկաստան, ինչպէս կ'ըսուի .—

Թերթին ծաւալը փոքր, բայց մեծ է իր դերը․ ձայնը ազդու, սակայն բորբ է հաւատքը եւ հոգին պայծառ․ Հաւատարիմ հայութեան եւ իր գաղափարապաշտ կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան :

Թերթի մը մասին խօսիլ՝ կը նշանակէ խօսիլ անոր խմբագրի մասին: Ան է առանցքն ու հոգին, թեւերը՝ որոնցմով կը սաւառնին համայնքէ համայնք, սիրտէ սիրտ, թերթին էջերէն բարձրացող, բուրող գաղափարականութիւնը, ազգային ու կուսակցական քաջարի ջատագովանքները՝ առողջ ու բարձրագոյն գաղափարներու, պատգամներու, ազգարարութիւններու եւ ոգեկոչումներու, աշխատակիցներու բազմութեան մը աջակցութեամբ :

Սովորութիւն չունինք անհատներ պանծացնելու, թէ իսկ անոնց գործերը արժանի ըլլան պանծացման:Սակայն, «Յառաջ»ի խմբագիրը անհատ մը չէ այս պարագային, այլ դրօշակիր մը նուիրեալներու, գաղափարապաշտ սերունդի մը, հին օրերէն, երբ դեռ պատանի, նետուած է լրագրական ասպարէզ, իբրեւ խմբագիր «Սուրհանդակ»ի, «Ազդակ» շաբաթաթերթի, «Ազատամարտ»ի, Կարնոյ «Յառաջ»ի, յետպատերազմեան «Ճակատամարտ»ի եւ վերջապէս «Փարիզի Յառաջ»ին, որ անսպառ եռանդով եւ ուղիղ գծով կը շարունակէ իր նախորդներուն գաղափարական գործը, աշխուժով եւ արտասովոր երիտասարդութեամբ: Հայ մամուլը քիչ օրկաններ ունեցած է, որ այնքան փոքր ըլլան իրենց ծաւալով եւ սակայն այնքան խիտ ու խոր՝ իրենց խորքով ու ոգիով, ինչպէս նաեւ իրենց քաջարի պաշտպանութեամբը հայ ժողովուրդի շահերուն, Դաշնակցութեան գաղափարականութեան, հայ դատին, հայրենիքին եւ մեր սքանչելի հայերէնին : Այդ քիչերէն է «Յառաջ»ը :

Միսաքեան, մինակը, քաջարի զօրախումբ մըն է, հայ լեզուի պաշտպանութեան գործին մէջ․ ամուր ու անառիկ պատնէշ մը, որուն ետին հաստատուն ապահով կը զգայ ինքզինք մեր ոսկեղէն լեզուն :

Եւրոպայի սրտին վրայ, հրաշքի պէս բան մըն է «Յառաջ»ի կատարած դերը, շրջապատուած միշտ ընտրուած մտաւորականութեան մը եւ ժողովրդական զանգուածներու ինքնաբուխ համակրանքով :

Դժուար է այս պահուս, սահմանել անոր դերը՝ երիտասարդ գրողներու կերտումին, հայ գրականութեան պահպանման ու զարգացման, հանրային առողջ մտածողութեան խորացումին եւ հայ լեզուին գեղեցկացման ու հայ մշակոյթին պաշտպանութեան բազմազան ու բարդ աշխատանքներուն մէջ: Դժուար է, անկարելի ՝չափել այս բոլորին մէջ, նուիրումին ու զոհաբերութեան աստիճանը մանաւանդ :

Հայ ժողովուրդը, երեսնամեայ այս փառաւոր վաստակին առջեւ, պիտի գիտնա՞յ գնահատել թերթը եւ իր խմբագիրը: Գնահատել այնպէս, ինչպէս գիտեն գնահատել օտար եւ մշակոյթով բարձր ժողովուրդները: «Յառաջ»ի խմբագիրը ոչ վիլլա կ'ուզէ, ոչ ալ փարթամ ապահովութեան վաղուան համար: Բայց, տարակոյս չկայ, որ մեծնալու, տարածուելու եւ նոր բարձունքներու հասնելու Երազը կը մնայ միշտ իր մէջ: Անոր բաղձանքը, ապահովաբար, իրականացումն է այդ Երազին, որ նաեւ մերն է ու մեր ժողովուրդինը :

Ուր էր թէ մտածողներ ըլլային իր մասին, որ մեր գոյութեան պատերազմին մէջ՝ «Եւրոպական ճակատը» կը պահէ յաղթապէս, այնքան պատուով ու ձեռնահասութեամբ :

Մեր սրտագին ողջոյնը մեր սիրելի Յառաջին եւ արեւշատութեան մեր մաղթանքը՝ իր անխոնջ խմբագրին :

(Խմբագրական՝ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

Ա. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ « ՍՊԱՐՏԱԿ » ՊԱՐԱԽԱՂԸ

●

ԽՄԲ.— Ռուս ականաւոր երաժշտագէտ Դ. Շոստակովիչ հետեւեալ շահեկան գրութիւնը նուիրած է Ա. Խաչատուրեանի « Սպարտակ» պարախաղին, «Սովետսկայա Կուլտուրա» թերթին մէջ :

Խորհրդային ականաւոր երգահան Արամ Խաչատուրեանի անունը շատոնց լայն ժողովրդականութիւն շահած է եւ ջերմ ընդունելութիւն գտած ինչպէս Խ. Միութեան, նոյնպէս եւ արտասահմանի մէջ : Անոր երաժշտական ամէն մէկ ստեղծագործութիւնը կ'ընդունուի մեծ հետաքրքրութեամբ եւ միշտ երաժշտ. տաք վիճաբանութիւն կը ստեղծէ :

Իմ կարծիքով ,մեր երաժշտական կեանքին մէջ մեծ դէպք է Ա. Խաչատուրեանի նոր ստեղծագործութիւնը՝ «Սպարտակ » պարախաղը:

Երաժշտական բնաբանի զունեղութիւնն ու հակադրութիւնը, եւ այն համարձակութիւնը, որով իրարու կը բախին, — առաջին տպաւորութիւնը կը կազմէ «Սպարտակ»ին :

Իր հերոսները երաժշտական բնորոշ կերպար — նիւթերով պատկերացնելու այն հիանալի ընդունակութիւնը որով օժտուած է Ա. Խաչատուրեան, նոր ուժով դրուած է « Սպարտակ » պարախաղին մէջ: Հեղինակը հոս հմտօրէն կը միացնէ համանուագային զարգացման սկզբունքները այն ինքնայատուկ պահանջներուն հետ, որոնք կը ներկայացուին պարային արուեստին մէջ: Ատոր վրայ պէտք է աւելցնել որ «Սպարտակ»ի ձայնագրութիւնը աչքի կը զարնէ նուագախումբի հնչեղութեան հզօրագին ուրոյն երանգով, երաժշտագէտին այն անբասիր հմտութեամբ, որով կրնայ հնչիւնային ընդհանուր պատկերին մէջ տեղաւորել առանձին գործիքներու գոյները, գտնել առանց զուգակցման անսպառ բազմազանութիւնը :

« Սպարտակ»ի երաժշտութեան պայծառութիւնը եւ գունագեղութիւնը այնքան մեծ են, որ երբեմն մարդ նոյնիսկ երկիւղ կը զգայ թէ արդեօք ատոր հետեւանքով չաղօտանար պարախաղի բնաբան գաղափարը՝ ստրուկներու յեղափոխական պայքարը իրենց կեղեքիչներուն դէմ :

Կ'ուզենք հաւատալ թէ Ա. Խաչատուրեան պիտի կրնայ խուսափիլ ատկէ: Մանաւանդ որ պարախաղի թատերական զարգացումը ընդհանուր առումով հրապուրիչ է: Սկսեալ առաջին պատկերէն, ուր ցոյց կը տրուին Սպարտակի ուժն ու համարձակութիւնը եւ մինչեւ վերջին տեսարանը, մարտի տեսարանը, երբ հերոսը կը զոհուի, հանդիսատեսը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի նիւթին զարգացման :

« Սպարտակ » պարախաղի երաժշտութիւնը, անտարակոյս, շահեկան է եւ յուզիչ: Տաղանդով գրուած է եւ ատոր ինչպէս եւ Ա. Խաչատուրեանի իւրաքանչիւր ստեղծագործութեան վրայ դրոշմուած է ստեղծագործական վառ անհատականութեան կնիք :

Ա. Խաչատուրեանի անհատականութիւնը, որ ստեղծագործական մեծ շնորհի արդիւնք է, կ'արտայայտուի իր գրելու եղանակին մէջ, որով կը ճանչնաս հեղինակի ինքնայատուկ գրելու ձեւը: Ա. Խաչատուրեանի անհատականութիւնը շատ աւելի լայն ու հարուստ է, քան սոսկ երաժշտական արհեստագիտական ոլորտը,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

« Լող – քար»երուն խլացուցիչ ճռճռը, ու բարձրացող եւ իջնող թակերուն աղմկարար թակոցը կ'արձագանգէին եւ ահաւոր ժխոր մը կը ստեղծէին ամէն դի: Եթէ յանկարծ դուրսէն անծանօթ մը քաղաք մտնէր, պիտի կարծէր թէ ճակատամարտ մը կը մղուէր, եւ թէ բուռն հրացանաձգութիւն տեղի կ'ունենար :

Ես ալ մեր Սեւէին հետ լողեցի, թակեցի ցուիքները, յետոյ թակը եւ մաճակը (լողքարը քաշելու գործիքը) շալկած դուրս ելայ տունէն եւ բռնեցի հնձանին ճամբան այնտեղ ալ նոյն գործողութիւնը կատարելու համար :

Պէտք էր բարձրանայի բլուր մը, ապա իջնէի ձորը որուն ափին վրայ կը գտնուէին այգին եւ հնձանը: Ծանօթ երգ մը մրմռալով, հանդարտօրէն կը յառաջանայի երբ, յանկարծ, դէմս ցցուեցաւ հսկայ մարդ մը: Մազ – մօրուք առատօրէն բուսած՝ Գողիաթի պէս յաղթակազմ, բայց յոգնած եւ տառապալից երեւոյթ մը ունէր:

— Լաօ, ըսաւ դիմացս կանգնելով, այս քաղաքին անունը ի՞նչ է :

Տուխ քաղաքին անունը:

— Լաօ, շաբաթներ եղաւ որ բանջարով խոտով կը սնանիմ, աղիքներս փտեցան, կտոր մը չոր հաց, Ալլահի սիրոյն :

— Կտոր մը հա՞ց, ըսի կակազելով, կտոր մը չոր հաց, բայց ես ուրկէ՞ ճարեմ այդ կտոր մը չոր հացը ձեզի տալու համար :

— Կտոր մը հաց, կ'ըսեմ քեզի, սպառնաց, խոժոռ երեւոյթ մը առնելով,— ապա թէ ոչ քեզ հում – հում կ'ուտեմ :

Տէր Աստուած, այս ի՛նչ փորձանքի հանդիպեցանք: Ես քսան տարու հպարտ, թիկնեղ երիտասարդ էի, թո՞յլ տայի որ այս «ֆիրարի»ն (գինուոր դասալիք) այսպէս սպառնար: Վերէն վար չափեցի հասակը, աչքս չկտրեց, ի՞նչ ընելու էի :

Իբրեւ օրուան պաշար ունէի երկու կոբէկ հաց, կտոր մը չորթան, եւ ափ մը խաշած բակլայ, ինչո՞ւ պիտի տայի այս անծանօթ Քիւրտին եւ ես մինչեւ երեկոյ անօթի մնայի: Բայց եւ այնպէս ուզեցի անուշի կապել: Քիրվա, ըսի կարեկից շեշտով մը, գիտեմ անօթի ես, բայց հիմա ո՞վ անօթի չէ, ո՞վ հացին երեսը կը տեսնէ: Ես շատոնց լաւաշին սուրբ գոյնը մոռցած եմ... Ես ալ քեզի պէս խեղճ եմ, ուրիշին դուռը կը ծառայեմ, ո՞րտեղէն հաց ճարեմ քեզի ...

— Հաց: Հաց, հաց կ'ուզեմ քենէ լակոտ... «Մասալ» մի կարդար, «մասալ»ներ շատ լսած եմ: Հաց ...

Եւ առանց սպասելու յարձակեցաւ վրաս: Ինքնապաշտպանութեան դիմեցի, բայց փորձս մարդուն ծիծաղը շարժեց: Ճարպիկ, ճկուն շարժումով մը մէջքս առաւ իր յաղթ բազուկներուն մէջ, սեղմեց, շատ դիւրութեամբ գլխս երկարեց դէպի գետին, ու ծունկերը զետեղեց կուրծքիս: Երկու ձեռքերս բռնեց իր մէկ ափին մէջ, ու, միւսովը սկսաւ խառնել բաճկոնիս ներքնամասերը:

Ես կը պոռայի վախէս ու զայրոյթէս սաստիկ, եւ իր ծանր ծունկերէն ազատիլ կը փորձէի: Ի զուր ... Շունչս կը կտրէր, աչքերս կարծես դուրս կ'իյնային կոպերէս, շրթներուս բոլորտիքը փրփուր դիզուեցաւ: Ալ հաշտուեցայ մահուանս հետ: Այս մարդուն նպատակը միայն ունեցածս կողոպտել չէր, այլ սպաննել էր, եւ գուցէ միսս ալ ուտէր, զոնէ ինծի այդպէս կը թուէր ... անօթութիւնը ամէն բանի կը մղէ մարդը :

Գրպանիս մէջ քանի մը դահեկան կար, հանեց, վրան նայեցաւ եւ գրպանը դրաւ: Փնտռեց գտաւ հացերուս «թաքստոց»ը, առաւ ամէն մէկը երկու պատառով թխեց բերանը: Ծամելէ աւելի ուղտի մը պէս կուլ տուաւ: Յետոյ հանեց գրպանիս բակլաները, անոնք ալ ափով, մէկ անգամէն բերանը թխեց ու սկսաւ ծամել :

Ես այդ էժտահարին ծանրութեանը տակ այլեւս ուժասպառ եղած էի: Քըրտինքի մէջ կը լողայի: Շունչս տակաւ կը կտրուէր: Ցաւերուս եւ տառապանքիս մէջ կը զառանցէի: Երազի պէս կը յիշեմ, երկու անգամ յաջորդաբար բերնէս դուրս թռաւ, հայերէն նախադասութիւն մը : « ... Մայրիկ , մայրիկ ... օգնութիւն , օգնութիւն մայրիկ ... » Անծանօթը , մէկէն, խենդի պէս ոտքի ցատկեց, շեշտակի, նայուածք մը նետեց, յետոյ բերնէն դուրս թափեց դեռ կիսածամ բակլայի հատիկները ու քայլ մը ետ գնաց :

Ես չտկուեցայ, դժուարութեամբ նստայ, ոտքի ելլելու, քալելու ուժ չկար վրաս: Մինչ այդ վիճակիս մէջ կը մտածէի օձիքս փրկելու միջոց մը գտնել, անծանօթը կրկին մօտեցաւ ինծի : Տարօրինակ , այլայլած վիճակ մը ունէր: Աչքերուն մէջ թախիծ կար: Ձեռքերը կը դողային: Եկաւ արձանի մը պէս կանգնեցաւ մօտս :

Ինչո՞ւ եկաւ ... Դեռ ի՞նչ կ'ուզէր ինձմէ, քանի որ դրամս , հացերս, բակլաներս խլած էր: Երկիւղը բռնեց ամբողջ էութիւնս : Նայեցայ իր աչքերուն աղերսական հայեացքով մը. — «Այ մարդ, ունեցածներս առիր, ալ խնայէ ինծի ...» :

Անծանօթը միշտ նոյն վիճակով կանգնած՝ կը սպասէր: Կարծես չէր կրնար ընելիքը որոշել :

Յանկարծ, ծնրադրեց ճիշդ մօտս :

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՍԵՊՏ. 6Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

●

«Ենի Իսթանպուլ» կը գրէ. —

Հայրենակիցներ, որոնք երէկ անցան Իսթանպուլի փողոցներէն, խոր յուզման մատնուեցան, տեսնելով քանդուած ու փշրուած ապակեփեղկերն ու պարպուած խանութները: Որքան անբաղձալի բան մըն է այս՝ բաղդատելով մեր կարգապահութեան եւ քաղաքական հասկացողութեան հետ: Ի՞նչպէս կրցաւ մեր փողոցներէն անցնիլ, այսպէս անխորհուրդ ու կոյր խորշակ մը:

... Մեզի անկ չէ փնտռել եւ ստուգել փողոցային այս փոթորիկներուն ակն ու աղբիւրը եւ գանոնք այս վիճակին հասցնող ազդակները: Սակայն կ'ուզենք պահ մը կանգ առնել այն հոգեվիճակին վրայ, որ կը յայտնուի մեր մօտ այսպիսի պարագաներու առթիւ:

Ջիղերը գրգռելու կոչուած լուրեր ու գրոյցներ, որոնք կ'ելլեն անպատասխանատու բերաններէն ու կը տարածուին արագօրէն, դիւրութեամբ կրնան նպաստել այսպիսի դէպքերու վաղորդայնին սեղծուելիք անախորժ վիճակներու: Հայրենակիցները պէտք է վերջին ծայր աչալուրջ գտնուին նման գրոյցներու առջեւ եւ ջանան առաջքն առնել սանձ անախորժ դէպքերու ծնունդ տալուն: Պէտք է առաւելագոյն ճիգը թափեն՝ որպէս զի չծաւալին անոնք եւ խեղդուին իրենց սաղմին մէջ: Հայրենակիցը պէտք է մտածէ, թէ այսպիսի լուրերը որոնք մեզ անգամ մը եւս կը վրդովեն ու կը ձգտին առաւել եւս ելեկտրականացնել մթնոլորտը, ամբողջութեամբ յերիւրածոյ գրոյցներ են: Բոլորովին ետին թաքնուած են անհամար նպատակներ եւ շահախնդրական դաւեր:

ՄԻԼԻՅԷԹ. — «Միութիւն, անդորրութիւն եւ կարգապահութիւն» խորագրին տակ կը գրէ. — Այո, ասիկա Աթաթիւրքի ազգային խորհրդանշանն է: Այս անուան եւ յիշատակին ձեռք երկարել՝ ծանր վէրքեր կը բանայ Թուրք ազգին սրտին մէջ: Սակայն, այս մեծ յուզման վայել արտայայտութիւն մը չէ Սելանիկի դէպքերուն առթիւ բռնաբարել իրաւունքները անմեղ հայրենակիցներու, որոնք կը վայելեն Թուրք կառավարութեան հովանաւորութիւնը:

Իսթանպուլի ժողովուրդին կարգ մը տղէտ, միամիտ խաւերը խաբուած են ազգային զգացումներէ հրահրուած: Սմսեղուկ կազմակերպութեան մը ձեւին տակ կարմիր գրգռիչներ եւ զանազան թշնամի տարրեր, բողոքի ցոյց մը վերածեցին բռնաբարութեան եւ քանդումի շարժման մը:

Մեր նիւթական եւ բարոյական վնասը անսահման է: Իսթանպուլի եւ Իզմիրի նման քաղաքներու կրած վնասը շատ ծանր է: Երբ մէկ կողմէ գրգռիչներն ու թալանիչները խստիւ պիտի պատժուին, միւս կողմէ անհրաժեշտ է փութով դարմանել այս վէրքերը, իբրեւ անհատ, թէ իբրեւ ընկերութիւն:

Երկիրը իր բոլոր զաւակներէն կը սպասէ պաղարիւնութիւն, ուշադրութիւն եւ հնազանդութիւն՝ օրէնքներու:

«Ճումհուրիյէթ». — Երբ Լոնտոնի խորհրդաժողովը ապարդիւն կը մնայ, այսպիսի դէպքեր ու շարժումներ առաւել եւս կը տկարացնեն մեր դիրքը եւ կը դառնան իսկական ազգային դժբախտութիւններ:

Քանդիչ, կործանարար եւ թալանիչ տարրեր, ոչ միայն փճացուցին յոյն հայրենակիցներու ինչքերը, այլ եւ միւս փոքրամասնութեանց պատկանողներուն ու Թուրքերունը: Այս շարժումը կարելի չէ բացատրել իմացականութեամբ եւ տրամաբանութեամբ:

«Սօն Փօսթա». — Ոչ մէկ տարակոյս թէ խորապէս կը տառապի հոգին Աթաթիւրքի, որ հիմնած էր ժամանակակից ընկերութիւններու արժանի վարչաձեւ մը եւ անոր ապահոված համաշխարհային չափանիշով վարկ մը: Տնտեսական անհասկացողութիւն մը չի լուծուիր հոգային դատով մը եւ արիւնահեղութիւն եւ ինչքի կորուստ պատճառող ցոյցերով: Այսպիսի շարժումներ շատ-շատ պէտք է ըլլան հանրային կարծիքի թարգմանը եւ արտայայտութիւնը միայն: Այս շրջանակէն դուրս որեւէ շարժում ոչ միայն կը խանգարէ անդորրութիւնը, այլ եւ կ'աղարտէ երկրին միջազգային վարկը որ կենսական է: Կարելի չէ երեւակայել աւելի մեծ վնաս մը: Ընկերութեան մէջ խօսքը գլուխինն է: Եթէ հասարակնայ, այլեւս անտեղի է բարիք սպասել այդպիսի ընկերութենէ մը»:

տոր պէտք է վերագրել նաեւ երաժշտագէտի աշխարհահայեացքը, որ հիմնուած է մեր իրականութեան լաւատես, կենսահաստատ մեկնութեան վրայ: Ա. Խաչատուրեանի ստեղծագործութեան այդ կողմը շատ վառ կերպով արտայայտուած է նաեւ անոր համանուագներուն մէջ:

Ինծի կը թուի թէ, Ա. Խաչատուրեանի ամբողջ երաժշտութեան եւ մասնաւորապէս «Սպարտակ» պարախաղի հիանալի յատկութիւններէն մէկը անոր ժողովրդականութիւնն է: Ա. Խաչատուրեանի երաժշտութեան ժողովրդականութիւնն ու ազգային բնոյթը վառ կերպով արտայայտուած է ոչ միայն անոր հիանալի համանուագներուն մէջ, գործիքներու նուագածութեան մէջ, այլեւ անոր միւս բոլոր ստեղծագործութեանց, որքան ալ ըստ նիւթի տարբեր ըլլան անոնք:

«Գայիանէ» պարախաղին մէջ, Լերմոնտովի «Դիմակահանդէս» դրամայի երաժշտութեան մէջ, «Վալենսիայի այրի»ի մէջ, «Սպարտակ» պարախաղի մէջ ամէն տեղ Ա. Խաչատուրեան ազգային է: Բայց ասիկա ժողովրդականութեան եւ ազգայնութեան այն նեղ ըմբռնումը չէ, որ սահմանափակուած է սովորական լադային հնչիւններով, ներդաշնակութեամբ կամ կշռոյթներով: Ասիկա այն իսկական ժողովրդականութիւնն է, որ հարստացած համաշխարհային մշակոյթի նուաճումներով եւ իր կարգին արժէքաւոր նոր աւանդ կը մուծէ համաշխարհային մշակոյթի մէջ:

Այսպէս է իմ պատկերացումը Ա. Խաչատուրեանի «Սպարտակ» նոր պարախաղի մասին: Ասիկա մեծ եւ բերկրալից դէպք է մեր երաժշտական կեանքին մէջ:

ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

ՀԱՅԿ. ԵՐԳԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

ԿԱՓ. — Անցեալ կիրակի, 11 Սեպտ. տունն էմ, անթելին գործիքին առջեւ: Ասեղը փորձած ատեն, յանկարծ հայերէն եղանակ մը հասաւ ականջիս, Փառի էնթէռի վրայ: Հայաստանեան երգի եւ պարի եղանակներ, մէկը միւսէն անուշ եւ հմայիչ: Մանաւանդ մեզի համար որ հեռաւոր Ալպեաններուն մէջ կը բնակինք: Քանիցս լսած ենք հայերէն պատարագը անթելով, բայց այս մէկը ուրիշ է:

Այս առթիւ առաջարկ մը հիմա որ շրջիկներ կ'երթան Հայաստան եւ մօտ օրէն պատգամաւորներ ալ պիտի երթան Կաթող ընտրութեան առթիւ, չե՞ն կրնար յիշեցնել պատկան իշխանութեան, թէ արտասահմանի հայութիւնը կարօտն ունի հայ երգին ու նուագին, հետեւաբար կարելի չէ՞ որ ռատիօ Երեւանը քիչ մը զօրաւոր հաղորդումներ կատարէ, որպէսզի մինչեւ Ալպեան բարձունքները լսենք Հայաստանի ձայնը, ինչպէս առաջ:

Յ. Անթանոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտը կիրակի ժամադրավայրը դարձած էր խուռներամ հասարակութեան մը որ մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ եզանակի առաջին խաղարկութեան, Մարինեանի դէմ:

Թէեւ մերոնք տարին յաղթութիւնը 2ի դէմ մէկ նշանակէտով, բայց դեռ Հ. Մ. Ը. Մ.ը չէ ներկայացուցած իր լաւագոյն կազմը: Քանի մը թեթեւ փոփոխութիւններով կը յուսանք ապագայ մրցումները պիտի ըլլան աւելի հետաքրքրական: Վարիչ, մարզիկ թէ մարզասէր ամէն միջոց ի գործ դրած են որպէսզի Հ. Մ. Ը. Մ.ը բոլորէ աւելի փայլուն տարեշրջան մը:

Այս կիրակի մեր տղաքը իրենց երկրորդ ախոյենական մրցումը պիտի կատարեն Մարսէյլէն 145 քիլոմեթր հեռու, Սէն Օպանի խումբին դէմ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը վարձած է օթաքար մը որ կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կը մեկնի Միութեան հաւաքատեղիէն (Պար տիւ Կլօպ): Անոնք որ կ'ուզեն ընկերանալ մեր մարզիկներու օթօքարով, թող փութան այժմէն արձանագրուիլ: Ծախքը՝ 200 ֆրանք: Վստահ ենք որ մեր անձնաման մարզիկները աւելի գեղեցիկ խաղարկութեամբ մը պիտի խլեն եզանակին երկրորդ յաղթանակը:

Վահան Շամլեան

Ա. — Եղբայր, ալ ձանձրացայ աս պարտքս ուզելէն: Դու՞ ըսէ թէ որ ամիսը, որ շաբաթը, որ օրը, որ ժամը, որ վայրկեանը գամ՝ որպէսզի դրամս վճարես:

Բ. — Եղբայր, դուն աւելի զարմանալի ես: Միթէ ես մարգարէ՞ եմ ...:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱԽԱՍԱՐԴ, պաշտօնաթերթ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, 1955 Մայիս եւ Յունիս: Պուէնոս Այրէս (Արժանթին):

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Երկու հայրենակիցներու ժամանումը Ամերիկայէն պատճառ եղաւ որ մեր միտքերը փոխադրուին մեր հեռաւոր ծննդավայրը, Խարբերդի Սիւրսիւրի գիւղը: Անմիջապէս խօսքէն գործի անցնելով որոշեցինք վերակազմել նախկին Ուսումնասիրաց Միութիւնը որ առաջիններէն մին եղած է Մարսէյլի մէջ, 1925ին: Ուրեմն Օգոստոս 14ին հաւաքուեցանք Կարտան, «Լասրան Գեղունի» ակումբին մէջ: Ներկայ էին ութսուն հայրենակիցներ: Ամերիկայէն եկած երկու հիւրերը տեղեկութիւններ հաղորդեցին այնտեղ հաստատուած հայրենակիցներու մասին: Յետոյ որոշուեցաւ կազմել հինգ հոգինոց առժամեայ վարչութիւն մը որ սկսաւ արձանագրել հայրենակիցները: Ամէնքն ալ խանդավառուելով նուէրներ ալ ըրին եւ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Յետոյ յուցադրուեցաւ Ամերիկայի հայրենակիցներուն մէկ շարժանկարը զոր բերած էին մեր հիւրերը: Կերուխումի ատեն ոգեւորութիւնը կրկնապատկուեցաւ ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Կարճ խօսքով յիշատակելի օր մը անցուցինք, վերյիշելով գեղին եւ վանքին խաղողները եւ առատահոս աղբիւրները:

Կը յուսանք թէ ֆրանսաբնակ մեր բոլոր հայրենակիցները պիտի հետեւին մեր օրինակին:

Ս. Գինոսեան

Թղթակցութեան հասցէ. — Պուշըրի Պետրոսեան, 20 ռիւ տէ Փըթիթ Մառի, Մարսէյլ:

***

ԿՈՉ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԱՌԹԻՒ

ՏԷՍԻՆ, 12 Սեպտեմբեր. — Ստորագրեալս, քարտուղար Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացի մասնաճիւղին, կուզամ ամփոփ կերպով պատկերացնել մէկ տարուան գործունէութիւնը: Ունեցանք երեք ներկայացումներ, (Տէսին, Փոն տը Շէրիւ եւ Վիէն), որոնք յաջողութեամբ պսակուեցան, շնորհիւ Հ. Յ. Դ. կազմակերպութեան եւ քանի մը անձերու բարոյական օժանդակութեան, որոնց երախտապարտ ենք միշտ:

Վերջին անգամ ունեցանք մեր դաշտահանդէսը, որ նոյնպէս յաջող անցաւ շնորհիւ անդամներու եւ նոյն կազմակերպութեան զոհաբերութեան: Կ'արժէ յիշել նաեւ վարչութեան կատարած աշխատանքները: Ունեցանք դժուարութիւններ, բայց բնաւ չյուսահատեցանք եւ անդամներու թիւը տասնէն բարձրացաւ 22է: Կը յուսանք թէ մեկուսացած հայրենակիցներն ալ պիտի սթափին եւ ձեռք ձեռքի պիտի տան, «Ուսումնասիրաց»ի բարգաւաճման եւ մեր ծննդավայրին յիշատակը վառ պահելու համար:

Հրաժեշտի առթիւ, այս է իմ կոչս բոլորին: Նաեւ խորին շնորհակալութիւններ ամբողջ գաղութին: Երբեք պիտի չմոռնամ իրենց սիրայօժար աջակցութիւնը ի նպաստ մեր բոլոր ձեռնարկներուն: Շնորհակալութիւն նաեւ այն կազմակերպութեան որ միշտ քաջալերեց մեզ:

Վստահ եմ թէ մասնաճիւղը իր աշխատանքները պիտի շարունակէ նոյն եռանդով եւ յարատեւութեամբ:

Միհրեան Շիրվանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

Շիշլի, Պուլկար Չարշըսըի մէջ ժամադրուեցանք Ապտիւլգատիրի եւ Շիւքրիւի հետ, խորրդակցեցանք եւ աւելի վերջ հաւաքուեցանք Շիւքրիւ պէյի տունը: Շիւքրիւ ըսաւ. — Իզմիրը հիանալի առիթ մըն է այս գործին համար, չփախցնենք այս առիթը: Իսկ ես չէի ճանչնար Իզմիրը, գաղափար չունէի: Այն ատեն ըսին թէ հոն մարդ ունին: Սարը Էֆէ Էտիպը, հարուստ է, ագարակ ունի, ըսին, եւ որոշեցին յանձնարարական նամակ մըն ալ տալ անոր ուղղուած: Շիւքրիւ պէյ նամակը գրեց եւ «ծխախոտի գործ»ի մը մասին խօսեցաւ: «Ան կը հասկնայ, ըսաւ, «ծխախոտի գործ»էն խօսք կը բանաս, Էտիպ կ'ըմբռնէ խնդիրը»: Գնդապետ Րասիմ պէյ ալ եկած էր, յանձնարարեց որ Իզմիրի մէջ իջեւանիմ Կաֆֆար գառէ պանդոկը, Սարը Էֆէ Էտիպը հոն կարելի էր գտնել: Րասիմ պէյի ըսի որ ինք ալ գայ, բայց չընդունեց, միայն ինծի դիտել տուաւ. — «Շատ վտանգաւոր գործի մը մէջ կը մտնես, ուշադիր եւ զգոյշ եղիր»: — Ի՞նչ վտանգ կրնայ ըլլալ, պատասխանեցի, եւ հրաժեշտ առի: Յետոյ ատրճանակները ճարեցի: Չորս ատրճանակ եւ 150 գնդակ: Բոլորը ձգեցի Շիւքրիւ պէյի տունը:

— Ձէնքերուն դրամը ո՞վ տուաւ:

— Շիւքրիւ պէյ տուաւ... Տոմսակները առինք, ութ հարիւր ոսկի ալ դրամ: Վերջապէս Իզմիր եկանք: Հոն գտայ Սարը Էֆէ Էտիպը եւ յանձնարարական նամակը իրեն տուի: Ըսի թէ դուն ստանձներ ես այդ գործը, ալ շարժելու ատենն է, ժամանակ պէտք չէ կորսնցնել: Սարը Էֆէ Էտիպ պատասխանեց թէ մինակ չի կրնար այս գործը գլուխ հանել, պէտք է խորհիլ եւ ըստ այնմ գործել: — Քանի՞ հոգիի պէտք կայ, հարցուցի: — Երկու մարդու, պատասխանեց:

— Արդէն իսկ պատրաստ են, անհոգ եղիր, ըսի: Յաջորդ իրիկուն իրար գտանք Գարշըեաքայի մէջ, Լազ Իսմայիլը եւ Եուսուֆը հետ բերած էի, Զօփուր Հիլմին ալ գտանք եւ որոշեցինք ճշդել մահափորձին վայրը: Անոնք Չէշմէի ճամբան աւելի յարմար կը գտնէին, ես այդ տեղերը լաւ չեմ գիտեր: Շարժանաւի խնդիրն ալ խօսեցանք, Կրետէցի Շէվքի շարժանաւ մը ունի եղեր, բայց դրաւման տակ է եղեր պարտքի հետեւանքով: Գրաւումը վերցնելու համար հինգ հարիւր ոսկի պէտք կար: Մենք այս դրամին մասին կը խորհէինք, երբ տեղեկացանք թէ 500 ժանտարմա եկեր է Չէշմէ: Քանի որ այդպէս է, Չէշմէի մէջ անկարելի է յաջողիլ, խորհեցանք, եւ որոշեցինք գործը Իզմիրի մէջ վերջացնել: Ի վերջոյ տուինք որոշումը, մահափորձը պիտի գործադրէինք Քէմէրալթը, Կաֆֆար Զառէ պանդոկին անկիւնը: Այդտեղ ոստիկանական պահականոց կար, որով կասկած պիտի չհրաւիրէինք, հետեւաբար ամէնէն յարմար եւ ապահով տեղն էր: Այս որոշումէն ետք, Շէվքի եւ Հիլմի ռումբերը բերին: Ալ ամէն ինչ պատրաստ էր, Զօփուր Հիլմի, Էտիպ եւ ես ինքնաշարժ նստանք, բաժնուեցանք իրարմէ: Յաջորդ օր, Կազին Իզմիր պիտի գար, Էտիպ ժամը մէկին պիտի գար զիս գտնել, միջոցներ ձեռք պիտի առնէր: Ջեկաւ սակայն: Շէվքին եկեր եւ Հիլմին փնտռեր էր, Էտիպը չէր գիտեր: Գիշերը անցանք Գարշըեաքա, Շէվքիի տունը գացինք: Ըսին թէ Կազի փաշան եկած չէ տակաւին, իր ժամանումին կը սպասուի: Նոր խորհրդակցութիւն մը ունեցանք մահափորձի մասին, ամէնէն առաջ Զօփուր Հիլմի պիտի կրակէր Կազիին ինքնաշարժին վրայ, եւ միւսները պիտի հետեւէին իրեն: Շէվքի ծխավաճառին խանութը պիտի պահուըտէր եւ պիտի քննէր կացութիւնը, Էտիպ պիտի գար միանալ իրենց: Մանրամասնութիւնները այս կերպ ճշդելէ վերջ գացինք անկողին մտանք, եւ ձերբակալուեցանք:

— Անկիւնի բերանը, Հիլմիէն զատ ովքե՞ր պիտի կրակէին, հարցուց նախագահը, ո՞վ պիտի վարէր մահափորձը:

— Այդ գործերուն մէջ հրաման տալը, ղեկավարելը որեւէ արժէք չունի, ընդհակառակն գործը կը կնճռոտէ: Նոյն վայրկեանին եւ ստեղծուած կացութեան համաձայն պէտք է գործել, պատասխանեց հանդարտօրէն Զիա Խուրշիտ: Մնաց որ վայրկեանի մը խնդիր է:

(Շար.)

ցում տուաւ իր առաքելութեան մասին, թէ կառավարութեան եւ թէ արեւմտեան երեք պետութեանց դեսպաններուն: Հաւանական է որ երեսփ. ժողովը նիստ գումարէ Սեպտեմբեր 22ին, քննելու համար դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատման խնդիրը: Իրազեկներ ձախողած կը նկատեն Տոքթ. Ատընաուըրի առաքելութիւնը, որ յանգեցաւ գերիներու արձակման խոստումի մը եւ դեսպաններ փոխանակելու հաւանութեան:

ՄԱՐՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը դժուարութիւններ հարթուած են եւ կառավարութիւնը հրահանգած է Մարոքի մարզպանին որ Սուլթան Արաֆայի յանձնէ հանրապետութեան նախագահին նամակը: Իրազեկներ կը կարծեն թէ Սուլթանը գահէն պիտի քաշուի — ոչ թէ պիտի հրաժարի — մինչեւ չաբթու վերջ, եթէ աւելի առաջ: Ֆրանսական մարտանաւ մը կը սպասէ կազմ եւ պատրաստ, անմիջապէս Թանճէր փոխադրելու համար Սուլթանը, որ անպաշտօն կեանք մը պիտի վարէ այդ միջազգային քաղաքին մէջ:

Արաֆայի հեռացումը եւ արքունի խորհուրդի մը կազմութիւնը հիմնական պայման մըն է, գործակցութիւն հաստատելու համար Մարոքի ազգայնականներուն հետ: Միւս երկու կարեւոր պայմաններն են առժամեայ կառավարութեան մը կազմութիւնը եւ նախորդ Սուլթանին վերադարձը Ֆրանսա:

Տեղական թերթերը կը բացատրեն թէ պահպանողական հոսանքները, ինչպէս եւ անկախները եւ զօր. տը Կոլի կուսակիցները միշտ կ՚ընդդիմանան աքսորական Սուլթանին վերադարձին:

× Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին Ալժերիոյ մէջ: Մարզպանը քննական պտոյտի մը ձեռնարկեց: Ճառի մը ընթացքին հարցուց. — Ի՞նչ պիտի ըլլայ Ալժերիան առանց Ֆրանսայի:

× Ռապաթի ամերիկեան դեսպանը յայտարարեց թէ Մարոքի 9000 Ամերիկացիները որեւէ վտանգի ենթակայ չեն:

× Արեւելեան Ֆրանսայի Ալժերիացիներու մասին ալ քննութիւն կը կատարուի, կասկածելիները երեւան հանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՌԵՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ հիւանդ է: Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս հաղորդելով այս լուրը, կ՚աւելցնէ թէ այս պատճառով չկրցաւ ընդունիլ Ֆինլանտայի վարչապետը, ինչպէս եւ արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը: Մանրամասնութիւններ կը պակսին հիւանդութեան մասին:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ բանակին համար զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել խոստացած է Խ. Միութիւնը: Մ. Նահանգները եւ Ֆրանսա եւս յանձնառութիւններ ստանձնած են: Աւստրիոյ կառավարութիւնը կ՚ըսէ թէ Խ. Միութիւնը պիտի ճարէ հրացաններ, գնդացիրներ, թնդանօթներ, օդանաւեր, հրասայլեր եւն.: Խորհրդարանը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վաւերացուց բանակին կազմութեան օրինագիծը, որ կը նախատեսէ 25.000 – 30.000 զինուոր, մինչեւ տարեվերջ:

ՍԱՐԻ հանրաքուէն պիտի կատարուի Հոկտեմբեր 23ին: Հինգ ազգերու ներկայացուցիչներ պիտի հսկեն գործողութեանց:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ երիտասարդութեան համագումարը բացուեցաւ Հռոմի մէջ, մասնակցութեամբ 22 երկիրներու եւ 54 կազմակերպութեանց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգ. ժողովէն եւ ծերակոյտէն 19 ներկայացուցիչներ Մոսկուա հասնելով, ջերմ ընդունելութեան արժանացան: Այցելութիւնը որեւէ քաղաքական հանգամանք չունի: Կիրակի օր Ստալին – կրատ պիտի երթան օդանաւով:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը զինուոր կը համախմբէ Իսրայէլի սահմանին վրայ: Հրամայուած է կրակ բանալ եթէ ոեւէ մէկը խախտէ չէզոք գօտին:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահը, Թիթօ, յայտարարեց թէ իր երկիրը կ՚ուզէ «կարեւ կամուրջ ծառայել, գիրար հարթելու համար բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ»: Այս առթիւ Կիպրոսի խնդիրն ալ յիշելով, ըսաւ թէ անհրաժեշտ է պահել գործակցութիւնը եւ խաղաղութիւնը Պալքաններու մէջ, յարգելով ինքնորոշման իրաւունքը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Լեւոն Նասխլ կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իր ողբացեալ քրոջ ԶԱՊԷԼ ՇԻՐԻՆԵԱՆի յիշատակին: Կը հրաւիրուին ազգականներ եւ բարեկամները:

***

Այս կիրակի Շաւիլի եկեղեցին մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, նախաձեռնութեամբ Այրի Տիկին Ա. Աճէմեանի եւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թիւթիւնճեանի (Քլէրմոն Ֆերան), ի յիշատակ իրենց եղբօր նորոգ հանգուցեալ ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆի ինչպէս նաեւ Աճէմեան, Թիւթիւնճեան եւ Գրիգորեան գերդաստաններու ննջեցեալներուն համար: Սկիզբ. ժամերգութեան ժամը 9:

***

Այրի Տիկին Արուսեակ Նալպանտեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր, Օննիկ եւ Զարուհի կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Ժ.Կուժոնի Հայոց եկեղեցին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱԲՐԻԷԼ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի

յիշատակին, իր մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արտեմ Ոսկանեան եւ զաւակները, Խաչիկ, Ալիս, Մարթէլ, Իւղաբեր եւ Փոլէթ, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Սէնթ Անի բոլոր թաղեցիներուն եւ ամէն անոնց որոնք իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն և հօր մահուան առթիւ: Մասնաւոր շնորհակալութիւն Սէնթ Մարկրիթի Հ. Յ. Դ. Համազասպ խումբին, որ փոխան ծաղկեպսակի հինգ հազար Ֆր. նուիրեց անոր շիրիմին շինութեան համար:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սանդուխտ Առաքելեան եւ զաւակը՝ Ժիրայր, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Պատուականեան (Արտէշ), Տիկին Ս. Թորոսեան, Տիկին Հ. Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ալիքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խորէն Տէրտէրեան, Զալըքեան, Օհանեան, Կուլիկեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, քենակալին եւ ազգականին՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆի

(Բալու – Նաճարանցի, 52 տարեկան)

կսկծալի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 2ին, իր բնակարանին մէջ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԲԱՌԱՐԱՆ
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ

Աշխատասիրեց ՓՐՕՖ. Յ. Յ. ՉԱԳՄԱԳՃԵԱՆ:

1424 էջ: Բառարանէն զատ կը պարունակէ պատմական, քաղաքական եւ բնկեբային գիտելիքներ:

Բ. տպագրութիւն: Հրատ. «Ազդակ»ի, Պէյրութ: Գին 4000 ֆրանք:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ներսէս Մանուկեանէն հազար ֆրանք, իբրեւ պտղալին օժանդակութեան կայանի մանուկներուն համար:

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris (9)

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Մարսէյլ, Սէն Ժիւստ, Պուլվար Փերենի լրագրական կրպակը:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ, ժամը 10.30ին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մէջ: (10պիս, Ռիւ Թուէն): Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 6ին հանդիսաւոր պատարագ Իսի լէ Մուլինօ, Սէն Պրիմոյի մատուռին մէջ: (148 ռիւ տը լ՚Էկալիթէ):

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ (Առնուվիլ)

Յառաջիկայ կիրակի, 25 Սեպտ., Տօն Ս. Եկեղեցւոյ, տեղի պիտի ունենայ մանուկներու հանդիսաւոր երգեցողութեամբ պատարագ ժամը 10ին:

Սկիզբ ժամերգութեան 8.30ին:

Նաեւ մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում: Կը խնդրենք մեր սիրելի ժողովուրդէն բերել իրենց նիւթական աջակցութիւնը մատաղցու ոչխարներ գնելու համար: Դրամական նուէրները ղրկել Պ. Միհրան Շիշմանեանի, 71 ռիւ ժան ժօրէս, Առնուվիլ լէ Կօնէս:

Շոգեկառքի ժամերը Կար տիւ Նորէն 8.32, 9.32, 10.14, իջնել Վիլիէ լը Պէլ կայարանը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրագիտ ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Միլտոնեանի, ամէն իրիկուն ժամը 6–8:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

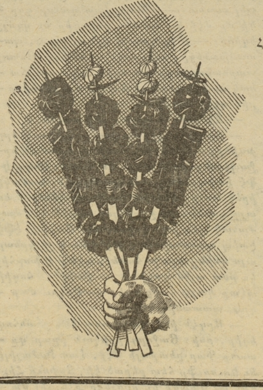
ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Այրի Տիկին Հեղինէ Շահինեանի եւ զաւակներուն, ամուսնոյն եւ հօր մահուան առթիւ, նոյնպէս Փապուճեան ընտանիքին եւ իրենց պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի երկու հազար ֆրանք կը յատկացնէ Պրեվանի հիւանդներուն:

ԾԱԽՈՒ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

Ստիպողաբար ծախու են երկու սիւրժըթէօզ (Ինիոն Սպեսիալ, 15–400 տիփերանսիէլով) եւ Սէնժէ 81 Ք 22, բոլորը լաւ վիճակի մէջ եւ պատրաստ անմիջական գործածութեան, խլրաքանչիւրը 100.000 ֆրանք:

Դիմել Տիկին Առաքելեանի՝

25, Rue Gabriel Péri, Le Pecq (S. et O.)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

*

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 20.30ին, ընկեր Լեւոն Պետեանի բնակարանը, 58պիս, Ավընիւ ժենէրալ Լըքլէռ, Վիրօֆլէյ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս շաբաթ ժամը 8.30ին, մեր սրահը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները այս շաբաթ ժամը 16ին, Ազգ. Տան մէջ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտօք ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին, մատուռին մէջ, 6 ռիւ Ֆըրանշ, Ամիթիէ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ժողովը այս կիրակի առտու ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին, 7 Պուլվառ տ՚Աթէն: Օրակարգ.— Ա) Զեկուցում պատգմ. ժողովի: Բ) Ընտրութիւն նոր վարչութեան: Գ) Ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն, մասնաւորապէս Պոմոնի անդամներէն ներկայ ըլլալ այս տարեշրջանի վերջին ժողովին:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23

ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Իսի հինգշաբթի օրերու հայերէնի դասընթացքին համար ուսուցչուհի մը կը փնտռուի: Դիմել հոգաբարձութեան, Խըրիմեան ակումբ, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

ԾԱԽՈՒ Է ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն Լուի մէջ Տիկին Եօթնեղբայրեանի օդասուն ագարակը, հայկական հանդէսներու վայրը: Ունի երկու հեկտար եւ ութ հարիւր քառ. մեթր, երկու յարկով տուն մը քըսան սենեակներով: Ջեւափոխութեան ամէն յարմարութիւն ունի, շատ նպաստաւոր գին: Դիմել հետեւեալ հասցէին.—

Campagne Caillol, Traverse Chevalier
St. Loup, Marseille

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Փարիզի մէջ կահաւորուած սենեակ մը կը փնտռուի այր եւ կնոջ մը համար՝ խոհանոցի իրաւունքով: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ԿԻՐԱԿԻ
18
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
18 SEPTEMBRE
1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7779 31e ANNEE | Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3190

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գահիրէի մեր պաշտօնակիցը, «Յուսաբեր», վերջերս երկու խմբագրականներ հրատարակեց լեզուական հարցի մասին, պարզելով կարգ մը նոր երեւոյթներ:

Առաջին խմբագրականով — «Լայն ու նեղ Թեզանիքներ», կը յիշէր Հ. Արսէն Ղազիկեանի մէկ խօսքը.— «Անոնք ասանկ ալ կը գրեն, անանկ ալ. անոնց Թեզանիքները լայն են»:

«Անոնք»ը — արեւելահայերն են:

«Վաստակաւոր Մխիթարեանը ըսել կ'ուզէր անշուշտ, թէ լեզուի մաքրութեան տեսակէտէն, հայերէն գիտնալու տեսակէտէն, լեզուի «էսթետիկա»յի տեսակէտէն, արեւելահայ գրողները ետ մնացած են, իսկ մենք՝ արեւմտահայերս յառաջ գացած ենք: Ուրիշ խօսքով, լեզուական հարցերու մէջ անոնց թեզանիքները լայն են, իսկ մեր թեզանիքները՝ նեղ, կամ թէ մենք «ասանկ ալ, անանկ ալ» չենք գրեր, այլ կը գրենք կա՛մ «ասանկ» կա՛մ «անանկ» (3 Սեպտ.):

«Յուսաբեր» կ'եզրակացնէր թէ այժմ «մեր Թեզանիքները» լայնցած են, իսկ «անոնց» Թեզանիքները նեղցած»:

Այս փոփոխութեան պատճառներն ալ բացատրելով, մասնաւորապէս կը շեշտէր երկու պարագաներ.—

1. Այնտեղ «գրական կարգապահութիւն» ըսուած բան մը կայ վերջապէս:

2. Այնտեղ գրողը գիտէ, թէ աչք մը կը հսկէ իր վրայ, այստեղ գրողը գիտէ, թէ ոչ ոք կը հսկէ իր վրայ:

Երկրորդ խմբագրականով, մեր պաշտօնակիցը կը յանգի մռայլ եզրակացութեան մը.

— «Մենք պարտուած ենք լեզուական պայքարին մէջ»:

Այս առթիւ կը բացատրէ չարիքին աղբիւրը,— «անփութութիւն, անբարեխղճութիւն, յաճախ նաեւ տգիտութիւն, բայց մանաւանդ նոր բան չսորվելու, սորվիլ չուզելու յամառութիւն»: Ու կը յիշէ պերճախօս օրինակներ ալ, ուղղագրութեան եւ քերականութեան սխալներ:

Միեւնոյն ատեն, աններելի, անտանելի կը գտնէ, նաեւ, «արեւելեան» ճակատին վրիպումները,— «Օտար բառերու գործածութիւն:

Քերականական զանցառութիւններ:

Հինցած, բրածոյ բառեր ու բացատրութիւններ եւայլն: (10 Սեպտ.):

Այսպէս ամփոփելով երկու լայնանիստ խմբագրականներու հիմնական մասերը, կ'ուզէինք անոնց կցել կարգ մը խորհրդածութիւններ եւ դիտողութիւններ:

Որոշապէս զատնացած, լաւու ստեղծան յուզուած՝ կարգ մը վրդովիչ երեւոյթներէ, «Յուսաբեր» տեղ – տեղ կ'արձակէ վճիռներ որոնք չեն համապատասխաներ իրականութեան:

Այսպէս, սխալ է թէ մենք «կորսնցուցած ենք յառաջապահի մեր դիրքը», կամ «ետ ենք հայերէն գիտնալու տեսակէտէն»:

Այս կամ այն թերթին, գրողին — մինչեւ անգամ գրագէտին ու բանաստեղծին վրիպումը կամ տգիտութիւնը իրաւունք չեն տար այդ եզրակացութեան յանգելու:

Եթէ Երեւանի բոլշեւիկեան իշխանութիւնը թոյլ տար ազատօրէն գործածել մեր գիտցած հայերէնը, շատոնց գտած կ'ըլլար համահայկական, մինչեւ անգամ «պետական» լեզուին հիմքերը:

Այս տողերը գրած ատեն աչքի առջեւ ունինք Երեւանի Գր. Թերթ-ին օգոստ. 28ի թիւը, ուր դէզ մը փաստերով կ'ողբան թէ Հայաստանի միջնակարգ վարժարաններէն շրջանաւարտներ ոչ միայն տարրական հայերէն, այլ եւ հասարակ ուղղագրութիւն անգամ չեն գիտեր: Ոչ ալ հայոց պատմութիւն կամ գրականութիւն:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱՆ

ԵՐԹԵՒԵԿԸ ՆՈՐԷՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հանրակառքերու աշխատաւորներուն գործադուլը երէկ ալ շարունակուեցաւ, հակառակ անկախ սենտիքաներու հետ կնքուած համաձայնութեան: Այդ սենտիքաները կոչ մը ուղղած էին, որպէսզի աշխատանքը վերսկսի. բայց կարելի չեղաւ ամբողջովին վերահաստատել երթեւեկը: Կէս օրին մեթրոյին կառախումբերը կը բանէին վաթսուն առ հարիւր համեմատութեամբ. իրիկուան դէմ երթեւեկը ի ջած էր 40 առ հարիւրի, իսկ երէկ՝ 35 առ հարիւրի, միեւնոյն ատեն ծանրացնելով մթնոլորտը:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամները քաջալերուելով առաջին յաջողութիւններէն, կը շրջէին մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, կեցնելու համար բանող հանրակառքերը: Այս առթիւ բռնութիններ ալ գործուեցան: Խումբ մը բանթողներ, որոնք հանրակառքի վարչութեան կեդրոնը կ'երթային բողոքի ցոյց մը կատարելու համար, կեցուցին թիւ 81 գծին մէկ հանրակառքը, վար իջեցուցին ճամբորդները եւ խորտակեցին հանրակառքին ապակիները: Մեքենավարը վիրաւորուեցաւ դէմքէն եւ ձախ սրունքէն: Երկու ոստիկաններ ալ խոշտանգուեցան: (Ֆիկառօ)

Նոյն աղբիւրին համաձայն, միայն աշխատավարձքի խնդիրը չէ այս անկարգութեանց պատճառը: Վարչութիւնը որոշած է հինգ առ հարիւր աւելցնել աշխատավարձքը եւ յանձնառութիւններ ըստանձնած է ապագային համար: Բայց Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մերժեց գոյացած համաձայնութիւնը, մասնաւոր կոչ մը ուղղելով ուր կ'ըսէր.— «Մեքենավարները եւ տոմսակավաճառները, այր եւ կին, անբաւական գտնելով նախարարութեան եւ վարչութեան առաջարկները, որոշեցին շարունակել պայքարը»:

Միեւնոյն ատեն գործադուլներ կը սարքուին ուրիշ ասպարէզներու մէջ:

Գոյացած համաձայնութեամբ, հանրակառքի աշխատաւորները հինգ առ հարիւր յաւելում պիտի ստանան սեպտեմբեր 1էն սկսեալ, իսկ յաջորդական յաւելումներ՝ 1956 յունուար 1էն սկսեալ, որով սակը 9 առ հարիւրի պիտի բարձրանայ 1957 Յուլիսին:

Նոյն օրը համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ռընոյի հաստատութեանց վարչութեան հետ: Կնքուեցաւ պայմանագիր մը որ աննախընթաց կը համարուի Ֆրանսային, թերեւս ալ Եւրոպայի համար:

Համաձայնութիւնը կը տրամադրէ չորս առ հարիւր յաւելում յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին, հիմնուելով արտադրութեան հաւանական յաւելման վրայ: Միեւնոյն ատեն երեք առ հարիւր յաւելում, անմիջապէս: Կը տրամադրէ նաեւ երկու շաբաթէն երեքի բարձրացնել տարեկան արձակուրդը, վճարել տօնական օրերու աշխատավարձքը, քննել հանգստեան թօշակի խնդիրը, վճարումներ կատարել հիւանդութեան կամ աշխատանքի արկածներու առթիւ պատահած բացակայութեանց առեն: Պայմանագիրը ստորագրեցին Բանուորական Ուժը եւ քրիստոնեայ աշխատաւորներու սենտիքան: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մերժեց:

Թերթերը 51.000 կը հաշուեն Ռընոյի աշխատաւորներուն թիւը:

× Կազի եւ ելեկտրականութեան վարչութիւնն ալ որոշեց հինգ առ հարիւր անմիջական յաւելում, Սեպտ. 1էն սկսեալ, եւ յաջորդական բարելաւումներ 1956 Յունուար 1էն սկսեալ:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, Աշխատանքի Դաշնակցութեան նպատակն է ընդհ. գործադուլ մը սարքել հոկտեմբերին, տնտեսական եւ քաղաքական պահանջներով:

× Կառավարութիւնը երէկ շատ մը ինքնաշարժներ տրամադրած էր գլխաւոր կայարաններուն մէջ, քաղաքացիներու փոխադրութեան համար:

Խլրտումները կը ծաւալին գաւառի մէջ ալ:

▪ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՕՁ » ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ ...

Պոլսոյ եւ Անգարայի թուրք թերթերը կը շարունակեն զարմանազան կարծիքներ յայտնել, Սեպտ. 6ի խռովութեանց առթիւ:

Ամէնքն ալ կ'ընդունին դէպքին ծանրակշիռ հանգամանքը, թէ բարոյական եւ թէ նիւթական տեսակէտով:

Բայց, յանկարծ կ'անճրկին, երբ կը փորձեն պարզել պատճառները:

Իրենց լեզուն կը կապկպուի, չարիքին աղբիւրը փնտռած ատեն:

Եւ կը գոհանան կողմնակի ակնարկներով:

Այսպէս, ընդդիմադիր թերթ մը, *Միլլիյէթ*, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ («Մեր մէջ գտնուող օձերը», 10 Սեպտ.):

—«Պէտք է խոստովանիլ որ անտեսուած են երկու պարագաներ, նախ քան դէպքերու մասին խորհրդածութիւնը: Պէտք էր քանդուած ըլլային այդ «գաղտնի ձեռքեր»ուն եղունգները: Այսօր տակաւին գոյութիւն ունի աներեւոյթ ուժ մը որ զարանակալ կը սպասէ: Այդ գաղտնի ուժը կրցած է մեր ազգային զգացումները շահագործելով հասարակ ցոյցը վերածել քանդումի ու թալանի:

... Յոյները, Հայերն ու Հրեաները որոնք շատ լաւ գիտեն առեւտուրը, այնուհետեւ շատ մտածելով պիտի շարժին»:

Ոչ – թուրք փոքրամասնութիւնները միշտ ալ «շատ մտածելով կը շարժին», Օսմ. կայսրութեան հաստատումէն ի վեր:

Բայց, շարունակ ծուղակը կ'իյնան, իրենց դիմացը գտնելով դարանակալ ուժ մը, որ կը կործանէ զիրենք, իբրեւ համայնք եւ իբրեւ տնտեսական ուժ:

«Ցեղասպանութիւն» կոչուած անէծք մը երեւան հանուեցաւ, Բ. աշխարհամարտէն վերջ:

«*Միլլիյէթ*», «*Ճիւմհուրիյէթ*» եւ միւս բոլոր թուրք թերթերն ու մտաւորականութիւնը դեռ չկրցա՞ն գտնել իրենց փնտռած օձը, առաջին եւ վերջին աղբիւրը այդ իրէշային ճաղաճականութեան:

Թող թղթատեն իրենց դարաւոր պատմութիւնը, Օսմանեաններէն մինչեւ Իթթիհատականը, եւ պիտի տեսնեն թէ ի զուր կը ծամծմեն բառերը, պարզելու համար Սեպտ. 6ի աղէտին պատճառները:

ՎԱՀԷ

ԲԱՆԱԿԸ ԵՒ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

ԱՊՍՏԱՄԲԵՑԱՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Սեպտ. 16ին նոր եւ աւելի ծանր ապստամբութիւն մը պայթեցաւ Արժանթինի մէջ, մասնակցութեամբ նաւատորմին եւ բանակին: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ապստամբները գրաւած են երկրին հարաւային մասը, իսկ հիւսիսային շրջանին մէջ՝ Քորտոպայի բազմամարդ քաղաքը եւ նահանգը. (ԽՄԲ.— Բազմաթիւ Հայեր կը բնակին Քորտոպայի մէջ, որ կը գտնուի Պուէնոս Այրէսէն չորս հարիւր մղոն դէպի հիւսիս. արեւմուտք):

Ապստամբութեան վարիչն է Վիգելա Պալակէր, որ իր բանակատեղին հաստատած է Քորտոպայի մէջ: Իսկ նաւային ուժերու կեդրոնն է Փուէրթօ Պելկրանօ: Ապստամբները հաստատուած են ծովային վարժարանին մէջ եւ կը սպասեն մեծ նաւատորմին, մխանալու եւ Պուէնոս Այրէսի վրայ քալելու համար:

Ապստամբները անթելով հաղորդեցին թէ իրենց միացած են չորս նահանգներու զինուորական ուժերը, մայրաքաղաքը գրաւելու համար: Միեւնոյն ատեն կը ծանուցանեն թէ գրաւած են Պահիա Պլանքան, որ Արժանթինի ցորենի մեծ շտեմարանն է եւ կը գտնուի Պուէնոս Այրէսի նահանգին մէջ:

Նախագահ Փերոն արտակարգ նիստի հրաւիրեց խորհրդարանը, ելք մը գտնելու համար: Կառավարութեան կուսակից երեսփոխանները, 97հոգի, որոշեցին պաշարման վիճակ յայտարարել: Ընդդիմադիրները բացակայ էին: Ընդհ. հրամանատար մը նշանակուած է, ապստամբութիւնը զսպելու համար:

Երեք ամսուան մէջ երկրորդ անգամն է որ ապստամբութիւնը կը ծագի երկրին մէջ:

Լուր չկայ նախագահ Փերոնի մասին,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

★

Ուրբաթ օր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ ազգ. յուղարկաւորութիւնը Տիկին Նուարդ Ահարոնեանի: Արարողութեանց կը նախագահէր Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեան իր շուրջը ունենալով Արտակ վրդ. Մանուկեան, Անուշաւան աբեղայ Զգլլանեան եւ քահանայից դասը: Երգեցողութիւնները տեղի ունեցան ներդաշնակ եւ երգեհոնով, առաջնորդութեամբ Պ. Արա Պարթեւեանի եւ մասնակցութեամբ դպրաց դասուն: «Տէր Ողորմեան» երգեց Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան:

Դագաղը մահարեմի վրայ դրուած եւ ծածկուած էր ծաղկեպսակներով, զորս ղրկած էին Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եւ ընտանիքին անդամները:

Արարողութիւններէն վերջ ընկեր Հրանդ Սամուէլ հակիրճ դամբանականով մը պատկերացուց մասնաւորապէս Տիկին Ահարոնեանի կեանքին վերջին տասնըհինգ տարուան շրջանը, երբ այնքան նուիրումով կը խնամէր մեր մեծանուն գրագէտը, Աւետիս Ահարոնեանը, որ անկողին դամուած էր կաթուածահար եւ անկար: Ողբացեալ ընկերուհին իր կեանքին վերջին երկու տարիները պատսպարուած էր Մոնմորանսիի Հանգստեան տան մէջ, վայելելով ամէն խնամք բացառիկ պայմաններու տակ:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ, իր ամուսնոյն՝ ընկ. Աւետիս Ահարոնեանի քով:

Յուղարկաւորութեան ներկայ էին ներկայացուցիչներ Փարիզի Ազգ. մարմիններէն եւ Ազգատախնամէն, ինչպէս եւ բազմաթիւ ընկերներ:

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ, Խ. Միութեան վարչապետը, Եուկոսլաւիա պիտի երթայ իր ընտանիքին հետ, արձակուրդը հոն անցնելու համար: Ինչպէս կը յիշուի, Միկոյեան անդամ էր այն պատուիրակութեան որ Պելկրատ գնաց անցեալ Մայիսին, վերահաստատելու համար բարեկամական յարաբերութիւնները:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՄԱՐԵՇԱԼ Մոնկոմըրի, որ Աթէնք պիտի երթար, չեղեալ յայտարարեց այդ որոշումը, «նկատի առնելով արեւելեան Միջերկրականի կացութիւնը»: (Կ'ակնարկէ Կիպրոսի դէպքերուն):

ՊՐՈՒՄԱՆԱ

Լիբանանեան այս գիւղը պիտի անցընեմ ամրան երեք ամիսները: Պիտի սպասեմ որ անձրեւայոյզ եղանակը գայ եւ կարօտս առնեմ բնութեան խորհուրդը ցոլացնող ամենաքաղցր այս յայտնութենէն. կը սիրեմ անձրեւը, թերեւս անոր համար որ անիկա մանկութեանս տունին բոսոր կղմինտրներով ծածկուած տանիքին վրայ բիւրաւոր բամբիռներ կը հնչեցնէր, կամ երբ գլուխս բարձին վրայ, կէս մը մրափած, իրիկուան աղօթքին մրմունջները դեռ շրթունքիս՝ լեռնէն իջնող այծերու եւ ոչխարներու ոտնաձայնը լսելով՝ կը թուէր ինծի թէ դուրսը տեղատարափ անձրեւ կուգար:

Տրտմայարոյց է անիկա հիմա: Բայց ես աւելի քաղցրութիւն կը գտնեմ անոր մէջ, աւելի թախիծ՝ որ նման է այն մառախուղին, որ բնանկարի մը հրապոյրը կը կազմէ, ծածկելով տեսանելի աշխարհը խորհուրդի եւ զգայնութեան կիսաթափանց քողի մը տակ:

Դեռ արեւոտ են այս լեռները իրենց ծառազարդ կողերով:

Հազիւ երկու շաբաթ կայ որ հոս եմ եւ կարծես ամբողջ կեանք մը ապրած եմ արդէն: Ժամանակը դադրած է իր կապոյտ սլաքին ներդաշնակ շարժումը ցոլացնելէ՝ ժամերու հայելիին մէջ: Օրերը անուն չունին ինծի համար: Գիտեմ միայն թէ կեանքը այլեւս սպիտակաթեւ թռչունի մը պէս, հովին եւ լոյսին ընդմէջէն կը գտնէ իր ճամբան ամէն առաւօտ, եւ ամէն իրիկուն ստուերային անդորրութեան մէջ կը հասնի միեւնոյն կէտին վրայ, բայց այս միօրինակ կշռոյթը ձանձրոյթ չէ երբեք, այլ օրօրի մը քաղցրութիւնը ունի կարծես:

— Գո՞հ ես,— կը հարցնէ ինծի պանդոկապետին կինը ամէն առաւօտ, երբ սենեակէն ճաշարահ կ'իջնեմ:

— Գոհ եմ,— կը պատասխանեմ:

Եւ այս հարցումը ոչ թէ միայն առաւօտուն կը տրուի ինծի, այլ ամէն անգամ որ հանդիպիմ քրոջը կամ իր ամուսինին: Երկուքին ալ, օրուան ընթացքին, բազմաթիւ անգամ պատասխանս կ'ըլլայ.

— Գոհ եմ:

Սենեակիս պատուհանը բանալով՝ կը շնչեմ եղեւիններու խունկը, որ անսահման բուրվառէ մը կը ծաւալի կարծես:

Աչքիս կտրածին չափ կը նայիմ հեռուն: Ծառերը դահավիժօրէն կը վազեն մինչեւ հորիզոն: Իրիկունը, մթութեան մէջ, անոնք աղօթքի կը կենան ճամբուն եզերքը, որուն գիծին հետեւելով, կ'երթամ մինչեւ գիւղին ծայրը՝ ուրկէ ծովը կը յայտնուի:

Ծովն ալ յուշեր կ'արթնցնէ հոգիիս մէջ: Ծովը՝ որուն յորուցած կարօտը արիւնահոս վէրքի պէս կը կոտտայ: Անոր հեռաւոր ափերուն վրայ սգաւոր ցեղի մը արցունքները թաց կը մնան դեռ եւ արիւնը կը բորբոքի յափշտակուած հողին մէջ:

Ծովը, լերան եւ անտառին հետ կը յօրինէ բնութեան համանուագը՝ որուն ունկնդիր կ'ըլլամ երկար ժամերով:

Բայց առօրեայ պտոյտներուս ընթացքին, ինչ քաղցր է ինծի հանդիպիլ մրգավաճառի մը կրպակին առջեւ, բարակ եղեւինի մը կապուած եղնիկի մը: Կը փայփայեմ անոր գլուխը, թաց դունչը ափիս մէջ բռնած՝ կը դիտեմ խոշոր անոյշ աչքերը եւ կարծես լեռն է որ կը խօսի ինծի եւ ես կը հասկնամ վայրի ծաղիկներու, ամեհի անտառներու եւ մոլեգնահոս ջրվէժներու լեզուն:

Եղնիկը ինքն ալ, իմ մանկութեանս անմոռանալի հէքիաթներուն կերպարանափոխուած աղջիկն է՝ որուն վճիտ աչքերուն մէջ կը տեսնեմ բնանկարներու անսահման կախարդանքը:

Փոքրիկ տղայ մը, որ կ'ընկերանայ ինծի, գրեթէ ամէն անգամ, կը հարցնէ յաճախ.

— Ո՞ւր կը պահեն եղնիկը, երբ ձմեռ ըլլայ:

Ինչպէս ըսել իրեն, որ դուցէ աշնան, երբ անձրեւաբեր հովերն արթննան եւ մեծաշուք սոսափիւնով ցնցեն ծառերը, տարեդարձի մը առթիւ մորթեն եղնիկը:

— Ան չի մեռնիր, կ'ըսեմ, վարժուած է ցուրտին, միայն թէ անօթի ծարաւ չմնայ:

— Ով գիտէ,— կը մտածէ տղան ուրախալիր ձայնով, թերեւս ալ ձմեռը չեկած օր մը կը փախչի:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ŒIL POUR ŒIL

(PLON)

(ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ)

Վահէ Խաչատուրեան, երիտասարդ ուսանող մը՝ Լիբանանէն, երկրորդ վէպ մը հրապարակ հանեց, այս անգամ Փլոն գրատան միջոցաւ:

Ժամանակին գրած էինք, երբ Կալիմար լոյս կ'ընծայէր «Կիրակօրեայ կճատները», ուր Խաչատուրեան որոշ արժէքներ կը ներկայացնէր, աւելի հասուն գործի մը խոստումը տալով: Եթէ առաջին գիրքին մէջ, Վահէ Քաչա (այսպէս կը ստորագրէ իր ֆրանսերէն հրատարակութիւնները) յաջող պատկերներ կը գծէր փարիզեան կեանքէ, այս անգամ կը յածի լիբանանեան լեռներուն վրայ: Այս երկու բոլորովին տարբեր գործերը ունին մէկ նմանութիւն որ կրնայ նոյնիսկ զարմանք պատճառել: Երկուքին խորքն ալ մէկ միտք — վրէժ:

Բացատրեմ: Առաջին վէպին մէջ, Քաչա կը ներկայացնէր երիտասարդ մը որ խաբուած է իր հոմանուհիէն եւ որուն միակ նպատակը, միայն վրէժխնդրութիւնը կ'ըլլայ իր կարգին խաբել իր հոմանուհին եւ անոր սիրահար բժիշկը, իբրեւ սիրուհի ունենալով այս վերջինին կինը: Ըսած էինք այն ատեն թէ քիչ մը տղայական զգացումներ կան այս գիրքին լուծումին մէջ: Այս անգամ նորէն բժիշկէ մը վրէժ կը լուծէ մեր լիբանահայ բարեկամը (չեմ գիտեր թէ բժիշկներու հետ վէճեր ունեցա՞ծ է անձնապէս), բայց նիւթը աւելի ծանր է, աւելի խոր եւ յուզիչ:

Նախ թեթեւ թերութիւն մը: Անշուշտ Վահէ Քաչա երբ կը խօսի Թրիփոլիի մասին, որ կը գտնուի Լիբանանի մէջ, այս կէտը շատ շեշտուած չըլլալով, հրատարակիչն անգամ գիրքին կողքին վրայ դրուած անյաջող ամփոփումին մէջ Լիբիա տարած է այդ քաղաքը (ծանօթ է արդէն Ֆրանսացիներուն աշխարհագրական հմտութիւնը), ինչ որ կրնայ տեղի տալ շփոթութեան: Ուրեմն Թրիփոլիի մէջ կ'ապրի Ֆրանսացի բժիշկ մը որ իրիկուն մը կը մերժէ խնամել կին մը, որովհետեւ լողանքի փափաք ունի եւ չուզեր անհանգիստ ըլլալ, հակառակ հիւանդ կնոջ ամուսնոյն աղաչանքներուն: Առտուն երբ բժիշկը հիւանդանոց կ'երթայ կ'իմանայ թէ այդ կինը զոր առտուն ժամը 3ին բերած են, մեռած է, որովհետեւ գործողութիւնը ուշ կատարուած է:

Այդ օրուընէ մեռած կնոջ ամուսինը կը հետապնդէ բժիշկը: Ժամեր, օրեր, գիշերներ հոն է ուր որ է բժիշկը,—փողոցը, կառքով ճամբուն վրայ, սրճարան մը, Թրքական բաղնիքին մէջ: Անտանելի էր բժիշկին կեանքը, պիտի նախընտրէր խօսիլ, պոռալ, բացատրել, բայց Պոռթաք (մեռած կնոջ ամուսինը) երբեք առիթ չի տար: Միայն կը հետապնդէ եւ նոյնիսկ օր մը սրճարանին մէջ կ'օգտուի բժիշկին դրամը տունը մոռցած ըլլալէն, վճարելու համար անոր խմածը: Բժիշկին վիճակը աւելի անտանելի է, հիմա պարտք ալ ունի իր հակառակորդին:

Օր մը երբ կառքով բժիշկը կը հետապնդէ Պոռթաքը, եւ չի յաջողիր կեցնել տալ հակառակ բոլոր ջանքերուն, կառքին ղեկին պզտիկ հարուած մը տալով կը յաջողի անոր կառքը փոսի մը մէջ ձգել, առանց վնասելու մարդուն, բայց անգործածելի դարձնելով կառքը: Կը մնայ բժիշկին վճարելէ վերջ իր տալիքը, առաջարկել Պոռթաքը տանիլ ուր որ կ'երթար, Բուլթա, մօտ երեք հարիւր քիլոմեթր:

Միասին կ'երթան, կը հասնին, բայց գիշերը անձրեւները ճամբաները կը կտրեն: Ոչ հեռաձայն, ոչ մէկ միջոց եւ բժիշկը կը մնայ անծանօթ գիւղ մը: Օրեր վերջ, երբ որեւէ միջոց չկայ վերադառնալու եւ աւելի չսպասելու համար (եւ չսպասցնելու համար նաեւ ընթերցողը..) ճամբայ կ'ելլեն ոտքով, դէպի Թրիփոլի:

Այս ճամբորդութիւնը լիբանանեան լեռներուն մէջ կը սկսի գիրքին 161րդ էջէն: (Գիրքը ունի 251 էջ): Դժբախտաբար ուշ է, որովհետեւ գիրքին ամբողջ էութիւնը այդ էջէն կը սկսի: Այս է կարծեմ վէպին հիմնական թերութիւնը, շատ ուշ է տէմարաժը, բայց գիրքին այդ մասը անտարակոյս շահեկան է, այդ երկու մարդոց անվերջանալի ճամբորդութիւնը լեռներուն եւ դաշտերուն մէջ, երկու մարդոց որ իրար կ'ատեն: Հեղինակը կրցած է լաւագոյն ձեւով ներկայացնել բժիշկին անձկութիւնը, վախը, անվստահութիւնը, եւ Պոռթաքին անտարբեր, խաղաղ, պաղ ներկայութիւնը: Պոռթաք երկար ատեն չի խօսիր, թէեւ ըսելիք ունի: Բժիշկը ճար չունի, գիտէ որ Պոռթաքը ճամբան փոխեց եւ որոշած է երբեք Թրիփոլի չհասնիլ: Վերջապէս վայրկեան մը Պոռթաք կը խօսի եւ հեղինակին լաւագոյն տողերն են, երբ կ'ըսէ բժիշկին.

— Ի՞նչ տարօրինակ է սիրտ մը: Երբ կը բաբախէ, ամէն ինչ լաւ է: Յետոյ կը կենայ: Սիրտը կը կենայ եւ ալ չես շնչեր: Ալ չես շնչեր ոչ հովտաշուշանին հոտը, ոչ առաւօտեան զեփիւռը, ոչ կնոջդ մարմինը: Սիրտը կը կենայ եւ ալ չես տեսներ: Ոչ անտառները, ոչ ծովը, ոչ կինդ: Սիրտը կը կենայ եւ ալ չես խօսիր: Ոչ բարեկամի մը, ոչ ընտանիքիդ, ոչ կնոջդ: Սիրտը կը կենայ եւ ալ չես լսեր: Ոչ անտառին ձայնը, ոչ ալիքները, ոչ կնոջդ խօսքերը ···

Եւ կը քալեն: Այստեղ նորէն պզտիկ վրէժ մը: Երբ Պոռթաք կը քնանայ, բժիշկը, ճարահատ, դմելիով կը վիրաւորէ անոր թեւը եւ կը վախցնէ, ըսելով թէ «ինծի շուտ Թրիփոլի պէտք է տանիս, որովհետեւ վէրքդ կրնայ վտանգաւոր դառնալ»:

Բայց Պոռթաքին հոգը չէ, կարեւորը այդ չէ: Կարեւորը այն է որ կինը կը մեռնէր, եւ պիտի ազատէր, եթէ բժիշկը բաղնիք չմտնէր այդ գիշերը:

Եւ վերջապէս բժիշկը կը տեսնէ որ անապատը հասած են: Կը սպաննէ Պոռթաքը, եւ գիրքը կը վերջանայ:

Անշուշտ գիրքը ունի բազմաթիւ արժանիքներ եւ ինչպէս ըսինք, շահեկան մասը, այդ լեռնային անվերջանալի պտոյտը, ուշ կը սկսի: Հոդ է որ հեղինակը կրցած է տալ ինչ որ ունի բանաստեղծական, հոգեկան, թէեւ սարսափի կոչ մըն ալ կայ միշտ որ շարժանկարներու «սուսփանս»ներուն պէս կը գրաւէ ընթերցողին լարուած ուշադրութիւնը: Ոճը կարուկ, նախադասութիւնները կարճ, կը մատնեն որ Քաչա միեւնոյն ատեն լրագրող է (Պէյրութի «Լը Սուար»ին փարիզեան թղթակիցն է): Պատկերները ճշգրիտ, լեզուն յստակ, արժանիքներ որ կը յատկանշեն փորձ գրագէտ մը:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԹՈՒԼ ԵՒ ՏՈՒՂՐԻԼ

ԽՄԲ.— Այս գործը կ'արտատպենք Երեւանի «Գրական Թերթ»էն, մեր ուղղագրութեամբ.—

Աշխարհը մե՛ծ է, հիւսիսից հարաւ, եւ արեւելքից արեւմուտք, եւ երկրից երկինք:

Աշխարհում ապրում էր մի ժողովուրդ, որ կայ եւ հիմա:

Լեռնալանջերում նա ցանում էր հաց, դաշտերում խաղող՝ երգ էր հիւսում պանդուխտ Հայի մասին, սիրոյ տեղ էր շինում համասփիւռ ծաղկից, եւ որձաքարից՝ տուն, եւ երկաթագրով շարադրում էր իր անցած ճանապարհի երկար պատմութիւնը:

Բայց աշխարհում ապրում էր Տուղրիլ Սելճուք արքան, որ սուր էր ճօճում ճամբամիջին, եւ տէգ էր խաղացնում կեռ մատների մէջ, եւ ասպատակում էր աշխարհում հիւսիսից հարաւ, եւ արեւելքից արեւմուտք, եւ փոշին ամպ դարձած բարձրանում էր երկրից երկինք:

Հպատակները նրան կոչում էին մեծ, եւ կոչում էին՝ տէր, եւ արքայ, եւ բախ-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Սարսափած ճչացի: «Մի վախնար, երիտասարդ, ըսաւ համոզիչ շեշտով մը, մի վախնար... Այո անօթի եմ, բայց, մարդու միս ուտելու չափ անգութ չեմ, Հայու միս ուտելու բնաւ հետամուտ չեմ...»:

— Ինչ Հայ, ինչ Հայու միս: Ես իսլամ եմ, անունս Մստօ է, եւ Խնուսցի եմ: «Լա իլլահի իլ ալլահ, Մուհամմէտ Ռեսուլ ուլլահ...», կրկնեցի թութակաբար:

— Քեզ ազատ պիտի ձգեմ, յարեց հանդարտ շեշտով մը, եթէ ճշմարտութիւնը ըսես: Ես ալ կ'երդնում ձեր Մուհամմէտին վրայ որ ալ տուն չես կրնար վերադառնալ, եթէ ստես:

— Կ'աղաչեմ, քեռի, ըսի լալահառաչ: Ալլահին սիրոյն: Մայրս կայ տունը, ինձմէ փոքր եղբայր — քոյր ունիմ, անոնք բոլորը իմ աշխատանքովս կ'ապրին: Գըթա, մեռելներուդ սիրոյն... ողջերուդ սիրոյն...

— «Հայ չե՞ս մանչս, ըսաւ այնպիսի դողդողացող ձայնով մը որ ամբողջ մարմինս շանթահարեց:»

— «Հա՜յ, Հայ... ըսի կակազելով, հայերէն, ու չկրցայ շարունակել:

Ալ աւելին չսպասեց, փաթթուեցաւ պարանոցիս ու հարազատի մը պէս համբուրեց: «Երբ ուշակորոյս վիճակիդ մէջ, հայերէն մայրդ օգնութեան կանչեցիր՝ ալ տարակոյս չկար: Ահա, այսպիսի օրերու մնացինք որ Հայը, հրաշքով ազատած Հայը, իր հարազատը կողոպտէ, թէեւ անգիտութեամբ, պատառ մը հացի համար:

Ու հազար ներողութիւն խնդրելով վերադարձուց դրամներս:

Ես, շուարած, չէի գիտեր ըսելիքս: Հա՞յ էր այս այլանդակ մարմինը: Եւ, ուրկէ՞ց, ինչպէ՞ս ազատած էր: Ի՞նչ կրնայի ընել իրեն համար: Անօթի էր, հաց չունէր. մերկ էր, հագուստ չունէր որ տայի, տեղ մը, անկիւն մը պէտք էր իրեն համար, բայց ո՞ւր, ինչպէս...

Առի հետս հնձան տարի: Առուակներու ափերէն բանջար հաւաքեցինք, խաշեցինք, աղը թաթխեցինք ու կերանք:

Հայկական անունը Ասօ էր: Թուրքերուն մօտ ճանչցուած էր անունով մը զոր չէր ուզեր այլեւս գործածել իր փրկութեանը համար: Պատմածներուն նայելով՝ անցուցած էր արկածալի կեանք մը: Լման չորս տարի Քիւրտի պիտակին տակ զարկեր, սպաններ, կողոպտեր է ապրելու, ու նաեւ վրէժի համար: «Ֆիրարի Հասան» անունով համբաւ շահած է իր թափառած շրջաններուն մէջ: Օր մը կը հանդիպի ոստիկաններու ջոկատի մը: Ժայռի մը կտուրը ապաստանելով կը դիմադրէ, նոյնիսկ փախուստի կը մատնէ խումբը, բայց շուտով օգնութեան կը հասնին ուրիշ ուժեր: Կռիւը կ'ըլլայ անհաւասար: Իր թագստոցէն կը կրակէ հատ-հատ, ու իւրաքանչիւր որոտումին հետ՝ իրան մը կը թաւալի դէպի ձորը:

Իր ունեցած պաշարը հետզհետէ կը նուազի: Բարեբախտաբար գիշերը վրայ կը հասնի: Խաւարէն օգտուելով դուրս կ'ելլէ թագստոցէն եւ կը ճեղքէ «պաշարման շղթան..»:

Անկէ վերջ, օրեր շարունակ կը քալէ հետքը կորսնցնելու համար: Ու կ'իյնայ այս կողմերը: Երկար մտածեցի թէ ինչպէս, ինչո՞վ կրնայի օգնել այս մարդուն: Հայ էր եւ աջակցութեան կարօտ: Առաջին վայրկեանէն իսկ խոր համակրանք մը զգացի իրեն հանդէպ: Արդարեւ իր այլանդակ կերպարանքին մէջ համակրելի շարժուձեւեր ունէր: Իր խօսքերը կշռուած էին: Աշխարհ տեսած, զարգացած մարդու կը նմանէր:

Արեւը մայրամուտին կը մօտենար, բայց ես, տակաւին գործի սկսած չէի: Երկուքս միասին ելանք տանիք, բաներ մը ըրինք ու վար իջանք: Որոշեցի յաջորդ օրը կրկին գալ մնացածը լրացնելու համար:

Գանկիս մէջ ծրագիր մը կազմած էի արդէն: Նորեկին յայտնեցի, համաձայնեցաւ: Ինծի պիտի ընկերանար մինչեւ քաղաքամուտքը, հոն մացառներուն մէջ պիտի սպասէր, մինչեւ որ ես երթայի Աստղիկը, հայրը տեսնէի, յայտնէի պատահածը, բաներ մը ճարէինք եւ իրեն բերէի:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

տաւոր էին համարում Տուղրիլ արքային։

Քաղաքից քաղաք, եւ գիւղից գիւղ էր մտնում զօրքը Տուղրիլ արքայի, եւ զօրքի առջեւից քայլում էր որդին Տուղրիլ արքայի — միակ որդին, որ հօր հետ անցնում էր բոլոր կռիւների միջով …

Աշխարհը մեծ է չինականի համար, սակայն չնչին է, երբ արքան է անցնում այդ աշխարհով …

Ու երբ նեղ եկաւ աշխարհը Տուղրիլ արքային, նա թեքեց ճանապարհը, եւ մարտի փող հնչեց, եւ մտաւ Հայաստան։

Անցնում էր զօրքը Տուղրիլ արքայի Հայաստան երկրով, այրում էր հայոց լեռնալանջերում, եւ դաշտերում տրորում էր խաղողը, մարում էր երգը պանդուխտ Հայի մասին, սրով խոցուածի համար սպեղանի էին չինում համասփիւռ ծաղկից, եւ որձաքար պատերի մէջ ձուլում էին պղպատ, եւ կռում էին վահան, եւ տէգ, եւ սուրեր….

Ու երբ պահը հասաւ, կանգնեց Թաթուլ սպարապետը Հայոց զօրքի առաջ եւ կռուի կոչ արեց, եւ տարաւ նրանց Տուղրիլ արքայի ընդդիման։

Լանջ – լանջի եկան զինուորներն իրար, կիրճից կիրճ անցան, եւ դաշտից դաշտ, եւ գլորուեց կռիւը քաղաքների կողքով, եւ շամբուտների միջով, եւ հասաւ ճամբաների վերջին, ուր աւարտում է մարդու ոտնահետը եւ միայն լուսանն է գգոյշ անցնում քարայծների հետքով։

Այստեղ մարդն էր վերջին… Հեւում դեռ ծխում էին աւերուած քաղաքները, եւ աւանների արդէն անպարիսպ, եւ գիւղերը, որոնց անունները էին մնացել չհանդչող կրակների ներքոյ …

Էլ չէր դիմանում սիրտը Թաթուլի, դէմից կանչում էին օճախները հանգած, եւ զօրքը յետեւից առաջ էր մղում Թաթուլին, եւ սուրը պարզւում էր մի վերջին զարկի համար։

Ու երբ իրիկունն իջաւ, Թաթուլն ընդդէմ կանգնեց Տուղրիլ արքայի որդու, եւ սուրը Թաթուլի մխուեց կուրծքը Տուղրիլ արքայի որդու, եւ փշրուեց այնտեղ …

Փլուեցին հօր սրտի կանգուն ու կուռ ամրութիւնները, սիրտը դարձաւ անպարիսպ մի քաղաք, ուր թշնամին կարող էր ամէն կողմից խուժել եւ գրաւել …

Տնքաց ծեր սեւճուկը, եւ ծեծեց գլուխը, եւ սեւ թաշկինակ փաթթեց թուլացած բազկին, մինչ սիրտն ամրացաւ յոյսով, թէ կենդանի կը մնայ որդին, միակը …

Այն ժամանակ նետեց իր արկանը Տուղրիլ սեւճուկ արքան, եւ արկանը փաթթուեց կրծքին անդէն Թաթուլի, ոլորուեց եւ տապալեց գետին …

Տուղրիլը նահանջեց։

Թռչում էր ծուռ տուած զօրքը Տուղրիլ արքայի, անցնում էր գիշերակացից գիշերակաց՝ ինչպէս սաուեր, տանում էր իր տիրոջ վիրաւոր որդուն, եւ քարշ էր տալիս հետեւից, շղթայակապ Թաթուլին։

Ձին ձգում էր պարանոցին կապուած շղթան, եւ ցաւեցնում էր սէգ պարանոցը Թաթուլի, եւ քարերը մաշումը պատում էին մերկ ոտները Թաթուլի, արիւնը լերդանում էր բարկ արեգակի տակ, փոշու մէջ, բայց յաղթողի հպարտ քայլուածքը անպակաս էր մնում նրանից։

Ու երբ զօրքը ելաւ Հայաստան երկրից, շունչ առաւ Տուղրիլ արքան, եւ վիրաւոր որդուն ցած բերեց թամբից, եւ հրամայեց հանգստանալ, եւ հրաման արձակեց իր մօտ բերել Թաթուլին։

— Հասաւ ժամը մահիդ, Թաթուլ, ասաց արքան։

— Զարդուեց փախաւ քո զօրքը, եւ փախար դու, Տուղրիլ, եւ մնաց ազատ իմ ժողովուրդը, — պատասխանեց Թաթուլը։

— Իմ ձեռքումն է քո կեանքը, Թաթուլ, — ասաց Տուղրիլ արքան, — եւ եթէ ապրի որդիս՝ շուտ եւ հեշտ մահու կը տամ քեզ, թէ մեռնի՝ հազար տանջանքի միջով, հազար մահի մէջ կը թաղեմ հպարտ մարմինդ …

— Ես եմ խոցել որդուդ, — պատասխանեց Թաթուլը, — եւ եթէ իմն է զարկածը, ապրելու չէ։

Եօթնադռնեայ գնտանում փակեցին Թաթուլին, եւ գամեցին շղթաներով ոտքերն ու ձեռքերը Թաթուլի, մինչ երկաթը կերաւ մաշկը եւ խրուեց մարմնի մէջ …

Անցաւ նորից մի ցերեկ, եւ կրկին մի գիշեր, եւ վերստին մի օր, մինչեւ իջաւ մթնաշաղը, եւ գիշերը նայեց չար աչքի պէս։

Շարժումը սպանուեց տօթի մէջ, փոշին հպատակ շան նման պառկեց տրորուած, մաշուած ճամբաների եզրին։

Յետոյ սեւ ու մութ ամպեր կուտակուեցին, եւ հեւում անձայն փայլատակեց ամպրոպը, ապա մօտենալով, պղտորվ ճեղքեց երկինքը։ Հորիզոնից հորիզոն, մինչ յորդեց հեղեղ անձրեւը, եւ քամու հետ մոլեգնած, հազցրեց դեռ բոցկլտացող խարոյկների կրակները …

Անձրեւը կտրուեց, եւ օդը յստակացաւ, եւ ամպերն անէացան լուսաբացի առաջ։

Ու երբ առաւօտ բացուեց, մեծ հարիւրապետը գնաց Տուղրիլ արքայի մօտ, եօթն անգամ ծնկի եկաւ իր տիրոջ առջեւ, եօթն անգամ եօթ կեանք եւ եօթն բիւր յաղթանակ մաղթեց արքային, եւ երբ եօթն անգամ խոնարհուեց մինչեւ նրա ծաղիկների ծայրը, չոկեց կեռացած մէջքը եւ ասաց.

— Ով արքայ, հզօրն Տուղրիլ, աւելի լաւ է այս կեանքից զէնքի խոցով հեռանալ, քան հանդարտ մահով։ Անմահ են պատերազմում մեռնողները … Որդիդ մեռաւ այս գիշեր …

Կուչ եկաւ Տուղրիլ արքան, եւ ցնցուեցին դիմագծերը, եւ մի աչքն անվերջ խաղաց, փոքրացաւ եւ դարձաւ կիսափակ, եւ միւս աչքը ձգուեց եւ բացուեց սառն ճերմակութեան մէջ, լայնացաւ եւ մնաց լճացած ու անթարթ …

Իսկ վրանի առաջ երգում էին Հպատակները, եւ երգում՝ մեծ էին կոչում նրան, եւ կոչում էին՝ տէր, եւ արքայ, եւ բախտաւոր էին համարում Տուղրիլ արքային …

Այդ ժամանակ, տիրոջը սփոփելու ցանկութեամբ, հարիւրապետը մեռաքսի մի փաթեթ նետեց Տուղրիլ արքայի ոտքերի առաջ, եւ ծալ առ ծալ ետ տուեց ատլասէ ծոպերը, եւ բացեց մինչեւ վերջ …

Սրով հատուած մի բազուկ էր մետաքսի մէջ — կուչ եկած երկաթէ մատներով, ասես նա ինքն էր, որ դեռ սուր էր պահում այդ մատներով։

Եւ հարիւրապետը նայեց տիրոջ ծամածռուող դէմքին, եւ խոնարհուեց նրա առաջ, եւ ցոյց տալով հատուած ձեռքը, ասաց.

— Մխիթարուիր, արքայ, թոյլ եւ վախկոտ չէր այն մարդը, որի ձեռքով մեռաւ քո որդին, այս դիւցազուն բազուկն էր նրան սպանողը։

ՎԻԳԷՆ ԽԵՉՈՒՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅՈՒԴԱՆ ՄԱՏՆԻ՞Չ ԷՐ

Ակադեմական Մարսէլ Փանեոլ «Թէաթր տը Փարի»ի մէջ անգամ մըն ալ պիտի փորձէ արդարացնել քրիստոնէական պատմութեան ամէնէն մեծ մեղաւորը, որ քսան դարերէ ի վեր կ'ամբաստանուի մեղքերուն ամէնէն ահաւորով։

Ինչ որ է Վասակի պարագան Հայերուս համար, նոյնն է Յուդային խնդիրը, որ ցարդ չէ լուսաբանուած անհրաժեշտ յստակութեամբ։

Անհամար վէպեր ու ուսումնասիրութիւններ հրատարակուած են արդարացնելու համար մեծ Մատնիչը, բայց այդ բոլորն ալ պատմական փաստերէ աւելի ենթադրութեանց եւ տրամաբանութեանց վրայ կը յենուն։

Անշուշտ դիւրին է ընդհանուր չահագրգռութեան արժանանալ դարերէ ի վեր ընդունուած դատաստան մը կասկածելի դարձնելով։ Շատեր աժան համբաւ մը շահելու նպատակով կը փորձեն «վերաքննութիւն» պահանջել պատմական մեծ դատերու համար։

Այսպէս է որ քանի մը տարի առաջ Հրեաները փորձեցին կրկին դատել «Յիսուս»ը։ Կարգ մը հեղինակներ փորձած են փաստել թէ Ներոն գթասիրտ կայսր մը եղած էր։ Ուրիշներ երեւակայական փաստերով կամ անորոշ տուեալներով ուզած են ցոյց տալ թէ Աքիլէս «խղճալի վախկոտ» մը եղած էր, եւն.։

Առնէ մը ի վեր կարգը եկած է Յուդային։

Դեռ ծանօթ չենք Մարսէլ Փանեոլի նոր թատերախաղին, որ պիտի ներկայացուի հոկտեմբերին, բայց թերթերու հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ ակադեմական հեղինակին գլխաւոր արդարացուցիչ փաստը հետեւեալն է. —

« Յուդա ազնիւ մարդ մըն էր որ երեք տարի մուրալով եւ աքնելով ջանաց կերակրել Յիսուսն ու իր աշակերտները։ Խումբին գանձապահն էր եւ ապահովաբար իր տրամադրութեան տակ 30 արծաթէ աւելի գումար մը ունէր միշտ։ Անշուշտ կը սիրէր դրամը։ Ատոր համար ալ ընդվզեցաւ տեսնելով որ Մարիամ Մագթաղենացի մեծարժէք իւղ կը թափէր Յիսուսի ոտքերուն վրայ։ Ասկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ ագահ դրամապաշտ մըն էր։ Խնայասիրութիւնը մեղք չէ։

« Պէտք չէ մոռնալ որ Յուդա կը հաւատար Աստուած – Քրիստոսի։ Արդ Աստուած հրամայեց Յուդային մատնել իր վարդապետը։

« Յուդա կատարեց մատնութիւնը վըստահ ըլլալով որ Յիսուս չէր կրնար մահանալ, որովհետեւ անմահ էր։

« Երեւակայեցէք իր յուսահատութիւնն ու խռովքը, երբ Յիսուս մեռաւ խաչին վրայ։ Յուդա պահ մը կասկածեցաւ վարդապետին աստուածութենէն եւ խղճի խայթ ունեցաւ մահկանացուի մը մահուան պատճառ դարձած ըլլալուն համար։

« Այդ օրերուն Յուդա կորսնցուց իր հաւատքը, բայց երբ վարդապետը յարութիւն առաւ, վերադտաւ զայն »։

Ուրեմն՝ ըստ այս տրամաբանութեան՝ Յուդա յանցապարտ չէ, քանի որ Աստուծոյ կամքը կը կատարէր միայն։

Նոր չէ այս տեսակէտը, բայց եթէ նոյն իսկ անվիճելի փաստերով հաստատուի, քրիստոնեաները պիտի չարունակեն մատնիչ նկատել Յուդան, որովհետեւ ամէն կրօնքի հիմնական սկզբունքը բարիին եւ չարին հակադրութիւնն է։

Չար մը պէտք է գտնել, որ արդէն գտնուած է քսան դարէ ի վեր։ Ո՞չ ոք պիտի ուզէ փոխել պատմութիւնը։

Անշուշտ նոյնն է մեր Վասակի պարագան։

Քրիստոնեայ Հայը, որքան ատեն որ հայ է, պէտք է Վարդանին հակադրէ Վասակ մը։

Մարսէլ Փանեոլ ամէն օր բազմաթիւ բողոքագիր նամակներ կը ստանայ, որոնք Աստուածաշունչէն ու Աւետարաններէն քաղուած վկայութիւններով կը ջանան արգիլել թատերախաղին բեմադրութիւնը։

Հեղինակը հետեւեալը ըսած է թերթի մը խմբագրին.

— Մի մոռնաք որ Յուդայի մատնութիւնը միջին դարու ընթացքին ծնունդ տուած է հակահրէական հոսանքի մը։ Յուդան արդարացնելով այդ հոսանքին դէմ ալ աշխատած կ'ըլլանք »։

× Այս շաբաթ «Լա Փոթինիէռ» թատրոնը «Ժերալտին է Լ'Ամուռ» կատակերգութիւնը կը սկսի ներկայացնել։

Խաղին երաժշտական բաժինն ու երգերը գրած է Շարլ Ազնաւուր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

— Շատ աղէկ, ոստիկանատան առջեւ ի՞նչպէս մահափորձ կ'ընէք, այդտեղ ոստիկան չըլլա՞ր։

— Թող ըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլէ ատկէ։

— Ձերբակալուած պահուդ վրադ ի՞նչ կար։

— Ատրճանակս եւ 135 ոսկի։

— Հարցում մը եւս. Սարուխանի երեսփոխան Ալիտին պէյն ալ տեսա՞ք Կաֆ – Ֆար զատէ պանդոկը։

Զիա Խուրշիտ պահ մը վարանեցաւ եւ խուսափողական պատասխան մը տուաւ այս անգամ.

— Պահ մը տեսայ զինքը, եկեր եւ գացեր է։ Անցեալ տարի ծանօթացեր էի իրեն Անգարա, Ճաֆէր Թայեար փաշայի տունը։ Բայց Իզմիրի մէջ չճանչցաւ զիս։

— Ալիտին պէյ այս խնդիրներուն շուրջ տեսակցած չէ՞ր արդեօք Սարը Էֆէ Էտիպի հետ։

— Ես չեմ գիտեր, Ալիտին պէյ այս գործէն տեղեկութիւն ունի՞ թէ ոչ, չեմ գիտեր։

Նախագահը ծանոյց. — Այսօր այսչափ, Զիա Խուրշիտ պէյ, դեռ պիտի հարցաքննենք ձեզ, պիտի կանչենք …

Ամէն ոք ափ ի բերան մնացած էր Զիա Խուրշիտի այս ահաւոր պաղարեան եւ յանդգնութեան առջեւ, որով կը խոստովանէր ամէն բան կատարեալ քաջութեամբ, բան մը չէր ծածկեր եւ խեղաթիւրեր եւ կ'իրագործէր ոճրափորձին բովանդակ գարհուրանքը։

ՄԻՒՍՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ

Կարգը եկած էր միւս գործօն մեղսակիցներուն Լազ Իսմայիլի եւ Կիւրճիւ Եուսուֆի, որոնք գլխիկոր խոստովանեցան սարքուած դաւադրութիւնը, այն յոյսով թէ պիտի կրնան ներման արժանանալ։ Միամիտ եւ ազէտ, անոնք զղջում յայտնեցին եւ ըսին թէ շսկի խոստումներով իրենց բարեմտութիւնը չահագործուած էր։

— Ըսէ տեսնեմ Իսմայիլ, հարցուց նախագահը, ի՞նչպէս մտար այս գործին մէջ։

— Հայրենակիցս, Զիա Խուրշիտ, զիս հինէն կը ճանչնայ։ Օր մը եկաւ գտաւ զիս, եւ ըսաւ թէ կարեւոր գործ մը կայ եւ իմ օգնութեանս կարօտ է։

— Կարեւոր գործը ի՞նչ է որ, բաց խօսէ։

— Էֆէնտիմ, մահափորձ, Կազի փաշան պիտի սպաննուէր եւ փայլուն դիրքերու պիտի տիրանայինք, դրամ, հարստութիւն, փառք եւ պատիւ…

— Առանձի՞ն պիտի ընէիր այս գործը։

— Ոչ, Կիւրճիւ Եուսուֆ, Զիա Խուրշիտ եւ դեռ …

— Շիւքրիւ պէյի հետ ծանօթացա՞ր։

— Այո, էֆէնտիս, քանիցս խօսեցանք մահափորձի մասին, իր եւ տարբեր մարդոց տունը։

— Դրամ, եւայլն տուա՞ւ։

— Զիա Խուրշիտի միջոցաւ եւ ինք հայթայթեց զէնքերը։

— Ո՞վ։

— Շիւքրիւ պէյը, էֆէնտիմ, Շիւքրիւ պէյը։ Ըսուեցաւ թէ շատ բարձր մարդ է եւ բոլորիս մեծ պաշտօններ պիտի տայ։

— Անգարա, Պուրսա գացի՞ր։

— Այո, Անգարայի մէջ քննութիւններ կատարեցինք Եուսուֆի, Զիա Խուրշիտի հետ։ Ազգ. Ժողով գացինք, կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցանք, այդտեղ դժուար էր թէեւ յաջողիլ, բայց Քլիւպին շրջակայքը ամէնէն յարմարը դըտանք։

— Արիֆ պէյի տունը գացի՞ր։

— Այո, Շիւքրիւ պէյի հետ, իր տունը գացինք, քննութիւններ կատարեցինք մահափորձի մասին։ Արիֆ պէյ զիս իր ինքնաշարժով իր տունը տարաւ, մինչեւ առտու հոն մնացի, հոն գիշերեցի։

— Անգարայի մէջ ի՞նչ պատահեցաւ։

— Վերջին պահուն ըսուեցաւ թէ ծրագիրը յետաձգուած է, Շիւքրիւ պէյ մաս մը դրամ ղրկեց եւ զէնք մըն ալ նուիրեց, եւ ըսուեցաւ թէ առաջին առթիւ նորէն պէտք պիտի ունենան մեզի։

— Այսպէս ուրեմն Կազիին դէմ պիտի դաւէիք։

— Անշուշտ պիտի ներուինք, կը զղջա՜ք պատահածին համար։

— Քեզ ո՞վ ներկայացուց Շիւքրիւ պէյի։

— Զիա Խուրշիտ բարեկամս։ Զիս իր տունը տարաւ, մահափորձի մասին խօսեցանք, դրամ եւ զէնք տուաւ եւ պատուիրեց որ մարդու բան չըսենք։

— Իզմիրի մէջ ի՞նչ պիտի ընէիք։

— Զիա Խուրշիտ պէյ մեզ հոն տարաւ եւ քանիցս հաւաքուեցանք Իսրիսի պարտէզը։ Մարդիկը անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտային եւ որոշած էին վերջ տալ այս գործին։ Մահափորձը պիտի գործադրուէր Զիա Խուրշիտի հրամանին տակ, Կաֆֆար զատէ պանդոկին անկիւնաբերանը, եւ յետոյ արագօրէն խոյս պիտի տրուէր ընդհանուր իրարանցումէն օգտուելով։

— Շիւքրիւ պէյ դրամ եւ զէնքէն զատ նամակ մըն ալ տուա՞ւ ձեզի։

— Չեմ գիտեր, լսեցի թէ Զիա Խուրշիտի տուած է Իզմիրի մէջ յանձնելու համար Սարը Էֆէ Էտիպի։

(Շար.)

որուն դէմ ուղղուած է այս նոր շարժումը։ Ռուշինկթընէն կը հեռագրեն թէ այս անգամ շատ աւելի ծանրակշիռ հանդամանք ունի ապստամբութիւնը որ հետզհետէ կը ծաւալի։ Կառավարութեանս հաւատարիմ զինուորները Քորտոպայի վրայ կը քալեն, թնդանօթաձգութեամբ եւ օդային ռմբակոծութեամբ ։

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր լրագրական ասուլիս մը սարքելով, բացատրեց թէ Խ. Միութիւնը երկրագունդի մէկ վեցերորդ մասը կը կազմէ եւ թէ խոհեմութիւն պիտի չըլլար մերժել դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը։ Ինք առ այժմ բաւարար կը նկատէ գերիները արձակելու, հարիւր հազար անհետացած Գերմաններու մասին քննութիւն կատարելու յանձնառութիւնները։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Ռուսերը չափազանց դգայուն են, հետեւաբար չէր կրնար պայմաններ դնել դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման համար, թէ խորհրդային վարիչներու պատուոյ խօսքը կ'երաշխաւորէ գերիներուն վերադարձը, թէ Խ. Միութիւնը պէտք ունի ապահովութեան, ներքին խնդիրներ լուծելու համար։ Նոյն իսկ խորհուրդ տուաւ արեւմտեան պետութեանց՝ խոհեմութեամբ գործելով հանդերձ, օգտուիլ յառաջիկայ բանակցութիւններէն, Գերմանիոյ միացման մասին։

Այս բացատրութիւններէն ետք, վարչապետը անգամ մը եւս յիշեցուց թէ հաւատարիմ կը մնայ արեւմուտքի։ Եւ ուրախութեամբ յայտնեց թէ Ռուսերը չպահանջեցին հրաժարիլ եւրոպական միութենէն կամ Ատլանտեան դաշինքէն։ Եւ վերջապէս յայտարարեց թէ միջազգային օրէնքով արեւմտեան Գերմանիան է միակ պետութիւնը որ կրնայ խօսիլ ամբողջ Գերմանիոյ անունով ։

Այս ասուլիսին հետ, անդին, Մոսկուայի մէջ այլապէս ուշագրաւ ճառ մը կը խօսէր արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը, Կրոթվոլ, «յանուն Գերմանիոյ բոլոր խաղաղ բնակչութեան»։ Ան ալ իր կարգին կը շեշտէր թէ բարեկամական յարաբերութեանց ամրապնդումը Խ. Միութեան հետ՝ պիտի նպաստէ Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան, ինչպէս եւ Գերմանիոյ վերամիացման ։

Այս այցելութեան առթիւ, խորհրդային մամուլը բացորոշապէս կը հաստատէ թէ միացեալ Գերմանիա մը կազմուած ատեն, անոր քաղաքականութիւնը պէտք է հիմնուի արեւելեան ուղեգծին վրայ։ Արդէն իսկ Մոսկուայի վարիչները Արեւելեան Գերմանիան կը համարին իբրեւ ապագան գերման ազգին։ Իրենց հիմնական նպատակն է համայնավար Գերմանիա մը. հետեւաբար կը դժկամակին ընդունիլ ազատ ընտրութիւններ կատարելու առաջարկը ։

× Այս միջոցին Մոսկուա կը գտնուի նաեւ Ֆինլանտայի վարչապետը։ Կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը տրամադիր է վերադարձնելու կարգ մը հողեր զորս գրաւած էր սպառնալիքով ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Մարոքի մարզպանը, զօր. տը Լաթուռ, Փարիզ հրաւիրուեցաւ, խորհրդակցելու համար արքունի խորհուրդի եւ առ ժամեայ կառավարութեան կազմութեան մասին։ Թերթերը կը գրեն թէ նոր դժուարութիւններ ծագած են։ Միեւնոյն ատեն բանակցութիւններ պիտի կատարուին Մարոքի ազգայնական վարիչներուն հետ որոնք նոր վերադարձան Մատակասքարէն։ Սուլթան Արաֆա տակաւին որոշում տուած չէ, գահէն քաշուելու համար։ Մարզպանը Փարիզ գալէ առաջ նոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր։ Արդիւնքը գաղտնի կը պահուի ։

× Քազապլանքայէն կը հեռագրեն թէ ահաբեկումները վերսկսած են քաղաքին մէջ եւ այլուր։

× Ապստամբութիւնները կը շարունակուին Ալժերիոյ զանազան մասերուն մէջ, բացի ապստամբական շարժումներէն։

· · · · · · · · · · ·

ՀՐԵԱՆԵՐԸ իրենց 5716 տարին սկսան տօնել ամբողջ աշխարհի մէջ։ Տօնակատարութիւնը պիտի տեւէ տասը օր ։

ՄԱՌՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ ապաքինած ըլլալով վերսկսաւ քաղաքական աշխատանքները։

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ԵՒ ԲԻՒԹԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Պրուսայի եւ Բիւթանիոյ շրջաններու հայութեան ամբողջական պատմութիւնը հրատարակելու նպատակով, Հալէպի մէջ կազմուած է Կեդր. յանձնախումբ մը, որուն անդամներն են.— Պ. Պ. Միհրդատ Տիգրանեան, պատուակալ նախագահ (Նիկոմիդիացի, Մ. Նահանգներ), Սարգիս Սելեան, ատենապետ (Օվաճըգցի), Գրիգոր Երէցեան, ատենադպիր (Սէօլէօզցի), Վահան Վարդանեան, գանձապահ (Կէօլ-տաղցի), Յարութիւն Ջագրեան, հաշուապահ (Կէօլտաղցի), Մինաս Թէօլէօլեան, դիւանապետ (Պարտիզակցի)։

Հրատարակուելիք գիրքը պիտի ունենայ հետեւեալ բաժինները. —

ա) Պատմական ակնարկ մը հինէն մինչեւ մեր օրերը։ բ) Ազգագրական եւ տեղագրական ։գ) Կենցաղիային եւ լեզուական։ դ) Մշակութային եւ տնտեսական ։ ե) Հանրային եւ ընկերային։ զ) Հերոսամարտեր ։

Հրատարակելիք գիրքը պիտի կոչուի, «Պատմագիրք Պրուսայի եւ Բիւթանիոյ հայութեան»։

Սոյն «Պատմագիրքը» պիտի ընդգրկէ, հետեւեալ բոլոր գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու պատմութիւնը, բարբառները, աւանդութիւնները եւայլն. —

Աֆիոն Գարահիսար, Ատափազար, Արսլանպէկ, Ադհիսար, Արմաշ, Ասարճըգ, Գընճըլար, Ենիճէ, Եալովա, Ենիպազար, Գուրտ Պէլէնկ, Էշմէ, Էսկիշէհիր, Էտինճիկ, Թամլըգ, Ժամավայր, Թիւրքմէն, Իզնիկ (Նեկիա), Իզմիտ (Նիկոմիդիա), Խարսախ, Խասկալ, Կէյվէ, Կէօլտաղ, Կիւրլէ, Համիտիյէ, Ճարահ, Մուրատչայ, Միխալըճ, Մեծ Նոր Գիւղ, Մանուչակ, Մարմարճըգ, Մէրտէկէօզ, Նոր Գիւղ, Շախշախ, Չէնկիլէր, Չալկարա, Պարտիզակ, Պրուսա, Պանտըրմա, Պալըքէսիր, Պէյնի, Պիլէճիկ, Սէօլէօզ, Սապանճա, Սապանճայի Նոր Գիւղ, Սիվրիհիսար, Տէօնկէլ, Տաւշքէօյ, Տէօնկէլի Սուբբը, Տէվրէկ, Քէրէմէթ, Քէօթահիա, Օրթագիւղ, Օվաճըգ, Ֆէրիզլի, Գըլըճ Գիւղ, Խէնտէկ, Գարամուսալ, Եալագ Տէրէ, Ալընճա, Մուտանիա, Թէրվէնտ, Տիւզճէ, Կէմլէյիկ ։

Այսու կոչ կ'ընենք բոլոր մեր հայրենակիցներուն, որպէսզի առանց դաւանական եւ կուսակցական խտրութեան իրենց մօտ գտնուած նիւթեր, նկարներ, վաւերաթուղթեր, յուշեր, նոյնիսկ վերոգրեալ անուններէն մէկն ու միւսը ընդգրկող հրատարակուած գիրքեր տրամադրեն կեդրոնական յանձնախումբիս, մինչեւ 1955 Դեկտեմբեր, այն հաստատ համոզումով որ, ղրկուածները խնամքով պիտի պահուին, ու գործի լրումէն վերջ պիտի վերադարձուին ։

Պայման չէ գրագէտ ըլլալ, մեզի բերելու համար այս օժանդակութիւնը, կը բաւէ նիւթ մատակարարել։ Կեդրոնական յանձնախումբը պիտի դասաւորէ եւ հրատարակելի վիճակի մէջ պիտի դնէ զանոնք ։

Բոլոր նիւթական նուիրատուութիւնները ու թղթակցութիւնները կատարել, Յանձնախումբիս ատենապետին հասցէով։ (ԿՆԻՔ).—

Mr. Sarkis Selian, Pharmacie l'Aurore
Rue Tilel No. 55, Alep Syrie

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Միլտոնեանին, ամէն իրիկուն ժամը 6–8 ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ՕՐԸ ՀՈԿՏ. 22ԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերարացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը։

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին պարահանդէսը Հոկտ. 15ին ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղ. խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի, հանգուցեալ Գառնիկ Օհանեանի մահուան առթիւ։ Հայ Լեգէոնականներու Միութիւնը 1000 ֆրանք, Պ. Պետրոս Սահակեան հազար, Պուլվար Օտտոյի Ազգ. դպրոցին։ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Խաչիկեան» խումբը 500 ֆր. Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ։

Նոյն առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Այրի Տիկին Սաթենիկ Օհանեանին եւ իր զաւակներուն ։

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեանէ երկու հազար ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Յակոբ Շահինեանի մահուան առթիւ, ի նպաստ օգնութեան կայանի շէնքին նորոգութեան։ Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Ֆիլօրճաբիպեանէ հազար ֆր. Պրեւանի հիւանդներուն ուտեստ ղրկելու համար ։

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Տէր եւ Տիկին Էլմասեաններէ (Սէնթ Անթուան) հազար ֆրանք ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Պօյաճեան.— Ի զուր կը զբաղիք այդ ըսի-ըսաւներով ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23

ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • MARDI 20 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7780 31e ANNEE

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3191

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԷՐ

Սեպտ. 6ի խուժանային աւերումներուն իբրեւ պատրուակ յիշուեցաւ, առաջին օ- րը, խորհրդաւոր դէպք մը:

Կ'ըսէին թէ ռումբ մը պայթած է Սելա- նիկի Թրքական հիւպատոսարանին եւ Մ. Քեմալի ծնած տան մօտ :

Թրքական կառավարութիւնը ինքն ալ չկրցաւ որեւէ լուսաբանութիւն տալ այդ մասին, եւ խնդիրը մարեցաւ Պոլսոյ ու Իզմիրի խռովութեանց ժխորին մէջ :

Խուժանին համար կարեւորը դէպքին ստուգութիւնը չէր, ոչ ալ հանգամանքը : Էականը այն էր որ պատրուակ մը գտան, աճուսարասփի մատնելու համար փոքրա- մասնութիւնները, մոխրի վրայ նստե- ցնելով զանոնք :

Միջազգային մամուլն ալ չկրցաւ լու- սաբանել խնդիրը: Աւելի ճիշդ, մեծ մա- սով զայն հաղորդեցին իբրեւ տեսակ մը ռճիր – արկած :

Սեպտ. 16ին, հեռագրական չորս գոր- ծակալութիւններ, ֆրանսական, անգլիա- կան եւ ամերիկեան (երկու), հետեւեալ հեռագիրը կը հաղորդէին Աթէնքէն.—

Կ'ըսուի թէ Սելանիկի մէջ կատարուած եղեռնափորձին հեղինակն է Թուրք մը, Մեհմէտօղլու Հասան, գրասենեակի ծա- ռայ Սելանիկի թրքական հիւպատոսարա- նին մէջ:

Ինչպէս միշտ, այս խորհրդաւոր կամ յատկապէս կազմակերպուած արարքն ալ անմիջապէս ծառայեց իր նպատակին :

Միթինգները թանձրացած, թմբուկոր- ուած էր արդէն, եւ կարգ մը Թուրք Թեր- թեր կրակին վրայ իւղ լեցուցին, չնչա- լից հանգամանք տալով դէպքին :

Ուրիշ որեւէ երկրի մէջ դժուար թէ այս աննշան դէպքը տեղի տար խուժա- նային խռովութեանց :

Թերեւս Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ ալ խռովութիւնները աւելի աղէտի չը չյանգէին, եթէ յատկապէս կազմա- կերպուած չըլլային :

Թուրք մամուլը, ինչպէս եւ կառավա- րութիւնը ինք ցարդ չկրցան ժխտել կան- խամտածութեան պարագան :

Թերթերը քանի ողբուկոծ կ'արձակեն եւ հանդոյցը քակելու փորձեր կը կատարեն, այնքան մութ կ'երեւայ պատկերը :

Ուրիշ խօսքով, յստակօրէն կը յայտնուի թէ մասնաւոր ծրագիր մը մշակուած էր, փոքրամասնութիւնները ահաբեկելու եւ թշուառութեան մատնելու համար :

Փոքր Ասիոյ աղէտէն ետք — 1922 Սեպտեմբեր — նորէն սանձարձակ ապ- ստակէղ գտած էր քանդելու, հրկիզելու, աւարի տալու առհաւական բնազդը :

Եւ գործեց այնպէս ինչպէս ծրագրուած էր, սեւ ձեռքերու միջոցաւ :

Անանկնկալ պոռթկում մը չէր կրնար լեռնակուտակ աւերակներ եւ մոխրակոյ- տեր դիզել Պոլսոյ բոլոր թաղերուն մէջ, առանց այլի կամ նշանակէտի խտրու- թեան :

Զարմանալի չէ որ «ազգային հարստու- թեան կորուստ» բառերը կը գործածեն Թուրք Թերթերը, նկարագրելով աղէտին ծանրութիւնը :

Անոնք միեւնոյն ատեն կը խոստովանին թէ ապահովութեան խախտումը վարկա- բեկիչ է երկրին համար :

Այդ չարիքներուն դէմ բողոքած ատեն, ամբողջ ժողովուրդ մը գերեզման մտաւ Թուրքիոյ մէջ, քառասուն տարի առաջ :

Ուրիշներ ալ չարաչար տուժեցին: Եւ այժմ անոնց մնացորդներն անգամ ապա- հովութիւն չունին վաղուան համար :

Ի՞նչպէս ունենան, երբ յաջորդական իշխանութիւններ չեն համարձակիր անա- չառօրէն գործադրել իրենց իսկ հաստա- տած օրէնքները ...

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ «ԺՊԻՏՆԵՐ»Ը

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ.— «ՏՈՔԹ. ԱՏԸՆԱ- ՈՒԸՐ ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ ԲՌՆԵԼՈՎ ԴԷՊԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆ Կ'ԱՌԱՋ- ՆՈՐԴԷ ԵՐԿԻՐԸ».— ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ ՎԱՐՁՈՒ ԱՌՆՈՒԱԾ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏ ՄԸ

Արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետին այցելութեան առթիւ, Խ. Միութիւնը ան- թելով եւ պաշտօնական ճեկոյցներով հա- ղորդեց կարգ մը նոր ձեռնարկներ: Սեպ- տեմբեր 18ին մասնաւոր ընդունելութիւն մը սարքուած էր ի պատիւ հիւրերուն: Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, Խրուշչեւ, որ լեզուանի մարդու համբաւ կը վայելէ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ խրախճանքի պահուն.

— «Արեւմուտքի մէջ յաճախ կ'ըսեն թէ բան մը փոխուած է Խ. Միութեան մէջ, ժընեւի խորհրդաժողովէն ի վեր: Կ'ըսեն թէ Խ. Միութեան վարիչները սկսած են ժպտիլ: Կը յայտարարեմ թէ մեր ժպիտ- ները անկեղծ են, ոչթէարհեստական: Բայց եթէ կը կարծեն որ մենք պիտի ժխտենք Մարքս – Լենինեան ուսմունքը, չարաչար կը սխալին: Մենք համոզուած ենք թէ համայնավարութիւնը պիտի յաղթանակէ ամբողջ աշխարհի մէջ: Մենք բացորոշա- պէս յայտարարեցինք Տոքթ. Ատընաու- րի թէ արեւմտեան Գերմանիան կը հետե- ւի դրամատիրութեան ճամբուն, որ դէպի գերեզման կը տանի: Ապագային ճամբան արեւելեան Գերմանիոյ ճամբան է: Ի վերջոյ ամբողջ Գերմանիան պիտի գտնէ չիտակ ճամբան: Գերմանները պատրաս- տեցին Մարքսեան անկողինը եւ այժմ կը պառկին անոր մէջ». (Քարլ Մարքս Գեր- մանացի էր, եւ ճառախօսը կ'ակնարկէ ա- րեւելեան Գերմանիոյ ներկայ կարգու- սարքին): Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ,— Պարոններ, կը հաւնի՞ք դրամատիրական իրաւակարգին, չարունակեցէք ձեր ճամ- բան: Խաղաղ մցում մը կատարենք եւ մենք ձեզի պիտի ցուցնենք թէ ո՛ւր է ճշ- մարտութիւնը: Մենք պատերազմելու պէտք չունինք եւ կը հետեւինք Մարքսի, Լենինի ու Սթալինի ճամբուն, որ պայ- ծառ է ինչպէս արեւը: Մենք կախում չունինք ձեր առեւտուրէնէն կամ սէրէն:

«Մենք պարկեշտ այլ դժուարին բա- նակցութիւններ կատարեցինք Տոքթ. Ա- տընաուըրի հետ եւ պիտի յարգենք մեր տուած խոստումը: Մեր խօսքը օրէնք է, բերանացի ըլլայ թէ գրաւոր: Պիտի ըսէք թէ մենք երեւան կը հանենք մեր զգա- ցումները, թէ դիւանագէտ չենք: Թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ շատ դիւանագէտ ենք, վասն զի մեր դիւանագիտութիւնը ժողո- վուրդէն կը բխի: (Խօսքը արեւելեանԳեր- մանիոյ վարչապետին ուղղելով) — Ի՞նչ փոյթ եթէ բազմաթիւ քաղքենի երկիրներ չեն ճանչնար արեւելեան Գերմանիոյ ժո- ղովրդավար հանրապետութիւնը: Մի՛ վհատիք: Ամերիկան մեզ չճանչցաւ տասն- ութեց տարի, բայց մենք գոյութիւն ու- նենալէ չդադրեցանք: Պիտի գայ ժամա- նակը երբ ձեր դուռն ալ պիտի զարնեն, ձեզ ճանչնալու համար»:

Ճաշէն վերջ, Խրուշչեւ պատոյտ մը կա- տարեց սրահին մէջ, արեւելեան Գերմա- նիոյ վարչապետին հետ, հանդիպելով օ- տար դեսպաններու սեղանները եւ բաժա- կաճառեր արտասանելով իւրաքանչիւրին համար: Ցետոյ ինք, մարաջախտ Բուլկանին եւ արեւելեան Գերմանիոյ ներկայացու- ցիչները ողջագուրուեցան հանդիսաւորա- պէս :

× Նոյն օրը Խ. Միութեան ազգ. պաշտ- պանութեան նախարարը, մարաջախտ Ժու- կով կը հաստատէր թէ Ֆինլանտայի պի- տի վերադարձնեն Փորքալայի նաւային կայանը, որ կը գտնուի մայրաքաղաքին՝ Հելսինկիի մօտ: Այս առթիւ մաղթեց որ ուրիշ ազգեր ալ հետեւին այս օրինակին, պարպելով օտար երկիրներու մէջ հաս- տատուած խարիսխները:

1944 Սեպտ. 19ին կնքուած դաշնա- գրով, Խ. Միութիւնը յիսուն տարուան համար կը վարձէր Փորքալայի նաւակա- յանը, որ ունի 1850 քառ. քիլոմեթր տա- րածութիւն: Բնակիչները, 11.000 հոգի, այլուր փոխադրուեցան այն ատեն :

Խ. Միութիւնը բանադրուած էր այս խարիսխը, Լենինկրատի ապահովութեան համար, բայց այժմ անհրաժեշտ չի դա- տեր պահել զայն, նկատի առնելով երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերու- թիւնները:

× Խ. Միութեան եւ արեւելեան Գեր- մանիոյ մասնագէտները ժողով գումարե- ցին Կրեմլինի մէջ, դաշինք մը կնքելու եւ համայնավար Գերմանիան արեւմտեան Գերմանիոյ մակարդակին բարձրացնելու համար :Այս դաշինքով պիտի նուիրագոր- ծուի արեւելեան Գերմանիոյ ներկայ կար- գուսարքը, ունենալով իր ազգային բա- նակը: Միջազգային տեսակէտով, արե- ւելեան Գերմանիան պիտի վայելէ այն դիրքը ինչ որ միւս արբանեակ պետու- թիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԻՔԸ ՉԻ ՄՈՌՑՈՒԻՐ

Փարիզեան պաշտօնակից մը, «*Լը Փա- րիզիէն Լիպերէ*», սրտառուչ պատմու- թիւն մը հրատարակած էր Սեպտ. 5ին:

Անցեալ Օգոստոս 15ին երկու Հայեր, «որոնք հարուստ չեն եւ իրենց աշխա- տանքով կ'ապրին», Էնֆուռի (Սէն է Ուազ) ապաքինարանը կ'երթան :

Երկուքն ալ, այր եւ կին, պտուղ եւ ա- նուշեղէն կը տանէին հիւանդներուն, ո- րոնք ծրի կը դարմանուին այդ հաստա- տութեան մէջ:

— «Երկու Հայերը չուզեցին շնորհա- կալութեան խօսքեր լսել: Նոյն իսկ չհա- ւանեցան հիւանդներուն տալ իրենց անու- նը եւ հասցէն: Եւ մեկնեցան գոհ սրտով, իրենց ետին ձգելով երախտագէտ սիր- տեր:

Ինչ որ կարելի եղաւ գիտնալ, սա էր թէ երկար ատեն ապրած էին նոյն ապաքինա- րանին մէջ, ուր կանգնելէ եւ իրենց սո- վորական կեանքն ու աշխատանքը գտնելէ առաջ: Երկուքն ալ շատ լաւ կ'ըմբռնէին ծանր հիւանդներու տխրութիւնը եւ պա- տսպարեալներուն վախճանը, իրենք ալ նոյն վիճակին մէջ գտնուած ըլլալով: Եւ պահած էին յիշատակը, որ իրենց կը ներ- շնչէր ոչ թէ հեծեծանք, այլ գթութիւն»:

Եւ քրոնիկագիրը հրապարակաւ կը յայտնէ ոչ միայն հիւանդներուն երախ- տագիտութիւնը, այլ եւ իր շնորհաւորու- թիւնները, իբրեւ բարի օրինակ ներկա- յացնելով եկու Հայերուն մարդասիրու- թիւնը :

Կ'արժէ շնորհաւորել «*ԼըՓառիզիէն Լի- պերէ*»ի քրոնիկագիրը, այս վեհոգի ար- տայայտութեան համար :

Քի՞չ է պատահած որ զանազան թերթեր փորձեն վարկաբեկել «եան»երը, անտի պատճառներով :

Թէեւ տարագիր, այս ժողովուրդին զա- ւակները պահած են կարգ մը առաքինու- թիւններ:

Անոնք չեն մոռնար որեւէ բարիք, ան- հատական ըլլայ թէ հաւաքական :

Ահա վերջին օրինակը. —

Սեպտ. 6ի դէպքերուն ատեն, մազ մնա- ցեր է որ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանն ալ քանդեն :

Ինչպէս գրեցին թերթերը, Թրքուհի մը, Պայան Մաքպուլէ, միջամտելով խա- փաներ է չարիքը:

Այս առթիւ, հայկ. մամուլին հետ, պատրիարքն ալ փութաց շնորհակալու- թիւն յայտնել, օրհնելով բարիթրքուհին:

Բարիքը գնահատել գիտեն մանաւանդ անոնք որ ամէնէն մեծ չարիքները տեսած են, դարերու ընթացքին : Վ.Ա.Հ.

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ «ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐՈՒ»

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը հրամանագիր մը հրատարակեց Սեպտ. 18ին, ջնջելով կամ կրճատելով Գերմա- նիոյ գործակիցներուն տրուած պատիժ- ները: Այս ներումէն պիտի օգտուին ա- նոնք որ «մասնակցելով պատժիչ վաշտե- րու, սպաննած կամ չարչարած են խոր- հրդային քաղաքացիներ»:

Հրամանագիրը կը բաղկանայ ութ յօդ- ուածներէ, հետեւեալ բովանդակու- թեամբ.—

Անմիջապէս պիտի արձակուին այն ան- հատները որոնք տասը տարիէն պակաս պատիժ ունին.— Կէս առ կէս կը զեղ- չուին տասը տարիէն աւելի եղած պա- տիժները.— Ներում կը ստանան այն ան- հատները որոնք արտաքսուած կամ աք- սորուած են, ծառայած ըլլալով գերմա- նական բանակին, ոստիկանութեան կամ յատուկ զօրամասերու մէջ.— Հետապըն- դումները կը ջնջուին տակաւին չդա- տուած կարգ մը գործակիցներու դէմ: Այս կարգի գործակիցները եւ իրենց պա- տիժը լրացուցած անհատները պիտի վեր- ստանան իրենց բոլոր քաղաքացիական ի- րաւունքները:

Այն անձերը որոնք «հակախորհրդային կազմակերպութեանց» մասնակցած են արտասահմանի մէջ, պատերազմէն ի վեր, պիտի չհետապնդուին, պայմանաւ որ գործած չըլլան աւելի քան հինգ տար- ուան բանտարկութեան արժանի արարք- ներ եւ հայրենիք վերադառնան զղջումով: Արտասահմանի խորհր. քաղաքացիները, ինչպէս եւ իրենց ընտանիքները, ինչ ազ- գութեան ալ պատկանին, դիւրութիւններ պիտի ստանան վերադարձի համար եւ ի- րենց գործ պիտի ճարուի Խ. Միութեան մէջ :

Իրազեկներ կը կարծեն թէ այս ընդհ. ներումը նախաբան մըն է եւ պիտի գոր- ծադրուի նաեւ արձակելի գերման գերի- ներուն համար, որոնք «պատերազմի ոճ- րագործ» կը համարուին Խ. Միութեան կողմէ :

…………

ԵԳԻՊՏՈՍ այլեւս զինամթերք պիտի չստանայ Ֆրանսայէն, նկատելով որ Գա- հիրէի անթելը կը շարունակէ հակաֆը- րանսական քարոզութիւններ կատարել: Արտաքին գործերու նախարարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց այս արգելքը, միեւնոյն ատեն հերքելով այն մեղադրան- քը թէ Ֆրանսա զէնք կը ճարէ Իսրայէլի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ. — ԲԺ. ԳԵՂԱՄ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Նիւ Եորքէն գրուած մասնաւոր նամակէ մը ցաւով կ'իմանանք թէ Սեպտ. 8ին իր անկողնին մէջ մեռած գտեր են բժ. Գե- ղամ Սերոբեանը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտ. 13ին, Ս. Լուսաւո- րիչ եկեղեցին :

Ողբացեալ բժիշկը, տարիներէ ի վեր կ'աշխատակցէր «Հայ – Բոյժ»ի:

Առաջին Մեծ Պատերազմի ըն- թացքին կը ծառայէր Օսմ. բանակին մէջ եւ մեծապէս օգտակար եղած է տարա- գիրներուն, աւելի վերջը՝ Փոքր Ասիոյ աղէտին ատեն ալ :

Մեր խորին ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Զապէլ Սերոբեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն :

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

●

Ակոսթինօ Պարպարիկօ Տոժին օրով, 1488ին, Կիպրոսի վերջին թագուհին՝ Կատարինէ Քորնարօ Վենետիկի հանրապետութեան կը յանձնէր իր թագաւորութիւնը, այսինքն Կիպրոս կղզին:

Կատարինէ Քորնարօ՝ Վենետիկցի ազնուականի մը աղջիկն էր եւ ինչպէս կ՚երեւայ՝ ի զուր չէր որ Վենետիկ զայն կնութեան տուած էր Կիպրոսի թագաւոր Ժաք տը Լուսինեանի: Այս պատճառով ալ Կատարինէ Քորնարօ Հայոց թագուհիի տիտղոսը կը կրէր:

Այսպէսով է որ պերճափայլ հանրապետութեան տիտղոսներուն մէջ մտաւ նաեւ «Հայոց Թագաւորութիւն»ը, ուրկէ անցաւ Իտալիոյ Թագաւորին տիտղոսներուն շարքը:

Վենետիկ՝ իր այս աղջկան կատարած հայրենասիրական արարքը վարձատրեց անոր ընծայելով Ազոլօ քաղաքը իր դղեակովը ուր Քորնարօ հաստատեց գեղարուեստի եւ գրականութեան կեդրոն մը:

Այսպէս 1488էն ասդին, Կիպրոսը վերածուեցաւ, Փոքր Ասիոյ ափերէն ոչ շատ հեռու խարիսխ նետած, վենետիկեան հսկայ ցռկանաւի մը:

Բնականաբար այս վիճակը, Կոստանդնուպոլսոյ գրաւումէն վերջ ընդարձակուող Օսմանեան կայսրութեան գործին չէր գար: Թէեւ Գանունի Սուլթան Սիւլէյման (1520 – 1566) աչքը տնկած էր այս կղզիին վրայ, սակայն շատ աւելի կարեւոր նուաճումներու պատճառաւ ժամանակ չունեցաւ այս փոքրիկ պատառիկը կլլելու: Եւ անոր գրաւումը վիճակեցաւ իր յաջորդին, գինով Սուլթան Սելիմ Բ.ի: Բայց քանի Մաքսիմիլիէն կայսեր հետ՝ Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ մէջ պատերազմը չէր վերջացած, Սելիմ Բ. անպատեհ կը համարէր Վենետիկի հետ պատերազմի բռնուիլ:

1568ին Մաքսիմիլիէնի հետ կնքուած հաշտութիւնը պատեհութիւն ընծայեց Հրեայ Ժօզէֆ Նասիի եւ իր խմբակին՝ քափթան փաշա Փիալիի, նախկին եպարքոս Մուսթաֆա փաշայի եւ Շէյխ իւլ Իսլամ Էպուսուտի, Կիպրոսը գրաւելու մղելու Սելիմ Բ.ը:

Ծովային արշաւանքի մը եւ մանաւանդ Վենետիկցիներուն հետ՝ ծովու վրայ չափուելու համար պէտք էր զօրաւոր նաւատորմ մը ունենալ: Արդ՝ ճիշդ այդ շրջանին՝ Թրքական նաւատորմը ամէնէն զօրաւորն էր արեւելեան Միջերկրականին մէջ: Ան կ՚երթար մինչեւ Մալթա կղզին ասպատակութիւն կատարելու: Այս այն շրջանն էր երբ Պարպարոս Խայրէտտին, Թորկուտ Րէիս, Արուճ, Ուլուճը Ալի Միջերկրականը կ՚ասպատակէին, սարսափ տարածելով աջ ու ձախ:

Այս կացութենէն օգտուելով՝ Շէյխ իւլ Իսլամ Էպուսուտ, յաջողեցաւ Սուլթան Սելիմ Բ.էն փէթվա մը առնել, որուն համաձայն, բարեպաշտական արարք մը կը նկատուէր քրիստոնեաներու հետ կնքուած համաձայնութիւնները չեղեալ նկատել երբ ի շահ մահմետականութեան էր եւ բոլոր հողերը որոնք ատենին իսլամական իշխանութեան տակ էին պէտք էին վերադարձնել խալիֆայութեան:

Այս փէթվայէն երկու տարի վերջը, 1570ին, Սելիմ Բ. յաջողեցաւ Արաբիոյ վրայ եւս տարածել իր իշխանութիւնը եւ որովհետեւ Օմարի ատեն Կիպրոսը եղած էր պահ մը արաբական իշխանութեան տակ, Սելիմ Բ. Արաբիոյ ինքնակալի հանգամանքով, Վենետիկ ղրկեց չավուշ Քուպատը, Կիպրոսը՝ պերճափայլ հանրապետութենէն ետ պահանջելու համար:

Բայց՝ Վենետիկցիները տրամադիր չէին գլուխ ծռելու Թրքական պահանջքի մը առջեւ: Ի պատասխան Թուրքիոյ, Վենետիկ Ս. Մարկոսի վրայ պարզեց արծայր կարմիր դրօշը, ի նշան պատերազմի:

Մինչ մէկ կողմէ Վենետիկ կը պատրաստուէր պատերազմի, միւս կողմէ՝ Լուիճի Մոսենիկօ Տոժը դիւանագիտական բոլոր նրբութիւններն ի գործ կը դնէր, քրիստոնեայ արեւմտեան պետութիւններէն դաշնակցութիւն մը կազմելու համար Թուրքիոյ դէմ: Այս ձեռնարկին մէջ, Մոսենիկօ՝ իրեն աջակից գտաւ Քոմոյի եւ Պերկամոյի նախկին հաւատաքննիչ, կարդինալ Ալեսանտրօն, որ այդ թուականին Հռոմի քահանայապետն էր Պիոս Ե. անունով:

Պապին եւ Վենետիկի այս ձեռնարկը իրարանցումի մատնեց արեւմտեան պետութիւնը: Որովհետեւ դժուար է միշտ ալ իրարամերժ ուժեր ի մի հաւաքել եւ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյացնելով զանոնք կռուի առաջնորդել: Այսպէս մինչեւ որ համաձայնութիւնը գոյացաւ եւ դաշնակիցները յաջողեցան Թրքական նաւատորմը բռնել Լեփանթայի առջեւ (7 Հոկտեմբեր, 1571) Թուրքերը լայն ժամանակ ունեցան Կիպրոսի վրայ քալելու, զայն գրաւելու ու ջարդելու:

Արդարեւ՝ Քափթան փաշա Փիալէի հրամայած Թրքական տորմիղը 1 Յուլիս 1570ին կը հասնէր Կիպրոսի առջեւ:

Այս նաւատորմը ինքնին պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէր իր 65 մեծ եւ 30 փոքր ցռկանաւերով որոնց կուգային միանալու Մուրատ Րէիսի 25 ցռկանաւերը եւ Մուէզզինզատէ Ալիի 36 ցռկանաւերը, հարիւր փոխադրանաւերով:

Սանթորիններու, Մուսաներու, Ափրոդիտէի, Ատոնիսի Կիպրոսը որ Մեծն Աղեքսանտրի օրով եղաւ հելլենական, Կիւրոսի օրով պարսկական, Պտղոմէոսներու օրով՝ եգիպտական, Յուլիոս Կեսարի օրով՝ հռոմէական եւ վերջը յաջորդաբար անցաւ Բիւզանդացիներու, Արաբներու եւ Խաչակիրներու ձեռքը: Եւ պատկանեցաւ Պոտուէնի եւ Առիւծասիրտ Ռիչարի, որմէն Լուսինեանները տասը հազար ոսկիի ծախու առին եւ վերջ ի վերջոյ տուին Վենետիկի: Սողոնի, Զենոնի, Ապողոնիոսի, Քսենոփոնի այս պատմական կղզին որ հակառակ բոլոր վերիվայրումներու իր հելլենականութիւնը միշտ ալ պահեց, այժմ պիտի տեսնէր Թրքական տիրապետութիւնը իր բոլոր բարբարոսութեանց լրումին մէջ:

Կիպրոսի Վենետիկցի վերատեսուչը՝ Նիքօ Տանտոլօ, իր սակաւաթիւ զինուորները բաժնած էր կղզիին երկու ամրացած քաղաքներուն վրայ, Նիկոսիոյ եւ Ֆամակուսթայի մէջ: Այս բանակը զուրկ էր հրանօթէ եւ զինուորները զինուած էին միայն նիզակներով եւ սուրերով:

Այնպէս որ երբ Թուրք բանակը հասաւ Կիպրոս, կրցաւ անմիջապէս ոտքը ցամաք դնել, առանց կռուի, Լիմասոլի ծոցին մէջ:

Կղզիին պաշտպան 15.000 զինուորներուն դիմաց, Թուրքերը ցամաք հանեցին սպարապետ Լալա Մուսթաֆա փաշայի բանակը, բաղկացած 44.000 հետեւակազօրէ, վեց հազար Ենիչէրիներէ եւ 2500 հեծելազօրէ: Այս թիւը աւելի վերջը՝ կրկնապատկուեցաւ, երբ բոլոր փոխադրանաւերը հասան:

Հազիւ ցամաք ելած, Լալա Մուսթաֆա փաշա անմիջապէս քալեց կղզիին մայրաքաղաքին՝ Նիկոսիոյ վրայ: Արդէն 22 Յուլիս 1570ին քաղաքը պաշարուած էր ամէն կողմէ:

Նիկոսիան կը պաշտպանէին 1500 Իտալացի, 3000 Վենետիկցի, 2500 տեղացի եւ 250 Ալպանացիներ: Այս թիւին վրայ եկաւ աւելցաւ հազար Նիկոսիացի ազնուականներու զօնդը:

Այս փոքրաթիւ բանակը, 22 Յուլիսէն մինչեւ 9 Սեպտեմբեր, քաջաբար դիմադրեց Թրքական բոլոր յարձակումներուն, այնպէս որ Լալա Մուսթաֆա ստիպուեցաւ Կիպրոսի առջեւ չարուած իւրաքանչիւր ցռկանաւէ վերցնել հարիւրական հոգի, իբրեւ օժանդակ ուժ:

Լալա Մուսթաֆայի այս կարգադրութեամբ Թրքական ցռկանաւերը գրեթէ գինաթափ եղած էին: Եթէ արեւմուտքի քրիստոնեայ դաշնակիցները, որոնք Գանտիա՝ (Կրետէ) կը գտնուէին իրենց նաւատորմիղով յառաջ խաղային, անպատրաստ Թրքական տորմիղը զինաթափ պիտի գտնէին, պիտի կրնային դիւրաւ ոչնչացնել զայն եւ Կիպրոսը ազատել: Սակայն՝ ինչպէս կը պատահի դաշնակցութիւններուն ատեն, Գանտիայի մէջ Քոլոնա, Տորիա եւ Զանէ ժամանակ կը կորսնցնէին սին վիճաբանութիւններով:

9 Սեպտեմբերին Լալա Մուսթաֆա, ընդհ. յարձակումի ձեռնարկեց, Թրքական բանակը՝ ընդհանուր խոյանքով մը, մակընթացութեան մը նման բարձրացաւ քաղաքին պարիսպներն ի վեր, ամէն կողմէ: Հակառակ Նիկոսիացիներու հերոսական դիմադրութեան, Թուրքերը յաջողեցան իրենց թիւին գերազանցութեամբ ճզմել քաղաքին պաշտպանները եւ քաղաքին հրամանատարը, Տանտոլօն գերի բռնելով սպաննել: Քաղաքը առանց առաջնորդի մնացած ինկաւ Թուրքերուն ձեռքը: Անոնք՝ համաձայն իրենց աւանդութեան, ութ օր ջարդով եւ թալանով աւերեցին քաղաքը եւ կոտորեցին բնակչութիւնը: Ջարդուեցան 20.000 հոգի եւ 2000 կոյսեր ու պատանիներ ղրկուեցան Թրքական հարէմները եւ պալատները:

ՓԵՐՃ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

●

Գործադուլներու լայն ալիք մը, անգամ մը եւս կ՚անդամալուծէ Ֆրանսայի ճարտարարուեստական կեանքը, ինչպէս եւ փոխադրական միջոցները, մասնաւորաբար Փարիզի մէջ:

Փանհօէի նաւաշինարաններուն մէջ յունիս 20ին տրուած ազդանշանի մը վրայ տասը հազար բանուորներ կը հաւաքուէին տեսչութեան գրասենեակին առջեւ: Խլրտումի առաջին նշանն էր այս որ տրուեցաւ Սէն Նազէրէն, եւ անցնելով Ֆրանսայի արեւմտեան, կեդրոնական եւ մասամբ ալ Արեւելքի եւ Հիւսիսի ճարտարարուեստական նահանգներէն հասաւ Փարիզեան շրջանը:

Սէն Նազէրի գործադուլի գլխաւոր պատճառը աշխատավարձքի անբաւականութիւնն էր: Բաժակը յորդեցաւ երբ օր մը Սէն Նազէրի նաւաշինարանի բանուոր մը խօսակցութեան մը միջոցին իմացաւ թէ Փարիզի մէջ բանուոր մը ժամը 70 ֆրանք աւելի կը ստանար, նոյն աշխատանքին համար:—Աւելի լաւ է երթալ Փարիզ աշխատիլ եւ օրական 560 ֆրանք աւելի շահիլ: Ասիկա շրջանէ շրջան հաստատուած տարբերութեան համա՞ր է, մտածեց:

Միւս կողմէ, հաստատութեան տեսչութիւնը երեք ամսէ ի վեր կը ձգձգէր արհեստակցական միութեանց պահանջներուն գործադրութիւնը, ինչպէս դիտել կուտայ տեղական թերթ մը: Ամէն մարդ կը զարմանար թէ ինչպէս Ֆրանսայի ամէնէն կարեւոր նաւաշինարանին բանուորները չէին կրցած օգտուիլ աշխատավարձքի վերջին յաւելումներէն:

Պատճառը այն էր, որ նաւաշինութեան մէջ, փոփոխութեան ենթարկելու համար աշխատավարձքը, պէտք է բարեփոխել խստօրէն կազմուած հաշուեցոյցը: Մինչդեռ փարիզեան շրջանի մետաղագործական հաստատութիւնները օրինակ, աշխատավարձքի եւ պարգեւներու աւելի ճկուն ձեւ մը կ՚ապահովեն եւ թոյլ կուտան որ աստիճանաբար կարգադրութիւններ ըլլան:

Ուստի բանուորները բռնի ուժի դիմեցին կոտրել թափելով ամէն բան տեսչութեան գրասենեակին, ճաշարանին, միւս գրասենեակներուն մէջ:

Սէն Նազէր մէկ դարու հնութիւն ունի, եւ ընկերային յարաբերութիւնները շատ փափուկ են: Իր շրջակայ քաղաքներն են Կռանտ Պրիէռը, Թշուառ եւ վայրի, անդին Կեռանտը, միջնադարեան ժայռն է, քիչ անդին Լա Պոլը, հաճոյքի եւ արձակուրդի գեղեցիկ ծովափն է ուր կարելի է երթալ անցնելով միայն Սէն Նազէրէն:

Պատերազմը խնայեց Լա Պոլին եւ քանդեց Սէն Նազէրը: Կարծես թէ աւելի եւս զանազանելու համար բանուորները, որոնք կորսուած են արդէն ճահիճներուն, Լուառի ջրախորշերուն եւ արձակուրդի գացողներու ծովափին միջեւ: Անոնց ըն –

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Յետոյ կրնար հնձան վերադառնալ, յաջորդ օրը նոր կարգադրութիւն մը ընելու համար:

Ճամբայ ինկանք: Թէ գոհ էի եւ թէ մտահոգ: Բախտը դիմացս հանեց Հայ մը, ան ալ տարեց: Եթէ յաջողէի զայն քաղաքը մէկու մը մօտ տեղաւորել, այն ատեն լաւ բարեկամ մը, ընկեր մը ունեցած կ՚ըլլայի: Լաւ կ՚ըլլար բոլորիս համար: Այդ օրերուն Հայը մեզի համար ոսկիի արժէք ունէր:

Հասանք քաղաքի դռներուն: Ինք պահուըտեցաւ ճամբուն եզերքը, մացառներուն մէջ, ես բռնեցի տանը ճամբան: «Չշարժիք մինչեւ վերադարձս ...»:

Աճապարանքով տուն հասայ, մէկ կողմ շպրտեցի գործիքները եւ Սիսէն կանչելով, ըսի թէ անպատճառ, կ՚ուզէի Աստղիկը տեսնել: «Աղան ներսն է մէկ – երկու հոգիով, կրնաս միայն սովորական ժամուն տեսնել, ըսաւ Սիսէն, լուրջ: Նորեկը խոնաւ մացառներուն մէջ կը սպասէր: Անհրաժեշտ էր փութացնել մեր օգնութիւնը:

Աղային ներկայացայ, ըսի թէ հնձանին տանիքը քայքայուած էր, անհրաժեշտ է օր մը եւս աշխատիլ, կարգի դնելու համար: Աղան գոհ մնաց մտահոգութեանս համար, եւ ժպիտով ըսաւ թէ կրնայի յաջորդ օրը կրկին երթալ:

«Վաղուան» մասը կարգադրուած էր, կը մնար գիշերուանը: Հիւրերը գացին, գիշերը յառաջացաւ: Տունին մէջ լռութիւնը կատարեալ էր: Գիտէի որ Աստղիկը վար կ՚իջնէր այն պահուն՝ երբ ծերուկը խմբալ կը սկսէր: Դեռ ատեն կար:

Դուրս ելայ տունէն, եւ մէկ շունչով հասայ կոյրին խցիկը: Հոն էր, իր «սէտիր»ին վրայ, ձեռքի համրիչին եւ խորհուրդներուն անձնատուր: Մէկ շունչով պատմեցի ինչ որ պատահած էր ճամբուս վրայ եւ յայտնեցի կարգադրութիւններս:

Ան բարձրացուց իր լայն ճակատը, փշխեց աչքերը, շրթները ծամ ու ծռեց եւ արտասանեց մութ ու կասկածոտ նախադասութիւն մը» :... Հա՞յ ... տարե՞ց Հայ ... Հա՞յ թէ, խաբեբայ ..

Ես բառերուս ուժ տալով մանրամասնօրէն կրկնեցի այն ցնցող, սրտառուչ արարը որ տեղի ունեցած էր իմ եւ նորեկին միջեւ: Մեր դրկախառնումը, անոր աղեկտուր լացը, իր խնամուած հայերէնը եւ պատմածները:

Ծերունին, կարծես կրկին չուզեց հաւատք ընծայել բառերուս: Բայց եւ այնպէս ոտքի ելաւ, գլուխը օրօրելով մէկ կողմ հրեց իր խշտեակները, անոնց ներքեւէն հանեց կիսամաշ, շալվար մը, բաճկոն մը, շապիկ մը եւ զոյգ մը տրեխ: Փոքր ծրար մըն ալ ուտելիք: «Առ, ըսաւ, թէեւ սիրտս լաւ վկայութիւն չի տար, բայց հոգ չէ, տար: Աստուծոյ արարածն է վերջապէս, վնաս չունի:

Բոլորը ծրարեցի, դրի անութիս տակ եւ հապճեպով մեկնեցայ: Արագ՝ բայց զգոյշ քայլերով անցայ փլատակներու մէջէն ու տուն մտայ: Խաղաղութիւնը կատարեալ էր:

Ապահովաբար Աստղիկին ժամն էր, փութացի «ժամադրավայրս»: Ախոռը հարեմնոցին կապուած էր բաւական մեծկակ կլոր ծակով մը, որ կը ծառայէր իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց տունին մէկ բաժինէն միւսը, ինչպէս այդ շրջանին բոլոր տուներուն մէջ: Իմ եւ Աստղիկին միջեւ կապ պահողն ալ գրեթէ միշտ այդ ծակն էր: Երբ տնեցիները քուն կը մտնէին, ան գաղտագողի կուգար ծակին բերանը եւ հոն էր որ մենք մեր ունեցածն ու գիտցածը կը հաղորդէինք իրարու:

Մօտեցայ, արդէն հոն էր ան: Հապճեպով պատմեցի ինչ որ ըսած էի իր հօրը, ու յայտնեցի ստացածներս եւ կազմած ծրագիրս: Մեկնեցաւ եւ քանի մը վայրկեան վերջ վերադարձաւ ծրարով մը: «Առ, թող այս ալ անծանօթին համար ըլլայ...» ըսաւ: Իր շեշտը ցոյց կուտար որ ինքն ալ հօրը պէս վերապահ, կասկամը ծագիլ: Արդե՞օք... բայց եւ այնպէս ծոտ էր: Իմ մէջս ալ սկսաւ մութ կասկած ճամբայ ինկած էի, մինչեւ ծայրը պէտք էր շարունակէի:

Վերցուցի ստացածներս, լեցուցի պարկի մը մէջ ու դուրս ելայ տունէն: Սիրտս կը տրոփէր ուժգնօրէն: Տարօրինակ վախ մը բռնեց սիրտս: Ո՞ւր կ՚երթայի այս մութ գիշերով եւ ի՞նչ ընելու...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

կերային վիճակը չէ բարեշրջած այս դարու սկիզբէն ի վեր ։

Գործադուլը սկսաւ այնպիսի տեղէ մը, ուր ընկերային տեսակէտով, աշխատանքի շուկան ամէնէն քիչ հաւասարակշռուած է, ուր աշխատավարձքը ամէնէն համեստն է, ուր արհեստակցական միութիւնները ամէնէն աւելի պառակտուած են, մինչեւ անգամ երբ կը խօսին յանուն միութեան ։

Ամէն մարդ կարծես թէ շունչ քաշեց երբ իմացաւ թէ 22 առ հարիւր յաւելում մը խոստացուած էր նաւաշինարանի բանուորներուն։ Իրականին մէջ, սակայն, յաւելումը տասնըմէկ առ հարիւր է։ Միւս տասնըմէկ առ հարիւրը այն է որ յետաձգուած էր, հիմնուած ըլլալով հանդերձ 1949ի սակացոյցին վրայ ։

Ինչպէս ըսինք, բաւական լայն ծաւալ ստացած են ներկայ գործադուլները։ Ձեւերն ալ փոխուած են։ Օրինակ բաղդատաբար շատ աւելի քիչ են հիմա նստուկ գործադուլները, աւելի շատ մեքենաները անգործութեան կը դատապարտեն։ Փոխն ի փոխ կատարուած գործադուլները ի պատուի են արհեստակցական միութեանց մօտ, որովհետեւ առաւելագոյն չափով կը վնասեն արտադրութեան, աշխատավարձքի նուազագոյն կորուստով մը ։

Այս վերջին գործադուլներուն առթիւ արհեստակցական միութիւնները ինչպէս եւ գործատէրերը շփոթութեան մատնուեցան։ Օգոստոսի կիսուն Նանթի խլրտումներէն ի վեր, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը վախցաւ որ իր վրայ կը յարձակին Թրոցկիական տարրերը, անիշխանական արհեստակցական միութիւնները «գրգռիչները», անկազմակերպները ։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարիչները (համայնավար) յունիսին, գործօն պայքարի կարգախօսը տալէ ետք, չափաւորութիւն թելադրեցին տեղական պատասխանատուներուն։ Սկզբունքով անոնք այլեւս չէին գնահատեր նստուկ գործադուլը, (գործարանը գրաւել եւ նստիլ կեցած տեղը), ոչ ալ կ'ուզեն որ գործատան մը տնօրէնը արգելափակուի իր գրասենեակին մէջ քանի մը ժամ։

Երբ ընկերային հարցը ազգային գետնի վրայ դրուած է, քրիստոնեայ արհեստակցական Միութեանց Դաշնակցութիւնը հաշտարար դեր կը կատարէ, ճնշում բանեցնելով կառավարութեան վրայ, որպէսզի միջամտէ բարձրացնելով միջարհեստակցական աշխատավարձքի նուազագոյն սակը, Բանուորական Ուժը (ընկերվարական) խոհեմութեամբ կը շարժի ։ Սեպտեմբեր 9ին, Բանուորական Ուժին կեդր. գրասենեակը վճռապէս մերժեց Աշխատանքի Դաշնակցութեան առաջարկը միացեալ ուժերով գործելու ։

Գալով գործատէրերուն, անոնք միացեալ ճակատ մը չունին կարենալ պատասխանելու համար ներկայ պահանջներուն ։ Այս խլրտումները ցոյց կուտան թէ գործատէր մը ընկերային երեւոյթներու ճնշումին տակ կը մնայ միշտ ։

Գործատէրերու միութիւնը կը կարծէ թէ գործի վարիչները իրենք ալ պէտք է լսելի ընեն իրենց ձայնը, թէ ամէն բան տակնուվրայ կ'ըլլայ, եթէ նոր ծախքեր աւելցնեն, ինչպէս աշխատավարձքի, տուրքի, ընկերային ապահովութեան եւն։

Նմանապէս Փոքր եւ Միջին հաստատութեանց Դաշնակցութիւնը կը հաստատէ թէ ճշմարիտ եւ տեւական բարելաւում մը աշխատավարձքի կրնայ ձեռք բերուիլ միայն դրամական հաստատուն վիճակով մը եւ կը կարծեն թէ ներկայ գիներով ձեռնարկներու մեծ մասը ծայրագոյն չափին հասած է իբրեւ ծախք եւ աշխատավարձք։

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՆ ԱԼ Կ'ՈՂԲԱՆ...

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ դեմոկրատ կառավարութեան օրկանը, *Զաֆէր* կը գրէ Սեպտեմբեր 6ի խռովութեանց առթիւ.—

Նախ գոյզն ինչ պէտք չէ տարակուսիլ որ համայնավարական սադրանք մը յաջողած է զանգուած մը թակարդը ձգել եւ գործիքի մը նման օգտագործել մէկ կողմէ թալանողները միւս կողմէ ալ գրգռիչները ։

Ասոր հետեւանքով ալ Սեպտ. վեցի դէպքը փոխակերպուած է անիշխանական եւ համայնավարական քանդումի ու թալանի շարժումի մը որ նոյնինքն Թուրքիան թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս ծանր կերպով պիտի վիրաւորէր ։

Ափսոս ինչ ծանր աղէտ, ինչ անհաշուելի վնաս է ազգի մը համար որ 502 տարիէ ի վեր Իսթանպուլի նման համաշխարհային գոհար մը յաջողած է քաղաքակիրթ անձեռնմխելիութեան մը ներքեւ պահել։

Գործին նիւթական կողմը նայինք.— Փճացած հարստութիւնը շուրջ մէկ միլիառ կը գնահատուի։ Կորսնցուցած ենք ասիկա ։

Նկատելով որ պետութիւնը պիտի հատուցանէ վնասները, համագումարը իսկոյն կը կրկնապատկուի։ Մէկուկէս միլիոնոց քաղաք մը առանց շուկայի չի կրնար ապրիլ։ Նոյնիսկ մեծ քաղաք մը շուկայ կը նշանակէ։ Իսթանպուլ հիմա առանց շուկայի քաղաք մըն է։ Ազգ. Պայքարին առանց շուկայի ձգուած Արեւմտ. Անատոլուն նոր շուկաներով օժտել կարենալու համար ցարդ անցնող ժամանակամիջոցը հազիւ թէ բաւական եղած է ։ Մինչ այս անգամ փճացողը Իսթանպուլի բոլոր շուկաներն են։ Գեղեցիկ Իսթանպուլ երբ եւրոպական ճաշակի մը տարողութեամբ արեւմտեան բարգաւաճ ոստան մը ըլլալու վրայ էր, վարպետորդի թշնամի մը յաջողած է ուզածին նման օգտագործել կոյր ուժ մը եւ զայն տարիներով ջլատուելու դատապարտել ։

Գանք շուկաներու վերաշինութեան եւ զանոնք ապրանքով օժտելու խնդրոյն ։

Ինքնաշարժերու եւեւը քաշկռտուող սառնադարանը, ռատիօն, կարի մեքենան, եւն.ի նման անհրաժեշտ իրեղէններուն հայթայթումը իրենց փոխարժէքին դուրսըթաց տըվիզի կը կարօտի։ Ասիկա ո՞րքան ատենէն կրնանք ապահովել ։

Եթէ նկատի առնուի Իսթանպուլի դերը տնտեսական ու ելմտական կառուցուածքին մէջ, ոչ միայն ծանր վնաս մը պիտի կրէ պետութեան ելեւմուտքը, այլ եւ պիտի ջլատուի մեր տնտեսական վերականգնումը։ Այսինքն որ կողմէն ալ բռնուի, հակայական է մեր կրած նիւթական վնասը, ի վերայ այսր ամենայնի՝ հարիւր առ հարիւր Թուրք է ։

Պէտք է գիտնալ որ, երկրին մէջ ինչ որ կայ, Թրքական հարստութիւն է։ Այս կամ այն դասակարգին պատկանած ըլլալը գոյզն իսկ դեր չի խաղար իրականութեան մէջ։ Հետեւաբար Յունաստան, առանց մատն իսկ շարժելու, մեզի, նուազագոյն, տասնապատիկ վճարել տուած է Կիպրոսի փոխարժէքը։ Իսկ գրգռիչները ժողովրդային զանգուածներու գլխուն եւ մեր ապահովութեան ուժերուն դէմ ցցած համայնավարութիւնն ալ բացէ ի բաց յաղթանակ մը շահած է, որովհետեւ Իսթանպուլի նման բարգաւաճ քաղաքի մը մէջ իշխելով շուկաներու եւ հաստատութեանց դէմ մեծագոյն ցոյցերէն մին յաջողած է ընել տալ «Կիպրոս Թուրք է» վարագոյրին ներքեւ ։

Զանգուածները եկեղեցիներուն վրայ մղելով տեսակ մը քրիստոնեայի դէմ թշնամութիւն, բոլորին ինչքին վրայ յարձակելով փոքրամասնութեանց թշնամութիւն, շուկաներու վրայ գործուած յարձակումին ետեւ թաքնուած է չարանախանձութեան ոգին։

Եւ բոլոր ասոնք Աթաթիւրքէ վերջ կ'ըլլան։ Բոլոր ասոնք կը պատահին այն պահուն երբ գեղեցիկ եւ աշխատասէր Թուրքիան յաջողած էր հակառակ անհասկացողութեան բոլորովին նոր տնտեսական կառուցուածքով մը օժտուիլ արեւմտեան իմաստով ։

Հետեւաբար Իսթանպուլի մեծ քաղաքի խոյանքը մէկ հարուածով ջլատած վեց Սեպտեմբերի աղէտը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ մեր ազգային գոյութեան ամէնէն կարեւոր եւ ամէնէն զգայուն գործարաններուն իջուցուած թշնամիի ծանր հարուած մը ։

Մենք ասոր պատասխանատուն եւ դրդիչը չենք կրնար նկատուիլ։ Որովհետեւ ասոր բացայայտ մէկ զոհն ենք միայն ։

Կառավարութիւնը այս մասին միջոցներ ձեռք առած է եւ կ'առնէ։ Վնասները անշուշտ պիտի հատուցուին ։ Որոշակի յայտնի եղած ըլլալով որ շարժումը համայնավարական դրդութիւն մըն է, այս կարմիր բոյնն ալ անպայման եւ անպայման երեւան պիտի ելլէ։ Առ այժմ մեր միակ մխիթարութիւնն ալ ասիկա է »։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ.—ԸՆԿ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սեպտեմբեր 3ին, իր մահկանացուն կնքեց ընկեր Արտաշէս Ոսկանեան։

Ծնած էր 1899ին, Բաբերդի Խայէկ գիւղը ։ Փոքր հասակէն կրած էր 1915ի սարսափները։ 1918ին, երբ Անդրանիկը Ալեքսանդրապոլի մէջ բանակ կը կազմէր, պատանի Արտաշէսը կամաւոր կ'արձանագրուի եւ մնդացիրի վաշտին մէջ կ'առնուի։ Կը մասնակցի Ալպապայի, Ղարաքիլիսէի Պօղ գիւղի եւ Տիլիճէի կռիւներուն ։

Երբ բանակը Սեւանայ լճին կողմերը կ'անցնի եւ Ելենովկա, Նախիջեւան, Ջուլֆա գիծով Խոյ կը հասնի, Արտաշէս կը մասնակցի երկօրեայ ճակատագրական կռիւներուն ։

Անդրանիկի բանակի նահանջին ատեն, կը մասնակցի Խոճիի կռիւներուն, ապա Զանգեզուր անցնելով, նաեւ Աղուտի - Վաղուտի կռիւներուն։ Եւ վերջապէս Ղարապաղի եւ Գորիսի մէջ՝ Ջաբուղի կռիւներուն ։

Ատեն մը, բանակը այդ կողմերը մնալէ վերջ, 1919 Ապրիլին կ'երթայ Էջմիածին եւ կը լուծուի։ Արտաշէս կ'անցնի Պաթում, Պոլիս եւ ի վերջոյ Մարսէյլ, ուր կ'աշխատի խուլի գործարանին մէջ ։

Կամաւորական շրջանի դժուարութիւնները քայքայած էին իր առողջութիւնը ։ Գործարանային ծանր աշխատանքը աւելի ծանրացուց վիճակը եւ գործողութեան ենթարկուեցաւ։ Քանի մը ամիս տառապելէ վերջ, անողոք ցաւը զգետնեց զինքը ։

Բծախնդիր էր, խստապահանջ կուսակցական եւ ազգային խնդիրներու մէջ։ Երբ պարտականութիւն մը ստանձնէր կը կատարէր։ Հայր էր բազմանդամ ընտանիքի մը։ Աւանդապահ էր եւ հաւատաւոր Դաշնակցական մը։ Կը նեղուէր, երբ անպարտաճանաչութիւն մը նկատէր ընկերոջ մը կողմէ։

Խորապէս ազդուած էր Տիգրան Բաղդասարեանի մահէն։ Միտքէն չէր անցներ թէ շատ չանցած, ինքն ալ պիտի արձանագրուի մահու դժնի տոմարին մէջ, սուգի մատնելով իր սիրասուն զաւակները, այրին եւ ընկերները ։

Վերջերս հրատարակուած «Բաբերդ եւ իր շրջանները» գիրքին համար ալ ողբացեալը գնահատելի աշխատանք կատարեց եւ հպարտ էր, որ սիրելի ընկերոջ Մ. Ասլանեանի ձեռագիրը կարելի եղաւ տպագրել։

Հանգիստ իր ոսկորներուն ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սիրելի «Յառաջ», քու երեսնամեակի առթիւ մեծ մեծ բառեր գործածելու ուժ չունիմ։ Ինձմէ առաջ եկողներ այդ պակասը լրացուցած են ։

Կը մաղթեմ երկար արեւ, կանաչ արեւ։ Բայց չմոռնաս, մեզմէ անդարձ բաժնուած եւ մոռցուած հերոսներու պատմութիւնը եւ կատարած աշխատանքը անպակաս թողուլ քու բոցավառ էջերէն։

Ալֆորվիլ — Մարգար Բարխեան

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեր է 30 տարի, շնորհիւ «Յառաջ»ի սկսայ հայերէնս աւելի յառաջ տանիլ, ոչ միայն սահուն կարդալ, այլեւ գրել։ Ես Հայ մնացի շնորհիւ «Յառաջ»ի ։ 1946ին երբ Հարաւ. Ամերիկա գացեր էի, Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի մէջ միշտ կը փնտռէին «Յառաջ»ը եւ ամէն տեղ ալ կը գտնէի։ 1954ին ճամբորդեցի դէպի Միջին Արեւելք, Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Բաղդադ, Գամիշլի, Բէսիւլ Այն, մինչեւ անապատները ուր որ Հայ մը կար, կը ճարէին իմ սիրելի «Յառաջ»ը։

Երեսնամեակին առթիւ կը յայտնեմ իմ անկեղծ երախտիքս եւ կը մաղթեմ որ «Յառաջ»ը ապագային հրատարակուի ամէնուս սիրելի Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ ։

Յակոբ Հացագործեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

— Այդ նամակը ի՞նչ եղաւ։

— Կարծեմ Էօլիպի հետ կարդալէ եւ ամէն ինչ ճշդելէ ետք, նամակը այրեր, փճացուցեր են ։

— Իզմիր գալէ վերջ ինչե՞ր ըրիք ։

— Ուշադրութիւն չգրաւելու համար, զատ զատ պանդոկներ իջեւանած էինք ։ Զիա Խուրշիտ՝ Սարը Էֆէ Էօլիպի հետ խորհրդակցելէ ետք, քանիցս մեզ տարաւ Գարշըեագա, ուր խորհրդակցեցանք մահափորձի վերջնական ձեւի մասին։

— Որո՞նք կային։

— Զիա Խուրշիտ, Եուսուֆ, Զօփուր Հիլմի, ես եւ համբաւաւոր մաքսանենգ մը, Կրետեցի Շէվքի, որ մեզ մատնելով այս ձիւնը բերաւ մեր գլխուն։ Զօփուր Հիլմի տունէն երկու ռումբ բերաւ, մենք ալ պէտք եղածին չափ զէնք ունէինք արդէն։

— Ի՞նչպէս պիտի փախչէիք ։

— Շէվքի շարժանաւը պիտի պատրաստէր, եւ ինքնաշարժ մը մեզի պիտի սպասէր Եմիշչի շուկայի ճամբուն մօտ, մահափորձէն ետք վազելով պիտի փախչէինք եւ ինքնաշարժով պիտի անհետանայինք ։ Շէվքի ալ իր շարժանաւով մեզ կղզի մը պիտի փոխադրէր ։

— Սարը Էֆէ Էօլիպ ձեզի հրահանգներ կուտա՞ր ։

— Ան Զիա Խուրշիտի հետ կը խորհրդակցէր, իսկ մենք Զիա Խուրշիտի հետ կ'աշխատէինք եւ անոր հրահանգներուն կ'անսայինք ։

— Դուն փորձառու ես եղեր այսպիսի գործերու մէջ։ Անունդ ոստիկանական արձանագրութեանց մէջ կայ։ Ըսէ տեսնեմ, Անգարա, Արիֆ պէյի տունը եւ շրջակայ ծառաստանը ինչե՞ր պրպտեցիր ։

— Ըսի թէ գիշեր մը գնդապետ Արիֆ պէյ զիս առաւ Թէրաքքըփէրվէրներու Քլիւպէն եւ ինքնաշարժովը իր ապարանքը տարաւ։ Յաջորդ օր, բոլորս մէկ քննեցինք ապարանքին բոլորտիքը եւ շրջակայքը, մասնաւորաբար այն տեղը, ուր հարթ ճամբան նեղ աղեղ մը կը ձեւացնէ, հոն ծառեր ալ կային եւ կ'երկարէին դէպ ի Գավաքլըտէրէ։ Առաջին առթիւ, այդտեղ որոշեցինք մահափորձը գործադրել, նոյնիսկ գնդապետ Արիֆ պէյ ճշդեց այն կէտը եւ այն հեռաւորութիւնը, ուր պիտի կրնայինք դարան լարել ու կրակել ։ Բայց ես ընդդիմացայ եւ անյարմար գտայ այդ կէտը, որովհետեւ ձմեռ էր եւ ծառերուն տերեւները թափած, կարելի չէր պէտք եղածին պէս պահուըտիլ եւ դարանակալ սպասել, կրնայինք մօտակայ պահականոցներուն ուշադրութիւնը գրաւել ։

— Զիա Խուրշիտի եղբայրը, Ֆաիք պէյ, միջամտե՞ց ձեր ծրագիրներուն ։

Երբ գիշերը Արիֆ պէյի տունը անցուցի, գլուխ գլխի տալէ ետք, որոշեցինք ամէն գնով իրագործել ծրագիրը ։ Միայն թէ առտուն շատ կանուխ Ֆաիք պէյ եկաւ Արիֆ պէյի ապարանքը, երբ ես կը տեսակցէի Արիֆ պէյի եւ Շիւքրիւ պէյի հետ։ Ֆաիք պէյ շատ յուզուած եւ վրդովուած էր, եւ սպառնաց կառավարութեան իմաց տալ, եթէ անմիջապէս չցրուէինք եւ եթէ ես անմիջապէս Անգարայէն չհեռանայի։

Լազ Իսմայիլի դատավարութենէն յայտնի կ'ըլլար որ ինք իսկապէս արիւնարբու մարդ մըն էր եւ կրնար ամենայն պաղարիւնով ոճիր գործել ։

Իրմէ վերջ հարցաքննուեցաւ Կիւրճիւ Եուսուֆ, որ խոստովանեցաւ թէ Լազ Իսմայիլի միջոցաւ միացած էր դաւադրական ցանցին, մեծ պարգեւներ խոստացած էին իրեն, եւ հիմա կը զղջար պատահածին համար։ Արդէն Կազի Փաշային ալ ներկայութեան յայտնած էր թէ իր ազնուութիւնը եւ միամտութիւնը շահագործած էին, եւ անշուշտ ներման պիտի արժանանար։ Կիւրճիւ Եուսուֆ հաստատեց թէ Զիա Խուրշիտի եւ Լազ Իսմայիլի հետ պիտի կրակէին եւ պիտի իրագործէին մահափորձի ծրագիրը, եւ թէ զէնքերն ու դրամները տրուած էին Շիւքրիւ պէյի կողմէ, որուն տունը գացած էր զանազան առիթներով իր դաւադիր ընկերներուն հետ ։

Դատավարութիւնը կը շարունակուէր այսպէս, եւ ունկնդիրները իրենց շունչը բռնած կը հետեւէին յետին մանրամասնութիւններուն ։

(Շար.)

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

★

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԸ

Ուրուկուէյի ճամբով հասած լուրերու համաձայն, Արժանթինի ապստամբ նաւատորմին 21 մարտանաւերը Սեպտ. 18ին ճամբայ ելան դէպի Փլաթա գետը եւ յայտարարեցին թէ պիտի ռմբակոծեն մայրաքաղաքը՝ Պուէնոս Այրէս, եթէ նախագահ Փերոն մերժէ հրաժարիլ, համաձայն իրենց վերջնագրին: Նոյն օրը ապստամբները անթելով ալ ազդարարեցին թէ Փերոնի կառավարութիւնը պէտք է անձնատուր ըլլայ, եթէ չուզեր որ յարձակում կատարուի Պուէնոս Այրէսի վրայ եւ արիւն թափի :

Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ ապստամբութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի եւ թէ ապստամբները տէր տիրական են արեւմտեան Արժանթինի Մենտոզա, Սան Լուիս եւ Սան Խուան նահանգներուն մէջ: Կ'ըսուի թէ Բ. զօրաբանակն ալ միացած է ապստամբներուն, որոնք առաջին օրէն գրաւած ըլլալով Փուէրթօ Պելկրանօ նաւահանգիստը եւ Պահիա Պլանքան, ձեռք անցուցած կ'ըլլան հարաւային Արժանթինի բանալիները :

Ապստամբները կը պնդեն թէ կառավարական ուժերը չեն կրցած եւ առնել Քորտոպան: Կռիւները կը շարունակուին քաղաքին շուրջը :

Արժանթինի կառավարական անթելը կը ծանուցանէ թէ որեւէ ծովային յարձակում Պուէնոս Այրէսի վրայ՝ պիտի ջախջախուի օդանաւային դերազանց ուժերով որոնց մէջ կան 30 ծանր ռմբաձիգներ :

Վերջին լուրերու համաձայն, վճռական ճակատամարտի մը կը սպասուի ժամէ ժամ, Պուէնոս Այրէսի համար: Ապստամբներուն անթելի կայանը հրամայեց Պուէնոս Այրէսի ժողովուրդին պարպել նաւահանգիստին շրջանը, ազդարարելով թէ պիտի ռմբակոծեն, եթէ Փերոնի կառավարութիւնը շարունակէ զօրք համախմբել: Կ'ըսուի թէ ապստամբները ոչնչացուցած են երկու զինուորական կառախումբեր, օդային ռմբակոծութեամբ: Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ քանդած են այն նաւթուղին որ բնական կազ կը հայթայթէ մայրաքաղաքին:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Փարիզի հանրակառքերը երէկ ալ չբանեցան: Մեթրօն բաղդատաբար լաւ էր. կառախումբերը կը բանէին 90 առ հարիւր: Ոչ-համայնավար սենտիքաները կոչ մը ուղղած էին երէկ, որպէսզի վերսկսին աշխատանքը: Այս առթիւ կ'ամբաստանէին Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը թէ քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէ, ջլատելով Փարիզի հաղորդակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն կը պախարակէին կատարուած բռնութիւնները:

Իսկ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը գեկոյց մը հրատարակելով, կը հրահանգէ հանրակառքի բոլոր բանուորներուն «ուժգնօրէն շարունակել պայքարը, որպէսզի վարչութիւնը եւ հաղորդակցութեանց նախարարութիւնը պատասխանեն ունկնդրութեան խնդրանքին, պարզելու համար իրենց պահանջները» :

× Կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ նաեւ գաւառի մէջ: Նանթէն կը հաղորդեն թէ պայքարը սաստկացած է եւ թէ շատ մը գործատէրեր կը մերժեն եւ առնել շարք մը պաշտօնեաներու արձակման որոշումը:

Շատ մը գործատէրեր եւ առեւտրականներ խնդրած են վարչապետէն որ «թոյլ չտայ կարծել թէ լայն հնարաւորութիւններ կան աշխատավարձքի յաւելման համար» :

ՊՈԼՍՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ առժամեայ տեղեկագրի մը համաձայն, Սեպտ. 6ի խռովութեանց ատեն ամբողջովին քանդուած են 862 խանութներ քաղաքի կեդրոնին մէջ: Միայն Իսթիքլալ ճամբային մէջ (Բերայի Շիտակը) քարուքանդ եղած են 275 խանութներ :

Այս հաշիւները կը վերաբերին Բերայի, Կալաթայի եւ Սիրքէճիի: Տեղեկագիրը չի յիշեր կողմնակի փողոցներու, արուարձաններու եւ ուրիշ թաղերու մէջ կատարուած քանդումները: Ֆրանսացիներու վնասը կը հաշուեն մէկուկէս միլիոն լիրա (մօտ 65 միլիոն ֆրանք) :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՂՏՆԻՔԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ, — Աւստրալիոյ խորհրդային դեսպանատան նախկին քարտուղարը, Վլատիմիր Պետրով, որ միեւնոյն ատեն գաղտնի ոստիկանութեանց պետն էր, կը հաստատէ թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան երկու պաշտօնատարները, Պըրճըս եւ Մըքլին, որոնք անհետացան 1951ին, ի հաշիւ Խ. Միութեան լրտեսութիւն կը կատարէին քսան տարի առաջ, երբ ուսանող էին Քէմպրիճի համալսարանին մէջ եւ թէ բազմաթիւ կարեւոր վաւերագիրներ յանձնած են: «Երկուքը միասին փախան 1951 Մայիս 25ին, վասնզի հասկցան որ կասկածելի դարձած են եւ կը հետապնդուին Անգլիոյ Ապահովութեան տեսչութեան կողմէ»:

ԿԻՊՐՈՍԻ Նիկոսիա քաղաքին անգլիական կաճառը հրկիզուեցաւ երկու հազար հոգինոց ամբոխի մը կողմէ: Անգլ. զօրքը բազմութիւնը ցրուեց արտասուաբեր կազով, բայց հրկիզումը վերջացած էր արդէն: Կրակի տրուեցաւ նաեւ ոստիկանական կառք մը: Կաճառին շէնքը շինուած էր հարիւր տարի առաջ եւ կը բաղկանար 16 սենեակներէ: Մատենադարանը ունէր 16.000 գիրք:

ԵՐԳԻ ԴԱՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ երգի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի ժամը 21ին, (Սեպտ. 19էն սկսեալ), ուր Լուի Պլանի եկեղեցին:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ճշդապահ ըլլալ: Անոնք որ կը փափաքին մասնակցիլ երգչախումբին, կրնան արձանագրուիլ վերոյիշեալ փորձի օրերուն :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ

Աշխատասիրեց ՓՐՕՖ. Ց. Ց. ՉԱԳՄԱԳՃԵԱՆ :

1424 էջ: Բառարանէն զատ կը պարունակէ պատմական, քաղաքական եւ ընկերային գիտելիքներ :

Բ. տպագրութիւն: Հրատ. «Ագդակ»ի, Պէյրութ: Գին 4000 փրանք :

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գրեց՝ Կ. Փօլատեան: Ականատեսի մը յուշերը Տէր Զօրի Սարսափներէն, (արձակ եւ ոտանաւոր): Տպ. Յուսաբեր, 1955: Գին 500 ֆրանք:

Դիմել «Յուսաբեր»ի վարչութեան կամ ուղղակի հեղինակին,

G. Poladian, 53, Chemin de St. Julien
Marseille (B.du R.) France

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ԴՊՐՈՑԱՍէՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 - 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են :

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով :

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ կոմ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերարացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ - Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախաձեռնողներ ծնողներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները :

⁂

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Միլտոնեանի, ամէն իրիկուն ժամը 6-8 :

⁂

ՍԵՒՌԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ

Հոկտ. 2ին, կիրակի. կէսօրէ վերջ

— ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ —

☆

ՊԱՆԵԼՕ Քաչանի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, ընկերուհիները, այս շաբաթ ժամը 21ին, ընկ. Պասմաճեանի բնակարանը:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄՈՒՐԱՏ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑԻ ՕՐԸ
ՀՈԿՏ. 22ԻՆ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սէն Ժերոմի իր յաճախորդներուն կը յայտարարէ թէ հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ կ'ընդունի հիւանդներ երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3էն 7ուկէս :

38, Ch. du Château Gombert
St, Jérôme, Marseille

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 21 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7781 31e ANNEE

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3192

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿԴԻՄԻ ԺՊԻՏՆԵՐ

Իրարու ետեւէ Մոսկուա հրաւիրելով երկու Գերմանիաներու վարչապետները, բազմանդամ պատուիրակութեանց հետ, Ն. Մինթիւնը հրապարակաւ պարզեց իր «գաղտնիքները»:

Կեդր. Կոմիտէին լեզուանի քարտուղարը, Խրուշչեւ սովակ դարձած էր ընդունելութեանց առթիւ:

Ինչ որ կառավարութիւնը չէր ուզեր ըսել մառեչալ Բուլկանինի կամ Պ. Մոլոթովի բերնով, ինք ըսաւ ժպտադէմ, բայց բոլշեւիկեան կոպտութեամբ.

— « Եթէ Արեւմուտքի մէջ կը կարծեն որ մենք մէկդի պիտի դնենք Մարքս - Լենինեան ուսմունքը, չարաչար կը սխալին: Անոնք որ ատոր կը սպասեն, պէտք է սպասեն որ «խեցգետինը սուլել սորվի» (ռուսական առած): Մենք համոզուած ենք որ համայնավարութիւնը պիտի յաղթանակէ ամբողջ աշխարհի մէջ»:

Այս առթիւ յիշեցուց թէ ըսեր էր արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին՝ որ իր հետեւած ճամբան — դրամատիրութիւն — «դերեզմանի ճամբան է», իսկ արեւելեան Գերմանիան հետեւելով իրենց ուղեգծին՝ դէպի ապագան կ'երթայ:

Միայն այս յայտարարութիւնը բաւական է, ըմբռնելու համար թէ Ն. Մինթիւնը ինչո՛ւ դժուարութիւններ կը յարուցանէ, ամէն անգամ որ սեղանի վրայ կուգայ Գերմանիոյ երկու մասերու միացման խնդիրը:

Արեւելեան Գերմանիան պատուանդան մըն է Մոսկուայի համար, ոստումներ կատարելու համար դէպի արեւմուտք:

Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան պայթումէն անմիջապէս ետքը, երբ իր դիրքը բաւական ամրացաւ, Մոսկուան անձկութեամբ կը հետեւէր Գերմանիոյ ներքին անցուդարձին:

Լենին այնքան լաւատես էր որ, կը նախատեսէր թէ այնտեղ ալ կարմիր դրօշ պիտի պարզեն 1925 Հոկտեմբերին:

Դէպքերը բոլորովին տարբեր ուղղութիւն առացան: Եւ ծնաւ նացիականութիւնը, մինչ Իտալիոյ մէջ կը զարգանար ֆաշականութիւնը:

Երկրորդ աշխարհամարտը կործանեց Գերմանիան, որ երկուքի բաժնուած կը մնայ մինչեւ այսօր:

Ամերիկացի մասնագէտներ երբեմն ափսոսանքով դիտել կուտան թէ իրենց բանակը կրնար Գերմանիոյ արեւելեան սահմաններն ալ գրաւել, բայց ձգեց որ Ռուսերը վայելեն այդ պատիւը:

Այսպէս կամ այնպէս, հաւաքական յաղթանակին շնորհիւ Ն. Մինթիւնը այսօր ունի զօրաւոր խարիսխ մը, — արեւելեան Գերմանիան, 18 միլիոն բնակչութեամբ:

Այնտեղ բոլշեւիկեան կարգուսարքը հաստատուած է բռնօրէն: Իսկ հիմա որ հրատապ հանգամանք ստացած է ապաքուէարկութեան եւ միացման խնդիրը, Ն. Մինթիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, որպէս ձեռքի տակ պահելու համար:

Արդէն իսկ ձեռնարկած է աւելի զօրացնելու իրբեւ թէ ժողովրդավար հանրապետութիւնը, բարձրացնելով անոր միջազգային դիրքը եւ զայն հաւասար բռնելով բուն գերման պետութեան՝ արեւմտեան Գերմանիոյ հետ:

Միւս կողմէ, դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելով արեւմտեան Գերմանիոյ հետ, պիտի ջանայ նոր պատրուակներ գտնել, ձգձգելու համար միացումը:

«Մենք պէտք չունինք պատերազմելու. խաղաղ մրցումը կը բաւէ», կ'ըսէր Խրուշչեւ:

Եզրակացութիւնը, — Խաղաղ կենակցութիւն եւ ժպիտներ, ապահովելու համար համայնավարութեան յաղթանակը:

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ

ԲԱՆԱԿԻՆ ՅԱՆՁՆԵՑ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԴԱԴՐԵՑԱՆ ԵՒ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ ԱՀՌԵԼԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԵՆԷ ՄԸ. — ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ՄԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Արժանթինի հանրապետութեան նախագահը, Փերոն հրաժարեցաւ Սեպտ. 19ին, բանակին յանձնելով իշխանութիւնը: Անմիջապէս զինուորական իշխանութիւն մը կազմուեցաւ երեք զօրավարներէ եւ երկու ծովային սպաներէ, խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար:

Ինչպէս գրած ենք արդէն, ապստամբները վերջնագիր մը ուղղած էին Փերոնի, որպէսզի հրաժարի, այլապէս նաւատորմը պիտի ռմբակոծէր մայրաքաղաքը, Պուէնոս Այրէս: Այս սպառնալիքին առջեւ, Փերոն հետեւեալ յայտարարութիւնը հաղորդեց անթելով. —

«Բոլոր միջոցներով փորձեցինք յարգել եւ յարգել տալ սահմանադրութիւնը: Ծառայեցինք ժողովուրդի շահերուն, համակերպելով անոր կամքին: Բայց եւ այնպէս, ոչ Սահմանադրութիւնը, ոչ ալ օրէնքը կրնան վեր դասուիլ ազգէն եւ անոր շահերէն: Մեր կամքով չէր որ կռուեցանք, այլ մղուելով յետադիմականներէն որոնք պատրաստած էին կռիւը: Քանի մը օր առաջ առաջարկեցի հրաժարիլ, եթէ կարելի էր այդ կերպով լուծել ներկայ քաղաքական խնդիրները: Այժմ ալ այդպէս կը մտածեմ: Փոխ - վարչապետը եւ օրէնսդիր իշխանութիւնը նաեւ կը հրաժարին, հետեւելով իմ օրինակին: Միւս կողմէ կը մտածեմ թէ չկայ մէկը որ ի վիճակի ըլլայ լուծելու հարցը: Բանակը կրնայ ստանձնել իշխանութիւնը, խաղաղեցնելու համար երկիրը, համապատասխան ձեւով եւ անաչառօրէն: Ես համոզուած եմ թէ բանակը եւ ժողովուրդը պիտի ջախջախէին ապստամբութիւնը, բայց դինը շատ սուղ պիտի ըլլար, խիստ արիւնալի եւ վնասակար՝ երկրին շահերուն: Ես որ այնքան կը սիրեմ ժողովուրդը, խորապէս տառապած եմ իր պայքարին եւ մարտիրոսութեան համար, չեմ ուզեր մեռնիլ առանց վերջին փորձ մը կատարելու եւ երկրին խաղաղութիւնը եւ բարօրութիւնը ապահովելու: Մինչ իմ մարտական ոգիս կը մղէ մարտնչիլ, հայրենասիրութիւնս եւ ժողովրդասիրութիւնս կը դրդեն ամբողջովին ձեռնաթափ ըլլալ»:

Զինուորական դիկտատուրան հրամայեց բանակին, նաւատորմին եւ օդանաւային ուժերուն կրակը դադրեցնել անմիջապէս: Արդէն իսկ բանակցութիւններ կը կատարուին ապստամբներուն հետ: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ վեց միլիոն անդամ կը հաշուէ եւ որ կուսակից էր Փերոնի, նոյնպէս յանձնարարեց հրահանգներ ստանալ իրենց կեդրոններէն:

Կարդինալ Քոփէլլօ նոյնպէս կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, որպէսզի հանդարտ կենայ:

Ապստամբներուն անթելը կը ծանուցանէ թէ Փերոնի կուսակիցները անձնատուր կ'ըլլան բոլոր ճակատներուն վրայ, առանց որ եւ է պայմանի: Պաշտօնական դեկոյց մը եւս կը հաստատէ թէ ապստամբները յաղթական են ամբողջ երկրին մէջ, «որ միացած է ազատութեան դատին»: Զեկոյցը կը հրաւիրէ քաղաքացիները յանձնել բոլոր զէնքերը, քանի որ պաշարման վիճակը չէ ջնջուած:

Փերոնի բանակին հրամանատարը խնդրած էր ապստամբներէն պահել իրենց գրաւած դիրքերը եւ բանակցիլ հաշտութեան մասին, արիւնահեղութիւնները դադրեցնելու համար, բայց Քորտոպայի անթելը պահանջեց որ Փերոն հրաժարի առանց որեւէ պայմանի: Այդ պահանջին վրայ էր որ հրամանատարը հաղորդեց Փերոնի հրաժարումը: Նախագահը տիրաբար կ'իշխէր ինը տարիէ ի վեր:

✕ Կիրակի օր կառավարութիւնը հրամայած էր փակել բոլոր դպրոցները, տարրականէն մինչեւ համալսարանները:

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՁՈՀԵՐ

Քառմենլի պատմութիւն մը կ'իմանամ «*Արեւելք*»ի վերջին թիւերէն:

Հալէպի մէջ 65 տարեկան Հայ մը կը սպաննէ իր աղջիկը, եւ կ'երթայ անձնատուր կ'ըլլայ ոստիկանութեան:

Շարժառի՞թը, — աղջիկը յաճախ տունէն դուրս կ'ելլէ եղեր օտար անձի մը հետ, սիրատռչոր պտոյտներ կատարելով մինչեւ Պէյրութ եւ Զահլէ:

Օր մըն ալ տուն կուգայ՝ վրայ տալով ամէն բան:

Պատուախնդիր հայրը, որ շատոնց կորսուած էր պաղարիւնը, կատաղութեան նոպայի մը մատնուելով, ատրճանակը կ'առնէ եւ գետին կը փռէ մեղաւորուհին:

Աւելորդ է ըսել թէ դէպքը մեծ յուզում կը պատճառէ Հալէպի մէջ:

Այն ատենն որ, մեր պաշտօնակիցը պարտք սեպեր է թէ կառավարութեան եւ թէ ազգ. առաջնորդարանին ուշադրութիւնը հրաւիրել, ընկերային չարիքի մը վրայ:

Իր պատմութեան համաձայն, վատահամբաւ որջ մը ազատօրէն կը քաջալերէ անփորձ աղջիկներու սայթաքումները, ինչ որ կրնայ տեղի տալ նոր չարիքներու:

Ուրեմն, սխալ հասկցուած ազատութիւն մը աւերներ կը գործէ, նաեւ, յետամնաց համարուած գաղութներու մէջ, ընտանեկան բոյներ քանդելով:

Այլասերման փոսերէն մէկն ալ այս:

Զոհեր են երկուքն ալ, անփորձ աղջիկը որ քաղաքէ քաղաք ման կուգար օտար անձի մը հետ, առանց մտածելու հետեւանքները: Եւ ընտանիքի պատուական հայրը, որ այլ եւս անիմաստ կը գտնէր ապրիլ, տեսնելով իր զաւակը՝ քուրջի մը վերածուած:

Չեմ գիտեր թէ ո՛ր դպրոցը յաճախած էր այս մոլորեալ մանկամարդուհին: Եւ կամ, ի՞նչ շրջապատ ունէր:

Ամէն պարագայի մէջ, այս եղերական դէպքն ալ կ'ապացուցանէ թէ «մոտեռն» բարքերը վարակիչ հանգամանք ստացած են նոյն իսկ Միջին Արեւելքի մէջ:

— Այստեղ Փարիզ է, կ'ըսեն շատեր, երբ դիտողութիւն ընէք անպատշաճ արարքի մը առթիւ:

Իսկ Հալէպի մէ՞ջ: Թերեւս կ'ըսեն, իբրեւ չքմեղանք. — Այստեղ անապատ է, ովասիս փնտռելու կ'երթամ Լիբանանի լեռներուն մէջ եւ Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Առանց մտածելու որ, հազիւ նամբայ ելած, կը դառնան անտէր անդաստան ու եւ է սրիկայի թաթին տակ, դժոխքի վերածելով տունը ...

ՎԱՀԷ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԱՐԲԱՆԵԱԿ ԵՐԿԻՐԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԳԵՐԻՇԽԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ, ԲԱՆԱԿ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ն. Մինթիւնը եւ արեւելեան Գերմանիոյ պատուիրակութիւնը կը շարունակեն բանակցութիւնները: Մասնագէտները դաշինքի նախագիծ մը մշակած են որով արեւելեան Գերմանիան պիտի ստանայ օրինական նոյն դիրքը ինչ որ արեւմտեան երեք պետութիւնները շնորհած են արեւմտեան Գերմանիոյ: Դաշինքը հանդիսաւորապէս պիտի ստորագրուէր երէկ, երեքշաբթի:

Արեւելեան Գերմանիոյ փոխ - վարչապետը, Իւլպրիխտ, որ միեւնոյն ատեն համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն է, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ դաշինքին բովանդակութեան մասին. —

1. Արեւելեան Գերմանիան համաձայն է որ խորհրդային զօրքը մնայ իր հողին վրայ, խաղաղութիւնը պահպանելու համար, ցորչափ արեւմտեան պետութիւնները ետ չեն քաշած իրենց զօրքը արեւմտեան Գերմանիայէն եւ չեն փակած իրենց զինուորական խարիսխները:

2. Բայց եւ այնպէս, արեւելեան Գերմանիան կը պահէ իր պաշտպանութիւնն ապահովելու պատասխանատուութիւնը, սեփական զինեալ ուժերով:

3. Գերմանիոյ վերամիացումը պէտք է կատարուի ուղղակի յարաբերութիւններ հաստատելով Պոնի եւ արեւելեան Պերլինի միջեւ:

Մառեչալ Բուլկանին եւս յայտարարեց իր կարգին. —

1. Ջնջուած է մարզպանի պաշտօնը արեւելեան Գերմանիոյ մէջ: Իր այն իրաւասութիւնները որ կապ ունէին ամբողջ Գերմանիոյ հետ, Մ. Նահանգներու, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կնքուած համաձայնութեամբ, փոխանցուած են արեւելեան Պերլինի խորհրդային դեսպանին:

2. Ջնջուած են վերստուգիչ խորհուրդի օրէնքը եւ դրաւման հետեւանքով հաստատուած կարգուսարքը:

Այս տնօրինութիւնները շատոց կատարուած են արեւմտեան պետութեանց կողմէ, արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ:

Իւլպրիխտ ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ ծրագրուած դաշինքը գործելու ամէն ազատութիւն կուտայ արեւելեան Գերմանիոյ, ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ, մէջն ըլլալով արեւմտեան Գերմա –

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկուշաբթի օր իր Բ. նիստը գումարեց Փարիզի եկեղեցւոյ ներկայացուցչական ժողովը, նոր վարչութիւն մը ընտրելու համար: Ներկայ էին 22 անդամներ: Առաջին քուէարկութեամբ ընտրուեցան. — Պ. Պ. Յակոբ Տէր Յակոբեան (20 քուէ), Արմէն Բարսեղեան (19), Արտաշէս Բամպուքճեան (19), Թովմաս քհնյ. Մինասեան (18), Ներսէս Յրէնկեան (18), Պարէտ Բամպուքճեան (13), Սեդրակ Քարեան (13):

Համեմատականի մնացած էին Պ. Պ. Պատրիկ Կէնճեան եւ Կարապ. Յակոբեան, որոնք ընտրուեցան երկրորդ քուէարկութեամբ, իւրաքանչիւրը ստանալով 14 քուէ:

Ժողովը յաջորդ նիստին յետաձգեց կազմել յանձնախումբ մը, նախորդ վարչութեան բարոյական եւ նիւթական հաշիւները քննելու համար:

ՓԱԿՈՒՄ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

Ա. Ահարոնեան Դամբարանի Կեդր. յանձնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ կոմիտէներու, ընկերներու, համակիրներու եւ բարեկամներու — Ֆրանսայի թէ արտասահմանի մէջ — որոնք այնքան սրտաբուխ կերպով մասնակցեցան ժողովրդական հանգանակութեան, դիւրացնելով շիրիմին կառուցումը, արժանի եւ պատշաճ վայելչութեամբ:

Յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ հանգանակութիւնը փակուած է:

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս գերի կոյսերէն գեղուհի մը որ վերապահուած էր Քափթան փաշայի եւ բանտարկուած էր նոր ցռկանաւին մէջ, բացառիկ հերոսական արարքով մը յաջողեցաւ հրկիզել նաւը: Թէեւ պայթումին հետ ինքն ալ օդը ելաւ, սակայն երկու ուրիշ ցռկանաւեր որոնք արշաւախումբին ոսկիի պահեստը կը կրէին, ոչնչացան:

Նիկոսիոյ հետ Թուրքերուն ձեռքը ինկաւ Պաֆոսը, Լիմասոլը, Լարնաքան: Գրեթէ ամբողջ Կիպրոսը Թուրքերուն ձեռքը անցած էր, բայց տակաւին Ֆամակուսթան կը դիմադրէր խրոխտաբար:

Մինչ Թուրքերը այս սխրագործութիւնները կը կատարէին Կիպրոսի մէջ, անդին Կրետէի Գանտիա նաւահանգիստը հաւաքուած դաշնակից նաւատորմը հազիւ տեղէն կը սկսէր շարժիլ: Նիկոսիոյ անկումէն տասներեք օր վերջը Դաշնակիցներու նաւատորմը կը հասնէր Քասթէլորիզօ կղզեակը, Ատալիոյ բացերը, ուր զօրաւոր փոթորիկ մը կը ցրուէր զայն: Այս բնական աղէտէն պարտասած՝ դաշնակից ծովակալները որոշեցին ետ դառնալ, Կիպրոսը իր բախտին ձգելով:

Ի զուր Ֆամակուսթայի քաջերը կը դիմադրէին, ի զուր քաղաքին բարձր աշտարակներէն դէտեր հորիզոնը կը պրպտէին, ոչ մէկ բարեկամ առագաստանաւ կ'երեւէր: Իրաւ է թէ 1571 յունուարին, Մարք Անթուան Քիրինի, խիզախ արշաւով մը կը յաջողէր իր ցռկանաւէն 1600 հոգի ցամաք հանել Ֆամակուսթայի օգնելու համար, սակայն այս ձեռնարկը առանց վաղորդայնի մնաց, իբրեւ եզական դէպք մը, ապացուցանելով ապիկար ծովակալներուն թէ խիզախ ձեռնարկ մը կրնար յաջողիլ:

Ֆամակուսթայի վրայ յարձակումները սկսաւ Լալա Մուսթաֆա 26 Մայիս 1571ին եւ 65 օր շարունակ ռմբակոծութիւնները, ականներու պայթումները եւ հետեւակայօրէն խելայեղ յարձակումները շարունակուեցան անդադար:

Քաղաքին պաշտպանութեանը կը հսկէին կառավարիչը Մարք Անթուան Պրակատինօ, իր եղբայրը՝ զինուորական հրամանատար Ժան Անտրէ Պրակատինօ եւ Անթուան Քիրինի, ընդհանուր վերահսկիչի պաշտօնով:

Երբ 1571 Օգոստոս 1ին Ֆամակուսթայի կառավարական պալատին վրայ երեւցաւ սպիտակ դրօշը, քաղաքին մէջ այլեւս ուտելիք բան չէր մնացած: Ինչ որ կարելի էր ուտել՝ ձի, էշ, շուն, կատու, սպառած էին: Ցամքած էր նաեւ քաղաքին Ջուրի պաշարը եւ պահակազօրքը կը մեռնէր անօթութենէ եւ հիւանդութենէ:

Իսկ Թուրքերը, քաղաքին պարիսպներուն տիրելու համար 50.000 հոգիի կորուստ մը տուած էին եւ սպառած 150.000 ռումբ: Հակառակ այս զոհողութեանց եւ պարիսպներուն տիրելու մասնակի յաջողութեան, տակաւին Ֆամակուսթայի միջնաբերդը կը մնար կանգուն եւ կը դիմադրէր Թրքական յարձակումներուն:

Լալա Մուսթաֆա փաշա, անհամբեր, քաղաքը ամբողջապէս գրաւելու, առաջարկեց Պրակատինոյի թէ քաղաքին անձնատուութեանը փոխարէն յանձն կ'առնէր Վենետիկցի պահակազօրքը, իր զէնքերովը փոխադրել Գանտիա եւ քաղաքին բնակչութեան չդպիլ:

Համաձայնութեան կնքումէն վերջ, 5 Օգոստոսին, Վենետիկցիները քաղաքէն դուրս ելան, թափօր կազմելով, Մարք Անթուան Պրակատինոյի առաջնորդութեամբ, Թրքական բանակատեղին երթալու համար:

Մարք Անթուան Պրակատինոյի կը հետեւէին Աստոր Պակլիոնէ, Լուիճի Մարթինէնկօ, Անթօնիօ Քիրինի, Անտրէա Պրակատինօ, Քարլօ Թակոնասկօ, Ֆրանքօ Սթարքօ, Հեկտոր Պրեպիա, ԺերոմՍասիլէ եւ ուրիշներ: Բոլորն ալ թէեւ վիրաւորներով, սակայն հպարտ կը քալէին, Եւրոպացիներու ընդոծին միամտութենէն տարուած: Այս խումբէն՝ միայն Անթօնիօ Քիրինին էր որ իր տասնըութ գարուններուն գեղեցիկ երիտասարդութիւնը կը պահէր անվթար:

Քաղաքին դրան առջեւի դաշտին մէջ, Թրքական բանակը կը տարածէր իր վրանները: Անոնք այդ օրը զատարկուած էին իրենց զինուորներէն: Թրքական բանակը եկած խռնուած էր ճամբուն երկու կողմերը, դիտելու համար Վենետիկցիներու անցքը: Հոն էին Թրքական զանազան վաշտերու զինուորները, Աքընճըները, Ենիչէրիները, Ազապները, Ալպանացի նետաձիգները եւայլն:

Իսկ՝ սպարապետ Լալա Մուսթաֆայի վրանին առջեւ զօրահանդէսի կարգով դիրք էր բռնած Աճէմի օղլանները վաշտը, ոսոսկի գլխանոցով, սեւ երիզով զարդարուած կապոյտ բաճկոններով, կարմիր ոսոսկի տաբատներով եւ մերկ սրունքներով:

Վրանին ներսը, Լալա Մուսթաֆա՝ ծալլապատիկ նստած, պարսկական թանկարժէք գորգի մը վրայ, շրջապատուած իր սպայակոյտէն, կը սպասէր Վենետիկցիներուն: Ան՝ գլխուն խոշոր փաթթոց մը, հագած էր մետաքսեայ պատմուճան մը եւ ուսերուն վրայ ձգած էր մուշտակէ վերարկու մը: Իր քովը կեցած էր զինակիցը՝ ոսկեպատեան սուրը եւ մանկլաւը, բռնած եւ իր քարտուղարը Ալին՝ որ այս պատերազմին պատմագիրը եղաւ: Աւելի ետեւ ոտքի կեցած էին՝ ըստ իրենց աստիճաններուն, Գափթան փաշա Փիալին, Ենիչէրիներու Աղան, Անատոլուի Պէյլէր Պէյը, Գարամանի, Սեբաստիոյ եւ Սուլխատիրի կառավարիչները, Մորէայի, Եանեայի, Թրիհալայի պէյերը եւ բանակին գլխաւոր իմամները:

Լալա Մուսթաֆա, Թրքական կեղծ քաղաքավարական ձեւերով ընդունելէ վերջ Պրակատինօն, իրեն ներկայացնել տուաւ անոր հետեւորդները: Սակայն իր վաւաշոտ աչքերը չէր հեռացներ գեղեցիկ Քիրինիէն:

Լալա Մուսթաֆա նախապէս կնքուած համաձայնութիւնը հաստատեց, սակայն անոր գործադրութեանը համար նոր պայման մը առաջարկեց, — իրեն տալ գեղեցիկ Քիրինին:

Պրակատինոյի մերժումին վրայ զայրացած, հրամայեց կալանաւորել ամբողջ պատուիրակութիւնը եւ բացի Պրակատինօէն, որուն վերապահած էին Թրքական նրբին չարչարանքները, միւսներուն գլուխները կտրել տուաւ: Ճիշդ այդ պահուն կանխապէս պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն կը սկսէր Ֆամակուսթայի ընդհանուր ջարդը:

Տասը օր շարունակ Պրակատինօ ենթարկուեցաւ հարիւր տեսակ չարչարանքներու եւ զինուորներու ծաղրին: Կրեց անտրտունջ «Ջուրի պատիժ»ը, զանակոծումները, նոյնիսկ հող եւ քար կրելով իբրեւ գրաստ: Վերջապէս Օգոստոս 17ին, ուրբաթ, Ֆամակուսթայի Ս. Նիկողայոս եկեղեցին մզկիթի վերածելու հանդիսակատարութեանց առթիւ, Ենիչէրիներու Պէկթաշի քայլերգին նուագներուն մէջ, կառավարական պալատին հրապարակին վրայ, լի ներկայութեան ամբողջ բանակին դահիճը սկսաւ Պրակատինօն մորթազերծ ընել, սրածայր դանակով մը:

Լալա Մուսթաֆա, Պրակատինոյի յարդով լեցուն դիակը կովու մը վրայ դրած եւ Վենետիկեան կարմիր ամպհովանիի մը տակ, քաղաքին մէջ պտտցնելէ վերջ ղրկեց Պոլիս, հոն ալ ցուցադրուելու համար: Ասկէ զատ Սուլթան Սելիմի ղրկեց ստոտուկ մը լեցուն գլուխներ, Պրակատինոյի, Մարթենինկոյի, Պակլիոնէի եւ Քիրինիի գլուխները:

Կիպրոսի գրաւումէն երկու ամիս եւ վեց օր վերջ, արեւմուտքի Քրիստոնեաները, վերջնապէս իրարու հետ համաձայնելով, յաջողեցաւ Լեփանթայի առջեւ, Փաթրասի ծոցին բերանը, բռնել եւ ոչնչացնել Թրքական հսկայ նաւատորմը: Բայց այս յաղթանակը որեւէ ազատագրում մը չբերաւ Կիպրոսի որ մնաց Թրքական թաթին տակ 1571էն մինչեւ 1878:

1878ին է որ Անգլիան ստացաւ զայն իբրեւ վարձակալ, Պերլինի դաշնագրով, իսկ 1914ի պատերազմին կղզին կցուեցաւ բրիտանական թագին:

Ո՞վ կրնայ ապահովցնել թէ 100.000 Թուրք բնակչութեան դէմ 400.000 քրիստոնեայ բնակչութիւն ունեցող Կիպրոսը, օր մը նորէն Թուրքիոյ նուէր պիտի չարուի, ինչպէս տրուեցաւ Սանճաքը 1939ին, ինչպէս զոհուեցաւ Իզմիրը 1922ին, ինչպէս ծախուեցաւ Հայաստանը: Չէ՞ որ Թուրքիան՝ անգլեւսաքսոն ճակատին չփացած տղան է դարձած այժմ:

ՊԵՐՃ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԷՆԷՋԵԱՆ

●

Մենք՝ Էտիրնէցիներս զինքը կը ճանչնայինք Էնէզլեան անունով, 1906ին արդէն վկայեալ դեղագործ էր եւ կը գործէր իր մօրեղբօր՝ դեղագործ Յակոբ Թէրզեանի դեղարանը: Դեռ համիտի շրջանին, հայրենասէր եւ բնաւորութեամբ ըմբոստ, կազմած էին, ընկերական շրջանակ մը, ինքը Միքայէլ Դաւիթեանը եւ մանաւանդ Գէորգ Աբրահամեանը, եւ քանի մը հոգի: Ինքը կը ստանար արգիլուած հրատարակութիւններ, ինչպէս Դրօշակ, Ռազմիկ եւ ընկերներուն կուտար: Ես, այդ ժամանակները դեռ նոր չուկայ ելած պատանի, իրենցմէ 8–10 տարեկան պզտիկ, սակայն իրենց վստահութիւնը գրաւած էի եւ իրենց նամակաբերն էի: Այսպէս կ'օգտուէի եկած թերթերէն: Օր մըն ալ Միքայէլը մատնուեցաւ եւ բանտարկեցին: Բաւական տանջեր էին, զաղտնիքներ կորզելու համար, կաշառքով ազատուելէ ետք Պուլկարիա փախաւ եւ ալ չվերադարձաւ:

Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն, Դաշնակցութեան առաջին կոմիտէն կազմուած էր Գէորգ Աբրահամեանի եւ այդ օրուան Արշակունեանց վարժարանի տնօրէն Վահրամ Արծրունիին նախաձեռնութեամբ, տարիներով Պուլկարիա մնաց, գործելով Դաշնակցութեան Պալքանեան կոմիտէի մէջ թրծուած ընկերներու հետ, որոնցմէ կը յիշեմ Թորոս Գասպարեանը եւ Զարեհ Յովհաննէսեանը եւն: Գէորգ Ստեփանեանը ինձ հասակակից էր, իսկ Սահակ Յովհաննէսեանը եւ եղբայրս՝ Մկրտիչը դեռ դպրոցականներ էին այդ թուականին:

Էնէզեանը ճանչցած եմ իբրեւ թունդ Դաշնակցական եւ մեծ հայրենասէր:

Դէպի Հայաստան մեկնող եւ կէս ճամբան մնացած, շարժուն հիւանդանոցը կազմակերպուած էր, Պուլկարահայ Կարմիր Խաչի կողմէ, բժիշկն էր Տոքթ. Օրմանեանը, Միքայէլ Էնէզեա՞ն՝ դեղագործ, իսկ տիկինն ալ հիւանդապահուհի էին:

1919ի վերջերն էր, հիւանդանոցի կազմակերպման շրջանին, Ֆիլիպէ կը գտնուէի, առեւտրական գործով: Գիշեր մը ներկայ եղայ տեղական կոմիտէին մէկ ընդհանուր ժողովին: Պուլկար լայն ընկերվարականներու ընդարձակ սրահը նեղ կուգար բազմութեան, հոտ էր Միքայէլը ընտանիքով: Ամէն ոք անհամբեր կը սպասէր ժողովին բացման: Օրակարգը կարեւոր էր, կ'ըսէին: Ցանկարծ ժողովը բացուեցաւ եւ օրակարգին չանցած, կոմիտէին անդամներէն մին սկսաւ տեղեկութիւններ տալ ծրագրուած ներկայացման մը թէ հանդէսի մը մասին: Միքայէլը որ ինծմէ քիչ մը հեռու ոտքի վրայ կեցած մտիկ կ'ընէր, ինքնիրմէն ելած, քանի մը քայլ յառաջացաւ, ձայն ուղեց նախագահէն...

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Հասայ մեր ժամադրավայրը, այսինքն այնտեղ՝ ուր պէտք էր սպասէր ինծի: Մութին մէջ դիտամամբ քանի մը անգամ հազացի, յետոյ ցած ձայնով սուլեցի: Պատասխան չկար: Կրկին հազացի: Դարձեալ սուլեցի: Ի զուր...

Սկսայ մտատանջուիլ: Տէր Աստուած, ի՞նչ պատահեցաւ, ո՞ւր գնաց արդեօք... Իրո՞ք խաբեբայ մըն էր: Կամ յուսահատ ձգեց հեռացա՞ւ: Սկսայ ես ինծի դէմ զայրանալ: Միտքս ինկաւ կոյրին վերապահ արտայայտութիւնը: «Հա՞յ, թէ, խաբեբայ»: Մտածեցի ետ դառնալ: Բայց այս պարկը, անոր պարունակութիւնը, կոյրին, Աստղիկին կարծիքը իմ մասիս...

Իսկ եթէ խեղճ մարդը սպասումէ յուսահատ կրկին հնձան վերադարձած ըլլար, չէ՞ որ ժամ ու ժամանակ չէինք դիտեր: Զայրոյթի պէս բան մը համակեց զիս: Ոչ, պէտք էր լուծէի այս հանելուկը: Եւ, առանց ժամանակ կորսնցնելու բռնեցի հնձանին ճամբան:

Պարկը շալակս, մութին մէջ չար ոգիներու, կամ դեւերու կողմէ հալածուողի մը պէս սկսայ վազել: Հազիւ տասնեակ մը քայլեր առած էի, երբ ձայն մը հասաւ ականջիս: Ես դարձայ, Նորեկն էր: «Ո՞ւր — Ներողամիտ եղիր, մանչս, խոհեմութիւնը մեծագոյն դրամագլուխն է մարդուս համար, մանաւանդ ինծի համար: Կրնայիր Հայ ըլլալ, կրնայիր սակայն «Թոյլ» հայերէն ըլլալ: Հիմա, շատ գոհ եմ որ այդպէս չես...»: Այժմ կրնամ աւելին վստահիլ քեզի»...

Ներելու չներելու ժամանակ չկար, գիշերը բաւական յառաջացած էր, անհրաժեշտ էր տուն դառնալ: Պարկը յանձնեցի, խնդրեցի որ կրկին հնձան վերադառնայ եւ յաջորդ օրուան համար սպասէ ինծի:

Բաժնուեցանք: Ես բռնեցի տունին ճամբան եւ շուտով հասայ տեղս: Ներս մտայ անվտանգ ու «Թախտս» բարձրացայ: Ցօղնութենէս եւ յուզումէս սիրտս կրկին կը բաբախեր, բայց, գոհ էի որ առաքելութիւնս լիովին եւ անվտանգ կատարեցի: Կարծես ծանր բեռ մը ուսերէս վար դրուած էր, այնպէս թեթեւ կը զգայի ինքզինքս:

Անկողին մտայ, բայց քուն չունէի: Ինծի համար իրական տանջանք մըն էր այս Նորեկին պարագան: Հայ մըն էր, անհրաժեշտ էր տանելի վիճակ մը ստեղծել իրեն համար: Տեղ մը գտնել, գործ մը ճարել եւայլն:

Առտուն ոտքի ելայ շատ կանուխ: Առտնին կարգի դրի ամէն բան: Գործիքներս պատրաստած՝ կը համբէի վայրկեանները:

Մեծ աղան մեկնելէ առաջ եկաւ, իր հրահանգները տուաւ: «Մատօ, այսօր նորէն հնձան գնա, մնացածը լրացուր, թող Հասանն ալ գայ քեզի օգնելու», (Հասանը իր կրտսեր որդին էր):

Գրեթէ գամուած մնացի տեղս: Որեւէ բառ չգտայ առարկելու, այնքան շուարած էի: Կրնար ամբողջ ծրագիրս ջուրը իյնալ Հասանին ներկայութեամբ: Կըրնար փորձանք մը պատահիլ, թէ Նորեկին, որ անտեղեակ էր, եւ թէ ինծի համար: Ի՞նչ ընէի...

Երկուքս միասին ճամբայ ինկանք: Կը քալէինք քով քովի դանդաղ, անխօս: Ճամբու ընթացքին միակ մտասեւեռումս այն էր թէ ի՞նչ ձեւով կրնայի իմացնել հնձանը ապաստանած Նորեկին որ հեռանար, կամ մութ անկիւն մը պահուէր:

Երբ հասանք բլուրին կատարը, որուն ստորոտը, ձորին ափը շինուած էր հնձանը, սկսայ բարձր ձայնով, գրեթէ պոռալով շաղակրատել Հասանին հետ: Նպատակս էր այդ ձեւով մեր ձայները լսելի դարձնել Նորեկին որպէսզի հասկնար թէ մինակ չէի եւ գլխուն ճարը նայէր: Հասանը, թէեւ տարօրինակ գտաւ այս յանկարծակի աճպարարութիւններս, բայց, յետոյ ինքն ալ սկսաւ ձայնակցիլ ինծի:

Հասանք հնձան, մեծ դուռը բացինք, ներս մտանք: Ձայն–ձուն չկար: Այլայլած վիճակ մը ունէի: Սրտիս զարկը կարելի էր համրել, նոյն իսկ անոր խուլ ձայնը լսել: Մտանք յարակից մեծ անցքը, դարձեալ լռութիւն: Ես անմիջապէս տանիք բարձրացայ, մտածելով որ Հասանն ալ ինծի կ'ընկերանար, բայց չես գիտեր ինչո՞ւ մնաց վարը, ու սկսաւ պրպտել յարակից սենեակները:

Վերը, տանիքին վրայ, ես ինքզինքս կ'ուտէի, փորձանք մը նախատեսելով:

Զարմանալի բան, Նորեկը չկար: Ո՞ր ծակը մտած էր... պահուըտա՞ծ, թէ՞ մեկնած էր... Հետս փոքրիկ ծրար մը ունէի իրեն համար, Բուխերիկին մէջ տեղաւորեցի: Ու փորձեցի աշխատիլ: Ձեռքիս թակը կը բարձրացնէի ու կ'իջեցնէի, լողքարով շրջան մը կ'ընէի տանիքին մէկ ծայրէն միւսը, բայց, ի զուր: Ձեռքերս կը դողային, մարմինիս անդամները չէին հնազանդեր ինծի:

Գլուխս սաստիկ կը ցաւէր: Խելքս միտքս Աւոյին վրան էր: Ո՞ւր գնաց, ո՞ւր կորաւ: Եւ յետոյ սաստիկ զարոյթ մը Հասանին հանդէպ: Լակոտը քիթը հոտ առած զամբռի պէս սենեակէ սենեակ կը դեգերէր, կարծես բան մը կը փնտռէր:

Երկար տեւեց այս վիճակը մինչեւ որ, վերջապէս տանիք բարձրացաւ: Լողեցինք տանիքը, թակեցինք ցուիքները, վար իջանք մեկնելու համար:

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

հէն եւ առանց սպասելու ճառ մը խօսեցաւ, ռուսահայերէն :

— Ընկերներ, Դաշնակցութիւնը ոչ դեղարուեստական Միութիւն է եւ ոչ ալ Թատերասիրաց, այլ մի քաղաքական կուսակցութիւն է եւ ունի իր անելիքը, հոս հաւաքուած ենք, ունինք կարեւոր օրակարգ մը ժամավաճառ չըլլանք, պէտք է անմիջապէս գործի անցնինք : Եթէ կոմիտէն անհրաժեշտ կը դատէ ներկայացում մը տալ, ընտրեցէք ձեր մէջէն մասնախումբ մը, թող ան կարգադրէ ամէն ինչ :

Բոլոր ներկաները իրեն միացան եւ այդպէս ալ եղաւ : Այդ օրէն ի վեր անցած են 36 տարիներ : Ամէն անգամ որ, ժողովի մը ներկայ կ'ըլլամ եւ կամ «Յառաջ»ի մէջ կը կարդամ ժողովի մը հրաւէրը, կը յիշեմ Միքայէլը եւ իր բարկացոտ արտայայտութիւնը . — «Ընկերներ Դաշնակցութիւնը ոչ գեղարուեստական միութիւն է եւ ոչ ալ Թատերասիրաց» :

Այնուհետեւ աշխարհ իրար անցաւ, Կիւմիւշխանէ ուր հաստատուած էի, Յունաստանի մաս կազմեց եւ Միքայէլին հետքը կորսնցուցի : Տարիներ վերջ իմացայ թէ Պարսկաստան հաստատուած է եւ սեփական դեղարան մը բացած, սակայն կը կարծէի թէ Թեհրան չէ այլ գաւառները, աւելի Հայաստանի սահմանի մօտ, որովհետեւ Հայաստանէն հեռացած գաղթականներէն շատերուն օգնած էր, որոնց մէջ նաեւ ինծի ծանօթ Խոտրճեցի երիտասարդի մը : (Երկու եղբայրներ էին, Թըլանթի հաստատուած : Մեկնէր էին առաջին կարաւանով, կարծեմ 1926ին, եւ սակայն տարին չլրացած, մին չունչը Պարսկաստան առած էր) :

Խոտրճէի կոմիտէն կազմակերպող ըն... կերներէն Վ. Արծրունին, որ Եգիպտոսէն Հայաստան գացած էր, մեռաւ հոն, Գէորգը՝ աքսորին, Թորոսին յօշոտուած մարմինը գտեր էին Տէմոթեքայի շրջակայքը, իսկ Զարեհը պուլկարական սահմանագլուխը անցած ատեն սպաննուած էր, եւ մինչեւ 1911ին վերջը Խոտրճէ մնալէ ետք, մեկնեցայ Կիւմիւշխանէ եւ հոդ մնացի մինչեւ 1929 : Յետոյ պատահեցաւ, Պալքանեան պատերազմը, 1912ին, Խոտրճէն պաշարուած մնաց տասը ամիսներ եւ երբ Պուլկարները քաղաք մտան, քանի մը չարաճճի չարչարուած Սոֆիայէն Խոտրճէ հասաւ Կեդր. կոմիտէին լիազօրը : Ձեռքը ունէր պուլկարական սպայակոյտէն պաշտօնագիր մը որ կ'ըսէր թէ մեր միջոցաւ ձեռք անցած բոլոր զէնքերը, Դաշնակցութեան պիտի պատկանին : Այդ օրերը Խոտրճէ կը գտնուէին հազարներով հայ սպաներ, զինուորներ, մեծ մասամբ Սեբաստիայէն, Շապին Գարահիսարէն եւն : Անոնց մէջ էր նաեւ ընկեր Գրիգոր Ամիրեանը որ պաշարման ընթացքին փախչելով մեր տունը ապաստանեցաւ :

Յ. ԷՆՔՍԷՐԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ

(Քաղուած Երեւանի թերթերէն)

●

ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲ գեղեցիկ նըկարներ կը շինէ Շուշանիկ Տէր Յովհաննիսեան, որ իր գործերը ցուցադրած է Մոսկուայի «Թեւոլուցիա» եւ Խարկովի թանգարանին մէջ : Մեծ ուշադրութիւն գրաւած է Տարաս Շեւչենկոյի դիմանկարը : Անոր յիսուն ասեղնագործութիւններէն 23ը ցուցադրուած են Խ. Միութեան զանազան քաղաքներու թանգարաններուն մէջ : Գեղեցիկ են նաեւ Խ. Աբովեանի, Մ. Նալբանդեանի, Րաֆֆիի, Յ. Թումանեանի, Աւ. Իսահակեանի, Ալ. Շիրվանզադէի դիմանկարները : Շուշանիկ Տէր Յովհաննիսեան իր ասեղնագործութիւնները տարած է Երեւան իբրեւ նուէր Խ. Հայաստանին :

ԽՈՄ եւ խոպան հողերու շրջանները (Սիպերիա, Իւզպեկիստան եւն.) ղրկըուած են երեսուն շողեկաթսայ, յիսուն ելեկտրական մեքենաներ, քսան շարժական ելեկտրակայանի եւ այլ սարքաւորումներ :

ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԻՏԻ մէջ գաւառագետի գեղատեսիլ հովիտին մէջ երկու հանքաղբիւրներ կը յայտնեն : Համաձայն գիտական ուսումնասիրութեանց ատոնք ընդհանուր համանմանութիւն ունին Եսենտուկիի եւ Հանքաւանի բուժիչ ջուրերուն հետ : Ներկայիս մասնագէտ բժիշկներ ըսկսան այդ հանքային ջուրերու օգտագործումը ստամոքսի, աղիքի հիւանդութեանց բուժման համար, որ դրական արդիւնքներ կուտայ :

ԱՐՏԻՃԵԱՆ ջրհորները հետզհետէ կ'աւելնան Հայաստանի կոլխոզներու անասնապահական շինութեանց մօտ : Այդ տեսակ ջրհորներ շինուած են Արարատեան դաշտի կարգ մը գիւղերուն մէջ : Ներկայիս երկրաբաններ հետազօտական աշխատանքներ կը կատարեն գտնելու համար ստորերկրեայ աղբիւրներ Արթիկի եւ Թալինի լեռնոտ շրջաններուն մէջ :

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ (Թէլէվիզիոն) կայան մը պիտի շինուի Երեւանի մօտ : Շինութիւնները պիտի աւարտին մէկ տարիէն, հաղորդումները կարելի պիտի ըլլայ տեսնել մինչեւ հարիւր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ : (ԽՄԲ. — Հայաստանի թերթերը կը գործածեն նորելուկ բառ մը, հեռուստատես) :

ԴՈՒԻՆԻ վերջին պեղումները, որոնց կը մասնակցէին 17 գիտական աշխատողներ, կը կատարուէին քաղաքի միջնաբերդին եւ հարաւային թաղամասերուն մէջ : Հոն բացուած է հնդկային մեծ շէնքի մը սիւնաշարը : Շէնքը շինուած է սրբատաշ քարերով եւ պատկանած է Դուինի նախարարական շրջանին՝ մինչեւ Է. դարու 40ական թուականները, իր կառուցուածքով նորութիւն է աշխարհիկ ճարտարապետութեան համար : Միջնաբերդի արեւելեան մասին մէջ բացած են ստորին բերդը միջնաբերդէն բաժնող պարիսպի աւերակները : Ուշագրաւ են բիւզանդական եւ սասանեան տիրապետութեան ատենի մեծաքանակ դրամները, որոնք պատահականօրէն գտնուած են : Կարգ մը առարկաները կը լրացնեն աւատական Հայաստանի մայրաքաղաք Դուինի բնակչութեան կենցաղի եւ սովորութեանց վերաբերեալ նիւթերը :

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ծննդեան 150ամեակը արժանավայել կերպով տօնելու համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին : Հայաստանի կրթական նախարարութիւնը հրահանգած է դպրոցներու, գիտահետազօտական ու մանկավարժական կաճառներու տնօրէններուն նախապատրաստել եւ տալ Խ. Աբովեանի նուիրուած դասախօսութիւններ, զրոյցներ : Մինչեւ յոբելեանի օրը, կաճառըպէտքէ պատրաստեն եւ հրատարակութեան յանձնեն Խ. Աբովեանի մանկավարժական աշխատութեանց ժողովածուն՝ մէկ հատորով : Երեւանի «Խ. Աբովեան» պետական մանկավարժական կաճառին մէջ հոկտեմբերին պիտի դրուի յոբելեարի մեծադիր կիսանդրին :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ

ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Անցեալ շաբթու Քոմիթէ տէ Պալէ տը Հօբ Փրօվանսի վարիչները Կափի մէջ կազմակերպած էին մեծածախս հանդէս մը : Այս առթիւ հրաւիրուած էին նաեւ Մարսէյլի Արենոյշները :

Ընդ առաջ երթալով Մեթր Մասօնի կրկնակի դիմումներուն, Մարսէյլէն գացին Արենոյշներու միջնեկներու խումբին աղջիկները, տանելով իրենց տոհմիկ հագուստները :

Հօթ Փրովէնսի պարերու փրոֆէսօր Պ. Խաքանտ որ հիացող մըն է Խաչատրեանի տաղանդին, որոշած էր անոր հեղինակած եղանակներէն մէկը հայկական պարի վերածել եւ սորվեցնել հայ աղջիկներուն եւ չէր սխալած :

«Արաքս» խումբին տասներեքէ տասնեւհինգ տարեկան մեր աղջիկները երեք փորձով յաջողած էին սորվիլ նոր պարը եւ բեմ գալ, պարելով նաեւ հայկական ուրիշ պարեր : Հանդիսականներու եւ վարիչներու կողմէ գնահատուելով եւ տեղական թերթերու մէջ գովաբանուելով :

Օգոստոս 31ին, նոյն կազմակերպութիւնը իր հանդէսը կրկնեց Տինեըի մէջ : Բացօթեայ ընդարձակ հանդիսավայրը լեցուած էր հազարաւոր հանդիսականներով :

Պատրաստած էին խնկապէս ճոխ եւ գեղարուեստական յայտագիր մը, միայն պարերէ բաղկացած :

Հանդէսի կէսին՝ բեմ գալով Պ. Խսքանէ իր հիացումը յայտնեց հայ մեծանուն երաժշտագէտ Խաչատրեանի մասին, ապա շեշտեց որ Հայերն ալ ունին քաղաքակրթուած ազգերու յատուկ մշակոյթ : Թուեց նաեւ հայ աղջիկներու ընդունակութիւնը, յայտնելով թէ՝ քիչ յետոյ, Մարսէյլէն յատկապէս հրաւիրուած հայ արենոյշները պիտի պարեն գեղջկական ազգային հին պարեր, իրենց յատուկ տարազներով :

Ապա բեմ հրաւիրեց մեր աղջիկները, որոնք արտակարգ ճկունութեամբ եւ անսխալ պարեցին քանի մը գեղջկական պարեր, ինչպէս եւ Պ. Խսքանի նոր սորվեցուցած պարերը :

Առանձին տեսարանի մը մէջ, բեմ եկաւ նաեւ պատանի Մասիս Շամիրեանը կովկասեան պարով մը : Բոլորն ալ գնահատուեցան ծափերով եւ «պիս»երով :

Հանդէսին վերջաւորութեան երբ բոլոր պարողները նախապէս սորված իրենց պարերով պիտի փակէին հանդէսը, տեսայ որ մեր աղջիկներն ալ կը մասնակցէին : Յետոյ տեղեկացայ թէ, հանդէսը սկսելէն առաջ, անգամ մը միայն փորձ ըրած է յարգելի փրոֆէսօրը եւ մեր աղջիկներն ալ բեմ հանած է իր շատոնց մարզուած աշակերտուհիներուն հետ :

Տինեըի մէջ, որքան գիտեմ հազիւ երկու հայ ընտանիքներ կան, որոնք ներկայ չէին, անշուշտ լուր չունենալով :

Հանդէսի ատեն ճանչցայ միայն ամուրի հայ մը Թալասի շրջանէն, Նախկին որբ մը 34–36տարեկան, որ այդ շրջանն ինկած է տարիներէ ի վեր եւ շատ ուրախ էր մեր աղջիկներու յաջողութեան եւ ստացած գովասանքներուն համար : Ըսաւ թէ՝ պաշտօնեայ է եւ լողալ կը սորվեցնէ : Մէկը այն հազարաւոր որբերէն, որոնք աղաւաղներու վրայ բաժնուելով անհետացան ...

Պարերու ընթացքին կը գործածուէին քիմիական բաղադրութիւններով օժտուած հագուստներ, որոնք ելեկտրական լոյսի տակ տարբեր գոյներով կ'երեւային, աւելի գեղեցիկ եւ հրապուրիչ դարձնելով պարերը :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՆԱ – ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ թեմական խորհուրդի նախագահ Ջանի Պարթեւ հեռագրով մը շնորհակալութիւն յայտնած է Իրանի Շահին որ Նոր Ջուղայի ազգային իշխանութեանց յանձնուած են դպրոցական շէնքերը եւ գոյքը շնորհիւ խորհրդարանի պատգամաւոր՝ Պ. Ջոհրապեանի միջնորդութեան :

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ճարտարագէտ Սարգիս Մարտիրոսեան վարձատրուած է Սուրիական Արժանիքի ասպետի շքանշանով : Ճարտարագէտը երկար ատենէ ի վեր կը վարէ Դամասկոսի ելեկտրական հաստատութեան ճարտարագէտ տնօրէնի պաշտօնը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Դատասրահին մէջ ստեղծուած էր արիւնի, քինախնդրութեան եւ կոյր մոլեգնութեան մթնոլորտ մը, որ յայտնապէս գրգռած էր ջիղերը եւ սա համոզումը կազմաւորած էր միտքերու մէջ. — Մահուան դէմ մահ. արիւնը պէտք է արիւնով մաքրել :

ԻՍՄԱՅԻԼԻ ԵՒ ԵՈՒՍՈՒՖԻ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դատական եւ ոստիկանական արձանագրութիւններէն կը հաստատուէր թէ մահափորձին երկու անգութ չարագործները, Լազ Իսմայիլ եւ Կիւրճիւ Եուսուֆ վատահամբաւ մարդիկ էին եւ մութ անցեալ մը ունէին :

Գողութեանց, սպանութիւններու եւ յեղափոխային դէպքերու մասնակից էին եւ շատ մը շահատակութիւններ գործած էին անցեալին մէջ :

Այսպէս, ամբաստանեալներէն Լազ Իսմայիլ Զինադադարի տարիներուն յանդըգնած էր կողոպտել Գոց Շուկայի մէջ, հարուստ հայ ոսկերիչի մը խանութը, գէնքի ձեռին ներս խուժելով եւ յափշտակելով ամէն բան, գոհարեղէն, դրամ եւն. :

Այսքան յանդուգն եւ անգութ չարագործ մըն էր : Իր ընկերն ալ Կիւրճիւ Եուսուֆ, նոյն տարիներուն ծովահէնութիւն ըրած եւ փոքր չարժանաւով մը Սեւ Ծովու մէջ կեցուցած էր Ֆրանսական շոգենաւ մը եւ ճամբորդները կողոպտելով՝ յափշտակած էր միլիոնաւոր Ֆրանքի գումար մը, յետոյ անցած Ռուսիա, ուր մարդասպանութեան մը առթիւ խոյս տուած էր Պաթումէն եւ չունչը Իսթանպուլ առած : Արդէն Լազ Իսմայիլ ալ կողոպուտի խոստումով զինքը տարած էր Անգարա :

Քննութիւնները դարձեալ կը հաստատէին թէ այս եղեռնական ցանցին հետ մասնաւոր կապ մը ունէին Իթթիհատական մեծամեծներ կամ գաւառախոս թէքրաքըր-փէրվէրներ, ինչպէս Ճանպոլաթ, Հալիս Թուրկուտ, Գարա Քէմալ, Հիլմի, Տոքթ. Նազըմ, Ճավիտ, Ապիտին, Րասիմ պէյերը, եւայլն, առանց հաշուելու արտասահմանի մէջ գործող Իթթիհատականները, որոնց մեղսակցութիւնը երեւան ելաւ մասնաւորաբար Անգարայի պատմական դատավարութեան ընթացքին :

ՁՕՓՈՒՐ ՀԻԼՄԻ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԻ

Անկախութեան ատեանը դադարէ մը ետք սկսաւ դատել նաեւ "մահափորձի գործօն մեղսակիցներէն Ձօփուր Հիլմին, ծաղկաւեր դէմքով այդ չարագործը, որ Սարը Էֆէ Խոփի մարդն էր եւ անցեալին մէջ եղած էր զինուորական յինապետ :

Դէմքը ծամածռելով եւ կուրծքը ծեծելով, Հիլմի խոստովանեցաւ թէ մահափորձին պիտի մասնակցէր, բայց այս գործին մէջ գլխաւոր պատասխանատուն էր Իթթիհատական փետայիներէն Սարը Էֆէ Խոփ, որուն հրամանին տակ կ'աշխատէր եւ անոր հրահանգներուն ենթարկուած էր :

Նախագահը հարցուց.

— Դուն սպայութիւն ըրիր, զինուորական պատիւ վայելեր ես, ի՞նչպէս մտար այս աղտոտ գործին մէջ :

— Հայրենասիրական զգացումներս գրգռեցին եւ կարծեցի թէ ուղիղ գործ մըն է : Ինչպէս ըսի, մեծ հաւատք ունէի Խոփ պէյի վրայ :

— Ռումբերը ո՞ւր բերիր Խոփի տունէն :

— Սարը Էֆէ Խոփ նախապէս երկու ռումբ տուած էր Կրետէցի Շէվքիի : Երբ մահափորձի մասին խորհրդակցութիւններ ունեցանք, Խոփ պէյ հրահանգեց որ երթամ մաքսանենգ Շէվքիի տունէն բերեմ ռումբերը : Ես ալ գացի եւ գաղտնաբար ռումբերը առի Շէվքիի տունէն :

— Ո՞ր տուիր :

— Լազ Իսմայիլի : Ամէնէն ճարտար նշանառուն ան էր :

— Հապա ո՞ւն ալ պիտի կրակէիր :

— Ձիա Խուրշիտ պէյ յանձնարարեց որ ես պահուըտիմ Կաֆֆարզատէ պանդոկին անկիւնը, ծխավաճառին խանութը եւ կացութեան համաձայն գործեմ :

— Փախչելու համար ինքնաշարժը ո՞ւն պիտի պատրաստէիր :

— Կրետէցի Շէվքիի հետ այդ պարտականութիւնը ստանձնած էինք, փողոցին ետին կամուպատրաստ պիտի ըլլար ինքնաշարժը :

— Դուն մասնակցեցա՞ր խորհրդակցութիւններուն :

— Խոփ պէյի հրահանգով մէկ քանի անգամ գացինք Ինտիզի պարտէզը, ուր հարկ եղած ծրագիրը պատրաստեցինք : Ես կը գործէի Շէվքիի հետ, որ յետոյ մեզ մատնեց եւ կառավարութեան իմացտուաւ : Ձիս ձերբակալեցին գիշերանց, երբ Գարշըեաղա եղբօրս տունն էի :

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԼՐԱՏՈՒ ՇԷՎՔԻ

Անկախութեան Ատեանը յաջորդ նիստերուն, երեսուն երեսուն բերաւ բազմաթիւ ամբաստանեալներ եւ վկաներ, եւ անոնց յայտարարութիւնները լսելով՝ շատ գէշ կացութեան մը մատնեց ուրացող յանցապարտները :

Օրերը կը յաջորդէին օրերուն եւ ամբողջ երկիրը պրկուած հետաքրքրութեամբ եւ յուզումնալից անձկութեամբ մը կը հետեւէր դատավարութեան սարսռալի դրուագներուն :

(Շար.)

նիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատե-լու իրաւունքը։ «Դաշինքը պիտի նպաստէ մօտեցնելու արեւելեան եւ արեւմտեան Գերմանիան, դիւրացնելով հաւաքական ապահովութեան դաշինքի մը կնքումը։ Այս առթիւ զեկոյց մը պիտի հրատարակ-ուի, ծանուցանելով թէ Ռուսերը յանձն առած են արձակել 9626 գերման գերի-ներ։ Դաշինքը միեւնոյն ատեն պիտի ճշդէ արեւելեան Գերմանիոյ դերը Վարշաւայի զինուորական համաձայնութեան մէջ։ Ժողովրդական ոստիկանութիւնը, որ աւելի քան հարիւր հազար անդամ ունի, պաշտօնապէս պիտի կոչուի «ազգային պաշտպանութեան ուժեր»։

Արեւելեան Գերմանիոյ փոխ-վարչա-պետը, Նուշքէ եւս ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ իրենց դաշինքը «ճշմարիտ դերիշխանութիւն մը կուտայ մեզի, մինչ-դեռ արեւմտեան Գերմանիան միայն երե-ւութապէս գերիշխանութիւն կը ստանայ արեւմուտքի հետ կնքած դաշինքով»։

× Արեւմտեան Գերմանիոյ դահլիճը արտակարգ նիստ գումարեց, վաւերա-ցնելու համար Մոսկուայի բանակցու-թեանց արդիւնքը։ Այսուհետեւ խորհր-դարանին կը մնայ վաւերացնել կամ մեր-ժել գոյացած համաձայնութիւնը, որուն գլխաւոր կէտերն են դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը եւ գե-րիներու արձակումը։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, արե-ւելեան Պերլինի մէջ սարքուած խաղերուն հետեւանքով։

× Ֆինլանտայի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց այն համաձայնութիւնը որով Խ. Միութիւնը յանձն կ'առնէ վերադար-ձնել Փորքալայի նաւակայանը։ Կը կար-ծուի թէ յանձնումը պիտի կատարուի մինչեւ տարեվերջ։ Երկու երկիրներուն բարեկամութեան դաշինքը երկարաձգ-ուեցաւ քսան տարուան համար։ Խ. Մի-ութեան ազգ. պաշտպանութեան նախա-րարը, մառեշալ Ժուկով իբրեւ օրինակ ցուցնելով իրենց զիջումը, առաջարկեց որ «ուրիշ երկիրներ ալ եւ մասնաւորապէս Մ. Նահանգները պարպեն Խ. Միութեան, Չինաստանի եւ ժողովրդական հանրապե-տութեանց սահմանամերձ շրջաններուն մէջ հաստատուած զինուորական խա-րիսխները»։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օր անտանելի կացութեան մը մատնուեցաւ կարգ մը արուարձաննե-րու ժողովուրդը։ Առտուն կարգ մը կա-ռախումբեր կանգ առած էին Սէն Լազարի գծին վրայ։ Իրիկուան դէմ երթեւեկը նո-րէն խանգարուեցաւ մասնակի գործադու-լի մը հետեւանքով։ Ժամը 6–8 ժողո-վուրդը խռնուած էր կայարանին մէջ։ Շատեր «Թաքսի» կը ճարէին, կրակի գիներ։ Ուրիշներ կ'օգտուէին կառավա-րութեան տրամադրած «քար»երէն։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ վերահաստատել եր-թեւեկը։ Երէկ ալ Կառ տիւ Նորի գիծը չբանեցաւ։

Այս շարժումին գլուխն անցած էր Աշ-խատանքի Դաշնակցութիւնը։

Մեթրօն երէկ ալ կը բանէր, բացի քա-նի մը կայարաններէ. իսկ հանրակառքե-րը ցանցառ կ'երեւան։ Հազիւ 2 հարիւր հատ կը բանէին երէկ, 1700ի վրայ։

Փոխադրութեանց նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ «չօշա-փելի», կարելի եղածին չափ լայն գո-հացումներ տրուած են հանրակառքերու պաշտօնէութեան։ «Աշխատանքի Դաշնակ-ցութեան կազմակերպութիւնները քաղա-քական նպատակ մը կը հետապնդեն, ի հեճուկս պաշտօնէութեան շահերուն։ Ա-նոնք կը ձգտին ջլատել փարիզեան շրջա-նին կեանքը եւ գործարաններուն աշխա-տանքը։ Այս պայմաններուն մէջ նախա-րարութիւնը չի կրնար ընդունիլ Աշխա-տանքի կազմակերպութիւնները։ Ան վճ-ռած է ուժգնօրէն գործել, ապահովելու համար աշխատանքի ազատութիւնը»։

× Առջի օր նոր ցոյցեր տեղի ունեցան Նանթի մէջ։ Քառասուն հոգի վիրաւոր-ուեցան։ Ուրիշ գաւառական քաղաքներու մէջ ալ խլրտումներ անպակաս են։

ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Սեպտ. 19ի բուռն ընդհա-րում մը տեղի ունեցաւ ըմբոստներուն եւ ապահովութեան ուժերուն միջեւ։ Սպան-նուեցան 46 ըմբոստներ։ Քարայր մը ռմ-բակոծուեցաւ։ Կոստանդինի շրջանին մէջ ձերբակալուեցան 420 կասկածելիներ։

ՄԱՐՈՔԻ արքունի խորհուրդին կազ-մութիւնը կը ձգձգուի քանի մը օրէ ի վեր, համաձայնութիւն գոյացած չըլլա-լով երրորդ անդամի մասին։ Կառավա-րութեան թեկնածուն է զօր. Քեթանի, բայց Մարոքի անկախութեան կուսակցու-թիւնը ժխտական դիրք բռնած է։ — Ա-հաբեկիչներու խումբ մը ձերբակալուե-ցաւ Քազապլանքայի մէջ։

ՄԱԿի 10րդ ընդհ. ժողովը բացուեցաւ երէկ, Նիւ Եորքի մէջ։ Բուռն վիճաբա-նութիւններ կը սպասուին Կիպրոսի եւ Հիւս. Ափրիկէի խնդիրներուն առթիւ։

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

Փարիզի մէջ, Հոկտ. 30ին, կիրակի
Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ
ժամը 9 – 12

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի կողմէ։ Այս կիրակի ժամը 16էն 23, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր փափա-քողները եւ մասնաւորաբար Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի օգափոխութեան կայանի մասնակցողները, երիտասարդներ եւ երի-տասարդուհիներ։ Պիֆէ, պար, նուագ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վար-ժարանի տեսուչ Հ. Եղիա Փեչիկեան պի-տի խօսի այս ուրբաթ, ժամը 8.45ին, Ազգ. Տան մէջ, ազգային հրատապ հար-ցերու մասին։

ԵՐԳԻ ԴԱՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի վարչու-թիւնը կը տեղեկացնէ թէ երգի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երկուշաբթի ժամը 21էն, (Սեպտ. 19էն սկսեալ), ռիւ Լուի Պլանի եկեղեցին։

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ճշդա-պահ ըլլալ։ Անոնք որ կը փափաքին մաս-նակցիլ երգչախումբին, կրնան արձանա-գրուիլ վերոյիշեալ փորձի օրերուն։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր ող-բացեալ ամուսնոյն ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահուան առաջին տարելիցին առթիւ կը փափաքի այցելութիւն մը կատարել անոր գերեզմանը, ուր հոգեհանգստեան արա-րողութիւն մը եւս պիտի կատարուի այս կիրակի, ժամը 3ին։

Անոնք որ կը փափաքին յարգել յիշա-տակը իրենց ներկայութեամբ կրնան հա-ւաքուիլ Փէր Լաշէզի Փլաս Կամպէթայի դրան առջեւ։

Այցէն վերջ փափաքողները պիտի հա-ւաքուին Տիկին Սարգիսեանի բնակա-րանը, 2 ռիւ Պէրթ, Փարիզ (18), մէթրօ Անվէրս, քանի մը ժամ ոգեկոչելու հա-մար ամուսնոյն անմոռանալի յիշատակը։

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան այս առ-թիւ չորս հազար Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին։ Ստանալ Ցառաջէն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Անիէնի մասնաճիւղը շը-նորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Քէչիչեանի, Աւետիսեանի եւ Տէրտէրեա-նի, որոնք հազարական Ֆր. նուիրած են, փոխան ծաղկեպսակի Պօղոս Ադամեանի մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Ղարաբաղի Մարտու-նի շրջանէն, Հրանդ Ստեփանեան կը փն-տռէ իր երկու եղբայրները՝ Սերգէյ եւ Շաւարշ Ստեփանեան, որոնք կորսուած են Բ. աշխարհամարտի ընթացքին։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հե-տեւեալ հասցէին.— Հրանդ Ստեփանեան,
Ave, Tiradentes, 847, Sao Paulo (Brasil)
Հայոց եկեղեցին։
Կը խնդրուի հայկական մամուլէն արտա-տպել այս ազդը։

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Իսիի հինգշաբթի օրերու հայերէնի դա-սընթացքին համար ուսուցչուհի մը կը փնտռուի։ Դիմել Հոգաբարձութեան, Խը-րիմեան ակումբ, ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են։

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղե-կանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօն-եայ մը պիտի զբաղի ծնողներուն դիմում-ներով։

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մես-րոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վե-րաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լա-պառի Մէրի Անէքսի սրահը։

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծը-նողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձա-նագրել իրենց զաւակները։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղին պարահանդէսը յետաձգուած է Մարտին։

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ

Արձանագրութեանց համար դի-մել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Միլտոնեանի, ամէն իրիկուն ժամը 6–8։

***

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ
Հոկտ. 2ին, կիրակի. կէսօրէ վերջ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

46, Rue Richer, Paris (9).
Tél.: PROvence 64-90
C. C. P. Paris 3630-66

Դպրոցական վերամուտի առթիւ ապա-հովեցէք ձեր պզտիկներուն դասագիրքե-րը։ Հայերէնի ուսուցման համար ընդուն-ուած դասագիրքերն են, հեղինակու-թեամբ Մ. Պարսամեանի.—

ԱՐԱՐԱՏ այբբենարան– ընթերցարան	100
ԱՐԱՐԱՏ Բ. գիրք	200
ԱՐԱՐԱՏ Գ. գիրք	300

Նոր Քերականութիւն Արդի հայ լեզ-ուի, Յովհ. Գազանճեանի, տարր. Միջին եւ բարձր. 200, 400, 500։

Մանուկներու բեմը, Ա. Գրաճեան (Մանկական – պատանեկան արտասանու-թիւն, տրամախօսութիւն եւ թատերգու-թիւն) պատկերազարդ 1200

Հայ – հայ բառարան, Ս. Գաբամաճեան 3.500

Ֆրնս–հայ բառարան Եղիա Տէմիրճիպաշ-եան 2.500

Անգլ – հայ– բառարան, Բրօֆ. Յ. Յ. Զարմազեան 4000

Հայաստանէն ստացուած են մանկա-կան–պատանեկան ձայնագրուած երգեր, խմբերգներ դաշնակի ընկերակցութեամբ։

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Առանձին տիկնոջ մը համար մէկ կամ երկու սենեակի պէտք կայ խոհանոցի ի-րաւունքով առանց կարասիի, Փարիզի 2րդ, 9րդ կամ 10րդ թաղամասերուն մէջ։ Դիմել վարչութեան։

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

— ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ —

★

Հ. Մ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին։
ՎՌԱՄԵԱՆ ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին։
ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբը այս շաբաթ ժամը 9ին։
ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին։
ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ենթկ. այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին։
ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ. չորեքշաբթի ժամը 9ին։
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին։
ՋԱԽԱՐԵԱՆ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին։

Ժողովները տեղի կ'ունենան սովորա-կան հաւաքատեղիներուն մէջ եւ շարու-նակելի են։ Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Կոմի-տէի ներկայացուցիչները։ Ճշդապահ ըլ-լալ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժո-ղովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը խնդ-րուի ճշդապահ ըլլալ։

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՊԱՆԵՕ Քաշանի Ֆ. Կ. Խաչի մասնա-ճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, ընկե-րուհիները, այս շաբաթ ժամը 21ին, ընկ. Պասմաճեանի բնակարանը։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուս.ի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Ի-սիի Խրիմեան Ակումբը։ Կը խնդրուի բո-լոր անդամներէն ճշդապահ ըլլալ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Սէն Ժերոմի «Հայաստան» ենթկ. իր ցաւակցութիւն-ները կ'ըյայտնէ մեծ հայրենասէր ընկեր Ա. Ահարոնեանի տիկնոջ՝ Ընկերուհի Նուարդի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի հազար Ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Մշակոյթի տան ֆոնտին։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սէն Ժեռմի իր յաճախորդներուն կը յայտարարէ թէ հոկտեմբեր մէկէն սկը-սեալ կ'ընդունի հիւանդներ երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3էն 7ուկէս։

38, Ch. du Château Gombert
St, Jérôme, Marseille

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

Մասնագէտ մեքենագէտ
Մեքենաներու նորոգութիւն
ԳՆՈՒՄ, ՎԱՃԱՌՈՒՄ և ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
Surjeteuses, raseuses
R. BLOT, 9, Rue Clignancourt,
Paris (18), Tél. MON. 80 - 72
Métro Barbès

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Անթըրփըրնէօրներ կանացի հագուստի համար, խնամուած աշխատանք։ Դիմել՝

Maison CHARHON
115, Rue d'Aboukir, Paris
Tél. GUT. 51 15

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 22 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7782 31e ANNEE — Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3193

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԿ ՆԵՐՔԻ՞Ն ՃԱԿԱՏԸ

« Ժընեւի ոգին » իր ջերմութենէն շատ բան կորսնցուց վերջին երկու ամիսներու ընթացքին :

Աշնանային հով մը կը փչէ արդէն, տարուան եղանակին հետ :

Ժպիտները եւ փաղաքշանքները կը շարունակուին, զանազան այցելութեանց եւ ընդունելութեանց առթիւ :

Բայց, դժուար չէ նշմարել անոնց ետին ծածկուած թթուն, երբ համդիպաւոր մեծարանքներուն եւ գինարբուքին կը յաջորդեն բանակցութիւնները :

Հակառակ այս իրողութեան, բան մը փոխուած է մթնոլորտին մէջ :

Բարեփոխուած են խնդիրները քննելու, բանաձեւելու եղանակները :

Ամէն պարագայի մէջ, բանակցութիւնները կը կատարուին աւելի պաղարիւն : Եզրակացութեան մը յանգելու տրամադրութեամբ :

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ Խ. Միութիւնը կարգ մը զիջումներ կատարեց, (Աւստրիա, Ֆինլանտա եւն.), հոգ չէ թէ աւելի զօրացնելու համար իր դիրքը ուրիշ ճակատներու վրայ :

Այս ելեւէջներուն առթիւ, յաճախ կը մտածենք .—

Ժամանակը եկած չէ՞ որ Խ. Միութիւնը նոյն տրամադրութիւնները ցուցնէ, նաեւ, ներքին ճակատի վրայ :

Օրինակ, երբ յաջորդաբար Մոսկուա կը հրաւիրուին մեծ ու փոքր երկիրներու վարչապետները եւ ուրիշ երեւելիներ, նոյն իսկ արքաներ, ինչո՞ւ նոյնիմաստ հրաւէր մըն ալ չեն ուղղեր 16 հանրապետութեանց վարիչներուն :

Պիտի ըսեն թէ այդ երկիրները արդէն սերտ կապեր ունին կեդրոնին հետ, Գերագոյն Խորհուրդով, Ազգութեանց Խորհուրդով եւ ուրիշ օրկաններով :

Բայց, չէ՞ որ արտաքին պետութիւններն ալ դեսպաններ, հիւպատոսներ եւ ուրիշ ներկայացուցիչներ ունին :

Բոլորովին ուրիշ բան է գլուխ գլխի խօսակցութիւն մը :

Եթէ օտար հիւրերուն համար անհրաժեշտ են ճոխ սեղաններ, հոսեցնելով գինին, վոտկան եւ ուիսքին, 16 հանրապետութեանց ներկայացուցիչներուն համար նոյն դերը կրնայ կատարել «մի բաժակ թէյը » :

Կարեւորը՝ գլուխ գլխի զրոյցն է : Աւանց պաշտօնական ծիսակատարութեանց եւ հաւասարէ հաւասար, ինչպէս կը տրամադրէ իրենց սահմանադրութիւնն ալ :

Կը կարծենք թէ այդպիսի պարագայի մը մէջ Մոսկուայի նոր վարիչները պիտի լսեն շատ մը դառն ճշմարտութիւններ մասնաւորապէս Կովկասի եւ Հայաստանի մասին, պայմանաւ որ ներկայացողները քաջութիւնն ունենան ամէն բան տեղն ի տեղօք պատմելու :

Այդ ճշմարտութիւնները կարելի է իմանալ, նաեւ, փոխադարձ այցելութեամբ :

Երբ Խրուշչեւ, Բուլկանին եւ Ա. Միկոյեան մինչեւ Պելկրատ կ'երթան, բացատրելու համար թէ յարաբերութեանց խանգարման պատասխանատուն «լլրծուն օձ» մըն է, Բերիան, կրնան շատ աւելին իմանալ Երեւան իջնելով :

Թերեւս այն ատեն յիշեն Լենինի այն դիտողութիւնն ալ, որ կ'ըսէր թէ տարբեր աշխարհներ են Ռուսաստանը և Կովկասը :

Իսկ բոլորովին տարբեր հանգամանք եւ պահանջներ ունի Հայաստանը, որ տարիներէ ի վեր զրկուած կը մնայ համակեցութեան բարիքներէն, նոյնիսկ ներքին սահմաններով :

Եթէ բան մը պիտի փոխուի դուրսը, տարրական պահանջ է որ ներսէն ալ օգտուին :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉՈՐՍ ԹԵՐԹԵՐ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԷԿԸ ԻՍՄԷԹԻ ՕՐԿԱՆՆ Է

Պոլսէն կը հեռագրեն Սեպտ. 20 թուականով .—

Զինուորական հրամանատարութիւնը այսօր փակեց չորս կարեւոր թերթեր : Առաջինը, Պոլսոյ իրիկուան «Հէր Կիւն » թերթը, 15 օր դադարման դատապարտուեցաւ, հրատարակած ըլլալով Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու նախարարին կոչը՝ Թուրքեւյունական միութեան մասին : Միւս երեքը, բոլորն ալ առտուան թերթեր, փակուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ հրատարակած են նախկին նախագահ Իսմէթի մէկ յօդուածը, ամբողջովին կամ ամփոփելով :

Փակուած թերթերն են Անգարայի «Ուլուս»ը, որ Իսմէթի կուսակցութեան (Հալք) օրկանն է, «Հիւրրիյէթ » եւ «Թերճիւման», երկուքն ալ պոլսական թերթեր, անկախ եւ ջերմ կուսակից կառավարութեան : Այս երկու թերթերն ալ փակուած են 15 օրուան համար, իսկ « Ուլուս»ը՝ անսահման ժամանակով :

« Ուլուս » ամբողջութեամբ հրատարակած էր Իսմէթի գրութիւնը, իսկ միւսները՝ ամփոփումներ տալով : Յօդուածը Հալքի աջակցութիւնը կը խոստանար կառավարութեան՝ Սեպտ. 6ի հակայունական աղետալի խռովութիւններէն ծագած խնդիրներու կարգադրութեան համար : Յետոյ դիտել կուտար թէ Ազգ. ժողովին Սեպտ. 12ի միօրեայ արտակարգ նիստը բաւական չէր կացութիւնը քննելու համար եւ կը պահանջէր նորէն նիստի հրաւիրել խորհրդարանը :

Թուրքիոյ բոլոր թերթերը հրատարակած էին Պ. Տըլըսի կոչը որ կը թելադրէր Թուրքիոյ եւ Յունաստանի կարճ կապել իրենց վէճը Կիպրոսի մասին : «Հէր Կիւն» զայն հրատարակած էր խոշոր կարմիր խորագիրներով, իր երէկուան թիւին առաջին էջին վրայ :

Ազգ. ժողովի արտակարգ նիստին մէջ, որ գումարուեցաւ բացառաբար, Իսթանպուլի, Իզմիրի եւ Անգարայի դէպքերուն հետեւանքով, թերթերուն յանձնարարուած էր գրգռիչ գրութիւններ չհրատարակել : Զինուորական հրամանատարութիւնն ալ խնդրած էր խուսափիլ քաղաքական վիճաբանութիւններէ : Չորս թերթերու փակման հրամանը ստորագրուած է Զօր. Նուրէտտին Աղնողլի կողմէ եւ այս առտու հրատարակուեցաւ միւս թերթերուն մէջ :

ՍՈՒԳ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբերի 20ին սուգի օր հռչակուեցաւ ամբողջ Յունաստանի մէջ, իբրեւ բողոք Թուրքիոյ հակայունական խռովութեանց դէմ :Ոստիկանական զօրաւոր պահակախումբեր կը շրջէին Աթէնքի մէջ եւ զօրքը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէր, ի հարկին զսպելու համար որեւէ խռովութիւն : Ամբողջ ժողովուրդը լռութիւն պահեց կէս ժամ եւ դրօշները կէս պարզուեցան : Մաղթանքներ կատարուեցան եկեղեցիներուն մէջ :Գործարաններու և դրասենեակներու մէջ ճառեր խօսուեցան, Կիպրոսի կցումը պահանջելով եւ բողոքելով Լոնտոնի խորհրդաժողովին ձախողման դէմ :

....

ԵԳԻՊՏՈՍ հրամայեց իր յառաջապահները ետ քաշել Կազայի սահմանագծէն, առնուազն 500 մեթր :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ քանի լրագրողներ այցելեցին հիւլէական կեդրոն մը : Այցելութիւնը տեւեց չորս ժամ :

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԱՄԷՆ ՕՐ

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԲԱՆԻԼ, ԱՅԺՄ ԱԼ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ ԿԸ ԽԱՆԳԱՐՈՒԻՆ

Փարիզի հանրակառքերը բանիլ սկսան երէկ : Նախընթաց օր կը բանէին 1800 հանրակառքերէն850ը :Այժմ ալ երկաթուղիներուն երթեւեկը խանգարուած է, անտանելի կացութեան մը մատնելով արուարձաններու բնակիչները :

Առջի օր երթեւեկը գրեթէ ամբողջովին դադրած էր Կառ տիւ Նորի գծին վրայ, իսկ իրիկուան դէմ երկու ժամ ընդհատուեցաւ Սէն Լազարի գծին վրայ : Փարիզ Մոնփառնասի գծին վրայ կառախումբերուն ճամբան ճշդող պաշտօնեաները աշխատանքը դադրեցուցին ժամը 6.30ին : Մինչեւ ժամը ինը կառախումբերը չէին բաներ : Հազարաւոր քաղաքացիներ խռնուած էին բոլոր կայարաններուն մէջ :

Երէկ առտու ալ Սէն Լազարի գծին սուրհանդակները անհետացած էին եւ ճամբորդները անցան առանց տոմսակ ցուցնելու : Իրիկուան դէմ նորէն անորոշութեան մատնուած էր ժողովուրդը :

Տեղական թերթերը ցաւով դիտել կուտան թէ այս բոլոր խանգարումներուն գլուխն անցած է Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որուն վարիչները համայնավարներ են : Այս առթիւ կ'ըսեն թէ երկաթուղիներու վարչութիւնը հինգ առ հարիւր յաւելում առաջարկած է, բայց բանուորները 15 առ հարիւր կը պահանջեն անմիջապէս : Ոչ-համայնավար սենտիքաները եւ մասնաւորապէս Բանուորական Ուժը (ընկերվարական) յանձնարարած են իրենց անդամներուն չմասնակցիլ գործադուլին :

Առջի օր հազարաւոր ճամբորդներ ցոյցեր կատարեցին Սէն Լազարի կայարանին մէջ, բողոքելով անակնկալ գործադուլներուն դէմ որոնք ջղագրգռութիւն կը պատճառեն : Բանուորական Ուժը նոր յայտարարութեամբ մը կ'ամբաստանէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը թէ քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէ, խանգարելով երկաթուղիներու երթեւեկը :

× Գաւառի մէջ ալ խլրտումները կը շարունակուին եւ գործադուլներ կը սարքուին փոխն ի փոխը : Անդորրութիւնը վերահաստատուած է Նանթի մէջ, ուր բանթողները բուռն ընդհարում մը ունեցան Բչ. օր, ոստիկանութեան հետ : Շրջանին բոլոր գործարանները փակուած են գործատէրերուն կողմէ որոնք կը խոստանան վերընդունիլ ճամբուած բանուորները, եթէ աշխատանքը վերսկսի կանոնաւորապէս :

Իբրեւ աղ ու պղպեղ, Փարիզի դագաղագործներն ալ գործադուլ մը սարքեցին, ամսական 30.000 ֆրանք աշխատավարձք պահանջելով :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱԽԱԾ Է

Արժանթինի նախագահը, Փերոն, որ հրաժարելով բանակին յանձնած էր իշխանութիւնը, փորձեր է Փարակուէյ փախչիլ թնդանօթակիր նաւով մը : Ապստամբները խիստ միջոցներ ձեռք առած են, փախուստը արգիլելու համար :

Կացութիւնը չափազանց խառնակ է : Ապստամբները կը սպառնան վերսկսիլ պատերազմը : Կը վախցուի որ երկիրը ներքին կռիւներու մատնուի : Զրոյցի մը համաձայն Փերոնի կուսակից զինուորները կը համախմբուին : Համակրական ցոյցեր կատարուած են Պուէնոս Այրէսի մէջ :

× Վերջին պահուն հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ պատերազմը վերսկըսած է : Բուռն կռիւներ կը մղուին Պուէնոս Այրէսի փողոցներուն մէջ : Հինգ հարիւր հոգի մեռած են փերոնեան Միութեան կեդրոնի շէնքին մէջ :

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ԵՐԷԿ

Երէկ առտու Օրլիէն օդանաւով եւ Պելկրատի ճամբով Մոսկուա մեկնեցան, Երեւան անցնելու համար կաթող. ընտրութեան հետեւեալ պատգամաւորները .

— Փարիզի առաջնորդ Սերովբէ Ծ. Վ. Մանուկեան, Փարիզի ներկայացուցիչներ Պ. Պ. Օնիկ Պօյաճեան եւ Գէորգ Պաքըրճեան, Լիոնէն՝ Աւետիս Կիւլպէնկեան, Մարսէյլէն՝ Վարդան Սարգիսեան, Ցորդանանէն՝ Յակոբ Թօփալեան, Եգիպտոսէն՝ Հրանդ Նասիպեան :

× Հայ շրջիկներու երկրորդ կարաւանը, 12 հոգի վաղը կը մեկնի Երեւան, ցամաքի ճամբով :

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԱՃԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'իմանանք թէ Փարիզի եկեղեցւոյ ներկայացուցչական ժողովի վերջին նիստին մէջ որոշուած է հանգանակութիւն մը կատարել, Կաթող. ընտրութեան առթիւ, իբրեւ նուիրատուութիւն : Էջմիածնէն երկրորդ անգամ ըլլալով, տաճարին նորոգութեան համար մեծաքանակ նկարչական ներկեր խնդրուած ըլլալով, այս հանգանակութենէն պիտի վճարուի այդ ծախքը :

× Փարիզի պատգամաւորներէն Պ. Գէորգ Պաքըրճեան Օպիւսսօնի գեղեցիկ գորգ մը նուէր կը տանի Նոր կաթողիկոսին աշխատասենեակը զարդարելու համար :

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ ՎԻՃԵԼԻ՞ Է

« Քոմպա » երէկ հեռագիր մը հրատարակած էր Լիզպոնայէն, ըսելով թէ Գ. Կիւլպէնկեանի կտակը «կրնայ տեղի տալ դատական դժան ճակատամարտի մը » : Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ .—

Պ. Կիւլպէնկեան, որուն հարստութիւնը 200 միլիոն սթերլին կը հաշուեն, անոր մէկ մեծ մասը յատկացուցած է հիմնարկութեան մը զոր պիտի վարեն կտակակատարները, համաձայն Փորթուկալի օրէնքին : Այդ հիմնարկութիւնը, ստանձնելով կտակարարին կողմէ որոշուած կարգ մը յանձնառութիւններ, պիտի օգնէ մարդասիրական, գեղարուեստական, կրթական եւ գիտական նպատակներու ոչ միայն Փորթուկալի, այլեւ ամէն երկրի մէջ զոր յարմար կը դատեն : Կտակագիրը կ'ըսէ թէ ժառանգորդները մեքենաբար պիտի կորսնցնեն իրենց ինկած բաժինները, եթէ դատ բանան կտակին դէմ : Բայց հանգուցեալին որդին, Պ. Նուպար Կիւլպէնկեան, որ Լիզպոնա հասած է, կրնայ, կ'ըսեն, առարկել թէ կտակագիրը արժէք չունի, վասն զի կազմուած է «նօթ»երէ եւ վերջնական ձեւ մը չէ ստացած : Միւս միակ ուղղակի ժառանգորդն է Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի քոյրը որ ամուսնացած է երեք կտակակատարներէն մէկուն՝ Պ. Գէորգ Լորիս Խասյեանի հետ : Արդ, անհամաձայնութիւն մը ծագած է քրոջ եւ եղբօր միջեւ :

Ժառանգութեան մաս կը կազմէ գեղարուեստական պատկերներու արտակարգ հաւաքածոյ մը որ այժմ Ուաշինկթըն կը գտնուի եւ որ առանձին շատ մը տարակարծութիւններ կրնայ պատճառել, երբ ուզեն որոշել թէ ինչ նպատակի պիտի յատկացուի : Ինչ որ ալ ըլլայ, գլխաւոր կտակակատարը ,լորտ Րէտքլիֆ Լիզպոնա հասած է, խորհրդակցելու համար միւս երկու կտակակատարներուն՝ Պ. Էսայեանի եւ Տոքթ. Եոզէ Ազերատօ Փերտիկոյի հետ :

....

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ, որ Պելկրատ կը գտնուի, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ մարեշալ Թիթոյի կողմէ : Կը կարծուի թէ մասնաւոր պաշտօն մը ստանձնած է :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

•

Հուչակաւոր Կանտիի եղերական մահէն վերջ, իր հետեւորդներէն Վինոպա Պահվէն դարձաւ հնդիկ ժողովուրդի նոր առաքեալը :

Հնդկաստանի Պենարէս սրբազան քաղաքի շրջակայ դաշտերը կ'ոռոգուին Գանգէսի նուիրական ջուրերով: Մարդիկ մինչեւ ծունկերը կը մտնեն գետը, աստուածային օրհնութիւն գտնելու համար : Արգասաբեր է հողը այդ երկրամասին մէջ, ուր գիւղացի Թմբլիկ մանուկները, ճամբաներուն եզերքը կեցած, ձեռքով կը բարեւեն ինքնաշարժերու վարիչները :

Բայց, եթէ ճամբորդը քիչ մը դէպի հարաւ, Պեհարի նահանգը մտնէ, իսկոյն տեսարանը կը փոխուի: Անջրդի ու անապատային հողամաս մը, ուր բորենիներն ու սեւ ագռաւները միայն կը Թափառին: Անշուք, փոքրիկ հիւղակներ ճամբաներուն եզերքը, ուր մերկ ու բոկոտն երեխաները իսկոյն տուն կը փախչին, ի տես ճամբորդի մը:

Փոքրիկ, նիհարակազմ մարդ մը, քիչ մը խուլ, քաղցրադէմ եւ մաշած հագուստներով, բայց հեղինակաւոր ու պատկառանք ներշնչող արտաքինով, շըրջապատուած հաւատացեալներու բազմութեամբ, անդադար կը Թափառի տեղէ տեղ: Հնդկաստանի կրօնահոգեւոր պետերէն Վինոպա Պահվէնն է: Ոչ պետական պաշտօնեայ է եւ ոչ ալ կազմակերպութեան մը անդամ: Պարզ առաքեալ մըն է, զոր Հնդիկները կը կոչեն աշարիա: Հասակն է մէկ մեթր վաթսուն երկու, ծանրութիւնը՝ 39 քիլօ: Ծնած է 1896ին, Կանտոկայի մէջ, պրահմական ընտանիքէ մը: Վինայեաք կը կոչուէր, բայց Կանտին զինք Վինոպա անուանեց: Երկու տարուան ընթացքին, Հնդկաստանի մէջ, այս մարդը այնպիսի ժողովրդականութիւն շահեցաւ որ ոչ ոք կը վայելէ, բացի վարչապետ Ժավահարլալ Նէհրուէն :

Վինոպան, Կանտիի հետեւորդներէն է եւ Հնդկաստանի ամէնէն բանիմաց եւ իմաստուն անձնաւորութիւնը: Բայց, ժողովուրդը իր գիտական պատրաստութեան համար չէ որ կը պաշտէ զինքը, այլ անոր համար, որ ընչազուրկ միլիոնաւոր բազմութեան ապրելու յոյս ու կորով է ներշնչած: Իր քարոզը նոր վարդապետութիւն մը չէ: Ուր որ ոտք կը դնէ, իր առաջին խօսքը կ'ըլլայ մեծ կալուածատէրերուն — « Հող տուէք չքաւորներուն : Ես եկած եմ հոս, ձեզ սիրով կողոպտելու, ոչ Թէ բռնութեամբ: Վստահ եղէք տուողը աւելի երջանիկ է, քան ընդունողը: Եթէ դուք չորս զաւակ ունիք, նկատեցէք որ հինգերորդն ալ ես եմ, եւ ինծի ալ բաժին հանեցէք»: Աղքատ եւ ընչազուրկ գիւղացիներուն կ'ըսէ.— «Մենք ամէնքս ալ մարդկային նոյն ընտանիքին անդամներն ենք եւ իրաւունք ունինք ապրելու» :

Պահվէն անուն մըն ալ դրած է իր առաքելութեան,— «Հողերու աւանդական բաշխում» (Պումիտան — Եակնա) :

1951ին սկսաւ իր հողաբաշխութեան իւրայատուկ պայքարը: Իսկ 1953ին, ոտքով կ'որեց աւելի քան տասը հազար քիլոմեթր ճամբայ, և սեփականազուրկ աշխատաւորութեան բաժնեց չորս հարիւր հազար հեկտար հող: Թող չկարծուի Թէ այս նուէրները ներշնչուած էին բոլորն ալ մարդասիրական եւ ժողովրդասիրական զգացումներէ: Եթէ մեծ հողատէրերէն՝ շատերը Թեւ ու Թիկունք հանդիսացան՝ Վինոպային, պատճառն այն էր, որ իր կիրարկած սեփականազրկութեան մեթոտները, բռնութեան եւ յափշտակութեան վրայ հիմնուած չէին, համայնավարներուն պէս: Ան կը շարժէր համաձայն հնդիկ խորհրդապաշտ զգացումներուն :

Վինոպա տեղ մը կ'ըսէ Թէ, ուր որ կ'երթամ համայնավար մենատիրութեան եւ բռնութեան մասին կը խօսին: Անգամ մը, գիւղի մը մէջ, իր խօսքն ուղղակի համայնավարներուն ուղղելով ըսաւ. — « Իրապէս կը հաւատա՞ք ձեր վարդապետութեան: Եթէ այո, ինչո՞ւ օր ցերեկով չէք գար եւ կ'ընտրէք միշտ գիշերը : Եթէ կ'ուզէք ժողովուրդը կողոպտել, կողոպտեցէք ինծի պէս, անկեղծ սիրով ու նուիրումով» :

Հնդկաստանի բոլոր կուսակցութիւնները, բացի համայնավարներէն, համաձայն են Պահվէի խաղաղասիրական մէթոտներուն: Պահվէն միակ անձնաւորութիւնն է որ շօշափելի գործ մը կը կատարէ: Թէեւ հնդիկ հողագործութեան մեծ ու կնճռոտ հարցին, արմատական լուծում մը չէ բերած, բայց սեփականութեան զգացում է ներշնչած միլիոնաւոր բազմութեանց եւ յոյս՝ գոյութեան պայքարի :

Վինոպան հիւանդ մարդ մըն է: Կը տառապի աղիքներու խիրդէ եւ ջերմէ: Իր սնունդն է օրական երկու գաւաթ կաթ : Միայն մէկ գաւաթը մեղրով խառն : Բայց, այդ սնունդով, օրական 15 – 20 քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէ: Իր հետեւորդներուն հետ ճամբայ ելած օրը, առաւօտեան ժամը 3ին կ'արթննայ: Լուռ ու քնացած գիւղին մէջ, յանկարծ, ծափերու եւ զանգակներու ձայներ կը լսուին: Հասկնալի է, որ խումբը ճամբայ պիտի իյնայ: Լամբարի աղօտ լոյսին տակ, իրենց հողաթափերը փոշիին մէջ Թաթխած, երգելով դուրս կուգան :

Վինոպայի հետեւորդները տասը–տասներկու հոգիէ կը բաղկանան, այր Թէ կին: Ամէնքն ալ երիտասարդ, հազիւ 20–24 տարեկան: Երեք ամիս կամ տարի մը վերջ, իր հետեւորդները կը փոխարինուին ուրիշ երիտասարդներով :

Պահվէն իր սրբազան ասպարէզն սկսաւ տասը տարեկանին: Ամէնէն առաջ ուխտեց չամուսնանալ եւ կեանքի բոլոր հաճոյքներէն խուսափիլ: Բոպիկ ոտքերով եւ մերկ կուրծքով կը պտտէր: Կանտին, որ իր երիտասարդութեան ամուսնացած էր եւ իրաւաբանութիւն ուսած, Վինոպայի կուսութեան վրայ կը հիանար եւ յաճախ կ'ըսէր, Թէ իր միակ վիշտն է եղած, որ ճաշակած է մարմնական հաճոյքները:

Քաղեց՝ Վ.ԱՀԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

•

ԽՄԲ.— Ասկէ առաջ հրատարակած էինք կարգ մը տեղեկութիւններ էջմիածնի մայր տաճարին վերանորոգման մասին, քաղելով «էջմիածին» ամսագրէն: Նոյն թերթի Մայիսի թիւէն կ'ամփոփենք լրացուցիչ մասը.—

Անճանաչելի է ներկայիս Էջմիածնի Մայր Տաճարը: Չեն հնչեր զանգերը, չեն լսուիր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ քաղցրահնչիւն շարականները: Նորոգութեան պատճառաւ, եկեղեցական արարողութիւնները առժամապէս դադրած են: Կիրակնօրեայ պատարագները, ինչպէս եւ առաւօտեան եւ իրիկուան արարողութիւնները տեղի կ'ունենան Ս. Հռիփսիմէի եկեղեցիին մէջ :

Վանքը վերածուած է շինարարական եռուն հրապարակի :

Վանքին նորակառոյց պարիսպը ամբողջովին աւարտած է: Աւելի քան երեք մեթր բարձրութիւն ունի և շինուածէ տեղական մուգ դեղնաւուն սրբատաշ քարով : Ներկայիս կը շինուին պարիսպի զարդաքանդակները: Պարիսպին կեդրոնը շինուած է գեղեցիկ կամար մը, ուր պիտի ըլլայ աղբիւրը: Այս պատին ամբողջ երկայնքը պիտի շինուին բարեկարգ մայթեր, ծաղկանոցներ, եւ պիտի բարեկարգուին անցուղիները :

Նախկին մայթերը որոնք խորդուբորդ էին, այժմ կը յղկուին, կը վերանորոգուին և աւելի գեղեցիկ շարուածքով իրենց տեղը կը դրուին :

Կտուրի ծածքի սալաքարերու կարերը կ'ամրացուին անջրանցիկ շաղախով : Սալերուն վրայ կ'ամրացնեն փայտեայ հաստ ձողեր, որոնց վրայ կը գամուին ցինկով պատուած, արծաԹագոյն Թիթեղ, որ կրկնակ հաստութիւնը ունի սովորական Թիթեղին:

Կեդրոնական գմբէթը պղպատեայ խոյանկներով ամբողջովին մաքրուած է փոշիէ եւ մամուռէ, եւ ներկայիս աւելի բաց գոյն ունի, կարծէք Թարմացած է : Այս եւ միւս գմբէԹները չեն Թիթեղապատուիր, նկատելով որ անոնց Թեքութիւնը վտանգ չստեղծեր խոնաւութեան : Սակայն անոնց ծածքի սալաքարերը նոյնպէս կը լեցուին շաղախով :

Յունիսի կէսերուն սկսաւ ծաղկեայ դահլիճի նորոգումը: Կը վերականգնուին բոլոր մանրանկարները: Պիտի նորոգուին նաեւ ընդունելութեան դահլիճը եւ յարակից սենեակները:

Զանգակատունը հայկական զարդաքանդակներու եւ մանրանկարչութեան բացառիկ նմոյշ մըն է, որ ունի աւելի քան երկու հարիւր տարուան պատմութիւն: Մանրանկարները գունաԹափ են : Նկարիչները կը մաքրեն եւ կը ներկեն զանոնք: Նկարներու նախկին ոճը ուշադրութեամբ կը պահուի: Այս կերպով պիտի նորոգուին զանգակատան, ինչպէս եւ գլխաւոր մուտքի բոլոր զարդանկարները :

Մայր Տաճարի դուռը պատրաստուած է կաղնի փայտէ եւ ամբողջովին ծածկուած է նուրբ փորագրութիւններով : Վարպետ տաղձագործներ մասնաւոր գործիքներով պիտի մաքրեն դուռը, որով բոլորովին նոր երեւոյթ պիտի ստանայ :

Գմբէթակիր չորս հիմնական սիւները, որոնց վրայ կը կենայ կատարի ամբողջ կտուրը եւ կեդր. գմբէԹը, ունէին լուրջ ճեղքեր, սպառնալով Տաճարի ամբողջականութեան :

Կամարներու եւ սիւներու ծեփերը քերթելէ ետք, մնացած է քարէ կմախքը, որ առնուած է երկաթներու մէջ:

Մոյթերու (սիւն) պեթոնապատումը Տաճարի վերանորոգման հիմնական օղակն է: Գաճով ծեփելէ ետք մոյթերն ու կամարները, պիտի սկսին նկարազարդումը :

Ռուս ճարտարապետ Նիկոլա Բիազովի ցուցմունքներով կ'աշխատին հայ մասնագէտ բանուորներ մետաղագործական ամէն տեսակի աշխատանք:

Տէր եւ Տնօրէնն է արուեստագէտ Լիդիա Ալեքսանդրովնա Դուռնովա, հայկ. հին մանրանկարչութեան ծանօթ մասնագէտը եւ որու ծննդեան 70ամեակը վերջերս տօնուեցաւ Երեւանի մէջ:

Անոր անմիջական ղեկավարութեան տակ կ'աշխատին 21 նկարիչներ, որոնք բոլորն ալ աւարտած են Երեւանի Գեղարուեստական կաճառը :

Այս նկարիչներու վարժ վրձիններու հպումով կը կենդանանան, կեանք կ'առնեն հայ մանրանկարչութեան լաւագոյն վարպետներու՝ Յովնաթանեաններու անգնահատելի աշխատանքը :

Գլխաւոր սեղանը ամբողջովին զրկուած էր իր զարդարանքներէն: Մնացած էր մերկ ծեփը: Իսկ ներկայիս դժուար է նկարագրել, ինչ որ կատարուած է վրձինով : Գոյներու մեծ բազմազանութիւն, եւ ճարտար աշխատանք :

Նոյնը կարելի է ըսել հարաւային, հիւսիսային, արեւմտեան կիսակամարներու, կեդրոնական գմբէթի կամարի եւ շըրջանակի մասին: Այս բոլորին նկարահանումը հիմնականին մէջ արդէն աւարտած է :

Մայր Տաճարի ներսը նկարչական աշխատանքներու ընդհ. ծաւալը կը կազմէ աւելի քան երկու հազար ք. մ. : Այս տարածութեան մօտ 70 տոկոսին աշխատանքները արդէն աւարտած էին, Յունիսին եւ յոյս կայ որ Յուլիսին եւ Օգոստոսին ամբողջովին վերջանար :

Պիտի վերականգնին նաեւ սեղանի մարմարեայ ճակատի սրբապատկերները եւ պիտի առնուին ապակեայ շրջանակի մէջ:

Շինարարները լուրջ մտահոգութեան մատնուած են յատակի սալաքարերու մասին: Տաճարին յատակը ծածկուած է սալաքարերով, որոնք մաշած են եւ Տաճարի վերանորոգումէն ետք չեն կրնար լրացնել իր գեղարուեստական ամբողջականութիւնն ու տեսքը:

Յատակի քարերը պէտք է հանուին, մեքենայի միջոցով յղկուին եւ նորէն դրուին իրենց տեղը: Իջման սեղանի շուրջը, չորս մոյթերի միջեւ եղած տարածութեան վրայ, տուֆէ սալաքարերը պիտի փոխուին հայկական գեղեցիկ մարմարի սալիկներով :

Գ. ՏԷՐ – ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Ինծի համար տանջանք մը պիտի ըլլար այսպէս անորոշ մեկնիլը, անհրաժեշտ էր ամէն գնով ստուգել իրականութիւնը:

Ճամբայ ելլելէ առաջ յատկապէս, ամէնակարեւոր գործիքը մէկ կողմ ձգեցի: Նպատակս էր զայն պատրուակ բռնելով կէս ճամբէն ետ դառնալ, սիրտս հանդարտեցնելու համար :

Մեկնեցանք : Բլուրը բարձրացանք : Յանկարծ «յիշեցի», մոռնակը մոռցած էի: « Ես կամաց կամաց կը քալեմ, դուն ետ դարձիր գործիքը բեր», ըսաւ Հասանը, հանդարտ : Իմ ալ փնտռածս այն էր: Հովի արագութեամբ վազեցի հասայ հնձանը: Դուռը բացի ու սկսայ ձայնել — «Աւօ, Աւօ ...»

Աւօն պատասխանեց կանչիս, դուրս եկաւ Թաքստոցէն, ուրախութենէս փաթթուեցայ իր պարանոցը եւ լացի: Ուրախ էի որ ժամանակին ազատեցանք այս փորձանքէն ... Պատմեցի եղելութիւնը: «Շատ ժամանակ չունիմ, ըսի, ծրար մը դրի վերը բուխերիկին մէջ, առ: Ամէն օր իմ այս կողմերը գալս վտանգաւոր է, ատոր համար ալ ծրարներս կը տեղաւորեմ այն մացառներուն մէջ որ ծանօթ են քեզի, իրիկունները մուԹին գնա վերցուր, քանի մը օր ալ այս վիճակը քաշքշէ, ես քեզի համար տեղ մը կը ճարեմ :

Աւօն ուզեց բաներ մը ըսել, բայց ես առանց մտիկ ընելու մեկնեցայ :

Հեւ ի հեւ վազեցի, միացայ Հասանին : Տուն հասանք, տրամադրութիւնս տեղն էր: Բաւական չարչարուեցայ, բայց այդ չարչարանքս անօգուտ չանցաւ: Այժմ կը մնար տեղ մը գտնել զայն տեղաւորելու համար:

Գարունը եկած էր, դաշտերը կանաչցեր էին, շատով աշխատող բազուկներու պէտքը զգալի կը դառնար: Այդ օրերուն հեռաւոր վայրերէ մշակներ կ'երեւային քաղաքին ճամբաներուն վրայ : Թէ առեւտուրի հրապարակ կար, եւ Թէ դաշտային աշխատանք :

Աչքս, միտքս Մուխթառենց տունն էր: Մուխթառենց Հաճի աղան, տանելի մարդ էր: Զքաւորութենէ որոշ դիրքի մը հասած, գիտէր գնահատել աշխատող բազուկները, Իր տունը ապաստան գտած Թէ հայ՝ եւ Թէ քիւրտ ծառաներն ու աղախինները միշտ կուշտ հաց ունէին : Եթէ կարենայի Աւօն հոն տեղաւորել, նըպատակիս հասած կ'ըլլայի:

Շուտով ներկայացայ Մուխթառենց Հաճի աղային: Զիս ընդունեց իր սովորական կատակաբանութիւններով:

« Ի՞նչ է, Մստօ, եթէ աղջիկ ուզելու եկար, գիտես որ կարգուելիք աղջիկ չունիմ ...» :

— Աղա, եկած եմ ձեզի մանչ մը բերելու, եթէ ընդունիք, ըսի, քիչ մը կարմրած :

— Մա՞նչ, ի՞նչ մանչ, Մստօ :

Հաճի աղա, ըսի աւելի լուրջ, աշխատասէր, տոկուն ծանօթ մը ունիմ գործ կը փնտռէ, չէի՞ք կրնար գործ մը տալ :

— Աշխատասէ՞ր է, տոկո՞ւն : Ինծի նայէ, Մստօ, գլուխս կը կտրեմ, «խաթրդ» չեմ կոտրեր, ամա եթէ խաբուիմ ձեռքէս չես ազատիր, անոր տեղը քեզ կը քաշեմ «զոռով» հոս կը բերեմ :

— Կ'երաշխաւորեմ որ ինձմէ լաւ աշխատաւոր է, ըսի Թութակաբար, առանց գիտնալու Թէ Աւօն ի՞նչ արժէք ունէր իբրեւ աշխատաւոր :

Երկու օր վերջ, բարեբաստիկ յաջողութեամբ մը Աւօն կրցայ հնձանէն քաղաք բերել եւ Մուխթառենց Հաճի աղային ներկայացնել, Ալօ անունով :

Աւօն՝ նոր անունով Ալօ, իմ յոյսերս լիովին արդարացուց, ճակատս պայծառացուց: Ոչ միայն իբրեւ աշխատաւոր՝ այլ եւ իբրեւ ընկեր եւ խորհրդատու : Մուխթառենց Հաճի աղան գոհ էր ճիշդ ատենին լաւ գործաւոր մը ճարած ըլլալուն համար, ես շատ աւելի գոհ էի դաստատու մը, փորձ ղեկավար մը գտած ըլլալուս համար:

Իրիկունները, երբ կարճ ժամանակով կ'առանձնանայինք մեր ախոռը, դուրսը, կամ կոյրին խրճիթը, ան մերթ խանդավառութեամբ, մերթ տխրութեամբ, յաճախ զայրոյթով կը խօսէր ինծի անծանօթ բաներու մասին: Անոր լայն գիտելիքներուն քով կը զգայի իմ աղքատութիւնս :

« Եզակի մարդ է», կ'ըսէր կոյրը, երբ առանձին կ'ըլլայինք :

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԱԲԵՐԷՆ

●

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած եմք ժամանակին, Մուսուլի վաստակաւոր բժիշկներէն Տոքթ. Գ. Ասթարճեան Հայոց պատմութիւն մը յօրինած է արաբերէն:

Իրաքի նախկին նախարարներէն Մուֆայի Պութթի հետեւեալ գրութիւնը նուիրած է այդ գրքին, Պաղտատի «Պիլատ» լրագրին մէջ.—

Մուսուլաբնակ տոքթ. Գ. Ասթարճեան իր հեղինակութիւններով ոչ միայն օգտակար կ՚ըլլայ իր ազգին, այլեւ կը ճոխացնէ, մասնաւորաբար իրաքեան եւ ընդհանրապէս արաբական գրականութիւնը հետաքրքրական եւ արժէքաւոր երկասիրութիւններով:

Մենք Հայկական գրականութիւնը եւ մշակոյթը ճանչցող արաբերէն գիրք չէինք տեսած ցարդ:

Տոքթ. Գ. Ասթարճեան հինգ հարիւրէ աւելի էջերէ բաղկացած իր չատ կարեւոր գիրքով, որ կը կրէ «Հայ ազգին պատմութիւնը» անունը, յստակ եւ յաջող կերպով կուտայ Հայոց պատմութիւնը հին-գերորդ դարէն մինչեւ քսաներորդ դարու առաջին քսանըհինգամեակին վերջաւորութիւնը, ներկայացնելով գիրերու գիւտը, թարգմանիչները, որոնք Ս. Գիրքը եւ յոյն փիլիսոփաներու գործերը թարգմանեցին:

Ներկայացուցած է նաեւ մեծ եկեղեցականները եւ անոնց գործերը:

Կը խօսի 11րդ դարէն առաջ ապրող ականաւոր բանաստեղծներու, Միջին Դարու աշուղներու, այդ շրջաններու մեծանուն արձակագիրներու, Հայոց մէջ տպագրութեան մուտքին (1512), գրական եւ մշակութային վերածնունդներու, նաեւ՝ տասնըութերորդ դարու բանաստեղծներու մասին:

Մամուլի միջոցաւ սկսաւ ներկայանել Հայկական արդի գրականութիւնը (1800–1925) եւ այդ ժամանակամիջոցին մէջ գործող վիպասաններն ու նորավիպագիրները, ինչպէս նաեւ արդի եւրոպական լեզուներէ թարգմանութեանց շրջանը, որ սկսաւ 19րդ դարու կիսուն:

Այս արժէքաւոր հեղինակը մանրամասնօրէն ներկայացուց արդի հայ ականաւոր գրագէտները, որոնք օսմ. սահմանադրութեան շրջանին նշանաւոր դարձան քաղաքական, գրական եւ իրաւագիտական յօդուածներով, գրուած Թուրքերէն լեզուով:

Ունի նաեւ մեծարժէք երկ մը 19րդ դարու վերջերը եւ ներկայ դարու սկզբնական շրջանին մէջ ապրող այն գրագէտներու մասին, որոնք մշակեցին յեղափոխական գրականութիւնը եւ առաջ բերին մըտաւորական յեղաշրջում:

Ուսումնասիրած է ժամանակակից գըրագէտ Ա. Իսահակեանի «Աբու Լալա էլ Մահարի»ն, որ արաբերէնի թարգմանուեցաւ Խատր էլ Տին էլ Ասսատի կողմէ, աշխատակցութեամբ հալեպաբնակ հայ գրագէտի մը: Այդ գիրքը տպագրուեցաւ Հալէպի մէջ 1940ին:

Այս կերպով ներկայացուցած եղաւ հայ բանաստեղծները եւ անոնց գործերը:

Ան իր գիրքը ձօնեց Իրաքցի նշանաւոր բանաստեղծ Մաարաֆ էլ Հասաֆիի՝ «Որբին մայրը» քերթուածին առիթով:

Կը հաւատամ, որ արաբ ընթերցողը ամենուրեք պիտի գնահատէ գրական այն ծառայութիւնը, որ հեղինակին անդրանիկ երկասիրութիւնն է եւ զոր ի լոյս ընծայեց արաբական մամուլին միջոցով:

Ան ապացոյց տուաւ, որ հմուտ է Հայկական գրականութեան, ծանօթ է անոր զանազան շրջաններուն եւ անոր կրած յեղաշրջումներուն, մասնաւորաբար ներկայ ժամանակներու մէջ:

Տոքթ. Գ. Ասթարճեան արժանի է գընահատանքի եւ մեծարանքի:

Թարգմ. Ա. Գ. Ա.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԱՀԱՏԱԿ ՎԱՐԴԱՆ ՔՀՆՑ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ յիշատակին Ֆրէզնոյի մէջ եկեղեցի մը շինելու համար մեծահարուստ Գրիգոր Առաքելեան 1949ին քսան հազար տոլար յատկացուցած էր թելադրութեամբ իր կնոջ՝ Սանդուխտի որ աղջիկն է ողբացեալ քահանային: Տարի մը ետք 44 հազար տոլար եւս աւելցուցած էին, գումարները ի պահ ձգելով «Հայ ամերիկեան քաղաքացիներու ընկ.» մօտ: Նկատելով որ Գ. Առաքելեան կը պատկանէր աւետարանական եկեղեցւոյ, քանի մը բողոքականներ դժուարութիւններ հանեցին եւ դատ բացին եւ չահեցան: Տիկին Ս. Առաքելեան բողոքելով այս անարդար որոշման դէմ, Ամերիկեան վերաքննիչ ատեանին առջեւ, ամէն ջանք կը թափէ, կտակին գործադրութիւնը ապահովելու համար: Աւետարանական ընդդիմադիրներէն ոմանք դիմումներ կատարած են առաջնորդ Գալֆայեան Արք.ի որպէսզի միջամտէ եւ լուսաւորչական ծէսով տեղի ունենայ Ս. Վարդան եկեղեցիին հիմնարկէքն ու օծումը:

Տիկին Առաքելեան կը մտածէ հատորի մը մէջ ամփոփել իր հօր կողմէ «Բիւզանդիոն»ի, «Մանզումէի էֆքեար»ի, «Տաճար»ի եւ այլ թերթերու մէջ հրատարակուած գրութիւնները:

ՊՈԼՍԵՑԻ լուսանկարիչ Երուանդ Արսլանեան երկու մեծադիր նկարներով մասնակցած է 1955ի Պոլսոյ Միջազգային ցուցահանդէսին, ուր ցուցադրած են 350 հաստատութիւններ: Թուրքիայէն միակ մասնակցող Երուանդ Արսլանեան, 43 ազգերու մէջ շահած է առաջնութիւն իր «Ատեփան Բաբելեան» լուսանկարին համար: Պ. Եր. Արսլանեան հրաւէր ստացած է նաեւ մասնակցելու 1955ի Սան Փաւլոյի 19րդ միջազգային լուսանկարչական ցուցահանդէսին:

Օ. ՍՈԼԱՔԵԱՆ որ Կիպրոսի անգլ. իշխանութեանց կողմէ իբրեւ պատուիրակ ղրկուած էր մասնակցելու Պոլսոյ առողջապահական միջազգային համագումարին, ուրիշ բժիշկներու կարգին հրաւիրուած է Պոլսոյ կուսակալ փրոֆ. Կէմիսյի տուած բացօթեայ ճաշին: Մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Օր. Սալաքեանի չահեկան տեղեկագիրը «առողջ ընտանիքի կազմութեան անհրաժեշտ ազդակներու» նիւթին շուրջ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ մեռած է երաժիշտ Սարգիս Մարլեան: Ծնած էր Մարաշ 1908ին: Դեռ պատանի՝ Ֆրանսական բանակի նուագախումբին մէջ մեծապէս գընահատուեցան իր երաժշտական ձիրքերը: 1935ին հրաժարեցաւ բանակէն: Վերջերս պաշտօնի կոչուած էր Դամասկոսի երաժշտանոցին մէջ եւ փրոֆէսէօրի տիտղոսին արժանացաւ:

ԱԶԵՐԻ ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԸ, Աքպէր Երեւանլու, հետազօտութեան նիւթ դարձուցած է Հայ եւ ազերի ժողովուրդներու բարեկամութեան արտացոլումը ԺԹ. դարերու ազրբեջանական եւ Հայ գրականութեան մէջ: Նիւթը շարադրուած է ժամանակագրական կարգով: Գիրքը սկըսած է ԺԹ. դարու լուսաւորիչներ Խ. Աբովեանի, Մ. Ֆ. Ախունդովի, Մ. Նալբանդեանի, Գ. Սունդուկեանի, Հասան բէկ Մելիքով Զարդաբիի, Միրզա Շաֆիի, Ղ. Աղայեանի, Ն. Նարեմանովի, Պ. Պռոշեանի ստեղծագործութեանց համառօտ վերլուծումով: Բացի հին եւ խորհրդային շրջանի գրողներու գործերուն ուսումնասիրութենէն, Երեւանլուն կանգ կ՚առնէ որոշ գրագէտներու գործերուն վրայ:

Լաւ են վերլուծուած Դ. Դէմիրճեանի «Վարդանանք» պատմավէպը, եւ Ջ. Ջաբարլիի «1905 թուականին» թատերգութիւնը: Մ. Մուրատեան կը գրէ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին մէջ թէ նախապատերազմական գործերը վերլուծուած են թռուցիկ կերպով: Դուրս մնացած են Շ. Կուրղինեան, Վրթ. Փափազեան եւ ուրիշներ: Ալ. Շիրվանզադէի, Աւ. Իսահակեանի, Վ. Տէրեանի ամբողջական նըկարագիրը չէ տրուած:

« ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ »

«Լա Թապլը Ռոնտ» պարբերաթերթը որ կը հրատարակուի «Փլոն» հրատարակչականի կողմէ իր Սեպտեմբերի թիւին մէջ նոր գիրքերուն կարգին կը ներկայացնէ Վահէ Քաչայի «Ակն ընդ ական»ը, քանի մը էջ ալ արտատպելով գիրքէն: Այս առթիւ կը յիշէ Քաֆքայի եւ Քամիւի անունները:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

★

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սեպտ. 18ին, Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը իր ախոյենական մրցումը կատարեց Ասիա Քլիւպի դէմ, Իսի լէ Մուլինոյի դաշտին վրայ: Գեղեցիկ օդով, հոծ բազմութիւն մը եկած էր դաշտ: Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմէին:

Երբ դատաւորը ազդանշանը տուաւ ժամը 15.30ին, հակառակորդը անմիջապէս յախուռն գրոհներով մօտ 15 վայրկեան նեղեց մեր բերդերը: Իր յարձակողականները նեղ կացութեան մէջ դրին մեր պաշտպանողական գիծը որուն պատճառաւ յաջողեցան երկու կէտ նշանակել:

Մինչ հակառակորդը յաղթութիւնը ապահովուած կը սեպէր, մեր տղաքը արթնցան, տիրապետելով խաղին: Շնորհիւ Թոթոյեանին, (նոր եկած մեր խումբին մէջ) եւ խմբապետ Սրապին երկու կէտ նշանակեցինք եւ երբ դադար եղաւ 2–2 էինք:

Երկրորդ մասը, այլեւս վստահ մեր յաղթութեանը հակառակորդը կոպտութեան դիմեց, ինչ որ տեղի տուաւ բողոքներու: Երբ մեր մարզիկ Պասմաճեան գիտողութիւն կ՚ընէր իրաւարարին, այս վերջինը պարզապէս զինքը դաշտէն դուրս հանեց: Ու մօտ 35 վայրկեան, մեր տղաքը տասը հոգիով մաքառեցան, բայց իրենց ջանքերը զուր անցան:

Խաղը վերջացաւ հաւասար, 2–2:

Այս կիրակի, 25 սեպտ. Ֆրանսայի բաժակի մրցումներուն մեր մասնակցութիւնը կը բերենք ընդդէմ Աքիզ Մօնի, այս վերջինին դաշտին վրայ:

Զ. Մուրատեան

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Սողոմոնի պղնձի հանքերէն մէկն ալ գտնուած է Նեկեպի անապատին մէջ, Կարմիր ծովու էյլաթ նաւահանգիստէն 11 մղոն դէպի հիւսիս:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը մերժեց անգլիական կառավարութեան առաջարկը՝ Կիպրոսի մասին: Գաղթային նախարարը յայտարարեց.— Անգլիա պիտի ընդդիմանայ ամէն վիճաբանութեան Կիպրոսի մասին, ՄԱԿի ընդհ. ժողովին մէջ: Կիպրոսի խնդիրը կը շահագրգռէ միայն երեք վաղեմի դաշնակիցներ եւ կը կարծենք թէ նախընտրելի է որ քննութիւնը կատարուի անոնց միջեւ»:— Աթէնքի մէջ հետզհետէ կը զօրանայ այն հոսանքը որ կուսակից է չէզոքացման:— Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը ազդարարեց Յունաստանի եւ Թուրքիոյ որ կարգադրեն իրենց վէճը Կիպրոսի մասին, չտկարացնելու համար Ատլանտեանի դաշինքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

Ատեանը իբր վկայ լսեց լրատու Շէվքին, այդ աչքըբաց Կրետէցին, որ վերջին պահուն գացած կառավարութեան լուր տուած էր եւ օճիքը փրկելով հանդերձ, մահափորձի ծրագիրն ալ երեւան հանած էր:

— Պատմէ, տեսնենք, ինչպէ՞ս դիմեցին քեզի:

— Զօփուր Հիլմիի միջոցաւ ծանօթացանք Զիա Խուրշիտ պէյի, եւ քանիցս հաւաքուեցանք ու խորհրդակցեցանք մահափորձի մասին:

— Դուն կը մասնակցէի՞ր խորհրդակցութիւններուն:

— Ինծի ըսին որ չահաբեր գործ մը կայ, եւ չարժանալի պէտք ունին: Ես ալ դրամ շահելու համար իրենց տրամադրեցի չարժանաւս, որ սակայն գրաւման տակ էր: Պարտք ունէի եւ վեց հարիւր ոսկիի պէտք կար:

— Ո՞վ տուաւ այդ գումարը:

— Կարծեմ հայթայթուեցաւ Սարուխանի երեսփոխան Ապիտին պէյի կողմէ:

— Ցեսո՞յ, ինչպէ՞ս պիտի գործադրէին ծրագիրը:

— 17 Յունիսին Կազի Փաչան Իզմիր պիտի ժամանէր: Այս մարդիկը ամէն ինչ որոշեր էին եւ Կազին պիտի սպաննէին: Անդթօրէն կրակ պիտի բանային ...:

— Ովքե՞ր, որո՞նք:

— Զիա Խուրշիտ, Լազ Իսմայիլ, Կիւրճիւ Եուսուֆ ...:

— Միւսնե՞րը, էտիպ, Ապիտին, Զօփուր Հիլմի: Մանրամասնութիւններ տուր տեսնենք:

— Սարը Էֆէ էտիպը հինէն կը ճանչնամ: Իզմիրի ազդեցիկ դէմքերէն է: Հիլմին ալ իր մարդն է: Անոր հետ միասին մեզ ծանօթացուց Զիա Խուրշիտի:

— Ինչե՞ր կը խօսէին:

— Երկար բարակ խորհելէ վերջ որոշեցին համազարկը բանալ պանդոկին անկիւնաբերանը, նեղ անցքին վրայ, յետոյ փախուստ տալ եւ չարժանաւը նստելով անցնիլ Սամոս:

— Ամէն ինչ որոշա՞ծ էին:

— Այո, բոլոր կարգադրութիւնները լրացուցած, ռումբեր, ատրճանակներ հայթայթած էին: Այս անգամ փախուստ չկայ, կ՚ըսէին:

— Ինչպէ՞ս լուր տուիր կառավարութեան, խղճի դալարում մը չունեցա՞ր այս ոճրին հանդիպատես մնալով: Տես, քու տունդ ալ հաւաքուեր են, գիշեր մը առաջ քու տանդ մէջ ընդուներ ես Զիա Խուրշիտը, Իսմայիլը, Եուսուֆը:

— Երբ լսեցի թէ Կազի փաշան պիտի սպաննեն, ընդվզումս զսպեցի, եւ յարմար առիթին սպասեցի երթալ լուր տալու եւ ոճրագործները արդարութեան յանձնելու համար: Մանաւանդ որ ոճրափորձի նախօրեակին, Սարը Էֆէ էտիպ եւ երեսփոխան Ապիտին ամէն ինչ կարգի դնելէ ետք, կծիկը դրին եւ Իսթանպուլ գացին: Գիշերը դաւադիրները իմ տունս եկան: Յաջորդ օր Կազի փաշան չեկաւ, վրդովումս ու երկիւղս իրենց ծայրագոյն աստիճանին հասած էին: Քանի մը ժամ եւս, ու թերեւս դաւադրութիւնը պիտի գործադրուէր եւ բոլորս պիտի կործանէինք: Անմիջապէս գացի դատայ կուսակալ Քեազըմ փաշան եւ Կազիին ուղղուած նամակս յանձնելով ամէն ինչ լուր տուի եւ աղաչեցի որ փութով գործի լծուին, Կազի փաշային կեանքը վտանգի տակ էր: Մահափորձի պարագլուխներուն անունները, իրենց բնակած տեղերը եւ տրուած որոշումները յայտնեցի եւ այս կերպով կատարեցի պարտականութիւնս:

—Դուն նախապէս մասնակցա՞ծ ես ոճրային արարքներու:

— Ոչ, որեւէ անցեալ չունիմ:

Լրատու Շէվքի այս կերպով լուսաբանեց եղեռնական արարքը եւ Ատեանը երես առ երես բերաւ զինքը յանցապարտներուն հետ:

Զիա Խուրշիտ հաստատեց անոր ըսածները, միշտ ժպտադէմ եւ միշտ հեգնական, մինչ միւս դաւադիրները գլխիկոր կը կենային:

Ատեանը անգամ մը եւս հարցաքննեց Սարը Էֆէ էտիպը եւ Սարուխանի երեսփոխան Ապիտինը, որոնք հակասութիւններու մէջ ինկան եւ լռելեայն խոստովանեցան իրենց մեղսակցութիւնը: Էտիպ չկրցաւ ծածկել թէ Զիա Խուրշիտը ընդունած է եւ մասնակցած մահափորձի պատրաստութիւններուն, դաւադրական ցանցի պետին՝ Շիւքրիւի հետ գաղտնաբար գործակցած եւ չարագործներ տրամադրած է դաւադիրներուն գործը դիւրացնելու համար

— Դուն հինէն «ջօմիթէճի»ական գործերու մասնակցեր ես, դիտել տուաւ Ատեանին նախագահը, բայց պետութիւնը քեզ պատուեր ու վարձատրեր է եւ նախանձելի աստիճանի մը հասցուցեր: Կազիին դէմ դաւելո՞վ պիտի վճարէիր երախտագիտութեանդ տուրքը:

Սարը Էտիպ պատասխանեց թէ վերջին պահուն խղճի խայթ ունեցած է եւ Ապիտին պէյի հետ մահափորձէն օր մը առաջ Իսթանպուլ գացած է, այս կերպով բաժնուելով դաւադիրներէն:

— Ոչ, անոնցմէ բաժնուելու համար չէ, սաստեց նախագահը, Ապիտին պէյի հետ կ՚ուզէիք այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ ոճիրին օրը Իսթանպուլ էիք եւ ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէիք Իզմիրի մէջ պատահածներէն:

(Շար.)

ԴԱՇԻՆՔ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Մառեշալ Բուլկանին եւ արեւելեան Գերմանիոյ վարչապետը Սեպտ. 20ին ստորագրեցին այն դաշինքը որ «դերիշխանութիւն» կը պարգեւէ Գերմանիոյ այդ մասին: Աչհաւասիկ հիմնական կէտերը. —

Առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ արեւելեան Գերմանիան ազատ է իր բոլոր որոշումներուն մէջ, ներքին թէ արտաքին քաղաքականութիւնը վարելու համար: Երկրորդ յօդուածը խորհրդակցութիւններ կը նախատեսէ երկու պետութեանց միջեւ, խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Գ. յօդուածը փոխադարձ օգնութիւն կը տրամադրէ, տնտեսական դետնի վրայ: Չորրորդին համաձայն, արեւելեան Գերմանիոյ մէջ հաստատուած խորհրդային զինուորները պիտի մնան, այդ երկրին հաւանութեամբ: Մասնաւոր համաձայնութիւն մը կնքուած է այդ մասին եւս:

Դաշնագիրը գործադրելի է անմիջապէս եւ առժամեայ համգամանք ունի, մինչեւ Գերմանիոյ քաղաքական միութեան վերահաստատումը:

Կեդր. Կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, Խրուշչեւ, ճառ մը խօսելով, «անհաճոյ» սեպեց խորհրդային զինուորներուն պահպանումը, բայց հաւաստեց թէ անոնք երբեք պիտի չմիջամտեն արեւելեան Գերմանիոյ ներքին գործերուն:

× Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետը, Տոքթ. Ատընաուըր, լրագրական ասուլիսի մը առթիւ յայտարարեց թէ պիտի չհանդուրժէ որ Զօրս Մեծերը յետաձգեն երկրին վերազինումը: Իր կառավարութիւնը հարիւրին հարիւր հաւատարիմ կը մնայ Փարիզի համաձայնութեանց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿի 10րդ ընդհ. ժողովին բացման առթիւ, Մոլոթով առաջարկեց անգամ ընդունիլ Նոր Չինաստանը, «իբրեւ նոր քայլ մը միջազգային յարաբերութեանց բարւոքման մէջ»: Ամերիկեան պատուիրակը անմիջապէս բանաձեւ մը առաջարկեց, պահանջելով այդ խնդիրը չքննել 1955ի նստաշրջանին ատեն: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 12ի դէմ 42 ձայնով:

ՄԱՐՈՔԻ մասին մշակուած կառավարական ծրագիրը ընդունուեցաւ ամբողջ դահլիճին կողմէ: Մարզպանը Մարոք վերադարձաւ, եւ տեղին վրայ պիտի ընտրէ արքունի խորհուրդին երրորդ անդամը:

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ. — Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ բարեպաշտ ժողովուրդին, թէ այս կիրակի, եկեղեցւոյ անուան տօնը ըլլալուն կը կատարուի հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ մատաղի օրհնութիւն: Կը պատարագէ Արտակ Վրդ. Մանուկեան:

Սկիզբ. ժամերգ. ժամը 8·30, Ս. պատարագ ժամը 10:

Շոգեկառքը կը մեկնի Կար տիւ Նորէն հետեւեալ ժամերուն 8·30, 9, 9·30, 10·15:

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, հետաքրքրական նիւթերով, պէսպիսուն, խնամեալ խմբագրութեամբ եւ պատկերազարդ:

Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել՝ Ա. Մարտիրոսեանի՝

6, Bl. Neuf, St. Jérôme, Marseille

Դրամական առաքումները. —

M. B. Hagopian, 10, Rue Colbert, Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Թրիքոյի փասոնիէններ, ժօժ 7, սեռիով աշխատանք, մօնթաժով կամ առանց մօնթաժի: Դիմել ամէն օր, բացի շաբաթ կէսօրէ ետքէն:

Tricots-Caire, 21, Rue du Caire, Paris (2)
Tél. CEN. 36-95

*

Անթրըփրընէօրներ կանացի հագուստի համար, խնամուած աշխատանք:

Դիմել՝

Maison CHARHON
115, Rue d'Aboukir, Paris
Tél. GUT. 51 15

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

Փարիզի մէջ, Հոկտ. 30ին, կիրակի
Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ
ժամը 9 – 12

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիր., տօն Վարագայ Խաչի, մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր Եկեղեցիին նախկին երկարամեայ եւ արդիւնաշատ դպրապետ ողբացեալ ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆի յանկարծական մահուան քառասունքին առիթով: Իր յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ: Այս կիրակի ժամը 16էն 23, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները եւ մասնաւորաբար Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի օգափոխութեան կայանի մասնակցողները, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ: Պիւֆէ, պար, նուագ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Կազմակերպած է ընդունելութիւն մը ի պատիւ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ Հ. Եղիա Փեչիկեանի, այս ուրբաթ, ժամը 8·45ին, Ազգ. Տան մէջ:

Այս առթիւ վարդապետը պիտի խօսի ազգային հրատապ հարցերու մասին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արփիկ Ահարոնեան եւ զաւակները, Հուրիկ Ահարոնեան, Օր. Ռիթա Վարանդեան, ինչպէս նաեւ Ահարոնեան ընտանիքը իրենց խորին շնորհալիքը կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին, «Յառաջ»ի խմբագրութեան, Փարիզի Հայոց եկեղեցիի Հոգաբարձութեան, Սեւրոյեւէ Ծ. Վ. Մանուկեանի, Արտակ Վրդ. Մանուկեանի, Անուշաւան արեղայ Զըլըջեանի, քահանայից դասուն, Փարիզի Աղքատախնամի վարչութեան, Հանգստեան Տան տեսչութեան, Հ. Հ. Պատուիրակութեան, Ահարոնեան հիմնադրամի ֆոնտին եւ բոլոր անոնց որոնք ներկայ եղան ՆՈՒԱՐԴ ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի յուղարկաւորութեան կամ ծաղկեպսակներ ղրկեցին, իրենց վշտակցութիւնը յայտնելով այս տխուր առթիւ:

***

ՏԷՍԻՆ. — Սեպուհ Գապազճեանի ղառնաղէտ մահուան առթիւ իր որդին՝ ատամնաբոյժ Պետրոս Գապազճեան (Վալանսէն) Տէսինի դպրոցին կը նուիրէ 5000 ֆրանք: Իսկ Պ. Գուրգէն Տապաղեան հազար ֆրանք: Մեր ցաւակցութիւնները Գապազճեան ընտանիքին բոլոր պարագաներուն եւ շնորհակալութիւն նուիրատուներուն: — Հոգաբարձութիւն

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախաձեռնողներ ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղին պարահանդէսը յետաձգուած է Մարտին:

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑ

Արձանագրութեանց համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Միլտոնեանի, ամէն իրիկուն ժամը 6–8:

***

ՍԵՒՈՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ
Հոկտ. 2ին, կիրակի. կէսօրէ վերջ

***

Թրէվիզի Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օր ժամը 14ին: Ազգ. Տան մէջ:

Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները հինգշաբթի 29 սեպտեմբեր ժամը 15էն սկսեալ:

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի հոկտ. վեցին: Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Ագարեանի:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սէն Ժեռմի իր յաճախորդներուն կը յայտարարէ թէ հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ կ'ընդունի հիւանդներ երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3էն 7ուկէս:

38, Ch. du Château Gombert
St, Jérôme, Marseille

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Ղարաբաղի Մարտունի շրջանէն, Հրանդ Ստեփանեան կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Սերգէյ եւ Շապուհ Ստեփանեան, որոնք կորսուած են Բ. աշխարհամարտի ընթացքին: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. — Հրանդ Ստեփանեան,

Ave, Tiradentes, 847, Sao Paulo (Brasil)

Հայոց եկեղեցին:

Կը խնդրուի հայկական մամուլէն արտատպել այս ազդը:

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

★

Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին:
ՎՌԱՄԵԱՆ ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին:
ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբը այս շաբաթ ժամը 9ին:
ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին:
ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ենթկ. այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին:
ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ. չորեքշաբթի ժամը 9ին:
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին:
ՋԱՒԱՐԵԱՆ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին:

Ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ եւ շարունակելի են: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները: Ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու վարչութիւնները եւ ներկայացուցիչները այս շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ, (26 ռիւ տէ Քօնվալեսան): Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆ. — Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԼՕ Քաշանի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, ընկերուհիները, այս շաբաթ ժամը 21ին, ընկ. Պասմաճեանի բնակարանը:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուս.ի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Իսիի Խրիմեան Ակումբը: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ճշդապահ ըլլալ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ճունկուրտայեան, Այրի Տիկին Պչքըճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր, ողբացեալ Եղիշէ Ճունկուրտայեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող ազգականներ եւ բարեկամներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտ. 10ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

***

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին պարահանդէսը հոկտ. 15ին:

***

ՈՒՐՖԱՅԻ քառասնամեակը, հոկտեմբեր 16ին, Սէրքըլ Միլիթէռի մէջ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1606
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՈՒՐԲԱԹ
23
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
23 SEPTEMBRE
1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7783 31e ANNEE
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ԱԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3194

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄ

●

Իրարմէ շատ հեռու չեն երկու բառերը, վերամուտ եւ վերանորոգում :

Առաջինը գործածելով, մենք ընդհան – րապէս դպրոցներու վերաբացումը կը հասկնանք :

Բառը ունի շատ աւելի լայն իմաստ : Օրինակ, այս երկրին մէջ վերամուտ է (ռանթրէ) ոչ միայն դպրոցներու, այլեւ դատարաններու եւ ուրիշ հանրային հաստատութեանց համար, մէջն ըլլալով խորհրդարանը :

Ամէն վերամուտ անշուշտ քիչ – շատ նորութիւն, թարմութիւն կ'ենթադրէ :

Մեր մէջ ալ, վերամուտ համարելով ազգային գործունէութեան նոր շրջանը, խրատենք ունինք դոնէ աչխուժացում տեսնելու :

Նոր շունչ : Նոր հորիզոն : Եւ մանաւանդ նոր կորով՝ օրուան պահանջները գոհացնելու համար :

Ուրեմն վերանորոգում : Ամէն ճակատի վրայ : Եւ բոլոր կարելի միջոցներով :

Յաճախ բացատրած ենք : Մեր գաղութին լճացման գլխաւոր պատճառը այն է որ վարիչ տարրերը կը գոհանան եղածը պահելով : Կը խուսափին նոր ճիգերէ, ամփոփուելով շատ սահմանափակ շրջապատի մը մէջ :

Եւ, միեւնոյն տժգոյն տեսարանը կը պարզուի, մէկ տարիէն միւսը :

Ինչպէս երէկ, այսօր ալ կը կարծեն թէ ամէն բան կարգի կը մտնէ եւ մեքենան կը բանի, եթէ հոգեւոր հովիւ մը ունենան : Վարդապետ կամ եպիսկոպոս :

Անցեալ երեսուն տարիները բաւական չեղան, համոզուելու համար թէ գաղութը կը կարօտի ոչ թէ վեղարներու շուքին, այլ հաւաքական եւ գործօն աշխատանքի :

Ի՞նչ կը փոխուի Փարիզի, Լոնտոնի եւ Միլանի հանրային կեանքին մէջ, եթէ վաղը վերադառնան իրենց հոգեւոր հովիւները՝ եպիսկոպոսական մականով :

Նոյն ամայութիւնը պիտի տիրապետէ, եթէ աշխարհական եւ ընդունակ տարրերը անճրկին իրենց սահմանուած դերին մէջ :

« Զաթալ – Թագը » չէ որ պիտի զօրացնէ ինքնապաշտպանութեան պայքարը, այլ ծրագրեալ աշխատանքը :

Ամէն տեղ ալ ազգապահպանում կը հոլովեն, իսկ իբրեւ գործունէութիւն՝ կը գոհանան բանկալը չէն պահելով :

Մեր բնակած երկրէն մինչեւ հարեւան գաղութները լուրջ վերանորոգումի մը կը կարօտին, կանգուն մնալու համար :

Այստեղ, վերանորոգման առաջին պայմանն է ընդհանուր կազմակերպութիւն, որպէսզի գոնէ ներքին կապ մը հաստատուի հայաշատ կեդրոններու միջեւ :

Լոնտոնի Համայնական Խորհուրդը, Պրիւքսէլի Գաղթ. վարչութիւնը, Միլանի Գաղթ. կամ Ազգ. Միութիւնը լայն միջոցներ ունին, արդիւնաւոր աշխատանքներ կատարելու համար :

Որքան գիտենք, այդ երեք չէն գաղութներուն մէջ ալ միջանկեալ գործ մը կը համարուի սերունդի փրկութեան հոգը :

Ահաւասիկ անգամ մը եւս կը հարցնենք հրապարակաւ, մեր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով Լոնտոնի, Մանչէսթըրի, Պրիւքսէլի, Անվէրսի եւ Միլանի երիտասարդութեան, —

Ի՞նչ պարտականութիւններ ստանձնած էք այս ճակատին վրայ, թեւ տալու համար ազգ. կազմակերպութեանց, որպէսզի կէս ճամբան չմնան :

Որեւէ վերանորոգում ցնորք է առանց երիտասարդական կորովի եւ յարատեւութեան :

Վերոյիշեալ գաղութները որեւէ պատրուակ չունին անճրկելու : Ոչ ընկերային, ոչ ալ տնտեսական պատճառներով :

Ի՞նչ կ'արժէ երիտասարդութիւն մը առանց հաւատքի եւ կամքի :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ

●

ԱՅՍՕՐ ԱԼ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԿԱԶԸ ՊԻՏԻ ԴԱԴՐԻՆ, ԵԹԷ...

Հետզհետէ կը ծաւալին բանուորական խլրտումները, մտահոգութեան մատնելով ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը :

Առջի օր մեքենավարներու ինքնավար սենտիքա մը եւս միանալով Աշխատանքի Դաշնակցութեան, կոչ մը ուղղեց բոլոր արհեստակիցներուն որպէսզի երկաթուղիներու երթեւեկը դադրեցնեն հինգշաբթի օր ժամը 17էն սկսեալ, 24 ժամուան համար : Այս միութիւնը 25 000 անդամ ունի որոնք ազդարարութիւն մը կը նկատեն ծրագրուած գործադուլը, սպառնալով շարունակել, եթէ անմիջապէս գոհացում չստանան :

Այսպէս, ծանր համեմատութիւններ կը ստանայ «Թաւալուն» գործադուլը, որ կը շարունակուէր Գչ. օրէն ի վեր, փոխանցուելով մէկ պաշտօնէութենէն միւսը, փարիզեան կայարաններուն մէջ : Երկաթուղիներու վարչութիւնը ընդունած է կառավարութեան առաջարկը՝ աշխատավարձքի յաւելման մասին. բայց պաշտօնեանը գոհ չեն : Սենտիքան դիտել կուտայ թէ 1938ի 40.000 մեքենավարներուն դիմաց այժմ 25.000 հոգի 40 առ հարիւր աւելի գործ կ'արտադրեն, հետեւաբար պէտք է նկատի առնել իրենց մասնաւոր կացութիւնը :

Կառավարութիւնը հինգ առ հարիւր յաւելում որոշած է երկաթուղիներու բոլոր պաշտօնեաներուն, ինչպէս եւ կը խոստանայ ինը առ հարիւրի բարձրացնել մասնաւոր պարգեւներով : Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ 12 առ հարիւր, անմիջապէս վճարելի :

Հանրակառքերը եւ մեթրօն կը բանին կանոնաւորապէս, բայց երկաթուղիներու գործադուլը կը սպառնայ երթեւեկը խանգարել ամբողջ երկրին մէջ : Մասնակի գործադուլները մեծ կորուստներ պատճառեցին մասնաւորապէս մեթրոյի վարչութեան, քանի որ հազարաւոր ուղեւորներ ձրի կը ճամբորդէին, տոմսակավաճառ կամ ստուգիչ պաշտօնեաներ չգտնելով : Գործադուլը կը սարքուէր փոխն ի փոխը, այնպէս որ մէկ ժամէն միւսը, ճամբորդները չէին գիտեր թէ փոխադրութեան միջոց պիտի գտնե՞ն եւ ո՞ր ժամուն :

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը քաջալերուելով իր շահած յաջողութիւններէն, այսօր ալ (ուրբաթ) գործադուլ մը սարքած է կազի եւ ելեկտրականութեան աշխատաւորներուն համար : Երէկ այս պաշտօնեաները ցոյց մը սարքած էին վարչութեան կեդրոնին առջեւ : Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան : Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչութեան : Բանակցութիւններէն ետք, ելեկտրական պաշտօնեաներու սենտիքային նախագահը յայտարարեց թէ վարչութիւնը հինգ առ հարիւր յաւելում կը խոստանայ եւ թէ իրենք անբաւական գտնելով, եօթը առ հարիւր պահանջած է : Եւ հաստատեց թէ 24 ժամուան գործադուլը տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ օր (այսօր) :

Ֆրանսայի միւս մասերուն մէջ, մօտ 50 հազար նաւարանի, մետաղագործութեան եւ շինութեանց բանուորներ կը շարունակեն գործադուլը, 12– 25 առ հարիւր յաւելում պահանջելով :

Այս կացութեան առջեւ, վարչապետը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «անմերժելի է որ բարեկարգութիւնը վերտանգուի երկրին մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ ծանր կացութեան մը մատնուած է Հիւս. Ափրիկէն» : Յետոյ բացատրեց թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը հիմնուած է աշխատաւորներու գնելու կարողութեան բարւոքման վրայ, « բայց աշխատավարձքի յաւելումները պէտք է սահմանափակուին երկու նկատումներով. — հաստատուն պահել գիները եւ ապահովել առեւտրական հաստատութեանց գոյութիւնը : «Մեր երկիրը մտած է իր տնտեսութեան բարենորոգման ճամբուն մէջ : Արհեստագիտութիւնը եւ օրուան պահանջները փոխուած են : Շատ մը ձեռնարկներ հազիւ կը դիմանան եւ դանդաղօրէն կրնան հետեւիլ աշխատավարձքի յաւելման : Միօրինակ եւ ընդհանուր յաւելումը տրամաբանական չէ, ոչ ալ նպաստաւոր՝ աշխատաւորներու շահուն, վասն զի պիտի խանգարէ գիները հաստատուն պահելու քաղաքականութիւնը » :

Վարչապետը յետոյ ըսաւ թէ կառավարութիւնը միջնորդութեան ձեւ մը որոշած է, բացի սովորական բանակցութիւններէն, լուծելով կարգ մը վէճեր :«Ոչ ոք կը կը ժխտէ գործադուլի օրինական իրաւունքը. բայց վտանգաւոր է գործադուլներու ցանցի մը մէջ իյնալ, բռնութիւն բանեցնել կամ բանուորներուն առջեւ փակել գործարանները : Մեր 18ամսեայ ելմտական ծրագրին գործադրութենէն ի վեր, համադումար հինգ հարիւր միլիառ ֆրանք աւելցած է աշխատավարձքը, աւելի արագօրէն քան ազգային եկամուտը : Եթէ յաջողինք պահել յառաջդիմութեան ներկայ ընթացքը, ապրուստի մակարդակը պիտի կրկնապատկուի տասը տարուան մէջ» :

Աշխատանքի նախարարն ալ կը յայտարարէ թէ ժամական աշխատավարձքը 8 առ հարիւր աւելցած է 1954 Յուլիսէն 1955 Յուլիս :

....

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ վարչապետը, մառեշալ Բուլկանին, անձնական նամակ մը ուղղեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետներուն եւ Այզընհաուըրի, «յուսախաբութիւն» յայտնելով զինաթափութեան բանակցութեանց ձգձգման առթիւ :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը եւ մասնաւոր պատուիրակութիւնը Մոսկուայէն վերադառնալով, յաղթական ընդունելութեան մը արժանացան արեւելեան Պերլինի մէջ : Կրոթվոլ ըսաւ. — « Նոր դարաշրջան մը կը բացուի մեր պատմութեան մէջ» : Իսկ փոխ վարչապետը կրկնեց,— «Արեւմտեան Գերմանիոյ վարիչներուն կ'իյնայ փոխել իրենց քաղաքականութիւնը : Իրենց դիրքէն կախում ունի Գերմանիոյ միացումը » :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

●

Ո՞ՐՆ Է ԱՊԱՀՈՎ ԵՐԿԻՐԸ

Ամէն անգամ որ այս կամ այն գաղութէն երիտասարդներ կը հանդիպին խմբագրատուն, Հարաւ. Ամերիկա գաղթելու համար, առաջին հարցումս կ'ըլլայ.

— Ինչո՞ւ կը հեռանաք, լքելով տարիներու աշխատանքը :

—Ապահովութիւն չկայ Եւրոպայի մէջ : Կը վախցուի նոր պատերազմէ մը ...

Առեւտրական մը, Լիբանանի մէջ.

— Քիչ շատ շտկած եմ ինքզինքս. դժգոհ չեմ վիճակէս, ոչ ալ միջավայրէն, բայց ,ի՞նչ գիտես վաղը ինչեր կը պատահին :Կը մտածեմ Արժանթին երթալ. գոնէ պատերազմի վախ չկայ ...

Եւ ահա թնդանօթին ձայնը Արժանթինէն կուգայ : Ներքին պատերազմ : Քորտոպան պաշարուած, Պուէնոս Այրէսը ռմբակոծութեան սպառնալիքին տակ...

Գիտէք որ հազարաւոր Հայեր կը բնակին երկու քաղաքներուն մէջ ալ եւ դեռ տեղեկութիւն չունինք թէ ինչ փորձանքներու հանդիպած են :

Ի՞նչ մեղք պահեմ, ես կը կարծեմ թէ անապահովութեան, պատերազմի վտանգէն աւելի, երկիրէ երկիր գաղթելու, բախտ փնտռելու համաճարակ մըն է որ կը տիրէ :

Յունաստանէն Արժանթին գացողներ եւ վերադարձողներ ալ կան,—«հանդերձ ընտանեօք» : Անոնց միայն ճամբու ծախքը պիտի կրնար բաւել աւելի քան մէկ տարուան ապրուստի :

— Հողը կորսնցուցինք, տեղ մը շէնք չենք ըներ, կ'ըսէր հոգին վառած, փորձառու բարեկամ մը :

Ճիշդ այդպէս : Տեսակ մը համաճարակ :

Աշխարհի ներկայ կացութեան մէջ, ո՞վ կրնար ցոյց տալ ապահով երկիրը :

Հիւլէական դարուն մէջ կ'ապրինք եւ օրուան Մեծերը սկսած են ռազմական խարխափներ շինել մինչեւ Հիւս. Բեւեռ, Սառուցեալ գօտիները :

Միլիոնաւոր ժողովուրդ կը շնչէ մեր բնակած երկիրներուն մէջ :

Ինչո՞ւ մտածել թէ առաջին հարուածը մենք պիտի կրենք :

Եւ կամ, ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ ամէն փորձանքէ ազատ կը մնանք եթէ մինչեւ Փարակուէյ կամ Հրոյ երկիրը չուենք ...

ՎԱՀԷ

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սեպտ. 17 թուակիր նամակէ մը կ'իմանանք թէ նոյն օրը ճամբայ ելած են Եբուսաղէմի եպիսկոպոսացու երեք վարդապետները, էջմիածին երթալու համար. բայց չէ մեկնած տեղապահը՝ Եղիշէ արք. :«Ընդհ. տպաւորութիւնը այն է թէ կաթողիկոս պիտի ընտրուի Ռումանիոյ առաջնորդը՝ Վազգէն եպիսկ.» :

× Կաթող. ընտրութեան համար Լոնտոնի Համայնական խորհուրդը պատգամաւոր ընտրած է Պ. Ս. Քիւրքճեանը :

Պ. Քիւրքճեան ալ իր անձնական ծախքով կ'երթայ, կնոջը հետ : Չորեքշաբթի օր մեկնեցան օդանաւով, ընկերակցութեամբ Պասկ Ծ. Ն.ի :

× Երէկ սխալմամբ Անտոն Կիւլպէնկեան գրուած էր Լիոնի պատգամաւորին անունը : Պիտի ըլլայ Աղեքսանդր :

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

★

ԹՈՒՐՔԻԱ ՋՈՒԶԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

Ամերիկեան թերթերու Անգարայի թղթակիցները կը հեռագրեն թէ՝ հակառակ արտաքին նախարար Տըլըսի ստիպողական կոչին, հաւանական չէ որ Թուրքիա տեղի տայ Կիպրոսի հարցին մէջ, հաւանելով որ կղզին Յունաստանի կցուի : Այս դիրքին առջեւ, գոնէ առ այժմ մեռած կը համարուի պալքանեան դաշնակցութիւնը, որուն վրայ այնքան մեծ յոյսեր դրուած էին, ռազմագիտական եւ դիւանագիտական տեսակէտով : Նոյն աղբիւրին համաձայն, մառեշալ Թիթօ կ'ուզէր միջնորդել, բայց Թուրքիա աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ Կիպրոսի ներկայ գոյավիճակին պահպանման քան թէ Յունաստանի բարեկամութեան : Թուրքերը կը նախընտրեն որ Կիպրոսը անգլիական տիրապետութեան տակ մնայ իրենց իսկ պաշտպանութեան համար, քանի որ 700 մղոն հեռու է Յունաստանէն, իսկ միայն 40 մղոն՝ Թուրքիոյ ծովեզերքէն : Անգարա այդ կղզին վահան մը կը նկատէ իր հարաւային թեւին համար եւ չուզեր տեղի տալ, մանաւանդ որ կորսնցուցած է կարեւոր դիրքեր՝ Կրետէ, Հռոդոս, Երկոտասան կղզիները եւ ուրիշ հողեր : Կիպրոսի բնակչութեան քառորդ առ հարիւրը թուրք է, եւ Անգարա մեծ բախտաւորութիւն մը կը սեպէ որ կղզին անգլիական տիրապետութեան տակ կը գտնուի :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Սեպտ. 6ի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քսան տարեկանին Վինոպան կը ղըրկուի Պոմպէյ, իր ուսումը շարունակելու: փոխանակ Պոմպէյ երթալու, իր ճամբան կը փոխէ եւ կ'երթայ Պենկալ: Կը յարի պենկալեան ազգային շարժման, թշուառութեան կը մատնուի եւ կ'ապրի ժողովրդական պնակ մը ապուրով: Յետոյ, Պէնարէսի մէջ հնդկական աստուածաբանութեան կը հետեւի եւ 1916ին, առաջին անգամ, Կանտիին կը հանդիպի: Ամչկոտ բնաւորութեան պատճառով անոր չի ներկայանար եւ նամակ մը կը գրէ: Կանտի կը հրաւիրէ զայն իր Սապարմաթի մենարանը: Երբ կը լսէ թէ իր նոր հետեւորդը, երկար տարիներէ ի վեր նամակ չէ գրած իր ծնողներուն, անմիջապէս երկտող մը կը գրէ ըսելով.— «Վինոպան ինծի հետ է: Իր աստուածաբանական գիտութիւնը նոյնքան խոր է, որքան իմինս, որ երկար տարիներու ընթացքին հազիւ կրցած եմ ձեռք բերել»:

Սակայն, Սապարմաթի միապաղաղ կեանքը Վինոպանի համար չէր: Կը ձգէ Կանտիի մենարանը եւ կ'ուղէ մեկնիլ աւելի խորացնելու համար իր սանսկրիտերէնի հմտութիւնը: Կանտիին կը խոստանայ մէկ տարիէն վերադառնալ, եթէ հոգեկան խաղաղութիւն չգտնէ: Ամէն մարդ, գրեթէ, զինք մոռցած էր, բացի Կանտիէն: Տարին երբ կը լրանայ, Կանտի, աղօթքէն վերջ, կը յայտարարէ թէ, եկած է Վինոպայի վերադարձի օրը: Եւ, իրապէս, տակաւին մութը չկոխած, Վինոպան կը յայտնուի:

1932ին, Վինոպան ալ ձերբակալուեցաւ իբրեւ մեղսակից Կանտիի սարքած ըմբոստութեան: Յետագային, շատ անգամներ բանտարկուեցաւ Անգլիացիներուն կողմէ, եւ միշտ ալ միջոցը գտաւ բանտէն ազատուելու: Երբ Հնդկաստան ազատագրուեցաւ եւ Մահմետականներն ու Հնդիկները արիւնահեղ կռիւներ ունեցան եւ Կանտին սպաննուեցաւ, Վինոպան մընաց մութին մէջ: Երբեմն քանի մը յօդուածներ կը գրէր եւ մասնաւորապէս կը քննադատէր տիրող դրամական դրութիւնը: Ըստ իրեն «դրամը կը ստէ»: Իբրեւ փոխանակութեան միջոց կ'առաջարկէր աշխատանքի ժամերու սեղծումը, համաձայն ժամական օրավարձի:

Զօրս տարիէ ի վեր Հայտարապատ կը գտնուի: Համայնավարները սարսափ ձըգած էին այդ շրջանին մէջ: Ութ միլիոն գիւղացիներ եղերական պայմաններու տակ կ'ապրէին Թէլէնկանայի նահանգին մէջ: Մեծ կալուածատէրերու սպուկներն էին դարձած: Համայնավարներու դըրդումով ըմբոստութեան դրօշ պարզուած էր եւ աճապին գոհեր խլած: Երեք հազար հողի սպաննուած եւ երեսունեւհինգ հազար համայնավարներ բանտերը նետուած էին:

Վինոպան իր խաղաղասիրական քարոզներով կրցաւ դադրեցնել այդ արիւնահեղութիւնը: Բայց, տեսաւ որ բաւական չէ միայն դատապարտել բռնութիւնը: Պէտք է ապրուստի միջոցներ ստեղծել այս անյոյս եւ անժառանգ բազմութեան: Եթէ հողատէրերը, իրենց կամքով պիտի չտան պտտառ մը հող չքաւորներուն, համայնավարներն ու կառավարութիւնը հարկադրուած պիտի ըլլան բռնի խլելու: Եւ ահա հոս է Վինոպայի բուն առաքելութիւնը եւ մեծութիւնը հողային բաժանման հարցին մէջ: Վեհանձնօրէն համոզեց բոլոր հողատէրերը եւ արիւնահեղութեան վերջ դրաւ:

1953ին, երբ Պիհարի գաւառը կը շրջէր, մալարիայով հիւանդացաւ: Քառասուն աստիճան տաքութիւն ունէր, եւ սակայն, դեռ կը շարունակէր շրջագայիլ: Երբ, այլեւս, բոլորովին ուժասպառ եղաւ, սայլի մը վրայ դրին զինք եւ բերին տուն: Բացարձակապէս կը մերժէր դեղ առնել: «Աստուած կ'աղօտէ զիս եւ մարմինս կը մաքրագործէ, որպէսզի աւելի մեծ եռանդով կարենամ օգտակար ըլլալ ժողովրդին», կ'ըսէր: Ամբոխը խռնուած էր իր տան առջեւ: Կառավարութիւնը եւ սեղական իշխանութիւնները բժիշկներ ղրկած էին զինք խնամելու: Հնդիկ Ազգային Միութեան նախագահ Տոքթ. Փրասատ եւ ուրիշ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, կ'աղաչէին որ սահմանուած դեղերն առնէ: Ան յամառօրէն կը մերժէր: Հազիւ կրցան համոզել թէ իրեն յատկացուած դեղերուն մէջ, որեւէ կենդանական տարր գոյութիւն չունի: Ի վերջոյ, դեղերն առաւ եւ վիճակը լաւացաւ: Անմիջապէս Նէհրու եւ Տոքթ. Փրասատ փութացին իր քով, եւ իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին:

Երբ Վինոպան, իր հետեւորդներով կըրկին ճամբայ ինկաւ, հողային նուէրները արտակարգ չափերու հասած էին: Շաբաթուան մը ընթացքին 150 հազար հեկտար հող բաժնեց դարձեալ, հողազուրկ գիւղացիներուն:

Վինոպան երեք գիրք կը կարդայ միայն: Էվկլիտեսի «Տարերքը», Եզովբոսի «Առակները» եւ հնդկական Նոր Կտակարան մը, «Պակավաթ Ժիթան»:

Պակավաթ Ժիթան երեք ճամբայ ցոյց կուտայ մարդկային հոգին Աստուծոյ միացնելու.— գործի միջոցաւ (քարմա-եոկա), խանաչողութեամբ (ճնանա-եոկա) եւ սիրով (պաքթի-եոկա): Վինոպան կը գործադրէ գործի ճամբան: Ան հիացումով կարդացած է ուրիշ ազգերու կրօնական գիրքերը: Բայց իր հողաբաշխութեան եղանակը կը մնայ նորութիւն մը:

«Իմ նպատակս է, կ'ըսէ Պահվէ, բարեփոխել ընկերային կարգերը: Կրակը կը վառի միայն: Անոր հոգը չէ, թէ կրակին վրայ մէկը աման մը ջուր դրած է եւ մէջն ալ բրինձ նետած: Կրակին պարտականութիւնն է ճարակել միայն: Ուրիշներուն կը մնայ իրենց պարտքը կատարել: Օր մը իմ վարդապետութիւնս պիտի դառնայ ընդհանուրին սեփականութիւնը, եւ ամէնքն ալ պիտի սատարեն հանրային բարօրութեան»:

Քաղեց՝ ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԸ

(Ամփոփուած «Սովետական Հայաստան» ամսագրէն)

Հայաստանի պետական պատկերասրահը Խ. Միութեան առաջնակարգ գեղարուեստական թանգարաններէն մէկն է: Հոն կը պահուին աւելի քան տասը հազար բարձրարուեստ գեղարուեստական գործեր:

Տարուէ տարի կ'աւելնայ պատկերասրահի ցուցադրութեան տարածութիւնը: Ներկայիս գեղարուեստական գործերը պարփակուած են 35 ընդարձակ սրահներու մէջ: Պատկերասրահը ունի գիտահետազօտական ուսումնասիրութեան սենեակներ, վերականգման արուեստանոց, հարուստ գրադարան, ինչպէս եւ ձեռագիրներու եւ յիշատակարանի բաժին, ուր կը կեդրոնացնեն նիւթեր՝ հայ արուեստի պատմութեան եւ հայ արուեստագէտներու կեանքի եւ գործունէութեան մասին:

Պատկերասրահը շատ օգտակար կը հանդիսանայ ուսանողներուն ու աշակերտներու, որոնք շնորհիւ ցուցադրուած հարուստ նիւթերուն, կրնան խոր ուսումնասիրել անցեալի պատմութիւնն ու գրականութիւնը:

Պատկերասրահը ունի հայկական, ռուսական եւ արեւմտա-եւրոպական արուեստներու բաժիններ: Հայկական արուեստներու բաժինին մէջ, որ ամէնէն մեծն է, այցելուները կրնան տեսնել հայ ժողովուրդի արուեստի գլխաւոր շրջաններուն եւ բոլոր մեծ վարպետներու ըստեղծագործութիւնները:

Ռուսական բաժինին մէջ ցուցադրած են ԺԸ.—Ի. դարերու ռուսական կերպարուեստի գրեթէ բոլոր նշանաւոր վարպետներու գործերու նմոյշներ:

Պատկերասրահի կարեւոր բաժիններէն է արեւմտա-եւրոպական երկիրներու, արուեստներու մասը, որ կը սկսի իտալական Վերածնունդի վարպետներու աշխատանքի ցուցադրութեամբ: Այս բաժնին առաջին սրահի ուշագրաւ գործերէն է Դոնատելլոյի (1386 – 1468) «Մարիամ Մանկան հետ» մարմարեայ բարձրաքանդակը, ուր մեծ սիրով ու ջերմութեամբ քանդակագործը նկարած է մայրութեան գաղափարը: Այս բաժնին մէջ ցուցադրուած են Վերածնունդի վերջին շրջանի վարպետներու աշխատանքները: Հոս են նաեւ այդ շրջանի վարպետներ Բասանոն, Գարոֆալոն, Պոնտորմոն, Տինտորետտոն եւ ուրիշներ: Այդ բաժինը վերջերս ճոխացաւ Ռումանիայէն նուիրուած Բասանոյի «Հովիւներու երկրպագութիւնը» բարձրարուեստ ստեղծագործութեամբ:

Իտալական արուեստին նուիրուած երկրորդ սրահին մէջ ցուցադրուած են ԺԷ.-ԺԹ. դարերու իտալական կերպարուեստի վարպետներու գործերը:

Ռուպէնսի կենսախինդ արուեստի բնորոշ գործերէն մէկն է նկարիչին կողմէ քանի մը տարբերակներով կատարուած «Ուժայրի երթը»: Դիցաբանական նիւթը նկարչին կարելիութիւն տուած է համոզիչ կերպով պատկերել կեանքի իմաստը միմիայն ֆիզիքական հաճոյքներու մէջ տեսնող մարդոց կերպարները: Նկարը արտայայտիչ է, գոյնը՝ ոսկի:

Համաշխարհային արուեստի պատմութեան մէջ, մասնաւորապէս, մեծ է Վան Դիքի նշանակութիւնը, իբրեւ դիմանկարիչ, սակայն անոր արուեստին մէջ նշանակալից տեղ կը գրաւեն նաեւ կրօնական նիւթեր պարունակող աշխատանքները: «Խաչից իջեցնում» մեծածաւալ աշխատանքը, մեծ հաւանականութեամբ, կը վերաբերի նկարչի ստեղծագործութեան առաջին շրջանին (1621էն առաջ), երբ նըկարիչը կը հետաքրքրուէր հոգեբանական հարցերով: Նկարին մէջ հոգեբանական բարդ ապրումները մեծ վարպետութիւն ցոյց կուտան: Ընդհանուր տրամադրութեան կը նպաստէ նկարի արծաթագոյն երանգը:

Այս սրահին մէջ ցուցադրուած են նաեւ ֆլամանական կենցաղագրերու եւ բնանկարիչներու աշխատանքները: ԺԷ. դարու ինքնատիպ նկարիչներէն է Նեֆֆս: Ցարդ պատկերասրահին մէջ կար նկարչի միայն մէկ աշխատանքը: Ներկայիս Ռումանահայերու նուէրով Նէֆֆսը պատկերասրահին մէջ ցուցադրուած է երկու աշխատանքով:

Հարուստ է նաեւ պատկերասրահի հոլանտական արուեստի բաժինը, ուր ցուցադրուած են ԺԷ. դարու բոլոր բնորոշ սեռերը: Հոս Ռանպրանդի եւ Հալսի դպրոցներուն պատկանող անյայտ վարպետներու կերտած բարձրարուեստ դիմանկարներու հետ ցուցադրուած են Հոնտհորսի «Դրամափոխը» աշխատանքը, կենցաղային նկարչութեան մեծագոյն վարպետներ Նեաշիրի, Միրիսի, Դիւսարդի եւ ուրիշներու գործերը, որոնք կը պատկերացնեն իրենց ժամանակակիցներու կեանքը եւ կենցաղը:

Ամբողջական ցուցադրուած են իրենց իրապաշտութեամբ բնորոշ, ԺԷ. դարու հոլանտական բնանկարիչներու աշխատանքները, որոնցմէ մասնաւորապէս ուշագրաւ են Վան Գոյենի (1596 – 1656) հայրենի բնութեան մասնայատուկ գեղեցկութիւնները վարպետօրէն պատկերացնող բնանկարները:

Հոլանտական սրահի զարդերէն են նշա-

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Մեծ, ահռելի, արիւնոտ ծրագիրներ ունէր իր գանկին մէջ: Այնքան մահ եւ արիւն տեսած էր որ, այլեւս վախ չէր զգար: Իր խոշոր եւ կարմրած աչքերուն մէջ կարելի էր կարդալ այդ բոլորը: Գործակիցներ, հաւակակիցներ, «աշխատելու» ընդունակ տարրեր կը փնտռէր, եւ կը հաւատար թէ կարելի էր գտնել: Մութ անկիւններ, փէսերու կամ գտակներու տակ իրենց ինքնութիւնը պահած ուխտեալներ կային, իր համոզումով:

«Թուրքը հնձած էր մեր արտը՝ սակայն ցորեանի գլուխներ կային հողին վրայ, աննշմար, անհրաժեշտ էր «պաշախ»մը:

Հոն՝ «արեւելեան կողմն աշխարհին» արիւնի ու մոխիրներու մէջէն ծնած էր «մանուկ Հայաստանը: Արեւմուտքի մէջ տեղի կ'ունենային բախտորոշ դէպքեր:

Ամէն երեկոյ երբ ազգային թերթը գաղտագողի իրեն կը հասցնէի, տասը վայրկեանի մէջ վերէն վար կը լափէր լուրերու բաժինը, ուրախութենէն աչքերը կը ճառագայթէին: «Վանիկ, պատրաստուէ, մկաններդ զօրացուր, մօտ ատենէն գործի պիտի սկսիս», կ'ըսէր:

*

Ամրան առաջին ամիսն էինք: Թշուառ բազմութիւններ, ցուրտին, ձիւնին, խըստաշունչ օրերու սարսափէն ազատած էին: Աղամորդումն ողնահարը տաքցած էր, եւ սովին մահաշունչ ստուերը օր աւուր կ'անհետանար:

Թուրքն ալ ստիպուած էր աշխատիլ, սովէն չմեռնելու համար:

Հունձքը տեղ-տեղ դեղնած էր արդէն: Շուտով քաղը տեղի կ'ունենար եւ բաղմութիւնները հացի երես կը տեսնէին:

Օրերը յառաջացան: Հունձքը հասաւ, քաղը սկսաւ: Կալերու վրայ ցորենի, գարիի խուրձերը դէզ-սէզ բարձրացան: Այդ օրերուն իրիկուն մը Աւօն զիս իր մօտը կանչեց: «Վանիկ, լաւ ընտրէ նայելով աչքերուս, այսօր գործ մը կատարելու առաջին փորձը պիտի ընես, տեսնենք ո՞րքանով ընդունակ ես աշխատանքին»: Այս երեկոյ գիշերուան «էզան»ը կանչելէ ետք, կ'իջնես մեծ կալերը եւ Հաշիմ աղայի դէզերը կրակի կուտաս: Կրնա՞ս:

Կանգնած տեղս մոմիս դարձայ: Իրեն կը նայէի պիշ-պիշ առանց տեղէս շարժելու, առանց բառ մը արտասանելու: Վայրկեան չանեց, քրտինքը արդէն ողողած էր ամբողջ մարմինս: Կը զգայի որ ջուրի կայլակներ չապիկիս ներքեւ, ուսերէս վար կը գլորէին: Կարծես ձեռքս տարճանակ մը տուած էին եւ կը ստիպէին որ մէկու մը վրայ քաշեմ:

— Ի՞նչ, կը վախնա՞ս, յարեց Աւօն: Հապա ի՞նչ կը կարծես: Վրէժ, վրէժ կը բարբառիս ամէն օր, վրէժը ի՞նչպէս կը լուծուի: Ու լուցկիի տուփը որ ինծի երկարած էր եւ ձեռքը օդին մէջ դեռ կը մնար՝ ետ քաշեց ու դժգոհ՝ քայլը փոխեց մեկնելու: Ես, բարեբախտաբար բռնեցի իր թեւը եւ լուցկին առի ձեռքէն: «Կ'երթամ, կ'ընեմ», ըսի կակազելով:

Վարանոտ նայուածք մը պտտցուց վրաս ու կասկածոտ բաժնուեցաւ ինձմէ առանց բառ մը արտասանելու:

Բաւական յանդուգն ձեռնարկ մըն էր որ պիտի կատարէի: Իմ աչքիս, Հաշիմ աղային դէզերը հրդեհելը հաւասար էր քաղաքը կործանելու: Այս հրէշը սարսափը եղած էր Հայերուն: Հիմա որ հայ չէր մնացեր, սարսափ դարձած էր Քիւրտերուն, նոյնիսկ Թուրքերուն:

Օրը մթնեց: Գիշերը կը յառաջանար: Իմ սարսափն ալ անոր հետ կը բազմապատկուէր: Ասիկա տանձ, խնձոր գողնալու, Թուրք լաճերը ծեծելու չէր նմաներ: Լուսին չկար: Երկնքի պաստառին վրայ աստղերը կը պսպղային եւ յարդգողը ձգած էր իր լայն ճամբան: Վարը խոր ձորին մէջէն Արածանին կը հոսէր, հանդարտ, միանուագ փշոցով մը: Գորտերու եւ ճպուռներու միօրինակ աղմուկը բռնած էր շրջապատը:

Հօճան իր վերջին «էզան» ձայնեց: Հաւատացեալները աղօթեցին եւ անկողին մտան: Խաղաղութիւնը կատարեալ էր: Օրհասական ժամը հասած համարելով դուրս ելայ տունէն ու բռնեցի Հաշիմ աղային դէզերը տանող բարակ ճամբան: Վախս հետզհետէ կը բարձրանար: Ձեռքերս խրած էի գօտիիս մէջ, անոնց դողը զսպելու համար: Դէմքս չէի տեսներ, բայց վստահաբար պատանքի գոյն ունեցած պէտք էր ըլլար:

Այո, ամէն օր մտածեր էի, ամէն հեղ որ կոյրը, կամ Աւօն հայրենասիրութենէ կամ պարտականութիւններու մասին խօսեր էին, միշտ պատրաստակամութիւն յայտնած էի: Եւ ահա յանձնառութեան մը ճամբուն վրայ, ինչո՞ւ ընկրկիլ ու վախնալ: Կը թուի թէ մարմինս յօժար էր, սիրտս էր տկար...

Լուցկիին տուփը պինդ բռնած ափիս մէջ, անվտանգ հասայ Հաշիմ աղային դէզերուն: Շուրջս դիտեցի, բան չկար, բան չնշմարեցի: Շատ հեռուն լոյսի ցոլք մը կը պլպլար, հովիւներու վառած խարոյկը անշուշտ:

Զգոյշ եւ համրուած քայլերով մօտեցայ ցորենի մեծղի դէզի մը ու աճապարանքով երկու տեղէ կրակը տուի: Շուտով յարդի շիւղերը սկսան ճղճղիլ, մուխը բարձրացաւ, բոցերու լեզուակներ վեր երկնցան դէզի դէզին կատարը:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՕՐԵՐ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

●

Վենետիկի ուխտաւորներս Հրապարա–կաւ կը յայտնենք մեր որդիական երախ–տիքը, այն հայրական, աւելին՝ եղբայ–րական ընդունելութեան համար որուն արժանացանք միաբաններու կողմէ :

Անմոռանալի պիտի մնայ 117 ուխտա–ւորներու կրած տպաւորութեան հաճելի յիշատակը :

Այս առթիւ կ'արժէ արձանագրել Տոքթ. Ճինճեանի կատարած ղեկ ղեկավարութեան (?)

Այս առթիւ կ'արժէ արձանագրել Տոքթ. Ճինճեանի կատարած գործին՝ ձեռնարկին յաջողութեան համար : Ցե–տոյ, ինչպէ՞ս մոռնալ Հայր Սամուէլը, որ բոլորին երախտագիտութեան արժանա–ցաւ :

Քանի մը խօսքով պարզեմ այս ուխտա–գնացութեան կազմակերպումը :

Առաջին անգամ քան, երկրորդ անգամ 11 Հոգիով ժողովներ գումարեցինք : Ա–ռաջին առթիւ իսկ դժուարութեանց հան–դիպեցանք, բայց եւ այնպէս «գործը քալեց» :

Խունիբրամ բազմութիւն մը կայարան եկած էր, ողջերթ մաղթելու համար :

Երեւակայեցէք 117 Հայեր երկու վակոններու մէջ տեղաւորուած, քոյր եղբայր, մեծ թիւով երիտասարդներ : Մենք մեզի, ամէն ինչ հայկական :Երգեր, պատմութիւններ : Իրար գերազանցելու համար մրցում : Այս ջերմ մթնոլորտին մէջ 18 ժամուան ճամբորդութիւնը կարճ եւ հաճելի անցաւ :

Եւ ահա Վենետիկ, մեր Վենետիկը, ազ–գային մշակոյթի վառարանը, որ կը կոչ–ուի Ս. Ղազար :

Մեր ուխտագնացութեան, չարժաւիթն էր յարգանք մատուցանել այն տիտաննե–րուն որոնք անձնուիրաբար ծառայեցին ժողովուրդին եւ անոր մշակոյթին :

Ճակատաբաց ըսենք, եւ միշտ կրկնենք, «Հայուն ծառայել կը նշանակէ մարդկու–թեան ծառայել» (Կլատսթոն) :

Հրաշքը պատահեցաւ այս ուխտագնա–ցութեան առթիւ ալ :

Ազգային հպարտութիւն մը ծնաւ շա–տերուն, նոյն իսկ զարգացած մարդոց քով :

Ուրեմն հասանք Վենետիկ, ուր վար–դապետներն ալ անհամբեր կը սպասէին : Անշուշտ առաջին գիծին վրայ, հայր Սա–հակը : Միշտ աշխոյժ, տեղին վրայ կը լսենք իր առաջին խրատականը. — Հոս Իտալիոյ, մանաւանդ Վենետիկի մէջ Հայ ըլլալը մեծ պատիւ է : Ամէն մէկդ պար–տականութիւն մը ունիք, — մեծ նախան–ձախնդրութեամբ բարձր պահել ազգային այդ համբաւը :

Ամէն օր մեր աչքերով հաստատեցինք թէ Հ. Սահակը չէր չափազանցած :

Նախապէս եռագոյնով խաւաքարտի վրայ պատրաստուած դրօշներ բաժնած էին ուխտաւորներուս, «Վենետիկ Ս. Ղազար» մակագրութեամբ, նախաձեռ–նութեամբ Հ. Եղիայի, որ մեզ կ'առաջ–նորդէ դէպի Մ. Ռափայէլեան վարժարա–նը : Միշտ կը հնչէր իր ձայնը. — « Հա–յեր, յառաջացէք» : Զրանցքներ եւ կա–մուրջները անվերջ : Տեղացիները կը մօ–տենան համակրանքով հարցնելով.«Փատ–րէ, Արմէ՞նօ», հասկնալու համար թէ ա–մէնքս ալ Հա՞յ ենք :

Վերջապէս կը հասնինք վարժարան ուր ամէն ինչ պատրաստ է ուխտաւորներուն համար : Վարժարանը պատմական պալատ մըն է քաղաքին կեդրոնը :

Յաջորդ օրը ուխտաւորներուս համար մասնաւոր նաւով մը կ'երթանք Ս. Ղա–զար : Տեղացի Հայեր ամբողջութեամբ կ'ընկերանան կարաւանին :

Արեւը պայծառ, ծովը կապոյտ, մեր սիրտերը աննկարագրելի ուրախութեամբ լեցուն, կ'երգենք երկու հարիւրէ աւելի Հայեր մէկ մարդու պէս, «Եղբայր ենք մենք» ...

Հանդիսաւոր վայրկեանը հասաւ : Նա–ւը կը մօտենայ քարափին : Ամէնքս ալ յուզուած ենք : Ոտք պիտի կոխենք հայ–րենի սրբազան հողի մը վրայ :

Հոն տեսանք Հայու հայրենասիրու–թեան խորութիւնը : Շատեր ծնրադիր կը համբուրէին հողը : Ուրիշներ թաշկինակը իրենց աչքերուն կը տանէին : Ոչ մէկ բառ :

Աբբահօր առաջնորդութեամբ, միաբա–նութեան բոլոր վարդապետները եւ նորընծաները թափօր կազմած, կրօնական երգեցողութիւններով մեզ կ'առաջնորդեն տաճար :

Մինչեւ հեռանալս ի վեր երբեք այսքան ճոխութիւն չեմ տեսած, ոչ հաղուստ, ոչ

ալ երգեցողութիւն : Քառասունի մօտ 10–էն 15 տարեկան աշակերտներ կ'երգէին « Սուրբ – Սուրբ»ը եւ հոգեզմայլ շարա–կանները, խոր տպաւորութիւն ձգելով :

Պատարագիչն ու քարոզիչն էր աբբա–հայրը որ ըսաւ. — Միաբանութիւնը տա–ռապեցաւ ծառայելու համար : Առաջին անգամ է որ այսպէս կազմակերպուած ուխտաւորներ կուգան : Կը մաղթեմ որ նոյն հաղեբանութեամբ կազմակերպուինք ամէն տեղ : Հայ, Հայ, եղբայրութիւն, ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ : Թիւրիմա–ցութիւնները շատ վնասներ հասցուցած են մեր ազգին :

Ժամանակը մեզի չի ներեր : Հայ ենք, եւ քրիստոնեայ, մնացածը բոլորովին երկրորդական է :

Խաղաղի աւանդական օրհնութենէն վերջ ելանք եկեղեցիէն : Աղգականներ, բարեկամներ իրար գտնելու բախտը ու–նեցան :

Յաջորդ օրը նոյն նաւով ընդունելու–թեան գացինք : Մեր առաջին պարտակա–նութիւնն էր թափօրով երթալ յարգանք մատուցանել մեծերու շիրմին : Շատ յու–զիչ էր արարողութիւնը : Անկէ վերջ ե–ղած ընդունելութեան կը ծառայէին Մխի–թարեան Միաբանութեան բոլոր անդամները :

Երբ կը մտածենք թէ խումբ մը Հայ վարդապետներ լոյս կը տարածեն դարե–րէ ի վեր, իսկ անդին, Վոսփորի ափերուն վրայ, չորնալէք ձեռքեր խաչերու (?) կ'ա–ւերեն, եկեղեցիներ կը հրկիզեն, այս հիւ–լէական դարուն ...

Գ. ԱԴԱՄԵԱՆ

նաւոր մարտանկարիչ Վուվերմանի (1619 1668) մարտանկարները :

Հայաստանի պետական պատկերասրա–հին մէջ այցելուները կը ծանօթանան ժէ. դարու Ֆրանսական թէ՛ դասական եւ թէ խրապաշտ արուեստին :

Այս պատկերասրահին մէջ են նաեւ ժԹ. դարու Ֆրանսական արուեստի Պարպիզոնեան դպրոցի ներկայացուցիչ–ներու նկարները, որոնց մէջ կարեւոր է նշել Ռուսմանահայ Գ. Զամպաքճեանի նը–ւէրը : Այնտեղ է նաեւ ԺԹ. դարու մեծա–գոյն խրապաշտ Կիւստավ Քուրպէի (1819 1877) եզակի վարպետութեամբ նկարուած «Կանացի դիմանկար»ը ուր գեղանկարչա–կան բարձր վարպետութեամբ ցոյց տր–ուած էր նկարչի հարուստ ներաշխարհը :

Ասոնցմէ-զատ պատկերասրահին մէջ կան գերմանական, սպանիական, ռումա–նական արեւմտեան Եւրոպայի այդ ար–ուեստագէտներու ստեղծագործութիւն–ները :

Պատկերասրահը կը կազմակերպէ նաեւ ցուցահանդէսներ եւ դասախօսութիւններ, նուիրուած արեւմտա – եւրոպական կեր–պարուեստի մեծագոյն վարպետներու կեանքին ու ստեղծագործութեան :

Պ. ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Թէր – Սէնդ – Ռամ կոչուած վարժարանները, որոնք բարեսիրական հաստատութիւններ կը նկատուին, այս տարի ունին 1526 աշակերտներ եւ աշա–կերտուհիներ, որոնց 15ը Հայեր են, ինչ–պէս կը գրէ «Մասիս» : Դպրոցը ունի 42 ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ : Այս հաստատութեան մէջ 325 աշակերտ – ա–շակերտուհիներ ամէն օր ձրի սնունդ ստանան, (250ը Հայ) : Գրենական պի–տոյքները կը տրուին ձրի : Տեսուչը, Հայր Պալեան, կը խորհի նախակրթարանը բարձրացնել միջնակարգի : Իր գործը մե–ծապէս պիտի դիւրանայ եթէ ինքնաշարժ մը ունենայ իր տրամադրութեան տակ, հեռաւոր վայրերու աշակերտները դպրոց փոխադրելու համար :

28 ՀԱՅԵՐ կան Քորիէնթէսի մէջ (Ար–ժանթին) : Ամէնքն ալ լաւ դիրք շինած են, մասնաւորաբար Չէնկիլէրցի Սահակ Քէհեաեան (լուսանկարիչ) եւ Համադիւ–ղացի Գիսակ Խօլմէզեան (դեղագործ) : Սէֆէրեան եղբայրները մանածի գործա–րան մը հիմնած են :Կան նաեւ երկու հայ–կական ճաշարաններ : Վերջերս այցելած է Նորայր քհնյ. Խորէնեան, մկրտութեան առթիւ :

ԲԺ. ԳԵՂԱՄ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

«Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 20ի թիւէն ցա–ւով իմացայ Բժ. Գեղամ Սերոբեանի մահը Նիւ Եորքի մէջ :

Հանգուցեալը Իզմիրի Արսլանպէկ գիւ–ղացի էր : Ուսումը առած է Պարտիզակի ամերիկեան վարժարանին մէջ : Ապա մը–տած է բժշկական համալսարան : Պոլսոյ մէջ ունի երեք եղբայր եւ երկու քոյր : Մեծ քոյրը, Տիկին Կատար, ամուսնացած էր եղբօրս՝ ողբացեալ Աղամ Ադամեանի հետ եւ ունի երկու մանչ զաւակ, մէկը Քանատա, միւսը Պոլիս :

Բժ. Գեղամ Սերոբեան առաջին մեծ պատերազմին զինուորական բժիշկ էր եւ կը ծառայէր Սեբաստիոյ շրջանը : Ար–ձակուելէ վերջ Արսլանպէկ բերաւ իր կի–նը, Զապէլ Սերոբեան : Իզմիրի գրաւման ատեն բժիշկ էր ամերիկեան հիւանդանո–ցին մէջ, Տիկին Զապէլ՝ թարգման, եւ դոմապան, իսկ Տիկին Կատար (քոյ–րը) հիւանդապահուհի : Մինչեւ Քէմալա–կաններու գալը շատ հիւանդներու կեան–քը փրկած է : Ջերմ հայրենասէր էր : Վերջերս նամակով մը կը յայտնէր թէ Փարիզ պիտի գայ : Մինչ իր գալուն կը սպասէինք, ահա մահուան լուրը կը հասնի : Ցաւակցութիւններս Տիկին Զա–պէլին, զաւակներուն եւ բոլոր պարա–գաներուն :

ՅԱԿՈԲ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԴԷՊՔԵՐԷՆ ՎԵՐՋ

★

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կրթական նախարար Ճէլալ Եարտըմճըի պտոյտ մը կատարեց աւերակներուն մէջ, հայ եւ յոյն երեսփոխաններուն հետ, քննելու համար հրկիզուած եկեղեցիներուն եւ դպ–րոցներուն վնասները :

× Վարչապետ Ատնան Մենտէրէս վեր–ջին դէպքերուն առթիւ ցաւակցութիւն յայտնեց Յունաց պատրիարքին :

× Հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազ–մուած է, աղէտեալներուն օգնելու հա–մար : Պոլսոյ դրամատուները 1.400.000 ոսկի նուիրած են :

× Հրատարակուած տեղեկութեանց հա–մաձայն, ոստիկանութիւնը ամէն օր թա–լանուած եւ պահուած ապրանքներ կը գտնէ քաղաքին մէջ : Նոյն աղբիւրին հա–մաձայն, վնասուած խանութներուն վե–րաշինութիւնը սկսած է :

× Իզմիրի կուսակալը, ոստիկանու–թեան տեսուչը եւ զինուորական հրամա–նատարը փոխուեցան :

× Կառավարութիւնը որոշեց մեծ քա–նակութեամբ ապակի եւ դեղեր ներածել :

× Քանի մը փոփոխութիւններ կատար–ուեցան Թուրքիոյ դահլիճին մէջ : Ազգ. պաշտպանութեան գործավար նշանակ–ուեցաւ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ, որ նախա–պէս կը վարէր արտաքին գործերը, կարգ մը հրամանատարներ ալ փոխուեցան :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

— Երբ իրիկուն եղաւ, սկսայ մտմտալ, պատասխանեց ամբաստանեալ Էֆէն : Ծանրակշիռ գործի մը մէջ մտած էինք, վտանգը ակներեւ էր, ուստի շոգենաւ մը ցատկելով փախուստ տուի Իզմիրէն եւ դաւադիրները երեսի վրայ ձգեցի : Նպա–տակս էր Իսթանպուլի մէջ պատկան իշ–խանութեան դիմել, բացատրել խնդիրը եւ պարզել նիւթուած մահափորձը, ամէն ինչ հրապարակել : Այս նպատակով շոգե–նաւ նստայ եւ Իսթանպուլ առի շունչս :

— Շատ լաւ, ինչո՞ւ չդիմեցիր կառա–վարութեան, ինչո՞ւ լուր չտուիր :

— Չեմ գիտեր, ի՞նչ ընելս շուարեր էի, կմկմաց Էտիպ, որ Իթթիհատի օրերէն Շիւքրիւ պէյի մարդն էր եւ անուն հա–նած էր իբր Ֆետայի :

— Շիւքրիւ պէյի հետ ձեր ունեցած կապը յայտնեցէք :

— Վաղուց ի վեր կը ճանչնամ զինքը, եւ իմ վրաս մեծ վստահութիւն ունէր : Իսթանպուլի մէջ անգամ մը հանդիպում մը ունեցանք, գնդապետ Րասիմ պէյ ալ ներկայ էր : Շիւքրիւ պէյ ըսաւ թէ իր ընկերներուն հետ համախորհուրդ, մա–հափորձ մը ծրագրած են Կազիին դէմ : Փափաքեցաւ որ ես ալ գործակցիմ, բայց ես խուսափեցայ : Րասիմ պէյի ալ անձա–տապէս կրկնեցի դիտողութիւններս, մեր գլխուն փորձանք մի բանաք, ըսի :

— Քանի որ այդպէս է, Իզմիրի մէջ ին–չո՞ւ գործակցեցար Զիա Խուրշիտի հետ : Մէկ կողմէ կ'այպանես մահափորձի գա–ղափարը, միւս կողմէ դաւադիրներուն հետ կը գործակցիս, անոնց մարդ եւ զէնք կը հայթայթես :

— Ես Զիա Խուրշիտը չէի ճանչնար, բայց երբ Իզմիր եկաւ Շիւքրիւ եւ Րասիմ պէյերու յանձնարարական նամակով, բա–րեպաշտ (?) ընդունիլ զինքը :

— Նամակին մէջ ի՞նչ գրուած էր :

— Ծխախոտի գործ պիտի ընենք, Զիա Խուրշիտը մասնաւորաբար կը յանձնարա–րենք, գրուած էր :

— Ծխախոտի գործ, հէ՞, այսինքն մա–հափորձ, այսինքն ոճիր պետութեան եւ իր նախագահին դէմ :

— Չեմ գիտեր, այնպէս գրուած էր : Զիա Խուրշիտ ըսաւ թէ «ծխախոտ» բառը գրելով՝ Շիւքրիւ պէյ մահափորձի մասին կ'ակնարկէ :

— Ինչո՞ւ չմատնեցիր զինքը անմիջա–պէս, ինչո՞ւ լուր չտուիր խելոյն պատ–կան իշխանութեան : Այսպէ՞ս պիտի ծա–ռայէիք ազգին եւ ազգային պայքարին :

— Երբ իմացայ թէ «ծխախոտի գործ» մահափորձ կը նշանակէ, մեղադը–րեցի Շիւքրիւ պէյը որ դեռ չէ հրաժա–րած իր աղիտալի նպատակներէն : Զիա Խուրշիտ առարկեց թէ մահափորձի որո–շումը ընդհանուրին փափաքն է, առանց այլեւայլի եւ ամէն գնով պիտի գործա–դրուի :

Այս նպատակով Իզմիր եկանք, ըսաւ, մեր մարդիկն ալ միասին բերինք, եթէ Իզմիրի մէջ ձախողինք նոյնիսկ, դարձեալ պիտի չյուսահատինք, անպատճառ մեր որոշումը տեղ մը պիտի գործադրենք : Ու երբ մեր գործը վերջացնենք, Ազգ. ժո–ղովը պիտի գումարենք անմիջապէս, եւ հաւանաբար Քեազըմ փաշան կամ ուրիշ մէկը Հանրապետութեան նախագահ պի–տի հռչակենք : Զիա Խուրշիտի հաւատա–քը այս էր :

— Ձեր մեղսակցութիւնը կը հաստատ–ուի որոշապէս :

— Ամբողջապէս մասնակից չեմ մահա–փորձի կազմակերպութեան : Իզմիրի խորհրդակցութիւններէն առաջ, ուրիշ որ եւ է հաւաքոյթի կամ ձեռնարկներու մասնակցած չեմ : Ընդհակառակն, Իզմիրի մէջ լքեցի զիրենք, Իսթանպուլ եկայ, գացի Օթէլ Պրիսթոլ, ուր կը փնտռէի պէյը (Այժմու Հանրապետութեան նախագահ Ճէլալ Պայար) : Նպատակս անոր ամէն ինչ յայտնել էր, երբ դրան առջեւ ձերբա–կալուեցայ գաղտնի ոստիկաններու կող–մէ : Բուն գործիչը եւ կազմակերպիչը ես չեմ : Մեղք որ լրատուութիւնը ուրիշ մարդու վիճակեցաւ :

Սարուխանի երեսփոխան Ապիտին պէյ խեղաթիւրեց խնդիրը, ըսաւ թէ բանէ մը տեղեկութիւն չունի եւ մերժած է օգնել դաւադիրներուն :

— Այո, բայց գործնապէս օժանդակած էք անոնց, առարկեց նախագահը : Ապի–տին պէյ, մի խեղաթիւրէք իրողութիւն–ները եւ ճշմարտութիւնը յայտնեցէք մեզի :

— Ճշմարտութիւնն է որ կ'ըսեմ :

— Դուք չէի՞ք որ այստեղ Կաֆֆարդա–տէ պանդոկին մէջ, զանազան առիթներով տեսակցեցաք Սարը Էֆէ Էտիպի հետ, որ ձեզի պարզեց Շիւքրիւի եղեռնական ծրա–գիրը, Զիա Խուրշիտի կազմակերպած մահափորձը եւ ձեզմէ դրամական օժան–դակութիւն ուզեց :

— Այո, բայց ես չըրի այդպիսի օժան–դակութիւն մը :

— Ձեր ընկերները հաստատեցին թէ խոստացած էք ամէն աջակցութիւն, դա–ւադիրները փախցնելու համար :

— Ես որեւէ դրամ չտուի :

— Հաւաքուած փաստերը ցոյց կուտան թէ դուք, Ապիտին պէյ, որ երեսփոխան էք եւ ազգասիրութենէ կը ճառէք, ուղ–ղակի կապ ունիք մահափորձի ցանցին հետ :

(Շար.)

խաւլութիւնները «որոնք առ նուազն կառավարութեան լրին քաջալերութիւնը կը վայելէին սկիզբները», շատ խոր հետքեր ձգած են եւ երկար ժամանակ պիտի անցնի, մինչեւ որ կիրքերը հանդարտին, պալքանեան գործակցութիւնը վերահաստատելու համար :

× Անգլ. կառավարութիւնը տեղեկագիր մը ուղղեց Ազգաժողովին, յայտնելով թէ համայնավարութիւնը կը շահագործէ Էնոսիսը (կցում), ծանրացնելով կացութիւնը :

× ՄԱԿի ընդհ. ժողովին դիւանը 4ի դէմ 7 ձայնով մերժեց օրակարգ անցընել Կիպրոսի խնդիրը : Քննութիւն պահանջողներուն գլուխը կը գտնուէր Ն. Միութիւնը, Լեհաստանի հետ : Անգլիոյ ներկայացուցիչը ցաւ յայտնեց որ Յունաստան դարձեալ կ'արծարծէ այս հարցը : Յունաստանի դեսպանը բուռն ճառ մը խօսեցաւ, բողոքելով անգլիական պատուիրակին առարկութեանց դէմ : — Ընդհ. ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Զելլի պատուիրակը, Մազա :

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ

ՅԱՂԹԵՑԻՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Պուէնոս Այրէսէն կը հեռագրեն թէ ապստամբները նոր կառավարութիւն մը հաստատեցին Սեպտ. 21ին, նախագահութեամբ զօր. Էտ. Լէօնարտիի : Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ նաւատորմիղը վերջ տուած է մայրաքաղաքին եւ նաւահանգիստներու պաշարման : Վերջին պահուն յուսահատական կռիւ մը մղած են Փերոնի կուսակիցներէն 400 ռազմիկներ : Փախստական նախագահը տակաւին պահուած է Փարակուէյի պատկանող մարտանաւի մը մէջ, որ անձեռնմխելի կը համարուի :

Նոր նախագահը, Լէօնարտի, որ իր բանակատեղին հաստատած էր Քորտոպայի մէջ, այժմ փոխադրուած է Պուէնոս Այրէս : Փերոնի հաստատած զինուորական դիկտատուրան, որ կը բաղկանար 14 զօրավարներէ, ընդունած է ապստամբներուն բոլոր պայմանները, ինչպէս ինքն ալ կը ծանուցանէ պաշտօնական զեկոյցով մը :

Հեռագիրները կ'ըսեն թէ ժողովուրդը ցնծութեան ցոյցեր կը կատարէ, փառաբանելով ազատութիւնը : Դատական պաշտօնեաները վար առնելով Փերոնի եւ հանգուցեալ կնոջը լուսանկարները, խարոյկներ սարքած եւ վառած են : Անձնատուութենէն առաջ, գիշերն ի բուն կատաղի կռիւներ մղուած էին գրեթէ ամբողջ Արժանթինի եւ մասնաւորապէս Պուէնոս Այրէսի մէջ : Ժողովուրդը պարհուրելի խուճապի մը մատնուած էր : Մայրաքաղաքը ուժգնօրէն կը ցնցուէր թնդանօթներու եւ ռմբակոծիչներու որոտումէն : Ծակատամարտի կեդրոնն էր Փերոնի աջ թեւի կազմակերպութեան շէնքը, որ ամբողջովին քանդուեցաւ, բառին բուն իմաստով՝ «սրբուեցաւ» : Բանակը եւ ոստիկան զօրքը շէնքը պաշարած էին 48 ժամէ ի վեր : Շրջակայ չորս թաղերու ժողովուրդը ահռելի խուճապի մը մատնուեցաւ : Ապստամբները վերջնագիր տուած էին եւ ժամէ ժամ կը սպասուէր ելքին : Զոհերու թիւը շատ մեծ է :

× Նոր նախագահը, զօր. Լէօնարտօ, որ մասնակցած է զանազան շարժումներու, 53 տարեկան է եւ հայր հինգ զաւակներու : Կուսակից կը համարուի ժողովրդապետութեան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը, Ճէլալ Պայար, Թեհրան կը գտնուի այս միջոցին : Իր ժամանումէն քանի մը օր առաջ, Իրանի վարչապետը, Հուսէյն Ալա, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ, ըսելով թէ «ոչ մէկ երկիր կրնայ արգիլել որ Իրան զօրացնէ իր ապահովութիւնը եւ գործակցի դրացիներուն հետ, համաձայն Ազգաժողովի ուխտին» : Իր յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ Իրան կա՛մ Թուրքեւիրաքեան դաշինքին պիտի միանայ, եւ կամ զինակցութիւն մը պիտի կնքէ Թուրքիոյ հետ :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակը գրաւեց Էլուճայի ապազինեալ հողաշերտը : Եգիպտոս բողոքեց :

ԹԵՀՐԱՆԻ զինուորական ատեանը սկսաւ դատել Թուտէ (համայնավար) կուսակցութեան նախկին ընդհ. քարտուղարը, Տոքթ. Մորթեզա Եազդին : Ամբաստանագիրը մահապատիժը պահանջէ, այն մեղադրանքով թէ Եազդի հայրենադաւ մըն է եւ փորձած է տապալել ներկայ իշխանութիւնը ինչպէս եւ հարուածել իսլամական կրօնը : «Իմանիթէ» կը գրէ թէ ուրիշ քանի մը ամբաստանեալներ ալ վտանգուած են :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նոր դահլիճը կազմեց Րաշիտ Քարամի, որ 33 տարեկան է :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ նոր կառավարութիւնը ջնջեց պաշարման վիճակը որ կը տեւէր աւելի քան 15 տարիէ ի վեր : Հրամանագիրը ստորագրած է նաեւ Ֆրանսայի ծովակալ մը, որ ազգ. պաշտպանութեան նախարար է, նոր ինքնավարութեան մէջ :

ՄԱՐՈՔԻ մարզպանը վերսկսաւ բանակցութիւնները, արքունի խորհուրդին կազմութեան համար որ գործի պիտի ձեռնարկէ Սուլթան Արաֆայի հեռացումէն անմիջապէս վերջ : Տասը ցեղապետներ պահանջեցին Սուլթանը պահել իր գահուն վրայ, խօսելով յանուն 200.000 հետեւորդներու, Մարոքի խնդիրը Ազգաժողովին օրակարգը անցաւ :

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

Փարիզի մէջ, Հոկտ. 30ին, կիրակի
Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ
ժամը 9 – 12

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիր., տօն Վարագայ Խաչի, մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր Եկեղեցիին նախկին երկարամեայ եւ արդիւնաշան դպրապետ ողբացեալ ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆի յանկարծական մահուան քառասունքին առիթով : Իր յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ : Այս կիրակի ժամը 16էն 23, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ :

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները եւ մասնաւորաբար Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի օգնախմբութեան կայանի մասնակցողները, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ : Պիւֆէ, պար, նուագ :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Կազմակերպած է ընդունելութիւն մը ի պատիւ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ Հ. Եղիա Փէչիկեանի, այս ուրբաթ, ժամը 8.45ին, Ազգ. Տան մէջ :

Այս առթիւ վարդապետը պիտի խօսի ազգային հրատապ հարցերու մասին :

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ
Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ. — Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ բարեպաշտ ժողովուրդին, թէ այս կիրակի, եկեղեցւոյ անուան տօնը ըլլալուն կը կատարուի հանդիսաւոր Ս. պատարագ եւ մատաղի օրհնութիւն : Կը պատարագէ Արտակ Վրդ. Մանուկեան :

Սկիզբ. ժամերգ. ժամը 8.30, Ս. պատարագ ժամը 10 :

Շոգեկառքը կը մեկնի Կար տիւ Նորէն հետեւեալ ժամերուն 8.32, 9, 9.32 :

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր ողբացեալ ամուսնոյն ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ կը փափաքի այցելութիւն մը կատարել անոր գերեզմանը, ուր հոգեհանգստեան արարողութիւն մը եւս պիտի կատարուի այս կիրակի, ժամը 3ին :

Անոնք որ կը փափաքին յարգել յիշատակը իրենց ներկայութեամբ կրնան հաւաքուիլ Փէր Լաշէզի Փլաս Կամպէթայի դրան առջեւ :

Այցէն վերջ փափաքողները պիտի հաւաքուին Տիկին Սարգիսեանի բնակարանը, 2 ռիւ Պէրթ, Փարիզ (18), մէթրօ Անվէրս, քանի մը ժամ ոգեկոչելու համար ամուսնոյն անմոռանալի յիշատակը :

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան այս առթիւ չորս հազար ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին : Ստանալ Յառաջէն :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են :

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով :

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը :

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղին պարահանդէսը յետաձգուած է Մարտին :

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ [illegible] ԱԶԳ. [illegible]

Արձանագր[illegible] համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Ա. Մելտոնեանի, ամէն իրիկուն ժամը 6–8 :

***

ՍԵՒՐՈՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ
Հոկտ. 2ին, կիրակի. կէսօրէ վերջ

***

Թրէվիզի Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օր ժամը 14ին : Ազգ. Տան մէջ :

Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները հինգշաբթի 29 սեպտեմբեր ժամը 15էն սկսեալ :

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին : Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Ազարեանի :

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Ահարոնեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի երկու հազար ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան ֆոնտին : (Հ. Յ. Դ. Տուն) :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պ. Նուպար Տէր Ղուկասեան իր քրոջ՝ Տիկին Նազենիկ Թաղւորեանի մահուան Գ. տարելիցին եւ հօրը՝ Միւզան Տէր Ղուկասեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ 1500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կապ. Խաչին, 1500 ֆրանք ալ՝ Կարմիր Խաչին :

Ստանալ «Յառաջ»էն :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պէրպէրեան, փոխան ծաղկեպսակի երկու հազար ֆր. կը նուիրեն Որբերու Օգնութեան Մարմնին, Յարութիւն Փափազեանի մահուան առթիւ :

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սէն Ժեռմի իր յաճախորդներուն կը յայտարարէ թէ հոկտեմբեր մէկէն սկսեալ կ'ընդունի հիւանդներ երեքշաբթի, հինգշաբթի, շաբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3էն 7ուկէս :

38, Ch. du Château Gombert
St, Jérôme, Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կազմութեան եւ դպրոցի հաստատման 25ամեակին առթիւ գինեձօն մը՝ Հոկտ. 2ին :

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային :

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտ. 10ին : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին պարահանդէսը Հոկտ. 15ին :

ՈՒՐՖԱՅԻ քառասնամեակը, Հոկտեմբեր 16ին, Սէրքըլ Միլիթէրի մէջ :

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9.)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Մ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին :
ՎՌԱՄԵԱՆ ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին :
ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբը այս շաբաթ ժամը 9ին :
ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին :
ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ենթկ. այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին :
ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ. չորեքշաբթի ժամը 9ին :
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին :
ՃԱԽԱՐԵԱՆ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին :

Ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ եւ շարունակելի են : Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները : Ճշդապահ ըլլալ :

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու վարչութիւնները եւ ներկայացուցիչները այս շաբաթ, ժամը 20.30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ, (26 ռիւ տէ Քոնվալեսան) : Պարտաւորիչ ներկայութիւն : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆ. — Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՊԱՆԵԼՕ Քաշանի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, ընկերուհիները, այս շաբաթ ժամը 21ին, ընկ. Պասմաճեանի բնակարանը :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ռուբ.ի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Իսիի Խրիմեան Ակումբը : Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ճշդապահ ըլլալ : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, հետաքրքրական նիւթերով, պէսպիսուն, խնամեալ խմբագրութեամբ եւ պատկերազարդ :

Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել՝ Ա. Մարտիրոսեանի՝

6, Bl. Neuf, St. Jérôme, Marseille

Դրամական առաքումները. —

M. B. Hagopian, 10, Rue Colbert, Marseille

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 հատը 12 փր

ՇԱԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

SAMEDI 24 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7784 31e ANNEE

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3195

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԾԱԼՔԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

●

Անգամ մը եւս եւ հանդիսաւորապէս կը հաստատուի թէ Սեպտ. 6ի բարբարոսական արշաւանքը կազմակերպուած էր օրեր առաջ։ Եւ կառավարութիւնը գիտէր։

Դեռ նոր ստացանք Պոլսոյ այն թերթերը որ հրատարակած են Ազգ. ժողովի բացառիկ նիստին համառօտ ատենագրութիւնը (12 Սեպտ.)։

Թանկագին վկայութիւններ կը պարունակեն այդ կիսկատար հրատարակութիւնները, պարզելով սարքուած դաւին գաղտնի ծալքերը։

Նախ, ոչ մէկ խօսք՝ Սելանիկի Թրքական հիւպատոսարանին կամ Մ. Քեմալի տան դէմ արձակուած ռումբի մասին։

Վարչապետը եւ իրեն կուսակից կամ ընդդիմադիր երեսփոխանները կը յիշեն Կիպրոսի խնդիրը, բայց ոչ՝ Սելանիկի դէպքը, որ իբրեւ թէ գրգռած էր հանրային կարծիքը։

— «Լուր ունէինք», կ'ըսէ վարչապետը, բայց դէպքը ակնթարթի մը մէջ այնպէս մը տարածուեցաւ որ մեր ոստիկանական ուժերը առաջին պահուն անչարժութեան մատնեց եւ ազգովին ազգային աղէտի մը ենթարկուեցանք»։

Միլլէթ (*ընդդիմադիր*) *կուսակցութեան ներկայացուցիչը, Ահմէտ Պիլկին, կը յայտարարէ.*

— «Գրգռիչները նախապէս ճշդած են իրենց յարձակման նշանակէտները, քանդիչ գործիքներն ալ նախապատրաստած»։

Արտաքին գործերու նախորդ գործավարը, Ֆուատ Քէօփրիւլիւ, այժմ փոխվարչապետ, կը լրացնէ.

— «Ընկերներ, կառավարութիւնը տեղեակ էր դէպքին, բայց ցոյցին օրն ու ժամը յայտնի չէր»։

Եւ վերջապէս, ընդդիմադիր երեսփոխան մը, Օսման Պէլիւէրօղլու, աւելի յառաջ երթալով, ուղղակի կ'ամբաստանէ կառավարութիւնը եւ կը պահանջէ որ հրաժարի։ Մանաւանդ որ, «արձակուրդէն ի վեր Իսթանպուլ փոխադրած էր իր բնակարանը».

— «Դէպքին որոշ թաղերու մէջ նոյն ժամուն ծագիլը, քանդելի նշանակէտներու լաւագոյնս ճշդուած ըլլալը կ'ապացուցանեն որ պատրաստութիւնը օրերէ ի վեր շարունակուած է»։

Ցոյն երեսփոխանը, Ալ. Հաճոփուլօ, որուն ձայնը առանձին պիտի հրատարակենք, բացորոշ փաստերով կը պարզէ ապահովութեան ուժերուն անտարբերութիւնը, որուն խնք ալ զոհ գացած է։

Դեռ ուրիշ խոստովանութիւններ ալ բացորոշապէս կը հաստատեն թէ ամէն ինչ սարքուած էր կանխամտածութեամբ եւ կանխորոշ պատրաստութեամբ։

Ականատեսներ կը պատմեն թէ արշաւախումբերը մասնաւոր ցանկեր ունէին, գիտէին թէ ո՛ր շէնքը յունական, հայկական, հրէական կամ թրքական է։

Հիմա որ ամէն բան վերջացած է, մարդիկ տակաւին կը վիճին պատասխանատուութեանց մասին։

Գալով տրուելիք պատիժներուն, կը բաւէ արձանագրել Անգարայի Ազգ. ժողովին մէջ արտասանուած խօսք մը։

Երեսփոխան մը, Մէհմէտ Էօզպէյ, կ'առաջարկէ «պատասխանատուները անպայման կախել այն աղօթատեղիներուն առջեւ զորս քանդեցին ու այրեցին»։

Ուրիշ երեսփոխան մը տեղէն ցատկելով կը բացագանչէ.

— Այստեղ կարելի չէ խօսիլ կտրելու կախելու մասին։ Այստեղ Ազգ. ժողով է.

Այսպէս, քանի թաւալին շարաթներն ու ամիսները, այնքան անուշի պիտի կապէն «Ազգային աղէտը», վերածելով հասարակ ոճիր-արկածի։

Չէ՞ որ օտարներն ալ —Մեծե՛րը— այդ աչքով կը նային եղածին վրայ...

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՏԵՒԵՑ 24 ԺԱՄ

●

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Հինգշաբթիէն Ուրբաթ գործադրուեցաւ 24 ժամուան գործադուլի որոշումը, անելի մատնելով Փարիզի ժողովուրդը։

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, Կառ տը լ'Էսթի մէջ (արեւելք) 80 առ հարիւր կը բանէին արուարձաններու երկաթուղիները, ամբողջութեամբ՝ գլխաւոր գիծերը։ Կառ տիւ Նոռի մէջ (հիւսիս), գրեթէ ամբողջ մեծ գիծերը, 75 առ հարիւր, արուարձաններու կառախումբերը։ Սէն Լազարի մէջ բոլորովին դադրած էր արուարձաններու երթեւեկը, մեծ գիծերը կը բանէին համաձայն ժամանակացոյցին։ Մոնփառնասի մէջ բոլորովին դադրած էին թէ գլխաւոր գիծերու եւ թէ արուարձաններու երթեւեկը։ Կառ տը Լիոնի մէջ մեծ մասով խանգարուած էր արուարձաններու երթեւեկը, մեծ գիծերու վրայ՝ մասամբ։ Օսթերլիցի գիծերուն վրայ ամէն երթեւեկ դադրած էր։

Գաւառի մէջ յիսուն առ հարիւր կը բանէին երկաթուղիները։ Երթեւեկը բոլորովին դադրած էր Թուլուզի մէջ։ Տիժոն, Սթրազպուրկ, Միւլհուզ եւն. շատ չաղ-դուեցան գործադուլէն։ Նոյնպէս Սպանիա, Պելժիա, Հոլանտա, Անգլիա, Գերմանիա, Զուիցերիա, Իտալիա գացող կառախումբերը։ Թէեւ շատ մը աշխատաւորներ հակառակ են գործադուլին, բայց մինչ կը վախցուի նոր խանգարումներէ։

Ինչպէս գրած էինք, 24 ժամուան գործադուլի որոշումը տուած էր ինքնավար սենտիքա մը որ 35 առ հարիւրը կը կազմէ կառախումբերը բանեցնող մեքենավարներուն, հնոցպաններուն եւն.։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը քաջալերելով շարժումը, հրահանգեց որ ուրիշ պաշտօնեաներ ալ միանան։ Հակառակ հրահանգներ տուին Բանուորական Ուժը (ընկերվարական) եւ քրիստոնեայ աշխատաւորներու սենտիքան, բաւական մեղմացնելով գործադուլին հետեւանքները։

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը երէկ ալ 24 ժամուան գործադուլ մը դրդած էր ելեկտրականութեան եւ կազի պաշտօնեաներուն, բայց տագնապը չընդհանրացաւ։

Երկաթուղիներու գործադուլը տեւեց հինգշաբթի իրիկուն ժամը 5էն ուրբաթ 5, ինչպէս որոշուած էր։ Արուարձաններու բնակիչներէն հազարաւորներ յուսալից կը սպասէին մինչեւ ուշ ատեն, բայց անօգուտ։ Մեքենավարները եւ ուրիշ մասնագէտներ 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն։ Վարչութիւնը կ'առաջարկէ 5 առ հարիւր, որ ժամանակի ընթացքին պիտի բարձրանայ 9 առ հարիւրի։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մերժած է այս առաջարկը։ Միւս Արհեստակցական Միութիւններն ալ յաւելումը անբաւական գտնելով հանդերձ, համաձայն չեն որ գործադուլ սարքուի բանակցութեանց ընթացքին։

× Մարսէյլի կայարանին մէջ ալ մասնակի գործադուլներ կը սարքուին։ — Տագնապը կը շարունակուի Նանթի մէջ։ Մետաղագործական բանուորները մինչ անակնկալներ կը ստեղծեն, Փարիզի թէ գաւառի մէջ։

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ *վարչապետը մանրամասն զեկուցում տուաւ երեսփոխանական ժողովին մէջ, Մոսկուայի ճամբորդութեան մասին։ Ցաւկապէս շեշտեց թէ երբեք չէ ճանչցած արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութիւնը եւ խնդրեց որ արեւմտեան պետութիւններն ալ ուժ տան իրեն։ «Եթէ ուեւէ պետութիւն ճանչնայ արեւելեան Գերմանիան, ոչ-բարեկամական գիրք մը բռնած պիտի ըլլայ»։*

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

●

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ, ԵԹԷ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Ֆ. Տըլլըս հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց Խ. Միութեան, ՄԱԿի ընդհ. ժողովի Սեպտ. 22ի նիստին մէջ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդային պատուիրակները ուշադրութեամբ կը հետեւէին իր ճառին, իսկ Մոլոթով, որ պիտի պատասխանէր երէկ, նիշեր կ'առնէր։

Պ. Տըլըս առաջին անգամ էր որ կը գործածէր «Ժընեւի ոգի» բացատրութիւնը պաշտօնական յայտարարութեան մը մէջ։ Ահաւասիկ իր ճառին հիմնական մասերը.

— «Գերման ժողովուրդը բռնօրէն երկու մասի բաժնուած է աւելի քան տասը տարիէ ի վեր։ Այս անջատման մշտնջենաւորումը ոճիր մըն է բնութեան դէմ։ Այս տասնամեակը բոլորեցինք առանց նոր աշխարհամարտի մը, ինչ որ խորապէս արժանի է գոհունակութեան։ Բայց իրական խաղաղութիւն չվայելեցինք։ Տեղի ունեցան մասնակի պատերազմներ։ Ազատ ազգեր խամնակուելով նուաճուեցան։ Սպառազինութիւնները կուտակուեցան եւ զէնքերը խաստացան, ևւրաքանչիւր կողմ հաւանական թշնամի մը սեպեց դիմացինը։ Այդ շրջանը կրնայ վերջացած համարուիլ այժմ։ Կը հաւատամ թէ չորս վարչապետները որոնք Ժընեւ էին, կը մաղթէին այդ արդիւնքը եւ թէ իւրաքանչիւրը նպաստեց անոր։ Արդարեւ, նոր ոգի մը կը տիրէ այժմ, աւելի ճկուն եւ նուազ դառն՝ միջազգային յարաբերութեանց մէջ։ Կ'ուզէի ըսել որ եթէ Ժընեւի ոգին պիտի տեւէ, ամբողջ աշխարհը պիտի օգտուի»։

Նախարարը յետոյ ակնարկ մը նետելով ընդհանուր կացութեան վրայ, ըսաւ թէ երբեք այսքան արդիւնաւոր եղած չէր հաւաքական ապահովութեան աշխատանքը արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Ապա յիշեց արբանեակ երկիրներու պարագան։ «Եթէ Ժընեւի ոգին հարազատ է եւ ոչ թէ կեղծ, եթէ տեւական է եւ ոչ թէ խաբուսիկ, պէտք է առաջնորդէ հաշուեյարդարի ենթարկելու ազգային իշխանութեան անընական ծաւալումը որ կը ջախջախէ ազգային անկախութեան ոգին, պէտք է վերջ գտնէ այն քաղաքական յարձակողականը որ կը ձգտի վերիվայր շրջել ազատ կառավարութիւնները։ Ցետոյ ծանրանալով գերմանական հարցին վրայ, դիտել տուաւ. — «Շատեր կը կարծեն թէ միացեալ Գերմանիա մը, անգամ կազմակերպութեան մը որ հակառակ է որեւէ նախայարձակման, վնաս մը պիտի կազմէ իրենց ապահովութեան համար։ Այդ երկիւղը փարատելու համար, արեւմտեան պետութիւնները պատրաստ են եւրոպական ապահովութեան ընդհանուր ծրագիր մը առաջարկելու, յաւելուածական շօշափելի երաշխիքներ ընծայելով Խ. Միութեան»։ Այս առթիւ բացատրեց թէ սպառազինութեանց օդանաւային ստուգումը եւ փոխադարձ թուիչքը պիտի փարատեն վախերը։ Եւ եզրակացուց. — «Կասկածամտութեան շրջանը կրնայ փակուիլ, ես համոզուած եմ։ Նոր շրջան մը պիտի բացուի։ Բայց այդ նոր շրջանը պիտի չըլլայ լճացման եւ գոյավիճակի պահպանման շրջան մը, իբրեւ տեւական ազդակներ ընդունելով անարդարութիւնները, այլ պէտք է առաջնորդէ դէպի բարեկարգութիւն եւ հրաժարում բռնի ուժէ»։

ՄԱՐՈՔԻ *մարզպանը գլուխ գլխի խօսակցութիւն մը ունեցաւ Սուլթան Արաֆայի հետ։ Արդիւնքը գաղտնի կը պահուի։*

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ԲՈՂՈՔԸ ՍԵՊՏ. 6Ի ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

●

ԽՄԲ. — Թուրքիոյ Ազգ. ժողովի արտակարգ նիստին մէջ հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած է հայ երեսփոխանը, Տոքթ. Զաքար Դարվէր, Սեպտ. 6ի դէպքին առթիւ, «վանդալականութիւն» կոչելով զայն.

— Կար դմը մամուլի գլուխ ունեցող-ներ, Թուրք ազգին լայիք ըլլալը ...-տացողներ կան։ Անոնք կրօնքի դիմակին ներքեւ կը ջանան հայրենակիցը սիրտէն դաշունահարել։ Երբեք առիթ պէտք չէ տալ անոնց։

Այդ պահուն Զօրումի Դեմոկրատ երեսփոխան Հիւսէյին Օրթաքչըօղլու նստած տեղէն միջամտելով պոչեց. — «Կրօնքէ մի ճառեր, կապ չունի»։

Տօքթ. Զաքար շարունակեց.

— Ընկերներ, Թուրքիոյ մէջ ապրող փոքրամասնութիւններն ալ այս հայրենիքին զաւակներն են։ Անոնք ալ այս հայրենիքին բարօրութենէն գոհ կը մնան։ Աստուած պահէ, անոր աղէտէն առաւելապէս անոնք կը ցաւին։ Կառավարութենէն եւ բարձր ժողովէն կը սպասենք որ անոնց կեանքն ու ինչքերը ապահովութեան տակ առնելու համար միջոցներ ձեռք առնէ։

Տօքթ. Զաքար, ապա, պահանջեց վերջ տալ իսլամի եւ ոչ-իսլամի խտրութեան ու եզրակացուց.

— Ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնը՝ իր ճակատագիրը այս նուիրական ազգին ճակատագրին կապած է։ Աստուած պահէ երկիրը։

× Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Սեպտ. 6ի գիշերէն առաջ 34-35 հազար վաճառատուն եւ խանութ կար Պոլսոյ մէջ։ Տակաւին կարելի եղած չէ ճշդել բուն կորուստը։ Թերթ մը հետեւեալ հաշիւը կը հրատարակէ.

1. Վաճառատուներու 60 առ հարիւրը ամբողջովին փճացած են. — 2. Հարիւրին 25ը մասամբ. — 3. Հարիւրին 15ը թեթեւապէս վնասուած են։ Եւրոպական կերպասները գրեթէ ամբողջովին փճացած են։ Բամպակեղէնի կէսը միայն վնասուած է։ Կօշիկի վաճառականներն ալ ծանր վնասներ կրած են։

× Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ ցուցարարները քանի մը յունական վարժարաններ, մասնաւորապէս Զափփիոնը քանդած ատեն, աղջիկներուն վրայ ալ բռնութիւններ կատարած են։

ԽՄԲ. — Յաջորդով՝ յոյն եւ թուրք երեսփոխաններուն արտայայտութիւնները եւ ուրիշ լուրեր։

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիւս. Ամերիկայի անջատուած թեմին Առաջնորդարանին կարգադրութեամբ, կաթող. պատգամաւորի ընտրութիւնը կատարուած է թղթատարով եւ ընտրուած են Պ.Պ. Տատուր Տատուրեան, Հայկ Գավուչճեան, Տիգրան Սմսարեան, Տիգրան Պոյաճեան, Բարգէն վրդ. Վարժապետեան, Հմայեակ վրդ. Ինգոյեան։ Պ. Գավուչճեան մերժած ըլլալով, ընտրուած է Եդուարդ Աղաճանեան։

× Անթիլիասի կաթողիկոսարանի եպիսկոպոսական դասը պատգամաւոր նշանակած է Դերենիկ եպիսկ.ը եւ Պ. Հրանտ Գրիգորեանը։

× Սերովբէ Ծ. Վ. կը հեռագրէ թէ իրեն ընկերացող պատգամաւորներուն հետ Մոսկուան հասած է Դշ. ժամը 3ին։

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ *համաշխարհային ընկերակցութիւնը, որ 600.000 անդամ ունի, 50 ազգերէ, իր 9րդ համագումարը բացաւ Վիէննայի մէջ։*

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԸ

●

«Ցառաջ»ի երեսնամեակը, որուն մասին խօսեցանք արդէն, առիթը կուտայ մեզ՝ կարգ մը երեւոյթներ մատնանշելու։

Հանրային որեւէ ձեռնարկ, որ կոչուած է ծառայելու մեր ժողովուրդին պահպանման ու զարգացման, արժանի է քաջալերանքի ։

Արտասովոր պայմաններու մէջ կ՚ապրի մեր ժողովուրդը. չունինք պետական կազմակերպութիւն՝ որ տէր կենայ մեր գործերուն, գնահատէ եւ քաջալերէ զանոնք։ Չունինք ոչ իսկ ազգային որեւէ հիմնադրամ, որ, ի հարկին, նպաստաւորէր, քաջալերէր մեր ազգային վաստակաւորները եւ իրենց վաստակը ։

Մեր բոլոր շարժումներն ու ձեռնարկները, քաղաքական, կրթական, եկեղեցական ու մշակութային, զարգացած են անտէրութեան ու անապահովութեան մէջ։ Առանց հովանաւորութեան եւ առանց նիւթական մնայուն աղբիւրներու ։ Անոնք ծաղկած են, գլխաւորաբար, մեր ժողովուրդին քաջալերանքով ։

Անշուշտ, ունեցած ենք, պարբերաբար, քանի մը դէմքեր, իշխանական, ազնուական կամ ամիրայական, որոնք իրենց առատաձեռնութեամբ, պատիւ բերած են իրենց անունին ու դերդաստանին եւ իրենց ժողովուրդին, եկեղեցի, հիւանդանոց ու դպրոց հաստատելով։ Սակայն, այս հաստատութիւնները պահուած են ժամանակի ընթացքին, հայ ժողովուրդին նուէրներովն ու լումաներով, հայ բազմութիւններու սրտագին քաջալերանքովը։ Հայ ժողովուրդի զոհաբերութեամբը քաջալերուած է հայ յեղափոխութիւնը. անոր եկեղեցասիրութեամբն է որ «չէն ու պայծառ» պահուած են մեր եկեղեցիները եւ կրթական զանազան ընկերութիւններու նպաստովն է որ հիմնուած ու պահուած են մեր դպրոցները։ Հայ ընթերցողներն են որ պահած են ու կը պահեն մեր թերթերն ու գիրքերը ։

Եղած են եւ կան անշուշտ անհատներ, ժողովրդական դէմքեր, որոնք անանուն զանգուածէն վեր բարձրացած են, «լումայ»էն աւելի բան մը տալու համար հանրային ձեռնարկներուն, իբրեւ քաջալերանք, սակայն մեր ժողովուրդն եղած է տեւական ու հիմնական ազդակը՝ անոնց պահպանման ու զարգացման։ Հայկական զանգուածները պահած են հայկական հաստատութիւնները, եւ փոխադարձաբար, այս վերջիններս պահպանած են հայութիւնը՝ իր գոյութեան պայքարին մէջ ։

Կը բաւէ յիշել ամերիկահայութեան պանծալի կեցուածքը եւ առատաձեռն նուիրաբերումը՝ մէկէ աւելի առիթներով, ինչպէս՝ Հայ Դատի, «Հայրենիք»ներու, Համազգայինի Ճեմարանին կրթական հանգանակութիւններուն են։ Գործեր են ասոնք, որոնք ոտքի կը պահեն եւ ծաղկաւէտ՝ հայ գիրն ու գրականութիւնը, հայ դպրոցն ու հայ մշակոյթը. այսինքն՝ Հայուն հոգին ու միտքը. հայ ժողովուրդը ։

Կը ցաւինք, արդարօրէն, որ մեր մեծահարուստները քիչ անգամ հարուստ են սրտով։ Կը ցաւինք որ չունեցանք դեռ մէկը, որ շօշափելի գումարով մը ապահովէր հայ գիրն ու գիրքը. մնայուն դրամագլուխով մը պաշտպանութեան տակ առնէր հայ կրթական կեանքը ։ Ոչ իսկ եկեղեցասէր մը ունեցանք, որ շրջանի մը մէջ անհրաժեշտ նկատուած եկեղեցի մը հաստատէր, յարակից կրթարանով ու սրահով։ Ոչ միայն մէկ հատիկ դէմք չունեցանք, այլեւ չունեցանք հարուստներու խումբ մըն ալ, որ հաւաքաբար հիմնադրամ մը հաստատէր, քաջալերելու համար ազգային ու հանրային կենսական ձեռնարկները ։

Կիւլպէնկեան մը, օրինակի համար, կրնար շատերու դերը կատարել, ընդ միշտ ապահովելով առնուազն, հայ միտքն ու մշակոյթը, եթէ իր միլիոններէն փոքր, շատ փոքր մաս մը իսկ տրամադրէր մեր ազգային «ածու»ին պահպանման ու զարգացման ։

Չունեցաւ այդ մեծանձնութիւնը ի կենդանութեան. եւ դեռ ոչինչ գիտենք յետ մահու իր կարգադրութիւններուն մասին։

Դժգոհ ենք Կիւլպէնկեանէն եւ մեծ ու փոքր Կիւլպէնկեաններէն, որոնք փրշրանքներով կը սնուցանեն իրենց ժողովուրդը։ Հա՞րկ է ըսել սակայն, որ Կիւլպէնկեանները չեն գրած Հայոց պատմութիւնը։ Հայ ժողովուրդը ինք գրած է իր պատմութիւնը, որ մեծագործութիւններով հարուստ է եւ արժանի պանծացումի։ Խոնարհ, անանուն ու զոհաբերող հայ զանգուածը լուսակերտած է իր ճակատագիրը, հակառակ մռայլ ամպերու ։

Իր խղճը տակնուող ժողովուրդ մըն է Հայը, եւ կրցած է իր լումաներովը ապրիլ, իր արդար քրտինքովը իր ազգային հերկը ընել.— դատ վարել, դպրոցներ հաստատել, գիր ու գրականութիւն զարգացնել, մշակոյթ ծաղկեցնել, եկեղեցի կառուցանել, թերթ ու գիրք պահել ու տարածել ։

Ինչո՞ւ չշարունակել այս աւանդութիւնը. համաժողովրդական ու հաւաքական այս զոհաբերութիւնը, որ հրաշքներ գործած է, առանց մեծահարուստներու օժանդակութեան ։

Ժողովուրդի մը գիտակցութեան չափանիշը հաւաքական զոհաբերութեան մէջ է։ Ամէն մէկ Հայ, ինքն իր մէջ, կրնայ իր գիտակցութեամբ ու զոհաբերութեամբ, մեծատուններու պակասը լրացնել, եւ գերազանցել անոնց գործը ։ Դարերով այդպէս ապրած է Հայը։ Հ. Օ. Միութիւնը շուրջ կէս դարէ ի վեր բարիք կը սփռէ իր շուրջը, առանց Կիւլպէնկեաններու... Քալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը քանի մը տարուան մէջ, շունչ ու ոգի կը ներշնչէ բազմաթիւ հայ կրթարաններու ։

Մեր դոյզն Ճեմարանները, յետոյ Վենետիկն ու Վիէննան, մեր Վանքերը պահուած են ու կը պահուին հաւատացեալներու նուէրներով։ Մեր թերթերն ու պարբերական հրատարակութիւնները նոյնպէս ժողովուրդին, ընթերցողներու բազմութեան քաջալերանքովը կը կատարեն իրենց առաքելութիւնը ։

Մեծատուններ չմտածեցին եւ, դուցէ, չմտածեն այսուհետեւ ալ հայ գրին ու գիրին պաշտպանութեան համար։ Չմտածեցին վաստակաւորներու եւ իրենց վաստակին գնահատման մասին։

Հայ ժողովուրդը թող մտածէ ։

Թող մտածէ ամէն Հայ, որուն համար սրբութիւն է Մեսրոպի լեզուն ։

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

●

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրեցինք արդէն, Խ. Միութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց վերջերս, ներում շնորհելով դաս մը «գործակիցներու»։ *Լը Մոնտի* ռուսագէտ աշխատակիցը, Անտոէ Փիէռ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ, այս առթիւ.—

Երբ Խորհրդային կառավարութիւնը նոր հնամանագիրով մը ընդհ. ներում կը շնորհէ գործակիցներուն, հարց կը ծագի թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը այն ժողովուրդներուն որոնք զանգուածօրէն աքսորուեցան ։

Գերման զօրքը երբ Ռուսիա մտաւ իբրեւ «ազատարար» ընդունուեցաւ ոչ–ռուս այն ժողովուրդներուն կողմէ, որոնց համար տանելի չէր ո՛չ իրենց ազատութեան կորուստը, ոչ ալ համայնավարական դաժան վարչաձեւը։ Ահա այս տարրերուն դէմ էր որ Մոսկուայի կառավարութիւնը խիստ եւ անողոք միջոցներ ձեռք առաւ ։ Ան չբաւականացաւ միայն դէպի Արեւելք աքսորելով դաւաճանները, այլեւ լուծեց բազմաթիւ հանրապետութիւններ, որոնց բնակչութեան մեծ մասը դրկարաց դիմաւորած էր թշնամին։ Այսպէս է որ 1943ին ջնջուեցաւ Էլպրուզի ստորոտը բնակող Քարաչաեւներու ինքնավար երկիրը, որ մօտ 140 հազար բնակիչ ունէր, ինչպէս եւ Քալմուքներու ինքնավար հանրապետութիւնը, որ կը գտնուէր Վոլկա գետին արեւմուտքը։ Քալմուքները Սիպերիոյ մէկ հեռաւոր անկիւնը աքսորուեցան, եւ հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Էլիսթայի անունը փոխուելով կոչուեցաւ ռուսերէն իր հին անունով Սթեփնոյէ (տափաստանի քաղաքը)։

1943ի վերջերը եւ 1944ի սկիզբները կարգը եկած էր Չէչէններու–Ինկուշներու (Հիւս. Կովկաս, ինքնավար հանրապետութիւն) հաշուեյարդարի ենթարկուելու, (մօտ 400 հազար Չէչէններ եւ 80 հազար Ինկուշներ)։ Այս լեռնականներուն թշնամութիւնը, (ԺԹ. դարուն, Շամիլի շրջանին կատաղօրէն պայքարած էին ռուսական արշաւանքին դէմ), նուազած չէր, եւ հակառակ ռուսացման եւ խորհրդայնացման, նոյնքան ուժեղ կը մնար։ Այս Կովկասցիները, որոնք կրօնքով իսլամ են, Գերմաններուն գալէն առաջ, անոնց կողմէ սանձուած մասնաւոր զօրամասերու մէջ մտան, պայքարեցան Կարմիր բանակին դէմ։ Պատժելու համար, անոնք Խազախստան ղրկուեցան եւ անոնց հողերը տրուեցան Օսեթի եւ Տաղստանի հաւատարիմ ցեղերուն ։

Այսպէս ճակատագիր մըն ալ վիճակեցաւ Ղրիմի հանրապետութեան ոչ–ռուս բնակիչներուն։ Երբ գերմանեւռումանացի զօրքը գրաւեց երկիրը, իսլամ Թաթարները ըմբոստացան Ռուսերուն դէմ եւ անոնցմէ մեծ թիւ մը ջարդեցին։ Կարմիր բանակին վերագրաւումէն ետք, այս Թաթարները, որոնք Թերակղզիի ժողովուրդին մէկ չորրորդը կը կազմէին, տարագրուեցան, եւ Ղրիմի հանրապետութիւնը դարձաւ պարզ շրջան մը ուղղակի կապուելով Խ. Միութեան դաշնակցութեան, ապա Ուկրայնայի ։

Այս զանազան իսլամ ժողովուրդներու զանգուածային տարագրութեան մասին հրամանագիրները այն ատեն չեշտեցին թէ՝ անոնք հողեր պիտի ստանան եւ կառավարութեան օժանդակութիւնը պիտի վայելեն իրենց նոր տուներուն մէջ։ Սակայն խորհրդային մամուլը, պատերազմէն ետք, լուռ մնաց անոնց մասին, եւ յայտնի չէ թէ անոնք կրցան ընտելանալ իրենց կեանքի նոր պայմաններուն, Սիպերիոյ պէս խստաշունչ կլիմայի մը մէջ։

Ներման առթիւ Սեպտեմբեր 17ին հրատարակուած հրամանագիրը կը չեշտէ թէ՝ ներումէն կրնան օգտուիլ «աքսորուած կամ տարագրուած այն անձերը» որոնք կ՚ամբաստանուէին իբրեւ գործակից թշնամիին։ Հաւանական է, ուրեմն, որ հազարաւոր իսլամ գործակիցները մնան հո՛ն ուր կը գտնուին տասը տարիէ ի վեր։ Սիպերիան, որ սակաւաթիւ բնակիչներ ունի, կարօտ է անոնց, մանաւանդ այն պահուն երբ խամ ու խոպան հողեր բազմաթիւ աշխատաւոր ձեռքերու պէտք ունին նոր սովխոզներու եւ կոլխոզներու համար։ Հաւանական չէ որ խորհրդային կառավարութիւնը քաջալերէ գաղթը դէպ ի այդ կողմերը, այսինքն դէպի Արեւմուտք ։

ԱՇԱԿԵՐՏԸ.— Վարպետս ըսաւ որ մինչեւ դրամը ձեզմէ չզանձեմ՝ չվերադառնամ ։

ՊԱՐՏԱԿԱՆԸ.— Խեղճ տղայ, ուրեմն վարպետդ քեզ գործէ հանել կ՚ուզէ ...։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Հապճեպով ետ դարձայ, եւ բռնեցի ձորամիջի ճամբան, տարբեր ուղղութեամբ տուն հասնելու համար։ Երբ «դարձդարձին» հասայ ուրկէ կ՚երեւային կալերը, ետ դարձայ անգամ մըն ալ նայելու, զարմանքով տեսայ որ երկրորդ տեղէ մըն ալ կրակն ու ծուխը կը բարձրանային։

Տուն հասնելէ առաջ, ճամբուս վրայ գտայ Աւօն։ «Վարձքդ կատար, Վանիկ», ըսաւ եւ համբուրեց ճակատս։Ապաձեռքէս բռնեց ու ետեւէն քաշեց։ «Դէհ, հիմա երթանք հրդեհը մարելու, հոն ալ ցոյց պէտք է տաս քու ճարպիկութիւնդ»։

— Ո՞վ հրդեհեց միւս կալերը, հարցուցի անհամբեր ։

— Եթէ դու չէիր, սատանաներ ըլլալու են անպատճառ, ըսաւ ծիծաղելով ։

Վերադարձանք մութ եւ բոցերու մէջ կորած կալերը։ Խուժանը, ոմանք հագուած, ոմանք մերկ, որը բոպիկ, որը գլխաբաց անճոռնի հարայ–հրոցներով, նախնական միջոցներով կը փորձէին սահմանափակել չարիքը։ Մարդ ու կին, ծեր ու երիտասարդ, ամէնքը լծուած էին աշխատանքի։ Շատեր կուժերով ու սափորներով ջուր կը կրէին, ուրիշներ՝ մէկ դէզը միւսէն զատելու, բաժնելու փորձեր կ՚ընէին ։

Զարմանքով եւ հիացումով կը դիտէի Աւօն որ արտակարգ ճիգեր կը փորձէր հրդեհին դէմ պայքարելու համար։ Ո՞վ կրնար կասկածիլ, որ այդ մարդը, որ թեւերը մինչեւ արմուկները հրդեհին մէջ մխրճելով դէզին անվնաս խուրձերը դուրս կը քաշէր, նոյն մարդն էր որ սարքած էր այս «մոլեմերը»։

Ամբողջ գիշերը, եւ յաջորդ ցորեկը հրդեհին լայնածաւալ ալիքները իրենց մահաթոյր աւերը գործեցին։ Հաշիմ աղային, եւ Պուռնուսուզին — եւ ուրիշներու — բերքի մեծղի դէզերը մոխրակոյտի վերածուեցան ։

Ձմեռնամուտին, սովը աւելի սաստկութեամբ սողոսկեցաւ «ունեւոր», տուներէն ներս՝ ու իր աւերը գործեց։ Հայը դարձեալ եղաւ ձիաւոր, մարդիկ հետիոտն վազեցին, վազեցին, բայց, երբեք չհասան անոր ետեւէն, «Հայը գնաց, «խեր պէրէքէթ» իրեն հետ տարաւ» — կ՚ըսէին բանիմացները... Եւ իրօք, Հայը մեկնելէն ասդին, այդ երկրամասը կուշտ հացի երես չէր տեսած ։

Նախախնամութեան արդար եւ օրինաւոր դատաստա՞նն էր։

Այդ երեկոյ մենք դարձեալ հաւաքուած էինք կոյրին բնակարանը ։ Ուրախ էր կոյրը, ուրախ, զուարթ էր Աւօն։ Ուրախ էի ես ալ։ Մասնաւոր գոհունակութիւն մը կը զգայի, քանի որ ինծի վստահուած գործը լիովին եւ ժամանակին կատարած էի։ Այժմ կրնայի հպարտ եւ համարձակ նայիլ անոնց աչքերուն։ Հիմա զգացած վախիս փոխարէն տարօրինակ համարձակութիւն մը կար մէջս։ «Ցաղթանակ»էս գինովցած էի, ու ինծ կը թուէր, թէ ինչ «գործ» ալ յանձնուէր՝ կրնայի կատարել անվախ, համարձակ ։

Օղի կը խմէին ու ցած ձայնով կ՚ուրախանային։ Ո՞ւրկէ ճարած էին այդ խմիչքը, ան ալ այդ օրերուն, ինծի համար մութ էր, հետաքրքրուելու պէտքն իսկ չէի զգար ...

Այդ երեկոյ, մենք միայն «հրդեհ»ին յաղթանակը չէ որ կը տօնէինք, այլ եւ աւելի կարեւոր եւ ցնցող դէպքի մը։ Այն իրիկունը երբ ես Հաշիմ աղային կալերը հրկիզելու զբաղած էի, նոյն գիշերը Աշածանիի աջ ափը, պատմական կամո րջին քով, — հոն ուր հազարաւոր հայ անմեղներ ջարդուած էին, խորհրդաւոր պարագաներու տակ սպաննուած էին երկու ծանօթ հրէշներ։ Կ՚ըսէին թէ անոնց դիակները չարաչար յօշոտուած էին եւ թէ, անոնց վրայ դրուած էր մէկ մէկ թուղթ, հետեւեալ արձանագրութեամբ.—«Գազաններ, դուք անմեղները կոտորեցիք, մենք մեղաւորներէն հաշուեյարդ կը պահանջենք ...»։

Ու ջարդարարներուն երեւակայութիւնը թեւ առած կը թռէր։Անոնց դէմքերուն վրայ կարելի էր կարդալ սարսափը։ Անոնք իրենց իւրաքանչիւր քայլափոխին կրտեսնէին վրէժխնդիր «Փետային»։ Ամէնէն անվախ կարծուածն ալ իրիկունը մայրամուտէն վերջ դուրս ամուր կը փակէր ։

Փոքր դէպք մը՝ բայց սարսափը պատած էր ամէն կողմ ։

Որո՞նք էին այդ յանդուգն քաջերը, Հա՞յ թէ Քիւրտ, ինծի համար կարեւոր չէր ։ Խնդիրը այն էր, որ երկու համբաւաւոր հրէշներ՝ որոնք տեւական սարսափը եղած էին այդ շրջանին, իբրեւ ջարդարար, սպաննուած էին մազդուրծի դանակներով ...

Այդ իրիկուն մեր ուրախութեան կը մասնակցէին երեք խորհրդաւոր մարդիկ, — ինծի անծանօթ։ Ովքե՞ր էին, ո՞ւրկէ կուգային եւ ո՞ւր կ՚երթային Աւօն ե՞րբ ճանչցած էր զանոնք եւ ո՞ւր... երբէ՞ն ի վեր անոնց միջեւ այդքան ծանօթութիւն եւ մտերմութիւն ։

Ինծ կը թուէր թէ կը գտնուէի դաւադիրներու խմբակի մը մէջ, ու իմ պարտականութիւնս էր միայն նայիլ, լռե՛լ, հետեւիլ ։

Ամէն պարագայի մէջ, այս երեք անծանօթները, հասարակ մարդու երեւոյթ չունէին։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՑԷ

(Շար.)

ԼՈՒՐԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Համայնական խորհուրդը ժողով գումարեց, կաթող. պատգամաւորի ընտրութեան համար: Երկու թեկնածուներ, Պ. Սթիվէնս (Լոնտոն հաստատուած Հնդկահայ) եւ Պ. Ս. Քիւրքճեան համեմատական մնացին: Երկրորդ քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ Ս. Քիւրքճեան:

Մանչեսթրի հայ համայնքէն Պ. Պ. Մարքօ Պաքրճեան եւ Արտաշէս Օտապաշեան իբրեւ իրենց սիրոյ եւ համակրութեան հաւաստիք Էջմիածին պիտի ուղարկեն ընտիր ու առատ կերպասեղէն եւ գանազան պիտոյքներ:

× Լոնտոնի գաղութը հետզհետէ կը բազմանայ ատենէ մը ի վեր: Երկու երեք հարիւր Հնդկահայեր կը հասնին Լոնտոն: Տակաւին վերջ չէ գտած այս գաղթը դէպի Լոնտոն: Պարսկահայեր ալ կան անոնց մէջ: Մեծ մասը հայերէն չեն գիտեր, բայց կապուած են եկեղեցիին, որ այժմ նեղ կու գայ ժողովուրդին:

× Կիւլպէնկեան կտակի մասին նորութիւններ լսեցի: Պ. Ն. Կիւլպէնկեան հաւանաբար մաս կազմէ Կիւլպէնկեան թըրըստի մարմինին, որ իր առաջին նիստը պիտի գումարէ այս օրերս:

Եթէ Հայերը խոհեմութեամբ չարժին կատարուած իրողութեան առջեւ, կը յուսացուի որ հայ մարդասիրական հաստատութիւններն ալ մեծ բարիքներ ստանան:

× Շաբաթ օր Համայնական Խորհուրդը ընդունելութիւն մը տուաւ Զէրինկ Քրոսի մեծ պանդոկին մէջ, ի պատիւ Վենետիկի Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարանի տեսուչ Հ. Եղիա Փեչիկեանի: Խօսեցան Ա. Սաֆրաստեան, Մ. Մկրեան, Վ. Մելիքեան, Խաչատուրեան եւ Պ. Տիգրան: Հ. Եղիա ներկայացուց վանքը եւ իր այցելութեան նպատակը:

Մխիթարեանները, Հ. Ալիշանի օրերէն ի վեր Լոնտոնի մէջ ունին կալուած մը, որ այժմ արժէքէ ինկած է եւ համեմատաբար փոքր եկամուտ մը կը բերէ վանքին (Ռաֆայէլեան կտակ): Հ. Փեչիկեան եկած է զբաղելու այդ կալուածով: Միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ բարերարներ գտնել Ռաֆայէլեան վարժարանին համար, որ այս շրջանին 40ի մօտ աշակերտներ միայն ունի:

× Համայնական Խորհուրդը Էջմիածնի գերագոյն հոգեւոր խորհուրդէն խնդրած է իրենց հոգեւոր հովիւ Պասկ Ծ. Վ. Թումաեանի շնորհել եպիսկոպոսական աստիճան, ի վարձ իր երկարամեայ ծառայութեան:

ԱՆՑՈՐԴ

ՄԱՅՐԸ.— Աղջիկս, հիւրերուն առջեւ բնաւ չէիր խօսեր, կամ կը խնդայիր, կամ կը յօրանջէիր:

ԱՂՋԻԿԸ. — Մայրիկ, առաջին անգամ որ յօրանջեցի, պարոն մը ըսաւ. «Օրիորդը ինչ գեղեցիկ ակռաներ ունի ...»:

ԵՐՐՈՐԴ ՈՐԲՈՒԹԻՒՆ

Հազիւ երեք գարուններ բոլորած, մատղաշ հոգիս խամրած է հօրս մահով: Հասակ նետեցի հօր հոգածութենէ, գուրգուրանքէ, մանաւանդ դաստիարակութենէ զուրկ:

Այդ կարօտները, սէրը սրտիս վրայ ծանրացած են իբրեւ դառնութիւն:

Տասներհինգ տարեկանիս, մօրենական անուշ գգուանքը գլացաւ ինծի դարաւոր դահիճը, մայրս խողխողելով աչքիս առջեւ: Այդ ահաւոր ոճիրին սարսափով համակուած, անզօր՝ անոր հակահարուածը տալու, թախիծը սրտիս վրայ՝ արճիճի ծանրութեամբ քանդեց հոգիս:

Ու տարիներ, տարիներ այդ դաժան տառապանքը չալկած՝ թափառեցայ երկրէ երկիր, որբ ու անճար:

Ի վերջոյ գտայ իրապէս տաքուկ սրտով եւ ազնիւ հոգիով հայ մայրիկ մը ու հայրիկ մը:

Մեր առօրեայ մամուլին ու գրականութեան արդար նուիրումը եւ յարգանքը՝ հանդէպ մեր մտաւորական, քաղաքական եւ ռազմական դէմքերուն՝ սրբազան տուրք մըն է: Սակայն պահ մը չենք անդրադարձած այն խոնարհ նուիրեալներուն՝ ծնողք կամ ազգական, որոնք ստեղծած են անգիր օրէնքներ, սերունդներ պատրաստելու համար, ստանձնելով ամէն փոհողութիւն, օրորոցէն մինչեւ գերեզման:

Ահա մեր աննման հայրիկը՝ Պօղոս Ադամեան՝ իր անսահման բարութեամբ, եւ հաւատարմութեամբ: Տիպար մը որ կը պաշտէր եւ պաշտել կուտար արմենականութիւնը, իր ժողովրդական լեզուով, պարզ ու համոզիչ ձեւով: Խրատներով ու խորհուրդներով կը համակէր իր շրջապատը: Կը ներշնչէր խոր հաւատք հայ շինարար ու առաքինի ժողովուրդին ապագայի մասին, մասունքի մը պէս կը պահէր ազգային եւ ընտանեկան աւանդութիւնները:

Մեր գորովալից եւ հայրենասէր հայրիկը կը յիշէր ու կը պատմէր դարաւոր ոճրագործին սարքած բարբարոս նախճիրները, յաճախ կը յիշէր պատմական դէպքեր: — «1903 – 4ին Ուշագի մէջ, հրապարակային հաւաքոյթի մը առթիւ, Թուրք խուժանավար մը կ'ըսէր — «Ֆաթիհ Սուլթան Մուհամմէտ ահաւոր սխալ մը գործած է, ոչ – իսլամներուն առանձնաշնորհներ պարգեւելով: Արթնանք, հայրենակիցներ, երբ առիթը ներկայանայ նոյն սխալը չգործենք»: Եւ ճիւաղածին խուժանը Օսմ. Սահմանադրութեան խաբուսիկ արշալոյսին իսկ... սպանդանոցի վերածեց Կիլիկիան ...

Իսկ 1915ին ցեղին կէսը, միւս կիսուն յուղարկաւոր անգամ չթողուց: «Առիթը ստեղծուած էր» ...

Մեր պապիկը ամէն առաւօտ «Յառաջ»ի հրաշունչ ողջոյնը կը դիմաւորէր, անով կ'ապրէր իբրեւ հայկական հարազատ շունչի անսպառ շատրուան: Մեծ հաւատքով կը սպասէր հայրենիքի ազատութեան: Թէեւ 86 տարեկան, ունէր երիտասարդի սիրտ, խանդավառ հոգի:

Ով անուշիկ հայրիկ, կրկին որբացուցիր մեզ: Քու անհետացումով գերդաստանի մը, հին յեղափոխական սերունդի մը կամքի սիւներէն մէկն ալ տապալեցաւ:

Սակայն, անփոխարինելի հայրիկ, քու հոգիդ յաւէտ պիտի սաւառնի քու պատրաստած զաւակներուդ, թոռնիկներուդ վրայ, զի անոնց հոգիներուն մէջ դրիր անթառամ զգացումները տոկալու այս համայնակուլ օտարութեան մէջ, կենդանի օրինակ հանդիսանալով:

Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՐԳԸ ԼԻՈՆԻՆ Է...

ԼԻՈՆ.— Երկրորդ աշխարհամարտէն առաջ Լիոնի մէջ ալ գոյութիւն ունէր Համազգայինի մասնաճիւղ մը, քանի մը տասնեակ անդամներով: Սակայն պատերազմը եկաւ եւ ամէն ինչ մոռացութեան մատնուեցաւ: Արդէն տասը տարիներ են անցեր, սակայն ոչ մէկ շարժում, վերակազմելու համար զայն:

Ինչպէս ամէն տեղ, Լիոնի մէջ ալ չեն պակսիր բանիմաց հայրենակիցներ որոնք իրենց սրտին մօտ կը զգան հայ գիրն ու գրականութիւնը, մանաւանդ որ Համազգայինի կեդր. վարչութիւնը 1955 տարին յոբելենական տարի է նշանակեր, թէ իր եւ թէ ալ Փալանճեան ճեմարանի, 25ամեակին առթիւ: Այս առաջադրութեամբ ալ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան, Գահիրէի, Պէյրութի, Հիւս. Ամերիկայի, Յունաստանի, Մարոքի, Փարիզի, Մարսէյլի մէջ: Ամէն տեղ ալ ժողովուրդը ջերմապէս քաջալերեց, ապահովելով թէ բարոյական եւ թէ նիւթական լայն միջոցներ, զոյգ հաստատութեանց հետապնդած նպատակին իրագործման համար:

Արդ, ի՞նչ կը մտածէ Լիոնի կրթասէր հասարակութիւնը, երբ հարիւր ֆրանքն անգամ իր դերն ունի, ինչպէս կը յայտարարէր Պուլվար Օտտոյի հանդանակիչ յանձնախումբի անդամներէն, «Յառաջ»ի մէջ: Կը կարծեմ թէ արձակուրդները վերջացած ըլլալով լաւագոյն պատեհութիւնն է բանիմաց հայրենակիցներ քով քովի հաւաքել եւ կազմել յանձնախումբ մը, յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին, Լիոնի մէջ ալ տօնելու համար «Համազգային» ընկերութեան 25ամեակը:

Կարապետ Յովակիմեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԽԱՂՈՂԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Երեւանի թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Խաղողի մշակումը հայկական բարձրաւանդակի վրայ շատ հինէն ի վեր գոյութիւն ունի: Հնագոյն յիշատակութիւնները, ինչպէս եւ վայրի խաղողի բազմաթիւ տեսակներու գոյութիւնը Լոռի-Փամպակի ձորերուն մէջ, Ղափանի անտառներուն մէջ կ'ապացուցանեն թէ Հայաստան եւս եղած է այն վայրերէն ուր յառաջ գացած է այդ թանկագին պտուղի մշակումը:

Ուրարտական թագաւորութեան ատեն (մօտ 3000 տարի առաջ) խաղողի մշակումը բաւական տարածուած էր: Փրոֆ. Պիոտրովսկի Կարմիր Բլուրի վրայ կատարած պեղումներէն այն եզրակացութեան եկած է թէ այգեգործութիւնը Անդրկովկասի մէջ գոյութիւն ունէր Ուրարտացիներէն շատ առաջ: Ը – Է դարերուն նախքան Քրիստոս, Հայաստանի բարձրաւանդակին վրայ կային արհեստական ոռոգման ցանցեր: Հրազդանի աջ ափին վրայ եղած են պտղատու ծառերու եւ խաղողի այգիներ: Պեղումներու միջոցին ամրոցին մէջ գտնուած խաղողի կորիզները, ըստ փրոֆ. Ս. Պօղոսեանի, շատ մօտ են «գառանդմակ», «ոսկեհան», «խախալի», «արարատ»ի տեսակներուն: Ուրարտական պեղումներէն յայտնի եղած է որ Ը. դարուն Քրիստոսէ առաջ, Արարատեան դաշտավայրին մէջ շինուած են արհեստական դարատափներ, ուր Ուրարտացիները կը մշակէին խաղողը:

Յետագային զանազան ցեղերու աւերիչ արշաւանքներու հետեւանքով այգեմշակութիւնը մեծապէս կը վնասուի:

Աւելի ուշ այգեմշակութիւնը Հայաստանի մէջ զարգացաւ եւ տարածութիւնը հասաւ մօտ 7000 հեկտարի, սակայն առաջին պատերազմէն ետք վնասուեցաւ նաեւ այգեգործութիւնը:

Այգիներուն մէջ ծանր ֆիզիքական աշխատանքը այժմ զգալապէս պակսած է, շնորհիւ մեքենաներու: Թմբային այգիները կը փոխարինուին շարքայիններով: Այգեփորի, փխրեցման, ինչպէս եւ այգեթաղի համար կան մեքենաշարժ արօրներ, իրենց սարքաւորումներով, որոնք մեծապէս կը դիւրացնեն ձեռքի աշխատանքը:

Տեղական խաղողի տեսակները 120էն աւելի են, սակայն գործածական տեսակները շատ չեն: Ամէնէն աւելի տարածուած է «ոսկեհատ» (խարջի) տեսակը, որ կը գրաւէ այգիներու հարիւրին 30ը, «կախեթ» տեսակը (23 առ հարիւր), «մսխալին» (13 առ հարիւր), գառանդմակը՝ 11, եւայլն:

Այժմ խաղողագործութեամբ կը զբաղին Հայաստանի 237 կոլտնտեսութիւններ եւ պետական այգեպտղաբուծական տնտե–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

Մ. ՔԵՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

— Որո՞նք են այդ փաստերը:

— Ամիսներ առաջ հանդիպեցայ էրզրումի երեսփոխան Ռիւշտիւ փաշային եւ անոր ըսիք թէ այսպիսի դէպք մը տեղի պիտի ունենայ, այսինքն մահափորձը պիտի գործադրուի: Ուրկէ՞ գիտէիք այս բոլորը:

— Բացարձակապէս տեղեկութիւն չունիմ: Ես Շիւքրիներու, Ռիւշտիներու կարեւորութիւն տուող մարդ չեմ:

— Եւ երբ հասկցաք թէ ահարկու բան մը պիտի պատահի Կալլի փաշային ժամանման օրը, Իզմիրէն Իսթանպուլ լուր տուիք, իբր թէ ձեր օձիքը փրկելու համար:

Կրեռէյի Շէվքի հաստատեց թէ դուք հայթայթած էք անհրաժեշտ գումարը, փախուստի շարժառիթը ապահովելու համար:

— Կը կրկնեմ, դրամ չեմ տուած:

ՖԱՒՔ ՊԷՅԻ ԴԱՌՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Ամբաստանեալներու դատավարութիւնը կը շարունակուէր այսպէս, եւ ամբողջ հանրային կարծիքը կը սպասէր այս ողբերգական գործին ոչ նուազ ողբերգական վախճանին:

Դատարանի անդամները գիշեր ցերեկ կը գումարուէին, հաւաքուած հազարումէկ փաստերը, վկաներու յայտարարութիւնները ամբաստանեալներու խօսքերը՝ դէմ առ դէմ բերելու եւ եզրակացութեան մը յանգելու համար: Իրերն ու երեւոյթները ցոյց կուտային թէ այս գլխաւոր դատը պիտի ըլլար նաեւ հաշուեյարդարի դատավարութիւն մը, անցեալէն մնացած բոլոր վնասակար թափթփուքները ի սպառ փճացնելու եւ քեմալական վարչաձեւը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար: Նաեւ կը հաստատուէր թէ Իթթիհատի ուրուականն էր որ կը ցցուէր այս ամէնուն մէջէն եւ անհրաժեշտ էր զայն պատմութեան առջեւ վերջնական հաշուեյարդարի մը ենթարկել:

Ատեանը հարցաքննեց նաեւ ծանօթ Իթթիհատական եւ նախկին քօմիթէճի, անուանարկ գնդապետ Րասիմ պէյը, որ ըսաւ թէ գինովութեան պահուն ստորագրած է Շիւքրիւ պէյի ծանօթ դաւադրական նամակը, ալքոլի ազդեցութեան տակ չէր գիտեր թէ ի՞նչ ըրած է եւ ինք ոեւէ մեղսակցութիւն չունի:

— Դուն, Րասիմ պէյ, յիշեցուց նախագահը, մօտիկ գործակիցը եղած ես Շիւքրիւի եւ Գարա Քէմալի, եւ անկարելի է որ տեղեկութիւն չունենաս տարիներէ ի վեր գործուած դաւերէն եւ տրուած որոշումներէն:

Դատարանին առջեւ ցնցող եւ կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ ի վերջոյ Ջիա Խուրշիտի երէց եղբայրը, Օրտուի երեսփոխան Ֆաիք պէյ, որ իբր ամբաստանեալ կը դատուէր, բայց յետագային անպարտ արձակուեցաւ: Ինչպէս յայտնի է, ան էր որ խստիւ կշտամբած էր իր կրտսեր եղբայրը եւ անոր օձիքին կառչելով Անգարայէն հեռացուցած էր, եւ այս կերպով արգելք եղած էր Սապիթ պէյի հետ Անգարայի մէջ ծրագրուած մահափորձին:

Ֆաիք պէյ կանգնած էր ատեանին առջեւ եւ նախագահին հարցումներուն կը սպասէր: Նախագահ Ալի պէյ սապէս սկսաւ.

— Ազգ. ժողովին մէջ դուք ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանէիք:

— Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան:

— Այդ կուսակցութիւնը ի՞նչպէս եւ որո՞նց կողմէ կազմուեցաւ, կրնա՞ք ըսել:

— Ինչպէս գիտէք, անցեալ տարի կարգ մը ընկերներ հրաժարած էին Հալք կուսակցութենէն, եւ հաւաքուելով նոր կուսակցութեան մը ծրագիր–կանոնագիրը պատրաստած:

— Այդ ծրագրին սեւագրութիւնը ովքե՞ր պատրաստած էին:

— Շիւքրիւ եւ Իսմայիլ Ճանպօլաթ պէյերը եւ կարգ մը ընկերներ:

— Ձեր կրտսեր եղբայրը՝ Ջիա Խուրշիտ պէյ Անգարա եկած ատեն ո՞ւր կը մնար:

— Մեր Քլիւպը: Հալիս Թուրկուտ եւ Ֆէրիտուն Ֆիքրի պէյերուն հետ մէկ սենեակ էին: Եղբայրս հիւր էր:

— Որո՞ւն հիւրը:

— Իմ հիւրս, բնականաբար: Անշուշտ ընկերներուս ալ հիւրը:

— Գիտէ՞ք թէ ինչո՞ւ համար Անգարա եկած էր: Խնդրեմ բաց խօսեցէք:

— Նախնական հարցաքննութեանս առթիւ յայտարարութիւն տուած եմ, թող կարդացուի, ամէն ինչ կը հասկնաք:

— Ֆաիք պէյ, ազգին եւ պատմութեան առջեւ պէտք է լուսաբանուինք, կրկնեցէք, անվարան ըսէք ինչ որ գիտէք ձեր եղբօր մասին:

— Շատ լաւ, ըսեմ: Եղբայրս երբ Անգարա եկաւ, հարցուցի թէ ինչու եկած էր: Պատասխանեց որ կարգադրելիք գործեր ունէր Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութեան եւ Իշ. Պանքասի մէջ: Երկու օր վերջ Րաուֆ պէյ վազնիվազ եկաւ զիս անկողնէս հանեց: Սաստիկ վրդովուած էր: «Ֆաիք պէյ, կը քնանա՞ս արդեօք, ըսաւ, եղբայրդ Ջիա Խուրշիտ Շիւքրիւի հետ միացեր, մահափորձ մը կազմակերպեր են: Այսօր պիտի ընեն եղեր ... Սապիթ պէյ լուր տուաւ ինծի: Շուտ ըրէ, առաջքը առ այս աղէտին»:

(Շար.)

սութիւններ (սովխոզներ) :

Խաղողի այգիներուն մօտ 70 առ հարիւրը կը գտնուի Արարատեան դաշտավայրը : Այս խաղողը կը գործածուի իբրեւ թարմ միրգ · բայց մեծ մասով առկէ կը պատրաստեն սեղանի քաղցր գինիներ, , ըմպելիներ, գոնեակներ, օղի եւն · :

ԱՂԻ - ԼԵՂԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ֆրանսայի Ազգ · ժողովին եւ ծերակոյտին անդամներէն կազմուած պատուիրակութիւն մը, որ պտոյտներ կը կատարէր Խ · Միութեան մէջ, մինչեւ Թիֆլիս երթալով, Մոսկուա վերադարձաւ Սեպտ · 22ին եւ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ մառեշալ Բուլկանինի եւ Ն · Խրուշչեւի կողմէ, Կրեմլինի պալատին մէջ : Խօսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ, ի ներկայութեան Ֆրանսական դեսպանին : Բազմաթիւ խնդիրներ յուզուեցան, «շատ սրտաբաց, երբեմն բիրտ», ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսայի Ազգ · ժողովին նախագահը : Մառեշալ Բուլկանին յայտարարեց Ֆրանսացի հիւրերուն ·

— Ալժերցի գերիներ չկան Խ · Միութեան մէջ · կան միայն Ալժերցիներ որոնք իրենց պատիժը կը քաւեն իբրեւ պատերազմի ոճրագործներ : Բայց 23 Ֆրանսացիներ պիտի արձակուին իրենց բանտարկութեան պայմանաժամուն լրանալէն առաջ : Միւս կողմէ Կ · Խաչը պիտի փնտռէ ուրիշ Ֆրանսացիներ :

Կեդր · Կոմիտէին ընդհ · քարտուղարը, Խրուշչեւ, ըսաւ · — «Կը ցաւինք որ Ֆրանսա հրաժարեցաւ Ֆրանքեւսովետական դաշնագրէն որ ուղղուած էր գերման զինապաշտութեան դէմ : Կը կասկածիմ որ այդ հրաժարումը օգտակար ըլլայ Ֆրանսայի : Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ Խ · Միութիւնը կը սպառնայ Ֆրանսայի : Ընդհակառակն, բազմաթիւ Ֆրանսացիներ կը հաւատան թէ Գերմանիան է որ կը սպառնայ Ֆրանսայի : Արդ, Ֆրանսան էր որ առաջարկեց Փարիզի համաձայնութիւնները : Արեւմտեան Գերմանիոյ վերազինումը բան մըն է զոր մեր կառավարութիւնը չի կրնար կլլել » :

Հիւս · Ափրիկէի մասին խօսած ատեն, Խրուշչեւ ըսաւ · — Այդ հարցը Ֆրանսայի յատուկ խնդիր մըն է : Ես կը կարծեմ թէ Ֆրանսացիները իրենց իմաստութիւնը պիտի ունենան զայն լուծելու » :

Երբ Ֆրանսացիները դիտել տուին թէ Փէշթայի անթելը հակաֆրանսական քարոզութիւններ կը կատարէ, Խրուշչեւ բրտօրէն պատասխանեց թէ Փէշթան Հունգարիոյ մայրաքաղաքն է եւ թէ Ֆրանսայի եւ Հունգարիոյ կը մնայ կարգադրել այդ խնդիրը : «Դուք Խ · Միութեան արբանեակ երկիր մը կը նկատէք Հունգարիան : Ի՞նչ պիտի ըսէիք եթէ ձեր երեսին տային թէ Ֆրնսան մէկ արբանեակն է Մ · Նահանգներուն : Տակաւին շատեր այս ծուռ դիրքը բռնած են : Մի վիրաւորուիք դիտողութենէս, բայց այդ «արբանեակ» բառը աւելի կը յարմարի Ֆրանսայի քան Հունգարիոյ, վասն զի այս վերջինը արգիլուած ապրանքներու ցանկ մը չունի արտածման համար : Հունգարիան ժողովրդավար երկիր մըն է ուր իշխանութիւնը աշխատաւորներուն ձեռքը անցած է :

Ֆրանսայի Ազգ · ժողովին ատենապետը, Շնեթեր, պատասխանեց ·

— Մենք տարբեր համոզումներ ունինք : Մենք համոզուած չենք թէ Հունգարիան կատարեալ ազատութիւններ կը վայելէ ինչպէս ուրիշ երկիրներ : Երբեք Հունգարիան կամ այդ երկիրներէն մին Խ · Միութենէն տարբեր քուէ չի տար միջազգային կազմակերպութեանց մէջ · մինչդեռ Ֆրանսա երբեմն տարբեր քուէ կուտայ, անկախ՝ Անգլիայէն կամ Մ · Նահանգներէն :

Խրուշչեւ ընդմիջեց · — Այդ պարագան անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ Խ · Միութիւնը կը վարէ քաղաքականութիւն մը որ նպաստաւոր է խաղաղութեան, բանուոր եւ գիւղացի դասակարգին :

Մառեշալ Բուլկանին մեղադրեց որ Ֆրանսա կը խանգարէ տնտեսական յարաբերութիւնները, խտրութիւններ հաստատելով : Խրուշչեւ եւ Շնեթեր քանի մը կծու խօսքեր եւս փոխանակեցին : Առաջինը յայտարարեց · — Երկիր մը ազատ է երբ կրնայ համաձայնութիւններ կնքել ուրիշ երկիրներու հետ : Կը կարծեմ թէ յարաբերութեանց մեղմացումը պիտի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն · Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիր ·, տօն Վարագայ Խաչի, մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր Եկեղեցիին նախկին երկարամեայ եւ արդիւնաշատ դպրապետ ողբացեալ ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ յանկարծական մահուան քառասունքին առիթով : Իր յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ :

×Այս առթիւ Այրի Տիկին Արաքսի Մալաքեան 5000 ֆրանք կը նուիրէ Փրատոյի Մայր եկեղեցիին, 5000 ֆրանք Կապ · Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին, 5000 Մարսէյլի Աղքատախնամին, 5000 Կարմիր Խաչին, 5000 «Յառաջ»ին եւ 5000 «Հայ - Բոյժ»ին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ · Յակոբ Ոսկերիչեան, Այրի Տիկին Հայկանոյշ Ոսկերիչեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին իրենց ողբացեալ զաւկին, ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԷՈՐԳ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող ազգականները եւ բարեկամները :

Այս առթիւ իր ընտանիքը տասը հազար ֆրանք կը նուիրէ Լիոնի Հայոց եկեղեցին, իսկ հինգ հազար ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման : Լիոնի բաժինը ստանալ «Յառաջ»էն :

դիւրացնէ շատ մը գործեր : Խրուշչեւ պատասխանեց · — Այո, բայց մենք ձեզի առաջարկեցինք ընկոյզ մը որ շատ կարծր է ձեր ակռաներուն համար :

Կեդր · Կոմիտէին ընդհ · քարտուղարը քանիցս ներողութիւն խնդրեց Ֆրանսացի երեսփոխանի մը կնոջմէն, որուն հետ կծու խօսքեր փոխանակած էր Ֆրանսուհիներու մասին : «Խնդրեմ, չվիրաւորուիք : Եթէ աւելի յաճախ հանդիպինք, պիտի չյուսահատիմ ձեզ համայնավար դարձնելու : (Ծիծաղներ) :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նոր կառավարութիւնը լուծեց խորհրդարանը : Ուրիշ հրամանագիր մը կը ջնջէ Փերոն եւ Եւա Փերոն անունները, վերահաստատելով կարգ մը նահանգներու եւ քաղաքներու նախկին անունները : Ժողովուրդը անխնայ կը սրբէ անկեալ նախագահին եւ կնոջը անունով կոչուած փողոցները, կ'այրէ անոնց կենդանագիրները եւ կը խորտակէ արձանները : Նոր նախագահը, զօր · Լէոնարտի, Պուէնոս Այրէս փոխադրը ուեցաւ օդանաւով : Առջի օր ալ կռիւներ ծագեցան Պուէնոս Այրէսի փողոցներուն մէջ, Փերոնի կուսակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ : Թնդանօթներ եւ հրասայլեր տեղաւորուած են մայրաքաղաքին մէջ որ ունի մօտ չորս միլիոն բնակիչ : Ցուցարարները խորտակեցին կիներու փերոնեան կուսակցութեան ակումբը : Արժանթինի փեսօն բարձրացաւ : Գրաքննութիւնը ջնջուած է :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ · — Լիբանանի հեծելանիւի 5րդ շրջավազքը տեղի ունեցաւ Սեպտ · 18ին : Հինգերորդ անգամ ըլլալով յաղթական հանդիսացաւ Կարօ Մուրատեան : Երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացան Յովհ · Ծատուրեան եւ Սիմոն Շէքէրճեան : Վեցերորդ տեղը կը գրաւէ Կարօ Թաշճեան : Սուրիայէն ալ Հայեր կը մասնակցէին Արաբներու հետ, 7րդ եւ 8րդ հանդիսացան Քաջեան եւ Էքմէքճեան :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ · Յ · Դ · Նոր Սեբունդի կողմէ : Այս կիրակի ժամը 16էն 23, Ազգ · Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ :

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները եւ մասնաւորաբար Հ · Յ · Դ · Նոր Սեբունդի օգանխութեան կայանի մասնակցողները, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ : Պիւֆէ, պար, նուագ :

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս · ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ · — Վարագայ Ս · Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յայտարարէ բարեպաշտ ժողովուրդին, թէ այս կիրակի, եկեղեցւոյ անուան տօնը ըլլալուն կը կատարուի հանդիսաւոր Ս · պատարագ եւ մատաղի օրհնութիւն : Կը պատարագէ Արտակ Վրդ · Մանուկեան :

Սկիզբ · ժամերգ · ժամը 8·30, Ս · պատարագ ժամը 10 :

Շոգեկառքը կը մեկնի Կար տիւ Նորէն հետեւեալ ժամերուն 8·32, 9, 9·32 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ Կապ · Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ - Լապառի Մէրի անէքսի սրահը :

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները :

***

Թրէվիզի Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օր ժամը 14ին : Ազգ · Տան մէջ :

Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները հինգշաբթի 29 սեպտեմբեր ժամը 15էն սկսեալ :

***

Ֆ · Կ · ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի հոկտ · վեցին : Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ · Հազարեանի :

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ · վեցին :

ՊԷՏՔ ԿԱՅ

Սեվրի Մուրատեան վարժարանին համար հսկողի մը պէտք կայ : Ոչ 55էն վեր, որոշ կրթութեան եւ զարգացումի տէր : Դիմել վարժարան՝ 26 ռիւ Թրուաեօն Սէվր :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ · — Ֆ · Կ · Խաչի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարիամ Ղազարեանի եւ ամբողջ Ղազարեան ընտանիքին (Լիոն եւ Տէսին), իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին ՅՈՎԱԿԻՄ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ :

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ · Մ · Դ · ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ · Կոմիտէն ընկերական ընդհ · ժողովի կը հրաւիրէ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ենթկ · այս շաբաթ ժամը 9ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ ենթկ · այս շաբաթ ժամը 9ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբը այս շաբաթ ժամը 9ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին :

ԸՆԿ · ԿԱՐՕ ենթկ · այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին :

ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ · չորեքշաբթի ժամը 9ին :

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ · 2 Հոկտ · շաբաթ, ժամը 9ին :

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթկ · 2 Հոկտ · շաբաթ ժամը 9ին :

Ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ եւ շարունակելի են : Ներկայ կ'ըլլան Շրջ · Կոմիտէի ներկայացուցիչները : Ճշդապահ ըլլալ :

ՄԱՐՍԷՅԼ · — Սէն Ժերոմի Հ · Յ · Դ · « Հայաստան » ենթակոմիտէն ընդհ · ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՄԱՐՍԷՅԼ · — Հ · Յ · Դ · Նոր Սեբունդի Շրջ · վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու վարչութիւնները եւ ներկայացուցիչները այս շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ, (26 ռիւ տէ Քոնվալեսան) : Պարտաւորիչ ներկայութիւն : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

ՊԱՆԵԽՕ Քաշանի Ֆ · Կ · Խաչի մասնաճիւղը ընդհ · ժողովի կը հրաւիրէ, ընկերուհիները, այս շաբաթ ժամը 21ին, ընկ · Պասմաճեանի բնակարանը :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուս · ի ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Իսիի Խրիմեան Ակումբը : Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ճշդապահ ըլլալ : Խիստ կարեւոր օրակարգ :

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 25 SEPTEMBRE 1955

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7785 31e ANNEE
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3196

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ԱՍԱՆԿ ԱԼ, ԱՆԱՆԿ ԱԼ»

•

Մեր բանասէրն աշխատակիցը, Արսէն Երկաթ հոս կը յուզէ լեզուի մշակման խնդիրը.— «Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր լեզուին վիճակը». (տես Բ. էջ) :

Կը կարծենք թէ որքան ծաւալի այս մտահոգութիւնը, այնքան լաւ :

Եթէ թերթերը, ծոյլերը, տգէտները ու իմաստակները խելքի չգան, գոնէ քննադատները կ'արթննան :

Հարկ է միշտ ձեռքի տակ պահել խարազանը կամ աւելը :

Հարկ է հետապնդել եւ ծաղրել: Ի հարկին ձաղկել, թերթի, գրքի կամ յօդուածագրի անուններով, որպէսզի չկարծեն թէ այգին անտէր է :

«Ցուսաբեր» ի զուր կը կարծէ թէ «չարաչար պարտուեցանք յանուն եւ ի պաշտպանութիւն լեզուի մղած մեր պայքարին մէջ» :

Հապա ինչո՞վ բացատրել 1908էն 1920, եւ այդ շրջանէն մինչեւ այսօր կատարուած յառաջդիմութիւնը: Զարգացում եւ մշակում՝ յաճախ առանց պայքարի :

Կարելի՞ է բաղդատել Կ. Իւթիւճեանի «Մասիս»ին, նոյնիսկ Ց. Շահնազարի «Հայրենիք»ին լեզուն այսօրուան աշխարհաբարին հետ :

Վրիպումներ եւ արատներ միշտ ալ պիտի պատահին: Մեր պարտքը պիտի ըլլայ անմիջապէս կարգի հրաւիրել յանցաւորը:

Միշտ ալ պիտի ունենանք լեզուի թիթեղագործներ, ինչպէս ունինք արդէն, որոնք թերթի մը մէջ կամ բոլորտիքը թաւալած ըլլալով, լուր կամ յօդուած պիտի խմբագրեն «ասանկ ալ, անանկ ալ» :

Եթէ այդ գրողները ծանօթ անուններ են, թող իրենք ամչնան :

Շատեր կան որ տունէն փողոց կ'ելլեն մազերը չսանտրած, փողկապը ծուռ կապած կամ թաշկինակը տունը մոռցած :

Դժբախտութիւն է որ համբաւով խմբագիրներ կան ամէն տեղ, ընդհանրապէս մէկ հատ՝ իւրաքանչիւր թերթի գլուխը :

Եւ յետոյ, այո, թղթակիցներ, նոյն իսկ վարժ գրողներ կան որոնք չեն հետեւիր կատարուած սրբագրութեանց կամ թերթին մշակած լեզուին:

Շատերուն համար իրենց գրուածը վերջնական է, անվերաքննելի :

Ուրիշներ ալ թուղթ կը մրոտեն տնավարի, խմբագրին հոգածութեան ձգելով մնացեալը :

Եւ վերջապէս թերթեր կան որոնք անսրբագրելի են, վասն զի իբրեւ խմբագիր ունին հաւասարակ դպիրներ որոնք շատ շատ ժամկոչ կամ տիրացու կրնային ըլլալ, եթէ ոչ մանրավաճառ :

Այս դասակարգէն տեսակներ կը վխտան Պոլսոյ, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Ամերիկայի մէջ:

Անոնք ունին իրենց յատուկ հասարակութիւն մը, նոյն մտաւոր մակարդակով եւ նոյն ճաշակով :

Անոնց դէմ պայքարի ամէնէն ազդու միջոցն է ծաղրը :

Ինչո՞ւ խօսիլ պարտութեան մասին, երբ ամէն կողմէ պահակներ կ'երեւան, ազդարարելով թէ կարելի չէ մշակոյթի այգին մտնել տրեխներով, ճիզմէներով կամ գլխուն խազմա մը կապած:

Բուն վտանգը ուրիշ բան է :

Այստեղ, ազատ արտասահմանի մէջ աւերներ կը գործուին իբրեւ հետեւանք սանձարձակ ազատութեան :

Անդին, հայրենիքին մէջ, լեզուն կ'աղճատուի կարգապահութեամբ մը որ առաւելապէս հիմնուած է բռնութեան, տգիտութեան և սովորամոլութեան վրայ:

Կարելի չէ անվրդով դիտել անդաստանը, բացի բանաստեղծութեան պուրակէն:

Եւ դուրսն ալ ստրուկներ, ծանծաղամիտներ կան որ ոչ միայն կը ծափահարեն, այլեւ կը կապկեն այս բարբարոսական արշաւը : Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈԼՈԹՈՎ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼ ԶԻՆԱՐՇԱՒԸ ԵՒ ՓԱԿԵԼ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԽԱՐԻՍԽՆԵՐԸ

*

Խ. Միութեան արտաքին նախարարը Պ. Մոլոթով Սեպտ. 23ին ճառ մը խօսեցաւ ՄԱԿի ընդհ. ժողովին մէջ, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները հաւաքական ապահովութեան մասին: Բանախօսութիւնը, որ տեւեց մէկուկէս ժամ, անուղղակի պատասխան մըն էր Պ. Տըլըսի ճառին :

Նախարարը յետոյ բանաձեւ մը ներկայացուց, հետեւեալ խորագրով.— «Միջոցներ՝ միջազգային յարաբերութեանց լարումը աւելի թեթեւցնելու եւ միջազգային գործակցութեան զարկ տալու համար»: Բանաձեւը կը պահանջէ ընդհ. ժողովէն քննել զինաթափութեան առաջարկները, որոնց գլխաւոր նպատակն է «վանել նոր պատերազմի մը սպառնալիքը, ապահովութիւն հաստատել եւ վստահութիւն ներշնչել ապագայի մասին, ստեղծելով խաղաղ կեանքի եւ անդորրութեան պայմաններ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն համար»: Այս առթիւ յայտարարեց.

— Մեր առաջին նպատակը պէտք է ըլլայ զինարշաւին դադարումը: Խ. Միութիւնը կ'ընդունի նախագահ Այզընհաուըրի առաջարկած հակակշռի ծրագիրը, զայն համարելով անկեղծ փափաք մը՝ դիւրացնելու սպառազինութեանց միջազգային ստուգումը: Խորհրդային կառավարութիւնը կը քննէ նաեւ Պ. Էտ. Ֆորի առաջարկները որոնք եղան Ժընեւի մէջ»:

Պ. Մոլոթով յետոյ յիշեցուց թէ Խ. Միութիւնը արդէն կրճատած է իր զինեալ ուժերը եւ պարպած է իր երկու ռազմական խարիսխները Չինաստանի եւ Ֆինլանդայի մէջ: Ուստի կ'առաջարկէ որ միւս կառավարութիւններն ալ, «եւ մանաւանդ անոնք որ բազմաթիւ խարիսխներ ունին արտասահմանի մէջ, ձգեն այդ խարիսխները» :

Նախարարը յետոյ բացատրեց թէ գերմանական հարցը եւ Գերմանիոյ վերամիացումը կրնան լուծուիլ միայն հաւաքական ապահովութեան կարգուսարք մը հաստատելով Եւրոպայի համար: Այս առթիւ յիշելով Ժընեւի մէջ ըրած առաջարկը աւելցուց.— «Խ. Միութիւնը պատրաստ է լսելու տարբեր առաջարկներ՝ Եւրոպայի ապահովութեան մասին» :

Անցնելով ասիական խնդիրներուն, Մոլոթով բացատրեց թէ ամէնէն կարեւորն է Թայվանի հարցը (Ֆորմոզա), «որ կարեւոր խոչընդոտ մը կը կազմէ Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց կանոնաւորման համար եւ յոյս յայտնեց թէ Ժընեւի մէջ կատարուած չինեւամերիկեան բանակցութիւնները դրական դեր մը պիտի կատարեն: Անհրաժեշտ է ժողովրդական Չինաստանի տալ իր օրինաւոր իրաւունքները Ազգաժողովին մէջ եւ անոր վերադարձնել Ֆորմոզան» : Ապա կրկին պահանջեց ջնջել Ատլանտեան դաշինքը: Միջանկեալ վճռապէս մերժեց մասնաւոր ժողով մը գումարել, Ազգաժողովին ուխտը վերաքննելու համար, գոհացուցիչ գտնելով զայն :

× Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Փինէ, որ Նիւ Եորք կը հասնէր նոյն օրը, յայտարարեց թէ «իր երկիրը պիտի չկրճատէ իր զինուորական յանձնառութիւնը, մինչեւ որ յարաբերութեանց մեղմացումը հաստատուի ոչ թէ խօսքով, այլ գործքով»: Յետոյ աւելցուց թէ ընդունած է Խ. Միութեան հրաւէրը՝ Մոսկուա երթալու համար Հոկտ. 14ին, վարչապետին հետ եւ թէ կը կարծէ որ Ռուսերը կ'ուզեն վիճարանիլ հաւաքական ապահովութեան խնդիրներու մասին :

× Խ. Միութեան վարչապետը, մառեշալ Բուլկանին, Այզընհաուըրի ուղղած նամակին մէջ, որ շատ բարեկամական կը համարուի, կ'ըսէ թէ պատրաստ են ընդունելու նախագահին ծրագիրը, հետեւեալ պայմաններով.— 1. Խ. Միութիւնը տրամադիր է փոխանակելու իր ռազմական հաստատութեանց յատակագիծները, եթէ Մ. Նահանգները յանձն առնեն տեղեկութիւններ հաղորդել ոչ միայն ամերիկեան ցամաքին վրայ, այլեւ արտասահմանի մէջ հաստատուած ռազմական խարիսխներու մասին.— 2. Խ. Միութիւնը կ'ընդունի նաեւ օդանաւային փոխադարձ թռիչքներ կատարելու գաղափարը, պայմանաւ որ «այդ փոխանակութիւնները կատարուին համաձայն ընդհ. զինաթափութեան ծրագրի մը, արգիլելով հիւլէական զէնքերը» :

Մառեշալին կարծիքով, Այզընհաուըրի ծրագիրը անիմաստ կը դառնայ, եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ սպառազինութեանց կրճատման մասին:

Ազգաժողովին արեւմտեան շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Խ. Միութեան պայմանները անընդունելի պիտի համարուին, քանի որ Մ. Նահանգները պիտի հարկադրուին մէջտեղ հանել իրենց ռազմական գաղտնիքները եւ արեւմտեան Եւրոպայի ռազմագիտական ամբողջ կարգուսարքը, ինչ որ պիտի խախտէ Ատլանտեան դաշինքը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԱՅՍ ԱԼ ԻՄԱՑԷՔ ...

Կը թուի թէ դեռ երկար ժամանակ պիտի անցնի, մինչեւ որ պարզուին Սեպտ.ի խռովութեանց բոլոր մանրամասնութիւնները:

Ամէն օր ծալք մը կը բացուի, ապացուցանելով սարքուած դաւին ծանրութիւնը եւ խորութիւնը :

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնը, որ չէր արձանագրուած մինչեւ հիմա:

Կրթական գործավարը, Ճէլալ Եարուլլեր, Սեպտ. 17ին լրագրական ասուլիս մը սարքելով, տեղեկութիւններ հաղորդեր է փոքրամասնութեանց դպրոցներու մասին:

Եւ պատմեր է.

— Այցելութեանս նպատակն էր քննել դէպքերէն վնասուած դպրոցներուն վիճակը: Յունական երեսուն երկու նախակրթարան, միջնակարգ եւ լիսէ, Հայոց ութ վարժարան, ընդամէնը քառասուն դպրոցներ վնասուած են: Թաքսիմի մէկ վարժարանին դարմանատունն ալ քանդուած է: Այս դպրոցներէն մէկ մասին աւերը մեծ է, միւսներունը՝ փոքր : Բոլորին ալ վնասները արագօրէն կը դարմանենք :

Ուրեմն, անհաշիւ եկեղեցիներու հետ, մասամբ կամ ամբողջովին քանդուած են փոքրամասնութեանց պատկանող 40 դպրոցներ :

Լոնտոնի *Տէյլի Մէյլը* զարհուրելի մանրամասնութիւններ կը հաղորդէր:

Թղթակիցը դէպքին լուրը առնելով Պոլիս կը թռչի: Անմամբ կ'ուսումնասիրէ ամբողջ արհաւիրքը :

Գրաքննութիւնը վար կը դնէ իր բոլոր հեռագիրները: «Այսօր – վաղը», կ'ըսեն, բայց ի վերջոյ զամբիւղը կը նետեն :

Մարդը նարահատ՝ ձեռագիրները կօշիկներուն մէջ պահելով, օդանաւ մը կը ցատկէ, կ'անցնի Աթէնք եւ ազատօրէն կը հեռագրէ իր տեսածն ու լսածը :

Ո՜րքան քստմնելի պատկերներ, իր թղթակցութեան մէջ, որ կը սկսի առաջին էջէն, խորագիրները՝ վեց սիւնակի վրայ :

Քանի մը դէպքեր՝ իր պատմածներէն.

— Ցուցարկուութեան մը գացի Շիշլիի գերեզմանատունը, ուր պիտի թաղուէր անկողնին մէջ ծեծի տակ մեռած պառաւ մը: Նախ չհաւատացի տեսածիս : Ամէն տապանաքար տեղէն հանուած եւ ջախջախուած էր, ամէն դամբարան բացուած, ամէն դագաղի պարունակութիւն փողոց նետուած էր:

... Եւփքուլէի եկեղեցին քարուքանդ ըրած եւ քահանայ մը անկողինէն քաշկռտելով մազերը եւ մօրուքը փետտած էին բառին տառական իմաստով:

Ուրիշ յոյն քահանայ մը, որ այս եկեղեցիին պատկանող տուն մը կը բնակէր եւ ծանր հիւանդ էր, անկողինին մէջ ձգեցին, տունը հրկիզեցին եւ ողջ ողջ այրեցին:

Թարաբիոյ եկեղեցին ալ հրկիզուեցաւ, բայց քահանան փախաւ շնորհիւ Թուրք բարեկամի մը որ պարկի մը մէջ թխելով զինքը, ձիու մը վրայ դրաւ եւ փախցուց:

Ենիքէօյի եկեղեցիին մէջ 75 տարեկան քահանայ մը փողոց նետելով, բոլոր հագուստները հանեցին, մարմինը կառքի մը կապեցին եւ փողոցէ փողոց քաշկռտեցին:

Ենի Մահալլէի մէջ քահանայ մը նոյնպէս մերկացուցին եւ բեռնակառքի մը կապելով քշեցին :

Ուրիշ քահանայի մը մազերը փետել փորձեցին, բայց չյաջողելով, գանկին մաշկը հանեցին, ինչպէս ըրած էին շատերու :

Կարծեմ կը բաւէ այսօրուան համար :

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ երեսփ. ժողովը Սեպտ. 23ին միաձայնութեամբ վաւերացուց այն օրինագիծը որ կ'արտօնէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Խ. Միութեան հետ: Ապա քուէարկուեցան երկու բանաձեւեր: Առաջինով երեսփ. ժողովը կ'արձանագրէ մառեշալ Բուլկանինի հաւաստիքները՝ գերման գերիներու արձակման մասին, իսկ երկրորդով կ'իւրացնէ վարչապետին յայտնած վերապահումները եւ ամուր կառչած կը մնայ երկրին վերամիացման ծրագրին :

Վիճաբանութիւնները կարճ տեւեցին : Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչը կրկնեց իր վերապահումները Փարիզի համաձայնութեանց մասին և բանաձեւ մը առաջարկեց :

Եթէ դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ, գլխաւոր պատճառը այն է որ գերման ժողովուրդը անձկութեամբ կը սպասէ հազարաւոր գերիներու արձակման: Յետոյ, երեսփոխանները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը կարծեն թէ դեսպաններու փոխանակումը կրնայ դիւրացնել արեւելեան եւ արեւմտեան Գերմանիոյ միացումը, ինչպէս եւ զօրացնել Պոնի դիրքը միջազգային քաղաքականութեան մէջ :

Քուէարկուած բանաձեւը յոյս կը յայտնէ թէ գերմանական հարցը օրակարգի գլխաւոր խնդիրներէն մէկը պիտի ըլլայ Ժընեւի յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ որ պիտի գումարուի Հոկտեմբերին, մասնակցութեամբ չորս մեծ պետութեանց արտաքին նախարարներուն :

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Եգիպտոսի աշխարհական պատուիրակներուն հետ, Էջմիածին մեկնած է առաջնորդը, Մամբրէ արք. Սիրունեան :

Հարաւ. Ամերիկայի կաթող. պատուիրակը, Սիոն եպիսկ. Փարիզ կը սպասուի, Էջմիածին երթալու համար Թեմին պատգամաւորներուն հետ :

**

ՊՈԼՍՈՅ թերթերը կը գրեն թէ Գարեգին պատրիարքը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետ Մենտէրէսի հետ: Մանրամասնութիւններ կը պակսին :

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

●

— Երկրորդական են մեր գրական ծըրագիրները, կ'ըսէ բարեկամս: Մեր գըլխաւոր մտահոգութիւնը այսօր մեր լեզուն է: Ձե՞ս նկատեր, թէ ինչ անհուն հարուածներ կուտան անոր: Ինչպէս մուրճը կ'իջնէ այդ բազմաքանդակ հրաշալի բիւրեղին վրայ: Ճիշդ է, որ բիւրեղէն ապառաժ է անիկա եւ կարելի չէ բոլորովին ջարդուփշուր ընել, բայց սրտես արիւն կ'երթայ, երբ կը կարդամ մեր այսօրուան թերթերուն մէջ տրուած հայերէնը:

Իրապէս. ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր լեզուին վիճակը: Պիտի շարունակուի՞ այսպէս: Եթէ այո, մենք այժմէն իսկ սուգը պէտք է մտնենք, լանք ու ողբանք մահը այն չքնաղ Թագուհիին, որուն գահին առջեւ երկիւղածութեամբ ծնրադրեցին հայ գըրականութեան ճշմարիտ ուխտաւորները:

Գիտեմ կը չարժեմ յուսահատօրէն ես ալ: Բայց վստահ եմ, որ պիտի չյաւերժանայ այս անհոդ եւ դատապարտելի վերաբերումը մեր մայրենիքին հանդէպ: Ամէն լեզու իր ոգին ունի, դարերու խորհուրդէն ծնունդ առած եւ ժողովուրդին հոգիէն ճաճանչող: Այդ ոգին ինքը պիտի չհաշտուի երբեք իր պարտութեան գաղափարին հետ: Պիտի վառի, բորբոքի, մինչեւ որ բոցաթեւ փիւնիկի մը նման ունենայ իր գեղահրաշ վերածնունդը:

Կարծես ցաւալի աճապարանք մը կայ թերթը լեցնելու եւ ճիշդ ատենին ցրուելու: Խմբագիրը հազիւ ժամանակ կ'ունենայ իր խմբագրականը գրելու: Միւս յօդուածները, որոնցմէ շատերը արտատըպումներ կ'ըլլան յաճախ, կը յանձնուին թերթին իրենց բնագիրներով: Եթէ խըմբագիրը բծախնդիր է, երկար ժամեր պէտք են, երբեմն ալ ամբողջ օր մը, գանոնք սրբագրելու համար: Եթէ օգնական խմբագիր չկայ, յօդուածները կը տպուին ինչպէս որ են՝ առաջին փորձէն ետք, եւ թերթը լոյս կը տեսնէ ոչ միայն վրիպակներով, այլեւ լեզուական եւ քերականական ահաւոր սխալներով:

Ոչ միայն մեր օրաթերթերուն պարզած պատկերն է ասիկա, այլ մինչեւ իսկ գըրական պարբերականներուն, որոնց մէջ երբեմն, առաջին էջերէն սկսեալ, կը հանդիպինք դպրոցական շարադրութիւն մը իսկ չարժող պատմուածքներու:

Ընդհանուր անհոգութիւն մը կը տիրէ մեր մամուլին մէջ: Կրնա՞յ ըլլալ, որ առաւօտ մը փողոց իջնենք գիշերազգեստով, հողաթափերով: Կրնա՞նք ամբողջ ամիս մը չածիլուիլ եւ հիւրասիրել մեր բարեկամները՝ աբեղայի երեւոյթով: Կենցաղագիտական ամէն պատշաճութիւն կը յարգենք, բայց երբ խնդիրը մեր լեզուին կուգայ, անոր հանդէպ կը վերաբերինք ինչպէս բոլորովին անարժէք բանի մը:

Ձեն բաւեր ներսէն անոր սատցած հարուածները, ահաւասիկ դուրսէն ալ հայագէտ ռումանացի մը, Պուքրէշի մանկավարժական համալսարանի դասախօս, Վլատ Պընըցեանու, կարծես որոշ պաշտօն է ստացեր փայտահատի կացինով յարձակելու մեր սրբազան հոգին ծոցէն եւ ցեղին վիրաւոր սրտէն բարձրացած այս գեղուղէշ վարդենիին վրայ:

Կարծես բաւական չէին համայնավարական այլանդակութիւնները, որոնք շարունակաբար կը պատուաստուին մեր լեզուին վրայ, Վլատ Պընըցեանուի եւսթըն ալ կուգայ ապացուցանել, որ սեւ ձեռք մը կը փորձէ քանդել արեւմտահայերէնի ճարտարապետական կառոյցը:

Արդար է անշուշտ, որ ծառանանք Պընըցեանուի դէմ, աղաղակենք մեր զայրոյթը: Բայց աւելի արդար չէ՞ որ նախ եւ առաջ մենք պահպանենք մեր լեզուն, մենք շրջապատենք զայն մեր մաքին եւ սրտին անսահման գուրգուրանքով: Զթողունք, որ փշուր մը իյնայ անոր կառոյցէն, անոր բազմանկիւն բիւրեղէն:

Օտար թշնամիները զօրաւոր են միշտ, երբ քնացած են ներսի պահակները: Իսկ մենք այսօր քնացած ենք իրապէս, երբ մանաւանդ սպառնական կը դառնան Վըլատները: Ձի բաւեր արհամարհել ցրտօրէն, այլ արհամարհանքը զրահել մեր կատարած ազնիւ աշխատանքով:

Աշխարհի չորս կողմերը սփռուած՝ տարինք մեզի հետ ամէնուրեք, տապանակ ուխտի նման, մեր լեզուն, մեր միակ գանձը: Տէր Զօրի անապատներուն մէջ մեր որբերը հայերէնով աղօթեցին, եւ մեր մայրերուն եւ քոյրերուն արդար անէծքը Աստուծոյ հասաւ այն լեզուով, զոր այսօր կ'ուրանան մեր տղաքը:

Ոչ մէկ հարուած այնքան զօրաւոր պիտի ըլլայ բեկոր մը իսկ անջատելու համար անոր կոթողական սլացքէն, եթէ մենք հսկենք արթուն, չթողունք որ թըշնամական ստուեր մը իսկ մօտենայ անոր եւ եթէ անոր ոգին մեր սրտին բաբախումըն ըլլայ միշտ, մեր արիւնին հրեղէն կայլակը, մեր ուրախութեան ճաճանչը, մեր սուգին արցունքը եւ մեր հայրենաշունչ գոյութիւնը սփիւռքի մէջ... Իննըսունէ աւելի հայերէն թերթեր լոյս կը տեսնեն այսօր: Մէկը միւսէն կ'արտատպէ երբեմն ամբողջ էջերով:

Կը ճանչնամ խմբագիր մը, որ այս արտատպումները կը կատարէ սրբագրելէ ետք միայն: Բնագիրը յաճախ անճանաչելի կը դառնայ սրբագրող գրիչին տակ: Բայց ինչ տաժանելի աշխատանք է ասիկա: Ամէն խմբագիր չունի նոյն հիւանդագին բծախնդրութիւնը: Մանաւանդ կարդ մը օրաթերթերու մէջ մեզի հրամցուած հայերէնը կ'ապացուցանէ, թէ մեր խմբագիրները մեծամասնաբար բնաւ բըծախնդիր չեն: Ստացուած ձեռագիրները կը յանձնուին գրաշարին, որ եթէ խելացի մէկն է, դէշ աղէկ սրբագրելով միայն կը շարէ զանոնք: Բայց յաճախ մեր գրաշարներն ալ տեսակ մը Պիղատոսներ են եւ չեն ուզեր սրբել պատասխանատուութիւն ստանձնել:

— Իրապէս, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր լեզուին վիճակը...

Եթէ միջոցը գտնէք, ունեցէք հայկական գրադարանէ մը «Ազատամարտ»ի բացառիկ թիւերէն մէկը, Ամանորի կամ ուրիշ տօնական առիթով մը հրատարակուած: Հոն պիտի կարդաք էջեր ստորագրուած Զարդարեանէ, Զօհրապէ, Կիւրճեանէ, Խաժակէ, Քիւֆէճեանէ (Օշական) եւ ուրիշներէ:

Տեսէք անոնց գործածած լեզուն եւ բաղդատեցէք մեր այսօրուան լեզուին հետ: Ինչ լայն անջրպետ մը կայ երկուքին միջեւ:

Անոնք անհունն սէր ունէին իրենց մաքէն բխած բառերուն հանդէպ: Անոնք խօսքի ճարտար եւ ներշնչեալ ծաղկողներ էին: Գիտէք, որ ճշմարիտ ծաղկող մը ծաղիկներէն իսկ պարտ էր քաղել իր երանգապնակին գոյները, առանց երբեք մօտենալու թունաւոր տունկերուն:

Մենք այսօր ոչ մէկ խտրութիւն կը դընենք եւ թունաւոր ծաղիկներ ալ կը խառնենք մեր կազմած փունջերուն:

Ձի բաւեր պարագային համեմատ զովքը հիւսել մեր լեզուին, երգել անոր գեղեցկութիւնը, ըսել թէ սուրբ եւ հրաշքանչ է անիկա:

Եթէ այսպէս շարունակուի, ան պիտի ըլլայ ոգեկան թանգարանի մը մէջ պահուելիք թանկագին գանձ մը միայն: Լեզուագէտները սակ զայն պիտի ճանչնան եւ գիտակցելով անոր անմահաշող հրապոյրներուն՝ պիտի ափսոսան լռութիւնը, մարդոց շրթներուն վրայ, այս անհասանելի ու յաւերժական ներդաշնակութեան:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ԼԵՀ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԱԴԱՄ ՄԻՑՔԻԷՎԻՉ

(ԵՐԳԻՉ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ)

●

Մօտերս Լեհերը պիտի տօնեն իրենց ամէնէն մեծ բանաստեղծին մահուան դարադարձը:

Ադամ Միցքիէվիչ, որ եւրոպական եւ նոյնիսկ միջազգային համբաւի պիտի տիրանար, ծնած էր 24 Դեկտեմբեր 1798ին:

Դեռ մանուկ էր, երբ Ֆրանսական յեղափոխութեան եւ ապա Նափոլէոնեան քաջագործութիւնները հաւատքի եւ յոյսի աղբիւրներ էին Լեհաստանի համար՝ որ կը հեւար ու կը տուայտէր [illegible]սական բռնակալութեան տակ: Ջախջախուած էր Կոսցիւշքոյի կազմակերպած ըմբոստութիւնը եւ կազմակերպիչը ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով հանդերձ բռնուած, եւ բանտարկուած էր Կատարինէ Բ.ի հրամէ: Բայց Պօղոս Ա. ցարը, արձակեր էր զինքը եւ Կոսցիւշքօ խոստացած էր այլեւս զէնք չբարձրացնել Ռուսերուն դէմ:

Իր երիտասարդութեան շրջանին Ադամ Միցքիէվիչ Նովոկրոտէքի մէջ տեսեր էր լեհական լեգէոններու չքերթը, Նէյի հետեւակներուն եւ Միւրայի ձիաւորներուն հետ: Հակառակ Նափոլէոնի հրաժարման եւ իր բանակներուն կրած պարտութեան, տակաւին վառ կը մնար յիշատակը ազատութեան շունչին որ անցեր էր երկրին վրայէն:

Երբ Ադամ Միցքիէվիչ Վիլնա եկաւ Նովոկրոտէքի կիմնազիոնին մէջ սկսած իր ուսումը աւարտելու համար, հոն գտաւ դասընկերներ՝ որոնք իրեն պէս հայրենիքին ազատագրումը կ'երազէին: Անոնց նման մտաւ «Ուսումնասէր» կամ «Փիլարեթեան» անունով ծանօթ գաղտնի կազմակերպութեանց մէջ՝ որոնց թաքուն նըպատակն էր հարթել ապագայ ազատութեան ճամբան եւ մինչեւ այդ լուսաւորէն հեռանկարին համնիլը վառ պահել Լիթուանիոյ աւանդութիւններուն պաշտամունքը:

Հայրենասիրութեամբ թրթռուն այդ միջավայրին մէջ է որ Միցքիէվիչ, տակաւին 23 տարեկան, իր քնարերգական տաղանդին առաջին նմոյշները տուաւ, յաջորդաբար հրատարակելով երկու հատորներ: Առաջինը՝ «պարերգներ եւ վիպերգներ» ուր զգալի է Պայրընի եւ Շիլլէրի ազդեցութիւնը: Իսկ երկրորդին մէջ «Կրացինա» չի վարանիր զուտ անձնական դրոշմ մը դնել, մարտակոչ մը ուղղելով լիթուանական երիտասարդութեան՝ պայքարելու համար հասարակաց թշնամիին դէմ: Իր հերոսուհին ազնուատոհմ աղջիկ մըն է, Կրացինա, որ դեռատի իշխանուհի կը նշանակէ եւ որ կը մեռնի Տեւտոնեան ասպետներուն դէմ մղած կռիւին մէջ: Բանաստեղծութիւնը երեւութապէս գրուած Տեւտոնեան կարգուսարքին դէմ, բայց իրական նշաւակները Ռուսերն են, որոնք չեն խաբուիր եւ կը բանտարկեն Միցքիէվիչը, Վիլնայի համալսարանին քանի մը ուսուցիչներուն հետ:

Քանի մը ամիս վերջ բանտէն արձակուելով, Միցքիէվիչ Փեթերսպուրկի մէջ կը գրէ իր «Քոնրատ Վալենրոտ»ը ուր կրկին կ'ըմբոստանայ Մոսկովեան բռնատիրութեան դէմ: «Կռուելու երկու ձեւ կայ, կ'ըսէ, կամ աղուէս պէտք է ըլլալ, կամ առիւծ»:

Բայց յաջորդ երկը, զմայլելի «Ղրիմեան Հնչեակները» ուր կ'արտացոլայ իր տաղանդին նոր երեսը, կ'ապահովէ իրեն Մոսկուայի կառավարիչ իշխան Կալիցինի բարեկամութիւնն ու պաշտպանութիւնը:

Իշխանը յաջողելով արգիլել գրաքննութեան հետապնդումները, անցագիր մըն ալ կը ճարէ իրեն արտասահման ճամբորդելու համար:

Միցքիէվիչ 1829ին եւ 1830ին կ'այցելէ Գերմանիա, Իտալիա եւ Զուիցերիա: Ժը-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Անոնց խօսակցութեան, շարժուձեւին մէջ կշիռք, չէշտ ու վճռականութիւն կար: Իրենց լեզուն ալ (հայերէն) վարժապետի լեզու էր:

Քանի անգամ փորձեցի խօսքի մէջ մտնել, բաներ մըն ալ ես ըսելու համար, բայց չհամարձակեցայ: Կը վախնայի որ ծիծաղելի կը դառնամ իրենց առջեւ: Մեր ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր: Երբ ոտքի ելանք մեկնելու, կոյրը բոլորս օրհնեց եւ զանազան մաղթանքներ ըրաւ: «Եկուր մանչս, ըսաւ, եկուր, կ'ուզեմ քեզ ողջագուրել: Կրակի մկրտութիւնդ յաջող անցուցիր, կը շնորհաւորեմ: Կատարած գործովդ ցոյց տուիր որ արժանի զաւակն ես մեռելներուդ»:

Երկիւղածութեամբ բռնեցի ձեռքը եւ համբուրեցի...

Աւերակներուն ծայրամասը երեք անծանօթները «գիշեր բարի» ըսին ու բաժնուեցան: Ես ու Աւօն ուղղուեցանք դէպի մեր թաղամասը: Ճամբու ընթացքին ուզեցի բաներ մը հարցնել Աւոյին նորեկներու մասին, բայց չհամարձակեցայ: Ինքըն էր որ խօսքը բացաւ: «Վանիկ, ըսաւ մեղմ ձայնով, — ինչ որ տեսար ու լսեցիր այս իրիկուն ոչ ոքի պիտի ըսես. ոչ իսկ Աստղիկին»:

Գլուխս շարժեցի իբրեւ հաւանութեան նշան:

— Անոնք որ տեսար կոյրին տնակին մէջ, մեզի հետ, հրաշքով ազատուած Հայեր են: Քաջ, յանդուգն, գործի ընդունակ: Կ'ապրին թուրք անունի տակ: Շուտով աւելի մօտէն կը ծանօթանաս եւ շատ բաներ կը սորվիս: Անոնք, երկաթէ, քարէ մարդիկ են: Անոնց հետ կարելի է դժոխք իսկ երթալ:

Շատ գոհ մնացի որ Աւօն այսքանը վստահեցաւ ինծի: Իմ հետաքրքրութիւնս լիովին գոհացած կ'ըլլար եթէ, օրինակ «բաներ» մըն ալ ըսէր սպանուածներու եւ անոնց հեղինակներու մասին: Անշուշտ իրազեկ էր այդ բոլորին, բայց այդ մասին բան մը չըսաւ ինծի:

Բաժնուեցանք: Տուն մտայ, տանիք բարձրացայ եւ անկողինիս վրայ փռուեցայ: Կրնայի՞ քնանալ: Ճակատագրի ի՞նչ խաղ էր որ գիս այս քաղաքը ձգեց եւ այսպիսի դէպքերու մասնակից դարձուց: Հրաշքով վերապրած մատի վրայ համբուելիք բեկորներ, որոնց սիրտը կը բաբախէր եւ բազուկները կը գործէին հատուցում պահանջելու համար:

Ի՞նչպէս կարելի էր լման հատուցում ստանալ ջարդարարէն, այնքան հրէշային ոճիրներէ վերջ: Բայց, ինչ որ կը կատարուէր, դարձեալ մխիթարութիւն մըն էր:

Օրեր անցան ու շաբաթներ: Եւ ահանատես եղայ նոր եւ ցնցող դէպքերու: Կատարեալ անիշխանութիւն կը տիրէր բոլոր ճակատներուն վրայ: Սովի եւ անօթութեան մղձաւանջին հետ յայտնուեցաւ նոր եւ ահաւոր պատուհաս մը — համաճարակ...

Օրական հարիւրներով կը փռուէին փողոցը, պատերուն տակ, հոս ու հոն ու այդպէս ալ կը մնային: Տէր չկար, հաւաքող չկար: Քաղաքը սկսաւ նեխիլ: Այս չարիքն ու պատուհասը լման ըլլալու համար յայտնուեցաւ «դրդլան»ը:

Ի՞նչ էր «դրդլան»ը: Բանիմացները կ'ըսէին թէ Աստուծոյ կողմէ ղրկուած ահաւոր կենդանի մըն է որ եկած էր Հայերու վրէժը լուծելու: Քաղաքին միւֆթին, որուն հեղինակութիւնը կը տարածուէր շատ հեռուները, հաստատած էր այս պարագան: Իրականին մէջ մարդկային նեխած միս կերած ու կատղած բորենիներ ու գայլեր էին որ համարձակօրէն կը մտնէին քաղաքին զանազան թաղերը եւ ամէն օր մարդ կը յօշոտէին ու կ'ուտէին:

Տեղական իշխանութիւնները համաճարակին տարածումը, խափանելու համար, բաց դաշտի մը մէջ, քանի մը մեծկակ աւազաններ շինեցին, հոն լեցնել տուին եփուն, տաք կիրը: Այն թշուառը որ թեթեւ տաքութիւն մը կ'ունենար, վարակուած կը նկատէին եւ ողջ ողջ եփուն կիրին մէջ կը նետէին: Լեռներու վրայ, ձորերու մէջ տարիներով տասնեակներով «Ֆիրարի»ներ (փախստական) տուն տեղ եղած, կը զարնէին, կը թալնէին, կը կողոպտէին:

Այս կացութիւնը շատ կը նպաստէր մեր աշխատանքներուն, ուատոր համար այ մերիններըը կ'աճապարէին որքան կարելի էր օգտուիլ առիթէն:

Ահա այդ օրերուն էր որ, օր մը Աւօն դարձեալ գիս իր մօտը կանչեց: «Շատ կարեւոր ըսելիք ունիմ», ըսաւ: Այլայլած երեւոյթ մը ունէր (առաջին անգամն էր որ այդպէս կը տեսնէի զինքը), «լսէ, Վանիկ, յարեց խորհրդաւոր կերպով, — վաղը գիշեր քաջութեանդ երկրորդ ապացոյցը պիտի տաս: Կը ճանչնա՞ս Արջ Հասանը, կամ ուրիշ անունով Քէլ Հասանը: Այս այն հրէշն է որ կը պարծենայ թէ շատ Հայեր ջարդած է: Համաճարակը չկրցաւ մաքրել այս ճիւաղը, մաքրելու հաշիւը քեզի ձգեցինք: Կրնա՞ս... Սոուգեցինք որ վաղը կը մեկնի Սեւիլար, մեր հաշուով իրիկուան Գայլաձոր կը հասնի գիշերուան «էզան»ը կանչելէ վերջ: Առնեին կ'իջնես Գայլաձոր, գիրք կը բռնես «Ծակ քար»ին մօտիկը՝ եւ հոն ալ հաշիւը կը մաքրես...

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

նաւ է երբ կը ծագի յուլիսեան յեղափոխութիւնը եւ Հռոմ է Վարշաւայի յեղափոխութեան ատեն: Այդ ատեն է որ, իր հայրենակիցները քաջալերելու համար, կարծես Տանթէի ոգիէն ներշնչուած, կը յօրինէ «Լեհական ազգին եւ լեհ ուխտաւորներուն գիրքը»:

Հատուածներով եւ տաղաչափեալ այս գործը մեծ յաջողութեան եւ գնահատանքի կ'արժանանայ արտասահմանի մէջ: Մոնթալամպէռ ոգեւորուած՝ ֆրանսերէնի կը թարգմանէ: «Միցքիէվիչ կը գրէ Մոնթալամպէռ, չվախցաւ մարդկութեան կրօնական եւ ընկերային ապագային ամէնէն խոր եւ տարածուն հարցերը շօշափել եւ անոնց լուծումն ալ չանտեսեց: Արդի ընկերութեան ամէնէն ցաւակէզ վէրքերը քննեց եւ կը կարծենք թէ անոնց դարմանն ալ կրցած է գուշակել: «Լեհ ուխտաւորներու գիրքը» առաջին պտուղն է իր մտքին այս նոր ուղղութեան: Կը թուի թէ երբեք աւելի ինքնավստահ եւ յանդուգն ձեռք մը չէ մատնանշած ճակատագիրը՝ որ կը սպասէ մեր օրերու քաղաքական եւ ընկերային կազմակերպութեան»:

Լամընէ եւ Մօրիս տը Կերէն եւս համաձայն են Մոնթալամպէռի ոգեւորութեան ու հիացումին: Տանթէի «Դժոխք»ին պէս հատուածներուն մէջէն կ'երեւին ծամածուռ դէմքերը բռնակալներուն, տիրապետողներուն եւ քաղաքական վարիչներուն, անոնց գլուխները թագակիր ըլլան թէ ոչ, — Ֆրետերիկ Բ. Փրուսիոյ, Կատարինէ Բ. Ռուսաստանի, Մարիա – Թերեզա Աւստրիոյ եւ նախարարներու՝ ինչպէս Քազիմիր Փերիէ որ 1931ին ջախջախած էր Փարիզի եւ Լիոնի ըմբոստութիւնները: Խայթող տողեր կը սուլեն իր գործին մէջ: «Եւ ազգերը մոռցան որ ամէնքն ալ նոյն հօր ծնունդն են: Անգլիացին ըսաւ —Հայրըս նաւն է, իսկ մայրս շոգին: Ֆրանսացին ըսաւ. — Հայրս ցամաք հողն է, իսկ մայրս՝ սակարանը: Իսկ Գերմանացին ըսաւ.— Հայրս աշխատանոցն է, իսկ մայրըս կապելան: Եւ այս բոլոր մարդիկը գտնեցան քաղաքի մը, նաւահանգիստի մը համար, ճիշդ ինչպէս կը ծեծկուին գիւղացիները արտի մը համար որ իրենցը չէ այլ իրենց տէրերունը»:

Եղեկիէլ մարգարէի մը շունչով գրուած տողեր ունի այս ստեղծագործութիւնը, նուիրուած ազատութեան: «Լեհը ըսաւ Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն. — Եթէ դուք Ազատութեան զաւակները՝ չհետեւիք ինծի, Աստուած պիտի մերժէ ձեր ցեղերը: Որովհետեւ ով որ Ազատութիւնը կը մերժէ, պիտի լքուի անկէ»:

«Երբ ձեր ուխտագնացութեան ընթացքին քաղաք մը հասնիք, օրհնեցէք զայն ըսելով — «Ազատութիւն ընդ ձեզ»: Եթէ ընդունին ձեզ, այն ատեն ազատ պիտի ըլլան, իսկ եթէ մերժեն ու վռնտեն ձեզ, այն ատեն ձեր օրհնութիւնը ձեր վրայ իսկ պիտի թափի»:

Զարմանալի չէ որ Լամընէ, այս մարգարէական շունչէն ազդուած, իր ոգեւորութեան մէջ իր կարգին կ'աղաղակէ .— « Ժողովուրդ մը որ կը հանդուրժէ ուրիշ ժողովուրդի մը ստրկութեան՝ կը փորէ փոսը՝ որուն մէջ պիտի թաղուի իր իսկ ազատութիւնը »:

Զարմանալի չէ նաեւ որ հակառակ իր թարգմանիչին՝ Մոնթալամպէռի «հաճելի անձնաւորութիւն մը» ըլլալուն Հռոմի Եկեղեցին արգիլուած գիրքերու ցանկին մէջ անցուցած է Միցքիէվիչի « Ուխտաւորներու գիրքը»: Յետոյ, քանի մը պետութեանց խնդրանքով խափանուեցան իր դասախօսութիւնները Գոլէժ տը Ֆրանսի մէջ սլաւեան գրականութեան մասին, ինչպէս վերջ տրուեցաւ Միշըլէի եւ Քինէի դասախօսութիւններուն, որոնք Միցքիէվիչի պաշտպանութիւնը ստանձներ էին:

Պահ մը Լոզանի մէջ դասախօսելէ վերջ, Նափոլէոն Գ. Փարիզ կը կանչէ զինքը եւ զինարանին գրադարանապետ կը նշանակուի: Ապա Ղրիմի պատերազմին մասնաւոր պաշտօնով Պոլիս կը ղրկուի, ուր քոլերայէն վարակուելով կը մեռնի 1855 Նոյեմբեր 26ին:

Մարմինը կը փոխադրուի Փարիզ եւ կը թաղուի Մոնմորանսիի գերեզմանատունը, բայց 1890ին մեծ շուքով Քրաքովա կը տարուի և կը թաղուի երկու մեծ հայրենասէր ըմբոստներուն՝ Թադէոս Կոսցիւշքոյի եւ Յոզէֆ Փոնեաթովսքիի քով: Իր գործերէն յիշենք նաեւ «Ջիատի» եւ «Իշխան Թադէոս» որոնք զուրկ չեն գրական արժէքէ:

Իր բանաստեղծութիւնները ֆրանսերէնի թարգմանած է Քր. Օսթրովսկի, իսկ «Ուխտաւորներու գիրքը» Մոնթալամպէռ: Ադամ Միցքիէվիչ լեհ գրականութեան Շոփէնը կը համարուի: Լեհ մեծանուն երաժիշտին նման Միցքիէվիչի գրական վաստակն ալ տոգորուած է հայրենի երկրին ու սեփական ժողովուրդին սիրովն ու շունչովը:

Իրմէ բազմաթիւ գոհարներ թարգմանուած են հայերէնի, հատ մըն ալ Դ. Վարուժանի կողմէ, Պոլսոյ «Ազդակ»ին մէջ (1909 – 1910):

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

*

Սողոմոն Տարօնցիի ծննդեան 50ամեակի առթիւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան օրկանը, «Գրական Թերթ», կը գրէ թէ անոր առաջին բանաստեղծութիւնները թախիծի եւ տրտմութեան երգեր էին, իբրեւ հետեւանք Ա. աշխարհամարտին հայ ժողովուրդի կրած արհաւիրքներուն:

Շուրջս ու հեռուն — արիւն է, խաւար,
Շուրջս ու հեռուն — աւեր ու աւար ...

Մեծանուն բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցի ազդեցութեան տակ Տարօնցին կը ձեւաւորուի իբրեւ բանաստեղծ եւ իր քնարը կը հնչեցնէ կենսախինդ երգեր, պայքարի ու շինարարութեան երգեր: Մեծ թիւով գործեր արտադրած է որոնք հարստացուցած են հայկ. բանաստեղծութիւնը, նպաստելով անոր բազմազանութեան եւ գունագեղութեան: Մտածումով ու քնարերգութեամբ նրբին բանաստեղծութիւններ, վիպաշունչ գեղօններ, «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան հատուածներու եւ ժողովրդական տաղերու ճաշակաւոր եւ հմուտ մշակումներ, դիւցազնական բանաստեղծութիւններ, քառեակներ, ահա այն բնորոշ գիծերը Սողոմոն Տարօնցիի բանաստեղծութեան.

Երգ իմ, որքան էլ զրնգաս,
Չկտրուես քո մայր հողից ...

Հաւատարիմ այդ դաւանանքին, բանաստեղծը աշխատած է միշտ քալել իր ժողովուրդի հետ, երգել անոր պայքարն ու սխրանքը, անոր հրճուանքն ու տխրութիւնը:

Հայրենական պատերազմին Սողոմոն Տարօնցին գրեց մարտական, հայրենասիրական երգեր, ներբողեց իր հայրենակիցներու սխրալի գործերը, յուզումնալի տողեր գրեց փառքով ինկածներու յիշատակին:

Յետպատերազմեան տարիներուն եւս իր բանաստեղծական քնարը եռանդով հնչեց եւ գրեց ժողովուրդներու բարեկամութեան նուիրուած բանաստեղծութիւններ:

Իր լաւագոյն գործերուն համար բնորոշ է խոհականութիւնը, գրական մշակոյթը, բանաստեղծական միջոցներու թարմութիւնն ու մանրայատկութիւնը:

« Երբեմն Տարօնցին ունեցած է խոտորումներ, որոնք մեծ մասով տարած են դէպի պատմական անցեալը եւ ատոր իտէալականացումը: բանաստեղծը միշտ ալ ընդունած է սխալները »:

***

ՏՈՒՓԱԿԱՆ ԵՒ ԼԿՏԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ատենէ մը ի վեր գրագէտներ եւ գրական շրջանակներ տեսնելով ուր տափական եւ լկտի գրականութիւն մը կը ստեղծուի եւ կը ծաւալի, հարց կը դնեն թէ գրականութիւնը իրաւունք ունի՞ վնաս հասցնելու մեր բարի սովորութեանց եւ բարքերուն:

Փարիզեան թերթի մը գրական քննադատը, Դանիէլ Պէքուռ ուսումնասիրելով հարցը, կ'ըսէ թէ ամէն ընկերութիւն կը հիմնուի իր անդամներուն կողմէ հաւասարապէս ընդունուածարժէքներու վրայ, եւ անոնց անունով պարտաւոր է յարգել հաստատուած կարգը: Ան որ կը խանգարէ այդ կարգը, յանցանք կը գործէ, իսկ յանցանք՝ կը նշանակէ դիտաւորութիւն փճացնելու կամ ժխտելու:

Ամէն մարդ ազատ է անհատապէս ընելու ինչ որ հաճելի է իրեն, պայմանաւ որ իր գործը չվնասէ ուրիշներու: Բայց երբ հարցը կը վերաբերի հանրութեան, մարդիկ երբեք ազատ չեն ընելու իրենց ուզածը:

Ինչ որ հանրութիւն կը կոչուի միատարր զանգուած մը չէ, այլ կազմուած է գլխաւոր երկու խաւերէ — դաստիարակուածներ եւ ոչ դաստիարակուածներ: Ան որ դաստիարակուած է չազդուիր տափական կամ լկտի գրականութենէ մը, եւ վտանգը մեծ չէ: Իսկ նուազ կամ ոչ դաստիարակուածի մը համար վնասը մեծ է:

Ամէն գրական գործ սահմանուած է հանրութեան մը: Գիրք մը կը բաժնուի իր հեղինակէն, իր հրատարակման թուականէն, կ'անցնի հանրութեան եւ անոր կը պատկանի այլեւս, իսկ սպառողը խտրութիւն չի դներ գնորդներուն միջեւ:

Անհրաժեշտ է, ուրեմն, պաշտպանել մեր հին բարի բարքերը, որոնց տապալումը պիտի խանգարէր ամբողջովին ընկերային կարգուսարքը: Բնական է ուրեմն հետապնդել վտանգաւոր գիրքերը:

Ընկերութիւն մը ենթակայ է փոփոխութեանց, որոնք կ'արտացոլան բարքերուն մէջ: Կրնայ ըլլալ որ մարդոց յառաջանքը նուազի կարգ մը արժէքներու հանդէպ: Եւ երբ տեսնուի որ գոյութիւն ունեցող բարքերը լաւերը չեն, այդ պարագային պէտք է կառչիլ բարոյականի մը, որ կը բարձրացնէ:

ԾՈՎԸ

★

Իրիկուան ժամուն, օրն երբ մերձ ի մահ,
Կը շիջի երկնի խորքին մէջ սատափ,
Կ'արթննայ յանկարծ ծովն հազարամեայ,
Շարժելով ի լիւղ մարմինն ափէ ափ:

Փրփուրը բերնին կը վազէ խնդքունդ,
Խառնիխուռն հողմով, խեռ եւ ապստամբ,
Սիրտ ամբարիւան, անդունդէ անդունդ
Սրնած եւ մեծցած դառն առանձնու–
թեամբ:

Շառաչն ու իր կոծ կը շրջին ճոխնեմ
Ըստուերով պատած ժայռերուն խորքին,
Որոնց մենութեան եւ մութին ընդդէմ
Կ'եղերերգէ ձայն ու կ'ողբայ քամին:

Մերթ, խմբած ի մի կոհակներն իր բիւր,
Կը խուժէ քարափ բացերէն իր լայն,
Ու արշաւանքն իր ճրման է տրխուր
Մահուան դէմ ելլող վաշտերուն շարժման:

Իր յորձանքներուն մակերեսն ի վեր
Չեն սահիր թեւերն առագաստին պերճ,
Հոն ամպն ու մրչուշ իրար են գրկեր,
Բուքն հոն կը յուզէ փոթերն իր անվերջ:

Ու իրարանցման ծոցին հողմէ հողմ,
Միշտ իմն է ներկայ մականն ափին բիրտ,
Միշտ իր կամքն է որ կ'իշխէ ամէն կողմ,
Իմն հզօր արքայ եւ տէր բարկասիրտ.

Երբ շանթերն հոյլ հոյլ, յեցած կողէ
կողին,
Կը հասնին բշտապ լեռներէն հրրոյ՝
Ան կը ժողվէ իր կոհակներն ի մի,
Փշրելով անոնց զայրոյթն ու գրոհ:

Ու մահուան վերեւ շանթերուն մոլիչ,
Եւ խարակներուն, ամպին թրխագոյն,
Ան բարձր կը շաչէ յաղթերգն ու բրբիչ
Իր ծանրաթաւալ ճորտ ալիքներուն:

Քարաժայռերու ծովն է ան անծայր,
Խորտակուած կեանքի թառաչ եւ յուզում,
Իր սրտին վըրայ դարերէ ի դար
Ցաւն ան կ'օրօրէ մարդկութեան տրտում:

Ու երբ փաթաթուած լուսնի շողերով,
Կը ննջէ ընդմէջ խութերուն անանց,
Դէմքն է ան լուսեղ երազին գինով,
Եւ համապարփակ մեծ խաղաղութեանց:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Նեւզի, 18 Սեպտ. 1955

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Ես ալ պատասխանեցի. « Հիմա իսկ երթանք, Շիւքրիւ պէյը գտնենք, արդեւք ըլլանք: Իսկոյն ...»: Ճամբան ըսի Ռաուֆ պէյի. « Դուն ինծի սպասէ Շիւքրիւի տունը, ես ալ երթամ Բիւչուիւ փաշան գտնեմ, քանի որ մահափորձը Արիֆ պէյի տունին մօտերը պիտի ըլլայ, տեսնեմ Բիւչուիւ փաշան, քննենք խնդիրը, ստուգենք: Ռաուֆ պէյ չափազանց յուզուած, ազդուած էր եւ շարունակ կ'ըսէր. «Աստուած չընէ, եթէ տասնկ բան մը պատահի, բոլորս կը փճանանք»: Երբ շուկային կը մօտենայինք, տեսայ Զիա Խուրշիտը, զոր անկիւն մը քաշեցի եւ խաւիւ յանդիմանեցի: Չափազանց պաղարիւն էր եւ բացարձակապէս կ'ուրանար մահափորձի խնդիրը:

— Ատ ուրկէ՞ հանեցիր, ըսաւ, տասնկ բան չկայ: Եթէ կը կասկածիս, գնա կառավարութեան իմաց տուր»:

Յանցապարտ մարդ մը չէր կրնար այսքան յանդուգն եւ հանդարտ ըլլալ: Հաւատացի եղբօրս խօսքերուն, բայց աւելի ապահով ըլլալու համար, գացի Արիֆ պէյի տունը, իրենց բերանը փնտռելու համար: Շիւքրիւ եւս հոն էր: « Ի՞նչ է աս, ըսի, խենթեցե՞ր էք, աղէ՞տ պիտի բերէք ամէնուս գլխուն»: Շիւքրիւ պէյ հանդարտօրէն պատասխանեց թէ մահափորձ եւայլն չկայ: Կը նշանակէ որ ուրացեր եւ ծածկեր են ամէն բան:

« Սալիթ պէյի ալ նոյն բաները ըսի, Ռաուֆ պէյի ալ կրկնեցի: Կ'ուրանան, տասնկ բան չկայ ըսին: Ի՞նչ կրնայի ընել, շօշափելի փաստ մը չկար մէջտեղը:

— Քեազըմ Գարապէքիր փաշա, ձեր կուսակցութեան նախագահը, տեղեկութիւն ունէ՞ր:

— Այո, ունէր ... Ռաուֆ պէյ ըսած էր իրեն: Րէֆէթ փաշա եւս նոյն ձեւով տեղեկացաւ: Բայց Սալիթ պէյ ինծի հաւատաց թէ ալ կասկածները փարատած էին, մահափորձի խօսքերը հիմ չունէին: Ես ալ Սալիթ պէյի այս հաւաստիքը հաղորդեցի Ռաուֆ պէյի: Բնաւ ձայն չհանեց:

— Հարցում մը եւս Ֆախք պէյ: Այս մահափորձին շարժառիթը ի՞նչ էր, ի՞նչ կրնար ըլլալ: Ի՞նչ բան մղեց զիրենք այսպիսի ձեռնարկի մը:

— Ի՞նչ ըսեմ, չեմ գիտեր որ ... Ես այդ օրէն սկսեալ յարաբերութիւններս խզած էի եղբօրս հետ: Մինչեւ Ազգ. ժողովի նստաշրջանին փակումը, Անգարա մնացի: Քանի մը օր առաջ միայն եղբայրս տեսայ բանտին մէջ, խնդայ, բայց ես երեսն անգամ չնայեցայ: Չեմ գիտեր թէ ինչ անցաւ դարձաւ:

— Ի՞նչպէս իմացաք որ Զիա Խուրշիտ Իզմիր եկած է:

— Թերթերէն տեղեկացայ:

— Աւելի առաջ որեւէ ձեռնարկ կատարեցի՞ք, խորհելով որ այդպիսի բան մը հաւանական կրնայ ըլլալ:

— Ըսի թէ յարաբերութիւններս խզած էի եղբօրս հետ: Հաւանական ալ չէի գտներ որ այդպիսի փորձանքի մը մէջ կրնայ մտնել: Անգարայի խօսքերը չափազանց կտրուկ եւ վճռական էին:

— Զիա Խուրշիտ իր հաշուո՞յն պիտի ընէր այս մահափորձը, ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

— Չեմ կարծեր որ իր անձին եւ իր հաշւոյն ըլլայ: Կարելի չէ: Անձնապէս ի՞նչպէս կրնայ մտնել այսպիսի աղէտի մը մէջ: Հաւաքականութիւն մը, կազմակերպութիւն մը պէտք է ըլլայ: Նոյնիսկ ոչ թէ եղբայրս, այլ միւսներն անգամ չէին կրնար իրենց հաշւոյն գործել: Թէ Շիւքրիւ պէյ եւ թէ միւսները դրամ չունէին: Առանց դրամի այսպիսի բաներ կարելի՞ է ընել: Ամէն պարագայի մէջ, դժուար է մեկնաբանել, պարզել այս խնդիրը: Մութ եւ նուրբ կէտեր կան գործին մէջ: Աստուած գիտէ թէ հետեւանքը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Այս մասին գոհացուցիչ եւ լոյս սփռող փաստեր, միջոցներ չունիմ դժբախտաբար ...:

— Շատ լաւ, հրամեցէք:

Զիա Խուրշիտի երէց եղբօր այս հարցաքննութիւնը հանդարտութիւն մը ստեղծած էր ջղագրգիռ մթնոլորտին մէջ, իր խօսքերը անկեղծութիւն ներշնչած էին: Յայտնի կ'երեւար որ բացարձակապէս հակառակ էր եղբօրը եղեռնական ձեռնարկներուն եւ ներքնապէս խորունկ ցաւ մը կը զգար:

(Շար.)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

★

«ԼԻՊԵՐԹԱՏ, ԼԻՊԵՐԹԱ՛Տ»

Արժանթինի նոր նախագահը, Լոնարտի, հանդիսաւորապէս Պուէնոս Այրէս մտաւ Սեպտ. 23ին։ Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ արտակարգ ցոյցեր տեղի ունեցան ընդունելութեան առթիւ։ Օդակայանին մէջ կարմիր գորգ մը փռուած էր եւ անհամար բազմութիւն մը խելայեղօրէն կը ծափահարէր յաղթականը, որ դիմաւորուեցաւ զօրավարներու եւ ծովակալներու կողմէ։ Թնդանօթի 21 հարուածներ արձակուեցան։ Կիները բարի գալուստ կը մաղթէին ճերմակ թաշկինակներով, իսկ բազմութիւնը կ՚աղաղակէր.— «Լիպերթա՛տ, լիպերթա՛տ» (Ազատութիւն)։

Քորտոպայէն մեկնելէ առաջ, զօր. Լոնարտի ըսաւ թէ անշուշտ Փերոն պիտի դատուի, «որպէսզի չկարենայ նորէն վնասել երկրին»։ Յետոյ բացատրեց թէ «ոչ յաղթականներ կան, ոչ ալ պարտեալներ» եւ թէ վրէժխնդրական միջոցներ ձեռք պիտի չառնուին հակառակորդներուն դէմ։ Ուշագրաւ պարագայ մը,— այն օդանաւերը որ կ՚ուղեկցէին նախագահական օդանաւին, Քորտոպայէն Պուէնոս Այրէս, յաղթանակի սկզբնատառէն զատ, կը կրէին Քրիստոսի խաչը, ինչ որ կը նշանակէ թէ նոր իշխանութիւնը բարեկամ է Հռոմէական եկեղեցիին։

× Նոյն օրը բուռն կռիւներ տեղի ունեցան Ռոզարիօ աղաքին մէջ, որ կը գտնուի Պուէնոս Այրէսէն 300 քիլոմեթր հեռու, դէպի հիւսիս-արեւմուտք։ Տասներկու հոգի սպաննուեցան։

× Նոր կառավարութիւնը ջնջեց պայմանագիր մը որ մենաշնորհներ կուտար Սթանտարտ ընկերութեան, քարիւղի շահագործման համար եւ որ Փերոնի կողմէ ստորագրուած էր անցեալ ապրիլին։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայէն մեկնելէ առաջ Ֆրանսայի երեսփոխանները եւ ծերակուտականները ըմպադրական ասուլիս մը սարքեցին ուրբաթ օր։ Ազգ. Ժողովին ատենապետը, Պ. Շնէթեր, շնորհակալութիւն յայտնելով եղած ընդունելութեան համար, ըսաւ թէ «հոս եկած չենք բանակցելու համար։ Այդ պարտականութիւնը կ՚իյնայ կառավարութեանց։ Հոկտ. 14ին Մոսկուա պիտի գան Պ. Պ. Էտ. Ֆոր եւ Ա. Փինէ։ Կը մաղթեմ որ 1939–1945ի պատերազմին բոլոր դինակիցները գտնեն փոխադարձ վստահութեան եւ գործակցութեան ճամբան»։ Յետոյ յիշեցուց Ազգաժողովին սկզբունքները,— չխառնուիլ ուրիշ պետութեանց ներքին գործերուն, միջազգ. տեւական հակակշիռ սպառազինութեանց վրայ, հաւաքական բանակ մը՝ ազգային բանակներուն տեղ, ազատ փոխանակութիւն գաղափարներու եւն.։

Համայնավար երեսփոխան մը փառաբանեց Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը, իբրեւ ուղեցոյց ներկայացնելով Ֆրանսայի համար։ Մեր ընկերվարական բարեկամը, քաղաքացի Էտ. Տէփրէօ, յայտարարեց թէ իր պարտականութիւնն է յիշեցնել որ Ֆրանսան աւանդական երկիրն է ազատութեան։ «Անշուշտ Ֆրանսայի ժողովուրդը ջերմապէս կը գնահատէ Ռուսիոյ հերոսական պայքարը վերջին պատերազմին մէջ. բայց չենք կրնար մոռնալ թէ Անգլիան էր որ 1940էն 1941, առանձին մարտնչեցաւ այդ դարհուրելի օրերուն, փրկելով մարդկային արժէքներ։ Ոչ ալ կը մոռնամ թէ Ամերիկացիները գինուոր հանեցին Հիւս. Ափրիկէ եւ Մանշէն Ֆրանսա արշաւեցին 1944ին»։ Ակնարկելով Խրուշչեւի այն դիտողութեան թէ Ֆրանսան Ամերիկայի արբանեակն է, Պ. Տէփրէօ յայտարարեց թէ «մենք բոլորս հպարտ ենք մեր անկախութեան գիտակցութեամբ»։ Ուրիշներ ալ խօսեցան, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ վիճաբանութիւն մը կը կատարուի Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ։ Հարցումներու համար ժամանակ չմնաց։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿԻ ընդհ. ժողովն ալ մերժեց օրակարգ անցընել Մարոքի, Ալժերիոյ եւ Կիպրոսի խնդիրները։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐԱՄԸ ծանր տագնապի մը մատնուած է եւ «եթէ այսպէս շարունակուի, այս կենսունակ երկիրը կրնայ նորէն «Եւրոպայի հիւանդ Մարդը դառնալ», ինչպէս կը գրէ «Ն. Ե. Հէրըլտ»ի Անգարայի թղթակիցը։ Անխուսափելի կը համարուի թղթադրամի շրջաբերութեան յաւելումը։ Արտասահմանէն ստացուած վարկերը կը սպառին եւ ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը կը տկարանայ։ Թրքական լիրային պաշտօնական սակն է 2·80 մէկ տոլարը, բայց Զուիցերիոյ եւ Դամասկոսի ազատ շուկաներուն մէջ յաճախ 9·10 լիրա կը ծախեն մէկ տոլար ստանալու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետին եւ կառավարութեան հետ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ամերիկացի ծովակալ Ֆեէչըր, Հարաւ. Եւրոպայի Ատլանտեան ուժերուն հրամանատարը։ Կ՚ըսուի թէ փորձած է բարուքել Թուրքիոյ եւ Յունաստանի յարաբերութիւնները։ Ծովակալը, որ Աթէնքէն Անգարա գացած էր, Իզմիր ալ հանդիպեցաւ։ Յունաստան չեղեալ հռչակեց Թուրքեւյունական ռազմափորձերը, որոնք տեղի պիտի ունենային յառաջիկայ հոկտեմբերին։

ՓԱՐԻԶԻ գործաւորները վերջացան, եւ կառախումբերը կանոնաւորապէս կը բանին։ Կազի եւ ելեկտրականութեան պաշտօնեաներու միայն կէսը մասնակցած էր ուրբաթ օրուան գործադուլին, այնպէս որ ժողովուրդը չնեղուեցաւ։— Դաղաղործներէն վերջ, փոստաբեղներն ալ գործադուլ մը սարքեցին, աշխատավարձքի յաւելում եւ մասնաւոր պարգեւ պահանջելով։ Գլխաւոր դերեզմանատուներու պահապաններն ալ չեն բանիր։ Մասնակի գործադուլները կը շարունակուին գաւառի մէջ։ Նանթի 30·000 բանուորները անգործ կը թափառին, գործարանները փակուած ըլլալով։

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

Փարիզի մէջ, Հոկտ. 30ին, կիրակի
Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ
ժամը 9 – 12

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այսօր կիր. տօն Վարագայ Խաչի, մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Մայր Եկեղեցիին նախկին երկարամեայ եւ արդիւնաշատ դպրապետ ողբացեալ ՅԱԿՈԲ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ յանկարծական մահուան քառասունքին առիթով։ Իր յիշատակը յարգողները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԲԱՌԱՐԱՆ
ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ

Աշխատասիրեց ՓՐՕՖ. Յ. Յ. ՉԱԳՄԱՂՁԵԱՆ։

1424 էջ։ Բառարանէն զատ կը պարունակէ պատմական, քաղաքական եւ ընկերային գիտելիքներ։

Բ. տպագրութիւն։ Հրատ. «Ազդակ»ի, Պէյրութ։ Գին 4000 փրանք։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբոնդի կողմէ։ Այս կիրակի ժամը 16էն 23, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, մէթրօ Քատէ։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները եւ մասնաւորաբար Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբոնդի օդափոխութեան կայանի մասնակցողները, երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ։ Պիւֆէ, պար, նուագ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ-Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը։

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները։

***

Թրէվիլզի Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օր ժամը 14ին։ Ազգ. Տան մէջ։

Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները հինգշաբթի 29 սեպտեմբեր ժամը 15էն սկսեալ։

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին։ Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Հազարեանի։

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են։

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի զբաղի ծնողներուն դիմումներով։

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյոն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յակոբ-Արշալոյս Բաբուրեանէ 15000 ֆրանք, օդափոխութեան տան համար։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Ա. Աժտէրեան հայերէնի մասնաւոր դասեր կուտայ։ Գրել հետեւեալ հասցէին.
A. AJderian, 41, Av.des Gobelins, Paris (13)

ՊԷՏՔ ԿԱՅ

Սեվրի Մուրատեան վարժարանին համար հսկողի մը պէտք կայ։ Ոչ 55էն վեր, որոշ կրթութեան եւ զարգացումի տէր։ Դիմել վարժարան՝ 26 ռիւ Թրուաեօն Սէվր։

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Մ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին։

ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ենթկ. այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին։

ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ. չորեքշաբթի ժամը 9ին։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին։

ՋԱԽԱՐԵԱՆ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին։

Ժողովները տեղի կ՚ունենան սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ եւ շարունակելի են։ Ներկայ կ՚ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Ճշդապահ ըլլալ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գրեց՝ Կ. Փօլատեան։ Ականատեսի մը յուշերը Տէր Զօրի Սարսափներէն, (արձակ եւ ոտանաւոր)։ Տպ. Յուսաբեր, 1955։ Գին 500 ֆրանք։

Դիմել «Յուսաբեր»ի վարչութեան կամ ուղղակի հեղինակին,
G. Poladian, 53, Chemin de St. Julien
Marseille (B.du R.) France

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, հետաքրքրական նիւթերով, պէսպիսուն, խնամեալ խմբագրութեամբ եւ պատկերազարդ։

Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել՝ Ա. Մարտիրոսեանի՝
6, Bl. Neuf, St. Jérôme, Marseille

Դրամական առաքումները.—
M. B. Hagopian, 10, Rue Colbert, Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հաղուստի (վեստոն եւ հաղուստ) fonփէfսիոնի համար 17 – 18 տարեկան գործաւորուհիներ։ Դիմել՝
Maison YERO, 281, Rue de Belleville
Paris (19)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 հատը 12 փր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI
27 SEPTEMBRE
1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7786 31e ANNEE
Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3197

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՛ՌՔ ՄԵԾԵՐՈՒՆ...

Սովորական միջադէպի մը պէս եկաւ ու անցաւ Սեպտ. 6ի փոթորիկը, աւերակոյտներ փռելով Պոլսէն մինչեւ Իզմիր եւ Անգարա :

Միջազգային մամուլը լուրերը հաղորդեց կամ գրաքննուած հեռագիրներով, եւ կամ կողմնակի աղբիւրներով :

Ամէն պարագայի մէջ, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ չարժեր աւելի զբաղիլ :

Անշուշտ գտնուեցան պարկեշտ եւ իրագէկ թղթակիցներ, որոնք չվարանեցան նոյնութեամբ նկարագրել իրենց տեսածն ու լսածը :

Այդպիսի պարագաներու մէջ ալ, յաճախ թերթին խմբագրութիւնն էր որ յարմար չէր դատեր հրապարակել ամբողջ անցուդարձը :

Պոլսոյ ամէնէն տագնապալի օրերուն իսկ, թերթերը աւելի շատ այնտեղ գումարուած միջազգային ժողովներով կը զբաղէին, քան կատարուած բարբարոսութեամբ :

Ի՛նչ տարակոյս որ խրախուսիչ երկրի մամուլ կը հետեւէր իր կառավարութեան ուղեգծին, թերեւս ալ մասնաւոր թելադրութեանց :

Ստեղծուած էր մթնոլորտ մը՝ յարեւնման անոր որ կը տիրէր, երբ Իրաքուն կը յաջորդէին հայասպան սարսափները :

Համիտի եւ Իթթիհատի շրջանին, Պա-պը Ալին կը փութար հերքումներ հաղորդել դեսպաններու միջոցաւ, որոնք լայն վարկեր ունէին զանազան թերթերու համար, եւ կը բաշխէին համաձայն մասնաւոր սակացոյցի մը :

Միջազգային մամուլին բարոյական մակարդակը բարձրացած չէ, այդ օրերէն ի վեր :

Ընդհակառակն : Այնպէս որ, Անգարան պէտք չունի հերքումներ փութացնելու :

Բազմաթիւ թերթեր ինքնաբերաբար կը կատարեն այդ պարտականութիւնը : Կամ լռութիւն պահելով, եւ կամ ի միջի այլոց յիշելով դէպքը :

Մնաց որ, կարելի՞ էր պարտկել զարհուրելի աղէտը, երբ կառավարութիւնը ինք անձրկած՝ պատասխանատուներ կը փնտռէր : Երբ ոճիրը կը գործուէր հազարաւոր օտար հիւրերու, դաշնակից սպաներու աչքին առջեւ ...

« Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը, որ պարտք սեպած էր դէպքին վաւերական պատմութիւնը հաղորդել առանց վերապահութեան, չի վարանիր ըսել թէ դաւը սարքուած էր շաբաթներ առաջ :

Իր վկայութիւնը անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ ամէն ինչ սարքուած էր կանխորոշ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ :

Այս առթիւ անհիմն կը դառնէ Անգարայի այն վերագրումը թէ դէպքը հետեւանք էր համայնավարական դաւի մը :

Եւ կը յիշէ օրինակներ որոնք բացորոշապէս կ'ապացուցանեն կանխամտածեալ ահուսարսափի մը կազմակերպումը :

Աւելորդ է յիշեցնել թէ կառավարութիւնը ինք ալ չկրցաւ ժխտել այս իրողութիւնը, ո՛չ իր կիսկատար յայտարարութիւններով, ո՛չ ալ Ազգ. Ժողովին մէջ տուած բացատրութիւններով :

Սեպտ. 6–7ի գիշեր մըն ալ տեսան Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, շնորհիւ Մեծերու խորախորհուրդ եւ հանճարե՛ղ դիւանագիտութեան, որ միշտ չէզոքացում կը թելադրէ, ճակատագրական պահերու մէջ ...

Անոնք միշտ ալ վստահ են թէ լիովին հատուցում պիտի ստանան իրենց հպատակներուն կրած վնասներուն համար, ինչպէս նախընթաց պարագաներու մէջ :

Մնացեալը «ներքին խնդիր է» :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ ՍՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑ

*

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ

Մ. Նահանգներու նախագահը որ Տէնվըր կը գտնուէր, սրտի տագնապ մը անցուց ուրբաթէն շաբաթ : Բժշկական առաջին տեղեկագիրը կ'ըսէր թէ նախագահը դիմացած է տագնապին եւ թէ այժմ կը գտնուի թթուածինահոս վրանի մը տակ, Տէնվըրի զինուորական հիւանդանոցին մէջ :

Այզընհաուըր նոր վերադարձած էր լեռնային պտոյտէ մը, ուր կը զուարճանար ձուկ որսալով : Ուրբաթ օր երեք շրջան կոլֆ խաղաց : Քաջառողջ եւ զուարթ կ'երեւար : այնպէս որ երբեք չէր նախատեսուած հիւանդութիւնը : Առաջին տեղեկութիւնը հաղորդեցին կէս օրէն ետք, ըսելով թէ նախագահը մարսողութեան խանգարում մը ունեցած է գիշերը, անկողին իյնալով : Այս պարագան մտահոգութիւն չպատճառեց, վասն զի սովորական էր Այզընհաուըրի համար : Իրիկուան դէմ էր որ հեռագիրները կը հաղորդէին թէ եղածը սրտի տագնապ մըն է, թէ նախագահը հիւանդանոց փոխադրուած է իր կառքով եւ թէ առանձին քալած էր բնակած տանը դուռնէն մինչեւ կառքը եւն. : Աւելի վերջը կը ծանուցանէին թէ գիշերը հանդիստ անցուց եւ թէ վիճակը գոհացուցիչ է : Ուրիշ տեղեկագիր մը կը հաստատէր թէ արեան ճնշումը եւ բազկերակը չեն խանգարուած : Երեք անգամ քննութիւն կատարուած էր ելեկտրական գործիքով : Ախտանշանն է երակի խցման վտանգ մը :

Բժիշկները կ'ըսեն թէ այս կարգի արկածներու ծանրութիւնը կախում ունի չնչերակին եւ սրտի վնասուած հիւսուածքին ծաւալէն : Ընդհանրապէս դարմանը կը տեւէ չորսէն վեց շաբաթ, հիւանդանոցի մէջ մնալու պայմանաւ, իսկ ապաքինումը կը տեւէ շատ աւելի երկար :

Հիւանդին անարին վրայ կը հսկեն բազմաթիւ մասնագէտներ : Առջի օր 75 վայրկեանի խորհրդակցութենէ մը ետք, չորս բժիշկներ յայտարարեցին թէ նախագահը երակային խցումի չափաւոր տագնապ մը անցուցած է առանց բարդութեան եւ թէ ներկայիս վիճակը գոհացուցիչ է : Երբ հարցուցին թէ ի՛նչ կը նշանակէ չափաւոր, սրտի հիւանդութեանց մասնագէտ մը, Տոքթ. Տըտլը Հուայթ, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ, պատասխանեց — «Ոչ թեթեւ, ոչ ալ ծանր» :

Նոյն իսկ այս վիճակին մէջ, նախագահը հարկադրուած է հրաժարիլ ամէն գործնական աշխատանքէ : Փոխ – նախագահը, Նիքսըն, արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, ընթացիկ աշխատանքներ կատարելու համար :

Աշխարհի բոլոր մասերէն հեռագիրներ կը հասնին Ուաշինկթըն, արագ ապաքինում մաղթելով հիւանդին : Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը կատարեալ ապաքինում մաղթեց, յանուն Ֆրանսացի ժողովուրդին, «հոյակապ առաջնորդին որ հրամանատարն եղաւ Ազատագրութեան բանակներուն» : Վարչապետը, Պ. Էտկար Ֆոր նոյնպէս արագ ապաքինում մաղթեց յանուն կառավարութեան եւ ժողովուրդին : Անմիջապէս հեռագիրներ ուղղեցին նաեւ Անգլիոյ թագուհին ու վարչապետը, իտալական կառավարութիւնը, Պապը եւ ուրիշ վեհապետներ, վարչապետներ եւ երեւելիներ :

Խ. Միութեան նախագահը, մարեշալ Վորոշիլով եւ վարչապետ Բուլկանին եւս ցաւակցութիւն յայտնեցին, արագ ապաքինում մաղթելով : Մաղթանքներ կատարուեցան Մոսկուայի Մկրտչական եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան 1500 հաւատացեալներու : Այս առթիւ քարոզ մը խօսեցաւ երէցը, Կարպով, հետեւեալ յայտարարութեամբ : — « Մեր ընկեր՝ Բուլկանին եւ նախագահ Այզընհաուըր երկուքն ալ եղած են մեծ ծառաները խաղաղութեան դատին : Հիմա, սիրելի բարեկամներ, եղբայրներ եւ քոյրեր, պիտի աղօթենք նախագահին ապաքինման համար, որպէսզի ան կարենայ շարունակել իր մեծ աշխատանքը խաղաղութեան համար» : Հեռագիրը կ'ըսէ թէ շատեր կուլային արարողութեան միջոցին :

× Քաղաքական շրջանակներու մէջ անձկութեամբ կը հետեւին հիւանդութեան ընթացքին : Բանդէտներ հաւանական կը գտնեն որ փոփոխութիւն մը տեղի ունենայ Մ. Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան մէջ :

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԱՍԱՄԲԼԵԱՅԻՆ ՍԵՍԻԱՆ

Վերջապէս փարիզահայ գաղութն ալ ունեցաւ իր ազգ. ընդհ. ժողովը, որ կը կոչուի ներկայացուցչական ժողով : Բոլշեւիկեան բառով՝ «*Ասամբլեա*» :

Ինչպէս ամէն ժողով, այս «*Ասամբլեա*»ն ալ ունեցաւ իր նստաշրջանը : Դարձեալ «պետական» բարբառով՝ «Սեսիա»ն, գումարելով երկու նիստ :

Առաջինով ընտրեց կաթող. ընտրութեան պատգամաւորները : (Իմա՝ Դելեգատ) : Երկրորդով՝ կեդր. վարչութիւնը :

Շատ մը բողոքներ լսուեցան ընտրութեանց օրինաւորութեան մասին : Բայց, քանի որ այս երկու գործողութիւնները կատարուեցան, կը նշանակէ թէ պիտի սպասենք որ ժամանակը ապացուցանէ ծուռն ու շիտակը :

Որքան կրցայ ստուգել, նորընտիր վարչութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ կազմել մասնաւոր յանձնախումբ մը, քննելու համար նախորդ վարչութեան հաշիւները, Ազգ. Տան գործառնութիւնները եւ ուրիշ վիճելի խնդիրներ :

Անշուշտ ա՛յդ է լաւագոյն միջոցը, միանգամ ընդ միշտ լուսաբանելու համար այլազան մեղադրանքներ :

Ուրեմն, ամբաստանողներուն եւ իրազեկներուն կը մնայ պատրաստել իրենց թղթածրարները, մանրամասն փաստերով եւ պատճառաբանեալ ամբաստանագիրներով :

Տարակոյս չկայ թէ որքան պաղարիւն եւ անաչառ ըլլան, այնքան կը դիւրացնեն գործին քննութիւնը :

Ի հարկէ քննիչ յանձնախումբն ալ պիտի կազմուի իրապէս գիտակից եւ վստահելի անձերէ :

Ամբաստանող թէ քննիչ՝ բոլորն ալ պիտի ունենան մէկ մտահոգութիւն, — լուսաբանել ամէն բան, երեւան հանելով զեղծումներն ու զեղծարարները :

Ա՛յդ կը պահանջէ գաղութին շահը, միանգամ ընդ միշտ փարատելու համար այն մշուշը, որ կը թունաւորէ մթնոլորտը, տարիներէ ի վեր :

Առանց այս տարրական պայմաններուն, նոր բսի – բսաւներ պիտի բարդուին եղածներուն վրայ, կանխակալ կարծիքները պիտի շարունակուին, եւ ներկայացուցչական ժողովն ալ պարզապէս ձեւակերպութիւն մը կատարած պիտի ըլլայ :

Մաղթենք որ այս բոլոր աշխատանքները լրացած ըլլան եւ մթնոլորտը պայծառանայ մինչեւ գարուն, երբ ասամբլեան կը բանայ իր նոր Սեսիան :

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

●

Անգլիոյ գաղթային նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիպրոսի կառավարիչ եւ հրամանատար նշանակուած է կայս. սպայակոյտի պետը, մարեշալ Ճոն Հարտինկ : Այսքան բարձրաստիճան սպայի մը անուանումն ալ կ'ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը : Անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ մէկ ձեռքի տակ կեդրոնացնել ապահովութեան բոլոր ուժերը, պահպանելու համար բարեկարգութիւնը : Ցառաջիկային օգնական կառավարիչ մըն ալ պիտի նշանակուի, քաղաքային գործերը վարելու համար :

Սըր Ճոն Հարտինկ Կիպրոս պիտի մեկնի անյապաղ :

Կիրակի օր աւելի քան հազար Յոյներ ծափահարեցին Ֆոթիոս եպիսկոպոսը, որ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած էր Խորաքայի մէջ, արարողութեան մը պահուն .

— « Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, եթէ Ազգաժողովը մերժեց քննել մեր դատը : Ինքնորոշման իրաւունքի պայքարը պիտի շարունակուի ամէն գնով » :

Երբ յոյն կղերականը այս բառերը կ'արտասանէր, անգլիական զինուորներով եւ զէնքերով լեցուն չորս բեռնակառքեր հասան : Ջինուորները սկսան անմիջապէս վար առնել յաղթական կամարները եւ հետեւեալ նշանախօսքերը.— «Անկցի՜ անգլեւամերիկեան կեղծիքը», «Մենք ազատութիւնը պիտի շահինք սուրին ծայրով» : Բազմութիւնը խռնուեցաւ, հայհուչներ արձակեց եւ յունական քայլերգը երգեց :

Նոյն օրը Ֆամակուսթայի մէջ հազար ցուցարարներ բողոքի ցոյց մը կատարեցին Ազգաժողովին որոշման դէմ : Բազմութիւնը փողոցէ փողոց կը շրջէր նշանախատակներով, որոնց վրայ կ'երեւային հետեւեալ խօսքերը. — «Ամօ՜թ Ազգաժողովին», «Ամերիկացիները պէտք է հեռանան Յունաստանէն», «Անկցի՛ն գաղթական օրէնքները» :

Նեկոսիոյ անգլիական խանութները ընտրուեցան փակել իրենց փեղկերը : Անգլիական զինուորներ եւ ոստիկանական զինեալ ջոկատներ կը շրջին Կիպրոսի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ : Տասնըվեց Յոյներ փախան բանտէ մը, բայց երեքը բռնուեցան :

Կիպրոսի ձախակողմեան յոյն կազմակերպութիւնները կոչ մը ուղղեցին, որպէսզի ընդհ. գործադուլ եւ հրապարակային ժողովներ սարքուին, բողոքելու համար Ազգաժողովին որոշման դէմ :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հարաւ. Ամերիկայի հինգ պատգամաւորները, որոնք մեկնած էին Պուէնոս Այրէսէն, Փարիզ հասան շաբաթ երեկոյ, առաջնորդութեամբ Սիօն եպիսկ.ի : Պատգամաւորներն են Պ. Լեւոն Տէր Աւետիսեան եւ Ի. Պահչէճեան (Արժանթին) ընկերակցութեամբ իրենց կիներուն, Պ. Գ. Պաղարեան (Պրազիլիա), Ուրուկուայէն (Մոնթէվիտէօ) Տիկին Անթառամ Ահարոնեան–Քիւլահեան : Խումբին կ'ընկերանային ուխտաւորներ եւս Տէր եւ Տիկին Անտոն Թըլըմեան, Տիկին Լիսի Տանկալեան եւ Տիկին Հոփսիմէ Պուտեան : Նոյնպէս Ցարութիւն վրդ. Մուշեան :

Սիօն եպիսկ. կիրակի օր քարոզեց Փարիզի եկեղեցին : Պատգամաւորները Փարիզէն մեկնեցան երկուշաբթի առտու : Պուէնոս Այրէսի ներկայացուցիչները ուշացած էին Արժանթինի յեղափոխութեան հետեւանքով : Իրենց տեղեկութեանց համաձայն, Պուէնոս Այրէսի Հայերը չեն վնասուած դէպքերէն : Խումբին հետ մեկնեցան նաեւ Պէյրութէն հասած ուխտաւորներ, Տէր եւ Տիկին Հիւսէյինճեան :

× Սերովբէ Ծ. Վ. կը հեռագրէ թէ Ֆրանսայի պատգամաւորները Երեւան հասած են ողջ առողջ :

ԱՐԱՐԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ԽՄԲ.— Կ'իմանանք թէ այս տարի եւս պիտի տօնուի Արարայի ճակատամարտին տարեդարձը՝ Մարսէյլի մէջ: Ստորեւ Լեգէոնականի մը կարճ պատմութիւնը՝ այդ առթիւ.—

Հայկական լեգէոն եւ Արարայ իրարմէ անբաժան, պատմական երկու շքեղ անուններ են:

Արարայի ճակատամարտին 37րդ տարեդարձին առթիւ, իրրեւ նախկին լեգէոնական, պարտականութիւն կը նկատեմ անդրադառնալ հայկ. լեգէոնի կազմութեան եւ գործին, յարգանքի տուրք մը տալու համար մեր զինուորներուն, որոնք ի յայտ բերին Հայուն ռազմական ոգին 1916էն 1920, իրենց յաղթանակներով եւ նահատակներով:

Առաջին ընդհ. պատերազմին, դերի ազգերու կարգին Հայն ալ ուզեց տէր դառնալ իր դարաւոր հայրենիքին: Գիտէր, թէ ազատութիւնն ու անկախութիւնը ուժով կը խլուին: Ու մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ հայրենասէր հայ երիտասարդութիւնը ի խնդիր հայրենիքի անկախութեան: Կովկասեան ճակատին վրայ արդէն կազմուած էին հայկական կամաւորական գունդեր, որոնք հրաշքներ կը գործէին իրենց յաղթանակներով:

Ֆրանսական բանակին մէջ բազմաթիւ հայ կամաւորներ կային արդէն. 1916ին Ֆրանսական կառավարութիւնը կազմեց հայկական առաջին լեգէոնը որ հետագային իր քանակով ու որակով եղաւ առաջնակարգ զօրամաս մը: Հայկական լեգէոնի իւրաքանչիւր զինուոր, գիտակից էր ստանձնած պատմական առաքելութեան, եղաւ կարգապահ եւ ուխտապահ:

Մարգումի շրջանը աւարտելէ ետք լեգէոնը պահանջեց Ֆրանսական իշխանութենէն, մեկնիլ ճակատ, պարտականութեան գլուխ:

Ֆրանսական կառավարութիւնը, այս փափաքին գոհացում տալէ առաջ, կ'ուզէր ապահով ըլլալ լեգէոնի արժէքին մասին: Ու այդ քննութեան համար Կիպրոս ղրկեց զօրավար Պայեռը, որ ֆրանսական բանակներու ընդհ. քննիչն էր:

Զօրավար Պայեռն իր խոր գոհունակութիւնը յայտնեց, իր կառավարութեան գրելով, որ հայկական լեգէոնը համարժէք է ֆրանսական որեւէ լաւագոյն զօրամասի:

Հետագայ կռիւները եկան հաստատելու զօրավարին վկայութիւնը:

Արդարեւ, 1916էն մինչեւ 18 Սեպտ. 1918, Արարայի ճակատամարտը եւ անկէ ետք մինչեւ 1920, Կիլիկիա քեմալականներու դէմ մղուած կռիւները ֆրանսական եւ անգլիական ուժերու հետ կողք կողքի, ապացուցին նորակազմ լեգէոնին անուրանալի արժանիքները:

Արարայի յաղթանակը մեծ էր իր տարողութեամբ. ան ինքնավստահութիւն ներշնչեց վհատած հայ բազմութեանց, ապա նաեւ օտարին յարգանք պարտադրեց դէպի Հայը:

Արարան Պաղեստինի ապառաժուտ լեռնաշղթային լերկ բարձունքներէն մէկն է, այդ անմատչելի լեռնաշղթային վրայ 15 մղոն ճակատով (Ռաֆաթ – Արարա – Վաալի Պալուտ) դիրք բռնած էր թշնամին: Այդ անառիկ կարծուած դիրքերէն կ'իշխէր դաշնակից բանակներուն վրայ:

Ունենալ Արարան՝ կը նշանակէր ապահովել վերջնական յաղթանակը:

1918 Սեպտ. 18ին, գիշերուան ժամը 9ին, թնդանօթի մենամարտ մը սկսաւ: Ամէն չափի թնդանօթներ բոց ու կրակ կը ժայթքէին. շունչերը բռնած, կազմ ու պատրաստ կը սպասէինք պատմական վայրկեանին:

Լուսաբացին տրուեցաւ յարձակումի հրամանը:

Լեգէոնի նշանակէտն էր Արարան:

Կամաւորները առիւծներու նման խոյացան դէպի նշանակէտ: Կատաղի էր կռիւը, կուրծք կուրծքի, սակայն երկար չտեւեց: Հայ լեգէոնականներուն չանթահարիչ գրոհին առջեւ թշնամին ուրիշ միջոց չունեցաւ, այլ ամբողջովին անձնատուր ըլլալ հայ կամաւորներուն:

Հայկական լեգէոնի դրօշը կը ծածանէր Արարայի վրայ:

Նահատակի լուսապսակը իրենց ճակտին՝ ինկած էին 23 հայորդիներ, կային նաեւ 70ի չափ վիրաւորներ:

Կա՞ր արդեօք աւելի շքեղ ծաղկեպսակ այդ անմահ նահատակներուն համար:

Արեւելեան բանակներու վերին հրամանատար լորտ Ալէնպի ի լուր ամբողջ աշխարհի կը յայտարարէր, թէ հպարտ էր իր հրամանատարութեան տակ հայկական զօրամաս մը ունենալուն համար: Հայերը, — կ'աւելցնէր, — կռուեցան առիւծներու պէս եւ մեծ բաժին մը ունեցան յաղթանակին մէջ:

Արարայի յաղթանակէն եւ Սուրիոյ գրաւումէն ետք Լեգէոնը անցաւ Կիլիկիա, ապագայի գեղեցիկ յոյսերով, եւ նոյնքան քաջութեամբ շարունակեց իր պատմական առաքելութիւնը:

1918էն մինչեւ Կիլիկիոյ պարպումը ան կռուեցաւ թուրք չէթէներու եւ քեմալական ուժերու դէմ, պաշտպանելով Կիլիկիան եւ հոն ապաստանած հայութիւնը:

Պոզանթիէն մինչեւ Ատրաշ, Հալէպէն մինչեւ Այնթապ, Քիլիս, Մէյտան Էքպէզ, Ծարապլուս ոռոգուած է հայ լեգէոնականի արիւնով: Շատեր ինկան այդ լեռներուն վրայ եւ ձորերուն մէջ, ապա եւ անկախ հայրենիքի երազը իրենց սրտին մէջ:

Ճակատագիրը եթէ այլ կերպ տնօրինեց, լեգէոնականը յանցանք չունի:

Արարան կը մնայ Հայուն եւ լեգէոնականի փառքին անմահ կոթողը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԲԱՄՊՈՒԿՃԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԴԷՊՔԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշուի, Թուրքիոյ Ազգ. ժողովը բացառիկ նիստ գումարեց Սեպտ. 12ին, Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Անգարայի խռովութեանց առթիւ: Յաջորդաբար խօսք առին կառավարական եւ ընդդիմադիր հոսանքին պատկանող երեսփոխաններ: Շաբաթ օր հրատարակած էինք հայ երեսփոխանին յայտարարութիւնը: Ահաւասիկ միւս ճառերուն ամփոփումը.—

Խամէթ Ինէօնիւ.— Իրօք 6–7 Սեպտեմբերի գիշերը Իսթանպուլի եւ Իզմիրի մէջ շատ կարեւոր դէպքեր պատահեցան: Ընկերային շարժումներու մէջ պոռթկումներ կրնան պատահիլ եւ ասոնք շատ մը վնասներ կրնան պատճառել: Միայն թէ ասոնք հայրենակիցները պաշտպանող օրինական ուժերուն հզօր միջամտութեամբը կը զսպուին: Կ'ըսուի թէ ծանր է հայրենակիցներուն կրած նիւթական կորուստը: Մեր ազգային հարստութիւնը կարեւոր կորուստ մը կրած է: Կորսուած հարստութիւնները հատուցանելու համար մեր ազգը լայնածաւալ զոհաբերութեանց պիտի հարկադրուի: 6–7 Սեպտեմբերի դէպքերուն բերումով մեր բարոյական կորուստն ալ շատ ծանր է: Բառին իսկական նշանակութեամբ ազգային աղէտի մը ենթարկուեցանք: Մեր մեծ, վեհանձն, անմեղ ազգը ծայրէ ի ծայր կը մերժէ ու կը պախարակէ յարձակումները: Ազգ. Մեծ Ժողովը երբեք պիտի չներէ յարձակումները: Կառավարութիւնը դէպքերը ծագած տեղերուն մէջ պաշարման վիճակ յայտարարել կ'ուզէ: Միայն թէ Անգարայի մէջ պաշարման վիճակէն պէտք է հրաժարիլ: Կը պահանջենք որ 6–7 Սեպտեմբերի ողբերգութեան շուրջ բոլոր իրականութիւնները ի յայտ գան: Այսքան կանոնաւոր եւ սպառազինուած յարձակում մը ո՞ր ատենէն ի վեր պատրաստուած է: Վեց Սեպտեմբեր կէսօրէ յետոյ ժամը 5–6էն վերջ ծայր տուած յարձակումները ի՞նչպէս ազատօրէն կը ծաւալին: Դէպքերուն պատրաստութեան եղանակը անպայման երեւան պէտք է ելլէ:

Ինէօնիւ յետոյ ներկայացուց երկու առաջարկ, որոնցմէ մին կը պահանջէր Անգարայի մէջ վերցնել պաշարման վիճակը, իսկ Ազգ. Ժողովն ալ տեւականօրէն գումարել եղերական դէպքերուն շուրջ վիճաբանութիւն բանալու համար:

Միլլէթի տեսակէտը.— Յետոյ յանուն Հանրապետական Միլլէթ կուսակցութեան Ահմէտ Պիլկին խօսք առնելով ըսաւ.

— Գործիչները նախօրօք ճշդած են իրենց յարձակման թիրախները, քանդիչ գործիքներն ալ նախօրօք պատրաստելով ըստ այնմ յարձակման անցած: Այս պայմաններուն տակ հարկ է որ բարձր ժողովը տեւականօրէն գումարուի, մինչեւ որ լուսաբանուի խնդրոյն ներքին ծալքը: Թերեւս ալ հարկ կ'ըլլայ խորհրդարանական քննութիւն բանալ:

Ապա Պուրտուրի երեսփոխան Մէհմէտ Էօզպէյ խօսք առնելով, շեշտեց որ երկու տարիէ ի վեր անընդհատ դրդութեանց նշաւակ դարձած ենք, դէպքին մէջ համայնավար մատ կայ, պատասխանատուները անպայման պէտք է կախել այն աղօթատեղիներուն առջեւ զորս քանդեցին եւ այրեցին:

Այդ պահուն երեսփոխան մը տեղէն ելլելով գոչեց.

— Այստեղ կարելու կախելու մասին կարելի չէ խօսիլ, այստեղ ոչ թէ միթինկի հրապարակ, այլ Ազգ. ժողով է:

Նախագահը խնդիրը փակեց դիտել տալով թէ ճառախօսը պարզապէս պաշարման վիճակի ատեաններուն վճիռներուն մասին նախատեսութիւն ըրած է:

Զէյրէք երեսփոխան Ալի Ֆուաթ Ճէպէսոյ ալ խօսք առնելով խստիւ քննադատեց ապահովութեան ուժերուն ցոյց տուած անճարակութիւնը:

Ապա, միլլէթական երեսփոխան Օսման Ալիշիրիօղլու բեմ բարձրանալով ըսաւ.

— Անկարելի է կառավարութիւնը պարտականութեանը մէջ թերացած հետեւաբար պատասխանատու չդնել. այն կառավարութիւնը, որ ժողովին արձակուրդէն ի վեր բանակատեղին Իսթանպուլ փոխադրած է: Դէպքին որոշ թաղերու մէջ նոյն ժամուն ծայր տալը, քանդելի թիրախներուն լաւագոյնս ճշդուած ըլլալը ցոյց կու տայ որ պատրաստութիւնը օրերէ ի վեր շարունակուած է: Կը նշանակէ որ դէպքը պատրաստութեան շրջան մը ունի: Հակառակ ասոր, Իսթանպուլ գտնուող պետական աւազանին լուր առնելու լաւագոյն միջոցներուն տէր ըլլալով հանդերձ, տեղեակ չեն եղած դէպքին: Ըստ իս, կառավարութեան անտարբերութենէն տարբեր բանի մը կարելի չէ վերագրել: Աստուած մի արասցէ, ենթադրենք որ աւելի կարեւոր դէպքերու նախօրեակին կը գտնուինք: Այս անճարակ կառավարութեամբ ի՞նչ պիտի ընենք: Գործը գործէն անցնելէ յետոյ, դրդութեան եւ սադրանքի հունտերը իրենց պտուղները տալէ ետք, կառավարութիւնը՝ երեւոյթները փրկելու համար ներքին գործավարը հրաժարեցնելը, երեք զօրավար պաշտօնանկ ընելը, Ապահովութեան տնօրէնը փոխած ըլլալը բան մը չի նշանակեր: Կառավարութիւնը պէտք է քաշուի: Ընկերներ, ձեզի կը հրաւիրեմ անվստահութիւն յայտնել եւ վարչապետն ալ հրաժարելու կը հրաւիրեմ:

Յոյն երեսփոխանը.— Իսթանպուլի երեսփոխան Ալեքսանդրոս Հաճօփուլօ խօսք առաւ եւ ըսաւ.

— Ոչ թէ քրիստոնեայ ըլլալուս, այլ իբրեւ Թուրք հայրենակից եւ այս ազգին մէկ ներկայացուցիչը յայտնեմ որ, այս դէպքը արատ մը քսած է մեր պատմութեան: Արար աշխարհ գիտնալու է որ, այս երկրին ոչ մէկ հայրենակիցը ոչ պատանդ է, ոչ ալ գերի: Ցաւով պիտի ծանուցանեմ նաեւ Ապահովութեան կազմակերպութեան՝ դէպքերու ընթացքին ցոյց տուած անտարբերութեան վրայ: Արդարեւ, դէպքին գիշերը, 200 – 300 գործիչներ տասը մակոյկով Մեծ Կղզի գալով Ապահովութեան կազմակերպութեան աչքերուն առջեւ աւեր գործած, այրած ու քանդած են: Թաքսիմի Այ Թրիատա եկեղեցին եւ Զափիոն լիսէն ապահովութեան ուժերուն աչքին առջեւ այրուած է: Դեռ աւելին կայ: Դէպքին գիշերը, տունս ակնթարթի մը մէջ բազմաթիւ մարդոցմով լեցուեցաւ: Տանս շուրջ շատ մը ոստիկաններ ու ոստիկան զինուորներ կա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Չէի կրնար «ոչ» պատասխանել, թէեւ տաժանելի գործ մըն էր որ ինծի կը յանձնուէր:

— «Առ սա դաշոյնը եւ այս սրուակը: Դաշոյնը գիտես ինչու համար է: Սրուակին հեղուկը պիտի պրկէ ջիղերդ, պիտի զօրացնէ մկաններդ: Խմէ անոր պարունակութիւնը Արջ Հասանին հանդիպելէ առաջ: Դեհ, յաջողութիւն եւ քաջութիւն»:

Առանց բառ մը արտասանելու, մեքենաբար ձեռքէն առի երկայն, մեծկակ դանակը ու սրուակը, երկուքն ալ խրեցի գօտիիս մէջ եւ հապճեպով տուն գացի:

Մտածելով գիշերուան «կատարելիք»իս մասին կը սարսռայի: Ապրած օրերուս մէջ շատ տաք ու պաղ բաներ տեսած էի, բայց այս մարդասպանութիւնը իբրեւ գործ եզակի պիտի ըլլար ...

... Է՛, մեծ փափաք ունէի որ ինծի ալ «գործ» մը տային, գիս ալ մարդու տեղ դնէին ու ահա, պատեհութիւնը: Այս գործը յանդգնութիւն, քաջութիւն կը պահանջէր:

Ամէն անգամ որ չար ընկերումը կուզար պղտորել միտքս, կը յիշէի իմ մեծխօսիկ արտայայտութիւններս: Աչքիս առջեւ կը ցցուէր Աւօն իր պատկառելի կերպարանքով: Կը ցցուէին նորեկները, կոյրը, Աստղիկը նոյն իսկ Սիսէն:

Օ՛, ոչ, եթէ մեռնիլս իսկ գիտնամ, դարձեալ նահանջի անպատուութիւնը յանձն չեմ առներ:

Իրիկունը հասաւ: Օրը մթնեց: Աստղերը սկսան փայլփլիլ երկնակամարին վրայ: Փողոցները դատարկ էին: Արդէն այդ եղանակին շատ քիչ մարդ կը գտնուէր քաղաքը, ինչ որ նպաստաւոր էր ինծի համար:

Միտքս ամբողջութեամբ կլանուած էր կատարելիքովս: Կը ճանչնայի Արջ, կամ Քէլ Հասանը: Բարձրահասակ, թիկնեղ, վագրի պէս անվախ եւ արիւնարբու: Իր պատմածին նայելով, մազերուն համրանքին չափ մարդ մորթած էր ան: Անշուշտ Հայեր: Եւ ահա, այդպիսի հրէշ մը մաքրելու գործը ինծի յանձնուած էր, ան ալ դաշոյնով:

Ժամանակին կարգի դրի ամէն ինչ, դուրս ելայ տունէն ու բռնեցի Գայլաձորի ճամբան, որ կը սկսի Բ. քաղաքի ճիշդ տակէն կ'երկարի մինչեւ «Թալապի» կոչուած այգիները: Իսկ «Ծակքարը» քաղաքը այգիներուն կապող նեղ անցքի մը վրայ ամեհի ժայռ մըն է զոր ատենին փորած, ծակած են դէպի գետը եւ այգիները երկարող ճամբան կարճեցնելու համար:

Նկատելով որ կրնայի պատահական անցորդներէ նշմարուիլ, դուրս ելայ լայն ճամբէն, եւ ոլոր – մոլոր արահետներ կտրելէ վերջ հասայ «Ծակքար»ը ու դիրք բռնեցի անոր կից խոռոչի մը մէջ:

Միտքս անդադար կը գործէր: Սրտիս զարկերը հատ – հատ կարելի էր համրել, նոյնիսկ լսել: Ձեռքերուս վրայ ժաժ կար: Ա՛, եթէ կարենայի յաջողութեամբ գլուխ հանել այս գործը, լիովին վարձատրուած պիտի ըլլայի: Այն ատեն կրնայի «մարդ» կոչուիլ եւ բոլորին հիացումին արժանանալ ... Ո՜հ, Հայոց Սուրբեր, դուք օգնեցէք ինծի, կորով, ուժ, քաջութիւն տուէք ինծի ...

«Ծակքարին» ճիշդ մօտիկը զարնելու կամ զոհուելու կը սպասեմ ... Բարձր ժայռին տակէն Արածանին կը հոսի միանուագ փշոցով մը: Շուրջս գորտերու կըռկռոցը, եւ ճպուռներու միապաղաղ կանչը կը խանգարեն գիշերուան անդորրը: Ականջ կտրած՝ անթարթ, ակնդէտ կը սպասեմ:

Ժամը քանի՞ն էր: Չեմ գիտեր, քանի որ ժամացոյց չունէի: Ամէն շշուկի դըլուխս դուրս կ'երկարէի թաքստոցէս, դիրք կը բռնէի, ընելիքս կը ձեւաւորէի ու ապա, կրկին կը քաշուէի տեղս: Կը դողայի, ամբողջ մարմնովս, կը դողայի: Ամառուան այդ հեշտաբար գիշերին կարծես թէ կը մսէի: Մտքէս կ'աղօթէի, ո՞րու, ես ալ չէի գիտեր: Կ'աղօթէի որ այս գործը շուտ վերջանար որպէսզի ազատէի այս անլուր, անսպառ տանջանքէն ...

Երեւակայութեանս մէջ կը պտտէր Արջ Հասանը, իր ահարկու կերպարանքով, խոշոր կարմիր վագրի աչքերով եւ ծանր սարսուռ մը կը պտտէր ամբողջ մարմինս:

Տէր Աստուած, խթանին դէմ կից զարնել չէ՞ր իմ այս հանդամանքս ... Աւօն գիս ինչո՞ւ այս անել կացութեան մէջ դըրաւ ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

(Շար.)

ՁԱՐՄԱՆԱԼԻ ԵՐԿԻՐ ՄԸ

Եգիպտացի լրագրող մը՝ Մամտուհ Ռիատ հետեւեալ հետաքրքրական տեսակցութիւնը ունեցած է Քովէյթի իշխանին բէն Սապահ էլ Սալեմի հետ ․—

— Ի՞նչ է Քովէյթի բնակիչներուն թիւը եւ ի՞նչպէս կը կառավարուի երկիրը :

— Քովէյթ ունի 200 հազար բնակիչ եւ կը կառավարուի Էմիր Ապտալլահ էլ Սալեմ էլ Սապահի կողմէ, որ կը գործադրէ Գուրանի սկզբունքները : Մենք ոչ օրէնք ունինք, ոչ սահմանադրութիւն եւ ոչ ալ տուրք : Գուրանը կը կազմէ մեր օրէնքը :

— Նախարարաց խորհուրդ ունի՞ք :

— Բառին սովորական առումով՝ ոչ : Ունինք վեց նախարարներ, որոնք կը վարեն հանրային գործերը եւ կը պատկանին իշխող էմիրի ընտանիքին :

— Ինչո՞ւ դիմում չէք կատարեր Արաբական Դաշնակցութեան անդամ ըլլալու համար :

— Որովհետեւ քաղաքական հարցերու համար կորսնցնելիք ժամանակ չունինք :

— Ուրեմն ի՞նչ է ձեր արտաքին քաղաքականութիւնը :

— Կը հետեւինք արաբական երկիրներու քաղաքականութեան : Տառապէս կը գործադրենք Արաբական Դաշնակցութեան որոշումները Իսրայէլի հանդէպ, ինչպէս կ՚ընեն Արաբները …

— Ի՞նչպէս կարելի է մտնել Քովէյթ :

— Եթէ Արաբ էք, կրնաք մեր երկիրը մտնել ձեր ուզած ժամանակ, առանց վիզէի : Իսկ օտարականները պէտք է նախապէս արտօնութիւն ստանան :

— Ի՞նչ է ձեր բանակին թիւը :

— Ունինք մօտաւորապէս երեք հազար զինուոր, որոնք մարզուած են արաբ սպաներու կողմէ : Անոնց սպառազինութիւնը աշխարհի մէջ կատարեալ է : Զինուորական ծառայութիւնը պարտաւորիչ չէ, հետեւաբար մեր բանակը կազմուած է կամաւորներէ :

— Իսկ ձեր ոստիկանութի՞ւնը :

— Բաղկացած է 1000 հոգիէ : Անոնցմէ շատեր դաստիարակուած են Սքոթլէնտ Եարտի մէջ եւ ամէնէն արդիական կազմածները ունին յանցագործներու դէմ պայքարելու համար :

— Քանի՞ փաստաբան եւ քանի՞ դատարան ունիք :

— Ունինք միայն մէկ իրաւաբան եւ մէկ դատարան, որ հիմնուած է իսլամական օրէնքի վրայ :

— Որո՞նք են երկրին հաղորդակցութեան միջոցները :

— Ինքնաշարժները : Քովէյթի մէջ ներկայիս կան աւելի քան քսան հազար ինքնաշարժներ :

— Քանի՞ հիւանդանոց ունիք :

— Վեց, որոնք կրնան մրցիլ աշխարհի ամէնէն մեծերուն հետ : Անոնցմէ իւրաքանչիւրը մեզի արժած է չորս միլիոն ոսկիէ աւելի : Ունինք նաեւ քանի դարմանատուն եւ թոքախտաւորներու հիւանդանոց մը, որ չորս հարիւր անկողին ունի : Բոլոր բնակիչները, ըլլան բնիկ կամ օտարական, պետութեան հաշւոյն ձրիօրէն կը խնամուին այս հիւանդանոցներուն մէջ : Նոյնիսկ եթէ հիւանդը կարելի չըլլայ դարմանել երկրին մէջ, կը ղրկուի արտասահման, կառավարութեան ծախքով :

— Քանի՞ բժիշկ կայ ձեր երկրին մէջ :

— Ունինք 98 բժիշկ եւ մօտ վեց հարիւր հիւանդապահ :

— Իսկ դպրոցներուն թի՞ւը :

— Ունինք 34 նախակրթարան եւ երկրորդական վարժարան, որոնց մէջ կը դասախօսեն հազար ուսուցիչներ : Ուսումը բացարձակապէս ձրի է բոլոր կարգերուն համար : Աշակերտները կը սնուցուին պետութեան կողմէ, որ անոնց կուտայ նաեւ դպրոցական համազգեստ : Ունինք 70 ճարտարագործներ :

յին : Անոնք ոչ թէ յարձակման ենթարկուած իմ ընտանիքս, այլ կարծես թէ նախայարձակները պաշտպանութեան տակ առած էին եւ հանդիսատես կը մնային : Նախայարձակները չբաւականացան տանս կարասիները խորտակելով․ վեր ելլելով 80 տարու մայրս եւ հայրս արթնցուցին եւ անոնց մահճակալները մեր աչքին առջեւ խորտակեցին : Դեռ աւելին կայ, դըրկիցները Յունաց գերեզմանատուններն ալ կոխելով, բոլորիս հայրերուն, մայրերուն ու եղբայրներուն գերեզմաններէն ոսկորները հանած ու կտոր կտոր ըրած են : Ասկէ զատ, նախայարձակները երբ տունս մտան, «ձեր կեանքին պիտի չդպչինք, միայն ձեր կարասիները պիտի քանդենք, այսպէս հրաման առինք» ըսին : Հետագային ստուգեցի որ նախայարձակները ուրիշ տեղեր ալ նոյն բանը ըսած են :

« Յարգելի ընկերներ, հազարաւոր տարուան Թուրք պատմութիւնը այսպիսի դէպք չէ արձանագրած : Երբեք չէ տեսնուած որ Թուրքերը ուրիշ կրօնքներու աղօթատեղիները այրեն : Մի մոռնաք որ այսօր իմ տանս հրկիզումով եւ քանդումով պատահած դէպքը վաղը ձեր գլխուն ալ կրնայ գալ » :

Յանուն կառավարութեան փոխ վարչապետ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ ճառախօսելով ըսաւ․

— Ամբողջ ազգ մը ըլլալով մեծ աղէտ մը անցուցինք : Այս դէպքին հետեւանքով գոյացած վէրքերը ազգովին կը կապենք : Ընկերներ, կառավարութիւնը տեղեակ էր դէպքին : Բայց դէպքին օրն ու ժամը յայտնի չէր : Եւ սակայն ասիկա միայն մեր պատմութեան մէջ տեսնուած դէպք մը չէ : Բովանդակ աշխարհի մէջ այսօրինակ դէպքեր կան : Հսկայ ամերիկեան կառավարութիւնը հակառակ բոլոր լուր առնելու հնարաւորութեանց տէր ըլլալուն, չկրցաւ արգիլել որ Բըրլ Հարպըրի մէջ նաւատորմը այրուի : Անպատեհութիւն կայ դէպքին եւ դրդութեանց մասին մեր ձեռքը գտնուող բոլոր տեղեկութիւնները հաղորդելուն մէջ : Պատասխանատուները լաւագոյնս ճզմելու համար քիչ մը եւս հարկ է սպասել :

Վարչապետ Ատնան Մէնտէրէսի ճառէն վերջ, մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ պաշարման վիճակը վեց ամիս շարունակելու առաջարկը :

Ո՞Վ ԷՐ ՓԵՐՈՆ

Եւա Փերոնի մահէն երեք տարի ետք, յեղափոխութիւնը կուռք մը եւս տապալեց Արժանթինի մէջ : Ինչպէս կը բացատրէ ամերիկեան թերթ մը, այսպէս վերջ կը գտնէ դիկտատուրա մը որ խառնուած էր փառքի, բռնութեան եւ կեղծ ազնուականութեան : Եւա եւ Խուան Փերոն ամէնէն արտակարգ ամոլը կը կազմէին : Անոնց վարչութեան տակ Արժանթին ունեցաւ մեծ խանդավառութեան, ինչպէս եւ յորդ կենսունակութեան օրեր, որոնք յանգեցան ծանր վախճանի :

Եւա Փերոնի մահով 1952ին խորտակուեցաւ այս ամենայաղթ ամոլին կեանքը : «Եվիտա»ն Արժանթինի շապկազուրկներու կուռքը, քանի մը տարուան մէջ կրկնապատկեց իշխանութեան ուժը : Եւա Փերոն Հիմնարկութիւնը, որուն հասոյթը կը գոյանար կամաւոր նուէրներէ, որ կու գար գործի մարդոցմէ, բանուորներէ, եւ ժողովուրդէն, կը պահէր եւ կը բանեցնէր դպրոցներ, հիւանդանոցներ, դարմանատուններ, գործարաններ, խանութներ, ծերանոցներ : Ասով Եւա Փերոն, թշուառին բարեկամուհին դարձաւ, Լատին Ամերիկայի ամէնէն մեծ հերոսուհին :

Անոր մահը սարսեց փերոնականութեան հիմնարկութիւնները : Սակայն Փերոնի մեծամտութիւնը քանի մը տարուան մէջ այն աստիճան աճեցաւ որ ինքն իրեն թոյլ տուաւ ասպարէզ կարդալու Վատիկանի :

Փերոն աննշան գնդապետի մը վիճակէն բարձրացած էր Լատին Ամերիկայի ամէնէն զօրաւոր բռնապետի աստիճանին : Գաղթական փոքր Իտալացի հողատէրի մը տղան էր, որ իր երիտասարդութեան ատեն ոչ մէկ նշանաւոր դեր կատարեց : Սովորական կեանք մը կը վարէր :

1913ին աւարտեց Ազգ․ զինուորական Ակադեմիան իբրեւ դեր տեղակալ երբ 18 տարեկան էր : Յամառ եւ լուրջ աշխատող էր : Զինուորական մասնագիտական վարժարաններ յաճախեց եւ 1929ին սպայ եղաւ սպայակոյտին մէջ : Զինուորական ռազմավարութեան մասին գիրքեր գրեց եւ պատերազմական վարժարանին մէջ դասախօս դարձաւ :

Երբ դեր - գնդապետի աստիճանը ստացաւ, Չիլի ղրկուեցաւ իբրեւ զինուորական կցորդ : Երկու տարի ետք Արժանթին վերադարձաւ պաշտօնով :

1939ին դէպի Եւրոպա իր ճամբորդութիւնը անկիւնադարձ մը եղաւ իրեն համար : Իր պաշտօնն էր ուսումնասիրել լեռնային զօրքին կազմակերպութիւնը, բայց Փերոն կ՚ուզէր մօտէն ճանչնալ Մուսոլինին, որ այդ պահուն իր ուժին գագաթնակէտին հասած էր : Իտալացի դիկտատորը եւ իր Փաշական վարչաձեւը թերեւս ամէնէն զօրաւոր ազդեցութիւնը գործեցին Փերոնի ասպարէզին վրայ : Այն ժամանակ գնաց նաեւ այցելելու Գերմանիա, Հունգարիա, Ալպանիա եւ Ֆրանսա :

Արժանթին վերադարձին արդէն հաւատափոխ մըն էր, ինչ որ ինք կը կոչէր «խաչակրութիւն հոգեկան վերանորոգման» : Շուտով դարձաւ ղեկավարը խումբ մը սպաներու :

Երբ Նախագահ Ռամոն Քասթելոյի ապականած կառավարութիւնը տապալեցաւ, 1943 Յունիս 4ին, Փերոն պատրաստ էր, թէեւ ժամը հնչած չէր տակաւին :

Այդ միջոցին էր որ Փերոն ըմբռնեց թէ ինչ մեծ ուժ մը պահուած էր Արժանթինի թշուառ ժողովուրդին մէջ : Յանկարծ առաջին քարտուղարը դարձաւ աշխատանքի եւ Ընկերային Բարօրութեան : Իր յաճախուն ազդեցութեան շնորհիւ պատերազմական նախարար եւ ի վերջոյ փոխ նախագահ :

Հետզհետէ աւելցուց աշխատավարձքերը, ընկերային ապահովութիւն, տարեկան պարգեւներ եւ վճարովի արձակուրդ հաստատեց : Մինչեւ իսկ իր ուշադրութիւնը դարձուց հողագործներու վրայ, իրեն դէմ հանելով հողատէրերը : Եւ վերջապէս ստեղծեց Աշխատանքի ընդհ․ Դաշնակցութիւնը :

Այսպէս ան կը յենուր բանակին եւ բանուոր դասակարգին վրայ, երկու ուժեր որոնք իշխանութեան գլուխ բերին զինք :

1946 Փետրուար 26ին, պատմութեան մէջ ամէնէն շատ քուէ ստացող նախագահը դարձաւ : Այդ պահուն այնպիսի քայլ մը առաւ որ մեծ գայթակղութիւն պատճառեց : Ամուսնացաւ Եւա Փերոնի հետ, շարժանկարի խարտեաշ դերասանուհին, որ տարիներէ ի վեր իր բարեկամուհին էր : Եվիտան 26 տարեկան էր, իսկ ինք 50, եւ հայր տասը տարեկան աղջկան մը : Կինը մեռած էր : Սակայն հետզհետէ մոռցուեցաւ այս պատմութիւնը եւ թերթերը գովեստով արտայայտուեցան Եվիտայի մասին :

Փերոն եւ Եւա տնտեսական մեծ ծրագիրներ կազմեցին : Արժանթին տնտեսական ուժ մը պիտի դառնար եւ ճարտարարուեստական երկիր : Այս հարցին մէջ ալ ընդդիմութիւնը անխնայ խորտակեցին եւ մեծ հարստութիւններ ինկան : Ի վերջոյ երկիրը ճարտարարուեստական դարձնելու հսկայ ծրագիրը ձախողեցաւ նիւթական պատճառներով : Թէեւ Փերոնի կառավարութիւնը գնեց օտար հեռաձայնի ընկերութիւնները, երկաթուղիները եւ ուրիշ հանրօգուտ հաստատութիւններ, դարձնելու համար Արժանթին օտար դրամագլուխէ անկախ երկիր :

1952ին երբ Եվիտան մեռաւ, Փերոն առանձին շարունակեց իր քաղաքականութիւնը, որ կը համարուէր երրորդ ուժ մը Դրամատիրութեան եւ Համայնավարութեան միջեւ եւ կը կոչուէր ժիւսթիսիալիզմօ :

Շատեր մտածեցին թէ Եւայի մահով պիտի ազատուէին Փերոնէն, սակայն ան կրցաւ երեք տարի եւս դիմանալ :

Յեղափոխական ուժերը միշտ կը գործէին : Առաջին շարժումը սկսաւ Յունիս 16ին երբ Փերոն յարձակեցաւ Կաթոլիկ Եկեղեցիին վրայ : Փերոն կը մեղադրէր թէ Եկեղեցին միացած էր Եանքի դրամատէրերուն, համայնավարներուն, հողատէրերուն, որոնք կը «դաւադրէին» իրեն դէմ :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Տունին Բժիշկը), 1955 Սեպտ․ Հոկտ․ի թիւը, բազմակողմանի բովանդակութեամբ :

Հասցէ․— 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

Մ․ ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

Հիմա դատուելու կարգը եկած էր դաւադրութեան մեծագոյն պարագլուխին, նշանաւոր Իթթիհատական եւ «քօմիթէճի», նախկին կրթական նախարար եւ Իզմիրի երեսփոխան Շիւքրիւ պէյի, որ մահափորձի հոգին եւ առանցքն էր եւ շուքին մէջ գործելով՝ կազմակերպած էր այս դաւը :

ՇԻՒՔՐԻՒ ՊԷՅ Կ՚ՈՒՐԱՆԱՅ ԵՒ ՔԱՐ ԼՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԷ

— Բերէք Շիւքրիւ պէյը, հրամայեց նախագահը :

Բոլորին ակնարկները ուղղուեցան դէպի կողմնակի դուռը, ուրկէ ներս մտաւ յաղթանդամ Շիւքրին, այս անգամ կարկամած եւ գունաթափ, բայց ջանալով պահել իր խրոխտութիւնը : Սրահին մէջ մեռելական լռութիւն մը կը տիրէր, եւ ամէն ոք կը նայէր ամբաստանեալին :

Շիւքրիւ պէյ, Իթթիհատի այդ ահարկու գործիչը, երբեմնի կուսակալն ու նախարարը եւ Թալէաթ, Էնվէր փաշաներու գործակիցը, անհամար բազմութեան մը ակնարկներուն տակ նստած էր ամբաստանեալի աթոռին վրայ, իբրեւ թիւ մէկ դաւադիր, ինք որ Կազի փաշային համակիր եւ հաւատարիմ ձեւացած, Տրապիզոնի կուսակալ կարգուած, Միլլի պայքարին օժանդակ մարմնին՝ Իրաւանց Պաշտպան Միութեան նախագահ ընտրուած, եւ ամէնէն վերջ Հալք կուսակցութեան անունով երեսփոխան ընտրուած էր Իզմիրէն :

Այս մարդը, որ անցեալին մէջ ալ մասնակից էր դաւադրական դէպքերու եւ Պալքանեան պատերազմի ժամանակ կազմակերպած էր Պապը Ալիի արիւնոտ յարձակումը եւ պատերազմական նախարար Նազըմ փաշայի սպանութիւնը, Մալթայի աքսորավայրէն փրկուելէ ետք Միլլի իշխանութեան վստահութիւնը շահած եւ բարձրագոյն դիրքերու տիրացած էր : Բայց Իթթիհատականի եւ «քօմիթէճի»ի ոգին էր որ կ՚ապրէր իր մէջ, ամէն ինչ արիւնով կարգադրելու ծարաւը եւ ամէն գնով իշխանութեան գլուխ գալու ցանկութիւնը, զոր ճարտարօրէն կը ծածկէր եւ կը գործէր ամենամեծ գաղտնապահութեամբ :

Ինք որ վարչապետ Րաուֆ պէյի եւ ուրիշ Միլլի մեծամեծներու յանձնարարութեամբ պաշտօնատար, ազգային գործիչ եւ երեսփոխան եղած էր, րոպէ մը իսկ հրաժարած չէր իր կործանարար նպատակներէն եւ տեւականօրէն գործակցած էր Գարա Քէմալի եւ մասնակցած Մէսաուէթ խանի համբաւաւոր ժողովներուն, միւս կողմէ նշանաւոր իթթիհատական Ճավիտ պէյի նախագահած ծածուկ կոմիտէին խորհրդակցութիւններուն եւ պետական հարուածի ձեռնարկներուն եւ քանիցս իր տան մէջ ընդունած Չիա Խուրշիտի, Լազ Իսմայիլի, Կիւրճիւ Եուսուֆի նման արկածախնդիրներ, անոնց դըրամ, զէնք, փամփուշտ հայթայթած, իրմէ զատ ուրիշներու ալ կեանքին եւ ապագային հետ խաղալով ու զանոնք աղէտէ աղէտ գլորելով :

Շիւքրիւ պէյ կրցած էր նաեւ երեւոյթները փրկել եւ այսպիսի դաւադրական ու գաղտնածածուկ քաղաքականութեան մը հետեւելով հանդերձ, միշտ ալ համակիր եւ կուսակից երեւցած էր Քեմալական կառավարութեան եւ աւելի վստահութիւն շահելու համար մտած էր նոյնիսկ Հալք կուսակցութեան մէջ եւ վարչական ժողովի անդամ իսկ եղած, չմոռնալով սակայն դաւել Կազի փաշայի կեանքին :

Ահա թէ ինչո՞ւ ամբաստանեալ Շիւքրիւ պէյ ամէնէն ծանր գայրոյթը արթնցուցած էր դատարանին մէջ, եւ հակառակ անոր որ ջախջախիչ փաստեր կային իր յանցապարտութիւնը հաստատող, մինչեւ վերջը ուրացած էր ոճիրը եւ քար լռութիւն պահած, այս ոգիով ալ բարձրացած էր մինչեւ կախաղան :

Դատարանի նախագահ Ալի պէյ ազդարարեց Շիւքրիւի որ ոտքի ելլէ, ակնարկովը չափչփեց զայն եւ սկսաւ հարցաքննել : Շիւքրիւ պէյ կը զսպէր իր դողն ու յուզումը եւ ելեկտրականացած մթնոլորտի մը մէջ կ՚ուզէր անվախ երեւալ :

(Շար․)

× Կիպրոսի Թուրք պատուիրակութեան նախագահը, Տոքթ. Ֆազըլ Քիւչիւք, յայտարարեց թէ Թուրքիա «որեւէ գնով պիտի գրաւէ կղզին, եթէ Անգլիա ուզէ լքել զայն»: Ցետոյ աւելցուց. — «Կիպրոսի խնդիրը ազգային կարեւորութիւն ունի: Որեւէ յարձակում Կիպրոսի Թուրքերուն դէմ կամ որեւէ նիւթական վնաս անպատասխանի պիտի չմնայ»:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Առջի օր զրոյց կը շրջէր թէ Սուլթան Արաֆա նամակ մը ուղղած է Փրանսական մարզպանին, յայտնելով որ չի կրնար հրաժարիլ գահէն: Քիչ վերջը պաշտօնապէս հերքուեցաւ այս լուրը: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէր թէ նամակը կեղծ է եւ սահմանուած էր միտքերը պղտորելու: Սուլթանը միայն բերանացի խօսակցութիւն մը ունեցած է մարզպանին հետ: Հերքումը հրատարակուեցաւ թէ մարզպանութեան դրասենեակէն եւ թէ սուլթանական պալատէն: Փարիզի մէջ ալ պաշտօնապէս հերքեցին: Անցեալ Օգոստ. 20էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Սուլթանը պալատէն դուրս ելաւ, իր աղջկան այցելելու համար:

× Վարչապետը ճառախօսեց մը խօսեցաւ կիրակի օր, Ալժերիոյ ընդհ. ժողովին գումարման առթիւ: Ըսաւ թէ «Ամէն բան կը պարտադրէ Ալժերիան պահել Ֆրանսայի հետ եւ Ֆրանսայի մէջ: Տասնըմէկ ամիսէ ի վեր ցաւալի դէպքեր կը հարուածեն Փրանսական հող մը: 1954 Նոյեմբեր մէկի դէպքերը բռնութեանց եւ անկարգութեանց շրջան մը բացին: Կառավարութիւնը ամէն միջոց կը գործադրէ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Առանց Ալժերիոյ եւ առանց հիւս. Ափրիկէի ի՞նչ պիտի ըլլար մեր երկիրը: Իր անտեսութիւնը ծանրապէս պիտի վնասուէր, իր համաշխարհային ճառագայթումը պիտի վտանգուէր, եւ պիտի մնար միայն անցեալ մեծութեան մը ամոյն ցոլքը»:

× Ներքին գործերու նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ կառավարութիւնը չի կրնար որեւէ բանակցութիւն կատարել Ալժերիոյ ըմբոստներուն հետ:

Ըմբոստները կ ըշարունակեն յարձակումներ կատարել Ալժերիոյ Կոստանդինեան շրջանին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ պաշտօնապէս հաղորդեց Խ. Միութեան թէ երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուցած է Մոսկուայի համաձայնութիւնը, դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման համար: Մառեշալ Բուլկանին նամակ մը ուղղելով շնորհաւորեց Տոքթ. Ատընաուըրը:

ԵԳԻՊՏՈՍ նոր առաջարկ մը ստացաւ Մ. Նահանգներէն, զէնք ճարելու համար: Ինչպէս կը յիշուի, Խ. Միութիւնն ալ նոյն պատրաստակամութիւնը յայտնած էր նախապէս:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ Ռումանիոյ մէջ: Կը կարծուի թէ առաջին առթիւ պիտի արձակուին անոնք որ վարչական պաշտօններ վարած են բոլշեւիկեան կարգուսարքէն առաջ: Ներումէն կ'օգտուին անոնք որ տասը տարուան կամ աւելի պակաս պայմանաժամով բանտարկութեան դատապարտուած են: Կէս առ կէս կը զեղչուին տասը տարիէն աւելի եղած պատիժները: Ներումէն զրկուած են կառավարութեանց այն անդամները որոնք իրարու յաջորդած են 1940 Սեպտեմբերէն 1944 Օգոստ. 23: Ներում կը ստանան բոլոր այն օտարականները որոնք դատապարտուած են իբրեւ դաւաճիր, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց պատիժին տեւողութիւնը: Անցեալ Օգոստ. 12ին ալ հրամանագիր մը հրատարակուած էր, ընդհ. ներում շնորհելով արտասահման ապաստանած Ռումանացիներու:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ երկու նոր նախարարութիւններ ստեղծեց, մէկը՝ հիւսուածեղէնի, միւսը՝ թեթեւ ճարտարարուեստութեան համար: Նոյն նախարարութիւններ պիտի հաստատուին նաեւ միւս հանրապետութեանց մէջ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ներգաղթին համար 65 միլիոն տոլար հաւաքուած է Մ. Նահանգներուն մէջ, այս տարուան ինը ամիսներու ընթացքին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը պաշտօնանկ ըրաւ Ղպտիներու պատրիարքը, Ամպա Եուսաֆի, որ 80 տարեկան եւ դրուն ծանր ամբաստանագիր մը կազմած է Սինոդը, մեղադրելով թէ ահագին զեղծումներ գործած է: Գչ. օր մահափորձ մը կատարուեցաւ պատրիարքին դէմ:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ նախարարը, Գ. Տիւշէ, կը յայտարարէ թէ 65.000 տուներ պիտի շինուին Փարիզի մէջ, 1956ին, թէ աւելի շատ կառուցումներ պիտի կատարուին յառաջիկայ 18 ամիսներու ընթացքին քան եղած է վերջին 10 տարիներուն: Ամէն տարի 75.0000 բնակարան պիտի շինուի, յառաջիկայ տասը տարիներու ընթացքին, պիտի ջնջուին խշտեակները (թոտի), որոնց մէջ կ'ապրին 175.000 Փարիզցիներ:

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՀՈԿՏ. 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ
ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԺԱՄԸ 9 – 12

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կազմութեան եւ դպրոցի հաստատման 25ամեակին առթիւ գինեձօն մը՝ Հոկտ. 2ին: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

●

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտ. 10–ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

●

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին պարահանդէսը հոկտ. 15ին:

●

Հաճընի Հայր. Միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 23ին, Սէրքլ Միլիթէրի մէջ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ
40ՐԴ ԵՒ 36ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐԸ

Կը տօնուի մեծ շուքով, Կիրակի 16 Հոկտեմբեր, ժամը 15էն 24, Սէրքլը Միլիթէռի զոյգ սրահներուն մէջ:

Ընտիր նուագախումբ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ Կապ. Խաչի Անկէնի «Սահակ–Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները:

***

Թրէվիզի Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օր ժամը 14ին: Ազգ. Տան մէջ:

Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները հինգշաբթի 29 սեպտեմբեր ժամը 15էն սկսեալ:

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի հոկտ. վեցին: Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Հազարեանի:

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաւի ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼՊՈՄ ՔԵՍԱՊԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ, գեղեցիկ հատոր մը պատմական գիտելիքներով եւ բազմաթիւ պատկերներով, շատերը գունաւոր: Հրատ. Քեսապի Ուսումնասիրաց Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղին, 1955: Գին 5 տոլար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեք հոգինոց ընտանիքի մը համար վարձու կահաւորուած յարկաբաժին մը, նուազագոյն երկու սենեակ, խոհանոց, Փարիզի կամ մօտակայ արուարձաններուն մէջ: Դիմել վարչութեան:

— ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ —

Հ. Յ. Դ. ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Փլաստէ Ֆէթի սրճարանը:

Հ. Մ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝ ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ. չորեքշաբթի ժամը 9ին:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին:

ՃԱԽԱՐԵԱՆ ենթկ. 2 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին:

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, հետաքրքրական նիւթերով, պէսպիսուն, խնամեալ խմբագրութեամբ եւ պատկերազարդ:

Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել՝ Ա. Մարտիրոսեանի՝

6, Bl. Neuf, St. Jérôme, Marseille

Դրամական առաքումները. —

M. B. Hagopian, 10, Rue Colbert, Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Հագուստի (վեստոն եւ հագուստ) քօնֆէքսիոնի համար 17 – 18 տարեկան գործաւորուհիներ: Դիմել՝

Maison YERO, 281, Rue de Belleville Paris (19)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Ա. Աժտէրեան հայերէնի մասնաւոր դասեր կուտայ: Գրել հետեւեալ հասցէին.

A. Ajderian, 41, Av. des Gobelins, Paris (13)

ՊԷՏՔ ԿԱՅ

Սեվրի Մուրատեան վարժարանին համար հսկողի մը պէտք կայ: Ոչ 55էն վեր, որոշ կրթութեան եւ զարգացումի տէր: Դիմել վարժարան՝ 26 ռիւ Թրուաեօն Սէվր:

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris (9)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86 - 60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 փր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 փր. կամ $ 10 հատը 12 փր

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 28 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7787 31e ANNEE

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3198

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄՏԱՀՈԳ ԴՐԱՑԻՆԵՐ

Միջազգային դիւանագիտութիւնը նորէն լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Միջին Արեւելքի կացութեան :

Անցեալ գարնան իրարանցումէն ի վեր, երեւութական հանդարտութիւն մը կը տիրէ, աշխարհի այդ մասին մէջ :

Եւ սակայն, ամէն բան պարզ չէ տակաւին, քաղաքական յարաբերութեանց տեսակէտով :

Սուրիա, Լիբանան եւ Եգիպտոս կը շարունակեն ժխտական դիրք բռնել Թուրք-Իրաքեան դաշինքին հանդէպ :

Անգարայի վարիչները այժմ իրենց աչքերը ուղղած են Թեհրան, ուր այցելեց հանրապետութեան նախագահը, Շահին հրաւէրով :

Նախ Պաղտատի դաշինքի մասին խօսուեցաւ, այս առթիւ :

Իրանի վարչապետը, Հուսէյն Ալա, ուշագրաւ ճառ մը խօսած էր այցելութենէն քանի մը օր առաջ, բացատրելով թէ կառավարութիւնը կրնայ նոր միջոցներ ձեռք առնել, երկրին պաշտպանութեան համար :

Իր խօսքերուն մէջ որոշ ակնարկներ կային հիւսիսային հարեւանին հանդէպ : Մանաւանդ որ, վարչապետը անցեալ յուսախաբութիւններ ալ կը յիշէր :

Իրազեկներու կարծիքով, անհաւանական չէ որ Իրան ալ միանայ Պաղտատի դաշինքին, եւ կամ առանձին զինակցութիւն մը կնքէ Թուրքիոյ հետ :

Այն ատեն նոր ցանց մը կազմուած պիտի ըլլայ, առանց սակայն գոհացում տալու Հիւս. Ատլանտեանի կազմակերպութեան վարիչներուն, որոնք ամէն միջոց կը փորձեն, միացեալ ճակատի մը վերածելու համար Միջին Արեւելքի բոլոր պետութիւնները :

Կը թուի թէ այս ծրագրին գործադրութիւնը աւելի դժուարացած է այժմ :

Եգիպտոս վճռած է պահել իր գործելու ազատութիւնը, աւելի քան երբեք : —

Սուրիա եւ Լիբանան նոյնպէս ճշդած են իրենց դիրքը :

Անոնք որ համաձայն էին միջին ճամբայ մը բռնելու, այժմ նոյնքան վճռական դիրք բռնած են, Սեպտ. 6ի խռովութիւններէն ի վեր :

Մասնաւորապէս Լիբանանի մէջ մամուլը ուժգնօրէն ձաղկեց Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ կատարուած բարբարոսութիւնները :

Ցեղով, քրիստոնեայ եւ իսլամ կղերականները ժողովներ գումարեցին, բողոքի բանաձեւեր քուէարկելով, իսկ մասնաւոր բողոքագիր մըն ալ ուղղուեցաւ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին :

Ճիշդ է որ դիւանագիտութիւնը իր ճամբով կ'երթայ, այս տեսակ պարագաներու մէջ: Բայց եւ այնպէս, չի կրնար հարթել ամէն դժուարութիւն :

Լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ, նաեւ, Կիպրոսի կացութիւնը :

Լոնտոնի խորհրդաժողովին ձախողումէն ետք, Ազգաժողովն ալ ծանր յուսախաբութիւն մը պատճառեց Յունաստանի, մերժելով օրակարգ անցընել Կիպրոսի խնդիրը :

Հանրային կարծիքը նորէն յուզուած է, իսկ ղեկավարները կը սպառնան ահաւասարափ տարածել, ինչ որ կրնայ նորէն տեղի տալ ուրիշ վտանգներու :

Ինչպէս հաղորդուեցաւ պաշտօնապէս, Կիպրոսի կուսակալ եւ հրամանատար նշանակուած է Մեծն Բրիտանիոյ սպարապետը, Սըր Ճոն Հարտինկ :

Այս անուանումն ալ կ'ապացուցանէ թէ Լոնտոն ամէն բանէ առաջ նկատի կ'առնէ Կիպրոսի ռազմական արժէքը, իբրեւ կեդրոնական օղակ մը արեւելեան Միջերկրականի պաշտպանութեան համար :

Լոնտոնի ժողովին մէջ ալ, ամէնէն աւելի այս կէտին վրայ կը ծանրանար, երբ դէմ դիմաց հանեց Յունաստանի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարները :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԱՌ ԱՅԺՄ ԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

Բժշկական վերջին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ նախագահը շատ հանգիստ անցուց երկուշաբթի օր եւ լման մէկ ժամ դուրս ելաւ այն բիւրեղեայ վրանէն ուր թթուածին կուտան, շնչառութիւնը դիւրացնելու համար: Նախագահը նոյն օրը շափաւոր ճաշ մըն ալ ըրած էր, (միս, բանջարեղէն, թարմ պտուղ եւ կաթ) :

Սրտի հիւանդութեանց աշխարհահռչակ մասնագէտը, Տոքթ. Տըտլի Հուայթ, որ յատկապէս հիւանդին քով հրաւիրուած էր, մանրակրկիտ քննութենէ մը վերջ յայտարարեց թէ Այզընհաուըր կրնայ բոլորովին ապաքինիլ, եթէ բարդութիւններ չծագին: Իր կարծիքով, նախագահը կրնայ նոյնիսկ թեկնածու ներկայանալ երկրորդ քառամեակի մը համար: Բժիշկը հաստատած է որ նախագահը լանջախիթ (անժին տը փուաթրին) չունի եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ մէկ ամիս հանգստանայ հիւանդանոցին մէջ :

Սրտաբոյժ բժիշկը միեւնոյն ատեն յայտարարեց թէ այն ծածկոցը որ Այզընհաուըրի գլխուն, կուրծքին եւ ուսերուն վրայ դրուած էր շաբաթ օր, թթուածին ճնշել տալու համար, պիտի վերցուի, օրը քանի մը անգամ: Բժիշկը այնքան լաւատես էր որ հաւաստեց թէ հիւանդը կրնայ կոլֆ ալ խաղալ :

Բժիշկը յուսալով հանդերձ թէ Այզընհաուըր կրնայ իր սովորական պարտականութիւնները վերսկսիլ մօտ երկու ամիսէն, վտանգաւոր կը գտնէ յառաջիկայ երկու շաբաթները, վասն զի երակախցումի պարագաներուն մէջ բարդութիւններ միշտ ալ կրնան պատահիլ :

Բժիշկը լրագրական ասուլիս մըն ալ սարքեց, մասնագիտական տեղեկութիւններ հաղորդելով: Այս առթիւ ըսաւ թէ եթէ ամէն բան լաւ ընթանայ, Պ. Ֆ. Տըլըս կրնայ հաւանաբար տասը օրէն գալ եւ խօսիլ նախագահին հետ: Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Տոքթ. Հուայթ աւելի քան 12.000 սրտի հիւանդութիւններ դարմանած է վերջին 25 տարիներու ընթացքին: Մէկ ամիս վերջը նորէն պիտի քննէ նախագահը, երբ հիւանդանոցէն ելլէ :

Հինգերորդ անգամ քննեցին հիւանդին սիրտը եւ արեան շրջանը, ելեկտրական գործիքով որ կ'արձանագրէ բաբախումները :

× Աշխարհի ամէն կողմը աղօթքներ կը կատարուին, հիւանդին ապաքինման համար: Մ. Նահանգներուն դաշլիճը բացառիկ նիստի հրաւիրուած է ուրբաթ օր, կացութիւնը քննելու եւ համապատասխան միջոցները ձեռք առնելու համար: Ժողովին հրաւիրուած է նաեւ փոխ - Նախագահը, Նիքսըն :

×Այզընհաուըրի հիւանդութեան լուրին վրայ արժեթուղթերը ահագին անկում կրեցին Նիւ Եորքի սակարանին մէջ : Հեռագիրը կ'ըսէ թէ այսքան մեծ անկում տեսնուած չէր 1933էն ի վեր, երբ 7.720.000 արժեթուղթեր ձեռքէ ձեռք անցան : Այս անգամ առաջին օրուան կորուստը կը հաշուեն տասնըմէկ միլիառ տոլար :

× Լոնտոնի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն նախագահին հիւանդութեան անմիջական հետեւանքները քան ապագայ անդրադարձումները: Կը կարծեն թէ ներքին քաղաքականութեան մէջ հանրապետականները կրնան չափաւոր թեկնածու մը գտնել յառաջիկայ տարի. բայց կը վախնան որ անհամութիւններ ծագին արտաքին քաղաքականութեան մէջ, եթէ երկար տեւէ Այզընհաուըրի ապաքինումը :

× Խ. Միութեան Կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, Խրուշչեւ, առանձին հեռագիր մը ուղղեց Այզընհաուըրի, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Յիշելով մեր մասնաւոր խօսակցութիւնները Ժընեւի մէջ, ցաւով լսեցի ձեր հիւանդութեան լուրը: Արագ ապաքինում կը մաղթեմ սրտանց» :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԾՈՒՌՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

Եթէ այսպէս շարունակուի, հարկ պիտի ըլլայ հայերէնի դասընթացք մը բանալ անոնց համար որ թերթ կը խմբագրեն: Եւ դաս տալ ամէն օր :

Պոլսոյ դէպքերուն առթիւ, թերթերը իրարմէ կ'օրինակեն սխալ բացատրութիւն մը, «զինուորական *միութիւն*» :

Վերջինը ֆրանսերէն *ունիթէ* բառն է, որ այստեղ կը նշանակէ *զօրամաս* :

Կը գրեն *մեքենայականացուած* (*ժամանակ*) : Ըսել կ'ուզէ՝ *մեքենաշարժ* :

«Քոնթրոլ» միշտ հսկողութիւն չի նշանակեր, այլեւ տիրապետութիւն: Երբ կը գրեն թէ Կիպրոսը, Մալթան կամ Ճիպրալթարը անգլ. «քոնթրոլ»ին տակ է, ըսել կ'ուզեն՝ ենթակայ է անոր տիրապետութեան կամ իշխանութեան :

Կրնայի բազմաթիւ օրինակներ յիշել, հաստատելու համար թէ շատեր թութակաբար կը գործածեն այս բառը :

Լիբանանահայ թերթէ մը կ'իմանամ թէ Թուրքիոյ կրթական նախարարը *դասախօսութիւն* մը տալով, հաստատեր է որ ութ հայկական, 32 յունական դպրոցներ վնասուած են Պոլսոյ դէպքերէն:

Եգածը լրագրական ասուլիս է (կոնֆերանս տը փրէս), սիրելի պաշտօնակից :

Ոմանք «մամլոյ ասուլիս» կ'ըսեն, ինչ որ անճաշակ է, իսկ Երեւանի մէջ՝ *պրես-կոնֆերանս* :

Շատ մը թերթեր կը հոլովեն այլանդակ բառեր .— *բանակայիններ* (զինուոր), *ծովայիններ* (նաւազ) :

Ի՞նչ կը նշանակէ *ենթայանձնախումբ*: Ատենաններու բաժնելով գրէ,— Ցանձնաժողով, յանձնախումբ, մասնախումբ :

« Գործադուլաւոր» բառ մըն ալ գործածել սկսեր են Լիբանանի մէջ, մոռնալով բուն բառը, *բանթող* :

Իսկ անդի՞ն: Սորվեցէք հեգել եւ արտասանել —

Ցապոնիայի պառլամենտական դելեգացիայի պրես - կոնֆերանսը (Ս. Հ. 6 Սեպտեմբեր) :

— *Գյոտեբուրգի շախմատային միջազգային տուրնիրում* (*նոյն*) :

Միւս կողմէ, նորելուկ հայկաբանութիւն մըն ալ կը ծաղկի, հետեւողութեամբ ռուսերէնի : Մինչեւ անգամ գրական ստեղծագործութեանց մէջ.

Վրդովվածություն, զրադվածություն, համախմբվածություն ...

Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդն անգամ չէր գտած վերջին բառին բուն հայերէնը, իր վերջին շրջաբերականին մէջ...

Կրնաք նոխսացնել ձեր ուզածին պէս : Ոչ քերականութիւն կամ ուղղագրութիւն սորվելու պէտք ունիք, ոչ ալ ձեր ճաշակը զարգացնելու :

ՎԱՀԷ

ԻՐԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

●

Ճելալ Պայարի Թեհրան այցելութեան առթիւ, որ եօթը օր տեւեց, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ: Զեկոյցը անհրաժեշտ կը գտնէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը ամէն ասպարէզի մէջ, առանց տեղեկութիւններ հաղորդելու կատարուած բանակցութեանց մասին:Թուրքիոյ նախագահը յայտնեց թէ իրանեւ-Թուրք զինակցութեան մը խնդիր չկայ, եւ թէ Շահին հետ կատարուած բանակցութիւնները կը վերաբերէին Պաղտատի դաշինքին: Իրազեկներ կը կարծեն թէ Թուրքեւիրաքեան զինակցութեան խորհուրդին կը մնայ վճռական դիմում մը կատարել, խորհելու ժամանակ ձգելով Իրանի կառավարութեան: Թէեւ Թուրք պատուիրակութեան անդամներէն ոմանք այն հաւատքն ունին թէ Իրան ի վերջոյ պիտի միանայ Թուրքեւիրաքեան դաշինքին, բայց Թեհրանի մէջ դիտել կուտան թէ Շահը եւ Ճելալ Պայար բոլորովին տարբեր տեսակէտներ յայտնած են, բանակցութեանց ընթացքին: Նախապէս ամէն բան լաւ կ'երեւար, բայց յետոյ դժուարութիւններ ծագեցան: Իրանի վարիչները կ'ուզեն առաւելագոյն երաշխիքները ապահովել: Կ'ըսուի թէ կը պահանջեն որ Մ. Նահանգներն ալ միանան Պաղտատի դաշինքին: Միւս կողմէ, Իրան կը սպասէ որ հողան իր նոր բանակին վերազինման ծախքը, կամ գտնէ շօշափելի օգնութիւն մը տրամադրեն :

Եւ վերջապէս Իրան հարկադրուած է նկատի առնել Խ. Միութեան դիրքը :

Հեռագրի մը համաձայն, թէեւ Ճելալ Պայար չէ կրցած Պաղտատի դաշինքին կապել Իրանը, բայց յաջողած է համոզել Թեհրանի վարիչները թէ պարտաւոր են որոշում տալ ստիպողաբար: Նոյն ատեն Մոսկուա ճնշում կը բանեցնէ Իրանի վրայ, որպէսզի չմիանայ Թուրքիոյ եւ Իրաքի :

ԹԵՀՐԱՆ.— ԵՐ. ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք Վալանսի մեր եռանդուն ընկերներէն Երուանդ Տէր Ղուկասեանի մահը :

Ողբացեալ ընկերը, 42 տարեկան, բնիկ Խարբերդի Մորենիկ գիւղէն էր: Տարիներէ ի վեր կը տառապէր ներքին հիւանդութենէ մը եւ քանիցս Լիոնի հիւանդանոցները փոխադրուեցաւ, գործողութեան ենթարկուելով: Զափահաս որբ, յաջողած էր փուռ մը հաստատել Վալանսի մէջ : Անձնուիրութեամբ կը մասնակցէր ամէն կուսակցական եւ հանրային աշխատանքի: Միեւնոյն ատեն սիրայօժար կը վարէր «Յառաջ»ի գործակալութիւնը : Միշտ համեստ եւ սակաւախօս, ամէն բանէ առաջ կարեւորութիւն կուտար իրական աշխատանքին, եւ ոչ թէ չոպյլ խօսքերու :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ, երեքշաբթի :

Մեր ցաւակցութիւնները իր եղբօր եւ ընտանեկան պարագաներուն :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՑ

Արեւելեան Գերմանիոյ Երեսփ. ժողովը Սեպտ. 26ին լիակատար նիստ գումարելով միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը փոխէ սահմանադրութեան մէկ յօդուածը եւ կ'արտօնէ բանակ մը կազմել, ուրիշ խօսքով, ազգ. բանակի վերածել «ժողովրդական ոստիկանութիւնը» որ այժմ կը բաղկանայ 120.000 զինուորներէ, կատարելապէս զինուած : Ազգ. բանակին կորիզն է այս եւ արդէն վճռուած էր Վարշաւայի դաշինքով : Քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ «պատիւ է ծառայել զինեալ ուժերուն մէջ» : Կը կարծուի թէ առ այժմ պիտի գոհանան կամաւորներ հաւաքելով, քանի որ պարտաւորիչ զինուորութիւն չէ հաստատուած :

Խորհրդարանը նայն միաձայնութեամբ վաւերացուց Մոսկուայի դաշնագիրը, որ կնքուած էր Սեպտ. 20ին: Վարչապետը, Օթթօ Կրոթվոլ այս առթիւ ճառ մը խօսելով, անգամ մը եւս յայտարարեց թէ Գերմանիոյ միացումը իրականացնելու միակ միջոցն է բանակցութիւններ կատարել երկու Գերմանիաներուն միջեւ : « Մենք պատրաստ էինք այդպիսի բա –

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅԴ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՑԱՒ

*

Տարարին ամուսնութիւններու կարե-ւոր մէկ պատճառն ալ, կարգ մըծնողներու իրենց զաւակներուն արբունքի տարինե-րու ապրումներուն հանդէպ անտարբեր գտնուիլն է ։

Շատեր կը մոռնան կարծես իրենց ե-րիտասարդութեան օրերը ։

Գիտակից ծնողք մը սակայն պէտք է հաշուի առնէ բնախօսական պարզ իրո-ղութիւններ, որոնց հետ կապուած են ե-րիտասարդ կեանքերու ճակատագիրը ։

Եթէ չափազանցուած պարեր, պտոյտ-ներ, մարզանքներ եւ յածումներ լի են անպատեհութիւններով, փոխադարձ ան-տարբեր գտնուիլ երիտասարդներու հո-գեկան պահանջներուն վերաբերմամբ, սխալ է ։

Մտերմութիւններու խրաւունք մը գլա-նալ սերունդին, բարբարոսութիւն է ։

Ծնողքներ եթէ դէմ են տարարին ա-մուսնութեանց, պարտին փնտռել միջոցը սակայն ազգային շրջանակներու կապելու իրենց զաւակները ։

Կ'ընդունինք որ հայ աղջկան մը համար ներելի պիտի չըլլար առանց ծնողքին ներկայ ըլլալ ներկայացման մը յաջորդող պարահանդէսին, ու կէս գիշերէն վերջ տուն վերադառնալ, կորելով կէս ժամ-ուան կամ ժամուան մը ճանապարհ ։ Բայց եւ ներելի չէ որ ծնողքներ իրենց հան-գիստին կամ խնայողութեան համար մը-նան գամուած իրենց տունը ու կտրած ա-մէն յարաբերութիւն արտաքին աշխարհին հետ, խորհին մանր հաշիւներու մասին ։

Ինչո՞ւ կը մոռնանք, որ հայրենի հողին վրայ իսկ ամուսնութեանց համար ընտա-նեկան յարաբերութիւնները կը նկատուէ-ին պահանջ ։

Մեր ապրած նոր միջավայրերուն հետ բաղդատմամբ ընդամէնը թաշկինակի մը լայնքը ունեցող այդ միջավայրերուն մէջ այցելութիւններ, տօներ, դաշտահանդէս-ներ ու հանդէսներ դարձած էին միջոց յարաբերութիւններ կամ կապեր ստեղծե-լու եւ զիրար ճանչնալու ։

Այս քաղաք – ովկիանոսին մէջ երկու սեռէ մեր երիտասարդութեան համար միութիւններ, հանդէսներ, դաշտագնա-ցութիւններ եւ ամէն կարգի հանդիպում-ներ են ու պիտի մնան վաղուան համա-րին ամուսնութիւններու ճամբայ բացող լաւագոյն առիթները ։

Ծնողքներ այս պարզ ճշմարտութիւնը պէտք է իմանան ։ Անոնք պարտին ամէն գնով խրախուսել երիտասարդական բոլոր այն ձեռնարկները որոնք կը միտին խո-րացնել ինչ որ հայկական է. իսկ հայ ըն-տանիքի կազմութեան միտքը կամ գաղա-փարը գերազանցապէս հայկական՝ պէտք է ըլլայ առաջին նպատակը որքան ծնողք-ներու նոյնքան եւ անոնց երիտասարդ որ-դիներուն ։

Թող չկարծուի թէ գեղարուեստական ձեռնարկի մը երկու սեռէ երիտասարդնե-րու ներկայութիւնը մեր կողմէ կը մեկ-նուի ամուսնութեան նպատակով ։

Հեռու մեզմէ նման միտք մը. իսկ թէ այդ ձեռնարկները իրենց շինիչ եւ օգտա-կար կողմերով կրնան օր մը ուղի բանալ ներկաներուն փոխադարձ ծանօթութեանց ու հարթել մտերմութիւններու ուղին, պարզ է ։

Այդ ձեռնարկներէն յամառօրէն բացա-կայող ծնողքներ գէթ պէտք է գտնեն կերպը որ անոնց ներկայ ըլլան իրենց զաւակները ։ Այդ նպատակին համար իւ-րաքանչիւրը կրնայ փնտռել միջոցներ ։

Եղբայր մը, դրացի մը, ազգական մը, զաւընկերուհի մը, վերջապէս մէկը կր-նայ փոխարինել ծնողքը, որպէսզի չզըր-կուին երիտասարդուհիներ հայ շրջանակ-ներու կապուելու քաղցր վայելքէն ։

Հայուհին՝ կեանքի ընկերուհին հայ ե-րիտասարդին ։

Այս եղած է մեծ մասամբ հայ իգական սեռին երազը ։ Հայ օրիորդներ այս մար-զին մէջ անգերազանցելի առաքինութիւն-ներ ցոյց տուած են ։ Եթէ հակառակ ի-րենց ամօթխածութեան ու պարկեշտու-թեան՝ տեղի տուած են կեանքի հարկա-դրանքներուն ու իրենցմէ ոմանք կապած են իրենց կեանքը օտարներու հետ, ատոր մէջ պատասխանատուութեան բաժին մըն ալ կը ծանրանայ անկասկած հայ երիտա-սարդներու վրայ ։

Կարճ ։ Հայ ընտանեկան բոյներու կազ-մութեան նախանձախնդիր ծնողքներ կա-րեւորութեամբ պէտք է անդրադառնան ե-րիտասարդական միութեանց վերապահ-ուած դերին ։ Նոյնքան կարեւորութեամբ պէտք է փնտռեն ազգային շրջանակներու հետ յարաբերութիւններ պահելու միջոց-ները ։

Մեկուսացումներ կան սպաննող ու մե-ղաւոր ։ Զաւակներու տէր ծնողքներու մե-կուսացումները ատոնցմէ են ։

Վերջ տալ պէտք է անոնց, դարձնելու համար կեանքը հաճելի, իսկ հայ կեան-քը՝ ապագայակերտ ճիգերու շրջան մը ։

ԱՐՄԵՆԻՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՀԱՅ ՆԵՐԿԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

(Ամփոփուած Երեւանի

« Գրական Թերթ»էն)

●

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վերջին ժողովներէն մէկուն մէջ, բանաս-տեղծ Սիլվա Կապուտիկեան խօսելով 1954 – 55ի սովետահայ բանաստեղծներու ստեղծագործութեանց մասին ըսաւ, թէ՝ այդ շրջանին խորհրդային բանաստեղ-ծութեան բնորոշ երեւոյթներէն մէկն է անձնական եւ սիրային քնարերգութիւնը ։

Ցարդ մեր գրական մամուլին մէջ, բա-նաստեղծական ժողովածուներուն մէջ, բոլորովին տեղ տրուած չէր անձնական քնարերգութեան, կնճիռի (կոնֆլիկտ) բացակայութեան «տեսութեան» ջախջա-խումէն ետք վերջ տրուեցաւ այդ վիճա-կին ։ Քնարական, մանաւանդ սիրային ջերմ բանաստեղծութեանց հետ երեւան կուգան անգոյն, թոյլ ոտանաւորներ ։ Մեր բանաստեղծութիւնը բացի քանի մը բացառութիւններէ, կը սահի երեւոյթնե-րու վրայէն, չի թափանցեր կեանքին, ցոյց չի տար անոր հակասութիւններն ու ստուերոտ կողմերը, կը գունազարդէ, սուր անկիւնները կը հարթէ ։

Անձնական քնարերգութիւնը պէտք չէ գերակշիռ տեղ գրաւէ բանաստեղծու-թեան մէջ, ետ մղելով քաղաքական եւ ընկերային արդիական հարցերու նուիր-ուած գործերը ։ Պատկերացնել միայն մարդուն անձնական կեանքը, առանց ըն-կերային եւ աշխատանքի հետ ունեցած կապին, կը նշանակէ իրականութիւնը պատկերացնել թերի, միակողմանի ։ Միակողմանի կ'ըլլայ եթէ մարդը պատկերացուի միայն աշխատանքի մէջ, առանց անձնականի ։

Հայրենի բնութիւնը, երկրին կեանքը պատկերելու մէջ ձեռք բերուած յաջողու-թիւնները գոհացուցիչ չեն ։ Մեր ժողո-վածուները եւ գրական մամուլը մեծ մա-սով լեցուած են բարտիներու խշշոցով, բողբոջներու զարթօնքով ու ծաղիկներու շշուկներով ։ Մինչդեռ մեր հանրապետու-թեան մարդիկը ոչ միայն կը վայելեն գարնան գեղեցկութիւնները այլեւ կ'աշ-խատին, կը պայքարին դժուարութեանց դէմ ։

Անդրադառնալով բանաստեղծութեան գեղարուեստական ձեւին, Ս. Կապուտիկ-եան ըսաւ թէ անհրաժեշտ է ոչ միայն իր գաղափարներով, այլեւ արտայայտու-թեան միջոցներով, բառամթերքով իր պատկերներով, մօտենալ ժամանակակից կեանքին ։

Ցաւոյ դիտել տուաւ թէ՝ քննադատնե-րը մակերեսային կերպով կը մօտենան քնարական, մանաւանդ սիրային բանաս-տեղծութեան եւ գեղարուեստական խոր վերլուծման չեն ենթարկեր ։ Օրինակ, Պ. Սեւակի « Սիրոյ ճանապարհին » գրքի մասին չեղաւ ոչ մէկ գրախօսական ։ Մինչդեռ անյաջող ոտանաւորներուն քով, գրքին մէջ գերակշիռ տեղ կը գրաւեն խօսքի թարմութեամբ, հնչականու-թեամբ, հիւթեղ պատկերներով գրուած բանաստեղծութիւններ ։

Ծանօթ գրագէտներ եւ բանաստեղծներ արտայայտուեցան այս հարցին առթիւ ։ Ըսին թէ մեր բանաստեղծութիւնը իր նը-ւաճումներով հանդերձ տակաւին ետ կը մնայ մեր ժողովուրդի կեանքի առաջա-դրած խնդիրներէն, այդ պատճառով ալ լայն զանգուածները չեն կարդար զայն ։ Շատ անգամ հրապարակ կ'ելլեն այնպիսի հատափոր ժողովածուներ, որոնց մէջ շատ քիչ յաջողած են գործերը ։ Մեր բա-նաստեղծները երբեմն կը գրեն ամէն բանի վրայ, եւ չեն մտածեր անոնց գեղարուես-տական արժէքի մասին ։ Կարեւոր է գրողին գաղափարական, գեղարուեստա-կան մշակումի մակարդակը ։ Մեր բա-նաստեղծներէն ոմանց կը պակսի այդ մշակումը ։ Երբեմն քաղաքացիութիւն ձեռք կը բերեն անբարոյ, ենթակայական տրամադրութիւններ, որոնք ոչ մէկ կապ ունին իրականութեան արտացոլման հետ. Մեզի պէտք չեն կեանքը միայն վառ գոյ-ներով պատկերացնող նկարագրութիւն-ներ, բանաստեղծը պէտք է վերարտադրէ ճշմարտութիւնը իր բոլոր կողմերով ։

Բանաստեղծութիւն չի նշանակեր ար-հեստագիտութիւն (տեկնիկ), գիտու-թեան նուաճումներու հետ կապուած նոր բառեր, նոր արտայայտութիւններ օգտա-գործել, կարեւորը մարդկային նոր յա-րաբերութեանց պատկերացումն է ։ Իսկ մարդկային նոր յարաբերութիւնները կը բերեն նոր պատկերներ եւ համեմատու-թիւններ ։ Պէտք է նոր ձեւեր գտնել ։

Խօսողները անդրադարձան թէ բանաս-տեղծները վերջին շրջանին աւելի շատ կ'անդրադառնան գիւղի պատկերացման ։ Լաւ է, սակայն պէտք չէ գիւղը ներկայա-ցնել հովուերգական գոյներով ։ Իր ար-ժանի տեղը չի գրաւեր ընկերվարական քաղաքը, ճարտարարուեստական կեան-քը ։

Քննադատութեան մասին ըսին թէ կը խօսին անոնք որ կը կարծեն թէ քննա-դութիւնը ոչ մէկ դեր կը կատարէ գրա-կանութեան զարգացման մէջ ։ Վերջերս հրապարակ եկած են քննադատ երիտա-սարդ ուժեր, որոնք անկեղծօրէն կը մը-տատանջուին մեր գրականութեան վիճա-կով ։ Սակայն եւ այնպէս դիտել տրուե-ցաւ թէ քննադատները երբեմն սխալ դիրք կը բռնեն ստեղծագործութեան հանդէպ ։ Կարգ մը քննադատներ կը պահանջեն որ գրողները լաւ ճանչնան կեանքը, սակայն իրենք հեռու կը մնան կեանքէն եւ իրենց տեսակէտները կը յայտնեն գիրքերէ քաղուած ձեւակերպութիւններով ։ Քըն-նադատները պէտք է խորապէս ճանչնան մեր կեանքը իր հակասութիւններով եւ բարդութիւններով ։

Միութեան քարտուղար Էդ. Թոփճեան վիճաբանութիւնը ամփոփելով ըսաւ թէ «մեր բանաստեղծութիւնը պէտք է կանգնի բարձր գաղափարական դիրքի վրայ ։ Խստօրէն պէտք է քննադատուին ենթակայական այն տրամադրութիւնները որոնք երբեմն կը նկատուին մեր բանաս-տեղծութեան մէջ եւ կը տանին դէպի ան-կումային բանաստեղծութիւն, կը կոր-սընցնեն բանաստեղծութեան մարտական ոգին ։ Մեր բանաստեղծութեան ուղին ըն-կերվարական իրականութեան ուղին է, այն բանաստեղծութիւնը չունի մարդկա-յին հոգին վեհացնող վիպապաշտ շունչ ։

Բանաստեղծութիւնը պէտք է քալէ կեանքի հետ համընթաց, ոգեւորէ ու ո-գեկոչէ մեր շինարար ժողովուրդը » ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Բայց եւ այնպէս ընկրկումը աւելի վատթար վիճակ մը կրնայ ստեղծել, լաւ էր Քէլ Հասանին ոտքերուն տակ սրոր-ուիլ եւ մահանալ, քան ամօթալի նահանջ մը կատարել ։

Աստուած իմ, ի՞նչ կը տեսնեմ, ի՞նչ կը լսեմ ։ Այս ի՞նչ տարօրինակ բաներ են որ կը դառնան իմ բոլորտիքս, աչքերուս դիմաց

Արածանիի ափերուն զորտերուն կըր-կոցը, Սխալներուն կանչը, բարձրէն սու-րացող հովին սուլոցը, հանդիպակաց ծա-ռերու տերեւներուն սօսափիւնը, բոլորը իրար խառնուելով՝ կարծես թէ ծանօթ ձայներու վերածուեցան, ու սկսան ա-կանջիս ի վար պոռալ, աղերսել ։ Որոշա-պէս կը լսէի այդ ձայները, բառ առ բառ կը հասկնայի անոնց իմաստը... «Որդի՛, վրէժ, վրէժ որդի... հօրդ վրէժը, մօրդ վրէժը, հարազատներուդ վրէժը... Ակ-գիդ ու մեռելներուդ վրէժը ։ Բոլորին վը-րէժը... ։

Քիչ կը մնար որ խենթենայի ։ Ուր ես, Քէլ Հասան, շուտ եկուր... Խնայէ ինծի այս անեղ, այս զարհուրելի վայրկեանենե-րը ։ Եկուր ։ Կամ ես՝ կամ դուն, կամ ձեր սատակը՝ եւ կամ իմ ամօթահար պար-տութիւնս ու նաեւ մահս...

Ցիշեցի որ, Աւօն հեղուկ մը տուած էր ի հարկին խմելու համար ։ Գտնէս հանե-ցի սրուակը ու ամբողջ պարունակութիւ-նը մէկ անգամէն պարպեցի կոկորդս ի վար ։ Ի՞նչ համ ունէր, չեմ գիտեր ։ Հո-տէն հասկցայ որ օղի էր ։ Ըմպելին այրեց լեզուս եւ քիմքերս, կճեց կոկորդս ։ Աչ-քերս արցունքոտեցան ։ Շունչս կարծես թէ պիտի բռնուէր ։

Քանի մը վայրկեան վերջ ինքզինքս գը-տայ ։

Տարօրինակ ։ Ալ չէի դողար ։ Վախս ա-րոշ չափով փարատեցաւ ։ Կարծես թէ Արջ Հասանին աճարկու կերպարանքը աչքիս փոքրանալ սկսաւ ։ Ձեռքիս պատրաստ երկաայրի զէնքը զար հազար ձեւ դարձու-ցած էի փորձելու համար, այժմ, հաս-տատ կպած էր ափիս, խէժի պէս փակած էր մատներուս, եւ կարծես ինծի կ'ըսէր — «Ահա այսպէս, զարկէ կ'ըլլայ անվրի-պելի ։

Ոտքի ձայն ։ Ապա քթի տակէ թեթեւ մռլտուք մը ։ Կպայ ժայռին, շունչս բըռ-նած, դանակը պինդ սեղմած ափիս մէջ ։ — Օգնեցէք ինծի Հայոց սուրբեր... ։

— Ան էր, Արջ Հասանը ։ Թիկնեղ, հուժ-կու, ահարկու ։ Ճշմարիտ դղիխաթ մը որ մութին մէջէն կը քալէր անհոգ, մռլտա-լով ։ Այնպէս կարծեցի թէ մութ, կարկը-տաբեր ամպ մըն էր կամ հէքեաթներու մէջ պատմուած եօթը գլխանի դեւ մը որ ինծի կը մօտենար ։

Հասաւ քովս, ճիշդ մօտս ։

Անզգալաբար դուրս նետուեցայ թաքս-տոցէս՝ ու մութին մէջ դանակս ուժգնօ-րէն փարտեցի դէպի կուրծքը ։

Ափսոս... Հարուածս իր բուն նպատա-կին չհասաւ ։ Դանակիս շեղբը խրեցաւ ան թեւին լայն թեղանիքին մէջ ու վերէն վար երկու մասի բաժնեց զայն ։ Մութին մէջ կրցայ նշմարել, որ սեւ գիծ մը դաստա-կէն երկարեցաւ դէպի վար ձեռքին մատ-ները ։ Անտարակոյս վիրաւորուած էր ։

Քէլ Հասանը չուարած այս անսպասելի անակնկալէն «այ» մը հառաչեց եւ փոր-ձեց վիրաւոր ձեռքը երկարել խանչերին ։ Ժամանակ չտուի ։ Աւելի պաղարիւն ու հաստատ՝ երկրորդ հարուածս հասցուցի իր բուն նպատակին ։ Ո՞չ կառչեցաւ դա-նակս, չեմ գիտեր, միայն այնքանը տե-սայ որ կայծակէ զարնուած կաղնիի մը պէս երերաց, հեհաց, ու ապա թաւալե-ցաւ ճամբուն վրայ ։

Գործս վերջացաւ, կը մնար շտապով անհետացնել դիակը եւ մեկնիլ ։ Դանակիս արիւնը սրբեցի իր հագուստներուն վրայ, ու մէկ ոտքէս բռնած սկսայ ետեւէս քա-շել զայն ։ Ոտքի ձայն, եւ դիմացս մու-թին մէջ, ստուերներ ։ Կանգ առի ։ Սար-սափը անցաւ ոսկորներուս եւ երակներուս մէջէն ։ Ու չկրցայ անմիջապէս որոշում մը տալ թէ ի՞նչ պէտք էր ընէի ։ Նոյն պահուն ականջիս հասաւ փրկարար ձայն մը — «Վարձքդ կատար, մանչս ...» ։

Զարմանք... Աւօն եւ իր ընկերներն է-ին ։ Մօտեցան ինծի ։ Դեռ սարսափէս կը դողայի ։ «Հիմա ալ տղամարդ կրնանք կո-չել քեզ» ըսաւ Աւօն, ու համբուրեց ճա-կատս ։ Միւսները հետեւեցան իր օրինա-կին, ու գովեցին քաջութիւնս ...

Գոհ էի ։ Վախս բոլորովին չքացած էր ։ Անհունօրէն հպարտ էի ։ Քէլ կամ Արջ Հասանի պէս մէկը գլետնած էի, ալ ո՞վ կրնար կասկածիլ քաջութեանս վրայ ։

Սատակին ձեռքերէն ոտքերէն բռնե-ցինք, տարինք մինչեւ մօտակայ ժայռի մը բարձունքը՝ ու գլորեցինք խորունկ ձորն ի վար ։ Աւօն չուզեց որ անոր պիղծ մարմինը Եփրատի ջուրերուն յանձնուի ։ Վերադարձանք քաղաք եւ ամէն մէկս մէկ անկիւն՝ մեր տեղը հասանք անվտանգ ։

Տուն մտայ, տանիք բարձրացայ ։ Տունին մէջ մինակ էի ։ Ազային ընտանի-քին մեծ մասը «Ջրինընդի» պարտէզն էր ։ Մինակ էի եւ գիս խանգարող չկար ։ Ե-ղանակը տմառ էր, օդը զով, երկինքը պայծառ, աստղածորան ։ Անկողինիս մէջ, կռնակի վրայ երկարած՝ կը դիտէի յարդգողը, ու կը փորձէի համրել աստ-ղերը ։

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐԶԷ

(Շար.)

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍ ՎՈՍՓՈՐԻ ՎՐԱՅ

●

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը (ֆրանսերէն) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Սեպտ.).—

70 արքավայրեր արքայղծած ու կողոպտած են: Գերեզմանոցները քանդուած են, եպիսկոպոսները անպատուըուած են, քահանաներ սպաննուած են, աղջիկներ բռնաբարուած են, մանուկներ չարչարուած են, գեղարուեստական գործեր փճացած են, ստացուածքներ աւերակոյտի վերածուած են:

Օսմանցիներու երակներուն մէջ քնացած Ճէնկիզ Խանի աւազակային բնազդները որքա՜ն շուտ արթնցան: Կոյր մոլեռանդութեան մարդկային ալիքները, որոնք կը խուժէին Վոսփորի վրայ իրենց ուզածը ընելու, ինչո՞ւ չզսպուեցան ապահովութեան ուժերուն կողմէ:

Վայրի այդ բնազդներու «քաղաքակրթութիւնը» պարզ ցնորք մըն է: Արդիւնաբերութիւնն ու զինուորները անզօր են քաղաքակրթութիւն մը մէջտեղ բերելու, եթէ ժողովուրդի մը պատմութիւնը այդ յատկութիւնը իր մէջ չունի: Եւ զինեալ բազուկը զոր Արեւմուտք վերջերս օգնութեան կ'առաջարկէր Միջին Արեւելքի, ապստամբութեան ձեռնարկներով օժտուած բազուկ մըն է: «Թուրքը՝ը անցած ատեն ...»:

Այո, պատմութիւնը օրէնքներ ունի, բայց անոնք մեր բնազդներուն օրէնքներն են: Պատմութիւնը օրէնքէ խուսափիլ կրնայ միայն ազատութեան զարթօնքով:

Բայց ի՞նչ պէտք է մտածել Արեւմտեան պետութեանց անտարբերութեան վրայ՝ այս ահաւոր աղէտին հանդէպ: Ի՞նչ պէտք է ըլլալ տակաւին, եւ մարդկութեան զործուած ի՞նչպիսի չարիքներու համար անոնք պէտք է արթննան իրենց թմբիրէն, անոնք որոնք կը ճառեն ժողովուրդներու ազատութեան, փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան եւ մարդկային իրաւունքներու ուխտի անունով: Ո՞ր բանականութիւնը կը թմրեցնէ անոնց խիղճը:

Անոնց անտարբերութիւնը զարմանքի՞ թէ մեղսակցութեան արդիւնք է:

Ցանցառներ կան, կան նաեւ զործօն մեղսակիցներ եւ կրաւորական մեղսակիցներ: Բայց մանաւանդ գոյութիւն ունի լայն տարողութեամբ դաւադրութիւն մը, որ Թրքական աղէտը կը վերածէ ընդհանրացած դաւադրութեան մը՝ ընդդէմ այն բանին, որ մարդուն համար շատ թանկ է:

ԺԹ. դարուն, Ռուսիոյ ցարերը առիթէն օգտուելով կը միջամտէին Բարձրագոյն Դրան մօտ՝ օրթոտոքս փոքրամասնութիւնը պաշտպանելու պատճառաբանութեամբ: Ի. Դարու Ռուսիան կորսնցուցած է այս պատճառաբանութիւնը: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ քաղաքակրթուած արեւմտեան քանի մը տէրութիւններ բարոյապէս չեն միջամտեր:

Այս հակադրեցութեան բացակայութիւնը համակրանքի համազօր է: Անիկա Թուրքիոյ տրուած պաշտօնական քաջալերանք մըն է, եւ բոլոր այն երկիրներուն, ուր փոքրամասնութիւն մը կրնայ յանկարծ նահատակուիլ:

Հինդ վայրկեան լռութիւն» (ի յարգանս նահատակեալ) քաղաքակրթութեան ...

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

(Աղեքսանդրիա – Աթէնք)

★

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Աղեքսանդրիայէն խումբ մը արիներ (սկաուտ) եւ արենոյշներ Աթէնք հրաւիրուեցան, միասին անցընելու համար ամառնային արձակուրդը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. վարչութենէն զեկուցումէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք այս մասին.—

ԱԹԷՆՔ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Յունաստանի Շրջ. վարչութիւնը այս տարի յաջողեցաւ կազմակերպել սկաուտական միացեալ ճամբար մը, մասնակցութեամբ Աղեքսանդրիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի սկաուտական խումբին եւ Յունաստանի սկաուտներու եւ գայլիկներու:

1955 Յունուար ամիսէն սկսեալ, Աղեքսանդրիոյ հայ սկաուտական խումբի անխոնջ եւ հաւատաւոր խմբապետ եղբ. Զ. Դերձակեան փափաք յայտնեց այս ամառ Աթէնքի մէջ անցընել խումբին 15 օրուան արձակուրդը: Առաջարկը խանդավառութեամբ ընդունեցինք եւ միացուցինք մեր բանակումին թուականին:

Քէմբինկի մը (սկաուտական բանակում) կազմակերպումը կը պահանջէ ծանըր աշխատանք եւ մանաւանդ նիւթական միջոցներ: Այս բոլորն ալ յաջողութեամբ ի գլուխ հանեցինք շնորհիւ նուիրուած եւ փորձառու անդամներու:

Հելլէն սկաուտական կեդրոնը ընծայեց բոլոր անհրաժեշտ դիւրութիւնները եւ մեզի տրամադրեց գեղեցկութեամբ օժտուած իր ծովեզերեայ բանակատեղին:

Օգոստոս 13ին Աղեքսանդրիայէն 25 սկաուտներ եւ եօթը արենոյշներ (կըրլ սկաուտ) Պիրէոն ժամանեցին եւ հաստատուեցան Ֆիքսի Հայ Կաթողիկէ հաստատութիւնը, որուն սրահը եւ երկու սենեակներ մեզի տրամադրեց Հ. Յ. Խանձեան սիրայօժար եւ ձրի, եօթը օրուան համար:

Յաջորդաբար ճաշեր սարքեցին Գաբրիէլեան հաստատութիւնը, Շրջ. վարչութիւնը, Ազգ. Առաջնորդարանը, Հ.Մ. Ը. Մի Գոքինիոյ մասնաճիւղը եւն.: Աղեքսանդրիոյ սկաուտները այցելեցին Աթէնքի տեսարժան վայրերը:

Օգոստոս 17ին, Ֆիքսի, Գոքինիոյ եւ Կեսարիանիիի վաթսուն Հ. Մ. Ը. Մ.ական սկաուտ եւ գայլիկներու հետ, եգիպտահայ սկաուտներն ալ առաջնորդուեցան Այ – Անտրէասի ճամբարը:

Տասնըհինգ օրեր Եգիպտոսի եւ Յունաստանի հայ սկաուտները եղբայրօրէն վայելեցին բնութեան գեղեցկութիւնները եւ կազդուրուեցան օդափոխութեամբ, ծովու լոգանքներով եւ առատ ուտեստով:

Շրջանային վարչութեանը եւ բոլոր անդամները, սկոււտ խնամակալութիւնը, ծնողներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, մարզասէրներ, բնասէր եւ հելլէն սկաուտ կեդրոնի ներկայացուցիչները այցելեցին մեր ճամբարը: Այցելեցին նաեւ Տիրան արք. եւ Թորգոմ վրդ. Մանուկեան:

Օգոստոս 28ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Աթէնահայ բնասէրները մասնաւոր արշաւ մը կազմակերպեցին դէպի Այ Անտրէա սկաուտական ճամբարը ուր երեկոյեան տեղի ունեցաւ խարոյկի հանդէսը, ի ներկայութեան բազմաթիւ ծնողներու, համակիրներու եւ հելլէն սկաուտական կեդրոնի ներկայացուցիչին:

Աթէնք վերադարձին դարձեալ Ֆիքսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի վարչութիւնը հանդէս – երեկոյ մը սարքեց ի պատիւ մեր եգիպտահայ սկաուտ եղբայրներուն մեկնումի առթիւ:

Ահա այսպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ական եւ եղբայրական անկեղծ մթնոլորտի մէջ, երկու գաղութներու հայ պատանիները վայելեցին 15 օրուան աննախընթաց արձակուրդ ճամբար մը, շնորհիւ վարչութեան տարած աշխատանքին:

Երախտագիտութեամբ կ'արձանագրենք Մեքսիկօ Սիթի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին նիւթական կարեւոր օգնութիւնը: Գաբրիէլեան հիմնարկութեան նուիրած կարգ մը սնդեղէնները եւ դեղերը, նաեւ Հայ Կաթողիկէ հաստատութեան ընծայուած դիւրութիւնները, նոյնպէս շնորհակալութիւն կը յայտնենք դպրոցական միացեալ ճամբարի յանձնախումբին որ իր Մանկուֆանայի կայանին մէջ ընդունեց եօթը արենոյշներ:

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄԻՆԸ

●

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը պարտականութիւն կը համարէ ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդել գաղութին եւ իր բարերարներուն, այս տարուան գործունէութեան մասին:

Բարեբախտաբար այսօր չունինք պատերազմի աղէտներէն փրկուած բազմաթիւ որբեր: Բայց կան ծնողազուրկ մանչեր եւ աղջիկներ, որոնք զրկուած են հօր կամ մօր խնամքէն: Ճիշդ այսպիսիներն են, որ կը կարօտին միութեանս խնամքին եւ հոգածութեանը:

Ասոնցմէ զատ կան ընտանիքներ, բաղկացած հայ ամուսինէ եւ ֆրանսուհի մօրմէ, որոնց զաւակները դատապարտուած են կորսնցնել իրենց մայրենի լեզուն եւ նաեւ ազգութիւնը: Այս տեսակ փոքրիկներուն եւս կ'օգնենք, որպէսզի անոնք մեր ազգային դպրոցներուն մէջ ուսանին եւ ապրին ազգային մթնոլորտի մը մէջ:

Ուսանողաց Օգնութեան Մարմինը լուծուած ըլլալով, մեր կազմակերպութիւնը անոր դերն ալ ստանձնած է եւ կ'օգնէ կարօտ ծնողներուն, որպէսզի կարենան իրենց զաւակները ազգ. դպրոց ղրկել:

Այսպէսով անոնք կը մեծնան վաղուան համար իբրեւ գիտակից Հայեր, օգտակար դառնալու համար իրենց անձին, ընտանիքին եւ ազգին:

Մեր զոհողութիւնները չեն կորսուիր, քանի որ արդիւնքը մէջտեղն է: Մեր պաշտպանեալ մանչերուն մէջ ունեցանք այս տարի եւս Սեւրի Մուրատեան վարժարանէն երկու շրջանաւարտ, որոնք մեծ յաջողութեամբ անցուցին իրենց քննութիւնները:

Անցեալ դպրոցական շրջանին ունէինք մօտաւորապէս երեսուն փոքրիկներ երկու սեռէ: Այս տարուան համար ունինք արդէն 35 արձանագրուած: Զենք յուսահատիր, որովհետեւ մեր ջանքերը կը քաջալերուին մեր բարերարներու եւ ընդհանրապէս գիտակից հասարակութեան կողմէ: Ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ արտասահմանի հայրենակիցներուն աջակցութեան կը պարտինք կարեւոր թիւով աշակերտներու պահպանումը: Այսուհանդերձ ամէն օր կը ստանանք դիմումներ, որովհետեւ պահանջը մեծ է, եւ մեր ուժերը չեն բաւեր՝ գոնէ առ այժմ գոհացում տալու համար մեզի դիմող բազմաթիւ կարօտեալներուն:

Առիթէն օգտուելով, կը յայտարարենք թէ Միութեանս տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ նոյեմբեր 20ին: Եղանակին ամէնէն փայլուն պարահանդէսներէն մէկը պիտի ըլլայ եւ արդիւնքը պիտի փրկէ շատ մը բախտազուրկ փոքրիկներ: Վստահ ենք որ, ինչպէս ուրիշ տարիներ, այս տարի եւս մեր ջանքերը պիտի վարձատրուին մեր ազգակիցներու գնահատելի օժանդակութեան շնորհիւ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Ֆրանսահայ Լսարանը ուրբաթ վերջեր եղանակի առաջին ասուլիսը տուաւ Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ, ընդունելութիւն մը սարքելով ի պատիւ Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի տնօրէն Հ. Եղիա վրդ. Փէչիկեանի:

Վարդապետը այս առթիւ դասախօսութիւն մը կատարեց հայերէնի ուսման ու հայեցի դաստիարակութեան մասին: Մասնաւորապէս ծանրացաւ այն օգտակար դերին վրայ, զոր Մխիթարեանները կատարած են եւ կը կատարեն իրենց վարժարաններով ու մշակութային գործունէութեամբ:

Դասախօսութենէն ետք քանի մը ունկնդիրներ խօսք առնելով շեշտեցին թէ ժամանակը եկած է այլեւս գործնական ոգիով մօտենալու դպրոցական հարցին:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ մէջ կառախումբ մը զարնուեցաւ կառքի մը որ ուժանակով լեցուն էր: Պայթումէն մեռան աւելի քան 40 հոգի:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ռումբ մը եւս պայթեցուցած են Խ. Միութեան մէջ, համաձայն Ամերիկայի հիւլէական ուժի վարչութեան տեղեկութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

— Կ'ուզենք ձեր անցեալին մասին լուսաբանուիլ, ըսաւ նախագահը: Լօզանի խորհրդաժողովի օրերուն յանուն Իթթիհատի ժողով գումարեցի՞ք:

— Ոչ, ատոր ժողով չեն ըսեր, պարզ ընկերական հաւաքոյթ մը, մտերիմ զրոյց մը ...

— Որո՞նց հետ:

— Բաւական ատեն անցաւ, լաւ չեմ յիշեր: Կարծեմ Գարա Քեմալ, Ճանպօլաթ, Րահմի (Իզմիրի նախկին կուսակալ եւ փախստական) պէյերը կային:

— Ի՞նչ խօսեցաք:

— Ընտրութիւնները սկսած էին, կ'ուզէինք ճշդել թէ մենք ալ մասնակցի՞նք թէ ոչ: Ամէնէն վերջ փափաքողներու կամքին թողուցինք, ուզողը կրնար թեկնածու ներկայանալ:

— Մենք կ'ըսէք ... Դուք ո՞վ էք որ, ձեր հանդամանքը ի՞նչ է: Իթթիհատի անունով կը գործէիք, այնպէս չէ՞:

— Ոչ, ես այն օրերուն Իզմիթի Իրաւանց Պաշտպան մարմնին նախագահն էի, հետեւաբար այդպէս մի կարծէք: Նոյնիսկ այդ հաւաքոյթէն վերջ, երբ տեսանք որ կասկած արթնցուցած ենք, Կազի փաշային նամակ մը գրելով մեր այդ հաւաքոյթին մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք եւ կրկնած թէ Իթթիհատի խնդիր չկար, այլ պարզապէս մեր քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարել ուզած էինք ընտրութեանց թեկնածուները ճշդելով:

— Միայն թէ, Շիւքրիւ պէյ, ձեր այդ գումարումը Նախարանը կը կազմէր մինչեւ հիմա ձեր հետեւած քաղաքականութեան: Եւ դուք Իզմիթէն անցաք Տրապիզոն հոնկէ ալ Անգարա, ընտրութիւններուն մասնակցեցաք: Եղաք Տրապիզոնի կուսակալ եւ ամէնէն վերջ երեսփոխան ընտրուեցաք Հալք կուսակցութեան անդամակցելով: Վե՞րջը, հապա վե՞րջը ... Նորէն հանդարտ չկեցաք, հոս ու հոն ժողովներ գումարեցիք, ծրագիրներ պատրաստեցիք:

— Կուսակցութիւն մը կազմելու համար աշխատեցանք:

— Որո՞նց հետ:

— Րաուֆ, Իսմայիլ Ճանպօլաթ պէյերուն եւ միւս ընկերներուն հետ:

— Ի՞նչ բան մղեց ձեզ որ նոր կուսակցութիւն մը կազմէք:

— Շատ բնական է: Ինչպէս ամէն խորհրդարանի մէջ կ'ըլլայ, մեր մէջ, ալ պէտք չէ՞ որ ընդդիմադիր հատուած մը կազմուի: Զարմանալի ի՞նչ կայ: Առանց ընդդիմադրութեան դեմոկրասի եւ հանրապետութիւն կ'ըլլա՞յ:

— Կուսակցութիւն կը նշանակէ հայրենիքին համար աշխատիլ, անոր յառաջդիմութեան համար նպաստել, եւ ոչ թէ անոր մէջ ծպտուելով «քօմիթաճիութիւն», «չէթէճի»ութիւն փորձել:

— Անշուշտ այդպէս է:

— Այդպէս է, հարկաւ, բայց դուք այստեղ եկած էք ոչ թէ իբրեւ կուսակցական, այլ իբր քոմիթաճի:

Շիւքրիւ պէյ կարմրեցաւ քոմիթաճի բառը չեշտակի իր երեսին ընդունելով: Լուռ մնաց, նախընտրեց չպատասխանել: Ունկնդիրները հեւասպառ կը հետեւէին դատավարութեան: Նախագահը նոյն յանդիմանական շեշտով շարունակեց.

— Դուք չէ՞ք որ Հալք կուսակցութեան ծրագիրը ընդունեցիք:

— Հալք կուսակցութիւնը ծրագիր չունէր որ ... Այսօր ալ չունի:

— Նշանաբաններ չունի՞ միթէ ...

— Նշանաբանները քաղաքական կուսակցութեան մը ծրագիրը չեն կրնար ըլլալ:

Նախագահը այս խօսքերուն վրայ ջըղայնացաւ եւ սկսաւ աւելի յարձակողական դառնալ:

— Այս կուսակցութիւնն էր որ տարիներէ ի վեր աւերուած երկիրը վերաշինեց: Զայն քանդելո՞ւ համար նոր խմբակցութիւն մը կազմեցիք:

— Իսկ դուք, տէր նախագահ, իմ կուսակցութեանս համա՞ր զիս այստեղ բերիք, անո՞վ է որ զիս ամբաստանել կ'ուզէք:

— Դուք իմ դիմացս կը գտնուիք իբր մահափորձի մը յանցապարտը, որ կուսակցութեան մը սկզբունքներովը ծպտըւած է, իբրեւ այդ գործին ամենագլխաւոր ամբաստանեալը:

— Այդ պարագային, այդ մասին հարցում ուղղեցէք:

— Դատարանը լուսաբանուելու համար ամէն ինչ կը հարցնէ, ամէն ինչ կը պըրպտէ:

— Այո, բայց, հարցնելու տեղ յանդիմանութիւն միայն կ'ընէք:

— Դուն ոճիր գործեցիր: Քեզի առաւելագոյն թոյլտուութիւնը կ'ընենք:

(Շար.)

նակցութեանց, պատրաստ ենք տալու են եւ պիտի ըլլանք միշտ: Բոլորովին անընդունելի է միացեալ Գերմանիայի մը անդամակցութիւնը Ատլանտեան դաշինքին: Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ կը վերածնի զինապաշտութիւնը: Գերման ժողովուրդին մեծամասնութիւնը խորապէս կը ցաւի որ Փարիզի համաձայնութիւնները կը խափանեն երկրին վերամիացումը: Դաշնակցային Հանրապետութիւնը (Արեւմտեան Գերմանիա) գերիշխան չէ: Տոքթ. Ատընաուըր պատմութեան մէջ պիտի մնայ այն մարդը որ յաւերժացուց Գերմանիոյ բաժանումը»:

Կրոթեվոլ յետոյ յայտարարեց թէ գերման գերիներու արձակումը Ատընաուըրի գործը չէ, այլ արդիւնքը իրենց ջանքերուն:

× Արեւելեան Գերմանիան մասնաւոր օրէնքով մը ճշդեց իր զինանշանը, որ կը բաղկանայ մուրճէ մը եւ կարկինէ մը, շրջանակուած՝ հասկերու փունջով մը: Սեւ, կարմիր եւ ոսկի գոյնով ժապաւէն մը կը կապէ այս փունջը: Դրօշն ալ սեւ, կարմիր եւ ոսկի է, երեք հորիզոնական գիծերով, գլուխը՝ սեւը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Նիկոսիայէն կը հեռագրեն թէ Կիպրոսի բոլոր յունական կազմակերպութիւնները, աջ թէ ձախ, կոչ մը հրատարակեցին, որպէս զի 24 ժամուան գործադուլ մը սարքուի վաղը հինգշաբթի: Միւս կողմէ անգլիական զօրքը մեկուսացուց Ռլորաքա գիւղը, ուր հականգլիական ցոյցեր կատարուած էին կիրակի օր: Զինուորները խուզարկեցին բոլոր տուները, զէնք եւ պայթուցիկ փնտռելով: Խուզարկութիւններէն ետք վար դրուեցան կասկածելիները, հարցաքննուելու համար: Ծրագրուած մեծ գործողութեանց առաջինն էր որ կը կատարուէր Պաֆոսի մէջ, որ Կիպրոսի ամէնէն խռովայոյզ շրջանը կը համարուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նոր կառավարութիւնը հետզհետէ կը վերահաստատէ բարեկարգութիւնը: Փախստական Նախագահը՝ Փերոն, արտօնուեցաւ Փարակուէյ բնակելու, սահմանափակ պայմանաժամով մը: — Ֆրանսական կառավարութիւնը ճանչցաւ Արժանթինի նոր վարչութիւնը: — Պուէնոս Այրէսէն կը հեռագրեն թէ աշխատանքը վերսկսած է: Նոյն իսկ Ռոզարիոյի մէջ, ուր խռովութիւններ ծագած էին երկու օր: Սենտիքաները պատուիրեցին բանուորներուն գործարան վերադառնալ: Կառավարութիւնը կ'աշխատի սիրաշահիլ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը որ Փերոնի գլխաւոր ուժը կը կազմէր:

ԱԶԱՏ արձակուեցաւ գերման ծովակալ Էրիխ Ռաէտր, որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1946 Հոկտ. մէկին, Նիւրընպէրկի մէջ, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ: Զօրս մեծ պետութեանց կողմէ հրատարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ծովակալը արձակած են նկատի առնելով իր տարիքը եւ առողջական վիճակը: Ծովակալը 89 տարեկան է:

ՄԱՐՈՔԷՆ հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ ահաբեկումները վերսկըսած են ամբողջ երկրին մէջ: Միայն Ֆէսի մէջ վիրաւորուած են 17 հոգի: Եղեռնափորձեր կը հաղորդուին Քազապլանքայէն, Մարաքէշէն եւ ուրիշ քաղաքներէ: — Մարզպանը կ'աշխատի կազմել արքունի խորհուրդը եւ Մարոքի նոր կառավարութիւնը, առանց սպասելու Սուլթան Արաֆայի մեկնումին: Առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ քառասուն փաշաներու եւ ցեղապետներու հետ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ձերբակալուեցաւ փարիզեան լրագրող մը, որ տեւեն մը ապըստամբներուն հետ բնակելէ ետք, թղթակցութիւն մը հրատարակած էր: — Ալժերիոյ ընդհ. ժողովին մէջ, 42 իսլամ երեսփոխաններ մերժեցին կուսակալին բարենորոգման ծրագիրը:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ հետեւանքով կատարուած յաւելումները (երկաթուղի, մեթրօ եւ էր-Ֆրանս) 21 միլիառ ֆր.ի նոր ծախք մը պիտի բարդեն 1956ի եւմըտացոյցին վրայ: — Փարիզեան շրջանի մետաղագործները առ այժմ համաձայն չեն ընդհ. գործադուլի: — Բանակցութիւնները նորէն խզուեցան Նանթի գործարանատէրներուն եւ մետաղագործական բանուորներուն միջեւ:

ՄԱՀՈՒԱՆ դատապարտուեցաւ Իրանի Թուտէ կուսակցութեան հիմնադիրը, Տոքթ. Մորթեզա Եազտի:

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՀՈԿՏ. 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ
ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԺԱՄԸ 9 – 12

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կազմութեան եւ դպրոցի հաստատման 25ամեակին առթիւ կազմակերպուած է զինեձօն մը ի նպաստ դպրոցին, ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2 ռիւ տը լա Տէփանս: Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի վարչութեան, հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան եւ իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ նախկին սաներու:
Կը խօսի ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստական բաժին:
Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ. — ՊՈՍՏՕ. — Յարութիւն Քէնտէրեան որ տարեվերջը թէ դաշնակի եւ թէ պըրըվէի քննութիւն տըւած էր Ա. մրցանակ ստացաւ երաժշտանոցէն եւ պռէվէն ալ յաջողութեամբ անցուց:

***

ՍԵՒՐԻ Մուրատեան վարժարանի վերջին դասարանի աշակերտներէն Յարութիւն Էքիզեան եւ Յովհ. Մենդիլճեան եւս յաջողութեամբ անցուցած են իրենց «Պաշօ»ի քննութիւնը: Որով վարժարանէն ներկայացող ինը աշակերտներէն ութը յաջողած են իրենց քննութիւններուն մէջ:

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Բովանդակութիւն Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր թիւին (48 էջ). — Խաղողիտօն (Հ. Բ.): Դեղնախտ (Նարդունի): Ջերմուկ Հայոց ձորում (Կարապետեան): Պրկախտին պատուաստը (Տոքթ. Գալուստեան): Դպրոց հիւանդապահուհիներու (Պ. Մ.): Սեռային հիւանդութիւններ (Տոքթ. Միսաքեան): Առաջնորդ Թօքախտին դէմ (Ն.): Արդանդախեղդ (Տոքթ. Սերոբեան): Ճանչնանք լեարդը (Տոքթ. Աշճեան): Այրենարան (Ն. Բ. Հ.): Անդամալուծական խելագարութիւն (Տոքթ. Այվազեան): Մա՞նչ կ'ուզէիք ըլլալ թէ աղջիկ (Ազատանի): Հայոց միւռոնը (Հ. Կ.): Գլխարկ դնե՞լ թէ չդնել (Տոքթ. Ասքանազ): Խլիրդը (Տոքթ. Գեղամ): Աբարական բժշկարան:

Տարեկան բաժնեգինը 900 ֆրանք, արտասահմանը հազար ֆրանք: Դիմել Շ. Նարդունի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ Տիկին Սիրուն Պագիկեան հազար ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Անիէնի մասնաճիւղին:

ՊԷՏՔ ԿԱՅ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանին համար հսկողի մը պէտք կայ: Ոչ 55էն վեր, որոշ կրթութեան եւ զարգացումի տէր: Դիմել վարժարան՝ 26 ռիւ Թրուաեօն Սէվր:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ
40ՐԴ ԵՒ 36ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐԸ

Կը տօնուի մեծ շուքով, կիրակի 16 Հոկտեմբեր, ժամը 15էն 24, Սէրքլը Միլիթէռի զոյգ սրահներուն մէջ:
Ընտիր նուագախումբ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անիէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:
Հայապահպանման նախանձախնդիր ծընողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները:

***

Թրէվիլզի Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր վեցին, հինգշաբթի օր ժամը 14ին: Ազգ. Տան մէջ:
Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրել իրենց զաւակները հինգշաբթի 29 սեպտեմբեր ժամը 15էն սկսեալ:

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին: Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Հազարեանի:

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին:

***

Ֆ. Կապ. Խաչի Կըընոպլի հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի, Հոկտեմբեր 2ին կիրակի առաւօտ ժամը 9ին: Ուսուցչութեամբ Պ. Կ. Տէրմոյեանի.
Կը հրաւիրենք ծնողքները անխտիր, որ իրենց զաւակները ղրկեն առաջին օրէն իսկ, դպրոցին սրահը, արձանագրուելու, որպէսզի ետ չմնան դասերէն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալ տիկին Նուարդ Ա. Ահարոնեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ Ահարոնեան ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԺԻՇԿ, բժշկական եւ առողջապահական ամսաթերթ թիւ 2 եւ 3 (1955 Օգոստոսի եւ Սեպտեմբերի թիւերը), խմբագրութեամբ Տոքթ. Վ. Սահակեանի, Տոքթ. Մ. Էպլիղաթեանի եւ Տոքթ. Յ. Գալանճեանի: Հասցէ. —
Ավրնիւ Սփիրս, իմմէօպլը Ներսէսեան Պէյրութ, Լիբան
ԼՈՒՍԱԲԵՐ, մանկական եւ պատանեկան ամսագիր, 7րդ տարի, 1955 Յուլիս – Օգոստոս (թիւ 79 – 80): Այլազան բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ: Հասցէ. —
Ավրնիւ Նատըրի, Թեհրան, Իրան:
ԱԼՊՈՄ ՔԵՍԱՊԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ, գեղեցիկ հատոր մը պատմական գիտելիքներով եւ բազմաթիւ պատկերներով, շատերը գունաւոր: Հրատ. Քեսապի Ուսումնասիրաց Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղին, 1955: Գին 5 տոլար:

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

Հ. Յ. Դ. ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Փլաս տէ Ֆէթի սրճարանը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝ ԹԱԹՈՒԼ խումբը 28 Սեպտ. չորեքշաբթի ժամը 9ին:
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 1 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին:
ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթկ. 1 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին:

ՆԻՍԻ «Գէորգ Չաւուշ» խումբի ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը այս շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ:

Այրի Տիկին Արաքսի Խաչերեան եւ զաւակը՝ Նուրհան Խաչերեան, Տիկին Ս. Սարաֆեան, Գ. Սարաֆեան (Պոլիս), Օր. Ադնիւ Սէլթիքեան, Պ. Լեւոն Սէլթիքեան, Պ. Թագւոր Թորոսեան, Օննիկ եւ Գ. Թորոսեաններ խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԵՐԵԱՆի

մահը: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս ուրբաթ, ժամը 1.30ին, Ս. Ժերմէն ան Լէյի հիւանդանոցին մատուռին մէջ:
Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հագուստի (վեստոն եւ հագուստ) քօնֆէքսիոնի համար 17 – 18 տարեկան գործաւորուհիներ: Դիմել՝
Maison YERO, 281, Rue de Belleville Paris (19)

***

Հայ «կուվերնանթ» մը 40 – 50 տարեկան, կին կամ օրիորդ մը 5 եւ 3 տարեկան երկու փոքր երախաներ խնամելու համար Նիսի մէջ:
Դիմել նամակով Տիկին Փափազեանի՝
70 Ավընիւ Անաթօլ Ֆրանս, Պօնտի, Սէն:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Ա. Աժտէրեան հայերէնի մասնաւոր դասեր կու տայ: Գրել հետեւեալ հասցէին.
A. Ajderian, 41, Av. des Gobelins, Paris (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Լաւ արհեստաւոր մենած մը քօնֆէքսիոնի մէջ աշխատելու համար ընկերովի: Կրնայ տրամադրուիլ երկու սենեակ բնակութեան համար: Դիմել՝
Henri, 1, Passage du Poteau, Paris (18)

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris (9)

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60
Le Directeur : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e
C.C.P. Paris 1678-63 R.C.Seine 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600
Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 29 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7788 31e ANNEE — Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3199

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

« ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏԸ »

Այսպէս կը կոչեն Թուրք թերթերը Սեպտ. 6ի դէպքը, հետեւողութեամբ վարչապետին :

Եւ կը բացատրեն թէ աղէտին բարոյական մասը շատ աւելի ծանր է, քան նիւթականը, որ կրնայ դարմանուիլ ժամանակի ընթացքին :

Ի՞նչպէս պիտի դարմանեն :

Ցուցակներ կազմելով եւ հատուցանելով ...

Պոլսոյ վերջին թղթարերով հասած թերթերուն մէջ (23 Սեպտ.) կոչ մը կ'երեւայ :

Անոնք որ վնաս կրած են, պէտք է դիմեն Տէֆթէրտարութեան (Կալուածական վարչութիւն), հարցարանի մը վրայ արձանագրելով քանակը, որակը եւն. :

— « Այդ յայտարարութեանց վաւերացումէն վերջ, կառավարութեան կողմէ կատարուած օժանդակութեամբ եւ օգնութեան կազմակերպութեան միջոցաւ գոյացած գումարով պիտի փոխարինուին իրենց վնասները պատշաճ համեմատութեամբ : Այս մասին ալ պիտի պատրաստուի մասնաւոր կանոնագիր մը» :

Հարցարանները բաժնուած են Սեպտ. 26էն սկսեալ :

Ուրիշ կոչ մըն ալ հանգանակիչ յանձնաժողովը հրատարակած է, որպէսզի ժողովուրդը առատաձեռնութեամբ մասնակցի :

Այստեղ կարեւոր հարց մը կը ծագի, — Ո՞վ որու պիտի օգնէ :

Երէկ չահեկան թղթակցութիւն մը հրատարակուած էր «Ն. Ե. Հէրըլտ»ի փարիզեան տպագրութեան մէջ, — «Ինչո՞ւ զարկին Իսթանպուլը» :

Նամակը գրուած է Աթէնքէն, եւ կը պարզէ կարգ մը ճշմարտութիւններ, ամերիկեան պաշարինով :

Թղթակիցը նախ կը բացատրէ թէ գործուած աւերին լուրերը արտասահման հասան, «բայց թղթակիցներուն համար անկարելի եղաւ որեւէ տեղեկութիւն ղրկել Թուրքիայէն՝ պարզելով դէպքերուն իրական խորութիւնը եւ հետեւանքները» :

Ցօղուածագիրը Թուրքիա գտնուած միջոցին խօսեր է Թուրքերու, օտար դիւանագէտներու, առեւտրականներու հետ : Եւ ամէնքն ալ այն կարծիքը յայտներ են թէ «խռովութեանց համար շատ աւելի խոր պատճառներ կային քան հակայունական ցոյցեր՝ Կիպրոսի մասին » :

Քանի որ աղէտեալներու օգնութեան խնդիրը յուզեցինք, արձանագրենք ամերիկացի թղթակցին տեսութիւնը՝ այդ մասին :

Ցիշելով թէ Հայեր եւ Հրեաներ ալ վնասուեցան, թղթակիցը, Տան Քուք, միլիոնաւոր տոլար կը հաշուէ վնասը եւ կ'ըսէ թէ ամիսներ պիտի անցնին, մինչեւ որ մանր խանութպաններ կարենան չտկել իրենց տնտեսութիւնը :

Ամերիկացին, որ մասնաւոր քննութիւն մը կատարած էր, կը բացատրէ թէ մանր խանութպանը ամբողջովին վարկով կ'ապրի. —

Իր խանութը քառակուսի կրպակ մըն է եւ ապառիկ ապրանք ծախելով կը դառնայ : Մարդը իր բաժինը կը վճարէ երբ զոյգ մը կօշիկ կամ կտոր մը օճառ ծախէ : Այս կարգէն հազարաւորներու ապրանքները ոչնչացած են : Այժմ ստիպուած են նոր վարկեր խնդրել : Եւ որովհետեւ մեծաքանակ վաճառողները իրենք ալ դժուարաւ կրնան ապառիկ ապրանք ծախել, կրնաք երեւակայել հետեւանքը :

Այս ընդհանուր տեսութեան մէջ, կրնանք պատկերացնել աղէտին հայկական բաժինը : Մանաւանդ որ, շարք մը հայաշատ թաղեր ալ մեծապէս վնասուած են :

Արդէն իսկ լուրջ տագնապի մը մատնուած են ազգ. դպրոցները :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Առջի օր նոր եւ աւելի ծանր տագնապ մը ծագեցաւ Ալժերիոյ մէջ, ընդհ. ժողովին գումարման առթիւ :

Իսլամ երեսփոխանները վճռապէս բացասական դիրք բռնած էին բարենորոգման ծրագրին հանդէպ : Կուսակալը, Ժաք Սուսթել, ժողովը յետաձգեց անսահման ժամանակով, մէկ ժամուան մէջ : Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կ'ըսէ թէ ժողովին անդամները սպառնալիքներ ստացած էին իրենց որ կ'արգիլէ անկեղծ եւ հանդարտ վիճաբանութիւններ կատարել : Ցետոյ կը յայտնէ թէ ժողովը պիտի շարունակուի յառաջիկային, միեւնոյն օրակարգով :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, իսլամ երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը բանաձեւ մը առաջարկած էր, մաշած համարելով Ալժերիոյ միացումը Ֆրանսայի հետ եւ պահանջելով կարգադրութիւն մը համաձայն ազգային իղձերու : Այս մեծամասնութիւնը կոմիտէ մըն ալ կազմած էր, վարելու համար ազգային գաղափարին իրականացման պայքարը : Իսլամ երեսփոխաններէն մէկը այս բանաձեւը պիտի ներկայացնէր իբրեւ պատասխան կուսակալին բացման ճառին : Բոլոր իսլամ երեսփոխանները համաձայն էին բանաձեւին, բացի Օրանի նահանգին ներկայացուցիչներէն (արեւմտեան Ալժերիա) :

Ժողովին յետաձգման վրայ, իսլամական կոմիտէն խորհրդակցութիւն մը կատարեց, իր դիրքը ճշդելու համար : Ընդհ. ժողովին Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի անդամներն ալ առանձին ժողով գումարեցին :

Ալժերիոյ ընդհ. ժողովը կը բաղկանայ 120 անդամներէ, բաժնուած երկու ճիւղերու (քոլէժ), իւրաքանչիւրը 60 երեսփոխան : Առաջինը ժողովրդական լեզուով կը կոչուի «Ֆրանսական քոլէժ» (ընտրական ժողով կամ շրջան) եւ կը ներկայացնէ այն քաղաքացիները որոնք Ֆրանսական օրէնքին ենթակայ են : Երկրորդը, «Իսլամական Քոլէժ», կը ներկայացնէ անոնք որ ենթակայ են ցեղապետութեանց կամ Գուրանի օրէնքին եւ սովորութեանց : Այս երկրորդ շրջանի ներկայացուցիչներուն մեծամասնութիւնն է որ կը մերժէ նոր ծրագիրը :

Ալժերիոյ ապստամբականները կատարեալ անկախութիւն կը պահանջեն, եւ կը փորձեն զայն ստանալ դաւադրական գործունէութեամբ : Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 82 ըմբոստներ սպաննուած են վերջին երկու օրերու ընթացքին, իսկ 59 հոգի ալ ձերբակալուած են : Ապահովութեան ուժերէն սպաննուած են վեց հոգի : Ըմբոստները վիրաւորած են նաեւ հինգ Արաբներ : Տասներկու հոգի ալ առեւանգուած են : Հրկիզուած են չորս ագարակներ :

× Կուսակալը, Ժ. Սուսթել, չայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ խնդիրը կապ ունի ամբողջ Ալժերիոյ ճակատագրին հետ, այնպէս որ չեն կրնար զանց առնել որեւէ պատեհութիւն՝ համաձայնութեան մը յանգելու համար հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ : «Կը յուսամ թէ բանականութիւնը պիտի յաղթէ : Վճռապէս կը յայտարարեմ թէ մեր նպատակն է ամբողջական եւ արագ միացում» :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Մարոքի մարզպանը, զօր. տը Լաթուռ, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ «Ֆրանսական Ներկայութիւն» կոչուած կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն հետ, բացատրելով կառավարութեան տեսակէտները՝ վիճելի հարցերու կարգադրութեան մասին : Այս առթիւ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է Սուլթան Արաֆայի հեռացումը եւ արքունի խորհուրդի մը կազմութիւնը : Ցետոյ հաւաստեց թէ նախորդ Սուլթանը Մարոք պիտի չվերադառնայ որեւէ գնով :

« Ֆրանսական Ներկայութեան» կոմիտէն կուսակից է պահելու ներկայ Սուլթանը : Տեսակցութեան ընթացքին, մարզպանը յայտներ է թէ «նստած եմ կաթսայի մը վրայ որ կրնայ պայթիլ մէկ վայրկեանէն միւսը : Ապահովութեան կափարիչը կը փնտռեմ . եթէ չգտնեմ կաթսան պիտի պայթի» :

Ներկայացուցիչները արտօնութիւն խնդրած են զինուելու, միեւնոյն ատեն պնդելով հետեւեալ պահանջներուն վրայ.

1.— Մէկդի դնել արքունի խորհուրդ մը կազմելու ծրագիրը : 2.— Վերահաստատել Սուլթան Արաֆայի հեղինակութիւնը : 3.— Կառավարութիւն մը կազմել Սուլթան Արաֆայի հաւանութեամբ :

× Մարոքի եւ Թունուզի գործերու նախարարը, Պ. Ժիւլի, յայտարարեց թէ դժուարութիւնները հարթուած են, Թանճէր փոխադրելու համար Սուլթան Արաֆան : Նախարարը կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական ելքի մը յանգիլ մօտերս :

■ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ՆԱԽ ՄՏԱԾԵԼ, ԱՊԱ ԽՕՍԻԼ

Խորին դառնութեամբ լեցուն գրութիւն մը՝ սեղանիս վրայ :

Մեր բարեկամը, Պ. Լեւոն Տօնիկեան, որ անցեալ ուրբաթ օր ներկայ եղած էր Ֆրանսահայ Լսարանի վերաբացման, հետեւեալ «անպատշաճութիւնները» կը մատնանշէ, արդար վրդովումով .—

1. Քրթմնջիւններ լսուեցան, երբ նախագահը կը խօսէր կրօնական պառակտումի մասին, ներկայացնելով օրուան հիւրը, Հ. Եղիա Փէչիկեան :

2. Վարդապետին շինիչ դասախօսութենէն ետք, նախագահը «դժբախտութիւնը ունեցաւ խօսք տալու երկու ծանօթ ունկնդիրներու » :

3. Մէկը, մազերը ներկած գրոց բրոց մը, պահանջեց որ Մխիթարեանները նախաձեռնութիւնը ստանձնեն միացնելու երկու եկեղեցիները, լուսաւորչական եւ կաթոլիկ : « Այս առթիւ մատի փաթթոց բրաւ հին պատմութիւն մը, — Մխիթարեանները փոխեր էին Կարապետ Բասմաճեանի անունը եւ կը կոչէին Քարլօ» :

4. Իսկ երիտասարդը խօսելով հայերէնի մասին, որ դասախօսին գլխաւոր նիւթը կը կազմէր, ըսաւ թէ «հինցած լեզու մըն է» : Այս առթիւ պահանջեց բարեփոխել Խ. Ղ. Ծ. Ձ. Ց. Ճ. Զ. Ջ. տառերը, որպէսզի նոր սերունդը բարեհաճի հայերէն սորվիլ ...

— Ողբա՛մ զքեզ, Հայոց աշխարհ, պիտի բացագանչէր Խորենացին :

« Մինչդեռ, իրմէ անմիջապէս առաջ, մեր հայագէտ բարեկամը, Պրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի, կը պանծացնէր հայերէնը, իր Ծ.ով, Ց.ով, Ձ.ով, Խ. և Ղ.ով, Ճ.ով եւ մնացեալով, այնքան հարազատօրէն արտասանելով իւրաքանչիւր տառը :

Ձանց կ'առնեմ նամակագրին միւս խորհրդածութիւնները, — հառաչանք եւ բողոք՝ «ի խորոց սրտի» :

Լսեր էի այս անհամութիւնը եւ կ'ուզէի որ մոռցուէր :

Բայց, խմբագրութեան ուղղուած զանգատագիրը կը ստիպէ արձանագրել :

Մանաւանդ որ, լսարաններուն համար ալ վիրաւորիչ է, և վաղը ուրիշ միջադէպեր կրնան ծագիլ :

Երբ լսարան մը կը սարքուի, օրուան նախագահին պարտականութիւնն է ժողովը վարել տիրաբար :

Անշուշտ ամէն ունկնդիր ազատ է խօսք առնելու, պայմանաւ որ ուշադրութեամբ հետեւած ըլլայ եւ բանիք մը ունենայ :

Վերջապէս պիտի սորվի՞նք նախ մտածել, ապա խօսիլ :

ՎԱՀԷ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՋՔԻ ԼՈՅՍ

*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ ԶԷՆՔ ՃԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կը հաստատուի թէ Խ. Միութիւնը յանձն առած է զինամթերք ճարել Եգիպտոսի : Այս մասին տեղեկութիւն տրուած է Գահիրէի անգլիական դեսպանին : Եգիպտոս հաւանութիւն յայտնած ըլլալով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ Նիւ Եորք կը գտնուի, տեսակցութիւն մը ունեցաւ իր Ֆրանսացի եւ ամերիկացի պաշտօնակիցներուն հետ :

Անգլիոյ մէջ հաշտ աչքով չեն դիտեր Եգիպտոսի եւ առ հասարակ Միջին Արեւելքի երկիրներուն վերազինումը : Այս առթիւ դիտել կուտան թէ 1951 մայիսի համաձայնութեամբ, արեւմտեան երեք պետութիւնները յանձն առած են չխանգարել Իսրայէլի եւ արաբական երկիրներու ռազմական կարողութեան հաւասարակշռութիւնը : Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը կասկածին թէ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ քաջալերել Միջին Արեւելքի պետութեանց չէզոքութեան միտումները, ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքեւիրաքեան դաշինքին միացած է Փաքիստան : Ինչպէս կը յիշուի, Անգլիան ալ անդամ է նոյն զինակցութեան :

Մ. Նահանգներն ալ յանձն առած են զինամթերք ճարել Եգիպտոսի, մինչեւ տասը միլիոն տոլար արժողութեամբ : Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչը հաստատելով այս պարագան, յիշեցուց թէ կառավարութիւնը վերջին տարիներու ընթացքին համաձայնութիւններ կնքած է Միջին Արեւելքի երկիրներուն հետ, մէջն ըլլալով Եգիպտոսը, զէնք ճարելու համար, պաշտպանողական նպատակներով : Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Եգիպտոս շատ սուղ գտած է ամերիկեան գիները :

× Եգիպտոսի վարչապետը Սեպտ. 27ին յայտարարեց թէ անցեալ շաբթու պայմանագիր մը ստորագրած է Չեխոսլովաքիոյ հետ, զէնքեր գնելու համար : Այս առթիւ ըսաւ թէ մերժած է առնել Արեւմուտքի զէնքերը, վասն զի այնպիսի պայմաններ կ'առաջարկեն որոնք չեն համապատասխաներ յեղափոխութեան նպատակներուն : «Մինչդեռ Չեխոսլովաքիա յանձն առած է զէնք ճարել զուտ առեւտրական հիման վրայ» :

× Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները զեկոյց մը հրատարակեցին, հերքելով կարգ մը զրոյցներ եւ հաստատելով թէ համաձայն են հետեւեալ կէտերուն վրայ : 1.— Միջոցներ ճարել Միջին Արեւելքի երկիրներուն, իրենց ինքնապաշտպանութեան եւ ներքին ապահովութեան համար : 2.— Խուսափիլ զինարշաւէ մը որ կրնայ ծանրացնել կացութիւնը միջին Արեւելքի մէջ :

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ արտաքին նախարարները ժողով գումարելով, ամբողջովին վաւերացուցին մասնագէտներու տեղեկագիրը՝ Գերմանիոյ միացման եւ Եւրոպայի ապահովութեան մասին : Ուրեմն համախորհուրդ պիտի գործեն Ժընեւի մէջ, համաձայն նոյն ծրագրին : Ցետոյ երեքը միասին ճաշեցին Պ. Մոլոթովի հետ, որ նոյնպէս Նիւ Եորք կը գտնուի, ՄԱԿի ընդհ. ժողովին առթիւ :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ

Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը, դասագիրքը պատրաստուած՝ միջնակարգ վարժարաններու Ը. դասարաններուն համար, տպուած Երեւան՝ 1954ին, հետեւեալ թիւերը կուտայ Հայերու մասին ի սփիւռս աշխարհի ·

Մինչեւ Ռուսաստանին միացումը (1828), այն երկրամասը, որ այժմ դրաւում է Խորհ. Հայաստանը, շատ քիչ բընակչութիւն ունէր: Թուրք – պարսկական երկարատեւ պատերազմներն աւերել էին երկիրը, բնակչութեան մի մասը կոտորուել էր, շատերը գաղթել էին Ռուսաստան եւ այլ երկիրներ:

Երբ Երեւանի ու Նախիջեւանի խանութիւնները միացուեցին Ռուսաստանին, հնարաւորութիւններ ստեղծուեցան Իրանից ու Թուրքիայից Հայերի ներգաղթի համար: Բազմահազար հայ ընտանիքներ ներգաղթեցին Հայաստան եւ Անդրկովկասի միւս վայրերը: Այս մեծ գաղթականութիւնը (մօտ 140·000 հոգի) երկրում եղած սակաւաթիւ հայ բնակչութեան հետ միասին հանդիսացաւ Ռուսահայաստանի բնակչութեան հիմնական կորիզը:

1913 թուին Հայաստանում (ներկայ հողամասում) կար 1·014·000 հոգի: Իսկ 1920 թուին, Հայաստանում խորհրդային կարգեր հաստատուելու պահին, մնացել էր միայն 720·000 հոգի:

1939 թուին կատարուած մարդահամարի տուեալներով, Հայաստանում ապրում էին 1·281·599 հոգի: 1926 թուին կատարուած առաջին մարդահամարից (881·290 հոգի) մինչեւ այս երկրորդ մարդահամարը՝ Հայաստանի բնակչութիւնն աճել է 45 առ հարիւր: Իր աճի չափերով՝ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ Հայաստանի հանրապետութիւնը բռնում է երկրորդ տեղը (առաջինը՝ Կիրգիզական հանրապետութիւնը): Ճարտարարուեստական զի–նուորութեան հետեւանքով՝ առանձնապէս արագ աճեց քաղաքային բնակչութիւնը: 1926ին քաղաքային բնակչութեան տոկոսն էր 18·7, իսկ գիւղական բնակչութեան տոկոսը՝ 81·3, մինչդեռ 1939ին քաղաքային բնակչութեան տոկոսն էր 28·6, իսկ գիւղական բնակչութեան տոկոսը՝ 71·4:

Բնակչութեան խտութիւնը (մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ) Հայաստանում կազմում է 44 մարդ,— բնակչութեան խտութեամբ Հայաստանը բռնում է վեցերորդ տեղը ամբողջ Խ. Միութեան մէջ (Մոլդաւիա, Ուկրայնա, Վրաստան, Լիտվիա, Բելոռուսիա, յետոյ Հայաստան): Աւելի խիտ բնակուած են Արարատեան դաշտի շրջանները (մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ ապրում են մինչեւ 125 հոգի, աւելի նօսր՝ Դալարագեազի շըրջանները (14ից մինչեւ 24 հոգի):

Հայաստանում, ըստ 1939 թուին կատարուած մարդահամարի, Հայերը կազմում են ամբողջ բնակչութեան 82·8 տոկոսը, Ադրբէջանցիները՝ 10·2 տոկոս, Ռուսները եւ Ուկրայնացիները՝ 4·4 տոկոս, Քրտերը՝ 1·6 տոկոս, այլ ազգեր՝ 1 տոկոս: Ռուսները առաւելապէս ապրում են Կալինինոյի, Ստեփանաւանի, Կրասնոսելսկի, Դիլիջանի, Կիրովականի ու Սեւանի շրջաններում, Երեւանում ու Լենինականում: Ադրբէջանցիներն առաւելապէս ապրում են Ղուկասեանի, Էջմիածնի, Վեդու եւ Բասարգեչարի շրջաններում: Ասորիները՝ Կոտայքի, Արտաշատի եւ Վեդու շրջաններում: Քրտերը՝ Ապարանի եւ Թալինի շրջաններում:

Խորհրդ. Հայաստանից դուրս, մեծ թիւով Հայեր ապրում են նաեւ խորհրդային միւս երկրներում, գլխաւորաբար Վրաստանում, Ադրբէջանում, Հիւս. Կովկասում, Ռոստովի մարզում, Միջին Ասիայում եւ Մոսկուայում: Ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, ըստ 1939 թուին կատարուած մարդահամարի, Հայերի թիւը կազմում է 2·151·884 հոգի:

Մեծ թիւով Հայեր ապրում են նաեւ արտասահմանեան երկրներում, Խ. Միութեան սահմաններից դուրս (Հիւս. Նահանգներ Ամերիկայի, Ֆրանսա, Եգիպտոս, Իրան, Թուրքիա, Սուրիա, Իրաք, Ռումանիա, Բուլգարիա, Հարաւային Ամերիկա եւ այլն): Նրանց թիւը հասնում է մէկուկէս միլիոնի: Այս երկիրներում ապրող Հայերը Արեւմտեան Հայաստանի նախկին բընակիչներն են եւ օտար երկրում ծնած նըրանց զաւակները: Թրքական բարբարոս կառավարութեան կողմից 1915 թուին կազմակերպուած հայկական ջարդերին զոհ գնացին աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր: Նրանց միայն մի աննշան մասը կարողացաւ գաղթել իր հայրենիքից եւ ապաստան գտնել օտար երկրներում:

Խ. Միութեան կառավարութիւնը 1945 Դեկտեմբերին պատմական որոշում ընդունեց արտասահմանում ապրող Հայերի հայրենադարձի մասին: Այս որոշումից յետոյ Խ. Հայաստան են վերադարձել մօտ հարիւր հազար հոգի, որոնց զգալի մասը տեղաւորուել է քաղաքներում: Նըրանց համար կառուցուել է նաեւ ութ բարեկարգ աւան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԱՔՍՈՐԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կարգ մը եւրոպական թերթեր գիտել կուտան թէ Մոսկուայի վերջին նեբման հրամանագրին համաձայն, քաղաքական բանտարկեալներուն 50–60 առ հարիւրը այն ռուս քաղաքացիներն են, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ գործակից Գերմաններու:

Ինչպէս գրեցինք, այս կալանաւորնե–րուն մէջ, մեծ թիւ մը կը կազմեն Խրիմի Թաթարներ, Վոլկայի Գերմաններ, Կովկասի եւ Պալթեան ժողովուրդներ, որոնք զանգուածօրէն տարագրուեցան պատերազմի ընթացքին:

Երկու մասնագէտներ յաջողած են վերականգնել այս փոփոխութեան պատմութիւնը եւ մէջտեղ հանել իրենց հետախուզութեանց արդիւնքը: Մէկը բժիշկ մըն է Քէօլնի մէջ, Եօզէֆ Շոլմեր, որ տարիներ չարունակ Վորքութայի արգելարաններուն մէջ գտնուած է, (Հիւս. Ռուսիա), միւսը՝ Փրոֆ. Փէսին, Ծայր. Արեւելքի գործերուն ամերիկացի մասնագէտ մը:

Շոլմեր հարցաքննած է աւստրիացի ռազմագերիները, որոնք վերջերս արձակուեցան Ռուսերու կողմէ, իսկ Փէսին ճափոնի ռազմագերիները, որոնք այս տարի արձակուեցան: Համաձայն անոնց տեղեկութեանց՝ հետեւեալ ինը գլխաւոր բարեփոխումները կատարուած են խորհրդային արգելարաններու կարգուսարքին մէջ, 1953էն ի վեր. —

1. Արձակում հիւանդ ռազմագերիներու եւ անոնք որ դատապարտուեցան, երբ տակաւին քան տարեկան չկային: Անոնք ազատ են իրենց տուները վերադառնալու:

2. Արձակում այն ռազմագերիներուն որոնք իրենց պատիժին երկու երրորդը լըրացուցած են: Այս ռազմագերիները ազատ աշխատաւոր կը դառնան իրենց արգելափակուած շրջանին մէջ:

3. Վերաքննութիւն յանձնախումբի մը կողմէ, որ մէկ տարիէ ի վեր կ'աշխատի արգելարաններու մէջ:

4. Եթէ կալանաւոր մը մէկ օրուան մէջ հարիւր առ հարիւր կը կատարէ իր աշխատանքը, այդ մէկ օրը երեք օրուան արգելափակման արժէք պիտի ունենայ:

5. Դէպի աքսոր պէտք է ուղարկել նոր դատապարտեալները, փոխանակ արգելարաններու մէջ բռնի աշխատանքի դատապարտելու:

6. Վճարում աշխատանքի օրերու:

1953 – 54ի արիւնալի գործադուլներու միջոցին արգելարաններուն մէջ խորհրդային իշխանութիւնները տեղի տուին երկու պահանջներու — պէտք է վերցնել պատուհաններէն երկաթէ ձողերը, ինչպէս եւ հագուստներուն վրայէն անուններն ու թիւերը:

Այս գործադուլները ապարդիւն չմնացին Խ. Միութեան մէջ: Լուրը տարածուեցաւ մինչեւ արեւմտեան երկիրները թէ՝ Վորքութայի արգելարաններուն մէջ գործադուլներ սարքուած էին Ստալինի եւ Բերիայի մահէն ետք, դէպքեր ուրկէ կալանաւորները բարելաւում կը սպասէին:

Շոլմեր եւ Փէսին իմացան նաեւ թէ այդպիսի գործադուլներ տեղի ունեցած էին Քարականտայի հանքային շրջանի արգելարաններուն մէջ, ուր ըմբոստները զէնքեր ճարած էին: Անոնք զսպուեցան միայն հրասայլերու միջոցով — Նորիլսքի արգելարանին մէջ, Սիպերիոյ հիւսիս Արեւելքը, ուր կալանաւորները մետաղի հանքերու մէջ կ'աշխատին եւ անցեալ յունուարին Թայշէթի արգելարանին մէջ (արեւելեան Սիպերիա):

Ինչպէս կը բացատրէ տեղական թերթ մը, կալանաւորներու վճակին մեղմացումը կը ձգտի աւելցնել բռնի աշխատանքի լծուածներու արտադրական կարողութիւնը, որ չափազանց իջած էր: Վորքութայի կալանաւորներու 60 առ հարիւրը ազատ աշխատաւորի վերածուեցան 1953էն ի վեր եւ աւելի բարձր աշխատավարձք եւ պարգեւներ կը ստանան:

Արդարացնելու համար այս փոփոխութիւնները Սովետները պատժական դըրութեան ծայրայեղութիւններու պատասխանատուութիւնը կը ձգեն Բերիայի եւ անոր տեղակալ Աբաքումովին վրայ, ինչ որ կը նշանակէ մեղքը Ստալինի վրայ ձգել:

Բայց եւ այնպէս, կը թուի թէ ներկայ կառավարութիւնը միտք չունի իրենց երկիրը վերադարձնելու այն ժողովուրդները որ դէպի հեռաւոր հիւսիս տարագրուեցան: Ան կ'ուզէ աշխատաւոր ձեռքեր ճարել Սիպերիոյ մէջ ալ, խամ ու խոպան հողերը մշակելու համար:

ԴԵՌ ԻՆՉԵ՞Ր ԵՂԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.—Օտար ականատես մը, որ Սեպտեմբեր 6ի գիշերը Պոլսոյ Ենիքէօյ գիւղը կը գտնուէր, հետեւեալ ճստմճելի դէպքերը կը պատմէ.—

Ենի Գիւղ կը բնակէի ազգականիս տունը, որ կը գտնուի Վոսփորի ափին վրայ: Սեպտեմբեր վեցի զարհուրանքի օրը, ժամը 9·30ին անկողին մտայ: Ինծ հետ անկողին մտան նաեւ ազգականներս, չորս հոգի: Քանի մը վայրկեան վերջ ընդոստ արթնցայ. աղմուկ եւ իրարանցում կար վարը՝ փողոցին մէջ: Պատուհանէն վար նայեցայ եւ զարմանքով տեսայ որ խումբ մը Թուրքեր, մեծ մասամբ դէշ հագուած եւ փայտերով ու երկաթէ ձողերով զինուած մեր բնակած տան տակը գտնուող խանութներու դռները կը խորտակեն: Անդին, անոնցմէ քանի մը մեթր հեռու կեցած էին երկու հոգի, իրենց ձեռքերուն մէջ քարտէս մը եւ մուրճ մը բռնած: Մէկը ցոյց կուտար կողոպտուելիք խանութը եւ միւսը մուրճի հարուածներ կ'իջեցնէր:

Կողոպտիչներու խուժանը հետզհետէ կը բազմանար. իրարու ետեւէ նաւակներ Անատոլուի ափերէն մարդ կը փոխադրէին: Ինքնաշարժները անդադար կ'երթեւեկէին: Քիչ վերջ արդէն փողոցը լեցուած էր: Կարգով կը խորտակէին խանութները եւ Թալանիչներն ու կողոպտիչները գործի

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Այդ պահուն ես կը նմանէի աղքատ, տկլոր մարդու մը որ յանկարծ մեծ գանձի մը կը տիրանայ: Քուն չունէի: Ուրախութիւնը համակած էր ամբողջ էութիւնս:

Կ'ըսեն թէ չարերը աստղ չունին: Եթէ ունին՝ սրտանց զոհ էի որ չարագործի մը աստղը խաւարած էր, ցեղիս մէկ միլիոն փայլուն, պայծառ աստղերուն դիմաց այս մէկը իրօք, մխիթարութիւն մըն էր ինծի համար:

Անշուշտ հոգիները կը հրճուէին Եփրատի ջուրերուն վրայ: Կարծես թէ հայրս, մայրս, եղբայրներս, քոյրերս,— ծանօթներ եւ անծանօթներ — միջոցին մէջ, դիմացս կանգնած՝ կ'օրհնէին զիս..

Այս դէպքին յաջորդ օրը խաղաղ անցաւ: Երկրորդ օրը լուր տարածուեցաւ թէ Արջ Հասանը կորսուած էր... Սէտիլարէն լուր եկած էր թէ նոյն իրիկունը վերադարձած էր: Դէպի «Թալապի»ները երկարող ճամբուն վրայ արեան հետքեր տեսնուած էին: Երրորդ օրը հօտաղները Գայլաձորի մէջ գտած էին անոր յօշոտուած դիակը:

Ոստիկաններ ու աւազին բազմութիւն փութացին ոճիրին վայրը ու սատակը բերին քաղաք: Կ'ըսէին թէ սպանութիւնը եղած էր գարհուրելի՝ եւ մնացեալը լրացուցեր էին ագռաւները:

Բերնէ–բերան պատմութիւններ կը պըտըտէին ոճրագործին կամ ոճրագործներուն ինքնութեան մասին: Շատերուն համար գարձեալ Քիւրտերն էին հեղինակները, ուրիշներ կ'երեւակայէին մութ եւ զօրաւոր թաթ մը որ այս բոլորը կը կատարէր բացառիկ վարպետութեամբ:

Վախը, որ տանի մը համար չքացած էր մէջս՝ կամաց–կամաց բարձրացուց իր սեւ գլուխը: Հանդարտ չէի: Փողոցէն անցած ատենս կարծես բոլորը ինծի կը նայէին:

Քանի մը օր ետք ուրիշ ցնցող դէպք մը եկաւ մոխիրներու տակ թաղելու Քել Հասանին պատմութիւնը: Խնուսցի եւ Ալաշկերտցի մուհաճիրներ հաւաքարար յարձակեր էին Միֆթիին ամառնոց–ապարանքին վրայ, Ներխի գիւղին մէջ, մահացու կերպով ծեծեր, խոշտանգեր էին Միֆթին եւ տղաքները, թալանի տուեր էին կանանոցը եւ հարստութիւնը, ու հոն ապաստանած՝ կը սպառնային ոստիկանութեան, եթէ փորձէր միջամտել: Այսպիսի դէպքէ մը ետք, ալ ո՞վ կը հետաքրքրուէր թէ ինչպէս եւ ովքեր սպաննած են Քել Հասանը:

Այնուհետեւ իրարու ետեւէ ինկան բաւական գլուխներ, այրուեցան բաւական տուներ, քանդուեցան զանազան շինութիւններ:

Այս բոլորին մէջ ինչ որ ինծի անհասկնալի մնաց, այն էր թէ, ինչո՞ւ Հաճի աղային մասին ալ «կարգադրութիւն մը» չէր ըլլար: Չէ՞ որ ան մեծագոյն դահիճներէն մէկն էր: Ամէն հեղ, երբ ես պարզ առաջարկ մը կ'ընէի այդ ուղղութեամբ, հայրիկը (կոյրը) եւ Աւօն կ'ընդդիմանային: «Գործը կը փտանենք, կ'ըսէին, կը փտանենք նաեւ Աստղիկին կեանքը»:

Այդ օրերուն, կարծես կամաց–կամաց բախտին անիւը դարձեալ ի վնաս մեզի սկսած էր թաւալիլ: Արեւելքէն եւ արեւմուտքէն լաւ լուրեր չէին հասներ: Մեզի հասնող թերթերը մեծատառ խորագիրներով կ'աւետէին թրքական յաղթանակները: Մեր յոյս–հաւատք Հայաստանը օգնական էին մինչեւ Ալեքսանդրապոլ: Կարմիր մահիկն ու մուրճ–մանգաղը դաշնակցած՝ կը սպառնային մեր գոյութեան... Վարը, արեւմուտքի մէջ, Սաքարիայի յաղթանակը կը սպառնար ծով թափել Յոյները եւ մնացեալները եւ թրքական հողը մաքրել «անհաւատ»ներէն...

Յարութիւն առած էր թրքական կիրքը, տհելութիւնը, ջարդարարի յատուկ ոխակալութիւնը: «Ջարդ, լման ջարդ անհաւատներուն...» կ'աղաղակէին փողոցներուն մէջ ու «փանայիր» կը սարքէին իրենց հանդիպած հայ բեկորի մը գլխուն: Լուր տարածուեցաւ որ Խ. քաղաքի հայաշէր միսիոնար ամերիկացի Մըսթըր Րիկսը վտարեր էին, եւ կը սպառնային որբերը ամբողջութեամբ սպանդանոց առաջնորդել: Ցոյն գերիներ ու գաղթականներ ամէն օր հարիւրներով, հազարներով իրարու ետեւէ կը հասնէին անհուն թշուառութեան մէջ:

Մեզի համար երկինքը նորէն ամպոտած էր, անհրաժեշտ էր փրկութեան միջոցի մը մասին մտածել:

Մեր նաւուն կայմը որ սկսած էր ծռիլ, աւելի ծռեցաւ այդ օրերուն: Թուրքին ձայնը բարձրացաւ, թեւը երկարեցաւ, մերինը կարճցաւ:

Տեղական իշխանութիւնները սկսած էին աւելի լըջօրէն հետաքրքրուիլ խորհրդաւոր սպանութիւններով: Խնուսցի, կամ Ալաշկերտցի «մուհաճիր»ներու վրայ աւանդած կասկածները երկար չէին կրնար տեւել: Տակաւին բուն հեղինակներուն հետքը չէին գտած: Օր մը կրնար յայտնուիլ ամէն բան:

Ոստիկանութիւնը բաւական թիւով «մուհաճիր»ներ մաքրեց: Ոմանք կախաղանով վճարեցին իրենց վերապրուած յանցանքը, ուրիշներ բանտերու մութ ու խոնաւ նկուղներուն մէջ ծեծ եւ խոշտանգանքի ենթակայ, դեռ ուրիշներ սարսափահար՝ ահ ու դողի մէջ կ'ապրէին:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋ.

(Շար.)

կը լծուէին: Ծովուն վրայ կը ծփային տան կարասիներ, անկողիններ եւ զանազան տարկաներ:

Մեր բնակած տան մօտ սրճարան մը կար, սկսան կոտրել ու կողոպտել այդ սրճարանը: Թուրք մը սկսաւ պոռալ:

— Մի դպիք, այս սրճարանը Թուրքի կը պատկանի:

Խուժանը մտիկ չըրաւ, որովհետեւ, ուրիշ Թուրք մը յայտնեց թէ այդ սրճարանը թէեւ կը պատկանի Թուրքի մը, բայց դրամագլուխը կեավուրի է: Քանի մը վայրկեան վերջ սրճարանը անճանաչելի դարձաւ. կարասիներուն մէկ մասը կողոպտեցին եւ մնացածներն ալ ծով նետեցին:

Այդ միջոցին խումբ մը Թուրքեր սկսան վեր բարձրանալ: Ահ ու դողի մատնուած էինք: Բոլորս ալ պահուըտեցանք մահճակալներու տակ, դարակներու ետեւ եւ նստարաններու տակ: Մեր բնակած շէնքին տէրը, որ ազդեցիկ Թուրք մըն էր, չթողուց խուժանը որ վեր բարձրանայ: Այդ կերպով մենք իրական աղէտէ մը ազատուեցանք: Սակայն, մեր աչքերուն առջեւ, խուժանը մտաւ ուրիշ տուներէն ներս եւ սարսափ ու աւեր տարածեց ամէն կողմ:

Ոստիկաններ, որոնք բաւական կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնէին, իբրեւ հանդիսատես կեցած էին փողոցներու մէջ եւ կը քաջալերէին կողոպտիչները: Աւելի վերջը հասան հեծեալ զինուորներ, բայց անոնք փոխանակ արգիլելու կողոպուտը, մեր աչքերուն առջեւ մասնակից եղան թալանին:

Մինչեւ ժամը 2·30, այսպէս, զարհուրանքի պահեր ապրեցանք:

Ենիքէօյի բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը Յոյներ եւ Հայեր են: Երկու յոյն եկեղեցիներ տակն ու վրայ ըրին եւ եկեղեցական բոլոր սպասները կողոպտելէ վերջ, Ս. Գէորգ արձանը կոտոր կտոր ըրին: Յետոյ արձանին գլուխը փողոցին մէջ բերելով, պոռացին. — «Ս. Գէորգ, ցոյց տուր ուժդ...»:

Ժամը 3·30ին, կողոպտիչները նաւակներ նստելով հեռացան, իրենց հետ տանելով ամէն տեսակ աւար:

Յաջորդ առաւօտ զինուորական պահակախումբեր պաշարած էին բոլոր փողոցներն ու հրապարակները. լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Արգիլուած էր նոյնիսկ բարձր խօսիլ: Արտակարգ բազմութիւն եւ խուճապ ամէն տեղ: Բերայէն մինչեւ Թիւնէլ եւ Ղալաթիա աւերակի վերածուած էր: Ոչ մէկ վաճառատուն անվթար մնացած էր այդ շրջաններուն մէջ:

Յաջորդ քանի մը օրուան ընթացքին իրազեկ դարձանք զարհուրելի մանրամասնութեանց:

Կատղած խուժանը Մեծ Կղզիի մէջ յարձակած է յոյն աղջկանց գիշերօթիկ վարժարանի մը վրայ եւ անպատմելի բարբարոսութիւններ ի գործ դրած: Վարժարանի անօրէնուհին բանտարկած են եւ մտած

աղջիկներու ննջասենեակները:

Յոյն վարդապետ մը մերկացուցած են եւ ժամերով պտտցուցած զայն սիկարէ — թով այրուցքներ պատճառելով մարմնին:

Ուրիշ յոյն վարդապետ մը, 42 տարեկան, աներեւակայելի չարչարանքներու ենթարկուելէ վերջ անմօրուք մնացած է: Վայրենիները իրենց ձեռքերով փետտած են մօրուքը: Խումբ մը յոյն քահանաներ ալ բուէթ դանակով թլփատուած են: Մէկը հիւանդանոց փոխադրուելէ վերջ մեռած է, որովհետեւ սոսկալի արիւնահոսութիւն ունեցած է:

Խուժանը Սամաթիոյ մէջ գիշերը մտած է յոյն եկեղեցի մը. լրացնելէ վերջ կողոպուտը, տեսած է որ դագաղի մը մէջ մեռել մը կայ: Կարծելով թէ խաղ մըն է, դագաղը հանած է դուրս եւ կտոր կտոր բրած մեռելը:

Սամաթիոյ մէջ խուժանը ի գործ դրած է ամենամեծ վայրագութիւնը: Մտած է գրեթէ բոլոր քրիստոնեայ տուներէն ներս:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՑԱՒ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ

●

ԽՄԲ.— Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը նոյնիմաստ նամակներ ուղղած է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի վարչապետներուն, Պոլսոյ դէպքերուն առթիւ: Ահաւասիկ բովանդակութիւնը.—

— «Ձեր երկու երկիրներու զինակցութիւնը կը հանդիսանայ ազատ աշխարհի ամուր կռուանը ճակատագրական շրջանի մը մէջ: Եթէ այս կռուանը նիւթապէս պիտի տկարանայ՝ ատոր հետեւանքները կրնան ծանր ըլլալ: Հետեւաբար ձեզմէ կը խնդրեմ որ ձեր ամբողջ ջանքը թափէք՝ որպէսզի այդ զինակցութեան ուժը չտկարանայ հիմակուան ձեր տարակարծութիւններով:

Վախով հետեւեցայ յունեւթուրք յարաբերութիւններու վտանգաւոր խաթարման: Ինչ որ ալ ըլլան այս անհամաձայնութեան պատճառները — ու անոնք բարդ են եւ բազմաթիւ — համոզուած եմ թէ մեր փոխադարձ ապահովութեան հիմքը կազմող Հիւսիսային – Ատլանտեանի համայնքի միութիւնը պէտք է անյապաղ վերահաստատուի:

Այն օրէն ի վեր որ հոմայնավար ծաւալումը կը կազմէ լուրջ վտանգ մը ազատ աշխարհին համար, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի սերտ գործակցութիւնը եղաւ զօրաւոր խոչընդոտ մը արեւելեան Միջերկրականի համայնավար անձերուն առջեւ: Քորէայի մէջ, յոյն եւ թուրք զօրքերը քաջաբար կռուեցան կող կողի՝ ետ մղելու համար համայնավար նոխայարձակները:

«Չեմ կրնար հաւատալ թէ միասնաբար կատարուած այս մեծ գործէն ետք, խըռ

դիր մը— ինչ որ ալ ըլլայ — կրնայ երկար ատեն վտանգել Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը»:

Նախարարը նոյն ատեն, նամակին մէջ վստահութիւն կը յայտնէ թէ այն սերտ գործակցութեան ոգին, որ Թուրքիա եւ Յունաստան «այնքան երկար ատեն ցոյց տուին անցեալին, ՄԱԿի մէջ ըլլայ թէ ՕԹԱՆի, թոյլ պիտի տայ որ անոնք կարգադրեն հիմակուան իրենց տարակարծութիւնը»:

Այս նամակները ղրկուած պահուն, նախարարութիւնը լրագրողները կանչելով, անոնց յանձնեց զեկոյց մը, որ ցաւալի կը գտնէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց լարուած վիճակը: Զեկոյցը կ՚ըսէ.—

«Թուրք կառավարութեան յայտնեցինք մեր խոր երկիւղը Պոլսոյ եւ Իզմիրի վայրագ ցոյցերուն առթիւ: Այդ խռովութիւնները միայն նիւթական վնասներ չպատճառեցին, այլ եւ գէշ ազդեցութիւն ունեցան Թուրքեւյոյն բարեկամութեան վրայ, այնպիսի ատեն մը, երբ այս երկու դաշնակիցները խիկապէս պէտք ունին փոխադարձ հասկացողութեան ոգի ցոյց տալու»:

× Լիբանանի յոյն – օրթոտոքս համայնքի կրօնապետերը, երեսփոխանները, երեսփոխաններն ու նախարարները քննելով եւ դատապարտելով Պոլսոյ մէջ գործուած վանդալութիւնը, բողոքի հեռագիր մը ուղղեցին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան:

Լիբանանի բոլոր քրիստոնեայ թերթերը հրատարակեցին ժողովին ատենագրութիւնը եւ ղրկուած հեռագիրը: Արաբերէն թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.— «Լիբանանեան շրջանակներու մէջ այնքան խոր վրդովում կը տիրէ որ բոլոր անոնք որ տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ անտարբեր էին Թուրքեւիրաք ուխտին հանդէպ, հիմա այդ զինակցութեան ամէնէն ոխերիմ թշնամիները դարձած են: Անոնք դէմ են Թուրքիոյ հետ որեւէ գործակցութեան:

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ

* " "

(Քաղուած Երեւանի թերթերէն)

ՐԱՖՖԻԻ ԵՐԿԵՐԸ.— Պետական հրատարակչականը 1955 – 56ին պիտի հրատարակէ հայ մեծագոյն վիպասան Րաֆֆիի երկերու տասհատորեակը: Այս հրատարակութեան համար կազմուած է խմբագրական մարմին մը հետեւեալ գրողներով.— Էդ. Թոփչեան, Ա. Կարապետեան, Սուր. Յարութիւնեան, Գ. Ցովսէփեան, Մ. Նահապետեան եւ Հր. Քոչար: Արդէն լոյս տեսած է առաջին հատորը, ուր բանասէր Ս. Յարութիւնեան «Րաֆֆիի ստեղծագործութիւնները» ընդարձակ յառաջաբանով կուտայ բազմավաստակ վիպասանի կեանքի, աշխարհահայեացքի, ստեղծագործական մեթոտի եւ գրական գործունէութեան նկարագիրը, կը բնորոշէ այն տեղն ու դերը, որ Րաֆֆի կը գրաւէ հայ ընկերային – քաղաքական մտքի եւ գրականութեան պատմութեան մէջ: Հատորին կցուած են Խ. Սամուէլեանի ծանօթագրութիւնները: Այս առաջին հատորին մէջ ամփոփուած են «Սալբի» եւ «Հարէմ» վէպերը, «Գեղեցիկ Վարթիկը», «Կուսակրութիւն», «Անբախտ Հոփփիմէն», «Միօրավար հող», «Ուխտեալ միանձնուհի» եւ «Տնային Փեսայ» պատմուածքները: Իւրաքանչիւր հատոր լոյս պիտի տեսնէ 25 հազար օրինակ:

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ ծննդեան 150ամեակին առթիւ Խ. Միութեան Գրողներու Միութիւնը որոշած է նաեւ որ արժանի յիշատակութիւն ըլլայ Մոսկուայի թերթերուն մէջ: Ամսագրերը եւ «Լիտերատուրնայա Կազետա»ն յօդուածներ պիտի նուիրեն: Միութիւնը դիմած է նաեւ Քաղաքական եւ գիտական գիտելիքներու տարածման համամիութենական ընկերութեան եւ Գրողներու միութեան, որպէսզի Մոսկուայի մէջ եւս կազմակերպեն դասախօսութիւններ հայ մեծ լուսաւորիչի կեանքի եւ գործունէութեան մասին եւ «Զնանին» հրատարակչականը լոյս ընծայեց գրքոյկ մը Աբովեանի մասին:

Հոկտեմբերի վերջերը մայրաքաղաքի համերգային մեծ դահլիճին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր երեկոյ:

× Երեւանի շարժանկարի արուեստանոցը կը պատրաստէ Խ. Աբովեանի կեանքին եւ գործունէութեան նուիրուած շարժանկար մը, յոբելեանի օրերուն ներկայացնելու համար: Կրթական նախարարութիւնը կազմած է Աբովեանի նուիրուած դեղարուեստական ընթերցանութեանց ծրագիր մը, ապսպրած է Խաչատուր Աբովեանի կիսանդրին, որ պիտի դրուի «Խ. Աբովեան» մանկավարժական կաճառի բակը: Խ. Աբովեանի մասին դասախօսութիւններ պիտի տրուին նաեւ դպրոցներուն մէջ: Մշակուած է ձայնասփիւռի հաղորդումներու ընդարձակ ծրագիր մը: Պիտի կազմակերպուի ցուցահանդէս մը:

Շուտով լոյս կը տեսնեն Խ. Աբովեանի երկերու ակադեմական հրատարակութեան 6րդ եւ 7րդ հատորները, «Վէրք Հայաստանի»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ նախագահին, Մաօ Ցէ Թունկի ընտիր երկերու Դ. հատորը թարգմանուած է հայերէնի: Այս հատորին մէջ են հեղինակին 1941 – 1945ի միջոցին գրած աշխատութիւնները:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ Ռուբէն Սեւակի երկերը տպուած են վերջերս, 10·000 օրինակ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին նախարարը, Մոլոթով, սպանիական թերթի մը հարցումին պատասխանելով, ըսաւ թէ «Սպանիան ալ կրնայ մասնակցիլ Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան դաշինքին»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

— Դատաւորները անկողմնակալ կ՚ըլլան:

— Մենք ալ անկողմնակալ ենք: Մեր կեանքը նուիրած ենք հայրենիքին գոյութեան: Պարտականութիւն մը սատանձնեցինք խղճմտանքի եւ օրէնքի դիմաց: Հիմա կը հարցնեմ քեզի, յարաբերութիւններդ ի՞նչ էին Զիա Խուրշիտի հետ:

— Ես զայն չորս տարի առաջ ճանչցայ Անգարայի մէջ: Երկուքուկէս տարիէ ի վեր բնաւ տեսած չեմ: Անգամ մը տեսայ Թէրաքքըփէրվէր կուսակցութեան Սամսոնի ճիւղը բանալէ վերջ: Երբեմն կուգար, կը հանդիպէր ինծի:

— Ձեր այս յարաբերութիւններուն մէջ մահափորձի մասին որեւէ համաձայնութեան յանգեցա՞ք, ձեր կուսակցութեան կամ ձեր ընկերներուն անունով:

— Ի՞նչ մահափորձ, այդ ուրկէ՞ ելաւ: Այդպիսի բան մը չկայ:

— Շիւքրիւ պէյ, տակաւին կ՚ուրանա՞ք ամէն բան:

— Պատուոյս վրայ ձեզ կը վստահեցնեմ որ...

— Զգէ այդ բաները... Պատիւ մատիւ մի խառներ այս գործին: Խնդիրը այլեւս մերկապարանոց պարզուած է: Հաստատուած, ապացուցուած: Ձեզմէ պաշտօնապէս եւ անձիս անունով կը խնդրեմ ահաւասիկ, ձգէ պատիւը: Շիտակ խօսէ:

— Ես շիտակ կը խօսիմ:

— Էսկիշէհիրի երեսփոխան Արիֆ պէյի տունը Զիա Խուրշիտը եւ Լազ Իսմայիլը չտեսա՞ք:

— Ոչ, չտեսայ: Լազ Իսմայիլը չեմ ճանչնար: Դուք ցոյց տուիք այստեղ, դատարանին մէջ:

— Մահափորձի մասին չտեսակցեցա՞ք Զիա Խուրշիտի հետ:

— Ոչ...

— Ապտիւլգատիրի՞ հետ:

— Ոչ: Իրենցմէ ոչ մէկուն հետ այդպիսի խնդրի մը մասին խօսած, տեսակցած եմ:

— Լաւ խորհէ: Զտեսակցեցա՞ր նաեւ Սարը Էֆէ Էտիպի, անասնաբոյժ Րասիմ պէյի հետ:

— Ամենեւին, անոնց հետ ալ ոչ:

— Լաւ խորհեցէք: Էտիպ եւ Րասիմ պէյերը եթէ հիմա դատարան գան եւ մեր բամբը հաստատեն, ի՞նչ պիտի ըսէք:

— Խենթեցեր են, պիտի ըսեմ: Դուք ի՞նչ կ՚ընէք երբ չեղած բան մը եղած ցոյց տան:

— Այս պաշտպանողականը օգուտ չըներ, ձգեցէք զայն: Մեր ձեռքը փաստեր, ապացոյցներ ունինք: Ես կը կարծէի թէ դուք պիտի զղջաք եւ ամէն ինչ բացէ ի բաց պիտի ըսէք:

— Տէր նախագահ, դուք մինչեւ հիմա տեսած էք անշուշտ, ինչ «էնթրիք»ներ կը դարբնուին, ինչ սուտեր կը դրուին: Գաղտնի ոստիկանութեան պաշտօնեաները ինչեր կը յօրինեն: Ես այս գործին մէջ, անունիս շուրջ ճարտարօրէն պատրաստուած ծուղակ մը կը տեսնեմ: Կ՚ենթադրեմ թէ Ապտիւլգատիր մեծ դեր մը ունի: Ապտիւլգատիրի բռնած ճամբան կուսակցութիւնը պիտի կործանէր: Զիա Խուրշիտն ալ իրեն գործիք ըրեր է: Իմ անունս ալ այս գործին մէջ խառնողը ան է: Այս մարդոց ըրածը դաւաճանութիւն է, սուտ է..

— Ո՞վ է դաւաճանողը, Ապտիւլգատի՞րը, Զիա Խուրշի՞տը:

— Այո:

— Զարմանալի բան: Հապա Սարը Էֆէ Էտիպ, Րասիմ պէյերու դաւաճանութիւններուն ի՞նչ պիտի ըսես:

— Զլսեցի որ:

— Պիտի բերենք, պիտի ցուցնենք: Դուք Զիա Խուրշիտի նամակ մը չտուի՞ք:

— Տուի, յանձնարարական նամակ մըն էր: Ծխախոտի գործ պիտի ընէր, Էտիպ պէյ ալ ագարակ ունէր: Իրեն յանձնարարագիր մը տուի, որպէսզի օգտակար ըլլայ իրեն:

— Ինչո՞ւ նամակը ստորագրել տուիք Րասիմ պէյի ալ:

— Որովհետեւ Րասիմ պէյ Էտիպի աւելի մօտիկ ընկերն էր, աւելի ազդեցիկ էր:

— Աղէկ, բայց անոնք այդպէս չեն ըսեր:

— Աստուած վկայ, անոնց ըսածը չեմ գիտեր, իմ գիտցածս աս է:

ԶԱԽԶԱԽԻՉ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

Շիւքրիւ պէյի այս ուրացումներէն արտնեղած, նախագահը հրամայեց ոստիկան զինուորներուն.

— Սարը Էֆէ Էտիպ եւ Րասիմ պէյերը բերէք:

Երբ Շիւքրիւ պէյ երես առ երես եկաւ անոնց հետ, չկրցաւ զսպել իր յուզումն ու շփոթութիւնը: Հիմա պիտի սկսէր բուն բեմադրութիւնը:

Նախագահը ձայնեց.

— Շիւքրիւ պէյ, Էտիպ եւ Րասիմ պէյերը եկան ահաւասիկ: Հիմա պիտի հասկնանք ամէն բան: Պիտի ըսեն թէ ինչեր խօսեցաք, յանձնարարական նամակը ի՞նչպէս գրուեցաւ, եւայլն: Նախ դուք ըսէք, Էտիպ պէյ: Երեքդ մէկ ի՞նչպէս հաւաքուեցաք, որոշ ըսէք: Շիւքրիւ պէյն ալ թող իմանայ:

Սարը Էֆէ Էտիպ.— Անգարայէ դարձին Իսթանպուլի մէջ Շիւքրիւ պէյը գտանք Րասիմի հետ միասին:

(Շար.)

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Վերջին տեղեկագիրները համաձայն, զոհացուցիչ կը համարուի նախագահին վիճակը: Առջի օր եօթը ժամ անընդհատ դուրս ելաւ թթուածինի վրանէն, զուարթօրէն խօսելով կնոջը եւ զաւկին հետ: Ընդհանուր վիճակը բարւոքած է զգալապէս: Առջի օր ժամը 20էն մինչեւ առտուան 6·15 քնացած էր հանգիստ եւ առտուն թեթեւ նախաճաշ մը ըրաւ:

× Այս կացութեան առջեւ, իրազեկներ հաւանական չեն գտներ որ նախագահը իր փոխանորդին՝ Նիքսընի յանձնէ իր գլխաւոր իրաւասութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, թէ Մ. Նահանգներուն եւ թէ Եւրոպայի մէջ անձկութեամբ կը հետեւին անցուդարձին: Բժշկական տեսակէտով, ամէն վտանգ անհետացած չէ տակաւին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ խորհրդային դեսպանութիւնը պիտի բաղկանայ 300 անդամներէ, ինչպէս կը հաստատեն իրազեկներ: Ուրեմն աւելի՝ ամերիկեան դեսպանութենէն որ կը բաղկանայ 230 անդամներէ:

ՀԱՐԻՒՐ ՊԱՐՍԻԿՆԵՐ, որոնք արգելափակուած էին Խ. Միութեան մէջ, պիտի արձակուին մօտերս:

ԻՍԼԱՄ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ դատը պիտի վերսկսի չորեքշաբթի օր: Տակաւին 200 ամբաստանեալներ կան:

ԿԻՊՐՈՍԻ վէճին առթիւ նոր ճառ մը խօսելով ՄԱԿի ընդհ. ժողովին առջեւ, Յունաստանի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Անգլիա ընդհ. կառավարիչ եւ հրամանատար նշանակելով մարեշալ Սըր Ճօն Հարտինկը, կ՚ուզէ բնաջնջել անոնք որ ահաբեկիչ կը համարուին. — Կիպրոսի Թուրք Սենատքան պահանջեց արգիլել Եշ. օրուան (վաղը) ընդհ. գործադուլը: — Աթէնքի պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ Յունաստան պիտի պահէ իր դաշնակցութիւնները, բայց կը նախընտրեն չէզոքութիւն պահել, իրենց ելեւմուտքը բարեկարգելու համար:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ փախստական նախագահը, Փերոն, տակաւին կը մնայ մարտանաւի մը մէջ, սպասելով դիւանագիտական բանակցութեանց ելքին: Կ՚ըսուի թէ Զուիցերիա պիտի հաստատուի: — Նոր կառավարութիւնը քննութեամբ հաստատեր է թէ Փերոն առասպելական հարստութիւն մը ձգած է որ Հազարումէկ գիշերներու պատմութիւնը կը յիշեցնէ:

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱԲԱԺԻՆՆԵՐ, մէկը անգլիական, միւսը խորհրդային, փոխադարձ այցելութիւններ պիտի կատարեն Հոկտ. 12էն 17: Առաջին անգամ է որ այսպիսի ձեռնարկ մը կը կատարուի Բ. աշխարհամարտէն ի վեր:

ԵՐԿՈՒ ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ խնդիրը խորապէս յուզած է Անգլիոյ հանրային կարծիքը: Կառավարութիւնը մասնաւոր գիրք մը հրատարակեց, առանց ամէն բան յայտնելու: Կը հաստատուի թէ փախըստական լրտեսներէն մին, Մըքլին, օրը օրին կը հաղորդէր Քորէայի մասին առնուած որոշումները եւ ուրիշ կարեւոր գաղտնիքներ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Թագաւորը Պոլիս կը սպասուի չորեքշաբթի օր:

ՀԱԼԷՊԷՆ կը հեռագրեն թէ վառօդի պայթումի մը հետեւանքով ինը հոգի մեռան, երեսուն հոգի վիրաւորուեցան. Մինչ նոր դիակներ կը հանուին եւ կը կարծուի թէ մեռեալներուն թիւը 40ի պիտի բարձրանայ: Պայթիւնը քանդեց մթերանոցը եւ ծանրապէս վնասեց հինգ դրացի տուներու:

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՀՈԿՏ. 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ
ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԺԱՄԸ 9 – 12

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կազմութեան եւ դպրոցի հաստատման 25ամեակին առթիւ կազմակերպուած է գինեձօն մը ի նպաստ դպրոցին, ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2 ռիւ տը լա Տէֆանս: Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի վարչութեան, հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան եւ իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ նախկին սաներու:

Կը խօսի ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստական բաժին:
Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Բովանդակութիւն Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր թիւին (48 էջ). — Խաղողիտոն (Հ. Բ.): Դեղնախտ (Նարդունի): Ջերմուկ Հայոց ձորում (Կարապետեան): Պրկախտին պատուաստը (Տոքթ. Գալուստեան): Դպրոց հիւանդապահուհիներու (Պ. Մ.): Սեռային հիւանդութիւններ (Տոքթ. Մինասեան): Առաջնորդ թոքախտին դէմ (Ն.): Արգանդախեղդ (Տոքթ. Սերոբեան): Ճանչնանք լեարդը (Տոքթ. Աշճեան): Այբենարան (Ն. Բ. Հ.): Անդամալուծական խելագարութիւն (Տոքթ. Այվազեան): Մա՞նչ կ՚ուզէիք ըլլալ թէ աղջիկ (Ազատանի): Հայոց միւռոնը (Հ. Կ.): Գիտարկ դնե՞լ թէ չդնել (Տոքթ. Ասքանազ): Խլիրդը (Տոքթ. Գեղամ): Արաբական բժշկարան:

Տարեկան բաժնեգինը 900 փրանք, արտասահման հազար փրանք: Դիմել Շ. Նարդունիի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ:

ԵՐ. ԵՐԱՆՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մուրատ – Ուսումնասիրացի նախաձեռնութեամբ այց մը պիտի կատարուի իր վարչութեան եռանդուն անդամ ողբացեալ Երուանդ Երանոսեանի գերեզմանին, այս կիրակի առաւօտ, Պանթէօ – Փարիզէնի գերեզմանատան մէջ: Հաւաքուիլ ժամը 10ին գերեզմանատան դուռը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազարեան եւ մայրիկը Տիկին Եղիսաբէթ Միքայէլեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իրենց ողբացեալ սիրելի ամուսնոյն եւ փեսին Ռուբէն Ազարեանի կսկծալի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող ազգականներն եւ բարեկամները:

Տէր եւ Տիկին Էմրան Մինէճեան, Պ. Ալեքսան Ալիքսանեան, ինչպէս նաեւ Թիւյսիւզեան, Երկանեան, Յակոբեան, Խաչատուրեան եւ Մենգիլճեան ընտանիքները խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԷՈՐԳՃԱՆԵԱՆԻ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Ուրբաթ առտու ժամը ճիշդ 9ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Իվրի Փարիզէն գերեզմանատունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտ. 10ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

●

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին պարահանդէսը Հոկտ. 15ին:

●

Հաճընի Հայր. Միութեան տարեկան մեծ պարահանդէսը Հոկտ. 23ին, Սէրքլ Միլիթէրի մէջ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
ՑԱՆԿ ԼԱ.

Նախորդ գումար	1·156·500
Սէնթ Մարգրիտ	
Պ. Տիգրան Մարգարեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Նազաշեան	1·000
Տէր եւ Տիկին Ս. Ճամուզեան	1·000
Պ. Գէորգ Նշանեան	1·000
Պ. Նուրիհան Պալեան	500
Տիկ. Վարդանոյշ Անիսպէկեան	1·000
Տէր եւ Տիկ. Միսաք Մանոյեան	500
Տիկին Շ. Նազարէթեան	200
Պ. Ռ. Գարապանեան	200
Պ. Ֆ. Ատալեան	100
Ընդհ. գումար	1·162·000

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ
40ՐԴ ԵՒ 36ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐԸ

Կը տօնուի մեծ շուքով, կիրակի 16 Հոկտեմբեր, ժամը 15էն 24, Սէրքլ Միլիթէրի զոյգ սրահներուն մէջ:

Ընտիր նուագախումբ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Տարեկան մեծ պարահանդէսը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
ԺՈՐԺ Ե.Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անիէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը:

Հայապահպանման նախանձախնդիր ծնողներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները:

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի հոկտ. վեցին: Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Հազարեանի:

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. վեցին:

***

Ֆ. Կապ. Խաչի Կրընոպլի հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի, Հոկտեմբեր 2ին կիրակի առաւօտ ժամը 9ին: Ուսուցչութեամբ Պ. Կ. Տէրմոյեանի.

Կը հրաւիրենք ծնողները անխտիր, որ իրենց զաւակները ղրկեն առաջին օրէն իսկ, դպրոցին սրահը, արձանագրուելու, որպէսզի ետ չմնան դասերէն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են:

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի զբաղի ծնողներուն դիմումներով:

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րէնսի Փավիյեօն:

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris(9)

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

●

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Կեդր. վարչութիւնը ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, 17 ռիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ:

Հ. Յ. Դ. ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Փլաստէ Ֆէթի սրճարանը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 1 հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին:

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ենթկ. 1 հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին:

ՆԻՍԻ «Գէորգ Չաւուշ» խումբի ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն: Ներկայ կ՚ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը այս շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ:

ՔԱԶԱՊԼԱՆՔԱՑԷՆ Պ. Գ. Յարութիւնեան կ՚ուզէ տեսնել իր բարեկամները: Հասցէն ստանալ «Յառաջ»էն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պ. Գ. Յարութիւնեան (Գազապլանքաջէն) 500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի իր կնքահօր՝ Հայրենակից Ս. Կեմալմազեանի մահուան առթիւ: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ՎԻԷՆ. — Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Արտեմիս Ագպըլըգեանէն հազար ֆրանք, ի նպաստ իր դպրոցներուն, Օր. Անժէլ Պահատուրեանին նշանախօսութեան առթիւ (Լիոն), փոխան ծաղկեփունջի:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Գրեց՝ Կ. Փօլատեան: Ականատեսի մը յուշերը Տէր Զօրի Սարսափներէն, (արձակ եւ ոտանաւոր): Տպ. Յուսաբեր, 1955: Գին 500 ֆրանք:

Դիմել «Յուսաբեր»ի վարչութեան կամ ուղղակի հեղինակին,

G. Poladian, 53, Chemin de St. Julien
Marseille (B.du R.) France

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, հետաքրքրական նիւթերով, պէսպիսուն, խնամեալ խմբագրութեամբ եւ պատկերազարդ:

Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել՝ Ա. Մարտիրոսեանի՝

6, Bl. Neuf, St. Jérôme, Marseille

Դրամական առաքումները. —

Barsam Hagopian, 10, Rue Colbert, Marseille

ՊԷՏՔ ԿԱՅ

Սեվրի Մուրատեան վարժարանին համար հսկողի մը պէտք կայ: Ոչ 55էն վեր, որոշ կրթութեան եւ զարգացումի տէր: Դիմել վարժարան՝ 26 ռիւ Թրուաեօն Սէվր:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60

Le Directeur : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise, Paris-9e

C.C.P. Paris 1678-63 *R.C.Seine* 376.286

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ տարեկան 3000 ֆր., վեցամս. 1600

Արտասահման տարեկ. 3500 ֆր. կամ $ 10 հատը 12 ֆր

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ • VENDREDI 30 SEPTEMBRE 1955

31ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7789 31e ANNEE | խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 11ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3200

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀՈԳԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

•

Առեւտուր եւ դիւանագիտութիւն երկու լծկաններ են, իրարու կապուած եւ զուգընթաց: Մէկը միւսին անբաժան մասը:

Երկուքը իրար կը լրացնեն: Մանաւանդ ներկայ ժամանակներուն մէջ, կարելի չէ առաջինն ըմբռնել առանց երկրորդին: Եւ փոխադարձաբար :

Այս միջոցին մրցակցութիւն մը բացուած է զանազան պետութեանց միջեւ, զէնք եւ ռազմանիւթ ծախելու համար Միջին Արեւելքի երկիրներուն :

Միեւնոյն ատեն անընդհատ կը բանի դիւանագիտական մեքենան, սրելով ազդեցութեան պայքարը :

Հեռագիրները հաղորդեցին թէ Խ. Միութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնած է զինամթերք ծախելու Եգիպտոսի :

Յետոյ հաստատուեցաւ որ Մ. Նահանգներն ալ նոյն տրամադրութիւնը յայտնած են:

Եւ ահա տարօրինակ անակնկալ մը, — Եգիպտոսի վարչապետը, Գնդ. Կամալ Նասր, պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ անցեալ շաբթու առեւտրական պայմանագիր մը կնքած են Չեխոսլովաքիոյ հետ, որ յանձն առած է զէնք ծախել իրենց :

Այս առթիւ կը բացատրէր թէ արեւմտ. պետութիւնները կարգ մը պայմաններ առաջարկած էին, ուստի հարկադրուեցան դիմել Չեխոսլովաքիոյ, որ համաձայնութիւն յայտնած է զուտ առեւտրական գետնի վրայ: Ուրեմն առանց քաղաքական պայմաններ առաջարկելու :

Միւս կողմէ, Չեխոսլովաքիա հաւանած է որ զէնքերուն փոխարժէքը վճարուի հողագործական արտադրութիւններով, — բամպակ, բրինձ եւայլն:

Եգիպտոսի վարչապետը ծալք մը եւս բանալով, կը յայտնէր թէ վերջին երեք տարիներու ընթացքին դիմումներ կատարած են Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Մ. Նահանգներուն եւ ուրիշ պետութեանց, բայց երեքն ալ պնդած են կարգ մը պայմաններու վրայ :

Իր յայտարարութեան համաձայն, Ֆրանսա Հիւս. Ափրիկէի խնդիրը յուզած է, Մ. Նահանգները առաջարկած են միանալ արեւմտեան դաշինքներուն, իսկ Անգլիա յանձն առած է զէնք ծախել միայն սահմանափակ չափով, մինչդեռ Իսրայէլ իր ուզածը կ'առնէ :

Այսպէս, ազդեցութեան պայքարը կը շարունակուի նոր ճակատի մը վրայ :

Արեւմուտքի կողմէ կատարուած որեւէ ձեռնարկի դիմաց՝ Արեւելքը, բուն բառով՝ Խ. Միութիւնն է որ կը ցցուի: Երբեմն ուղղակի, երբեմն ալ կողմնակի, այսինքն արբանեակներու միջոցաւ, ինչպէս ներկայ պարագային :

Միւս կողմէ, նկատելի է որ Արեւելքը յաճախ աւելի շուտ կը համաձայնի եւ կարճ կը կապէ, հեռաւոր հաշիւներով, իսկ Արեւմուտքը պատեհութիւններ կը կորսնցնէ, շատ բարակ բրդելով :

Այս տեսակէտէն, բոլշեւիկները կը յիշեցնեն Կայս. Գերմանիոյ վարիչները : Աւելի գործնական են :

Առաջին Մեծ Պատերազմին, երբ արեւմտեան պետութիւնները կը բանակցէին Պալքանեան երկիրներու հետ, այս վերջինները կը հարցնէին թէ ինչ փոխարինութիւններ պիտի տաք, եթէ ձեր ճակատին միանանք :

— Թող պատերազմը վերջանայ, յաղթանակը շահինք, յետոյ կը գոհացնենք ձեր բաղձանքները :

Գերմանացիները նոյն հարցումին կը պատասխանէին շատ կարճ, առեւտրական հոգեբանութեամբ, — Ինչ հող որ գրաւէք ձեզի կը պատկանի :

Արեւելքը աւելի շատ այս լեզուէն կը հասկնայ :

Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԾԵՐՈՒ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

•

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԻՋՈՑԱՒ

Ինչպէս հաստատեց Եգիպտոսի վարչապետը, առեւտրական պայմանագիր մը կնքուած է Չեխոսլովաքիոյ հետ, զէնք ծախելու համար եգիպտական բանակին: Այս համաձայնութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց մանաւանդ Անգլիոյ մէջ, ուր կը վախնան որ խախտի արաբական երկիրներու եւ Իսրայէլի ռազմական կարողութեանց հաւասարակշռութիւնը: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ բուն պայմանագիրը կնքուած է Խ. Միութեան հետ, որ մաս մը ապսպրանք յանձնած է Չեխոսլովաքիոյ Շքոտա զինագործարանին: Իրազեկներու տեղեկութեանց համաձայն, ապսպրանքին մէջ կան ոչ միայն «Միկ.» օդանաւեր, այլեւ ծանր հրանօթներ եւ հրասայլեր, ինչպէս եւ թեթեւ մարտանաւեր: Արդէն Անգլիոյ կողմէ հայթայթուած հրասայլերու շնորհիւ, Եգիպտոս գերակշռութիւն մը ապահոված էր Իսրայէլի վրայ: Արդ, նոր ձեւով «Միկ.»երը օդին մէջ ալ գերակշռութիւն պիտի ապահովեն Եգիպտոսի :

Այս մտահոգութեան վրայ կ'աւելնան կարգ մը զրոյցներ, որոնց համաձայն խորհրդային դիւանագիտութիւնը պիտի հրահրէ սրբազան պատերազմը Իսրայէլի դէմ: Ամէն պարագայի տակ, Խ. Միութիւնը դիւանագիտական յաջողութիւն մը շահած է Եգիպտոսի մէջ, շնորհիւ իր գործակալներուն յարաճուն ջանքերուն :

Լոնտոնի մէջ կը վախնան նաեւ որ Խ. Միութիւնը կրնայ զինուորական մասնագէտներ ու խորհրդականներ տեղաւորել Եգիպտոսի մէջ, զինամթերքը յանձնուած ատեն: Եւ վերջապէս, կը կարծուի թէ Մոսկուա պաշարողական ռազմավարութեան մը պիտի հետեւի Միջին Արեւելքի մէջ, խորացնելով Եգիպտոսի եւ Իրաքի միջեւ բացուած փոսը: Ինչպէս յայտնի է, Իրաք զինակցութեան դաշնագիր մը կնքած է Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ հետ:

Կը թուի թէ նոյնքան մտահոգութեան մատնուած են Մ. Նահանգները: Արտաքին գործերու նախարարին օգնականներէն Ճորճ Ալէն, որ Միջին Արեւելքի գործերուն վարիչն է, յանկարծ որոշեց Գահիրէ երթալ: Այս որոշումը հրատարակուեցաւ մեկնումէն քիչ առաջ: Պ. Ալէն Եգիպտոսէն պիտի անցնի Պէյրութ եւ Աթէնք: Կ'ըսուի թէ ամերիկացի դիւանագէտը երեք մայրաքաղաքներուն մէջ պիտի քննէ կարգ մը այժմէական խնդիրներ, մէջն ըլլալով չեխական զէնքերու ապսպրանքը եւ Կիպրոսի խնդիրը: Պ. Ալէն Փարիզ ալ պիտի հանդիպի: Ուաշինկթընի մէջ եւս կը վախնան որ նոր զէնքերով վերազինուած եւ զօրացած Եգիպտոս մը կրնայ յարձակիլ Իսրայէլի վրայ: Ուաշինկթընի իսրայէլեան դեսպանը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար հանդուրժել որ օտար պետութիւններ զօրացնեն արաբական բանակները, զինամթերք նուիրելով կամ ծախելով անոնց : Դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Ալէնի հետ, ստուգելու համար թէ ճի՞շդ է որ Մ. Նահանգներն ալ խոստացած են զէնք ծախել Եգիպտոսի :

Իսրայէլի վարչապետը, Մոշէ Շարէթ եւս երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Երուսաղէմի ամերիկեան դեսպանին հետ, յոյս յայտնելով որ Մ. Նահանգները զարկ պիտի չտան նոր զինարշաւի մը՝ Միջին Արեւելքի մէջ :

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները աւելի սերտօրէն պիտի գործեն այս հարցին մէջ : Հաւանական է որ մասնագէտներու ժողով մը գումարուի մօտերս, պահպանելու համար սպառազինութեանց հաւասարակշռութիւնը Միջին Արեւելքի մէջ:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Մ. Նահանգները մօտերս տասը միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի բանան Եգիպտոսի, զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու համար :

× Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ հետեւեալ վտանգները կը տեսնեն Եգիպտոսի եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ կնքուած պայմանագրէն. — 1. Զինարշաւ մը կրնայ սկսիլ — եթէ դեռ չէ սկսած — արաբական երկիրներուն եւ Իսրայէլի միջեւ, մեծ պետութիւններն ալ հոսանքին մէջ քշելով: 2.— Իսրայէլի մարտական տարրերը, որոնց ազդեցութիւնը աւելցած է, ինչպէս հաստատեցին վերջին ընտրութիւնները, կրնան օգտուիլ առիթէն, զինեալ գործունէութեան դիմելու համար: 3.— Արաբական երկիրներուն տրամադրուած օգնութիւնը կրնայ զօրացնել Խ. Միութեան ազդեցութիւնը : Հաստատուած է որ խորհրդային դիւանագիտութիւնը նշանակելի գործունէութիւն մը կը ցուցնէ վերջին ամիսներու ընթացքին, օգտուելով Ժընեւի ոգիէն :

× Երէկ, հինգշաբթի, ընդհ. գործադուլ մը սարքուած էր Կիպրոսի մէջ, իբրեւ բողոք Ազգաժողովին դէմ որ մերժած է օրակարգ անցընել Կիպրոսի խնդիրը: Անգլ. զօրքը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէր, ի հարկին միջամտելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

*

ԳԱՅԻՆ ԶԳԱՅԻՆ ԳԺՏՈՒԵՑԱՆ

Անոնք որ հայերէն թերթ կը կարդան, գիտեն թէ մեր տարագիր բազմութիւններէն խմբակներ երկիրէ երկիր թափառելով հասան մինչեւ Աւստրալիա :

Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ ծայրը մինչեւ Հիւս. Բեւեռ կամ Հրոյ Երկիր պիտի չհասնին, երբ գիտնանք որ այդ շրջաններն ալ բնակելի են եւ զոնէ.... *մառչէ* կամ տպարան ունին:

Այսպէս, յուշիկ – յուշիկ հոսելով, 60 Հայեր համախմբուեր են Մելպըրն, իսկ մօտ երեք հարիւր՝ Սիտնի :

Պատահաբար հասած նամակներ կը հաղորդէին թէ Միութիւն մը կազմուած է եւ թէ հոգեւոր հովիւ մը եւս ունին (Ասողիկ վրդ.) որ հանգանակութիւն կը կատարէ, եկեղեցի մը շինելու համար :

Միշտ սփոփական եկեղեցի, ինչ համրանք ալ ունենան եւ ո՛ւր որ ալ տեղաւորուին :

Յառաջի ուղղուած նամակէ մը կ'իմանամ թէ Մելպըրնի փոքր գաղութը կէս առ կէս զբաղած է դրամ դիզելով (մամոնայապաշտ, ինչպէս կ'ըսեն):

Քիչ – շատ ազգային գիտակցութիւն ցոյց կուտայ Սիտնի հաստատուած գաղութը, որ ունի Ազգ. Միութիւն եւն.: Եկեղեցին ալ այդ քաղաքին մէջ պիտի շինուի :

Նամակագիրը ցաւալի լուր մը եւս կը հաղորդէ, — Այս նորահաստատ գաղութն ալ երկուքի բաժնուած է: «Ոչ թէ կուսակցական պայքարի հետեւանքով, այլ անձնական փառամոլութեան մը պատճառով»:

Ուրեմն, հազիւ տեղաւորուած եւ դիրք շինած, այս գաղթականներուն գաղթականներն ալ գժտուած են իրարու հետ, եւ ջուր կը ծեծեն հեռաւոր Աւստրալիոյ ափերուն վրայ :

Անշուշտ այս է պատճառը որ երբեմն անհամ թղթակցութիւններ կ'երեւան Միջին Արեւելքի մէջ, այս գաղութի մասին :

Կը վախնամ որ պառակտումը աւելի խորանայ, երբ եկեղեցին լրանայ, եւ ձեռնարկեն Հոգաբարձութիւն ընտրելու, հայերէնի դասընթացք մը բանալու կամ.. հանդէս մը սարքելու :

Եւ այն ատեն, անգամ մը եւս պիտի հաստատուի թէ դասակարգ մը ունինք որ ո՛ւր ալ երթայ, միասին կը տանի ոչ միայն իր հագուստ – կապուստը, խնայած դրամը եւ *պաթթախ*ները, այլեւ խորք, կռուազան բնաւորութիւն մը:

Երանելիները չեն ըմբռներ թէ ո՛րքան հեռանանք հայրենի միջավայրէն, պարտաւոր ենք այնքան մօտենալ, համրանք մը, մինչեւ անգամ Հայ մը աւելի փրկելու համար:

Մանաւանդ երբ փրկուելիքը երիտասարդ մըն է :

Այդ մարդիկը զոհեր, կսկծալի յիշատակներ չունեցա՞ն հայաջինջ դժոխքի ճամբաներուն վրայ:

ՎԱՀԷ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԺԸՆԵՒԻ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

*

ՆԱԽԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՏԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻԱՑՄԱՆ

Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները, որոնք Նիւ Եորք կը գտնուին, մասնաւոր զեկոյց մը հրատարակելով, կը ծանուցանեն թէ կատարելապէս համաձայնած են, նախապատուութիւն տալու համար Գերմանիոյ միացման հարցին, Ժընեւի յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ: Միեւնոյն ատեն պիտի առաջարկեն նոր երաշխիքներ տալ Խ. Միութեան: Երեք պետութիւնները չեն ճանչնար արեւելեան Գերմանիոյ համայնավար իշխանութիւնը եւ կ'ըսեն թէ մարեշալ Բուլկանինի եւ Տոքթ. Կրոթվոլի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնները Մոսկուան չեն ազատեր Գերմանիոյ հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւններէն :

Զեկոյցը կ'ըսէ թէ արեւմտեան Գերմանիոյ արտաքին նախարարը՝ Պրենթանօ եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարը՝ Մոլոթով մասնակցեցան Սեպտ. 28ի խորհրդակցութեանց: Վերջնական մանրամասնութիւնները պիտի քննուին Փարիզի մէջ, Ատլանտեան դաշինքի զինակիցներուն հետ :

Երեք նախարարները իրենց հաւաքական զեկոյցին մէջ բացորոշապէս կը յայտարարեն թէ Գերմանիոյ դաշնակցային կառավարութիւնը կը ճանչնան իբրեւ միակ գերման կառավարութիւնը որ կազմուած է ազատօրէն եւ օրինապէս եւ իրաւասու է խօսելու Գերմանիոյ անունով, իբրեւ ներկայացուցիչը գերման ժողովուրդին՝ միջազգային գործերու մէջ : Երեք նախարարները չեն ճանչնար ոչ արեւելեան Գերմանիոյ մէջ հաստատուած վարչաձեւը, ոչ ալ պետութեան մը գոյութիւնը խորհրդային շրջանին մէջ : Գալով այն յայտարարութեան որ հրատարակուեցաւ Գերմանիոյ սահմաններու մասին, երեք նախարարները կանգնած կը մնան իրենց կառավարութեանց կողմէ քանիցս յայտնուած դիրքին վրայ, — այն է՝ Գերմանիոյ սահմաններուն վերջնական ճշդումը պիտի կատարուի ամբողջ Գերմանիոյ մասին կնքուելիք հաշտութեան դաշնագրին ատեն :

× Խորհրդակցութիւններէն ետք սեղան մը սարքուեցաւ, որ տեւեց երկու ժամ : Չորս նախարարները մէկ ժամ 20 վայրկեան խօսեցան Ժընեւի ժողովին ձեւակերպութեանց մասին: Ժողովը, որ պիտի բացուի Հոկտեմբեր 27ին, հաւանաբար տեւէ երեք շաբաթ: Ճաշի պահուն Մոլոթով հաւանութիւն յայտնեց ժողովական ձեւակերպութեանց մասին: Ինչպէս յայտնի է, ժողովին պիտի մասնակցին չորս պետութեանց արտաքին նախարարները, բազմաթիւ մասնագէտներով եւ խորհրդականներով որոնք պիտի կարգադրեն մնացեալ խնդիրները, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ հիմնական հարցերու մասին:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԵՆԵՏԻԿԷՆ

ԴԷՊԻ ԼՈՅՍԻ ԱԿԸ

•

Դէպի Վենետիկ մեր մեկնումէն քանի մը օր առաջ, Ժորժ Տիւհամէլ յօդուած մը կը հրատարակէր «Ֆիկարօ»յի մէջ, խորագրուած «Եդեմի մը որոնումով», ուր հարց կուտար ինքն իրեն թէ արդեօք գոյութիւն ունի՞ տակաւին երջանիկ եւ բանաւոր երկիր մը աշխարհի մէջ: Վերակոչելէ ետք Մորիս կղզեխումբի, Ուրուկուէյի, Մատակասքարի, Աֆրիկէի, Աւստրալիոյ, Հնդկաչինի, Ճափոնի եւ Գանատայի իր ճամբորդութիւններէն ունեցած յուշերը, կ'եզրակացնէր ոչ առանց անձկութեան թէ՝ բացակայութեան գաղափարն իսկ կսկծալի էր, որովհետեւ, կ'ըսէր, «կարելի չէ հրաժարիլ Եդեմէն»:

Փարիզ վերադարձիս, երբ կը խորհէի մեր հիանալի ճամբորդութեան վրայ, որ անցաւ երազի մը պէս, ես ինծի հարց կու տամ թէ արդեօք ականաւոր ակադեմականը սխալը չգործե՞ց Մեթերլինկի «Կապոյտ Թռչուն»ի տղոց, որոնք իրեն նման երջանկութեան խորհրդանշան այդ թռչունը փնտռելու երթալով, ի վերջոյ գայն գտան իրենց մօտ, ծնողքին խեղճուկ տընակին մէջ...

Իտալական հողին հետ առաջին անգամ շփում ունեցող ճամբորդի աչքին, Իտալիան կ'երեւի երջանիկ երկիր մը, ուր կեանքը կը սահի մշտական տօնի մը պէս, ամէն ինչ լի է աւիշով, ամէն ինչ կ'եռեւեփի, ամէն ինչ կարծես կը շարժի Վերածնունդի սարսուռներով:

Ու նախ բնութիւնը իր հարուստ զարդանկարով, դրախտային շրջապատով իր խոշոր լիճերը վեհաշուք, ծառերով եզերուած իր գեղազուարճ բլուրները, շքեղազարդ պարտէզները, յաւերժօրէն կապոյտ իր երկինքը ու իրփայլփլուն արեւը, որ իր ոսկի ճառագայթներով կը դիմափոխէ ամէն ինչ որ կը լուսաւորէ:

Այս շքեղ զարդանկարին վրայ Իտալացին տակաւին ուզեց աւելցնել իր ստեղծագործ ուժին դրոշմը, աստուածային արուեստին ներշնչմամբ դուրս բերելով հոյակապ բնակարաններ, մեծապայծառ եկեղեցիներ, հսկայական յիշատակարաններ, արձաններ ու ճանապարհներ: Արժանաւոր շառաւիղը այն հիանալի քարտաշներուն, — որոնք եղած էին իր նախահայրերը: Ան կարճ ժամանակէն անհետացուց պատերազմին թողած աւաւոր հետքերը, որոնք կ'այլակերպէին իր երկիրը:

Պատճառն այն է, որ Իտալացին ամբողջովին կը միաձուլուի բնութեան եւ զինքը անուցանող հողին հետ: Հողը մրմէ կ'ընդունի իր լողական եւ տեսողական տպաւորութիւնները, այն «աքսորի երկիր»ը չէ, որուն մասին խօսած է Լամարթին իր «Մեկուսացում»ին մէջ: Օրհնեալ երկիրն է շատերուն մէջէն, այն որ ընտրեց Արամազդէն տապալած Սատուռնոսը, իր բընակավայրը հաստատելու համար այնտեղ, ուր նմանապէս կը կրէ իր անունը, — Սատուռնիա: Երկիր մը՝ որ կ'երգէ եւ կը ճառագայթէ, ու անոր նման ինքն ալ կ'երգէ եւ կը ճառագայթէ:

Իտալացին կ'երգէ ամէնուրեք եւ ընդմիշտ. լաստափայտին, կոնտոլին, կառքին ու իր հնոցին առջեւ...: Կ'երգէ «Թոսքա»ն, «Սանթա – Լուչիա»ն, «Ի Փալիավերի»ն, կ'երգէ զգայուն երգեր, միշտ գեղեցիկ եւ յուզիչ ձայնով մը, լի հմայքով ու խանդով: Եթէ գաղրէր երգելէ, պիտի դադրէր եւ գոյութիւն ունենալէ:

Կեանքի բոլոր սարսուռներուն յանդիման սրտաբաց, ան հիանալիօրէն գինուած է նոյնպէս ընդունելու, — ինչպէս մեղուն ծաղիկներուն մեղրը, — զգայնութեանց եւ վայելքներուն անսահման գանձը, զոր տեսիլքերը կը դնէ իր տրամադրութեան ներքեւ: Երբ Փատուայի Ս. Անթուանի տաճարը, — ուր գացած էինք ընծայելու մեր ուխտն եւ աղօթքները մեծանուն սուրբին, — թնդաց մեր շարականներով, մինչ Օր. Մաթարի ջինջ ու հոգեխռով ձայնը վերամբարձ կը ծեծէր անոր վեհաշուք կամարները, շատ մը հաւատացեալներ նախընտրեցին ներկայ ըլլալ մեր պատարագին, որովհետեւ անոնք վերագտան խորունկէն եկող այն շեշտերը, որոնք իրենցն ալ էին:

Հողին ու իր բնակիչին այս մտերիմ հաղորդակցութենէն շնորհը ծնած է նըմանապէս: Հէքեաթային է Իտալուհիներուն գեղեցկութիւնը, իրենց հռչակէն վար չի մնար ան: Իրենց մեծանուն նկարիչներու գլուխ – գործոցներէն դուրս ելած կենդանի արարածներ ըլլալին կարծես անոնք: Գողարիկ Մատօններ են, վըճիտ եւ զգաստ դէմքով, պայծառ ու լաւ գծագրուած ճակատով, անկեղծ եւ լուսաւոր ժպիտով, ազնիւ ու հպարտ հոգիով: Այրերն ալ ունին իրենց հրապոյրի եւ գեղեցկութեան բաժինը: Միջակ չեն երբեք, միշտ ջինջ ու թափանցիկ են իրենց դիմագիծները, իրենց քալուածքը ազնուական եւ լիակատար:

Տեսնել, լսել, զգալ եւ գպչիլ այսքան օժտուած էակներու, որոնք իրենց զգայնութիւններուն արուեստագիտական ձեւ մը տալու կը հետամտին բնականաբար: Վենետիկէն զատ ուրիշ ոչ մէկ տեղ, բընութեան եւ ոճին, արուեստին ու շրջապատին միջեւ այս խորհրդաւոր հաղորդակցութիւնը ապահովուած չի թուիր այսքան լաւ կերպով: Ջուրին ներկայութի՞ւնն է արդեօք որ աղբիւրը եղած է այս պատկերային ներշնչման, որուն գունաւորման արժէքին վրայ այնչափ սքանչացանք Գեղարուեստից Կաճառին մէջ: Աւելի քան երբեք հաւանական է: Արուեստագէտ մը որ երկար ժամեր անցուցած է դիտելով գոյներու, լոյսերու եւ ձեւերու խաղերը ջուրին վրայ, ամպերն ու երկինքը, բնականաբար պիտի տարուէր կտաւին վրայ վերարտադրելու իր աչքի եւ մտքի կախարդանքը: Եթէ տակաւին ուզենք վերլիշել քաղաքական աղդեցութիւնը Վենետիկի, — տիրուհին ծովերուն եւ միջերկրականեան առեւտուրին, — մատով դպած կ'ըլլանք այդքան մեծութիւններու ու այդքան հանճարներու աղբիւրին:

Բայց այս արուեստագէտներու ժողովուրդը, — որուն սիրտը կը տրոփէ տեղերքի կշռոյթով, — տոգորուած է նոյնպէս հաղուագիւտ յատկութեամբ մը, որ կը պարփակէ մնացեալ ամբողջը, — բարութեամբ: Բնականօրէն եւ խորապէս քրիստոնեայ է ան: Իր ասպնջականութիւնը եւ սրտակցութիւնը ինքնաբուխ է բոլորովին: Ձեր խօսակցութեան կը խառնուի, կը մասնակցի ձեր զուարճութիւններուն: Ու այս բարոյական կլիման, մըշակութային կլիմայէն վերջ, — ուր կը գտնուի անկասկած իր երջանկութեան գաղտնիքը, աւելի քան իր կտաւներու, անդրիներու եւ դաշտանկարներու գեղեցկութեան մէջ, — մեր ուխտաւորներու ուշադրութենէն չէ վրիպած: Հոդ է որ Իտալացին աւելի հասարակաց գիծեր ունի հայժողովուրդին հետ: Ահա թէ ինչու, մենք կրնանք միայն ցաւիլ գառնօրէն, Նապլեան պերճապայծառին հետ, «Հայոց սխալին՝ անտեսած ըլլալուն Իտալիոյ կարեւորութիւնը իրենց դատի լուծման մէջ»: (ՑՈՒՇԵՐ, հատոր Բ., էջ 486):

Սակայն, ահաւասիկ մոգական քաղաքը, երգուած բոլոր քերթողներէն, յօրինուած բոլոր գոյներով, ամէնտեսակի երաժշտութեամբ եւ աշխարհի բովանդակ եռանդներով, Վենետի՛կը, որուն դիւթահրաշ հրապոյրը դեռ երկար պիտի շարունակէ շլացնել մեր երեւակայութիւնը:

ՊՍԱԿՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸ

ԹԵՀՐԱՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

•

Իրանի եւ մայրաքաղաք Թեհրանի հայկ. դպրոցները փակուեցան 1936ին եւ վեց տարի փակ մնալէ ետք վերաբացուեցան 1942ին: Մինչեւ 1936 մէկ դարու հնութիւն ունեցող դպրոցներուն մէջ Հայերէն լեզուով կ'աւանդուէին բոլոր դասերը, բացի պետական լեզուէն:

1942էն ետք, պետութեան նոր գործադրութեան հետեւանքով, որ պարտադիր է երկրի բոլոր դպրոցներուն համար, հայկական դպրոցներու ուսուցման հիմքը պարտադրաբար դարձաւ պետական լեզուն:

Պետական նոր ծրագրին զուգահեռ, ազգային մարմիններու դիմումին վրայ Իրանի կառավարութիւնը արտօնեց հայ դպրոցներուն մէջ դասաւանդել նաեւ հայերէն լեզուն եւ կրօնը՝ շաբաթական 10–12 ժամ, տարրականներուն մէջ եւ 5–7 ժամ միջնակարգերուն:

Այսպէս կարեւոր հարց ծագեցաւ, իրանահայութեան մէջ թէ՝ բաւմացնել միայն հայ տարրական դպրոցները եւ անոնց միջոցով տալ հայ մանուկներուն ազգային դաստիարակութիւն, թէ՞ անխուսափելի անհրաժեշտութիւն է նաեւ հայ միջնակարգ դպրոցը: Թեհրանի ազգ. գերագոյն մարմինը՝ Գործակալական Խորհուրդը յուզելով այս հարցը, տուաւ իր որոշումը — ունենալ նաեւ տղոց եւ աղջիկներու լրիւ միջնակարգ դպրոցներ: Որովհետեւ տարրական դպրոցներուն մէջ կը բացուին, կ'ակօսուին մանուկներու հոգեկան կարողութիւնները, ազգային հիմնաւորուելու եւ խորանալու համար միջնակարգ դպրոցներուն մէջ:

Եր. Հայրապետեան ուսումնասիրելով այս հարցը «Ալիք»ի մէջ կը պատասխանէ կարգ մը ընդդիմադիրներու առարկութեանց թէ՝ ուսուցիչներ, մանաւանդ պատրաստի ուսուցիչներ կը պակսին, թէ՝ հայերէնի եւ յարակից առարկաներու ուսումը մեր սպասած չափով արդիւնաւոր չէր: Անոնք կ'առաջարկեն փակել միջնակարգ դպրոցները մոռնալով որ կը գրէ, ինչպիսի մեծ ճիգերով եւ զոհողութեամբ վերաբացուած են դպրոցները: Բարեբախտաբար կան ուսուցիչներ, մանաւանդ պատրաստ ուսուցիչներ: Հայոց լեզուի ուսուցման դէմ բազմաթիւ արգելքներ կան: Ամէնէն առաջ դպրոցական պարտադիր ծրագիրը թէ միջնակարգ եւ թէ տարրական դպրոցներու դէմ արգելքներ դրած է: Մեր պետական ծրագիրները կազմուած են Ֆրանսական դպրոցական ծրագիրներու վրայ: Իսկ մեր մանուկներու հոգեկան – մտաւոր կեանքի զարգացումը Ֆրանսացի տղայէն տարբեր ուղիներով կ'ընթանայ, որուն հոգեկան հարստութիւնը անհամեմատ աւելի բարձր է: Առաջին մեծագոյն անջրպետն է ասիկա: Եւ արդէն այս հակամանկավարժական երեւոյթի շուրջ մեծ դժգոհութիւն ստեղծած է կրթական նախարարութեան եւ իր պատասխանատու վարիչներու միջեւ: Իսկ մեր հայ աշակերտներու համար ծրագրային այս անջրպետը ալ աւելի դժուարութիւն կը ստեղծէ, որովհետեւ մեր հայկ. դպրոցներուն մէջ ուսումը առաջին դասարանէն կը սկսի պետական լեզուով եւ տղան պետական լեզուն չիւրացուցած միւս առարկաները պիտի սորվին նաեւ այդ լեզուով: Այս անյաղթահարելի դժուարութեան պատճառով մեր հայ փոքրերը մինչեւ Դ. եւ Ե. նաեւ Զ. դասարանները փոխադրուելով կը դժուարանան թուաբանութեան խնդիրները լուծել: Նոյնը բոլոր առարկաներու համար: Հետեւանքը կ'ըլլայ քաոս: Այս դժուարութեանց պատճառով հայերէնի ուսումն ու դասաւանդումը մասամբ միայն կը ծառայէն իբրեւ միջոց անոնց հոգեկան եւ մտաւոր զարգացման:

Այս նկատումներով յօդուածագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ աւելցնել միջնակարգ դպրոցներուն թիւը եւ զարկ տալ Հայերէնի, հոգ չէ թէ աւելի պակաս ժամերով տեղի ունենան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԿԱՄՈՒՐՋԷ-ԿԱՄՈՒՐՋ...

★

Իւրաքանչիւր դէպքէ ետք, ժանտարմաները կը պաշարէին անոնց բնակարանները, սպառնալիքով եւ ծեծով դուրս կը հանէին բոլորը, եւ «խոստովանանք»ը կը սկսէր: Վայ անոր որ փոքր ընդդիմութիւն մը ցոյց տար, զա՛յն կը համարէին յանցաւոր ու կը տանէին: Կը տանէին ու ալ չէր վերադառնար...

Օր մը սեւը եկաւ պատելու մեր հորիզոնը: Մեր սիրելի Ջրեպան Խլօն (բուն անունով Ճիւաւոր Խաչօ) ինկած էր ոստիկաններու ճանկը: Մեր ուժերէն վեր էր փրկել զինքը: Զայն ձերբակալած էին քաղաքին կեդրոնը պատահական կռիւի մը ընթացքին:

Ճիւաւոր Խաչօն, (ջրեպանութիւն կ'ընէր Թուրք մեծ վաճառականի մը հաշւոյն: Իր վարած կարաւանը կ'երթար շատ հեռուները, կը տանէր բարիքներ, կը վերադառնար հազար բարիքներով: Իր բացակայութիւնը կը տեւէր 15 օր, յաճախ ամիս մը կամ ամիսներ:

Դէպքին օրը Խաչօն նոր վերադարձած կ'ըլլայ երկար ճամբորդութենէ մը: Ձորիները ձգած մեծ «Մէյտան»ին վրայ, ինքն ալ սրճարանի մը առջեւ կը հանգստանայ բաժակ մը օղիով: Յանկարծ, իր աչքերուն դիմաց տեղի կ'ունենայ սրտաճմլիկ դէպք մը: Թուրք մը՝ հետը 13–14 տարեկան տղեկ մը: Թուրքը գնած է լեցուն պարկ մը կորեկ, ու կը ստիպէ տղեկին որ շալկէ տուն տանի: Բայց տղեկը վտիտ, անուժ, աղաղուն չի կրնար գետնէն իսկ բարձրացնել:

Երկու հոգի կը վերցնեն ծանր պարկը եւ կը դնեն հէք տղեկին ուսերուն վրայ: Տղան պարկին ծարութեան տակ կ'ընկճուի, ծունկի կուգայ, ապա գետին կը փռուի երեսի վրայ:

Թուրքը մէկ կողմ կը գլորէ պարկը, ոտքի կը կեցնէ տղեկը եւ կը սկսի գազանային կատաղութեամբ հարուածել անոր մերկ սրունքները:

Զոհին աղեխարշ աղաղակներուն արձագանգը կը հասնի ամէն կողմ, կը զարնուի պատէ պատ: Ստուար բազմութիւն մը կը հաւաքուի դիտելու համար ողբերգութիւնը: Հոն է նաեւ մեր Խաչօն...

Թուրքը կը հայհոյէ, ու շարունակ կը հարուածէ: Հէք տղեկը իր ցաւի գալարումներուն մէջ, կ'աղերսէ, կը պաղատի, ներկաներէն գութ կը հայցէ: Բայց, ո՞վ կը համարձակի խնդիր ունենալ հանրածանօթ Թուրքի մը հետ, անծանօթ լաճի մը համար:

Խաչոյին, Հայու սիրտն է միայն որ կը խռովի: Յանկարծ կը ճեղքէ հաւաքուած բազմութիւնը, կը մօտենայ Թուրքին. — «Հաճի Իսմայիլ, մեռելներուդ սիրոյն, կը տեսնես որ այդ պարկը քանի մը անգամ աւելի ծանր է տղեկէն, հանգիստ ձգէ զայն, ես յանձն կ'առնեմ ուզած տեղդ տանելու:

— Ոչ, կը պատասխանէ Թուրքը խիստ ու սպառնական: Ոչ, այս կեավուրի լակոտը կամ պարկը շալկով տուն կը տանի եւ կամ սատակը այստեղ կը ձգեմ:

Կեավուրի լակո՞տ: Հայու զաւա՞կ ուրեմն...

Խաչօն կը մնայ երկու սալքարի մէջ:

Փաղաքշանքով կրկին կ'աղերսէ Թուրքէն որ խնայէ տղեկին, քանի որ ինքը յանձն կ'առնէ պարկը իր տեղը հասցնել: Ի զուր, Թուրքը կը մնայ միշտ անդրդուելի:

Խաչոյին երակները կամաց կամաց կը սկսին ուռիլ: Աչքերը կը կարմրին, քթին ռունգերը կը բացուին: Աղերսական, անուշ խօսքերը կամաց կամաց տեղի կուտան ծանր փոխանակումներու: Հայ տըղեկ մը կը մահացնեն իր աչքերուն դիմաց, կարելի՞ էր հանդուրժել...

Եւ ահա կը պատահի անխուսափելին:

— «Կը կարծէք թէ չե՞մ գիտեր որ դուն ալ «կեավուր» ես, կ'ըսէ Թուրքը քմծիծաղով մը:

= Է, այո, «կեավուր» եմ, յետո՞յ...

— «Կեավուր»ին բաժինը այս է, կ'ըսէ Թուրքը, վեր կը բարձրացնէ ձեռքին պատրաստ մտրակը եւ ուժգին հարուած մը կ'իջեցնէ անոր դէմքին: Ճակատին ու դէմքին մէջտեղ կապոյտ երիզ մը կ'երկարի դէպի վար, ու, թարմ արիւնը կը հոսի կուրծքին, զգեստներուն վրայ:

Խաչօն կը կատղի այս անսպասելի հարուածէն: Իր վիրաւոր դէմքին հետ՝ նոյնքան վիրաւորուած «ես»ը ամէն բան մոռցնել կուտան իրեն, ու, գունտ մը սեւ ամպ դարձած՝ կը յարձակի Թուրքին վըրայ: Ծունկերը տեղաւորած անոր փորին՝ չոր սալայատակին վրայ, երկաթի ծանրութիւն ունեցող մատներովը կը սեղմէ անոր կոկորդը:

Թուրքը, յանուն Ալլահին ու Մարգարէին օգնութիւն կ'աղերսէ ներկաներէն: Տասնեակներով Թուրքեր օգնութեան կը փութան, կը հրեն, կը հրմշտկեն ու կիսամեռ Թուրքը կ'ազատեն անոր եղունգներէն: Խաչօն իրապէս բարկութենէն կատղած՝ կը գոռայ Թուրքին ետեւէն. —«Խնուսցի Ջրեպան քիւրտԽլոյին ճիտին պարտքը թող ըլլայ կտրել ձեր բազուկները»:

Բազմութեան մէջ կասկածոտ փսփսուք մը ծայր կուտայ. «Իրա՞ւ Հայ է...»: Ցետոյ՝ վայրի հռհռոց մը կը սկսի:

Հաւար կուտան: Ամբոխ ու ժանտարմա կը պաշարեն զինքը եւ վայրենի աղաղակներով ու հրմշտուքով կ'առաջնորդեն պահականոց — բանտ:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՁԷ

(Շար.)

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի

●

Մարդկային տարիքը գիտական հաշիւներու մէջ 30 – 32 կը հաշուեն։ Ուրեմն Եւրոպայի հայութեան թերթը հասաւ արդէն այդ տարիքին։

«Յառաջ» ճամբայ ելաւ, նախ երկօրեայ, վեր բռնելու համար հայկական մթնոլորտի դրօշը եւ հաւաքական կեանքի կապելու համար Եւրոպայի ցիրուցան գաղթական Հայերը։ Ցուտով դարձաւ Եւրոպայի հայութեան Ա. օրաթերթը եւ շարունակեց իր աշխատանքը երեսուն տարիներ՝ եթէ նկատի չառնենք երկրորդ աշխարհամարտի չորս տարուան դադարը։

Հայկական լրագրութիւնը զանազան պատճառներով, մանաւանդ հայկական կուսակցութիւններու կազմութենէն վերջ, տարբեր ուղի մը ունի իր բովանդակութեամբ, քան խսկական լրագրութիւնը։ Սխալ պիտի ըլլար եթէ ուզէինք գործնական կամ ձեռնարկի տեսակէտով նայիլ անոր։ Մանաւանդ «Յառաջ» ամէն բանէ առաջ գաղափարական եւ մշակութային կոչումի մղումով է որ սկսած է, տեսակ մը շարունակութիւն Պոլսոյ «Ազատամարտ» — «Ճակատամարտ»ին։ Ասոր համար ալ մեր աչքին առջեւ կը բարձրանայ անոր արժէքը, երբ երեսուն տարիներու շարք մը ձգած է իր ետին։

«Յառաջ» ոչ միայն լրատու եւ օրուան անցքը վերլուծող եւ բացատրող թերթ մը եղաւ, այլ եւ իր հաւաքածոն շտեմարան մըն է ընկերային, գեղարուեստական եւ գրական վերլուծումներու, մանաւանդ յիշատակարան մը 1915էն աղատուածներու․ խրավէպերուն եւ 1922էն սկսեալ Ֆրանսա ապրող ութսուն հազարնոց հայկ. գաղութին հանրային կեանքին։

Եթէ հայութեան վերջին հանգրուանը Հայաստանն է, ապա ուրեմն Հայաստանի ապագայ պատմագիրը, գաղութներու մասին ուսումնասիրութիւն մը կատարած ատեն, չի կրնար սկսիլ առանց «Յառաջ»ի հաւաքածոյին, ուր սեւով ճերմակի վրայ գրուած է Ֆրանսահայութեան եւ ուրիշ գաղութներու հայութեան պատմութիւնը։

Անջնջելի են նաեւ անունները այն փաղանգին, որ «Յառաջ»ի շուրջ հաւաքուած աշխատեցաւ գրական, թղթակցական, տպագրական, քարոզչական, ժողովական եւ ամէն կարգի օժանդակ դրագումներով ապկօղուտ ծառայութիւն մը մատուցանելու մտքով կամ հայկական մշակոյթին եւ քաղաքական գիրքի նուիրումով։

Եթէ համեստութեան մեղանչած կ'ըլլամ անուններ տալով, պէտք է սակայն յիշեմ Զափահաս Որբերու Միութիւնը, «Ցարդգող»ը, «Մենք»ը եւ շատ մը քաղաքական մշակութային կազմակերպութիւններ, որոնց գործօն անդամները միանգամայն «Յառաջ»ականներ էին։

Այս մղումի եւ գաղափարական լրագրութեան ճամբուն վրայ «Յառաջ»ի խմբագիրը, որ Շաւարշ Միսաքեան Մէկը կը կոչէ ինքզինքը չէ ուզած երբեք «վարժապետ» ըլլալ, բայց ո՛րքան «շրջանաւարտ»-ներ հասցուցած է։ Եւ դեռ «Օրը Օրին» ծուռն ու շիտակը կը մատնանշէ, չեշտակի դնելով սեղանի վրայ հայկական դպրութեան հանդէպ անտեղիտալի նախանձախնդրութիւն։

Այս առթիւ չենք կրնար մոռնալ նաեւ մեր ողբացեալ «Տարազ»ը — Երուանդ Տէր Անդրէասեան, որուն քերականական յօդուածներուն կտորները միայն պատկառելի գիրք մը պիտի կազմէին։

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«ԹՈՒՐՔԻ ԳՈՐԾ ՉԷ»...

*

ԹԷ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ ԵՒ ԹԷ ԿԸ ԺԽՏԵՆ

Ծանօթ գրող մը, Պուրհան Ֆէլէք, կը գրէ *Ճիւմհուրիյէթ*ի մէջ (20 Սեպտ.).—

Համաձայն ենք...

Յարգելի վարչապետին հետ համաձայն ենք։

6 Սեպտեմբերի նիւթական վնասները ա կամ նա ձեւով կարելի է դարմանել։ Տարի մը վերջ, թերեւս ոչ իսկ հետք մը կը մնայ։ Սակայն մեծ է պատճառուած բարոյական վնասը։ Բուն կէտը այս է, զոր պէտք է դարմանել։ Պէտք չէ որ ան մնայ իբրեւ սոսկ փափաք մը կամ մաղթանք մը։ Անհրաժեշտ է որ զայն ձեռք առնենք բծախնդրօրէն եւ տարրալուծենք։ Դրական տուեալներով պէտք է ճշդել սկզբնաւորութեան եւ աւարտման կէտերը։ Որ ճակատները որ տկար են, պէտք է այդ դիրքերը ամրացնել։

Ամբողջ պատմութեան ընթացքին, Թուրքերը – նոյնիսկ ամէնէն տգնապալի շրջաններուն — պահած են իրենց քաղաքակրթական, մարդկային եւ կրօնական ողջմտութիւնը։ Ասիկա իրականութիւն մըն է։ Պէտք է բացէ ի բաց ցոյց տալ ամբողջ աշխարհի, թէ այս վերջին դէպքը Թուրքերու գործը չէ։ Այս մեծ պարտականութիւնը կը ծանրանայ մտաւորականներու վրայ։ Որովհետեւ այս ամօթը բոլորէն աւելի իրենք է որ կը զգայ։

Այս մեծ գործին մէջ իրենց յատուկ պարտականութիւնները ունին ազգը, կառավարութիւնը, դատարանը, մամուլը եւ մեղմէ խրաքանչիւր անհատ։

Քսաներորդ դարու քաղաքակիրթ ընկերութեան մէջ վիրաւորեցին մեր արժանապատուութիւնն ու վարկը։ Պարտաւոր ենք այս վնասը դարմանել եւ երկրին կորսուած վարկը վերադարձնել։ Այս գործին համար պէտք է միահամուռ կերպով ճակատ կազմել եւ գործի ձեռնարկել։

Մեծ հրդեհ մը, մեծ շարժ մը, կրնային քանդել այս քաղաքը։ Աշխարհի վրայ ինչ աղէտներ աւերած են բազմաթիւ քաղաքներ։ Անոնք նորոգուած, վերակառուցուած են եւ այդ վէրքերէն ոչ մէկ հետք մնացած է այսօր։ Սակայն, այս անիծեալ դէպքը պատմութեան պիտի անցնի եւ պէտք է անպայման ջնջել այդ արատը ու չարժման անցնիլ ասոր համար։

Այդ վնասը դարմանելու համար իրենց բոլոր միջոցներով պէտք է գործի ձեռնարկեն երկրին գիտնականները, կղերականները, բարոյագէտները, գրագէտները, մտաւորականները եւ փիլիսոփաները։

Ամէն բանէ առաջ, ամբողջ աշխարհի պէտք է հաւատացնել, թէ մեր երկրէն ներս չեն կրնար պատահիլ նման դէպքեր, ոչ թէ Պաշարման Վիճակի մէջ, այլ նոյնիսկ ամէնէն անդորր ու մեղմ պայմաններու տակն անգամ։ Այս բանին համար ընելիք շատ գործեր ունինք. բնականաբար կառավարութիւնը կը մտածէ այս մասին։

«Եղածը եղած է» ըսել ու անցնիլ, այս երկրին համար շատ վնասակար մտայնութիւն մըն է։

Պէտք է ամէն առթիւ կրկնել ու պնդել, թէ այդպիսի բան մը վնասակար է։ Այս պէտք է ըսել ազգին, ամէն խաւէ ու դասակարգէ մարդոց եւ հասկցնել, թէ հայրենասիրութեան եւ ազգասիրութեան նման բարձր ու ազնուական զգացումներ չեն արտայայտուիր այդպէս տմարդի, սրբապիղծ, թալանիչ ու կործանարար եղոյթներով ու ընթացքով։ Այսպիսի շարժումներ ամէն առթիւ պէտք է մեղադրուին, պարսաւուին, անիծուին, մինչեւ որ անոր հանդէպ ատելութիւնը տեղ ընէ սերունդներու ենթագիտակցութեան մէջ։

Ինչպէս որ ժողովուրդը պատրաստ է նիւթական կորուստը դարմանելու, նոյնպէս ազգային պարտականութիւն մըն է բարոյական վնասին դարմանումն ու սրբագրումը։

Ուրիշ քրոնիկագիր մը, Փեյամի Սաֆա, կը պատմէ *Միլլիյէթ*ի մէջ (18 Սեպտեմբեր).

Ծանօթ չարժավար մը կը պատմէր.

— Համաժողովին մասնակցող օտար պատուիրակ մը անգլերէն լեզուով ինծի հարցուց.

— Թո՞ւրք ես։

«Անգլերէն եւն. չեմ գիտեր, սակայն այդքանը կը հասկնամ։

— Այո, պատասխանեցի անգլերէն ըլլալով։Այն ատեն ձեռքով ինծի նշանըրաւ.

«Հեռացիր, կորսուէ, դուք չէ՞ք որ Իսթանպուլը այս վիճակին հասցուցիք», ըսել կ'ուզէր կարծէք։

«Ա՛խ, անգլերէն չեմ գիտեր, որ անոր հասկցնեմ ամէն բան։

— «Իսթանպուլը, ըսեմ, Թուրքերը չփլցուցին. փլցնողներու ղեկավարներէն դուք ալ ունիք. ձեր մէջն ալ կայ, մնացեալները բոպիկ մարդիկ են եւ աւարառուներ... Արդեօք այդ բոլորը ո՞վ պիտի հասկցնէ իրենց։ Մենք չունի՞նք օտարալեզու հրատարակութիւններ։

— Ոչ, պատասխանեցի եւ հառաչեցի.

Իբր քարոզութիւն ի՞նչ ունինք որ... Եթէ ունենայինք օտարալեզու հրատարակութիւններ, կը հասկցնէինք իրենց թէ Թուրք ժողովուրդին եւ Օսմանեան Կայսրութեան ամբողջ պատմութեան մէջ տեսնուած չէ նման վայրագութիւն մը, թէ Ֆաթիհի թոռները առնուազն իրենց պապերուն չափ լաւ վերաբերում ցուցաբերած են փոքրամասնութեանց հանդէպ եւ դարերէ ի վեր ոչ մէկ դէպքով աղարտուած է այս ուանդութիւնը։ Կը յիշեցնէինք անոնց, թէ համայնավարները վեց Սեպտեմբերի դէպքերուն յարեւմտանը ստեղծեցին նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ուր որ Կարմիր բանակը մտաւ, ամէն բան թալանով սկըսաւ։ Անոնց կը հասկցնէինք թէ յոյն հայրենակիցները Թուրքիոյ մէջ իրենք գիրենք Յունաստանէ աւելի ապահով կը զգան եւ հանգիստ կ'ապրին։ Բայց մենք օտար լեզու գիտնալով հանդերձ, օտարներուն դիմաց լեզու չունինք։Այս ուղղութեամբ ոչ մէկ հրատարակութիւն ունինք։ Շարժավարներն անգամ կը զգան այս պակասը։

Մենք մեզ ծանօթացնելու համար պէտք ունինք քարոզչական հրատարակութիւններու։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

*

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սեպտ. 25ին, մեր խումբը հանդիպեցաւ Աթիս Մօնի, Ֆրանսայի բաժակին մրցումներուն առիթով։

Աղջանչանի ժամը 15ին սուլուեցաւ։ Անմիջապէս հակառակորդը յարձակումներ ըրաւ անցաւ։ Իր գրոհները վտանգաւոր էին, թէեւ այդ խումբը մեզմէ երկու դասակարգ վար է։ Պիտի ուզէին որ պատուով ու յաղթանակով վերջանար այդ օրուան բախումը։

Քառորդ ժամ չանցած յաջողեցան կէտ մը նշանակել։ Իրենց ուրախութիւնը երկար չտեւեց սակայն, քանի որ Եադուպեան կը յաջողէր հաւասարող կէտը արձանագրել։

Ու մինչեւ դադար մնացինք 1–1ով։

Երկրորդ կիսախաղին, հակառակորդը չկրցաւ պահել նոյն թափը։ Մեր տիրապետութիւնը այնքան զօրաւոր եղաւ որ յաջորդաբար հինգ կէտ եւս արձանագրեցին Թօթոյեան մէկ, Եադուպեան երկու եւս, Լօչեան մէկ եւ Մինասեան մէկ։

Յաղթական եղանք վեցով մէկ։

Այս կիրակի, ախոյեանական մրցումը ընդդէմ Սթատ տը Լ'Էսթի։ Փավիյոն սու Պուա, Ռիւ Անաթօլ Ֆրան։

Զ. Մուրատեան

× Փարիզի Թենիսի Քրէթէյիոմ ախոյեանական խմբական մրցումները վերջ գտան։

Այս տարուան Ինիվէրսիթէ Քլիւպի ամսաթերթէն կ'իմանանք թէ երկու խումբերուն ախոյեանական անուանացանկին մէջ կը գտնուի Զ. Ո. Միութեան անդամներէն Բէֆէլեան Հայկազուն։

Անոր մասնակցութեան շնորհիւ է որ իր խումբը յաղթած է, երկու մրցորդ խումբերը հաւասար էին մնացած 3 – 3։

Մրցումը կը շարունակուէր սկսեալ Մայիսէն ի վեր։

Մեր այս Զ. Ո. Մ.ականը տարիներէ ի վեր կը մասնակցի Փարիզի այս մեծ Ակումբին պաշտօնական մրցումներուն խմբովին։ Եղած է նաեւ մասնաճիւղի վարչութեան անդամ։

Մարզասէր մը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԴԷՄ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ԵՒ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

●

Շիւքրիւ պէյ ըսաւ թէ ծրագրած են մահափորձ կատարել իր բոլոր ընկերներուն հետ։ Առաջարկեց որ ես ալ աշխատիմ, պատասխանեցի թէ գիս պէտք չէ խառնել այսպիսի գործերու մէջ։ Րասիմի ալ միեւնոյն բանը կրկնեցի, խնդրեցի նոյնիսկ։ Թող Շիւքրիւ ետ կենայ այդ գաղափարէն, մեր գլխուն փորձանք չբերէ, ըսի։ Հետագային, Զիա Խուրշիտ Իզմիրի մէջ եկաւ գիս գտաւ եւ Շիւքրիւի Րասիմի ստորագրութիւնները կրող նամակը յանձնեց ինծի։ Զիա Խուրշիտը չէի ճանչնար, առաջին անգամ այն օրը կը տեսնէի։ Նամակին մէջ «ծխախոտ»ի մասին կը խօսէին, ծխախոտի գործը դիւրին է, կ'ըսէին, ըսի Զիա Խուրշիտ յիշեցուց թէ ծխախոտը մահափորձի ակնարկութիւնն է, այնպէս պէտք է հասկնալ։ Կը նշանակէ որ Շիւքրիւ դեռ չէ հրաժարեր իր անձնական ծրագիրներէն եւ [illegible]ափարներէն, ըսի։ Զիա Խուրշիտ առարկեց թէ ոչ միայն Շիւքրիւի, այլ հաւաքականութեան մը որոշումն էր որ կը հաղորդէր ինծի։ Ընկերները համաձայն են այս մասին, ըսաւ, այս նպատակով մենք Իզմիր եկանք։ Անպատճառ պիտի գործադրուի մահափորձի որոշումը, ու երբ ամէն բան լրանայ, Ազգային Ժողովը պիտի գումարուի իսկոյն։ Ահաւասիկ Զիա Խուրշիտի ինծի ըսած խօսքերը։

— Րասիմ պէյ, հիմա ալ դուք պատմեցէք։

— Էֆէնտիմ, իսկապէս զաւռ բան է այսպէս երես երեսի գալ 16 տարուան ընկերոջս հետ, այսպէս մահափորձի խնդրի մը առթիւ։ Բայց ինչ ընել, բախտերնիս այս է եղեր, պիտի ըսեմ։ Շիւքրիւ երբ ուզեց Էտիպի մօտ ղրկել Զիա Խուրշիտն ու Լազ Իսմայիլը, ես առարկեցի եւ ըսի. «Մի ղրկեր, Էտիպ մահափորձի կուսակից չէ»։ Յանձնարարական նամակն ալ այս պատճառով անյարմար գտայ։ Բայց ինք պնդեց որ ես ալ ստորագրեմ, գարեջուր կը խմէինք ու գինովցած էի, ալքոլի ազդեցութեան տակ ստորագրեցի զայն։

Շիւքրիւ պէյ պոռթկաց եւ հարցուց այլայլած.

— Կ'աղաչեմ, մեր խօսակցութիւններուն ատեն «փարօլա» կը գործածէի՞նք։

Սարը Էֆէ Էտիպ.— Ոչ, «փարօլա» նոյն չկար։

— Քանի որ այդպէս է, ինչո՞ւ «ծխախոտի գործը» մահափորձ կը նշանակէ կ'ըսեն։

Նախագահը հարցուց այս անգամ Րասիմի.

— Դուք ըսէք, Րասիմ պէյ, ձեր ստորագրած նամակին մէջ «ծխախոտ»ի մասին խօսեր էք, ծխախոտին նշանակութիւնը ի՞նչ էր այդտեղ։

— Այդպէս, ըսուածին.պէս, մահափորձի ակնարկութիւնն էր։

Շիւքրիւ ճզմուած էր այս հարուածին տակ։

— Կ'աղաչեմ, ճշաց խուլ ձայնով մը, այսքան կարեւոր խնդրոյ մը առթիւ յանձնարարական կարելի՞ է գրել գինարբուքի պահուն։

— Պատասխանէ տեսնենք, Րասիմ պէյ։

— Այդպէս է, կը կրկնեմ, ճաշարանը դրեցինք նամակը, երբ գարեջուր կը խմէինք։

— Շիւքրիւ պէյ, այս խօսքերուն ի՞նչ պիտի պատասխանէք։

— Սուտ է, ստախօսութիւն է ամբողջութեամբ։

Նախագահը դարձեալ հրամայեց ոստիկան – գինուորներուն։

— Զիա Խուրշիտ, Ֆախք, Լազ Իսմայիլ Կիւրճիւ Եուսուֆն ալ բերէք։ Երես առ երես թող գան։

Պահ մը վերջ, այս անձերն ալ չարուած էին դատարանին առջեւ մինչ Շիւքրիւ պէյ արտակարգ ճիգ մը կ'ընէր հանդարտութիւնը պահելու եւ քար լռութիւնը շարունակելու համար։ Սաստիկ կը քրտնէր եւ անդադար կը սրբէր ճակատն ու դէմքը։

— Հարկ եղաւ, ըսաւ նախագահը, ձեզ երես առ երես բերել Շիւքրիւ պէյի հետ։ Թէեւ դէպքին մանրամասնութիւնները պարզուած են, բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ նկատեցինք անգամ մը եւս դէմ առ դէմ բերել ձեզ Շիւքրիւ պէյի հետ։ Ինք կ'ուրանայ ամէն բան, ձեզի հետ ունեցած է շփումները մահափորձի մասին, կատարուած ձեռնարկները, խօսակցութիւնները, ամէն ինչ, եւ կ'ըսէ թէ այս բոլոր մեքենայութիւնները Ապտիւլգատիր պէյի կողմէ կազմակերպուած են։ Դուք ըսէք, Զիա Խուրշիտ պէյ։

Զիա Խուրշիտ, ձեռնակապերով կաշկանդուած, բայց միշտ ժպտադէմ եւ պաղարիւն, ըսաւ նախագահին.

—Դուք հարցուցէք, ես պատասխանեմ։

— Շիւքրիւ պէյ կ'ըսէ թէ մահափորձին հետ որեւէ կապ չունի։ Ճի՞շդ է արդեօք։ Չունի՞։

(Շար.)

Խօսակցութեան ընթացքին, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները յիշեցին թէ Խ. Միութիւնը խոստացած է զէնք ծախել Եգիպտոսի։ Այս առթիւ վախ յայտնեցին թէ զինարշաւ մը կրնայ սկսիլ Միջին Արեւելքի մէջ։ Պ. Մոլոթով խոստացաւ իր կառավարութեան հաղորդել իրենց տեսակէտները։ Ճաշի պահուն Մոլոթով բաժակ պարպեց նախագահ Այզընհաուըրի առողջութեան համար։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը նոր հրահանգներ ուղղած է Մարոքի մարզպանին, որպէսզի տագնապը լուծէ մինչեւ կիրակի։ Մարզպանը ամէն բանէ առաջ պիտի ջանայ փափկութեամբ հեռացնել Սուլթան Արաֆան, արքունի խորհուրդին փոխանցելով անոր իրաւասութիւնները եւ նոր կառավարութիւն մը կազմելով։ Խնդիրը այն է որ բազմաթիւ ֆրանսացի գաղթականներ հակառակ են Սուլթանին հեռացման։ Մարզպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոնց ներկայացուցիչներուն հետ, համոզելու համար։

× Ալժերիոյ մասին հասած վերջին տեղեկութիւնները կը յայտնեն թէ կացութիւնը գրգալապէս մեղմացած է։ Կը յուսացուի մօտերս նիստի հրաւիրել ընդհ. ժողովը, որ յետաձգուած էր կուսակային հրամանով։

× Ազգաժողովին Եգիպտոսի պատուիրակը խօսք առնելով յանուն 14 երկիրներու գերագոյն փորձ մը կատարեց Սեպտեմբեր 28ին, որպէսզի օրակարգ անցընէն Ալժերիոյ խնդիրը։ Այս առթիւ յիշեցուց թէ սախական խորհրդաժողովին մէջ ալ դրուած էր այս հարցը եւ թէ մասնակցող պետութիւնները աշխարհի բնակչութեան երկու երրորդը կը կազմեն։ Ցեռոյ մեղադրեց թէ Ֆրանսայի կառավարութիւնը չի յարգեր Ալժերիոյ ժողովուրդին օրինաւոր իղձերը։ Նոյն տեսակէտը պաշտպանեցին նաեւ Փաքիստանի եւ Սուրիոյ ներկայացուցիչները։ Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ առողջական վիճակը հետզհետէ կը բարւոքի։ Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ այլ եւս մասնաւոր ծածկոց մը չեն դներ իր սենեակին մէջ, թթուածին շնչելու համար։ Առջի օր առաջին անգամ ըլլալով քնացաւ առանց այդ ծածկոցին։ Այժմ ընդհանուր լաւատեսութիւն կը տիրէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ։ Արժեթուղթերու գիներն ալ բարձրացած են։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդին դիւանը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն պիտի արձակուին 8877 գերման գերիներ։ Հրամանագիրը անկարելի կը գտնէ արձակել ուրիշ 749 գերիներ, այն պատճառաբանութեամբ թէ «մասնաւորապէս ծանրակշիռ» ոճիրներ գործած են խորհրդային ժողովուրդին դէմ։ Արձակուած գերիները իրենց նախկին բնավայրերը կը ղրկուին, արեւելեան կամ արեւմտեան Գերմանիա։ Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ Գերագոյն Խորհուրդը այս որոշումը տուաւ համաձայն գերման դաշնակցային Հանրապետութեան եւ ժողովրդական Հանրապետութեան խնդրանքներուն եւ նկատի առնելով գերիներու արգելափակման երկար շրջանը։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ոստիկանութիւնը կը ծանուցանէ թէ տուփերով ոսկեդրամ եւ թղթադրամ գտած է նախորդ նախագահ Փերոնի բնակարանին մէջ, քան միլիոն տոլար արժողութեամբ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ուրիշ գանձեր ալ գտնուած են, ինչպէս եւ երկու հարիւր ձեռք հագուստ, 83 զոյգ կօշիկ եւ 90 մարգական գտակ։ Փախստական նախագահը տակաւին կը մնայ մարտանաւի մը մէջ։ Նոր նախագահը, զօր. Լոնարտօ ընդհ. ներում շնորհեց բոլոր անոնց որ դատապարտուած են 1946 Յունիսէն ի վեր, քաղաքական յանցանքներու համար։ Պաշարման վիճակն ալ ջնջուեցաւ։

ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ կը հեռագրեն թէ Սեպտ. 28ին ձերբակալուեցաւ Թրակիացի Թուրք մը, Օքթայ Էքիմ Ֆայիք, 24 տարեկան, իբրեւ բարոյական դրդիչը Թրքական հիւպատոսարանին դէմ նետուած ումբին։ (Այս դէպքն էր որ պատրուակ ծառայեց Սեպտ. 6ի խռովութեանց, Պոլսոյ Իզմիրի եւ Անգարայի մէջ)։ Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ զինուորական պատիժներ պիտի ընծայուին հելլենական դրօշին, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ, իբրեւ բարոյական

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՀՈԿՏ. 30ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ

ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԺԱՄԸ 9 – 12

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին կազմութեան եւ դպրոցի հաստատման 25ամեակին առթիւ կազմակերպուած է ճաշկերոյթ մը ի նպաստ դպրոցին, ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2 ռիւ տը լա Տէֆան։ Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի վարչութեան, հովանաւորութեամբ Կեդր. վարչութեան եւ իրենց սիրայօժար մասնակցութեամբ նախկին սաներու։

Կը խօսի ՏԻԿԻՆ ԷԼԷՆ ԲԻԻԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին։

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով։

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Բովանդակութիւն Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր թիւին (48 էջ).—Խաղողլիտօն (Հ. Բ.)։ Դեղնախտ (Նարդունի)։ Ջերմուկ Հայոց ձորում (Կարապետեան)։ Պրկախտին պատուաստը (Տոքթ. Գալուստեան)։ Դպրոց հիւանդապահուհիներու (Պ. Մ.)։ Սեռային հիւանդութիւններ (Տոքթ. Միսաքեան)։ Առաջնորդ Թոքախտին դէմ (Ն.)։ Արգանդախեղդ (Տոքթ. Սերոբեան)։ Ճանչնանք լեարդը (Տոքթ. Աչըճեան)։ Այրենարան (Ն. Բ. Հ.)։ Անդամալուծական խելագարութիւն (Տոքթ. Այվազեան)։ Մա՞նչ կ'ուզէիք ըլլալ թէ աղջիկ (Ազատանի)։ Հայոց միւռոնը (Հ. Կ.)։ Գլխարկ դնե՞լ թէ չդնել (Տոքթ. Ասքանազ)։ Խլիրդը (Տոքթ. Գեղամ)։ Արաբական բժշկարան։

Տարեկան բաժնեգինը 900 ֆրանք, արտասահմանը հազար ֆրանք։ Դիմել Շ. Նարդունի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազարեան եւ մայրիկը Տիկին Եղիսաբէթ Միքայէլեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իրենց ողբացեալ սիրելի ամուսնոյն եւ փեսին Ռուբէն Ազարեանի կսկծալի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող ազգականներն եւ բարեկամները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Եկեղեցաշէն Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ կը յայտնէ թէ օրիորդներ Քրիստինէ, Մարի, Ընծայ եւ Պ. Նշան Նիկողոսեաններ ստանձնած են նորակառոյց եկեղեցւոյ մկրտութեան աւազանի շինութիւնը եւ փոխան ծաղկեպսակի Նուպար Նիկողոսեանի մահուան առթիւ յանձնած են, իբրեւ կանխավճար 20 հազար ֆրանք։

Նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շինութեան ֆոնտին կը նուիրեն Տիկին Մարի Փափազեան հազար ֆրանք։ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Վարժապետեան 1000 ֆր.։

Նոյնպէս խորին շնորհակալութեամբ կ'արձանագրենք Պ. Քէփէնէքեանէ 40.000 ֆրանքի գումարը։

Տիկին Սիւզմէճեան Գարամըզրաղեանէ, յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ եկեղեցւոյ շինութեան 500 ֆրանք, Տիկին Մնայեան՝ 500 ֆրանք։

հատուցում խռովութեանց ընթացքին կատարուած անարգանքներու։ Յունաստան այս հատուցումը պահանջած է իբրեւ նախապայման գործակցութեան։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին նախարարը, Մոլոթով ձգեց հեռացաւ Ազգաժողովի սրահէն, երբ ուժգին ճառ մը կը խօսէր ազգայնական Չինաստանի ներկայացուցիչը, Խ. Միութեան դէմ։ Իրեն հետեւեցան միւս բոլշեւիկեան երկիրներու պատուիրակները։

ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ հրաւիրուեցաւ փիէռ Փուժատ, դաւաճանի թղթավաճառ, որ որ ընկերակցութիւն մը կազմած է, տուրքերու ծանրութեան դէմ բողոքելու համար։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փուժատի հետեւորդները ծայրայեղութիւններ կը գործեն, եւ անցեալ կիրակի անարգած էին ներքին եւ տնտեսական գործերու նախարարները, միջին Ֆրանսայի մէջ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ՑԱՆԿ ԼԲ.

Նախորդ գումար	1.162.000
«Ողբացեալ Արտաշէս Ոսկանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի) Սէնթ Անի Քեօի խումբը	1.800
Պ. Խաչիկ Ոսկանեան (ողբացեալին որդին)	1.700
Խ. Տէր Նազարէթեան ընտանիք	1.000
Պ. Յովհաննէս Հացագործեան	1.000
Պարոնեան ընտանիք	500
Այրի Տիկին Աշնեան (Գավայյոն)	1.000
Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (ողբ. Յ. Մալաքեանի քառասունքին առթիւ)	1.000
Ընդհ. գումար	1.170.000

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. Ա. ՎԱԼԱՆՍ.—Ազդը չենք ստացած։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ 40ՐԴ ԵՒ 36ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐԸ

Կը տօնուի մեծ շուքով, Կիրակի 16 Հոկտեմբեր, ժամը 15էն 24, Սէրքլը Միլիթէրի զոյգ սրահներուն մէջ։

Ընտիր նուագախումբ։

ԵՐ. ԵՐԱՆՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի նախաձեռնութեամբ այց մը պիտի կատարուի իր վարչութեան եռանդուն անդամ ողբացեալ Երուանդ Երանոսեանի գերեզմանին, այս կիրակի առաւօտ, Պանեէօ – Փարիզէնի գերեզմանատան մէջ։ Հաւաքուիլ ժամը 10ին գերեզմանատան դուռը։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ֆ. Կապ. Խաչի Անիէնի «Սահակ-Մեսրոպ» հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի Հոկտեմբեր 6ին, հինգշաբթի, ժամը 14ին, 8 ռիւ տիւ Շաթօ, Տէօյ – Լապառի Մէրի Անէքսի սրահը։

Հայապահպանման Նախանձախնդիր ծնողքներէն կը խնդրուի նոյն օրը արձանագրել իրենց զաւակները։

***

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 4ին։ Ուսուցչութեամբ Տիկին Հ. Հազարեանի։

***

ԻՍԻԻ դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 4ին։

***

Ֆ. Կապ. Խաչի Կրընոպլի հայերէնի դասընթացքը պիտի վերաբացուի, Հոկտեմբեր 2ին կիրակի առաւօտ ժամը 9ին։ Ուսուցչութեամբ Պ. Կ. Տէրմոյեանի.

Կը հրաւիրենք ծնողքները անխտիր, որ իրենց զաւակները ղրկեն առաջին օրէն իսկ, դպրոցին սրահը, արձանագրուելու, որպէսզի ետ չմնան դասերէն։

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Լիոնի ազգ. միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ծնողները, ժամ առաջ արձանագրել իրենց փոքրիկները հայերէնի դասաւանդութեանց համար։ Դասերը սկսած են Սեպտեմբեր 29էն։

Շաբաթը երկու անգամ կը տրուի հայերէն դասերը։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1.Bl. du Nord — Le Raincy S.O.

1955 – 1956 դպրոցական տարեշրջանին արձանագրութիւնները սկսած են։

Ընդունելութեան պայմաններուն տեղեկանալու համար, հինգշաբթի եւ շաբաթ կէսօրներէն առաջ, մասնաւոր պաշտօնեայ մը պիտի գրաղի ծնողներուն դիմումներով։

Երթեւեկի համար Փանթէնի եկեղեցիէն առնել 146 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ռէնսի Փավիյեօն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտ. 10ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Օր. ԱՐԱՔՍԻ ՎԱՆԼԵԱՆ

Պ. ԺԱՔ ԹՈՒՐՆԻԿԵԱՆ

Նշանուած

Վիլ Ժուիֆ 25 Սեպտ. 955 Փարիզ

× Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Վանլեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ ծաղիկներով շնորհաւորեցին իրենց աղջկան նշանախօսութիւնը։

— ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ —

●

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Կեդր. վարչութիւնը ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, 17 ռիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ։

Հ. Յ. Դ. ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Փլաստէ Ֆէթի սրճարանը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթկ. 1 Հոկտ. շաբաթ, ժամը 9ին։

ԶԱԽԱՐԵԱՆ ենթկ. 1 Հոկտ. շաբաթ ժամը 9ին։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլորի ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ՆԻՍԻ «Գէորգ Չաւուշ» խումբի ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը այս շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ։

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ

Մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս կը տեսնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի շրջանի «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» օրացոյցը, հետաքրքրական նիւթերով, պէսպիսուն, խնամեալ խմբագրութեամբ եւ պատկերազարդ։

Ապսպրանքներու համար այժմէն դիմել՝ Ա. Մարտիրոսեանի՝

6, Bl. Neuf, St. Jérôme, Marseille

Դրամական առաքումները.—

Barsam Hagopian, 10, Rue Colbert, Marseille

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Իրենց բնակարաններուն մէջ քոնֆէք-սիոնի մաքուր գործ կարող գործաւորուհիներ, քոմպինէզոն, վէսթօն, փանթալոն, սալօփէթ, Պուլուզօն, բարակ քօթօնատ ապրանքներէ ժիւփ եւ թապլիէ։ Դիմել՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

25, Cours Richard Vitton, Lyon, Montchat

Tél. VI. 89 - 21

***

Սեվրի Մուրատեան վարժարանին համար հսկող մը։ Ոչ 55 տարեկանէն վեր, որոշ կրթութեան եւ զարգացումի տէր։ Դիմել վարժարան՝ 26 ռիւ Թրուանոն Սէվր։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Ա. Աժտէրեան հայերէնի մասնաւոր դասեր կուտայ։ Գրել հետեւեալ հասցէին.

A. Ajderian, 41, Av. des Gobelins, Paris (13)

Imp. ARAXES — 46, Rue Richer, Paris (9)